I. HELIADE RĂDULESCU

OPERE

TOMUL I

EDIȚIE CRITICĂ, CU INTRODUCERE, NOTE ȘI VARIANTE

DE

D. POPOVICI

Cu 5 planșe afară din text

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

39, Bulevardul Lascar Catargi, 39

1939

www.dacoromanica.ro

HELIADE RĂDULESCU

O P E R E

TOMUL I

www.dacoromanica.ro

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ŞI ŞASE DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN COMERŢ, NUMEROTATE DELA 1 LA 26.

www.dacoromanica.ro

„Peste aspidă şi basilisc vei tncălica
şi vei călca peste leu şi peste balaur".
HELIADE, *BIBLICELE, 86.*

www.dacoromanica.ro

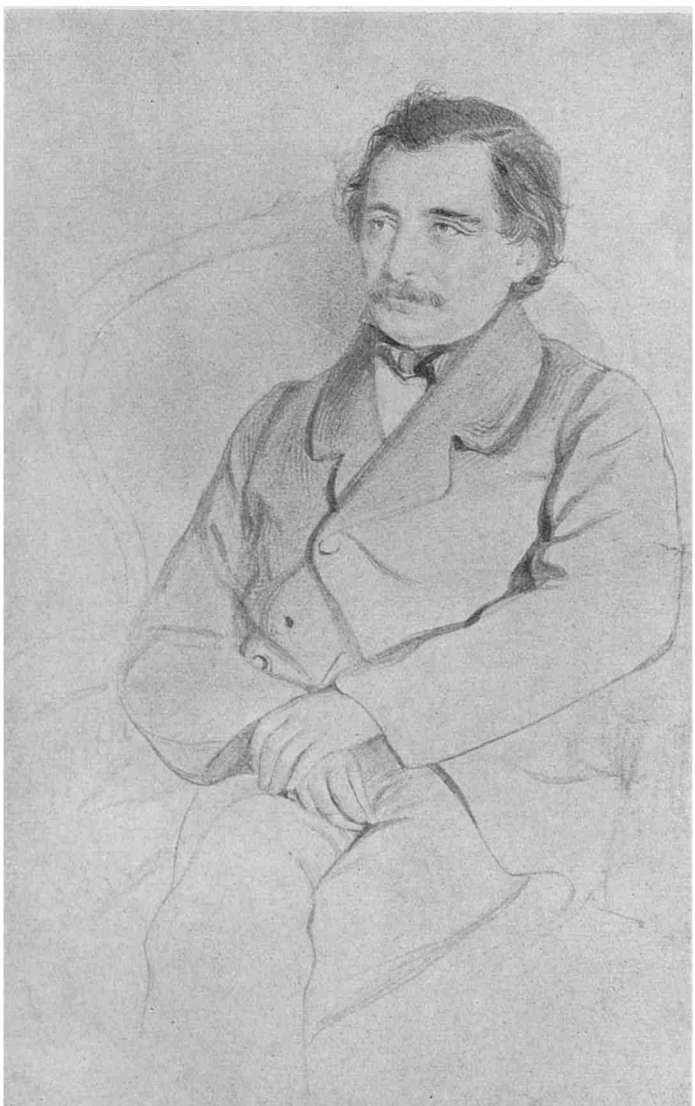

I. HELIADE RĂDULESCU

www.dacoromanica.ro

PREFAŢĂ

Interesul tot mai accentuat pe care timpul nostru îl arată faţă de creatorii culturii române moderne nu izvorăşte dintr'o pietate oficială faţă de dânşii, ci dintr'un sentiment de adâncă solidaritate cu istoria noastră. Noi trebue să ne căutăm în trecutul nostru; noi, cei de astăzi, simţim trebuinţa să ne precizăm ascendenţa morală, să ne identificăm îndepărtatele origini intelectuale.

Din astfel de preocupări a luat naştere ediţia de faţă. Ea năzueşte să actualizeze în conştiinţa contimporanilor una dintre personalităţile cele mai bogate sufleteşte din câte a produs neamul românesc şi, prezentând momentele cele mai caracteristice din activitatea sa, să dea lumii noastre prilejul de a 'nţelege un om şi epoca lui.

Asemenea celor mai numeroşi oameni de cultură din timpul său şi din ţara sa, Heliade este un polihistor: poezia şi teoria literaturii, filologia, istoria, politica, economia, religia, morala, pedagogia, — toate au ispitit pana lui neobosită. Faptul acesta determină şi caracterul ediţiei de faţă: ea este o antologie a scrierilor cele mai caracteristice ale lui Heliade, alese după criterii şi prezentate într'o formă pe care le lămuresc paginele introductive ale comentariului dela sfârşitul primului volum.

Nu pot încheia rândurile acestea fără să exprim mulţumirile mele Fundaţiei pentru literatură şi artă « Regele Carol II », care mi-a încredinţat îngrijirea ediţiei Heliade şi care a urmărit cu interes şi cu dragoste elaborarea ei. Şi mai ales se cade să arăt mulţumirile mele faţă de Acela care, îndrumând prezentul poporului românesc, ocroteşte cu atâta înţelegere şi dragoste străduinţele de a lumina trecutul lui: fără Inalta Sa ocrotire lucrarea de faţă n'ar fi luat naştere.

---

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

www.dacoromanica.ro

1. Pentru cine ar urmări să desprindă caracterele secolului al XVIII-lea român din felul cum acesta s'a oglindit în mentalitatea secolului al XIX-lea, un fapt care s'ar cere să fie puternic subliniat ar fi diversitatea opiniilor. Ele se desfăşură dela condamnarea în bloc sau blestemul încărcat de trăsnete şi pucioasă până la afirmarea necesităţii de-a ne întoarce la el, la Grecii lui, şi de a recunoaşte cinstit tot ceea ce evoluţia culturală a poporului român îi datorează. Devoţiune şi reacţiune, iată cei doi poli între care evoluează aprecierile.

Pentrucă fabula este veche şi nu e numai bizantină. Ţăranii din Oltenia au făcut revoluţia dela 1821 şi au ajuns la înlăturarea Grecilor din treburile politice ale ţării, dar cei care au profitat de revoluţie au fost boierii vechilor şcoli greceşti, boierii Regulamentului Organic. Ancorând la consfinţirea privilegiilor boiereşti, revoluţia nu însemna astfel o rupere radicală de trecut, nu însemna îndrumarea către alte limanuri. Este drept, efectele ei au fost imediate în ordine politică; dar vieaţa economică, prinsă într'o filieră foarte complicată de interese, anula într'o mare măsură rezultatele câştigate. Prin pătura aceasta, care asigură funcţionarea supapelor economice ale ţării, se prelungeşte până târziu vieaţa trecutului. De origine alogenă în mare parte, importanţa elementului grecesc într'însa este subliniată în mod elocvent de statistici: în luna Mai 1863 bunăoară, călătorii străini intraţi în Bucureşti erau: 116 Francezi, 164 Italieni, 788 Germani (sub care trebue să înţelegem toate populaţiile din ţările germane şi din Austria), 9 Englezi, 11 Ruşi, *232 Greci*, 27 Sârbi, 35 Israeliţi şi 31 Mahomedani. Legile economice se dovedesc astfel puternic articulate: ele nu cedează nici sub căldura sentimentului, nici sub valul frazelor declamatorii. Funcţionarea mecanică a lor contribuia astfel să imprime un ritm unitar conglomeratului etnic din Peninsula Balcanică şi basinul

www.dacoromanica.ro

Dunării. Dar la faptele acestea vin să se adaoge altele. Popoarele din această regiune, de esență atât de variată, aveau un punct de contact puternic în credința lor ortodoxă. Având de îndurat asprimea aceleiași stăpâniri străine, în viața lor sufletească s'a creat o stare sentimentală similară, s'au creat aspirații comune. Înțelegem astfel de ce un publicist român dela sfârșitul secolului trecut era ispitit să scrie, în cuprinsul unui studiu de istoria Românilor, un tratat special de *Filosofia istoriei Peninsulei Balcanice*: ea izvora din conștiința că în această regiune s'a creat o unitate spirituală supraetnică, de care cineva este obligat să țină neapărat seama atunci când pornește să explice viața popoarelor respective, dacă nu vrea ca încercarea sa să rămână iluzorie.

Pornind dela legături atât de temeinice și de variate, era firesc lucru ca vechile poziții politice să fie recucerite în parte de cei ce le pierduse: tatăl nu știa să zică «pâne» pe românește, fiul vorbește peltic; dar în țara cea nouă el ajunge să dea directive politice. Punte de legătură între noua societate românească și societatea cea veche din țările românești, ei vor mijloci celei dintâi calitățile morale ale celei din urmă. Și grație lor, lupta politică română din secolul al nouăsprezecelea își precizează unul din obiectivele sale: bizantinismul.

Bizantinii vieții politice vor fi încărcați cu toate păcatele imaginabile: ei vor avea gustul ideilor noi, dar nu și slăbiciunea de a le cerceta oportunitatea; ideile acestea le vor da prilejul fericit al unei bogate eflorescențe demagogice, care uneori izvorăște în mod spontan din temperament, dar care poate masca și interese proprii servite cu perseverență: descreerați și demagogi, C. A. Rosetti este purtătorul lor de stindard. Bizanțul ajunge în felul acesta, chiar pentru un spirit de calitatea lui Titu Maiorescu, un fel de cauză universală a tuturor relelor morale și materiale de care suferea societatea românească.

Dar discreditarea noțiunii nu se realizează îndată după înlocuirea regimului fanariot: pentru aceasta era nevoie de un climat spiritual special, pe care nu-l putea găsi într'o societate strâns legată de cea precedentă. Revoluția oprise procesul de grecizare a păturii înalte române și determinase începutul de romanizare a elementelor grecești rămase în Principate. Prin faptul acesta însă, ambianța spirituală

www.dacoromanica.ro

de după revoluţie nu avea să fie mult schimbată faţă de ceea ce fusese mai înainte: este o schimbare de sens a curentului intelectual, dar, în liniile lui mari, curentul este încă acelaşi. In clipele redeşteptării sale naţionale, societatea aceasta simţise trebuinţa unui organ de publicitate; oglindind însă perfect temperatura ei spirituală, *Curierul Românesc* este ameninţat să devină, scurt timp după apariţia sa, un organ de publicitate greco-român.

Alături de faptul acesta, manifestări pornite din alte sfere relief eează aceeaşi comuniune spirituală. Iată bunăoară un poet de talia lui Cesar Boliac: în anumite momente el are nostalgia trecutului, când teatrul grecesc delecta societatea românească. Spirit în permanentă agitaţie în căutarea noutăţii, el descopere adeseori această noutate în literatura neogreacă, în poezia unui Panait Soutzos, din care înţelege să împrumute anumite puncte de sprijin, sau în aceea a lui Alexandru Soutzos, ale cărui merite eminente el le apreciază cu generozitate:

> In Parnas te-aşteaptă musa-ţi; te-aştept Riga şi Byron;
> Lângă Pindar îţi e jeţul, eşti numit în Panteon.

Şi ridicându-se la consideraţiuni de înaltă filosofie a istoriei, Boliac îşi mărturiseşte convingerea că cele două popoare s'au desvoltat după o anumită lege, a cărei logică specioasă merită să fie consemnată cu toată atenţia:

> In veci aste două neamuri paralèle au ţinut,
> Voi aţi mers mai înainte, însă nu ne-aţi întrecut.

Se subliniază în felul acesta strânsa legătură dintre cele două popoare, dar ceea ce trebue reţinut în acelaşi timp este faptul că scriitorul român aşeza pe Soutzos într'o constelaţie în care unul dintre locurile de onoare era ocupat de Byron. Mărturisirea scriitorului român arată astfel temeinicia afirmaţiei recente că, pentru motive de ordin special, Grecia a mijlocit unor anumite literaturi cunoaşterea operei lui Byron. La lumina acestei constatări va trebui să se interpreteze şi interesul deosebit pe care scriitorii români l-au arătat aşa de timpuriu pentru

www.dacoromanica.ro

opera marelui poet englez: umbra uriaşă a acestui «Arold al desnădejdei, sălbatec călător» nu se proiectează numai asupra lui Grigore Alexandrescu şi Heliade Rădulescu, ci asupra întregii lor generaţii şi urmaşilor lor.

Dar Boliac nu aparţinea lumii greceşti decât prin popasul pe care familia lui îl făcuse la Salonic. Mărturisiri cu mult mai preţioase pentru problema ce ne interesează ne vin din partea unor scriitori români, ale căror legături cu neamul grecesc erau de altă natură. In rândul lor se înscrie, cu drepturi ce nu-i pot fi contestate de nimeni, poetul Grigorie Serrurie. Revoluţionar român dela 1848, având să sufere blânda amărăciune a unui exil în Asia Mică, el se consolează descriind societatea pestriţă a oraşului Brussa. Şi spre a împăca pe toată lumea, Serrurie înţelege s'o descrie în felul următor:

Ἐπήραμεν στιβάλια καλόγουναις, φουστάνι,
Κ' ἐκβάλαμεν παπούτζια, σαλβάρι φερετζέ.
Ἐφόρεσαμεν ἔτι μποκτζάδες, πόλκαις, σάλι,
Ὡραῖαις καπελίναις καὶ γάντια γλασέ.

Noi toate-am scos papucii, şalvarii, feregele,
Şi-am pus scurteici, botine şi rochi de moaré,
Şi polci cu farbarale şi şaluri şi boccele
Şi bele capeline şi chiar mânuşi glasé.

Serrurie se simte însă Român şi ca el sânt atâţia alţii. Aşa este cazul cu Vellisson, a cărui calitate de «poet român» o subliniază cu ostentaţie ziarele. După părerea contimporanilor, el înfăţişa «aceeaşi forţă» în versurile sale româneşti ca şi în cele greceşti. Atunci când mintea lui nu era ispitită de *Ramayana*, de Horaţiu sau de Young, el se resemna să transpună în greceşte, cu semnificative eliminări, versurile de laudă aduse lui Cuza, Domnitorul prin care ţara ajunsese la *Triumful democraţiei* — *Ὁ θρίαμβος τῆς Δημοκρατίας*. Romîncă se simte de asemenea şi «Doamna Eftihia, născută Cotache»: pe lira ei «vitaferă» ea cântă, cu glas de «română filomelă», unirea recentă a Moldovei cu Muntenia. Sensibilă la asemenea manifestări patriotice, presa zilei le dă o largă publicitate; iar Serrurie nu se poate împiedeca să n'o felicite, între altele şi pentru motivul că vocea ei

www.dacoromanica.ro

ți amintea de Mihai Viteazul, strămoșul nostru al tuturor și tema poetică pentru care arăta o slăbiciune aparte « Doamna Eftihia, născută Cotache »:

Ca numele-ți sublimă, ca sexul tău de belă,
Ca inima-ți divină apare muza ta,
Ce astăzi te inspiră, română filomelă,
Prin dulci și-amari suspinuri Unirea a cânta.

O! lira-ți are verva frapantă și-acurată,
Pătrunde vitaferă ca soarele de Mai,
Străluce ca suava verbină 'nrourată,
Recheamă românește la spada lui Mihai.

Cazurile de aceeași natură ar putea fi sporite foarte mult. Dimensiunile scăzute ale scriitorilor amintiți nu pot fi invocate aici spre a proba lipsa de importanță pentru literatura românească a fenomenului semnalat. In scrierile acestea noi nu vom căuta artă, artă înaltă, ci simple manifestări ale unei ambianțe culturale în care alte opere, de altă valoare artistică, aveau să ia naștere.

Ele constituesc în același timp primele elemente pe baza cărora vom interpreta anumite aspecte din activitatea poetică și politică a lui Heliade. Din bogata colecție de mărturii care ne solicită atenția, ne mărginim să amintim două. Cea dintâi este oda scrisă cu prilejul ridicării pavilionului grecesc: este vorba acolo de diplomație, de credință, de dreptate; dar culminarea o realizează admirația pentru sângele grecesc și pentru libertatea pe care Grecii ajungeau să o simbolizeze:

Pavilion ferice, arbure al credinții,
Simbol al libertății, care este Hristos!
Frumos ești tu în ochi-mi, falnic fălfâi în vânturi
Și cât cinstesc norodul care astăzi te 'nalță!
Și sfânt mi-e acel sânge cu care te-au udat
Și astfel către ceruri de verde ai crescut.

A doua mărturie pe care vom invoca-o aici sânt cuvintele pe care Heliade le adresa în 1848, în numele locotenenței domnești, agentului diplomatic elin, cuvinte care dau o fericită definiție a raporturilor

www.dacoromanica.ro

între Greci şi Români: « Aceste două naţii au drept una asupra alteia de a fi suror pe drumul progresului. Dumneavoastră aţi început înainte şi noi ne fericim a vă urma ».

Mărturiile invocate de noi sânt alese la întâmplare şi sânt disparate; dar aşa cum ne apar, ele sânt de natură să dea un nimb oarecum simbolic cuvintelor cu care Aristia, Grec entuziast, fusese întâmpinat în clipa când voia să părăsească Muntenia: « Rămâi la noi, Aristia! » Şi Aristia rămăsese.

2. In felul acesta, reacţiunea nu putea porni din partea generaţiei lui Heliade, legată încă de Greci prin puternice legături sociale, familiare şi culturale. Cazul lui Heliade nu este ceva izolat: tatăl său, Ilie Rădulescu, era originar din Târgovişte, dar fusese « crescut într'o casă a unui hagiu din Ţara Turcească »; cei mai numeroşi cunoscuţi ai săi erau prin urmare oameni din părţile răsăritene. Mama scriitorului, Eufrosina, era de neam grecesc, vorbea greceşte în casă iar de citit nu citea decât greceşte. Toate acestea ne fac să înţelegem că era cu totul firesc ca, sub regimul fanariot, Heliade să înceapă studiile sale la şcolile greceşti. Şi tot atât de firesc era ca prima operă literară de proporţii pe care el o proiectează să pornească dela un model grec şi să se cheme, cu articulaţia românească de pe vremea aceea a scriitorului, *Ion ţel zalnic:* « Pelticia nu ştiu de era firească sau câştigată din limba grecească ».

Despre şcoala grecească, în care se desăvârşea educaţia tineretului român din acel timp, s'a vorbit în chip foarte variat. Este de bună seamă prezentă în mintea tuturor descrierea plastică datorită lui Ion Ghica, sub pana căruia răsare atât de viu dascălul ce « paradosa faneros », recurgând după împrejurări la argumentele concludente ale papucilor svârliţi în capul şcolarilor sau la apostrofe homerice care vizau întreaga familie a celui ce nu învăţase cum se cade « matima ». Fantezist în raporturile sale cu istoria, Ghica trece şi de data aceasta, ca de atâtea ori, peste inconvenientele cronologice şi din amintirile altora înţelege să ne dea un tablou a cărui notă esenţială este caricatura. Şcoala grecească a avut multe şi grele defecte; ea a fost cu toate

www.dacoromanica.ro

acestea un centru puternic de luminare, către care se îndrumau tinerii din întreg Sud-Estul Europei. In urma organizării pe care i-o dau Grigore Ghica, Alexandru Ipsilanti şi mai apoi Caragea, prestigiul ei este ridicat de o serie întreagă de profesori de elită, formaţi în marile centre universitare din Occident. Un Dimitrie Govdela, un Lambru Photiade sau Neofit Duca, un Constantin Vardalah sânt nu numai profesori eminenţi, dar şi oameni foarte învăţaţi şi scriitori productivi.

Autorităţile pe care se întemeia învăţământul lor erau foarte variate. Era în primul rând antichitatea cu poeţii şi filosofii săi, cu Homer şi cu Aristot. Manuscrise foarte numeroase după lucrările lui Teofil Coridaleu ne arată popularitatea deosebită de care se bucura, în regiunile noastre, filosoful stagirit. Dar şcoala aceasta nu era mumifiată în cultul exclusiv al antichităţii. Prin poziţia pe care ei o aveau în Imperiul Otoman, Grecii erau în măsură să prindă cu uşurinţă pulsul intelectual al unui secol ce agita, în valurile gândirii sale, idei din care aveau să ia naştere revoluţii şi războaie, dar şi o nouă înfăţişare a Europei. Incărcate cu un dinamism excepţional, ideile acestea aveau să pătrundă şi în colţurile noastre îndepărtate şi, în urma unei lente eroziuni în mentalităţi, ele aveau să răstoarne vechea ordine socială şi politică.

In ţările române ele au pătruns pe căi diferite. Cercetările de până acum au subliniat în mod particular şi cu toată îndreptăţirea Renaşterea Ardeleană. Deşi formaţiunea lor este în primul rând teologică, scriitorii de seamă ai acestei mişcări nu pun, în activitatea lor, un accent deosebit pe discuţiile de ordin religios, ci pe acelea care tindeau să pună în lumină drepturile lor ca indivizi, drepturi ce izvorau din legea naturii, şi drepturile lor ca naţiune, ce izvorau din dreptul ginţilor. Străduinţele lor izbutesc să dea unei naţiuni dispreţuite sentimentul istoriei sale şi conştiinţa drepturilor sale naţionale. Şi pentrucă lupta lor tindea să ridice o naţiune întreagă redusă în stare de iobăgie, ea depăşea cadrele unei lupte naţionale şi căpăta sensul adânc al marilor mişcări sociale. Drepturi naţionale şi demnitate omenească, iată formula care ar caracteriza mai de aproape idealul de care s'a condus activitatea Renaşterii Ardelene. Şi la originea acestei mişcări s'a văzut şi continuă să se vadă în mod exclusiv unirea cu biserica romană şi educaţia în şcolile catolice.

www.dacoromanica.ro

Importanţa culturală a unirii cu Roma este un fapt peste care nu se poate trece în niciun fel. Problemele sufleteşti sânt însă atât de complexe încât a reduce la o cauză unică un fenomen de proporţiile celui ce ne interesează ar fi o dovadă de lipsă de comprehensiune a marilor prefaceri din vieaţa omenirii. Şcoala catolică predica nu dreptul popoarelor, ci dreptul suveranilor; nu legea naturii, ci legea divină. Şi atunci când scriitorii ardeleni se arătau preocupaţi de problemele amintite, ei încetau de a mai fi propovăduitorii adevărurilor pe care se întemeia învăţământul catolic. Un suflu nou adie peste îngrijorările lor şi le luminează cărările: josefinismul. Este un fenomen care n'a luat naştere din activitatea şcolii catolice, din contactul cu această şcoală. Cu un secol mai înainte, boierii moldoveni îşi făceau studiile în şcolile catolice din Polonia. Asemenea scriitorilor ardeleni, cronicarii moldoveni cunoşteau şi vorbeau de originea romană a poporului român şi încercau apropieri între limba română şi cea latină. Au constatat, s'au entuziasmat; dar ideea n'a ajuns element de activare a maselor, n'a dinamizat un popor şi n'a răsturnat o ordine socială, cum avea să facă mai târziu.

Ideile acestea veneau însă şi din Sud, aduse de cultura grecească, de şcoala grecească. Pentrucă această şcoală a ştiut să facă loc, alături de autorităţile antichităţii, şi autorităţilor moderne. Incă din 1750 Grecii traduc şi publică din Rollin şi dau în felul acesta învăţământului lor puncte de orientare în sensul veacului al XVIII-lea francez. Indrumându-şi preferinţele, în teoria literară, către Hugh Blair, esteticianul preromantismului englez, şi către Marmontel, teoreticianul cel mai caracteristic pentru mentalitatea literară a Enciclopediei franceze, ei dovedesc aceeaşi ataşare de secolul al XVIII-lea. Autorităţile pe care această şcoală şi această societate le invocă în ordine socială sânt Montesquieu şi Rousseau, *L'Esprit des lois* şi *Le Contrat Social*, la care nu se sfiesc să adaoge pe abatele de Mably, gânditorul care, cu o desăvârşită linişte filosofică, îşi desvoltă teoriile sale comuniste. Dar scriitorul al cărui nume s'a bucurat de o stimă neţărmurită a fost Voltaire. S'ar putea spune că mişcarea de regenerare neogreacească se desfăşoară într'o mare măsură sub influenţa gândirii scriitorului francez. Fronda lui genială a ispitit de timpuriu spiritele, dar

www.dacoromanica.ro

ispita a trebuit timp îndelungat să fie mascată din pricina relei reputaţii de care marele scriitor se bucura în rândurile dreptcredincioşilor. Este cunoscut, în cele din urmă, prestigiul de care s'a bucurat în şcoala grecească filosofia lui Condillac şi a elevului acestuia, Destutt de Tracy. Dacă la aceştia adăogăm pe Newton, pe Helvétius şi pe D'Alembert, a căror prezenţă se înregistrează pe anumite linii secundare, am fixat în punctele lor esenţiale meridianele spirituale între care avea să se desvolte activitatea şcolii greceşti.

Cei mai mulţi dintre scriitorii pe care i-am înregistrat se caracterizează prin spiritul ce defineşte Enciclopedia franceză: oameni sceptici faţă de datele civilizaţiei anterioare, duşmani ai bigotismului şi adeseori ai religiei, îndrăgostiţi de idei şi culegând ideile din diferite regiuni, ei sânt raţionalişti în organizarea lor spirituală şi sânt eclectici în procedeele lor. Enciclopedia franceză este considerată în general ca opera de căpetenie a «Luminilor» şi scriitorii amintiţi se încadrează, prin activitatea sau prin mentalitatea lor, în acest curent al gândirii europene. Spre osebire de alte curente mari din cultura omenirii, «Luminile» nu se adresează unor oameni instruiţi, ci unor oameni înzestraţi cu raţiunea ce duce la instruire. «Luminile» însemnează ele însele un proces de instruire şi puterea lor de activare era cu atât mai mare, cu cât instrumentul cu care operau în primul rând, raţiunea omenească, era identic lui însuşi în toate timpurile şi în toate împrejurările. Şi tot atât de identică era, după părerea lor, şi vieaţa afectivă, generozitatea sufletelor, pe care «Luminile» înţelegeau să se întemeieze în al doilea rând. Faptul acesta ne face să înţelegem priza puternică pe care ele o au asupra sufletelor oamenilor şi ne ajută să ne explicăm, în acelaşi timp, cum o mişcare filosofică ajunge în cele din urmă să se convertească în mişcare socială. Această transfigurare a fost uşurată într'o măsură foarte mare de calitatea ideilor «Luminilor». Presupunând o vieaţă afectivă şi o raţiune identice lor în toate condiţiunile istorice în care s'au manifestat, filosofii «Luminilor» ajungeau la stabilirea unui adevăr care pentru ei avea valoarea unei dogme: fundamentul vieţii sufleteşti este identic la toţi indivizii, la toate popoarele. Prima concluzie a acestei concepţii era netemeinicia ideii de rasă: înainte de a aparţine unui popor, unei naţiuni, unei rase, individul aparţine omenirii întregi;

www.dacoromanica.ro

el este cetăţean al lumii, este cosmopolit. Şi cosmopolitismul este unul dintre caracterele mişcării de luminare. In strânsă legătură cu el este al doilea caracter, care se întemeiază pe concepţia că oamenii sânt egali între ei şi că sprijinul semenelui nostru este o datorie umană. Cosmopolitism în organizarea politică a lumii, umanitarism în conduita socială a individului, cele două mari dominante ale filosofiei «Luminilor» corespundeau pe de-a'ntregul învăţăturilor creştine şi, beneficiind de acest fapt, se impuneau cu atât mai uşor.

Intemeiată pe autorităţile acestea, şcoala grecească devine un post înaintat al filosofiei «Luminilor» în Orient. Pe băncile ei, Heliade ia primul contact cu această filosofie şi se pregăteşte să devină el însuşi un luminător, un «Aufklärer».

3. Cercetătorii literaturii române au notat fără excepţie rolul revoluţionar îndeplinit în cultura română de şcoala lui Lazăr, care începe concurând şcoala grecească şi sfârşeşte substituindu-se aceleia. Ea a năzuit să schimbe optica morală a unui tineret care cunoştea originea sa romană, dar nu era ispitit să întemeieze pe faptul acesta o mândrie naţională: prezenţa colegului grec, a cărui ascendenţă egala pe a sa, îl învăţa să fie modest. Altfel stau însă lucrurile în Ardeal, unde comparaţia punea în balanţă populaţii ce nu puteau concura, sub raportul acesta, pe Români: conştiinţa originii lor romane era pentru aceştia un titlu de mândrie, o consolare pentru starea nenorocită în care se aflau şi o deviză de luptă. In felul acesta rolul revoluţionar al şcolii lui Lazăr nu constă în lansarea unei idei noi, pentrucă această idee exista încă de mult în conştiinţa neamului românesc de pe întreg întinsul Daciei, ci în năzuinţa de a crea în jurul ei aceleaşi stări de sentiment de care era însoţită în Ardeal: era o tentativă de a provoca apariţia conştiinţei naţionale la un popor care se complăcuse până atunci în paradisul ideilor cosmopolite.

Pentrucă sub alte raporturi nu există, între şcoala lui Lazăr şi cea grecească, podurile rupte de care vorbeşte istoria literară română. Lazăr însuşi era un «Aufklärer»; dar el aducea factura luminătorilor români din Ardeal, unde condiţiile sociale au făcut ca influenţa «Luminilor» să nu ducă la accentuarea concepţiei cosmopolite, ci la trezirea

www.dacoromanica.ro

conştiinţei naţionale. Dincolo de faptul acesta, orientarea intelectuală a lui Lazăr se îndruma pe drumurile deschise de «Lumini». Se ştie că în biblioteca lui figura, între altele, şi tratatul *Le Monarque accompli ou Prodiges de bonté, de savoir et de sagesse, qui font l'éloge de sa Majesté Impériale Joseph II, et qui rendent cet Auguste Monarque si précieux à l'humanité, discutés au tribunal de la raison et de l'équité par Mr. de Lanjuinais, Principal du collège de Moudon.* Cartea apăruse la Lausanne în 1774 şi, vorbind de Iosif II, era firesc lucru să atragă atenţia Ardelenilor asupra ei. O cercetare rapidă ne va arăta ideile pe care Lanjuinais căuta să le sublinieze. Prin felul cum înţelege să înfăţişeze formarea societăţii şi a puterii suverane, concepţia lui se leagă de Hobbes şi de Rousseau. Lanjuinais crede astfel că omul, în stare de natură, se afla într'o permanentă luptă cu semenii săi, cărora le disputa dreptul asupra aceloraşi obiecte. Lupta a trebuit să aibă învinşi şi învingători şi a dus la împărţirea oamenilor în supuşi şi stăpâni. In faptul acesta găseşte Lanjuinais originea stării de societate: în năzuinţa lor comună către libertate, supuşii se coalizează împotriva celor ce-i asupresc. Starea aceasta de societate va obliga pe individ să renunţe la o parte oarecare din libertăţile pe care i le acorda legea naturală. Din toate fragmentele acestea de drepturi la care individul a fost nevoit să renunţe spre a face posibilă vieaţa socială, s'a constituit suveranitatea. Ea nu aparţine astfel unui individ oarecare, ci societăţii întregi. In felul acesta, numai societatea este îndreptăţită să determine modul în care ea va fi exercitată, să desemneze persoana care s'o exercite şi să fixeze limitele între care principele îşi poate exercita atributele sale. Principatul nu mai păstra astfel nicio legătură cu divinitatea: «Votre Majesté», spune Lanjuinais adresându-se lui Iosif II, «convint aussi qu'il n'en était pas moins faux que Dieu soit la cause immédiate de la souveraineté. Ce sentiment n'a de fondement que dans l'adulation et dans la flatterie, par laquelle, pour rendre l'autorité des souverains plus absolue, on a voulu la rendre entièrement indépendante de toute convention humaine, et ne la faire dépendre que de Dieu. D'où vous conclûtes que tout Monarque qui prétend ne devoir rendre compte de sa conduite qu'à Dieu seul, vomit un blasphème qui outrage Dieu et les hommes et dégage sur le champ

www.dacoromanica.ro

ses sujets du serment de fidélité, ou plutôt les arme contre lui ». Uzurpând libertăţile ce i-au fost încredinţate ca un depozit sacru, un principe se face astfel vinovat de crima de lez-majestate. Misiunea lui supremă fiind aceea de arbitru al vieţii sociale, principele va trebui să ţină în mâna sa balanţa echităţii sociale. Suveranul timpurilor moderne trebue să fie înzestrat cu o inimă generoasă, care să palpite în faţa nenorocirii tuturor. Dar sentimentele acestea de compasiune trebuesc să fie luminate de raţiune, temperate de raţiune şi ele sânt condamnate fără nicio rezervă atunci când degenerează în entuziasm: nimic nu poate fi mai primejdios pentru vieaţa socială decât nişte sentimente fără frâu, un entuziasm care să orbească raţiunea. Entuziasmul acesta raţionalizat defineşte perfect concepţia veacului al XVIII-lea. Prevalenţa revenea astfel şi pentru Lanjuinais, ca pentru toţi partizanii «Luminilor», raţiunii. Un principe trebue să fie un cap luminat, un filosof, capabil să răsfrângă asupra supuşilor săi nu numai căldura generozităţii, ci şi lumina minţii sale: urmărind fericirea tuturor, acordând un sprijin nelimitat artelor şi ştiinţelor, el nu-şi găseşte mulţumirea decât în progresul general. Lanjuinais lichidase de mult admiraţia sa pentru eroismul rustic şi barbar: un Cesar, un Alexandru cel Mare n'au fost decât nişte cuceritori nedrepţi, nişte bandiţi ai naţiunilor, — « des brigands des nations ». Adevăratul erou al secolului nu-şi caută gloria în devastarea ţărilor sau în detronarea regilor: « Le vrai héros n'opprime point l'humanité; il travaille pour son bonheur, il se conduit par le seul amour du devoir: son caractère est d'être bienfaisant; la justice lui met les armes à la main, et l'humanité le désarme ». In felul acesta se înfăţişa Iosif II, principele care merita să servească de model tuturor. El era «généreux sans ostentation, libéral avec économie, sévère à lui-même, indulgent pour les autres, courageux avec prudence, Monarque instruit et philosophe sur le trône, il encourage les progrès de la raison et la raison écarte loin de ses états l'enthousiasme et la superstition, de même qu'elle en éloigne insensiblement les disputes et les querelles théologiques qui furent de tout temps le fléau des états et de bon sens. Cet auguste Monarque aime sincèrement l'État et l'humanité ». Un astfel de monarh, mai gelos de fericirea oamenilor decât de o umbră de putere, este darul cel mai preţios ce se poate

www.dacoromanica.ro

face unui popor. Dar dacă soarta ar face ca un popor să aibă un principe asupritor, acel popor are dreptul să se răscoale şi Lanjuinais, care simte o deosebită plăcere să picteze imaginea principelui filosof, nu se sfieşte totuşi să facă afirmaţia temerară că poporul « ébranlera votre trône et celui de vos enfants: le peuple est immortel et vous devez passer ».

Lanjuinais îşi arată formaţiunea sa rousseauistă nu numai în concepţia despre constituirea şi organizarea puterii suverane, ci şi în ideile sale despre originea şi desvoltarea proprietăţii. Mai mult însă. Filosofii «Luminilor» au luptat pentru cultivarea poporului, dar atenţia lor era îndrumată în primul rând către burghezie. Se ştie ce largă circulaţie şi ce apreciere călduroasă au cunoscut, în secolul al XVIII-lea, tratatele lui Pufendorf *De jure naturali et gentium* şi *De officio hominis et civis*, în care autorul punea temelia juridică a societăţii burgheze. Dar ele s'au bucurat de această apreciere călduroasă din pricină că răspundeau într'o mare măsură sentimentului general. In legătură cu poporul de jos scriitorii au din când în când prilejul să se intereseze şi uneori, cum este cazul lui Voltaire, să-şi exprime dispreţul. Cu Rousseau însă, care constitue o valoare autonomă în cuprinsul secolului, interesul pentru cei de jos se accentuează şi mişcarea începe să ia întradevăr aspecte democratice. Şi sub raportul acesta Lanjuinais se arată mai apropiat de Rousseau decât de alţi sciitori ai timpului. Preocupat de problema moralizării maselor, care ar fi atras după sine în mod inevitabil scăderea sau exterminarea definitivă a criminalităţii, el ajunge la concluzia că răspândirea culturii în poporul de jos este o imperioasă problemă de Stat. El o desbate sub toate aspectele şi ajunge în cele din urmă să stabilească un amănunţit plan de educaţie publică. Trei erau obiectivele pe care această educaţie trebuia să le realizeze: morala, virtutea şi egalitatea tuturor, pentrucă nu poate fi vorba de morală şi de virtute acolo unde egalitatea este necunoscută, şi nu poate fi vorba de sănătate sufletească într'un Stat ai cărui locuitori nu cunosc morala şi virtutea.

Dacă la faptele discutate până acum vom adăoga şi pe acela că Lanjuinais cunoaşte pe Descartes, pe Locke şi că are un adevărat cult pentru Montaigne, Voltaire, Montesquieu, D'Alembert, Newton,

www.dacoromanica.ro

vom înţelege că lucrarea lui nu era, în ultimă analiză, decât un resonator al ideilor secolului, că ea mijlocea cititorilor săi contactul cu aceleaşi autorităţi pe care se întemeia şi şcoala grecească. Ceea ce ea aducea pe deasupra era accentuarea interesului pentru poporul de jos, şi faptul acesta a făcut-o să vorbească în chip deosebit Românilor din Ardeal. Înfăţişând însă figura principelui desăvârşit, Lanjuinais făcea elogiul lui Iosif II, ceea ce are o semnificaţie particulară pentru noi: Iosif al II-lea este cel care deschide larg porţile luminii în faţa popoarelor din împărăţia sa. Românii s'au împărtăşit din această generozitate imperială, care, este drept, nu era atât de desinteresată, care urmărea scopuri politice bine calculate şi se desfăşura către ele cu o perseverenţă abil mascată. Toate lucrurile acestea trec însă dincolo de ceea ce ne preocupă: calculele politice ale împăratului rămân calcule politice, dar Viena devine un centru din care radiază puternic asupra centrului şi Estului Europei ideile «Luminării». Filosofia franceză găseşte aici o primire favorabilă, găseşte instituţii înalte în care ea este interpretată — şi mai ales propagată. După Olanda, Viena este a doua poziţie de pe care gândirea franceză încearcă să cucerească Europa. Cartea lui Lanjuinais, care ne ajută să cunoaştem în parte sufletul împăratului şi să descifrăm obiectivele mărturisite ale politicii sale, este de asemenea una dintre mărturiile de expansiune ale gândirii franceze.

Ea defineşte în acelaşi timp şi atitudinea de luminător a lui George Lazăr. Nu este cazul să se urmărească aici corespondenţele de amănunt, să se determine sensul în care planul de educaţie al lui Lanjuinais avea să fie îndrumat de un om cu educaţie teologică cum era profesorul ardelean. Dar liniile ei mari definesc «Luminarea» română din Ardeal, iar orizonurile ei indică orizonurile unuia dintre luminătorii ardeleni. Şcoala lui Lazăr nu însemna astfel o rupere bruscă faţă de preocupările spirituale ale şcolii greceşti. Fără să mergem mai departe, vom aminti numai faptul cunoscut, că odată cu elevii dela Măgureanul, această şcoală primi între zidurile ei şi autoritatea lui Condillac: prin prezenţa lui în cele două şcoli, filosoful «Luminării» franceze sublinia identitatea atmosferei intelectuale a lor. Dar această identitate de preocupări nu se explică prin faptul că una din şcoli

www.dacoromanica.ro

le-ar fi transmis celeilalte; ele au luat naştere în mod independent, sub influenţa aceleiaşi mişcări ideologice europene, care constitue o bază unitară pentru manifestările similare din acea vreme în ţările din Sud-Estul Europei. Şcoala lui Lazăr se lega aşa dar de aceeaşi filosofie a «Luminilor», dar legătura se făcea de data aceasta prin «Luminile» austriace, prin «Aufklärung».

In această şcoală şi în contactul direct cu profesorul, Heliade nu putea decât să continue pregătirea sa de luminător, ale cărei începuturi datau de pe vremea studiilor în şcoala grecească.

4. Dinicu Golescu este una dintre cele mai înalte valori morale ale poporului român, cu toate că amintirea lui este atât de puţin vie în conştiinţa urmaşilor. In faţa lui, un Iancu Văcărescu face figură de luptător naţionalist, deşi meritele sale naţionaliste sânt aproape nule, sau, când ele există, nu izvorăsc atât dintr'o conştiinţă profundă cât dintr'un capriciu trecător. Iancu Văcărescu a cântat pacea dela Adrianopol aşa cum au cântat-o şi alţii; dar când, în 1848, ţara se sbătea în ghiarele morţii, el socoteşte că este un prilej binevenit de-a adresa Ţarului şi conducătorilor ruşi ode înflăcărate de adorare, aşa cum alţii n'au mai făcut. Cu toate acestea el a avut talentul de a-şi valorifica lupta lui naţionalistă, de-a trece, în ochii urmaşilor, drept un martir al cauzei naţionale. Este şi acesta unul dintre rezultatele cele mai surprinzătoare izvorîte din retortele stilistice ale alhimistului Ion Ghica. Scriitor înzestrat, Ghica îşi da mai bine decât oricine seama de temeinicia observaţiei lui Dumas: numai siluind-o poţi face istoriei un copil frumos. Nu trebue să ne surprindă prin urmare că el înţelege să procedeze fără nicio remuşcare în aceste domenii, proiectând toată lumina asupra prietenilor săi şi toate tenebrele asupra adversarilor. Pornind dela o astfel de concepţie, Ghica se crede autorizat, în anumite momente, să-şi valorifice idolul pe toate planurile: el se avântă şi în critica literară şi ajunge să propună admiraţiei posterităţii celebrele versuri, a căror genialitate i se părea înafară de orice discuţie:

Prea mult te umfli 'n pene,
Jupân Balsamigene.

www.dacoromanica.ro

Este un lucru ştiut că dintre toţi contimporanii săi, acela pe care Ion Ghica nu l-a putut ierta până la sfârşitul vieţii a fost Heliade Rădulescu. Autoritatea pe care acesta izbutise s'o cucerească în ochii contimporanilor săi era un fapt pe care el nu-l înţelegea şi nu-l tolera. Pentru Ghica, Heliade nu era decât un grămătic parvenit, cu veleităţi de independenţă, care trebuia redus la rolul lui subaltern de grămătic. Pentru motivul acesta el şi-a înarmat condeiul cu tot veninul, atunci când era vorba de Heliade, şi cu toate rezervele în legătură cu Dinicu Golescu, patronul literar al autorului *Gramaticii*. Aprecierile urmaşilor s'au colorat într'o mare măsură după simpatiile lui Ghica şi astfel am ajuns până în ziua de astăzi cu convingerea că Iancu Văcărescu este un mare luptător naţionalist, că Heliade este un odios rusofil şi că Dinicu Golescu este ceva, dar nu ştim prea bine ce este.

Elev al şcolii greceşti din Bucureşti, cunoscător al stărilor de lucruri din Italia, Elveţia şi mai cu seamă din ţările germane, Golescu are la rândul său factura sufletească a unui luminător. Nu în sensul că el şi-a pus subtilele probleme în legătură cu divinitatea şi că ajunsese la aceeaşi concepţie la care ajunsese enciclopediştii francezi, nu în sensul că el căutase să se lumineze asupra naturii raţiunii omeneşti şi funcţiunii pe care ea o îndeplinea în vieaţa sufletească. Este însă un alt aspect al mişcării de luminare, pe care lucrarea lui Lanjuinais îl anunţa şi pe care activitatea lui Dinicu Golescu îl subliniază în mod deosebit de puternic: este înclinarea sentimentală asupra durerii aproapelui, asupra celui nenorocit. In felul acesta *Insemnarea călătoriei*, care nu-şi desvăluise în deajuns tainele unui Pompiliu Eliade sau Stere, trebue integrată fluxului josefinist şi explicată prin el. Opera lui însemnează în acelaşi timp sete de lumină, sacrificiu pentru lumină şi o elocventă flagelare a celui ce se opusese curentului de luminare: «O! cum îmi aduc aminte, şi cum sunt silit să mă spovidesc că sunt foarte greşit. Căci eu nu numai nu am făcut niciun bine cât de mic patriei spre mulţumire, căci au hrănit, au îmbogăţit, au cinstit pe părinţii mei, moşi şi strămoşi, ci dela cea dintâi dregătorie şi până la cea din urmă n'am contenit luând dări neprăvilnicite dela acest norod, care nu-şi are nici hrana din toate zilele. Aceste toate văzând că nu să mai urmează într'altă lume, mă împunge cugetul, şi zic că:

www.dacoromanica.ro

fericit va fi acel compatriot care să va simţi că nu au urmat ca mine, căci nu-l va împunge cugetul». Călătoriile sale îi dau prilejul să cunoască urmările fericite ale unei cârmuiri luminate: muncă, ordine, bunăstare, voioşie. La Pojon asistă la încoronarea lui Francisc al doilea. Ceea ce solicită atenţia deşteptului boier nu este aparatul festivităţii, ci reacţiunea unui popor ce fusese condus cu înţelepciune: «mare fericire, mulţumire sufletească, laudă, şi cinste este, când un stăpânitor este încredinţat că acel puţin norod pe care el îl otcârmuieşte, îl iubeşte, şi de aceea nu are nici pricină a să teme de al său norod, ci în veci este printre ei, făr' de nicio pază. Mai vârtos, cum îl simpte, din toate părţile îi strigă: vivat!» Şi cu alt prilej el notează: «O! ce nemărginită facere de bine săvârşesc acei otcârmuitori, ce au durere de inimă de pătimaşele noroade. O! cât să cuvine într'un adevăr să-i numească noroadele adevăraţi părinţi». In faţa unor manifestaţii de iubire de felul celor la care asistase, Golescu nu se poate reţine să nu amintească cele ce se petreceau în ţara lui, atât de lipsită de o conducere luminată: «pe la noi, la acest feliu de paradie, unii înjură, alţii scuipă, şi muerile blestemă; căci nu numai nu au pricină pentru care din tot sufletul să ureze bine stăpânitorilor, ci în potrivă. Foarte mic lucru este şi făr' de mulţumire sufletească, şi făr' de laudă şi cinste, de a stăpâni un om măcar multe împărăţii, cu a sa numai tiranicească putere, şi prăpădenia norodului». In ţara lui, nenorocitul popor de jos era nevoit să-şi sape drumuri pe sub pământ ca să poată scăpa de cei ce-l urmăreau pentru datorii de mult plătite şi nu găsea un loc de adăpostire decât în inima pădurilor. Negri, uscaţi, murdari şi aproape neîmbrăcaţi, oamenii păreau nişte arătări din altă lume, transformate în animale de muncă de către arendaşii de biruri şi de moşii. Pe sărăcia lor se întemeiază bogăţia altora; Golescu ştie însă că în Europa oamenii au ajuns la convingerea că stabilitatea capitalurilor nu poate fi garantată decât de bunăstarea generală: «este cea de acuma mai mare politicească chibzuire a otcârmuitorilor Evropii, de a îndemna şi a îndrepta pe tot locuitorul spre drumul fericirilor, hotărînd că: în oricare parte de loc va fi bogăţia numai la câteva persoane numărate, acel loc este numit sărac, dimpreună chiar şi cu acei bogaţi; şi că atunci este bogăţia statornică, când toţi de obşte sunt fericiţi. Şi că acelui prea bogat

www.dacoromanica.ro

bogăţie să înstatornicează cu cea puţină a celui mai mic ». — Era timpul ca şi în ţara lui cei de sus să fie lămuriţi asupra adevăratelor lor interese, iar cei de jos să fie ridicaţi la lumină, la moralitate, la demnitate; să se lucreze aşa cum se lucrase în Austria lui Iosif al doilea, împăratul care « mult să străduia spre a-şi mulţumi obştea ». După sferele pe care le avea în vedere, lupta pentru progres recurgea la mijloace diferite. Golescu iniţiază astfel o societăte literară, continuare a unei societăţi mai vechi, a cărei misiune ar fi fost în primul rând să tălmăcească lucrările străine necesare luminării poporului. Atenţia lui este atrasă însă în mod deosebit de necesitatea educaţiei tineretului. Şcoala înfiinţată de el la Goleşti urmăreşte astfel neapărata « câştigare a luminii » de către toţi cei doritori, fie ei copii de boieri sau de robi.

5. Format în şcoala grecească, în care se oglindea gândirea secolului al XVIII-lea francez, format în şcoala lui Lazăr, care, în liniile ei mari, se întemeia pe autorităţile aceluiaşi secol, legăturile cu Dinicu Golescu nu puteau duce pe Heliade decât la adâncirea pregătirii sale de luminător. Societatea literară pe care Golescu o proiecta în *Însemnarea călătoriei* luă într'adevăr naştere şi programul ei, care urmărea modernizarea Statului român, se întemeiază numai pe luminare:

« I. Şcoala din St. Sava să se împlinească şi să se înalţe la gradul de colegiu. După modelul acesteia să se creeze alta în Craiova.

II. Crearea şcoalelor normali în capitala fiecăruia judeţ prin elevii eşiţi din colege.

III. Crearea şcoalelor primare în fiecare sat.

IV. Fondare de jurnale sau gazete în limba română.

V. Aboliţia monopolului tipografic.

VI. Incurajarea spre traducţiuni în limba patriei, şi tipărirea acestora.

VII. Formarea unui teatru naţional.

VIII. Stăruire spre eşirea din regimul fanariot prin reforme înţelepte sau renoirea primelor instituţiuni ale ţării ».

Din cele opt puncte ale programului, unul singur, cel din urmă, viza reforma instituţiilor Statului şi acela nu direct şi imperativ, ci sub

www.dacoromanica.ro

un nimb mai vag, de desiderat; toate celelalte urmăreau instrucțiunea: prin școală, prin presă, prin literatură, prin teatru. Privit în totalitatea lui, programul acesta, care oglindește experiența europeană a lui Dinicu Golescu și pe aceea locală, dar atât de variată, a lui Heliade Rădulescu, este expresia cea mai înaltă a influenței «Luminilor» în țările române. Societăți ulterioare și programe ulterioare vor desvolta sau adânci anumite aspecte ale sale, dar liniile mari ideologice vor rămâne aceleași. El înfățișează numai un aspect al mișcării de luminare, este drept; dar acela căruia îi revenea sarcina de a-l realiza, avea să arate, prin varietatea activității sale ideologice și prin calitatea ideilor pentru care avea să militeze, că dedesubtul lui pulsa întreaga concepție a secolului al XVIII-lea.

6. *L'Europe française au siècle des Lumières* se intitulează una dintre cele mai recente lucrări care interesează de aproape subiectul nostru. Ea aduce o succintă expunere a difuzării spiritului francez în Europa secolului al XVIII-lea. Capitole speciale sânt închinate Austriei și Rusiei, și unul și altul de natură să atragă atenția cercetătorului român. Evident, din puncte de vedere cu totul diferite: în timp ce Austria îndeplinea într'adevăr oficiul de mediator al «Luminării» franceze, Rusia împrumuta din Franța și aducea și în țările noastre scrieri în genul romanului *Les amours du chevalier de Faublas* al lui Louvet de Couvray. Dar și acest studiu, ca și celelalte lucrări închinate aceluiași subiect, aduce pentru noi o optică limitată: Imperiul Turcesc cade în afară de raza interesului autorului, cu excepția celor câteva rânduri închinate României.

Și totuși lumea turcească a fost adânc frământată de ideile a căror difuzare o urmărește Louis Réau. Bizanțul a vegetat timp îndelungat sub stăpânirea turcească; dar lumea cea veche n'a dispărut, ea își ducea înainte viața de intrigi, de interese, de discuții înverșunate. De sub vălurile în care fusese cutropit de stăpânitorii musulmani, el continua să-și distileze, ca un chimist savant, veninurile sale rafinate. Vremea trece însă și în cuprinsul lui ideile se primenesc, se ciocnesc și rod încet, dar rod sigur, instituțiile unui imperiu ale cărui fundamente spirituale aparțineau unei epoci de mult dispărute. «Suflul

www.dacoromanica.ro

secolului» bătuse peste împărăţie şi sălăşluise în măruntaiele sale germenii unei credinţe care avea să-i fie fatală. Şi servitorii cei mai devotaţi ai noului ideal social erau Grecii: înainte de a fi desfiinţat prin luptele cu popoarele străine, Imperiul Turcesc, în vechea lui formă, cu mentalitatea lui califatară, este asasinat de spiritul grec, luminat de «Luminile» occidentale. S'a spus că marea victimă a filosofiei «Luminilor» a fost regalitatea franceză; o victimă şi mai mare a fost imperiul Sultanilor: ca o plantă ce nu poate prospera decât la umbră, el s'a stins de îndată ce soarele culturii şi-a trimis razele asupra lui.

Această cultură se întemeia în primul rând pe raţiune, pe care secolul o supusese unui proces de purificare: ideile înnăscute pe care Descartes le depozita într'însa sunt înlăturate şi ea este concepută ca un simplu instrument cu ajutorul căruia omul se putea orienta în mulţimea de îndoieli şi de întrebări ce-l asediau. Cultul acesta excesiv al raţiunii a avut drept urmare o anumită teorie a progresului: condusă de raţiune, omenirea avea să atingă în scurtă vreme perfecţiunea, vârsta de aur. Atunci întreaga activitate spirituală şi fizică a individului şi a societăţii avea să se desfăşoare linear, pe planuri geometrice, după un mecanism strict intelectual. Pentrucă idealul epocei «Luminilor» a fost geometria, care, în regularitatea liniilor sale, înlătură orice surpriză.

Fără să fi lichidat legăturile sale sentimentale cu creştinismul, Heliade împărtăşeşte concepţia secolului al XVIII-lea asupra raţiunii omeneşti. Şi pentru el, ca şi pentru scriitorii «Luminilor» franceze, vieaţa sufletească a individului trebue să se desfăşoare sub regenţa raţiunii. Un exemplu de natură să ne lămurească asupra acestei probleme îl vom desprinde de ideile sale asupra poeziei. Cu abatele Dubos şi cu posteritatea intelectuală a acestuia, secolul al XVIII-lea a cunoscut şi locul pe care îl ocupă sentimentul în vieaţa artistică. Dar el a fortificat în acelaşi timp vechile poziţii raţionaliste moştenite dela clasicism şi a ajuns la concepţia bizară a entuziasmului raţionalizat, pe care o susţineau scriitori de autoritatea lui Voltaire, esteticiani apreciaţi cum era Marmontel. Pentru Voltaire bunăoară procesul creaţiunii artistice presupune în primul rând un stadiu de pregătire; dar crea-

www.dacoromanica.ro

ţiunea însăşi nu se putea efectua decât la o temperatură afectivă foarte ridicată, în aşa zisele momente de entuziasm. Şi astfel, după ce totul a fost organizat după tipicul cel mai raţionalist, poetul bate din palme şi vine entuziasmul, care este o deslănţuire oarbă, o furie, o nebunie. Şi cu toate acestea, în cele mai puternice momente ale sale, el este strâns legat de raţiune. Entuziasmul este determinat de voinţa creatorului, este o «pasiune voluntară»; el este un delir dedesubtul căruia se ascunde raţiunea, un «delir factice». Prin aceste însuşiri ale sale se ascamănă unui cal de curse care merge ca fulgerul, dar care nu poate merge decât pe un drum stabilit de mai înainte, cu toată răceala, de raţiunea omenească: «la raison alors tient le crayon», defineşte Voltaire această desfăşurare a entuziasmlui, — o definiţie care ar putea servi drept epigraf pentru mentalitatea literară a marei majorităţi a enciclopediştilor.

Este concepţia pe care Heliade o împărtăşeşte până târziu, în partea finală a activităţii sale. La data aceasta, vorbind de poet, Heliade înţelege să vorbească de poetul de geniu, acela care, după părerea sa, era învestit cu misiunea de conducător de popoare, de profet. Un astfel de geniu profet era Moise. El nu propovăduieşte adevăruri pe care i le-a revelat divinitatea, ci predică adevăruri descoperite de el însuşi în urma unui calcul adânc întemeiat pe realitate. Iar când se «ardică la gradul cel mai înalt, atunci nu poate avea însemnarea decât de un politic profund inspirat de suflul poeziei». Şi ca poet el depăşeşte omenirea de rând: el aduce o imaginaţie înflăcărată care încălzeşte ideile până la incandescenţă. «Hei, d'aţi vedea pe om în momentele acelea, d'aţi vedea pe poet în camera sa exprimându-şi versurile sale însuşi în momentul când acestea scapă din acel cămin empirean cărui îi zicem inimă, d'aţi vedea pe adevăratul vat sau profet în asemenea minute, v'aţi convinge că nicio rază, nicio lumină, nicio aureolă materială nu e aşa de glorioasă şi sublimă, ca aceea spirituală şi nevăzută şi neexprimată ce încinge fruntea celui ce îşi consacră vegherile pentru alţii». Este un dar pe care el îl aduce cu sine şi care îl face să cânte fără să-şi dea seama, să creeze frumosul în momente de delir.

Dar delirul acesta poetic, care ne face să ne gândim la poetul inspirat a cărui figură au popularizat-o romanticii şi care descindea în

www.dacoromanica.ro

linie directă din artistul posedat de puteri demonice al lui Platon, nu avea, în ultimă analiză, nimic din caracterul de inconştienţă ce i se atribuia. Cu totul dimpotrivă: el nu îndeplinea decât oficiul unei măsci, dedesubtul căreia raţiunea organiza lucrurile la rece. Acesta este cazul lui Moise: «de când îşi trăgea planul era în situaţia unui statuar sau pictor ce până a nu-şi lua în mână dalta şi a lovi marmura sau penelul spre a atinge tela, îşi avea înaintea ochilor idealul ce îi surâdea de perfecţie». Pentrucă Moise, ca orice bun creator stăpânit de entuziasmul demonic al secolului al XVIII-lea, nu putea lucra decât după un plan stabilit cu preciziune de mai înainte. Acesta este cazul cu imnul de graţie pe care Ebreii îl intonează îndată după distrugerea lui Faraon. El nu este o apariţiune spontană, ci o operă izvorîtă încă din vreme din «geniul prevăzător sau preparator al lui Moise», el era un punct dintr'un program stabilit de mai înainte. Dar imnul alcătuit de Moise nu este numai «o poezie din cele mai sublime, ci şi un resort din cele mai politice, demn de cel mai profund cunoscător de inima omului». Cunoscând lipsa de experienţă războinică a poporului său, el înţelege să-i dea prilejul unor încercări repetate, între care şi teama de a cădea din nou în mânile Egiptenilor. Dar asemenea oricărui căpitan mare, Moise prevăzuse cum aveau să se desfăşoare lucrurile şi orânduise totul în aşa fel încât poporul său să vadă cu ochii moartea duşmanului. In momentul acesta corul, care fusese pregătit din vreme, începe să cânte oda alcătuită de Moise. Heliade care, pe vremea *Mihaidei*, organizase în cele mai mici detalii o apariţie teatrală a Domnitorului în mijlocul boierilor conjuraţi, continuă să regiseze istoria după vechile sale înclinări. Activitatea reformatorului ebreu, pe care Heliade ne-ar fi invitat să-l socotim drept un inspirat de puteri supraomeneşti, se dovedeşte astfel că se desfăşoară după calcule minuţios stabilite. Şi spre a sublinia în mod violent planul raţionalist pe care el îşi aşează geniile, scriitorul român ne dă o formulă expresivă, capabilă să caracterizeze şi alte aspecte ale activităţii sale: «Moise este cel mai metodic şi mai econom din politici. Moise face şi alţii numai au vorbit. Moise se repede cu încetul». Un demonism care se supune economiei unei organizări, care se supune metodelor

www.dacoromanica.ro

şi care, mai cu scamă, se « repede cu încetul » şi-a pierdut caracterele sale demonice şi a devenit un surogat al raţiunii.

Heliade cunoaşte însă cazuri asemănătoare din vieaţa poporului român. Astfel rugăciunea preotului Şapcă în momentul când se declară revoluţia la Izlaz este un punct de program, stabilit de mai înainte de cei însărcinaţi cu pregătirea revoluţiei. Şi tot aşa este cazul şi cu oda alcătuită de el cu doi ani mai din vreme şi destinată să entuziasmeze poporul pentru revoluţie. « Filiele României » erau pregătite să cânte oda lui Heliade cu acelaşi aparat teatral ca şi fiicele lui Israel pe ţărmul Mării Roşii. Anticipând cu doi ani evenimentele, oda lui Heliade este în felul acesta departe de a păstra ceva din caracterul de spontaneitate al operelor inspirate de sus; ea este un instrument cu articulaţiile îndelung calculate, ce putea fi utilizat spre a determina apariţia acestor evenimente. Este într'însa poezie şi politică, dozate de un scriitor care a înţeles să pună multă reflecţiune rece în opera sa poetică şi care a fost acuzat de multă fantezie în acţiunea sa politică.

7. Legat de secolul al optsprezecelea prin cultul, mărturisit sau mascat, al raţiunii, Heliade se leagă de el în acelaşi timp prin cultul pentru ideile cosmopolite. Pentru un suflet religios ca acela al scriitorului român, creştinismul însemna o pregătire temeinică a terenului pentru primirea crezului filosofic cosmopolit.

Sânt împrejurări care te ispitesc să crezi că în ordine morală generaţiile succesive au cultul valorilor contrarii. Cu prilejul morţii lui Cesar Boliac, un biograf nota, ca un merit particular al îndârjitului luptător, faptul că el figurase printre cei dintâi membri ai lojei francmasonice dela Bucureşti. Timpurile noastre duc o luptă înverşunată împotriva cosmopolitismului; dar cu o sută de ani în urmă ideea era la modă şi cineva putea să-i cerceteze fără riscuri rentabilitatea pentru timpul lui şi pentru poporul lui. Este drept că ideea a servit drept platformă multora care voiau să se integreze poporului român; dar ea a servit drept platformă şi unui Caragiale, care se decise într'o bună zi să nu mai fie « cosmopolitan » ci să se facă pe vecie « Moldovan ». Şi graţie acestui fapt un alt Caragiale avea să scrie o pagină strălucită

www.dacoromanica.ro

în istoria literaturii române. Oricât de numeroase şi de îndreptăţite ar fi rezervele formulate la adresa acestor idei, poporul român rămâne totuşi un beneficiar al lor.

De aceea când, cu prilejul examenului ţinut la Şcoala Filarmonică, Heliade este pus în situaţia să înregistreze şi contribuţia unor persoane străine, noţiunea de cosmopolit vine în mintea lui şi-l ajută să-şi explice activitatea lor desinteresată. Un astfel de cosmopolit era bunăoară un Dimitrie Vilie dela Chios, cel care, după modelul grecesc al lui Cleobul, introdusese metoda lancasteriană în învăţământul românesc. Şi asemenea lui Vilie erau şi anumiţi profesori străini pe care el îi are în vedere în scrisoarea adresată în 1840 Banului Mihail Ghica: ei erau mânaţi de dorul de a face binele oriunde se află, erau cosmopoliţi: o calitate care, la data aceea, preţuia pentru Heliade cu mult mai mult decât patriotismul, dedesubtul căruia el este înclinat să nu vadă nimic altceva decât egoism, decât fanatism. Laolaltă cu Vilie, «acest bun cosmopolit», ei se impun stimei unui om pentru care cosmopolitismul este una dintre «haracteristicile bunului cetăţean».

Ideea îşi făcuse însă apariţia de mai înainte. Incă din 1832 el arătase că adevăratul patriotism nu poate fi fanatic. Heliade iubeşte pe om oricărui neam ar aparţine, deoarece natura n'a creat neamuri, ci oameni: «Neamurile sânt nişte întâmplări. S'a întâmplat un norod să lăcuiască un ţinut de pământ, să-şi facă între dânşii o limbă sau prin învoire sau prin împrumutare? s'a întâmplat să-şi legiuiască un fel sau altul de obiceiuri? s'a întâmplat să priimească o religie sau alta? să-şi întocmească nişte legi sau altele? Acelui norod, spre deosebirea altuia ce trăeşte în alt pământ, cu altă limbă, alte obiceiuri, altă religie şi alte legi i s'a dat un nume de Grec, Turc». Ideea constitue unul dintre elementele de bază pe care se desvoltă schiţa dramatică intitulată *Sărbătoarea câmpenească pentru 30 August 1837*, unde ea se colorează în sens umanitarist: «Puţin o ai asta, moş Comane», spune unul dintre personaje, «să te ştii rob? nu ştiu cum o fi orânda omului; dar eu nu mă pricep de leac la aste amestecături. Unul rob, altul slobod, altul Rumân, altul Grec, altul Neamţ! o grămadă de amestecături, să miră oamenii ce să mai scornească ca să nu se mai înţeleagă bieţii creştini. Oameni suntem toţi, eu nu văz nicio deosibire; toţi avem dela

www.dacoromanica.ro

Dumnezeu cap, ochi şi sprâncene ». Dincolo de ramurile acestea răzleţe ce se numesc popoare se află marea realitate, singura realitate, « acest mare copaciu ce se numeşte omenire atât în cer cât şi pe pământ ». Organizarea cosmopolită a lumii era însă o chestie de viitor îndepărtat; ea necesita educaţia în spiritul filosofic, întinderea pretutindeni a cuvântului mântuitor, a lui Hristos. In 1839 scria lui Poenaru arătând că lui nu-i place o fragmentare a omenirii în naţii, că nu-i place o atât de mare inegalitate între oameni. Dar lupta pentru realizarea republicii universale ar fi fost prematură în clipa aceea: educaţia de care omenirea avea nevoie nu se putea întreprinde cu întreaga omenire, ci luând fiecare popor în parte şi deprinzându-l treptat cu ideea de libertate, dar şi cu aceea că într'o zi el va trebui să se integreze marelui corp al omenirii. Iar aiurea: « Eu nu voiu să vorbesc numai de Ţara Rumânească; privinţile mele sunt de obşte. Puţin se gândeşte cineva la casa sa când este patriot întru toată vârtutea vorbei, şi puţin iară se gândeşte la patria sa când este cosmopolit sau creştin întru toată desăvârşirea. Sau mai bine, patriotul dorind binele de obşte al patriei sale, într'aceeaşi vreme mai cu socotinţă şi mai cu prevedere doreşte însuşi binele familiei sale, şi cosmopolitul sau creştinul, dorind binele peste tot al tuturor noroadelor, într'aceeaşi vreme doreşte mai înţelepţeşte şi mai cu prevedere binele patriei sale. Ce sunt aceste două prinţipate pe lângă Europa întreagă şi celelalte continente? Un pumn, o mână de pământ. Când s'ar creşte bine celelalte noroade, când ar fi bine şi în fericire, negreşit că am fi şi noi. Când e ziuă într'un emisfer, e pretutindenea ziuă în orice părticică a acelui emisfer ».

La lumina acestor afirmaţii înţelegem sensul luptei naţionale a lui Heliade. Elev credincios al « Luminilor » ardelene, el avea să caute argumentele fundamentale pentru această luptă în studiul limbii. Limba devine în felul acesta elementul principal de individualizare naţională şi instrumentul de căpetenie pentru întărirea conştiinţei naţionale. Italianismul nu este aşa dar un indiciu de slăbire a conştiinţei naţionale, ci dovada cea mai strălucită a îngrijorării scriitorului român în legătură cu poporul său, ale cărui destine ţinea să le lege cât mai puternic de destinele generale ale romanităţii.

www.dacoromanica.ro

Relaţia strânsă între parte şi tot, între popor şi umanitate, rămâne una dintre ideile cardinale ale scriitorului român. Experienţa personală şi evoluţia concepţiilor politice în ţara lui vor aduce unele atenuări de expresie, dar fondul nu va fi alterat. Rezistenţa particulară a ideii, datorită influenţei conjugate a filosofiei « Luminilor » şi a creştinismului şi trădată prin asocierea repetată a noţiunilor de cosmopolit şi creştin, susţine până la capăt dubla semnificaţie pe care, în vocabularul lui Heliade, o are « Cuvântul ». El este în primul rând Cuvântul evangelic, Verbul, Logosul, este Hristos, este raţiunea supremă; dar el este şi raţiunea luată în sens general. In felul acesta, dacă în *Mihaida* el vorbeşte de « o turmă mare cu Raţia Păstorul », un celebru vers al lui Boileau, care codifica rimei necesitatea de a se pleca în faţa raţiunii, ajunge să sune, în traducerea lui Heliade: « Rima la cuvânt se pleacă ». Raţiunea, idolul în numele căruia filosofia « Luminilor » întreprinsese aiurea o luptă de exterminare împotriva creştinismului, ajungea în felul acesta să se resimtă de practica creştină a unui scriitor care rămâne, totuşi, o creaţiune a acelei filosofii.

Dar dacă organizarea republicii universale era prematură, Heliade se gândeşte, la un moment dat, că lumea ar putea totuşi fi îndreptată într'acolo, luând-o pe calea mai îndepărtată a organizării federative a unor grupuri de popoare. Imperiile, în cuprinsul cărora această organizare se putea întreprinde mai uşor, erau Austria şi Turcia, locuite de popoare diferite între care vieaţa comună stabilise anumite legături. In forma pe care o îmbrăţişează o parte dintre revoluţionarii dela 1848, proiectul acesta de federalizare trebue raportat la Mazzini. Pentru Turcia însă el nu era ceva necunoscut. Incă de mult Grecii se gândise la refacerea Imperiului de Orient; adaptându-se împrejurărilor, ei înţelegeau ca imperiul acesta să dubleze, în ordine spirituală, imperiul militar şi politic al Turcilor, gata la orice moment însă să se substitue aceluia pe toate planurile. Este însă o deosebire de esenţă între intenţiile anterioare ale Grecilor şi proiectul pentru care Heliade luptă cu energie în *Descrierea Europei după tractatul din Paris:* cele dintâi urmăreau să se realizeze pe baza doctrinei cosmopolite a bisericii creştine la o dată când popoarele nu ajunsese la conştiinţa lor naţională, cel din urmă înţelegea să federalizeze popoare conştiente de rosturile

www.dacoromanica.ro

lor naţionale, dar conştiente în acelaşi timp şi de necesitatea sacrificiului în vederea stabilirii unei armonii superioare. Această reorganizare a Orientului capătă la Heliade denumirea de « regenerare » sau, cu un termen împrumutat din filosofia ce epigoniza pe opera lui Vico, « palingenesie ».

Acei cărora le revenea obligaţia de a întreprinde opera de regenerare a Orientului nu puteau fi Grecii, la care se gândeau unii sau alţii; Heliade îi cunoaşte în toate amănuntele şi-i ştie incapabili de o acţiune atât de importantă. Ei nu sânt în stare decât să facă societăţi secrete şi să conspire în umbră; sacrifică sume importante de bani şi rezultatele sânt catastrofe asemenea celei dela Chios sau incursiunea străinilor care le ocupă ţara. Cu banii cheltuiţi în astfel de întreprinderi nejudecate, aducătoare de doliu şi de sărăcie, ei « ar fi putut crea din două şi trei generaţii trecute mii şi mii de bărbaţi de ştiinţe exacte, de ingineri, de mecanici, de militari de geniu, de maeştri în marină, de agricultori, de artişti şi de artisani. — Cu sumele ce cheltuiră în conspiraţia din urmă, putea să creeze cel puţin atâtea vapoare cum să ţie concurenţa societăţii Lloyd şi să forme o adevărată putere. — Cine îi împiedică d'a mai lăsa pe Platon şi Omer ce nu-i pot duce cu vaporul acolo unde se duc ceilalţi popoli contimporani şi d'a crea şcoale unde se pot învăţa ştiinţele necesarii secolului XIX? »

Această regenerare n'o puteau întreprinde nici Turcii. Popor înzestrat cu variate însuşiri, el se caracterizează în primul rând prin generozitate şi nobleţe. Alcătuit din Arabi, Ebrei, Greci, Slavi islamizaţi, el aduce o materie sufletească ce lipseşte Europei şi îndreptăţeşte pe cineva să creadă că este destinat să joace un rol de seamă în lume. In momentul acela însă el se sbătea, orb şi neputincios, în ghiarele fanatismului şi svârcolirile lui lăuntrice erau abil exploatate de falsii prieteni din afară.

In felul acesta, singurul popor care ar fi putut fi chemat să întreprindă palingenesia Orientului erau Românii. Este drept că şi aici sânt multe lacune: o libertate rău înţeleasă transformă o parte din societate în sclavi. Intr'o ţară, care nu are nevoie de mai mult de zece mii de funcţionari, sânt peste cincizeci de mii de postulanţi. Este necesară o îndrumare a tineretului către carierele practice, care să descongestioneze

www.dacoromanica.ro

unele ramuri de activitate şi să stabilească armonia socială. O operaţie care nu se poate realiza decât cu greutate; dar Heliade poartă cu sine droguri pentru orice morb social: Grecii, spusese el, nu puteau ajunge acolo cu Platon şi cu Homer; dar Românii ar fi ajuns în mod sigur dacă ar fi avut inspiraţia să se întoarcă la Radu Negru. Pentrucă scriitorul român, care-a plutit cu pânzele întinse pe mările tuturor ereziilor, plasa în trecutul îndepărtat al Românilor toate visurile lui utopice.

Frecventarea, după revoluţia dela 1848, a unor anumite cercuri din Occident îl face pe Heliade să aibă şi alte îndrăzneli. Am vorbit aiurea de ispita pe care a exercitat-o asupra lui proiectul de organizare a Statelor-Unite ale Europei. In centrul preocupărilor sale de această natură am aşezat pe Victor Hugo. Intemeiam raportarea pe anumite manifestări literare ale lui Heliade, pe colaborarea lui la ziarul *La Ligue des peuples*, al cărui titlu era un program, precum şi pe faptul că scriitorul român invita în mod expres pe Hugo să ia în mâinile sale conducerea acestei *Ligi a popoarelor*. In urma celor scrise de noi problema a fost reluată şi s'a aruncat în discuţie numele lui Carlo Cattaneo, care propune, în 1848, aceeaşi organizare a Europei. Dar cum, pe latura aceasta, documentar nu se poate susţine decât raportul dela Hugo la Heliade, raportarea la Cattaneo subliniază numai circulaţia de care s'a bucurat proiectul. Este aici vorba de cronologia ideilor hugoliene. Problema Statelor-Unite ale Europei se complică cu aceea a proiectelor de pace perpetuă, pe care gânditori de elită le elaborau de timp îndelungat. Ideea preocupase cu ani în urmă pe Victor Hugo, care o exprimă cu toată claritatea în prefaţa la *Les Burgraves*, iar în lupta pentru realizarea ei el a fost atras nu de Italianul Cattaneo, ci de Englezul Richard Cobden, care milita pentru aceste idei cu mult înainte. Pentru discuţia păcii perpetue şi a Statelor-Unite ale Europei Cobden organizase în 1848 un congres la Bruxelles, şi tot el organizează «Congresul Păcii» din 1849 dela Paris. Ales preşedinte al acestui congres, Victor Hugo susţine ideile discutate cu toată autoritatea sa, dar, în ultimă analiză, rolul său nu este decât acela al unei case de resonanţă. Cele două discursuri pe care poetul francez le-a pronunţat cu prilejul acesta, la deschiderea congresului şi la închiderea lui, au

www.dacoromanica.ro

atras şi mai târziu atenţia Românilor. Ele sunt traduse şi publicate în ziarul *Conservatorul progresist* din 1860. Se spune, cu prilejul acela, că discursurile lui Hugo subliniază adevăratele tendinţe ale omenirii, că aceste tendinţe sânt umanitariste şi că evoluţia se face pe baza unor legi care impun progresul şi perfectibilitatea. Iar aiurea, un Rusu Locusteanu, care-şi distribuia în părţi egale admiraţia lui pentru Heliade şi Hugo, prindea unele ecouri ale aceloraşi preocupări: pornind să stabilească o clasificare raţională a dreptului, el ajungea la concluzia că una din ramurile acestuia, «dreptul cosmopolitic», nu este cu putinţă decât cu condiţia să se realizeze asociaţia tuturor Statelor din lume: numai aşa s'ar câştiga «toate garanţiile dreptului exterior» şi s'ar putea ajunge la «adevăratul tractat de pace perpetuă». Iar faptul că Heliade reia această idee în 1870, susţinând că Românilor le revine sarcina de-a realiza, în veacul al XX-lea, Statele Unite ale Europei, «republica universală sau cesariatul ecumenic», este de natură să pună în lumină puterea lui de rezistenţă pe poziţiile utopiei cosmopolite. Şi completarea pe care o aduce cu acelaşi prilej: «adică o singură turmă cu un singur păstor» ne duce la constatarea că ideea cosmopolită se altoia la scriitorul român pe acelaşi fond creştin, indiferent de faptul că ea venea din filosofia veacului al XVIII-lea sau din lupta socială a veacului al XIX-lea.

8. Raţionalist şi cosmopolit în sensul secolului al XVIII-lea, Heliade aparţine aceluiaşi secol prin încrederea pe care o manifestă în progresul omenirii.

Pentrucă «Luminile» au crezut în progres, în progresul întemeiat pe raţiune. Este drept, literatura vremii e străbătută din când în când de anumiţi «înţelepţi», desprinşi din unele civilizaţii milenare, care înţeleg să aducă tot felul de critici la adresa societăţilor moderne. Uneori înţeleptul s'a întâmplat să nu coboare din vechile civilizaţii, ci să fie un om al naturii primitive, un «înţelept sălbatic», un «bun sălbatic», în genul acelui Adario, a cărui înţelepciune a impresionat pe baronul de Lahontan şi pe care studii recente l-au redat circulaţiei. Adario este un sălbatic de bun simţ, şi încă unul care a călătorit, care a avut prilejul să studieze comparativ instituţiile diferitelor popoare

www.dacoromanica.ro

şi să-şi dea seama de defectele societăţilor civilizate şi de superioritatea vieţii în sânul naturii: un fundament solid pentru utopia rousseauistă de mai târziu.

Dar partizanii « Luminilor » nu s'au lăsat impresionaţi de argumentele pe care bunii sălbatici sau diferiţii filosofi exotici le invocau în sprijinul tezei lor, ci au rămas ataşaţi de raţiune şi de ideea de progres în civilizaţie. Şi afirmaţia lui Kant că prin « Aufklärung » individul a căpătat certificatul său de maturitate este chemată să sublinieze progresul acesta al spiritului raţionalist. Dar încrederea în progresul realizat în mod exclusiv pe linia raţiunii era de natură să aducă după sine utopia. Diferiţii sălbatici sau filosofi aşezau vârsta de aur a omenirii în trecut, la originea neamului omenesc; pentru partizanii « Luminilor » ea este o chestie de viitor, strâns legată de progresul raţiunii. Dar nu putea fi vorba de un progres la infinit: treapta ultimă de perfecţie avea să fie atinsă cu vremea şi în clipa aceea drumul ascendent al omenirii ajungea la sfârşitul său: Edenul se afla nu numai în viitor, ci într'un viitor apropiat.

S'a vorbit adeseori de încercarea de epopee a lui Heliade cunoscută sub numele de *Mihaida*, căutându-se în general să se indice operele literare străine din care ea s'a alimentat. Cu generozitatea ce-l caracterizează, Heliade însuşi a arătat ca izvor de căpetenie pe Tasso, lăsând posterităţii sarcina de a-i salahori amănuntele. Dar Tasso, a cărui operă este pusă la contribuţie de scriitorul român şi în cele mai speciale discuţiuni de ordin filologic, a fost revelat acestuia de Voltaire, care-l făcea să vadă superioritatea poetului italian faţă de Homer: « El a zugrăvit aceea ce Omer a însemnat ». Astfel stând lucrurile, nu trebue să ne prindă mirarea dacă, într'o operă ce debutează parafrazând pe Tasso, peste spiritul poetului italian se suprapune suflul « Luminilor ». Natural, nu în nota religioasă, puternic subliniată în opera scriitorului român: aceasta ne-ar face să ne gândim mai de grabă la atmosfera din care a luat naştere *Messia* lui Panaiot Soutzos, poetul grec care, asemenea lui Heliade, unea în opera sa influenţa lui Voltaire cu aceea a lui Byron, fără ca aceasta să slăbească întru câtva legăturile sale cu creştinismul. Dar *Mihaida* este, în anumite momente

www.dacoromanica.ro

ale sale, o pledoarie pentru progres. Şi cel care pledează pentru progres este însuşi Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu. Cuvântarea sa insistă asupra armoniei care, introdusă prin «libera voinţă» şi prin atomii legaţi între ei prin simpatie, poate fi raportată la armonia fourieristă; ea aminteşte apoi «preştiinţa», care, la acea dată, ar putea fi raportată deopotrivă la Milton sau la Lavater; dar pasajul care ne interesează mai de aproape este următorul:

> Când omul nu s'alungă din legile-mi eterne
> şi ţine calea dreaptă, din grad în grad prinvine
> l'a sa predestinare, l'acel ideal bine;
> omul e om în sine, soţietatea întreagă
> constă din elemente curate, sănătoase,
> la locul lor veghiente spre 'ntreagă armonie,
> şi naţia devine potentă, progresivă,
> mărită, lăudată, ferice, glorioasă.

«Binele ideal» căruia omul este predestinat este Paradisul ce se găseşte la capătul evoluţiei omenirii. Această evoluţie n'o garantează decât respectul legilor eterne, a căror natură ne-o revelează afirmaţia că Fiul lui Dumnezeu s'a încarnat «prin raza ceea vie şi deifăcătoare a Spirtului-Ştiinţei», sau invocaţia adresată către muză în finalul cântului întâiu, în care ni se spune că «viu e Domnul şi e *progres* în sine». Şi tot atât de categoric este scriitorul român într'o scrisoare-dedicaţie adresată în 1840 Marelui Ban Mihail Ghica, pe care o reproducem în altă parte. Şi acolo ni se vorbeşte de Duhul Sfânt, pe care «a binevoit Tatăl universului şi al luminii a-l revărsa asupra lumii» şi care «naşte ştiinţele cele adevărate şi esacte. Vedem că lumea ce cultivă aceste ştiinţe, aceea se mai apropie de adevăr, aceea se apropie şi de Cuvânt, şi aceea este şi mai mântuită, mai fericită». Pentru aceasta el propune înfiinţarea unei şcoli politehnice, singura în stare să reverse lumina şi fericirea asupra ţării, singura în stare să aducă «minunatul şi dumnezeescul măritiş al industriei cu al ştiinţelor».

«Măritişul industriei cu al ştiinţelor» ne deschide perspective asupra altor ţinuturi în care Heliade a căutat progresul. Acestea erau diferitele sisteme socializante şi socialiste ce au luat naştere în prima

www.dacoromanica.ro

jumătate a secolului trecut. Cel dintâi la care trebue să ne gândim este saint-simonismul, care a încercat între altele să organizeze lumea pe bază industrială, să reformeze vechiul creştinism şi a sfârşit devenind el însuşi o religie. Saint-simonismul s'a elaborat în două etape: cea dintâi, constituită de activitatea lui Saint-Simon, indică bazele pe care urma să se construiască noua societate şi sfârşeşte subliniind necesitatea de a reforma creştinismul, punându-l în acord cu noile cuceriri ale industriei şi ştiinţelor; cea din urmă, constituită de activitatea urmaşilor lui Saint-Simon, adânceşte trăsăturile indicate de maestru, ajungând la o precisă repartiţie a funcţiunilor sociale şi la întemeierea unei religii noi. Iniţiat de un om cu educaţia în stilul secolului al XVIII-lea, saint-simonismul se resimte de atmosfera intelectuală a acelui secol, dar el se resimte şi de experienţa sufletească a revoluţiei. In clipele acelea, când valorile cultivate anterior dispăreau una după alta, când oamenii nu vedeau decât ruina prezentului ca o urmare firească a filosofiei raţionaliste de mai înainte, unele spirite au simţit trebuinţa unui repaos în credinţă. In felul acesta ia naştere theophilanthropismul, care este mai de grabă o năzuinţă către credinţă decât însăşi credinţa: religie a raţiunii, sobră şi plină de distincţiune, despre care ar fi greu să se spună dacă presupunea sau nu existenţa unei divinităţi, ea cerea cultivarea înaltelor calităţi morale şi cultul oamenilor mari. Voltaire şi D'Alembert îşi au în cele din urmă adoratorii lor, a căror adoraţie se manifestă prin gesturi studiate în jurul unor coşuri încărcate cu flori sau cu fructe. Unul dintre istoricii ideilor sociale, vorbind undeva despre theophilanthropism, face observaţia întemeiată că i-a lipsit elanul instinctiv, îmbătarea sentimentală şi credulitatea care să-l transforme într'o adevărată religie, că el trebuia să dispară, distrus de raţionalismul sceptic al partizanilor săi şi că, sobru şi distins, a pierit « din pricina sobrietăţii sale şi a distincţiunii sale ». Dar dacă bazele sale raţionaliste îl fac să nu fie o credinţă, el manifestă oarecum oboseala raţiunii şi goana după credinţă. S'a spus că Saint-Simon a fost unul dintre partizanii noii religii; dar chiar dacă faptul acesta rămâne încă în domeniul discuţiei, reformatorul francez se caracterizează totuşi prin trăsăturile spirituale ce definesc pe theophilanthropi. Din această atmosferă îşi trage o parte din izvoa-

www.dacoromanica.ro

rele sale *Le Nouveau Christianisme*, încercarea temerară de a organiza materialul vechii credinţe creştine pe datele filosofiei şi ştiinţelor secolului. Saint-Simon se arată astfel un partizan al progresului, pentru realizarea căruia el cere, încă din 1814, unirea tuturor popoarelor europene într'un singur corp politic care să asigure perfecţiunea ordinei sociale: « L'imagination des poètes », spune el, « a placé l'âge d'or au berceau de l'espèce humaine, parmi l'ignorance et la grossièreté des premiers temps; c'était bien plutôt l'âge de fer qu'il fallait y reléguer. L'âge d'or du genre humain n'est point derrière nous, il est au devant, il est dans la perfection de l'ordre social; nos pères ne l'ont point vu, nos enfants y arriveront un jour ».

Urmaşii lui Saint-Simon stabilesc în amănunt formula după care se desfăşură progresul omenirii. Evoluţia presupune o mişcare ritmică, de construcţie şi de asociaţie în primul rând, de distrugere şi de împrăştiere în al doilea rând; cea dintâi constitue o epocă organică şi religioasă, cea din urmă o epocă de critică şi de înlăturare a spiritului religios. Epocile organice se caracterizează prin credinţa nesdruncinată şi creaţiunea masivă, pe când cele critice se caracterizează prin sleirea puterilor spirituale. Prima epocă organică s'a desvoltat pe baza principiului material, spiritul fiind redus la rolul de critic al ordinei stabilite; a doua epocă organică s'a desfăşurat pe baza principiului spiritual, care reduce principiul material la un rol negativ. Şi omenirea va atinge perfecţiunea în clipa când cele două principii nu se vor mai desfăşura alternativ ci simultan, dând naştere colaborării şi armoniei universale. Pentru întronarea definitivă a epocei acesteia de armonie şi fericire, lumea avea nevoie de un nou Mântuitor. Semnele zilei împiedecă pe saint-simonieni să atribue acest rol lui Saint-Simón şi ei aşteaptă apariţia lui din acelaşi Orient care produsese şi pe Mântuitorul creştin. Dar de data aceasta mântuirea nu mai putea veni dela un bărbat, ci dela o femeie şi Mântuitorul saint-simonienilor avea să fie o Femeie-Mesia.

Pornind dela un plan de reformă a societăţii, saint-simonismul se transforma astfel într'o religie nouă. Partizanii lui simţiră trebuinţa unui preot, a unui tată, şi-l găsiră în persoana lui Enfantin; simţiră trebuinţa unui templu nou şi porniră construcţia lui. Dar cu tot apa-

www.dacoromanica.ro

ratul exterior, care adeseori mergea până la ridicol, ei au avut totdeauna în vedere realităţile sociale şi s'au întemeiat în mod statornic pe cultul pentru progres. In cuprinsul acestei ideologii, artistul s'a bucurat de o consideraţie aparte. Rolul lui este diferit, după treptele de evoluţie pe care se găsea omenirea: în epocile organice arta este cult şi artistul este preotul acestui cult; în epocile critice, artistul este învestit cu un rol mesianic, el trebue să inspire o credinţă nouă societăţii şi s'o conducă spre progres; în epoca armoniei artistul nu mai are rolul acesta de conducător al societăţii, ci numai pe acela de a exprima gândirea adevăratului conducător, care este preotul. Dar în societatea saint-simoniană roluri de conducere erau rezervate de asemenea savanţilor şi industriaşilor. Şi întemeiată pe această organizare, scopul umanităţii era, în linii mari, următorul: « L'association volontaire et pacifique de tous les hommes pour un même travail social, qui aura pour base les désirs et les besoins de tous, et qui sera ordonnée de manière que chacun y prenne part selon son mérite personnel, c'est-à-dire sa capacité, et en partage les fruits selon ses œuvres. Alors le but unique du travail social devient: l'amélioration morale, intellectuele et physique de tous les hommes. Ce qui correspond au développement intellectuel des trois séries de faits comprises aujourd'hui sous le nom: beaux-arts, science et industrie et qui constitue dans l'ordre saint-simonien: la religion, le dogme et le culte. Et alors l'association sera composée exclusivement: d'artistes, de savants et d'industriels, ou plutôt: de prêtres, de théologiciens et de théurgiens. Elle aura pour objet matériel: l'embellissement et l'exploitation du globe terrestre ». — « Toţi oamenii » însemna persistenţa idealului cosmopolit anterior, iar exploatarea globului pământesc cu preoţi, cu teologi şi cu theurgieni ridica mişcarea saint-simoniană în sferele albastre ale utopiei.

Utopia a fost, de bună seamă, aceea ce a atras în mod particular atenţia lui Heliade asupra saint-simonismului. Incă de pe vremea când doctrina se constituia printr'o serie de predicaţiuni, *Curierul Românesc* are prilejul să înregistreze unele preocupări ce par a deriva dintr'însa. Astfel Heliade crede, în această vreme, că poezia este

www.dacoromanica.ro

«soaţa nedesIipită» a meşteşugurilor şi a filosofiei. In trecutul depărtat al omenirii, ea a deschis calea acelora, ceea ce face dintr'însa primul motor al civilizaţiei. Meşteşugarii, filosofii şi artiştii, al căror rol social îl indică scriitorul român, au, în liniile lor mari, aceeaşi configuraţie pe care o au şi în predicaţiunile saint-simoniene. Dar curiozitatea lui Heliade urmăreşte mişcarea în desfăşurarea sa; de aceea când saint-simonienii se hotărăsc să întreprindă expediţia lor de civilizare a Orientului, călcând, pacifici, drumurile pe care le străbătuse armatele lui Napoleon, *Curierul Românesc* îşi ţine cititorii la curent cu evenimentul: o informaţie sumară, de bună seamă, dar care capătă o semnificaţie aparte în complexul de probleme sociale ce se pun în cultura română a zilei.

Şi poziţiile saint-simoniene se vor fortifica progresiv în concepţia scriitorului român. Din aceste domenii desprinde el o parte din ideile sale literare, în deosebi acelea ce se referă la originea poeziei şi la rostul unor anumite genuri literare în societate. El este convins de asemenea că, în desvoltarea ei, omenirea parcurge pe rând «epoci organice» şi «epoci critice». Este drept că în anumite momente el întrevede unele «epoci divine» sau «eroice» care preced pe cele organice, ceea ce însemnează un filtru vichian pentru ideile saint-simoniene; dar la capătul civilizaţiei nu fixează ineluctabila decădere şi barbarie de care vorbeşte Vico şi care dau un aer aşa de sumbru concepţiei sale. Pentru scriitorul român epocile organice şi critice alcătuesc, ca şi pentru maeştrii săi saint-simonieni, civilizaţia şi destinul ultim al omenirii este să treacă din «civilizaţie în era armoniei». Şi asemenea urmaşilor lui Saint-Simon, el afirmă că faptul acesta nu va fi cu putinţă decât prin apariţia unui Mântuitor, întrupat într'o femeie, Femeia-Mesia.

Şi în concepţia lui despre funcţiunea socială a poetului Heliade se inspiră din saint-simonieni sau din literatura influenţată de dânşii. El crede astfel că oficiul poetului diferă după epocile pe care le parcurge omenirea: «voim să arătăm că în timpii primitivi, în epochele organice, geniurile, talentele, devin victimă şi holocaust focului sacru ce-i devoră; şi în timpii de desolaţiune, în epochele critice, mediocrităţile iau locul geniurilor şi talentelor, şi societatea, publicul, devin

www.dacoromanica.ro

victimă în folosul acestor mediocrităţi favorisate şi oficiali ». Intenţia polemică a pasajului invocat este vizibilă. Dar Heliade ştie că epocile critice nu sânt lipsite de oameni mari; de această concepţie a fost el condus când, în cântul II al *Mihaidei*, a făcut ca timpurile critice ale lui Mihai Viteazul să fie bogate în figuri măreţe, cum sânt Eftimie Mitropolitul, Issar Logofătul şi Radu Buzescu. Imprejurările ridică adeseori pe oamenii aceştia la înălţimea profeţilor; dar o astfel de epocă prilejueşte în deosebi apariţia poetului profet, a poetului conducător de popoare, care caută să reformeze societatea cu aceleaşi mijloace pe care le întrebuinţau, în împrejurări asemănătoare, artiştii predicaţiunilor saint-simoniene: ei sunt censorii moravurilor sociale, iar profeţiile lor îmbracă haina elegiei sau a satirei sublime. O profeţie de felul acesta era amintita odă a lui Moise sau poezia lui Heliade pe care el o invoca în legătură cu revoluţia dela 1848.

O profeţie de acelaşi fel, în care se pictează imaginea cetăţii ideale din societatea armonică, este şi *Santa Cetate;* dar atmosfera din care ea a luat naştere se resimte şi de alte influenţe ce contribue la întărirea vechiului crez în progresul societăţii. Poezia urma să se integreze unei poeme de mari proporţii, *Umanitatea*, a cărei realizare a preocupat pe Heliade în ultima parte a vieţii sale. Opera n'a fost realizată; dar datele pe care le avem asupra ei ne fac să vedem că Heliade urmărea să înfăţişeze desvoltarea omenirii într'o mişcare ritmică, cu perioade alternante de ascensiune şi decădere. Faptul acesta fixa concepţia scriitorului român pe planurile ideologiei vichiene, în aspectul pe care îl are la anumiţi scriitori din secolul trecut: nu un Vico pur, teoretician al ciclurilor închise de civilizaţie, ci unul adaptat concepţiei progresiste, aşa cum se desprindea din interpretarea lui Michelet şi din operele minore ale atâtor imitatori.

Influenţa capitală este însă aceea a lui Fourier. Cunoştinţă veche în ţinuturile noastre, Fourier bate la poarta culturii române cam în acelaşi timp cu saint-simonienii, « şarlatanii » cărora el le dispută cu violenţă dreptul de-a reforma şi ferici lumea. Indrăznelile lui în ceea ce priveşte reforma societăţii şi fanteziile sale cosmogonice au avut darul de-a încălzi multe imaginaţii. Partizanul cel mai infocat pe care i l-a

www.dacoromanica.ro

dat neamul românesc este Teodor Diamant. El are prilej să asculte la Paris conferenţele maestrului şi întreprinde o vie propagandă pentru ideile acestuia. Conferenţele pe care le ţinea la el acasă, în Rue des Mathurins-St. Jacques, aveau drept scop să studieze mijloacele prin care industria putea fi făcută atractivă. Aceeaşi chestiune ne-o tratează el şi în apelul adresat, în 1833, către iubitorii de progres, cărora le cerea să sprijine experienţa de organizare fourieristă. Intors în ţară, Diamant nu întârzie să pună în aplicare sistemul care, cu ajutorul unor oameni de bine, ajunse în scurtă vreme la faliment.

Dar eşuarea n'avu meritul de a pune în lumină lipsa de corespondenţă între teoria societară şi realităţile sociale. Mult mai târziu, în 1856, Heliade Rădulescu avea să sfătuiască pe nepotul său Racotă să adâncească scrierile lui Fourier, să vadă care este partea aplicabilă dintr'însele şi să caute să transforme satul său într'un sat model, într'un falanster. Iniţierea lui Heliade în fourierism este însă cu mult anterioară acestei date: ea se fixează între 1832, data mărturisită de scriitorul român, şi 1834, anul în care *Curierul Românesc* adăposteşte unele articole ale lui Diamant închinate problemei fourieriste. Unele reflexe se întrezăresc în scrierile lui Heliade din această vreme. Am avut prilejul să notăm aspectul fourierist al unui anumit pasaj din *Mihaida:* « Libera voinţă » de care vorbeşte scriitorul român în acel moment al activităţii sale avea să-l preocupe şi mai târziu. *Despre voia liberă* se intitulează una dintre lucrările rămase şi publicate după moartea sa. Ea nu este decât o traducere după *Du libre arbitre* a lui Fourier, lucrare care pătrunde în româneşte şi în traducerea lui N. R. Locusteanu. Dacă titlul nu cuprinde indicaţiuni false, acesta o publicase la Bruxelles în 1858, intitulând-o *Lumea. Epistole.* El găsise prudent să se ascundă sub pseudonimul N. R. Săltăreanu, care, prin franţuzescul « sauterelle », ne arată cu uşurinţă adevăratul nume al traducătorului. Pentrucă Locusteanu, care şi-a însuşit toate prieteniile şi toate duşmăniile lui Heliade, şi-a însuşit şi toată admiraţia pe care acesta o avea faţă de Fourier.

Proiectele de reformă socială ale lui Fourier cuprind unele anticipări, dar ele aduc în deosebi multă construcţie bizară. S'a vorbit în timpul din urmă despre organizarea falansteriană a societăţii. Prin

www.dacoromanica.ro

faptul că întemeia această organizare pe jocul pasiunilor, reformatorul francez a putut fi calificat drept precursor al lui Freud. Viziunile lui Fourier depăşesc însă limitele societăţii omeneşti, ele îmbracă întreg universul. Iată bunăoară cum iau naştere planetele: « Les germes des astres sont déposés et soignés dans la voie lactée, d'où ils sortent en essaims de comètes qui voyagent longtemps et gravitent d'ordinaire sur divers soleils avant de se fixer en plan dans un tourbillon. — Les dits germes sont engendrés par copulation aromale des planètes entre elles et avec leur soleil ». O astfel de planetă « est un corps androgyne, pourvu des deux sexes et fonctionnant en masculin par les copulations du pôle nord, et en féminin par celles du pôle sud ». O planetă este înzestrată cu toate simţurile cu care este înzestrat omul; ea este înzestrată de asemenea cu cele 12 pasiuni ce caracterizează pe om, dar mai are pe deasupra 12 arome radicale, analoage celor 12 pasiuni. Cometele sânt, la rândul lor, « un troupeau aromal destiné à nourrir le soleil et les planètes, et leur approche est un sujet de joie pour tous les astres. Elles ne peuvent jamais causer le moindre mal. Chaque astre en aspire divers sucs et leur en verse d'autres nécessaire à leur tempérament ». Din grupul de 12 arome de care dispune o planetă, una sau mai multe sunt dominante, — importanţa planetei fiind în funcţie de numărul aromelor dominante. Aromele siderale « ont un parfum auquel l'homme est initié: la jonquille nous fournit l'arome pivotal de Jupiter; la violette contient l'arome pivotal de notre globe; la rose donne l'arome dominant de Mercure. Chacun de ces végétaux a été créé par l'astre dont il nous transmet l'arome ». Felul cum au luat naştere aceste plante este cel amintit anterior: prin împreunarea aromelor masculine ce izvoresc din polul Nord, cu cele feminine izvorîte din polul Sud. Pentrucă Fourier, care a scris un tratat întitulat *Théorie des quatre mouvements*, ajunge cu vremea să susţină că vieaţa în cosmos este determinată şi organizată de cinci mişcări: 1) socială sau pasională; 2) animală sau instinctuală; 3) organică; 4) materială şi 5) aromală, care este un « systhème de la distribution des aromes connus ou inconnus, dirigeant les hommes et les animaux, et formant les germes des vents et épidémies, régissant les relations sexuelles des astres et fournissant les germes des espèces

www.dacoromanica.ro

créées ». Acelaşi « mouvement aromal » a dat naştere şi vieţii animale. După ce insistă asupra schimbului planetar şi interplanetar de arome, Fourier ajunge să arate ce datorăm fiecărei planete; Saturn bunăoară a creat calul, zebra, perele şi lalelele; Jupiter a creat vaca, mărul, narcisul şi brânduşa; pământul a creat câinele, oaia, cireaşa şi coacăza. O problemă ceva mai complicată este aceea în legătură cu crearea crapului. Fourier n'ajunsese încă la o explicaţie satisfăcătoare, deşi înclina să creadă că planeta care i-a dat naştere ar fi Mercur. — Dar preocuparea reformatorului francez în legătură cu peştii nu se mărgineşte la atât. El este convins că apele din mări şi oceane trebuesc regenerate: din sărate cum sânt să fie transformate în ape dulci. Faptul acesta s'ar putea realiza cu ajutorul unui « fluid boreal », unui « acid citric boreal ». Operaţia, realizabilă din toate punctele de vedere, punea totuşi o grea problemă de conştiinţă: ce se va face cu peştii din mări şi oceane, deprinşi să trăiască în ape sărate? Şi bunul Fourier, care se îngrozea la ideea unui asasinat de proporţii atât de uriaşe, găseşte soluţia salvatoare: toţi peştii aceştia aveau să fie culeşi şi domiciliaţi în mările închise, cum era Marea Neagră sau Marea Caspică. Neavând o legătură directă cu apa oceanelor, prin care circula liber fluidul boreal, apele lor aveau să se îndulcească într'un timp foarte îndelungat, dând astfel peştilor putinţa să se adapteze. — In cuprinsul acestor teorii cosmogonice Fourier găsea un loc şi pentru organizarea societăţii omeneşti. Singurul scop pe care trebuia să-l urmărească această organizare era progresul, şi el putea fi realizat prin asociaţia ce duce la armonie. Fourier ajunge în felul acesta să propună o anumită formulă de asociaţie, falansterul, în al cărui mecanism psihologic foarte complicat nu putem intra aici.

Prin fanteziile sale şi prin încrederea nesdruncinată în progres, reformatorul francez ajunge să fie una dintre figurile cele mai cunoscute în Europa şi, după cum am amintit, să stârnească admiraţii şi devotamente. Nu este numai cazul lui Diamant, ci şi acela al lui Rusu Locusteanu, care nu se îndoieşte niciun moment că zebra s'a născut pe Saturn, oaia pe pământ şi că vaca a rămas legată de Jupiter prin legături indelebile, — şi toate acestea după cum dovedeşte « ştiinţa mai nouă ». Dar Fourier a fost revelat lui Rusu Locusteanu de Heliade,

www.dacoromanica.ro

care este convins la rândul său că opera reformatorului francez cuprinde nu o utopie, cum s'a spus, ci o adevărată invenţie. Opera aceasta a fost ridiculizată de unii şi jefuită de alţii. « Plagiarii » s'au repezit asupra ei şi, neputând s'o înţeleagă în toată adâncimea, o plagiară « mai rău decât teocapilii pe Crist », urmărind să ajungă pe calea aceasta la tron sau la prezidenţia republicii. Dincolo de interesele meschine ale acestor profitori de rând se găseşte adevărul: suveranii lui Fourier sânt « suveranii Armoniei sau Falansterianii », pe care însuşirile lor excepţionale îi fac să plutească în sferele senine ale dreptului divin. Opera lui însemnează revelarea unor adevăruri adânci, pentrucă Fourier este un profet, un adevărat profet şi un adevărat filosof: el este un « raţionator », şi în această calitate a ridicat filosofia la o înălţime neatinsă până atunci; el este un « vedetor », un profet autentic, care lansează date necunoscute până atunci oamenilor şi pe care « prin calcul le trage din datele cunoscute, ca algebristul »; « toate câte zice el sunt nişte x, x, x, asupra cărora a calculat » şi în felul acesta sistemul lui capătă osatura rigidă a ştiinţelor exacte şi se poate profesa, asemenea matematicelor, în toate ţările. Dar, oricât de extraordinar ar fi Fourier şi sistemul său algebric, Românii şi instituţiile lor sânt şi mai extraordinari. Dovadă claca românească: « la *claca* c'est le travail en groupe tant rêvé par Fourier dans son Phalanstère ». — Şi, ecou fidel al ideilor lui Heliade, Rusu Locusteanu va repeta: « Fourier parc'a împrumutat dela claca noastră regimul său societar, tipul phalangelor sale, dela căluşul nostru instituţia cavalerilor săi eranţi. Franţa şi Englitera prânzesc cu România clasică, Fourier cinează cu România romantică ».

Cu toate că ne duc adânc în secolul al XIX-lea, am insistat totuşi aici asupra legăturilor lui Heliade cu ideologia saint-simoniană şi fourieristă, pentru motivul că ele adâncesc una din trăsăturile moştenite dela secolul precedent: cultul progresului. Intemeindu-se însă pe epoci organice, critice, pe Femeia-Mesie, pe falanstere şi pe aromele astrale, teoria progresului saint-simonian sau fourierist plutea cu aripi fantastice în suprareal. Şi Heliade, al cărui suflet era făcut să cedeze cu uşurinţă fanteziilor, a simţit o căldură prietenoasă în aceste sisteme.

www.dacoromanica.ro

Este drept că el are o mare admiraţie şi faţă de Proudhon, din ale cărui lucrări împrumută numeroase idei; dar rezervele sânt tot atât de mari: lupta pe care acela o ducea împotriva religiei da un aspect agresiv întregului său sistem, şi Heliade crede că este una dintre obligaţiile sale să-i discute afirmaţiile, să-i arate greşalele. Un moment de entuziasm dovedeşte scriitorul român şi pentru Louis Blanc, din care găseşte de cuviinţă să şi traducă; dar el îşi dă seama îndată că acesta este unul dintre odioşii « plagiari » ai lui Fourier, al cărui sistem l-a răstălmăcit în toate chipurile cu scopul să ajungă la prezidenţia republicii. Şi el îşi revizueşte radical atitudinea faţă de reformatorul francez: dacă Francezii sânt destinaţi să lumineze lumea, s'o lumineze prin raţiune, atunci scriitorul român îşi alege dintre dânşii pe adevăraţii « raţionatori », pe profeţi şi pe filosofi, pe cei ce plutesc dincolo de Proudhon şi de Louis Blanc şi pregătesc nunta miresei « Umanitatea » cu mirele « Cuvântul ».

Spirite pozitive, Proudhon şi Louis Blanc au contribuit temeinic la edificarea doctrinei socialiste moderne, dar faptul acesta nu era de natură să răspundă cerinţelor intime ale lui Heliade. Scriitorul român este însetat de progresul social, dar puteri lăuntrice îl mânau să caute acest progres acolo unde el nu se afla, în lumea fanteziei, în cerurile utopiei. Toată tortura unui spirit flagelat de vechea orânduire a societăţii, toată setea de progres şi toată viziunea lui utopică le-a turnat Heliade în *Santa Cetate*. Dar destinul, care a făcut ca *Santa Cetate* să nu fie o formulă de organizare socială cu rădăcini în lumea noastră, a făcut în acelaşi timp ca peste ea să nu se coboare nici suflul divin al poeziei.

9. Programul Societăţii literare dela 1827 leagă pe Heliade de curentul anterior de cultură, dar îl aruncă în acelaşi timp în lupta culturală a secolului al XIX-lea. Scriitorul român a vorbit adeseori de activitatea lui de profesor şi i-a plăcut totdeauna ca oamenii să vadă într'însul pe urmaşul lui Lazăr. Lazăr însemna Şcoala latinistă, Ardealul, « Luminarea » ardeleană. Atmosfera din care se desprindea el favoriza apariţia unor opere în care oamenii erau lămuriţi asupra îngrijirii stupilor, a viţei de vie sau a gălbezii oilor; dar prin opera

www.dacoromanica.ro

unor scriitori ca Micu sau Maior se da expresie şi unor preocupări înalte de educaţie sufletească a poporului. Ei îşi articulau ideologia de filosofia «Luminării» germane, de Baumeister şi, dincolo de el, de Wolff. «Luminarea» ardeleană sublinia în deosebi problemele de ordin educativ, ea crea educatori, ea crea apostoli.

Caracterul acesta educativ se desprinde din cea mai mare parte a activităţii desfăşurate de Heliade. El nu este subliniat numai de cariera sa de profesor sau de diferitele propuneri incidentale sau proiecte de reformă a învăţământului, ci şi de o parte însemnată din opera sa literară. Heliade se arată preocupat de răspândirea culturii, dar şi de calitatea acestei culturi. Fundamentul ei trebuia să fie de ordin moral şi religios, dar ea trebuia în acelaşi timp să deschidă perspective largi asupra problemelor zilei. Şi astfel dacă pleca dela *Biblie* şi *Catehism*, el înţelegea să nu excludă nici pe Homer sau Virgil şi să dea o atenţie aparte studiilor juridice, fizicei şi chimiei. Un loc important în ideile sale pedagogice îl ocupă proiectul de reformă din 1840. La data aceasta Heliade îşi acordează la un diapazon tot mai ridicat sentimentele sale italieniste şi astfel el este ispitit să propună înlocuirea limbii franceze prin cea italiană. Şi argumentul pe care îl invocă, în acest moment, este de ordin pedagogic: trebuind să ne ridicăm treptat dela lucrurile cunoscute la cele necunoscute, limba italiană se fixează cu necesitate ca un stadiu intermediar între limba română şi cea franceză. Pentrucă el înţelege să întemeieze cultura pe cunoaşterea limbilor elină, latină, italiană şi franceză. Inscrierea limbii franceze o face însă cu titlul de concesie faţă de gustul contimporanilor, pentrucă, lăsată la mila lui, ea ar fi avut multe de îndurat, după cum a avut multe de auzit: o limbă a cărei tărie este ortografia, «săracă în vorbe», «întinsă sau desmăţată în frasi»; într'însa «vorbele ce au o afinitate de înţeles, n'au afinitatea de son sau de fizionomie radicale ca în alte limbi. Vede cineva, spre exemplu: *lieu*, şi apoi *local* şi *localités*; *oeil* şi apoi *oculaire* şi *ophtalmie*». Şi Heliade se minunează: «Cum poate cineva urma în această limbă un curs de literatură naţională, sau filosofia limbelor, dacă nu poate aduna, ca în alte limbe, familii de vorbe cu rădăcina lor?» Dar revolta lui este anulată când păşeşte pe terenul practic al stabilirii unui program de învăţământ. Heliade

www.dacoromanica.ro

cere ca studiile superioare să nu se facă numai în limba română, ci şi în celelalte limbi ce se predau în şcoale. Aceasta era o necesitate izvorîtă pe de o parte din faptul că termenii tehnici nu fusese romanizaţi în toate direcţiile, iar pe de altă parte din faptul că elevii trebuiau deprinşi să-şi exprime exact gândirea în diferitele limbi studiate. Şi cu toată revolta sa nereţinută, Heliade atribue totuşi întâietate limbii franceze. In faţa afirmaţiei categorice « că în nicio limbă nu s'au scris atâtea cărţi ca în cea franţeză; şi de va stoarce cineva toate cărţile ei cu autori cu tot împreună nu poate scoate un Homer, un Virgil, un Dante, un Milton, un Gœthe », că într'însa nu se poate « comunica o ştiinţă » şi mai cu seamă că nu se poate preda « un curs de veră literatură », Heliade stabileşte totuşi că literatura trebue să se predea precum urmează: « elemente de retorică, în româneşte; literatura antică, în greceşte şi latineşte; literatura modernă, în franţozeşte ». — Cu toate fulgerele îndreptate împotriva ei, limba franceză rămânea astfel instrumentul de bază pentru educaţia intelectuală a tineretului.

Dar preocupările educative ale lui Heliade nu se îndreptează numai către tineret, ci către întreaga societate românească. Numeroasele sale proiecte de biblioteci tind să stabilească un fundament pentru această operaţie, deoarece în opera literară Heliade nu vede numai posibilitatea educaţiei literare, ci şi unul dintre mijloacele prin care cineva poate ajunge la consolidarea poziţiilor morale. Atunci când opera era împrumutată din literaturile străine, ea trebuia aleasă în aşa fel încât să poată servi drept model literar scriitorilor români, dar o astfel de operă trebuia să răspundă şi cerinţelor morale ale societăţii româneşti. Un exemplu de alegere fericită vede Heliade în romanul *Bélisaire* al lui Marmontel, care nu era numai o scriere literară de valoare, ci şi un « catehism » pentru bărbaţii de Stat; dar un exemplu şi mai strălucit este *Noua Heloisă* a lui Rousseau. Foloasele pe care traducerea unei scrieri de acest fel le poate aduce sânt numeroase; printre ele un loc de onoare ocupă « prefacerea năravurilor ». Fondul acestei opere este o adâncă filosofie şi dacă autorul a recurs la « lipiciul şi undiţa amorului », el a făcut-o numai ca să atragă mai uşor pe cititori către preocupările sale, să-i facă să cunoască ideile sale « în vieaţa soţială, în datoriile sale către Dumnezeu şi lume, în studiul învăţătu-

www.dacoromanica.ro

rilor, în cugetarea asupra artelor, în îndeletnicirile domestice, care se văd pretutindenea în moralul aceştii scrieri, care a şi fost cugetul cel adevărat al autorului». Ideile expuse acolo «au făcut o epohă şi o revoluţie morală în toată Europa».

Aceste proiecte de educaţie a poporului capătă o amploare din ce în ce mai mare. Cultul cărţii şi rolul ei în perfecţionarea neamului omenesc nu este însă un fapt la care el să ajungă numai prin experienţa proprie. Este aici un câmp larg pentru jocul influenţelor. Cea mai de seamă din aceste influenţe vine din partea poligrafului francez Aimé Martin. Scriitor cu pronunţate înclinări moraliste, Aimé Martin a exercitat o influenţă puternică asupra multora dintre scriitorii români. Unul dintre aceştia este pictorul Negulici, care proiectează o bibliotecă universală în cuprinsul căreia capitole întregi erau destinate educaţiei. Negulici, traducător al lui Aimé Martin, are o nesfârşită admiraţie faţă de acesta: «geniul lui Aimé Martin fu în sfârşit cea din urmă rază şi iată că, întrunindu-se toate razele, reproduseră lumina adevărului în scrierea acestui geniu înalt; scriere sublimă ce descopere lumei cu desăvârşire toată puterea sexului vostru şi subt a căria lumină dulce vor înflori şi vor rodi veacurile viitoare». Negulici este însă un prieten şi colaborator apropiat al lui Heliade şi faptul acesta ne poate explica admiraţia lor comună pentru scriitorul francez. Spre a avea însă o justă idee despre trecerea de care acesta s'a bucurat în societatea română, vom aminti aici cazul lui Ion Ghica, unul dintre cei mai hotărîţi duşmani ai lui Heliade. Ghica însuşi este convins de funcţiunea civilizatoare a cărţii: «Cele patru Vedas», spune el în *Ochire asupra ştiinţelor*, «de care până acum nu avem încă o cunoştinţă bine desluşită, această Biblie a lui Brahma, de trei mii de ani ţine în ghiarele ei o populaţie de o sută treizeci de milioane. Turcia cu starea ei de astăzi este datoare Coranului. Franţa, Englitera, Staturile-Unite ale Americii astăzi de sânt slobode subt ale cui auspiţii ajunseră într'această stare? Unii numesc pe Cromwell, Washington, Lafayette, Mirabeau şi alţi bărbaţi mari; dar de s'ar uita mai departe ar vedea pe Hristos şi Evanghelia». Articolul a atras atenţia cercetătorilor şi un autorizat filosof îşi exercită în mod fericit perspicacitatea: «textele lui Ghica sunt departe de acel servilism imitativ

www.dacoromanica.ro

care ascunde cu greu traducerea literală din autori străini ». Afirmaţia nu-şi cucereşte toată importanţa în ochii noştri decât raportând-o la următorul pasaj, pe care-l desprindem din Aimé Martin: « Voyez ce que les Védas ont fait de l'Inde, et ce que le Coran a fait de la Turquie! Les peuples sont heureux ou malheureux suivant la pensée écrite qui les inspire. Voilà pourquoi l'Asie meurt sous le poids de ses chaînes! Voilà pourquoi aussi la France, l'Angleterre, l'Amérique sont libres! Et qui donc les a faits libres? Vous nommez Cromwell, Washington, Mirabeau! Mon regard porte plus haut, je vois le Christ et l'Évangile! »

Pasajul invocat din Aimé Martin face parte din *Introduction au Panthéon littéraire*, lucrare carè a alimentat multe planuri literare din ţările noastre. Ea a vorbit în mod special lui Heliade Rădulescu, care a desprins dintr'însa marele său plan de bibliotecă universală. Scriitorul român găsea în această operă lucruri destinate să-i reţină atenţia şi să-i provoace simpatia: o stimă deosebită pentru cărţile sfinte, sentimente umanitariste puternic accentuate şi năzuinţa de a realiza idealul cosmopolit în organizarea lumii. Pentru scriitorul francez educaţia era singura cale de a ajunge la adevărata orânduire democratică a popoarelor. Acestea trebuiau organizate mai întâi pe bază naţională, dar în starea aceasta ele nu puteau rămâne decât un timp oarecare, adevărata lor misiune fiind să ajungă într'o zi « à l'unité humanitaire ». In jurul lui, familia şi societatea se arătau lipsite de fundamentul moral şi religios, iar guvernul, — în primul rând acela al Franţei —, ajunsese să se închine numai viţelului de aur. Cartea însăşi, care ar trebui să asigure sănătatea morală a unei naţiuni, contribue în anumite cazuri la întinderea imoralităţii. In scopuri de felul acesta era ea cultivată uneori chiar în cercurile bisericii: *Histoire patriotique des arbres de la liberté* a abatelui Grégoire susţinea că moartea unui rege trebue să fie un motiv de bucurie pentru popor, după cum era distrugerea unei bestii fioroase sau încetarea ciumei. In astfel de condiţii nu trebue să mai surprindă pe nimeni faptul că tineretul ajunge la o confuzie totală a ideilor şi valorilor morale, că el ancorează în cele din urmă la teoria asasinatului şi la convingerea că lui îi revine misiunea de a conduce lumea, deoarece el nu se dă înapoi din faţa niciunei crime. Intreaga bază morală a omenirii trebuia consolidată şi Aimé

www.dacoromanica.ro

Martin crede că această consolidare nu se poate face decât prin cultură, prin cartea cu grije aleasă: cărţile au determinat destinul popoarelor în trecut, ele vor determina destinul lor şi în viitor.

Pledând pentru cultură, pentru morală şi pentru ordine, Aimé Martin sporea prestigiul său în faţa lui Heliade şi a generaţiei dela 1848. Pentru unele spirite entuziaste, scriitorul francez, aşa de puţin cunoscut în ţara lui, lua proporţiile unuia dintre marile spirite ale lumii, însărcinat cu educaţia neamului omenesc. A fost nevoie de apariţia lui Maiorescu pentru ca şi acest fetiş al culturii române să fie coborît de pe soclul pe care fusese urcat de adoraţia înaintaşilor.

Educaţia nu se realizà însă numai pe căile indicate. Şcoala şi cartea cu preocupări educative, aşa cum credea Heliade că sunt *Belisarie* şi *Noua Heloisă*, puteau da foarte mult, dar o contribuţie esenţială în ordinea aceasta era cea dată de literatură, — de literatura luată în totalitatea ei. A scrie nu este totul; «a scri însă cu scop, a avea în scopul său o ţintă morală... a face ca fiecare om bun să găsească câteva pasaje să i se potrivească şi să afle mângâierea şi fiecare înrăutăţit ca de săgeata trăsnetului să fie isbit la tot rândul unde i se înfăţişează închipuirea», — iată ce înţelege Heliade să ceară dela literatură. — Şi atunci nu este de mirare că el va vedea în fabulele lui Ţichindeal un fel de table ale legii pentru poporul român, în care acesta poate afla şi filosofie şi religie şi morală. Ele îşi îndeplinesc astfel misiunea, care este aceea a oricărei fabule: «de a îndrepta moravurile» şi, travestindu-l, de-a spune adevărul atunci când el nu poate fi spus direct. — Aceeaşi funcţiune de purificare a moravurilor o îndeplineşte şi satira. Ea cere foc, ea cere energie, ea cere mânie sacră: «Trebue să fie cineva vrăjmaş ca să izbească cu foc». — Dar rolul de căpetenie în ordinea aceasta revenea teatrului. El este în general «censura obiceiurilor şi şcoala moravurilor», el este «singurul organ al stăpânirilor, prin care poate să îmblânzească şi să deştepte duhurile după trebuinţă, să dărapene obiceiurile cele ruginite şi să insufle virtutea». In filosofia elină, tragedia era aşezată alături de lege: ca şi aceea ea trebuia să pedepsească pe cei vinovaţi şi să răsplătească pe cei virtuoşi. In vremea modernă, Corneille şi Voltaire «au făcut din tragedie o şcoală

www.dacoromanica.ro

de filosofie şi de morală ». O astfel de tragedie, căreia lumea îi datora foarte mult, era *Fanatismul* lui Voltaire: ea dăduse fanatismului cea mai puternică lovitură. Aceleaşi rezultate salutare le are şi comedia: batjocorind prejudecăţile sau urîtele deprinderi, ea ajunge la rezultatul la care ajung şi moraliştii puri, dar ea ajunge acolo pe o cale cu mult mai atractivă şi dispune de mijloacele necesare de a se impune tuturor spiritelor. In opera sa moralizatoare, teatrul păşeşte alături de şcoală, de legi şi de religie. Şi cum era de aşteptat, pentru atingerea acestui rezultat fericit Heliade propune în deosebi repertoriul teatrului clasic, din care un popor tânăr putea să extragă principiile morale şi politice cele mai sănătoase. Pentrucă acestea interesează în mod particular: dacă rolul teatrului este să placă, să te facă să simţi frumosul, un rol şi mai mare al său este « de a păstra sănătatea soţială ». — Asemenea teatrului este istoria: « Istoricii au vrut să arate prinţilor şi noroadelor eroismul şi moliciunea naţiilor ce au stătut asupra pământului şi printr'însele să povăţuiască pe cele de acum ». Şi asemenea istoriei erau romanul şi epopeea: ele moralizau, iar adeseori satirizau ca să moralizeze.

Teoria literară a lui Heliade este ceva eterogen: peste datele primei sale educaţiuni, care îl îndrumau în direcţia clasică, lupta literară a zilei a aruncat aluviunile sale. Dar tot ceea ce spune el în legătură cu funcţiunea educativă a operei literare se identifică, trăsătură cu trăsătură, în teoria literară franceză a secolului al XVIII-lea, în Marmontel în primul rând, în Laharpe în rândul al doilea. Fără să aparţină în mod exclusiv acestei literaturi şi acestei epoci, concepţia utilitaristă a artei, aşa cum am schiţat-o, raportează opera lui Heliade în primul rând la această epocă şi la această literatură. Şi cu toate infiltraţiile ulterioare, aceluiaşi secol îi aparţine, prin concepţia sa şi prin preferinţele sale literare, şi Aimé Martin. Sântem aici într'un domeniu în care generalitatea preocupării face imprudentă orice delimitare cronologică precisă; dar dacă ţinem seama de autorităţile pe care îşi întemeiază programele sale de educaţie, dacă ţinem seama că idealul de om pe care el îşi propune să-l dea societăţii presupune cultul sentimentelor umanitariste şi al ideilor cosmopolite, sântem în drept să credem că şi prin activitatea lui educativă, Heliade viza realizarea obiectivelor propuse de secolul ce-l precedase.

www.dacoromanica.ro

10. Dar această educaţie intelectuală în stilul secolului al XVIII-lea avea să fie supusă unei îndoite probe: una din ele era determinată de organizarea spirituală a lui Heliade însuşi, cealaltă era determinată de influenţa secolului al XIX-lea, la a cărui luptă socială, politică şi literară avea să participe scriitorul român. Este cunoscută deviza pe care *Curierul Românesc* o adoptă cu câtva timp înainte de izbucnirea revoluţiei dela 1848 şi cu care Heliade se lansează în lupta revoluţionară: « Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie ». Târziu, după întoarcerea din exil, el revine la acea formulă şi o precizează: « Mai bine un secul de tiranie decât o noapte de anarhie, au zis înţelepţii antichităţii. Despotismul te subjugă, ci trăeşti spre a te libera; anarhia te distruge. — Despotismul te ucide ca individ; anarhia te ucide ca naţie ». Despotismul turcesc pusese un frâu corupţiei bizantine şi conservase atâta timp naţia grecească. Sub loviturile lui, poporul grec a ajuns la rezultatul binefăcător al nivelării claselor sociale pe de o parte, iar pe de altă parte la o maturitate spirituală remarcabilă: oameni de felul lui Rhigas sau Corais nu puteau apare decât după secole întregi de asuprire. Anarhia însă este însoţită de un cortegiu de rele ireparabile: ea « a ucis profeţi, a exilat Aristizi şi Themistocli, a condamnat la cicută Socraţi, a pus pe cruce pe Mântuitorul lumii ».

Dar dacă tirania era de preferat anarhiei, faptul nu însemna că omul trebue să se resemneze la infinit în faţa ei: ea era totuşi un rău şi orice rău trebuia combătut. Heliade luptase împotriva ei mai întâi cu armele cu care îl înarmase secolul al XVIII-lea: luminarea. Era o revoluţie pacifică, ce se realiza în domeniul ideilor şi care supunea societăţile unui proces permanent de transformare, de progresare. Aceasta era revoluţia a cărei apologie o făceau partizanii « Luminilor », ale cărei roade binefăcătoare le preamărea Lanjuinais şi le urmărea Lazăr. Şi Heliade mărturiseşte, la un moment dat, că pentru biruinţa unei revoluţii de natura aceasta el luptase timp de 30 de ani, răspândind adevărul ce avea să aducă mântuirea lumii.

Un revoluţionar atât de înţelept era făcut să se împace cu puternicii pământului. Imprejurările îl fac însă pe Heliade să-şi examineze concepţia şi s'o revizuiască. Vechea formulă îi apare perimată şi el ajunge să facă apologia violenţei, singura care, în anumite momente,

www.dacoromanica.ro

poate aduce soluţia salvatoare. Şi Heliade, partizan al revoluţiei cu veleităţi de violenţă dela 1848, arată că împrejurările în care un popor are dreptul să recurgă la astfel de mijloace, sânt acelea care privesc apărarea sau eliberarea lui de sub jugul străin. O astfel de revoluţie prezisese « filosofii Galiei », realizarea ei o urmărea mişcarea socialistă franceză, care avea să câştige biruinţa în mod inevitabil. Pornită din Franţa, această revoluţie avea să devină în scurt timp generală şi permanentă. Şi căutând să se integreze ritmului zilei, Heliade, care mai înainte adresase ode tuturor Domnitorilor din Muntenia şi chiar generosului « monarş » al Rusiei, ajunge în cele din urmă un revoluţionar permanent, care aştepta totul « dela revoluţia generală ». Pentrucă în tablele eterne la care se închină scriitorul român după 1848 este scris ca revoluţia să condiţioneze progresul şi progresul să fie inevitabil şi permanent: « Cecrope, revoluţionar egiptean în contra faraonismului, aduse o credinţă în Grecia, ce combătând autoritatea, puse în cer revoluţia ca prima divinitate: Jupiter revoluţionarul învinse pe vechiul Saturn. Cu această credinţă Grecii, adoratori ai revoluţiunii şi ai libertăţii, progresară şi întrecură pe toţi popolii antichităţii... Moise iară revoluţionar tot în contra faraonismului sau ţarismului antic, dete credinţe nouă, legi nouă popolului hebreu ce era chemat a deveni o naţie ».

Cu vremea, entuziasmul revoluţionar al lui Heliade va scădea; dar în configuraţia lui spirituală aveau să rămână anumite indicii ale adeziunii la doctrină şi ele sânt chemate să ne dea explicarea unor aspecte din opera lui finală.

Dar Heliade, pe care l-am văzut îndrăgostit în deosebi de nota utopică a unor sisteme socializante, a avut momente când a pescuit din plin în apele socialiste. Traducerea unei lucrări a lui Louis Blanc, *Cateşismul socialiştilor*, este un indiciu peste care nu se poate trece în niciun fel. Şi alături de acesta sânt atâtea altele. Problema proprietăţii îl preocupă de aproape şi dacă, în această ordine, el avea să adopte o atitudine conservatoare temperată, sânt totuşi numeroase momentele în care ispita îi flutură în faţă. In deplin acord cu o anumită şcoală socialistă franceză, el ajunge să vadă în Cain simbolul nedreptăţii sociale şi al proprietăţii individuale. Iar atunci când vorbeşte

www.dacoromanica.ro

despre clacă, scriitorul român nu uită să spună că în România proprietarul nu are drept de proprietate absolut asupra pământurilor sale: asupra aceleiaşi proprietăţi se exercită titlurile lui de proprietate individuală, dar şi titlurile de proprietate colectivă ale tuturor clăcaşilor; de aceea el crede că, desfiinţând claca, se face o nedreptate clăcaşului, care rămâne lipsit de proprietatea sa. Şi dacă atât Heliade cât şi prietenul său Locusteanu îşi aduc aminte, în legătură cu claca, de sistemul lui Fourier, este cert că şi unul şi altul vedeau în această instituţie o cale fericită pentru introducerea în societatea falansteriană. Dar scriitorul român înţelege să intervină direct în lupta dusă în jurul socialismului francez şi să adreseze pledoarii vibrante în favoarea acestuia către Francezi, « popor destinat să lumineze lumea »: « Dacă este o crimă să vezi prin raţiune, să cunoşti adevărul, să vezi că eşti om, voi sunteţi pricina, voi aţi luminat întunericul ţinut de puterile tutulor timpurilor... Roşii!... Dar Roşii nu sunt nişte tâlhari, nişte asasini, nişte perturbători şi destructori, nişte vrăjmaşi ai religiunei, ai familiei şi ai proprietăţii ». Animat de astfel de sentimente, nu este de mirare că Heliade, care pe vremuri îşi manifestase slăbiciunea pentru simbol îmbrăcând mantaua albă, să fi fost un partizan al panglicii roşii, pe care el o tăgăduieşte într'o parte ca să şi-o explice într'alta: aici, în Orient, noi o moştenim şi dela Moise şi dela Cristos şi dela Mahomet, — şi dela toţi aceştia deopotrivă de « legitimamente ».

Dacă însă în domeniul ideilor sociale înaintarea este prudentă şi adeziunea cunoaşte totdeauna limite, lucrurile se înfăţişează altfel în ceea ce priveşte organizarea politică a ţărilor. Revoluţia şi emigraţia fac din Heliade un republican. De altfel el crede că republicanismul este caracteristic poporului român şi că această concepţie se trădează din spiritul limbii române: « *Roi*, dans l'idiôme du pays, signifie coquin, sans-culotte, mauvais-sujet, scélérat ». Şi el dă o serie de exemple: craiu de curtea veche, un craiu şi jumătate, un craiu fără margini, — toate desprinse dintr'o anumită atmosferă morală. Din această pricină crede Heliade că vechii traducători ai *Bibliei* nu vorbesc de *Cartea Regilor*, ci de *Cartea Impăraţilor*.

www.dacoromanica.ro

Din astfel de consideraţiuni se pot deduce sentimentele cu care scriitorul român avea să întâmpine diferitele proiecte elaborate de compatrioţii săi pe tema regalităţii. Revolta lui se încălzeşte uneori până la insultă: « Capete sau creieri de lemn, când vă alegeţi spinii şi pălămida societăţii ca să domnească peste voi, cată sau să vă puneţi sub acoperemântul lor, adică să descindeţi mai jos şi decât dânşii, că de nu, focul vă arde ». Este firesc lucru în cazul acesta ca pentru scriitorul român principii să fie una dintre marile calamităţi ale popoarelor: ei « nu mor aşa de facil », nici « nu se pot schimba pe toate zilele sau săptămânele ca cămăşile. Aceştia n'ajung la putere decât prin orbirea pasiunilor şi beţielor noastre politice şi soţiali; ei nu sunt decât resultatul innoranţei şi corupţiunii noastre; sau ca să ne exprimăm mai biblic, aceştia sunt fiii păcatelor noastre: ei se cuvine a trăi ca o remuşcare vie, ca un flagel spre bătae, ca să ne cunoaştem erorile ».

Intre principat şi republică Heliade preferă astfel, în epoca lui postrevoluţionară, republica, pentru care propune, la un moment dat, organizaţia an-arhică a lui Proudhon: o noţiune în cuprinsul căreia nu trebue să se vadă anarhia pur şi simplu, ci o democraţie în care s'au luat toate măsurile de a preveni orice încercare de uzurpare a libertăţilor publice. Numită « paradoxamente anarhică », o astfel de organizare a societăţii ar trebui mai de grabă să se întituleze, după părerea scriitorului român, « achiranie » sau « demarhie ».

Şi Heliade a înţeles să pună de acord practica lui cu teoria. Este cunoscută atitudinea pe care el o ia cu prilejul alegerii Principelui Carol ca Domnitor al României. Vor trebui să treacă ani, va trebui ca noua domnie să înceapă a da rezultatele sale bune, pentru ca scriitorul român să facă unele concesii. Şi el, care pe vremuri invitase pe Români:

Cântaţi, Românilor, cântaţi!
Memoria lui Ghica eternă lăudaţi!

avea să-şi înstruneze din nou lira lui obosită şi să încerce să cânte: *Cântarea Cântărilor. Adaptată la Inclitul Connubiu al MM. LL. Carol I şi Elisabeta.* Dar nici cu prilejul acesta nu va uita să amintească:

Iberia, Galia, Italia, Romaniei
Formă-se zonă de flacări în contra tiraniei.

www.dacoromanica.ro

11. Influenţa zilei nu turbură însă unitatea de concepţie a scriitorului român numai în ordine socială şi politică; ideile sale literare aveau să se resimtă de aceeaşi participare la vieaţa secolului. Pentru un scriitor care înregistrează printre primele sale manifestări literare o traducere din Boileau, aderarea la doctrina trecutului este vizibilă. In spiritul acestei doctrine se elaborase aiurea teoria entuziasmului raţionalizat, pe care scriitorul român şi-o însuşea pe de-a'ntregul; dar mărturisirile sale în această direcţie se înscriu în toate registrele esteticei clasice.

In primul rând, Heliade este un partizan al teoriei imitaţiei. Arta, în speţă poezia, i se pare că n'ar putea lua naştere fără înclinarea, firească individului, către imitare. Această imitare nu însemnează însă o reproducere brută a elementelor naturii, ci o selectare a lor; artistul este ţinut să aleagă « din viaţa omenească nişte împrejurări comune prin care sujetul să se poată aplica la tot omul, în tot locul şi în tot veacul », aceasta fiind singura modalitate de cunoaştere justă a naturii, de descoperire a adevărului. Este drept, artistul poate aşeza în mijlocul acestei naturi propria lui fiinţă, dar şi în cazul acesta grija lui de căpetenie trebue să fie respectul generalizării, în aşa fel încât, în această imagine, « pe cât se poate să găsească fiecare viaţa sa », să descrie « cele ce poate cineva să întâmpine mai de obşte în viaţă ». Aplicată artei dramatice, teoria imitaţiei obliga pe scriitor să fie « neîncetat băgător de seamă al naturii tutulor patimilor, tutulor viţiilor, hromatisate după naturelul fiecăruia om »; artistul devine « un zugrav sencer al naturii », el arată publicului « nişte icoane vii într'un nou chip, dar totd'auna adevărat şi firesc ». Şi parafrazând pe Boileau, Heliade adaogă: « mai bine îmi place urîtul pus frumos după natură şi la locul său, decât frumosul pus urît şi fără judecată ». In această prelucrare a elementelor naturale, artistul va avea în vedere că el trebue să realizeze frumosul şi că frumosul presupune armonia.

Dar nici respectul pentru regulile artistice nu este străin lui Heliade. Este drept că el nu desbate în amănunt problema unităţilor, dar atunci când vorbeşte de un gen literar sau de altul, discuţia amănuntului aduce în mod inevitabil după sine ideea de regulă artistică. Epopeea

www.dacoromanica.ro

bunăoară presupune un plan al operei, caracterele personajelor şi stilul. La rândul său planul trebue să prevadă expoziţia, nodul şi desnodământul; expoziţia iară va conţine un debut, o invocaţie şi o ante-scenă; debutul va arăta, etc.

Inceputurile activităţii literare ale lui Heliade nu se desfăşură însă numai sub influenţa lui Boileau. Am amintit anterior pe Blair, pe Laharpe, pe Marmontel şi pe Voltaire, care mijloceau scriitorului român cunoaşterea aceluiaşi crez clasic, în cuprinsul căruia anumite inovaţii vesteau timpuri noi. Aceleaşi începuturi aduc însă şi *Meditaţiile poetice* ale lui Lamartine: înclinarea meditativă şi căldura sentimentului ce se desprind din opera marelui liric francez erau de natură să atragă sufletul poetului român, ducându-l în ţinuturi în care putea prinde şi ritmul literar al epocii. Un proces de eroziune a vechilor poziţii teoretice începe astfel cu influenţa lui Lamartine. Dar adeziunea la poezia lamartineană nu însemna o revoluţie totală: ştim azi că o anumită poezie preromantică introdusese societatea în regiunile sentimentale în care avea să se complacă poetul *Meditaţiilor* şi că, prin generalitatea lor, sentimentele din care au răsărit aceste meditaţii păstrau puternice legături cu estetica clasică. Alături de ceea ce se cuvine să se atribue reputaţiei şi modei, toate faptele acestea trebuesc avute în vedere de cel ce urmăreşte să-şi explice răsunetele puternice ale poeziei lui Lamartine. Pentrucă nu este o simplă întâmplare că scriitorul român, expunând ideile sale despre imitarea naturii, ajunge să exemplifice teoria lui Boileau cu opera lui Lamartine.

Alte influenţe vor accentua însă erezia lui Heliade. Marmontel vorbise în treacăt în opera sa de « adevărul local ». Formula avea să devină la Berchet, traducătorul italian al *Sacuntalei*, « coloare locală », « tinte locali ». Reluată de Victor Hugo, ea era destinată să fie una dintre pietrele angulare ale crezului literar romantic. Şi sub influenţa lui Hugo, Heliade ajunge la rândul său să vorbească de necesitatea de a respecta « obiceiurile veacului », « coloarea locală », de care este legată cu putere frumuseţea operei de artă. Faptul acesta obligă pe poetul modern să-şi revizuiască tehnica sa artistică şi, în ultimă analiză, s'o pună de acord cu tehnica celor vechi: după cum aceia au exploatat realităţile lor naţionale, tot aşa şi modernii vor trebui să

www.dacoromanica.ro

le exploateze pe ale lor. Faptul fusese realizat în mod strălucit de poeţii popoarelor nordice, ale căror opere sunt saturate de coloare locală: « Literatura, poesia ginţilor teutonice sau gotice, deşi educate întreerudiţii lor, ca creştinaţi, de scrisele latinităţii clasice şi eclesiastice, se desvoltară însă în parte după natura lor proprie... Au fost gotici în poesie şi în toate artele pentrucă au fost Goţi, şi n'au vrut şi nici n'au putut să fie nici Eleni nici Romani, după cum şi aceştia nu s'au încercat a se face nici Babilonieni nici Egipteni ».

In cuprinsul « colorii locale » îşi găsesc locul lor şi numele proprii. Boileau dăduse o soluţie problemei în cântul al treilea al *Artei poetice*, unde, reproducând numele celebre ale antichităţii: Ulise, Agamemnon, Oreste, aruncase o săgeată şi la adresa celor îndrăgostiţi de datele şi faptele moderne:

> O, le plaisant projet d'un poète ignorant,
> Qui de tant de héros va choisir Childebrand,

în care poetul ignorant era Carel de Sainte-Garde, ce săvârşise această nelegiuire în poema *Les Sarrasins chassés de France*. Dar Heliade, care tradusese din Boileau, care se referise la el şi, în anumite momente, continua încă să se refere, înţelege să combată pe legiuitorul clasicismului francez cu argumente culese de sub toate punctele cardinale. In primul rând, poeţii nordici: acestora « nu li se părură nici barbare nici ostrogote numele eroilor naţionali: Fingal, Swaran, Cuchullin, Cairbar, Ossian, Oscar, Malvina, Moina, Gelhosa, Agandeca... Hamlet, Macbeth, Richard, Conrad, Alfred, etc., nici mai puţin nobili decât Theseii, Heraclizii şi Atrizii Greciei ». Dacă lucrurile ar sta aşa cum doreşte Boileau, atunci întreaga istorie a patriei ar fi « nedemnă de a fi cercetată de poeţi, toţi eroii moderni proprii de a fi cântaţi numai de lăutari şi de trubaduri, admiraţi numai de vulgul innorant ». Heliade înţelege ca, dacă un scriitor modern tratează un subiect aparţinând antichităţii, el să respecte cerinţele lui Boileau; dar în cazul acesta subiectul trebue tratat în mentalitatea epocii respective şi poetul este dator să evite « să ne facă a auzi pe Oreste zicând mume-sei: *vous Madame !* să ne facă a auzi pe Cassandra vorbind ca o marchisă, pe

www.dacoromanica.ro

Achilli, Ajaci şi Hectori în versuri rimate şi ca nişte curtezani dela curtea Tuilerielor ».

Căutând să exploateze realităţile naţionale, o operă literară nu mai putea înfăţişa caracterul de generalitate pe care-l cerea tehnica literară clasică şi pe care-l ceruse şi Heliade. In felul acesta ideea de model, care a orientat timp îndelungat gândirea scriitorului român, primeşte o lovitură ucigătoare. Opera literară trebue să tindă către originalitate, care nu poate izvorî decât din adevărurile particulare şi coloarea locală. Renegarea modelelor literare moştenite dela veacurile trecute, aşa cum ajunge s'o practice în anumite momente scriitorul român, este un ecou al aceluiaşi crez romantic expus în *Prefaţa* la *Cromwell:* « Suivez les règles! Imitez les modèles! Un moment! Il y a en ce cas deux espèces de modèles, ceux qui sont faits d'après les règles, et avant eux, ceux d'après lesquels on a fait les règles... Et puis, imiter! Le reflet vaut-il la lumière? Le satellite qui se traîne sans cesse dans le même cercle, vaut-il l'astre central et générateur? Avec toute sa poésie, Virgile n'est que la lune d'Homère ». Dar Heliade, care împărtăşeşte năzuinţa către originalitate aşa cum se desprindea din opera unor anumiţi romantici, realizează în acelaşi timp paradoxul de a cere ca o operă astfel alcătuită să servească drept model scriitorilor viitori.

Scriitorul român împărtăşeşte şi alte idei ce caracterizează lupta literară a secolului al nouăsprezecelea. Este cunoscută teoria grotescului în poezie în felul cum ea a fost formulată de Victor Hugo. Heliade este convins la rândul său că frumuseţea adevărată a naturii rezultă din varietatea nesfârşită a ei. In faţa cerului împodobit cu stele, avem munţii măreţi şi abisurile îngrozitoare, alături cu pădurile fioroase avem şi câmpiile râzătoare, alături cu râurile şi lacurile limpezi avem şi mlaştinile pestiferente: « de odată cu naltul stă şi profundul ». Natura aceasta, atât de variată, se oglindeşte în operele marilor scriitori în toată varietatea ei. In felul acesta, alături de « maiestosul Agamemnon, bravul Achille, teribilul Ajace, mintosul Nestor şi sapientul Ulise » Homer aşează « şi pe diformul şi ridicolul Thersite »; iar în rândul divinităţilor maiestoase ale Olimpului el introduce şi pe « monstruosul » Vulcan, ca şi pe hidosul Momu ».

www.dacoromanica.ro

« Ca un contrast la splendoarea Olimpului opune întunericul Erebului; la Graţiele din Olimp, opune Furiele în iad; la Nimfe, Naiade, Driade, opune Gorgone, Meduse, Parce sau Ursitoare. — Pretutindeni sublimul are de contrast grotescul; seriosul are burlescul, pretutindeni luminele, ca să resalte, au necesitate de umbre ». Contrastele vieţii umane trebuc să se oglindească astfel şi în opera scriitorului modern, care nu este decât « un pictor fedel al realităţii », care trebue « a descrie lumea astfel cum este ».

« Astfel cum este » nu însemnează cu toate acestea chiar « astfel cum este »: Heliade cere totuşi scriitorului să depăşească realul, să tindă « către un ideal ». Scriitorii greci nu s'au condus după modele sau reguli, deoarece acestea nu existau; în mijlocul naturii însă ei au venit cu raţiunea lor şi cu gustul, pentrucă arta « este o emanaţie a raţiunii însoţite de o mare dose de philocalie », ea duce la « simţirea verului şi frumosului », ea « ardică realitatea până la ideal, până la perfecţiunea cea mai înaltă de se poate ». Şi deşi în plină revoltă romantică, Heliade pictează totuşi acest ideal în colorile consacrate de clasicism: el « nu poate fi nici monstruos nici hidos, cată să se base pe adevărurile legilor, proporţiunilor şi armoniei ».

In felul acesta scriitorul român ajunge să înscrie în crezul său literar părerile cele mai opuse. Psihologia lui de partizan al revoluţiei permanente îl făcea să vadă că nu numai în ordine socială, ci şi în literatură, revoluţionarul Jupiter detronează pe reacţionarul Saturn, că sânt momente când vechile precepte literare trebuesc înlăturate. Indeplinind rolul lui Jupiter, Victor Hugo răsturnase pe acel Saturn al literaturii franceze ce ţinea spiritele sub tirania legislaţiei sale, pe Boileau. Dar scriitorul român era un învechit în cultul păgân: el tăgăduește rolul modelelor literare şi pe acela al regulilor artistice, dar anumite opere pot servi de model posterităţii; el înţelege să distrugă vechile autorităţi, dar unele autorităţi moderne pot înlocui în drepturile lor pe cele moştenite dela antici; el cere ca poetul să fie un pictor fidel al realităţii, dar această realitate să fie transfigurată, idealizată, în aşa fel încât rezultatul activităţii poetice să fie un tablou în care legile proporţiei şi ale armoniei să fie respectate. Oricât de puternic

www.dacoromanica.ro

era asaltul dat de literatura zilei, Boileau izbuteşte totuşi să se menţină în numeroase puncte pe poziţiile literare ale scriitorului român. Şi astfel concepţia literară a acestuia ne apare, la sfârşitul carierii sale, ca un mozaic foarte complicat, în care idei desprinse din secolele precedente căutau să se armonizeze cu altele puse în circulaţie de literatura timpului său.

12. Lupta în care scriitorul român se găseşte astfel prins se desfăşură simultan pe plan social, politic şi literar. In toate aceste direcţii, ea macină bucată după bucată ceea ce educaţia, făcută într'un mediu ce se resimţea de directivele spirituale ale Enciclopediei, izbutise să construiască în sufletul său. Sub influenţa epocii, vechiul crez ajunge în felul acesta o ruină.

Dar nici omul nu corespundea pe de-a'ntregul idealului urmărit de lumea Enciclopediei. In sufletul său au rămas totdeauna rezerve afective într'o măsură ce contraria doza prescrisă, dar care îi dau putinţa să înţeleagă şi să adere fără rezerve şi fără întârziere la poezia lamartineană; au rămas de asemenea legături cu credinţa creştină de natură să compromită educaţia lui raţionalistă. Am amintit mai sus adeziunea lui la crezul umanitarist şi cosmopolit: înfigând rădăcini puternice în lumea sentimentală a creştinismului, crezul acesta era destinat să afle un răsunet puternic în sufletul scriitorului român.

Dar şi sub raportul acesta lucrurile sânt departe de a se prezenta linear: cu toate mărturisirile sale de devoţiune creştină, caria raţiunii avea să atace cu vremea şi temeliile credinţei şi Heliade s'a văzut nevoit atunci să revizuiască vechea sa concepţie despre divinitate. In felul acesta ia naştere un proces de conştiinţă, interesant în deosebi prin faptul că el nu s'a exteriorizat în gesturi elocvente sau în fraze de o sonoră desnădejduire, ci s'a consumat liniştit, în lumea glacială a ideilor.

De mult, din epoca primului cânt al *Mihaidei*, Heliade căutase să acomodeze concepţia sa despre divinitate cu năzuinţa către progres a raţiunii omeneşti. Dar mărturisirile desprinse dintr'o operă cu veleităţi de poezie sânt de natură să stârnească rezerve. Avem însă în faţă scrierile sale din epoca postrevoluţionară, când contactul sus-

www.dacoromanica.ro

ţinut cu unele cercuri socialiste franceze îl obligă să cerceteze cu toată atenţia această problemă. Pentrucă, dacă o scriere cum era *Catechismul socialiştilor* a lui Louis Blanc debuta prin afirmaţia că ţinta urmărită era să realizeze pe pământ comandamentele Evangeliei, alte lucrări erau mai puţin dispuse să se închine în faţa tradiţiei creştine: « nu târziu apăru scrierea din urmă a d-lui Proudhon ce se scoală în contra religiunii şi îşi face atâţia proseliţi nu numai în Franţa, ci în toate părţile lumii. — Atunci crezui de datorie a mă determina spre a tipări şi notiţiele mele numite *Biblice*, cu scopul de a învedera, de se poate, rătăcirea autorului franţes; — pentrucă din punctul meu de vedere o consider ca o rătăcire, cu toată consideraţia ce am pentru talentul său, şi stima pentru caracterul său ». Heliade înţelege să-şi trâmbiţeze credinţa: fără Cristos, ar rătăci pe cărările necredincioşilor şi ar fi ispitit să se închine în faţa lui Satan, ca în faţa proletarului ce s'a ridicat împotriva despotului; dar Cristos este iubirea pentru nenorocit, este ratele nenorocitului. Şi iubirea pe care noi o avem pentru aproapele nenorocit este toată iubire pentru Cristos. Cu *Biblicele*, scriitorul român mărturiseşte că nu se adresează către cei credincioşi ca să-i convingă, deoarece ei n'au nevoie de această operaţie, ci către cei lipsiţi de credinţă, către « materialişti şi sceptici, către oameni ai ştiinţei ». Aceştia îşi au limbajul lor şi argumentele lor şi Heliade înţelege că discuţia trebue adusă pe terenul pe care se găsesc ei. Dar argumentarea lui, care urmăreşte aceste obiective externe, trădează în acelaşi timp adânca eroziune pe care ideile au făcut-o în sufletul său. Ea capătă din loc în loc aspectul unei pledoarii în favoarea lui Dumnezeu, în genul acelui *Mémoire en faveur de Dieu* în care Delisle de Sales pleda, în mijlocul unei societăţi prea puţin înclinate să-l creadă, cauza divinităţii.

Luată în litera ei, Scrierea Sfântă nu mai putea răspunde cerinţelor sufleteşti ale zilei; de aici necesitatea de a descoperi sensurile ascunse ale ei şi de a le documenta. Şi armat cu o erudiţie specială, în care istoria merge călare pe fantezie, Heliade îşi poartă lanterna din verset în verset, distrugând vechea interpretare şi ajungând să construiască o lucrare nouă, o religie nouă. Intreaga limbă a lui Moise, crede scriitorul român, se resimte de educaţia lui egipteană.

www.dacoromanica.ro

Misticismul şi expresia simbolică erau caracteristice Egiptului şi s'ar face o mare greşeală dacă, vorbind de adevărurile *Bibliei*, nu s'ar ţine seama de faptul acesta: « Jucărie mare, ba şi batjocură mare ar fi de s'ar lua Biblia după literă şi s'ar crede Dumnezeu ca o fiinţă materiale, cu voce materiale ». Dumnezeu nu zice ca să deszică, nu leagă ca să deslege. Şi cine crede că vocea lui Dumnezeu, pe care Moise mărturiseşte că a auzit-o, este cu adevărat vocea lui Dumnezeu, dovedeşte numai lipsa sa de pătrundere a realităţilor acelei vremi: acea voce era conştiinţa, care ordona lui Moise să facă una sau alta. Reformatorul ebreu era dotat cu toate ştiinţele şi cunoştinţele timpului şi astfel îşi da seama de însemnătatea pe care superstiţia o avea în vieaţa Egiptenilor şi a Ebreilor. Aceştia erau « deprinşi întru a personifica orice idee, orice adevăr » şi Moise li se adresează în limbajul acesta. Sântem la începutul istoriei, când cuvântul este încă plin de seva lui materială şi incapabil să exprime adevărurile abstracte altfel decât prin arta figuraţiei. Şi astfel « Moise se exprimă ca poet către oameni ce nu pot înţelege altfel ideile abstracte decât după ce li le personifică cineva. Conversaţia ce arată Moise că avu cu Dumnezeu... este însuşi aceea ce singură cu mintea lui îşi zicea în tăcere ca tot omul, nu prin voce umană, ci prin voce interioară şi cu totul spirituale ». Heliade ştie astfel că « lumina şi adevărul ce iese din mijlocul rugului » nu este altceva decât « mintea omului, şi care când e angelul lui Dumnezeu, când Dumnezeu însuşi ». Şi el înaintează astfel din identificare în identificare, ajungând în cele din urmă la afirmaţia că limbajul metaforic al lui Moise face ca *Biblia* să fie, dela un capăt până la celălalt, o vastă înlănţuire de metafore.

Dacă astfel stau lucrurile cu Scrierea Sfântă, este dela sine înţeles că ideea pe care scriitorul român şi-o face despre divinitate nu mai păstrează nimic din trăsăturile divinităţii la care el se închinase pe vremuri. Dumnezeul acesta descinde din programele socialiste: el trebue să fie profund uman, el trebue să se împărtăşească de toate durerile omenirii ca să fie acceptat în cele din urmă de omenire: « departe de oamenii liberi Dumnezeul ce n'a fost om. — Şi om de clasea cea mai de jos, care să nu fi avut de marturi sau ajutor la naşterea sa decât boul şi asinul, simbolul laborii, şi drept leagăn presepiul »;

www.dacoromanica.ro

departe de omenire Dumnezeul ce nu s'a coborît până la treapta cea mai de jos a ei, « până a deveni paria, anatema însuşi spre a cunoaşte în carne şi în oase până unde a fost ajuns omenirea ». Prezentă în ccle mai mici fragmente ale existenţei, divinitatea lui Heliade ia uneori aspectul unui dublet spiritual al lumii materiale; dar cele mai adesea ea se confundă cu omenirea, ea este « omul colectiv, omenirea întreagă ». Şi laolaltă cu această omenire, ea trebue să tindă către libertate, către dreptate, către adevăr. Pentrucă în trecutul îndepărtat ea a putut fi, pentru popoarele deprinse cu robia, « Elohim », — puterile; dar pentru popoarele libere din timpurile moderne ea este « Iahve », — cel ce este, adevărul: tinzând către adevăr, divinitatea tinde să se realizeze pe sine. Şi spre a se realiza, « el » — Dumnezeu, Crist, — « ne dete o ştiinţă în loc de credinţă ». Pornind să cucerească « Jerusalemul cel de sus », cetatea divină, omenirea se găseşte astfel pe drumul său ascendent către dreptate şi către adevăr.

In procesul acesta de raţionalizare şi umanizare a divinităţii sânt, evident, rezerve şi contradicţii. Din atributele cu care Heliade o însoţeşte, divinitatea ne apare însă ca un concept foarte complex, în care « profeţii » zilei şi « filosofii Galiei » erau prezenţi într'o mai mare măsură decât vechii ziditori ai creştinismului. Heliade, care voia să aducă la calea adevăratei credinţe pe rătăcitul Proudhon, ancora astfel la o concepţie în care vechea divinitate creştină nu mai avea loc. Şi dacă el păstrează întreg aparatul exterior, — Cristos, Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu —, toate acestea au decăzut din funcţiunea îndeplinită anterior: în clipa în care « Iahve » ajungea singurul zeu, Cristos devenea pentru totdeauna o simplă metaforă în lanţul nesfârşit de metafore ale *Bibliei*.

Şi peste toate acestea pluteşte un suflu de vizionar, care leagă fraza scriitorului român de aceea a lui Lamennais sau, cele mai adesеori, de proza inspirată a theurgiei iluminaţilor: « O perfecţie a divinităţii! când ai înceta de a mai fi adorat, lumea ar cădea din nou şi fără speranţă sub jugul unui Dumnezeu crud complice tiranilor, şi fasonat după imaginea acestora. — In resbelul prodigios şi universal ce ai întreprins singur, ai proscris toate geniurile miliţiei cereşti ale lumii antice, ai rempins şi însuşi legiunile angelilor biblici. — Singur

www.dacoromanica.ro

înaintând către luptă şi victorie, n'ai invitat a te urma decât pe cei ce plâng şi însetoşează de dreptate, pe desmoşteniţii şi exilaţii pământului, pe cei ce zac pe patul frigurilor prin închisori, verginile şi pruncii, tot ce e mai debil asupra pământului». Sau: «Şi verbul acesta, latent încă în toţi popolii Orientelui, vocea mea ce se perde în deşert se cearcă a deştepta. Verbul ce viè în Moise şi în Profeţi, în Platon şi în poeţi, în Christ şi în Apostoli, în Mahomet şi primii săi proseliţi». Sau: «Intre spiritul Domnului ce s'a pus peste mine şi mă devoară, intre în inimile voastre».

Rândurile acestea sânt înfiorate de credinţă, de bună seamă; desprinse din partea finală a activităţii sale, ele ne arată în acelaşi timp că scriitorul român a rămas până la sfârşitul vieţii acelaşi suflet însetat de credintă; dar creştinismul lui, care încetase de mult de a mai fi occidental sau oriental, nu mai păstrează din vechiul creştinism decât simpatia pentru desmoşteniţii soartei, cultul săracului, «ptoholatria». Libertatea, dreptatea şi adevărul, cu al căror cult scriitorul român identifică credinţa lui, sânt lucruri pe care el le desprinde din alte scripturi decât cele tradiţionale. Şi predicând această credinţă, verbul lui Heliade prinde reflexe îndepărtate de martinism ce-ţi dau impresia că omul acesta, care şi-a hrănit spiritul cu ideile Enciclopediei, este totuşi un frate al Apostolilor ce călătoreau ducând cu ei adevărul divin pe care-l descoperise.

13. Un călător este şi Heliade, ca şi dânşii; dar el nu duce cu sine adevărul descoperit, ci setea de a descoperi adevărul. Epavă aruncată de lumea «Luminilor» în secolul romantismului, desfăşurarea vieţii sale sufleteşti ne sugerează imaginea acelor stânci ce se ridică pe ţărmurile mării şi pe care fulgerele le-au ars, vânturile le-au bătut şi valurile le-au măcinat. Smuls din lumea intelectuală în care se formase, scriitorul român se găseşte prins în ritmul trepidant al vieţii spirituale din secolul trecut. Faptul acesta avea să-l facă să fie, pe plan social, un conservator care pluteşte pe valurile socialiste; în literatură, un clasic îndrăgostit de poezia romantică, iar în ordine religioasă, un credincios care bate totuşi la porţile fiecărei idei, întrebând dacă Dumnezeu locueşte înlăuntru.

www.dacoromanica.ro

VERSURI

TRADUCERI ŞI IMITAŢII

www.dacoromanica.ro

Sappho
Ἀλλὰ τὸ πᾶν τολματὸν ἐπὶ πένητα

www.dacoromanica.ro

LA AMANTA

Ca zeii de ferice acela mi se pare
Ce 'mpins de soartea-i bună nainte-ţi va veni
Şi dulcele-ţi accente, divina ta cântare
D'aproape v'auzi.

Iar faţa ta ridentă asupra lui când cată!...
Ca un columb se bate în piept inima mea
Şi vocea mi se stinge, rămâiu estasiată
Pe loc cât te-oiu vedea.

Se leagă a mea limbă, şi răpede, subţire
Un foc prin vine-mi curge, se varsă cu fiori;
Mi-e negură vederea, auzul vâjâire
Şi reci mă trec sudori.

Ca varga toată tremur, îmi simţ a mea peire,
Sunt palidă ca spicul când cade la pământ,
Rămâiu fără suflare, rămâiu fără simţire
Şi moartă toată sânt.

Ci totul să cuteze se iartă la sărac...
. . . . . .

www.dacoromanica.ro

CANŢONETĂ

Singurică şi umbroasă
Dumbrăvioară, 'n tine viu,
Trista-mi inimă noptoasă
In repaos să mi-o ţiu.

Orice objet ce altui place
Eu îl văz posomorît,
Am pierdut dulcea mea pace
Şi eu însumi m'am urît.

Nina mea, frumosu-mi focul,
E aci! — Dorul mi-a spus —
Vai! o caut în tot locul
Şi ştiu singur că s'a dus!

Câte ori, frunze iubite,
Umbra voastr'o coperi!
Curs de ceasuri fericite
Cât de repede fugi!

Spuneţi, spuneţi, drage unde
Voiu vedea-o eu sau nu?
Vai! dar Eco îmi răspunde
Şi îmi par'că zice: nu!

www.dacoromanica.ro

Simt o dulce murmurare;
Un suspin poate va fi,
Poate-a zâne-mi e ohtare
Ce îmi zice: va veni.

Vai! e râul ce se frânge
Pântre stânci lăcrămător,
Și nu murmură, ci plânge
Că-i e milă d'al meu dor.

www.dacoromanica.ro

MARGHERITA

« Rămâi sănătoasă! »
Mi-a zis, şi s'a dus.
Pieptul mă apasă,
Pacea s'a răpus.

Am pierdut vedere,
Lacrămele-mi tac,
Şi simţirea-mi piere,
Ce-o să mă mai fac!

Fruntea n'o pociu ţine,
Capul îmi e greu,
Sânul de suspine
Imi arde mereu.

Căci n'am ziuă bună!...
Bunul m'a lăsat;
Par'că sunt nebună;
Doamne! ce păcat!

Mintea o să-mi fugă,
Unde sunt nu ştiu;
Sunt ghiaţă în rugă,
Şi arz în foc viu.

www.dacoromanica.ro

Aveam şi credinţă
Când eram cu el;
Nu ştiu d'am fiinţă
Când sunt fără el.

Cât eram de bine!
Steaua-mi strălucea.
Când era cu mine
Toate-mi surâdea:

Mi-era scumpă casa
Căci cu el trăiam;
Mi-era dulce masa,
Căci cu el şedeam.

Imi plăcea lumina,
Că-l puteam vedea;
Imi plăcea grădina
Că 'n ea mă 'ntâlnea.

Noaptea răcoroasă
Ardeam s'o aştept;
Luna amoroasă
Mi-l vedea pe piept.

Fericiri nespuse
Speram pre pământ;
De când el se duse
Lumea-mi e mormânt.

Ah! vino odată!
Vino, scumpul meu!
Să am lumea toată,
Să am Dumnezeu.

www.dacoromanica.ro

Fața ta blondină
S'o pociu contempla,
Tu a mea lumină
Și eu umbra ta!

www.dacoromanica.ro

SINGURĂTATEA

Adesea ori pe munte, când soarele apune,
Eu obosit de gânduri, la umbră rezemat,
In jos preste câmpie vederea-mi se răpune,
Privind cum se destinde cu 'ncetul şi treptat.

Aici spumegă râul în undele-i muginde,
Şi şărpuind se pierde în depărtat ascuns;
Lacul colo-şi răvarsă apele lui dorminde,
Pe care steaua serii ivită le-a pătruns.

Seara-şi aruncă încă o rază rubinoasă
P'al munţilor nalt vârf de brazi încorunat;
Ş'a umbrelor stăpână, în caru-i răorat,
Pâşaşte, şi albeşte o pânză fumegoasă.

Religiosul sunet curmând astă tăcere,
In aer se răvarsă din turnul goticesc;
Pe călător opreşte, şi tuciul câmpenesc
Ne 'nsuflă 'n locul zilii o sfântă mângâere.

Dar sufletu-mi l'această vedere felurită,
Rece, nimic nu simte plăcere pre pământ;
El înainte-mi este o umbră rătăcită:
Soarele nu 'ncălzeşte pe cei ce nu mai sânt.

www.dacoromanica.ro

Stânce, dealuri, colnice, d'arând le iau pe toate
Din margine la alta, d'apus la răsărit,
Nimic nu las din lume, şi văz că nu se poate
Ferice eu în vr'una mai mult a fi ursit.

Ce pociu afla în aste livezi, lacuri, câmpie,
A cărora plăcere odată mi-a sburat?
Râuri, fântâni, dumbrave, colibă sau palat!
Lipseşte o fiinţă, şi toate sânt pustie!

Facă-se zi sau noapte, răsare şi sfinţeşte
Soarele, eu la dânsul mă uit c'un ochiu strein;
Fie linişte, vifor, negură sau senin,
Zile n'aştept d'aicea, soare ce-mi foloseşte?

Când aş putea în drumu-i să-l însoţesc vr'odată,
Ai mei ochi pretutindeni deşărtul ar privi;
Aici îns'a mea râvnă la toate e 'ncuiată:
Nimic nu cer din lume, nimic n'am a dori.

Dar dincolo d'aceste înflăcărate sfere,
Loc unde luminează soarele-adevărat,
Când mi-aş lăsa aicea lutoasa despuere,
Acolo-mi va fi faţă ce-atâta am visat!

Acolo şi nădejde, ş'amor, şi 'ncredinţare
Voiu reafla 'n izvorul d'atâta prea-dorit,
Ş'acel ideal bine de toţi nădăjduit,
Şi care-aici vr'un nume el pre pământ nu are.

Pă carul aurorii să sbor până la tine,
De ce nu pociu, o scumpe lăcuitor ceresc!
In locul osândirii ce mă mai zăbovesc?
Nu e nimic d'amestic între pământ şi mine.

www.dacoromanica.ro

Jos pre livezi când cade frunza cea 'ngălbenită
Vântul de seara suflă, o sboară, ș'a perit;
Și eu sânt ca această frunză prea veștijită:
Criveţe viforoase, ce m'aţi deosebit?

---

www.dacoromanica.ro

SUVENIRUL

Ziua se duce, ş'altele vin,
Şi fără urmă se strecor toate:
Dar să te stingă nimic nu poate
Dintr'al meu suflet de tine plin:

Anii mei repezi, viaţa-mi trăită
Le văz grămadă în urmă-mi stând,
Precum ştejaru-şi vede căzând
In preajmă-şi frunza cea veştejită.

Fruntea-mi de vreme toat'a albit,
Sângele rece abia prin vine
Curge ca unda ce 'n loc o ţine
Sufletul iernii cel amorţit.

Dar chipu-ţi tânăr, tot într'o stare,
In veci tot tânăr îl voiu privi,
In veci în sânu-mi n'o 'mbătrâni:
El ca un suflet vârstă nu are.

Nu, tu din ochii-mi nu ai lipsit;
Şi când privirea-mi cea neclintită
De tine-aicea fu părăsită,
D'odată 'n ceruri eu te-am zărit.

www.dacoromanica.ro

Acolo 'ntocmai ş'acum frumoasă
Te văz ca 'n ziua ce mă lăsaşi,
Şi la cerescu-ţi lăcaş sburaşi
Cu aurora cea răcoroasă.

Dar, frumuseţea-ţi, chipu 'ngeresc
Şi 'n ceruri încă tot te urmară:
Din viaţă ochii-ţi ce încetară,
De nemurire raze sclipesc!

Zefirul dulce cu-a sa suflare
Incă îţi suflă părul undos,
Ce 'n trăsuri negre de abanos
Recade 'n sânu-ţi fără 'ncetare.

Umbra acestui văl mincinos
Şi mai mult chipul ţi-l îndulceşte,
Ca dimineaţa ce se iveşte
Din vălul nopţii întunecos.

Cerescul soare vine, sfinţeşte
Cu ale noastre zile ce sbor;
Şi 'ntr'al meu suflet al meu amor
Nu are noapte, în veci luceşte.

Minut nu este, nu fac un pas,
Şi-mi eşti aievea înfăţişată:
De mă uit, unda chipu-ţi mi-arată;
D'auz, zefirul poart' al tău glas.

Pă când pământul doarme, visează,
D'auz p'în frunze vântul şoptind,
Par'că din buze-ţi auz ieşind
Sfintele-ţi vorbe ce mă 'nviează.

www.dacoromanica.ro

De-mi ardic ochii, ş'în sus privesc
Aceste stele învăpăiate,
P'a nopţii pânză împrăştiate,
In toată steaua eu te zăresc.

Daca zefirul cu-a sa mişcare
Din flori mă 'mbată cu-al lor miros,
Atuncea pieptu-mi neputincios
Răsuflă însuşi a ta suflare.

Când trist în taină la altar merg,
Să rog fiinţa mângâitoare,
Atuncea lacrămile-arzătoare,
Mâinile tale simţ că le şterg!

Când dorm, tu 'n umbră eşti cu 'ngrijire.
Ş'asupră-mi aripile-ţi alin,
Visele-mi toate din tine-mi vin,
In cât viaţa simţ în dormire!

Ah! fie 'n somnu-mi ca mâna ta
Să-mi ţae firul zilelor mele;
Ş'atunci din visuri dulci, amari, grele,
Doamne!... în sânu-ţi m'aş deştepta!

Ca două raze strălucitoare,
Şi ca suspinuri ce se unesc,
A noastre suflete unu 'mplinesc;
Şi eu sânt încă cu răsuflare!

www.dacoromanica.ro

SEARA

Seara aduce lina tăcere,
Pe pustii stânce eu aşăzat,
Iau dupe urmă al nopţii car,
Ce 'n aburosul senin pâşaşte.

Venus se 'nalţă pe orizon;
Şi la picioare-mi steaua-amoroasă
Cu-a sa lumină misterioasă
Argintueşte verdele şăs.

Prin deasa frunză acestor arburi
Auz zefirul încet şoptind:
Lângă morminte ăst sunet simţ
Parcă ar trece sburând o umbră.

Dar tot d'odată scapă din cer
Senină ază din steaua nopţii,
Şi pe tăcuta-mi frunte 'ndreptată
Lin se răvarsă preste-ai mei ochi.

Dulce lucire d'un glob de flacări,
Ază mult dragă, ce mă voieşti?
Vii oare 'n sânu-mi cel ostenit
S'aduci lumina într'al meu suflet?

www.dacoromanica.ro

Sfinţita taină acestor lumi
Te cobori oare ca să-mi descoperi,
Taina ascunsă l'această sferă,
In care ziua te-aşteaptă mult?

O 'nţelepciune neînţeleasă
Te îndreptează la ticăloşi?
Ce, vii tu noaptea a-i lumina
Ca dulcea rază unei nădejde?

Vremea ce vine ai ca să spui
Inimei triste ce 'n veci o chiamă?
Rază mult sfântă, eşti aurora
Acelii zile ce n'are-apus?

Inima-mi toată se 'nflăcărează
L'a ta lucire, şi mă strămut,
M'aflu cu-aceia ce nu mai sânt;
Dulce lumină, eşti al lor suflet?...

Tot aşa poate că se strecor
Ş'aceste umbre mult fericite:
Mă simţ aproape că sânt de ele,
D'ale lor chipuri înfăşurat!

Ah, voi de sânteţi, umbre mult sfinte,
Aci 'n tăcere vă rog veniţi;
Cum sânt de sgomot eu depărtat,
Fiţi împreună cu-a mele visuri.

Dragostea, pacea, voi răvărsaţi
In sân, în pieptu-mi ce-abia răsuflă,
Ca roua nopţii care se lasă,
Şi domoleşte al zilei foc.

www.dacoromanica.ro

Veniţi!... Dar aburi, o ceaţă groasă
Pe cer se 'nalţă numai de cât,
Şi preste dulcea-mi rază se 'ntind,
Piere, şi 'ndată se 'ntunecează.

---

www.dacoromanica.ro

DESNĂDĂJDUIREA

Când c'o vorbă Creatorul, într'un ceas trist, neplăcut
Din seminţele lui Haos, lume' a zis de s'a născut,
Stă, ş'apoi ş'întoarce faţa dela tot cel muritor,
Ş'îl asvârle din nainte c'un picior defăimător.
Mergi, fugi, te las, îi zice, în veci fii nenorocit,
Nevrednic d'a mea mânie, sau vr'o dat'a fi iubit.
Nimic nu eşti înainte-mi, jucărie în veci fii,
Curgi în voile 'ntâmplării ş'a dăşărtului pustii:
Ca ursita pretutindeni să-ţi fie îndreptător,
Ticăloşia, departe de mine, stăpânitor.

Zice, şi l'aceste vorbe
Năvală nenorocirea,
Ca un vultur p'a sa pradă
Ce-şi repede năpustirea,
Dă un gemăt, lungi mugiri.

Şi apăsând universul
Subt sângeroasa ei ghiară,
Sfâşie, venină, stinge,
(Furia, turbata hiară,)
Duhul vecinicii hrăniri.

www.dacoromanica.ro

Ş'întinsa sa 'mpărăţie
Răul d'atunci stăpâneşte,
D'atuncea tot ce răsuflă,
D'atunci tot ce se gândeşte,
Tot sufere, tot e chin:

Şi cer, şi pământ, şi suflet,
Şi materie, şi minte,
Intreagă natura geme;
Glasul ei stins, când fierbinte,
Nu e decât lung suspin.

In dureri, năpăşti, necazuri
Ardicaţi privirea voastră
La cer; lui Dumnezeu ziceţi:
Tu eşti apărarea noastră,
Tu mare mângâitor!

Nenorociţi! a lui milă
Dela voi se depărtează;
Voi cereţi o sprijinire;
Lumea vă înfăţişează
Pe al vostru gonitor.

Ce nume să-ţi dau, o crudă,
Fatală, naltă putere!
Ce te numesc când ursită,
Când natură, provedere,
Leage ne 'nţeleasă acu?

De tremură toţi subt mâna-ţi,
Sau mai bine te blesteamă,
De sânt supuşi sau protivnici,
De te iubesc, de l'e teamă,
Tu 'n veci eşti, în veci tot tu.

www.dacoromanica.ro

Vai! ca şi voi eu nădejdea
O chemam cu sete mare,
Ş'al meu duh amăgit foarte
Bău plin de 'ncredinţare
Al său venin ş'otrăviri.

Ea e ce-ale noastre pasuri
In abisuri îmbrâncează,
Ce jărtfele cu corune
Şi cu flori încununează,
Ce 'mpinge 'n nenorociri.

De ar zeciui răstriştea
Pre oameni după 'ntâmplare,
Sau tot cu legile-acealea
Preste toţi făr' apărare
Mâna ei de ar lăsa;

Dar veacurile văzură
Inimi cele mai măreţe,
Virtuţile cele nalte,
Geniu, duhuri, frumuseţe
Jertfe l'alegerea sa.

Precum când zeii de sângiuri
Ce 'nmuiaţi în răutate
Cerea pârga sângeroasă
De turme nevinovate
In templu fumegător:

Din tauri aleşi o sută
S'alcătuia ecatombul
Şi mielul fără prihană,
Albul, tânărul porumbul
Ingrăşa altarul lor.

www.dacoromanica.ro

Creator atotputernic,
Princip la toată fiinţa,
Ce până a nu se naşte
Intru tine e putinţa
A fi cum t'ei îndura,

Tu puteai cu toate-acestea
A te 'ntrece 'ntru voire,
Să răverşi l'a ta făptură
Şi viaţă şi fericire
Dintru vecinicia ta.

Şi făr'a pierde nimica
Tu puteai fără măsură
Să răspândeşti în lungi unde
Preste toate în natură
Un ferice absolut.

Nemărginirea, puterea,
Vremea, nimic nu te ţine.
Ah! mă cutremur când judec,
Toate le puteai prea bine,
Le puteai; dar nu ai vrut!

Care sânt vinele noastre
Incât de ne-ai dat fiinţă?
Nisimţitorul nimica,
Fost-au oare cu putinţă
Să-ţi cear'a-l înfiinţa?

Ce? ale tale capriţuri
Ne-au făcut după 'ntâmplare?
Ori trebuiam, ticăloşii,
Dumnezeu făr' de 'ndurare!
Noi la fericirea ta?

www.dacoromanica.ro

Ardicaţi dar pân' la ceruri
Tămâia ce-i dă plăcere,
Suspinuri, gemete, lacrămi,
Blestem, obide, durere,
Concerturi dumnezeeşti!

Glas de morţi, ţipăt de sânge,
Plângeri, voi, nestingătoare,
Suiţi-vă, mergeţi, bateţi
Bolţile nesimţitoare
Palaturilor cereşti.

Pământe, rădică-ţi glasul,
Cer, răspunde, tu vorbeşte;
Negre lăcaşuri ce moartea
A ei jărtfe grămădeşte,
Toate faceţi un suspin.

O vecinică tânguire
Să defaime 'n veci natura;
Şi durerea să aducă,
Să dea la toată făptura
Un glas, un gemăt, un chin.

Din ziua 'n care natura
Din nimica dezlipită,
Scăpă din mâinile tale
Ca o faptă 'nchipuită,
Ce-ai văzut d'atunci privind?

Materia-amestecată
Şi răului înrobită,
Toată fiinţa gemândă,
A! viaţa nesuferită
Nimicul mai mult poftind!

www.dacoromanica.ro

Elementuri pizmătoare,
Lupta 'ntre ele-arătată,
Vremea ce tot veştejaşte
Pe ruinuri aşăzată
Ce mâna-i a grămădit;

Aşteptând la pragul vieţii
Faptele tal' efemere
Şi moartea stingând din sânul
Mumelor, cel cu durere,
Rodul lor cel prea iubit.

Virtutea subt înfruntata
Obrăznicie-apăsată,
Vicleniile în cinste,
Dreptatea 'n veci aruncată,
Adevărul izgonit.

Stăpânilor jărtf' adusă
Rătăcita libertate,
Şi puterea pretutindeni
Fundând pentru nedreptate
Coprinsul nemărginit.

Cinstea din jungheri cumplite
Ce le numesc biruinţă;
Un Caton ce mai e slobod
Dup' a lui Platon credinţă
Se omoară în sfârşit.

Un Brutus carele moare
De virtutea ce iubeşte
Ş' în minutul dupe urmă
Chiar de dânsa se 'ndoieşte,
Strigă că l-a amăgit!

www.dacoromanica.ro

Norocul în veci în partea
Păcatelor osândite;
Nelegiuiri corunate
Socotite legiuite,
Slava 'n sânge înotând.

Fiii moştenind părinţii
Cu-a lor înrăutăţire,
Şi veacul carele moare
Dând a sa nenorocire
Veacului celui născând!

Ce!-atâtea chinuri, pedepse,
Nelegiuiri, pâri, omoare,
N'au făcut ca să fumeze
Pă duioasele-ţi altare
Destul atâtea 'njunghieri?

Acest soare, bătrân martur
L'a pământului suspinuri,
Nu va face să răsae
O zi lină, fără chinuri,
Fără gemete, dureri?

Moştenitori ai durerii!
Nu gândiţi c'a sa turbare,
Săturată vreodată,
Va da vre o stâmpărare
Vecinicei nenorociri;

Până când întinzând moartea
A sa aripă 'ngheţată,
Va 'nghiţi de totd'auna
In tăcerea adâncată
Dureroasele mâhniri.

www.dacoromanica.ro

PROVIDENŢA LA OM

Ce, a nimicului faptă
Blestemă a sa fiinţă?
Ce, tu defaimi ale mele
Bunătăţi ce ai văzut?
Tu poţi a-ţi închide ochii
Dela marea cuviinţă
De daruri ce ţi-am făcut?

Tu nu erai încă 'n lume,
Făptură nesimţitoare,
Când eu năşteam şi dam planul
Pentru fericirea ta;
Când ca p'ale sale roduri
Gândirea nemuritoare
In sânul său te purta.

Dar, fiinţa-ţi fiitoare
Trăia 'n a mea pomenire;
Vremile dup'a mea voie
Pregăteam a alerga;
In sfârşit se ivi ziua;
Zisei: fii spre-a mea mărire,
Şi spre fericirea ta.

www.dacoromanica.ro

Născuşi, ş'a mea frăgezime
Nevăzută, dar de faţă,
De jucăria 'ntâmplării
Numai decât te-a ferit.
Incălzii cu-a mea vedere
Simţirile-ţi fără viaţă,
Ş'al lor altoi amorţit.

Un nectar plin de misteruri
Sânu-am zis să izvorască,
Şi dragostea fără preget
De aci te-a adăpat.
Am îngrijit ca lumina
In ochi să se rătunjască,
Ş' în ea ziua-am însemnat.

Sufletu-ţi câtăva vreme
De simţiri în eclipsire,
Ca ochii 'n naintea zilii
Cătră cuvânt s'a deschis:
Cugetaşi şi vorba 'ndată
Arătă a ta gândire,
Ş'în ea numele mi-am scris.

Cum străluci 'n ochii-ţi! şi întreg dreptate
Acest mare nume, naltu-i haracter!
Pământul îţi dete a mea bunătate,
Şi a mea mărime o citişi în cer!
Rânduiala-ţi spuse a mea socotinţă,
Natura întreagă a mea provedinţă,
Pe nemărginirea-mi locul ţi-arătă;
Iţi descrise totul lunga mea tărie,
Iţi povesti timpul a mea vecinicie,
Şi soarta voinţa-mi îţi înfăţişă.

www.dacoromanica.ro

Tu mă slăvişi foarte în a mea putere,
Intru fericire mă prea-înălțaşi,
Ş'întru curăție, din a mea vedere
Pasurile tale nu le dăpărtaşi:
Dar d'odat' acuma, când nenorocirea
In umbre grozave toată fericirea
Viei dimineţe o acoperi,
Glasul tău mă 'ntreabă, strigă şi blesteamă,
Sufletu-ţi turbează, pământ, ceruri chiamă,
Le scoală, voieşte tot a răzvrăti.

« Nu, tu mai mult nu eşti, decât o problemă
« Mare, ce propune soarta la cuvânt.
« Când ar fi fost lumeà întreaga-ţi emblemă
« Atunci lumea, totul ţi-ar părea bun, sfânt ».
Opreşte, stăi mândră, trufaşă gândire,
Ce? tu voieşti legii-mi să faci compărire
Cu legea ta care eu îţi hotărăsc?
Priveşte augusta a lor depărtare:
Tu d'o zi viaţă ai spre îndreptare;
Eu am înainte-mi veacuri de-mi slujesc!

Atuncea când vălu 'nţelepciunii mele
După 'ntunecoşii-ţi ochi se va lăsa,
Aste-apăsătoare şi muginde rele
Intru virtuţi toate se vor întralta.
Din aceste neguri dese, 'mprăştiate,
Cu-a ta fericire blânda mea dreptate
In triumf prin flacări se va înălţa:
In ele e focul cel de lămurire,
Ce schimbă viaţa întru nemurire,
Ce dă încercării luminarea sa.

Dar inima-ţi înăsprită
Murmue şi se 'ndoieşte,
Lumina nu-ţi e destulă,
Cu ea nu te mulţumeşti,

www.dacoromanica.ro

Ş'în a simţirilor noapte
Vrei să vezi că se iveşte
A zilei ce nu sfinţeşte
Strălucirile cereşti?

Stăi, această ziuă slabă
Ce ochii tăi luminează
Pre pământ îţi e destulă
Ca să fii povăţuit:
Cine sânt eu mă priveşte,
Ş'în tăcere naintează
Pă cum natura urmează
Legii ce i-am rânduit.

Pământul cunoaşte oare
Legea ce îl rodniceşte?
Oceanul subt povaţa
Braţului meu se oprind,
Ştie el puterea stelii
Ce în sânu-i năvălind,
Absorbindu-l îl răpeşte,
Preste ţărm îl răspândeşte,
Şi unda-i ce flufueşte
Cum se retrage mugind?

A luminii mele umbră,
Acest strălucitor soare,
Ştie unde-l îndreptează
Degetu-mi arătător?
Singur şi-a însemnat oare
Acest drum triumfător?
Când apune lucitoare
Lumina-i purpurătoare,
Făgăduieşte el oare
Soarele cel viitor?

www.dacoromanica.ro

Insă totul e 'n fiinţă
Ş' urmează cu 'ncredinţare;
Al meu glas deşteaptă lumea,
Dimineţile-i răspund;
Chem soarele şi e faţă
Din al pustiilor fund:
Sărind preste depărtare,
Vine dup' a mea 'ndreptare
Intru slava sa cea mare
Ş' întunerece s'ascund.

Şi tu ce-ai viaţa în a mea suflare,
Care în vederea-mi eşti neîncetat,
Poţi crede că numai tu eşti în uitare,
Tu, fală a lumii, om şi împărat?
Crezi tu că virtutea mea adormitează?
Lunga mea vedere în veci priveghează,
Deşteaptă 'ngrijaşte de totul întreg.
Mări care de glasu-mi stau, fug, se 'nfăşoară,
Şi însuşi ţărâna ce cu vântul sboară,
Toate a mea lege ştiu şi înţeleg.

Mergi după făclia ce îţi dă credinţa
Ş'în umbrele morţii până la mormânt,
Cu încredinţare că 'n veci provedinţa
Nu întinde curse la al tău cuvânt.
Orice auroră este în mirare,
Şi tot universul în încredinţare
Şi omul rămase neîncredinţat?
Insă părinteasca a mea răsplătire
Intru a mea milă, această 'ndoire,
Şi întru uitare au acufundat.

www.dacoromanica.ro

RUGĂCIUNEA DE SEARA

Domnul zilii 'ntr'a sa slavă apuind strălucitor,
Se coboară cu încetul din caru-i triumfător;
Norul cel lucios şi roşu ce ni-l face nevăzut
Păstrează 'n brazde de aur urma pă und' a trecut,
Şi c' o răsfrângere-a razii de purpură, de rubin,
Inundează cer şi aburi ce se 'nalţă în senin,
Unde faţă 'n faţă iese, măreaţă şi c'un pas rar,
Fruntoasa, bălaia lună şi-şi opreşte al său car:
Aci ea se cumpăneşte; razele-i ce-abia pătrund,
De l'ale cerului margini vin pă iarbă, dorm, s'ascund,
Şi pânza cea neagr'a nopţii preste munţi s'a desfăcut:
Asta e ceasul când firea, liniştită un minut,
Intre noaptea care cade ş' între ziua ce fugi
Se 'nalţă la făcătorul şi de noapte şi de zi
Şi prin vorbe strălucite parc'ar duce la cer sus
Măreaţa închinăciune ce după zidire-a dus.

Iată jărtf' universală, întinsă, făr' de hotar!
Lumea toată este templu, şi pământul e altar;
Cerul îi este 'nvălişul, şi stelile ce sclipesc,
Galbenă podoab' a umbrii, focuri ce 'nchise lucesc
In bolta cea seninoasă fără număr grămăzi mii,
Sânt aprinsele în templu şi sfinţitele făclii;
Ş'aceşti nori ce-i aureşte ziua ce dă subt pământ
Ş'îi înfăşoară în unde un uşure şi lin vânt,
Sânt undele de tămâe ce s'aburează 'n senin
Pân' la tronul celui vecinic cărui toate i se 'nchin.

www.dacoromanica.ro

Dar e făr' de glas ăst templu, concerturi sfinte nu sânt;
D'unde să se 'nalţe imnul către 'mpăratul cel sfânt?
Tot tace, şi al meu suflet vorbeşte într'acest ceas;
Inţelegerea mea este al universului glas,
Şi pă ale serii raze, pă vântul cel răcoros
Se 'nalţă către cel Vecinic ca un trăitor miros,
Şi dând la făptura toată o limbă de a vorbi
Imprumută cu-al meu suflet natura de a-l slăvi.
Singur chemând să-şi arunce ochiul său cel părintesc,
Umplu deşărtul de nume al Părintelui ceresc;
Şi cel ce din sânul slavii nu 'nceteaz'a asculta
A sferilor armonie ce 'ndreptează mâna sa,
Acela binevoeşte din lăcaşul său cel sfânt
Să-mi priimească şi glasul umilitului cuvânt,
Ce se miră d'a lui slavă, nencetând a o privi
Ş'al său nume murmueşte, neputând a îl mări.

Tu început şi sfârşitul al tău şi al tutulor!
Sărutare! vecinic suflet al totului roditor,
Cârma lumii şi Părinte, Creator şi Dumnezeu!
Subt aste nume, stăpâne, crez şi-ţi dau mărire eu
Şi, făr' avea trebuinţă d'a te-auzi aci jos,
Citesc p'a cerului frunte al meu simbol glorios:
Intinsa nemărginire mi-arată mărimea ta,
Stelele-a ta strălucire, pământul blândeţea ta.
In măreaţa ta lucrare tu însuşi te-ai fiinţat;
Universul îţi răsfrânge al tău chip necopiat,
Şi sufletul meu răsfrânge universu 'ntr'al său rând.
Putinţile-ţi făr'de număr al meu cuget încurcând,
Pretutindeni împrejuru-ţi te descoper, te slăvesc,
Mă privesc pă mine însumi şi ş'aci te desvălesc:
Steaua zilii-aşa luceşte în cerul cel seninos,
Se răsfrânge-asupra undei, ş'o văz înainte-mi jos.

www.dacoromanica.ro

Bunătate, frumuseţe, puţin fac când te slăvesc:
Eu te caut în tot locul, nădăjduesc, te iubesc!
Al meu suflet e o rază de lumină, de cuvânt,
Ce, pentr'o zi rătăcită din lăcaşul tău cel sfânt,
De plăceri sfâşiitoare, în departe, sdrumicat,
Arde d'a se reîntoarce l'al său izvor flăcărat.
In tine simţ şi răsuflu, în tine gândesc, iubesc!
Prin lumea care te-ascunde, eu printr'însa te zăresc;
Tu eşti ce 'n fundul naturii eu te văz şi te explic,
Tu eşti ce 'n toată făptura eu laud şi binezic.
Ca să m'apropiu de tine, fug într'aceste pustii,
Şi când dimineaţa iese p'ale cerului câmpii,
Şi, deschizând orizonul, din norii cei auriţi
Pune-ale-aurorii lacrămi pă munţii cei răcoriţi,
In ochii mei nu e alta, ci căutătura ta,
Ce deschis' asupra lumii începe-a o lumina.
Când soarele în amiază stă din drum l'al său soroc,
Şi d'acolo vars' asupră-mi viaţă, lumină, foc,
In văpăiatele-i raze ce simţirea-mi o 'ncălzesc,
Stăpâne, eu simţ suflarea-ţi, virtutea-ţi ce mă 'ntăresc.
Şi când noaptea ale sale streji de stele îndreptând,
Preste lumea adormită şi-aruncă negrul veşmânt,
In sânu 'ntunerecimii ş'al pustiei singur tras,
Cugetând dulcea mărime a nopţii cei rară 'n pas,
In linişte, în tăcere, în umbră înfăşurat,
Al meu suflet te măreşte, mult de tine-apropiat;
Ş'atunci o lumină sfântă simţ în mine-a străluci
Şi un glas de mângâere îmi zice-a nădăjdui.

Dar! în marea-ţi cuviinţă, Stăpâne, nădăjduesc,
Pretutindeni cu mâini pline, dând fiinţă te zăresc,
Ş'al zilelor mele număr tu nu-l vei fi întărit;
In traiul cel scurt d'aicea turbure, neliniştit.
Eu te privesc pretutindeni a produce ş'a păstra,
Celui ce poate să facă-i e ruşine a strica.

www.dacoromanica.ro

Martur de a ta putere, în blândeţea-ţi desluşit,
Aştept ziua nemuririi, lumina făr' de sfârşit;
In zadar mi-aruncă moartea umbre, neguri în mormânt,
Al meu cuvânt vede ziua şi prin negrul său veşmânt:
Ea e treapta ce pâşând-o pociu ţie mă 'nfăţişa,
Este vălul ce m'opreşte d'a căta în faţa ta.
Doritul minut acesta, zi-i, Stăpâne,-a se grăbi,
Sau daca 'n tainile tale voieşti înc'a-l mai opri,
Ascultă din cer strigarea trebuinţii omeneşti;
D'atom şi de lumea 'ntreagă tu asemenea 'ngrijeşti.
Fă-mă a cunoaşte drumul al sfintelor tale voi,
Inlesneşte a mea lipsă şi mă sprijină 'n nevoi;
Inima mea o hrăneşte cu pâine a se 'ntări,
Şi sufletul cu nădejdea lasă-l a se linişti;
Incălzeşte cu lumina prea blândei tale priviri
Duhul eclipsit prin umbra recilor mele simţiri.
Precum soarele rădică roua 'n sus dupre pământ,
Aşa soarbe al meu cuget în sânul tău cel prea sfânt.

www.dacoromanica.ro

RĂZBOIUL

De ce sunete viteze urechea-mi e speriată!
Glasul trâmbiţii răsună, cai rânchează sforăind;
Coarda 'n sânge înmuiată,
Ca sabia 'ncrucişată,
Sună pavăza lovind.

Semnul de război se dete, aerul e 'nsgomotat:
Armele! şi eho iară, armele! mai depărtat.
Pă câmpie răspândite scadroanele tropoiesc,
Decât crivăţul mai iute din tot locul năvălesc,
Şi ca două aripi negre de odată se întind
Din coastele cele dese de legioane şâruind.
Nenduplecat armăsarul, strâns în frâu, locul lovind,
Pe 'ndoitele-i genuche se opreşte sforăind.
Trăsnetul încă tot doarme, ş' în câmpul cel mărmurit
O prea jalnică tăcere cu groaza s'a răspândit:
Nu s'aude decât marşul atâtor mii de soldaţi
Mergând înaintea morţii căria sânt închinaţi,
A carălor uruire, armăsarii rânchezând,
Poruncile-adăogate şi aerul răsunând,
Sau vântul care izbeşte în steaguri ce fâlfăesc,
Ş' în taberile vrăjmaşe înotând se îndoesc,
Şi când seamănă îmflate de biruinţă c'ar sta
Gata înaintea slavii singure de a sbura;

www.dacoromanica.ro

Când ostenite 'ncetează, se lasă pe lemn în jos
Ca s'acopere vitejii cu-al lor văl întristăcios.
In frunt' amânduror taberi bronzurile bubuesc
Tunetele depărtate se răspund, să 'mprotivesc,
Din ţevile 'nflăcărate fulgerul cel scânteind
Ca suflarea morţii iese, dă, doboară vâjiind;
Balla p'între rânduri lasă un drum larg petrecător,
Precum când trece, se 'ntoarce, asudatul muncitor
Şi făr'a căta odihnă coseşte neîncetat,
Despică o brazdă nouă lângă alta ce-a lăsat;
Astfel săgeata fatală se plimbă din rând în rând,
Le culcă ca nişte spicuri pe câmpie răsturnând.
Ici cade un erou mândru în floarea sa secerat,
Din ochii săi ies scântee de trufie 'mbărbătat.
P'al său coif ce face unde, de lumină strălucind
Mlădioas' o pană cade, se râdică fâlfâind:
Moartea de ţintă şi-alege printr'însa a nemeri,
Trăsnetul aci loveşte, şi greşit nu poate fi;
Ca un snop de oţel cade în pulbere răsturnat,
Armăsarul său s'asvârle, se simte neînfrânat,
O piezeşă căutătură p'al său stăpân aruncând,
Se 'ntoarce, îşi pleacă capul, îl miroase lăcrămând.
Colo cade-un vechiu războinic ce, crescut de luptător,
Patrie tabăra-i fuse, ş'armele al său amor;
El de nimic n'are-a plânge decât d'un steag îndrăgit,
Murind, după el se uită, după dânsul e mâhnit.
Moartea după 'ntâmplări sboară în drumul cel grozăvos:
Unul piere 'ntreg cu totul, altul, în ţărână jos,
Ca un trunchiu a cărui ramuri de săcure cad trosnind,
Ale sale mădulare-şi vede în bucăţi sărind,
Care târîndu-se încă pă pământul umedat,
Lasă după el şâroae în praful cel sângerat.
Rănitul pe care moartea jumătate l-a lovit,
In braţul unui prietin în zădar fuge ferit:
Amândoi d'o lovitură îmbrăţişaţi sânt loviţi,

www.dacoromanica.ro

Ş'amestecaţi împreună cel puţin sânt mulţumiţi.
Insă în zadar plesneşte trăsnetul cel ne 'mpăcat
Ş'în taberi săgeţi de flacări plouă, varsă ne 'ncetat:
Ca marea ce o despică un vas iute spumegat,
Ş'înapoi se 'nchide iară pe urma ce a lăsat;
Astfel peste rânduri sparte la loc altele se pun,
Vin să înfrunteze moartea peste cei morţi, ş'îi răzbun.

Dar omor fără răsplată s'aştepte se ostenesc
Taberele amândouă, ş'una'ntr'alta năvălesc:
Se 'mping, se lovesc, pătrunde o ceată 'n alta întrând,
Ş'a lor amestecătură sângeros vifor nălţând,
In a cailor putere escadroanele se sparg,
Rândurile cele strânse se deschid, fac un loc larg.
Fierul preste fier loveşte, focurile se 'nfăşor,
Din taberile izbite un fulger iese, un nor.
In valuri de fum silitra în aerul sgomotat,
Arde, curge, bubueşte în şârul cel flăcărat;
Soarta lor este ascunsă subt desul grozavul nor,
Ochii nu pot vedea încă izbânda sau moartea lor.
Precum când două torenturi ce la vale se pornesc
Din doi munţi din împotrivă se reped, se prăvălesc,
In prăpastia cea strâmtă vin gata a se sfădi,
Şi tot într'aceeaşi vreme a se 'mpinge, a se izbi;
Unda loveşte în undă, valurile se 'nmulţesc,
Săr în sus, s'asvârl împinse, se 'ntărâtă, se 'nvrăjbesc,
D'o pulbere umedoasă aerul e mestecat,
De vâjiosul lor trosnet pustiiul e tremurat,
Ş' în şăsul ce le 'mpreună, a lor furii aducând
Undele amestecate curg chiar în lupta lor stând.

Dar trăsnetul încetează. Ascultaţi!... glas plângeros
Se nalţă, se răspândeşte pe câmpul cel tânguios.
Harpa, trâmbiţa, chimvala însoţite îşi unesc
Glasul lor cel de aramă şi 'mpreună tânguesc,

www.dacoromanica.ro

Şi p'ale vântului aripi treptat urcă şi cobor,
Ne las' ale lor acorduri, ţipetul celor ce mor!
L'al lor strălucit răsunet dealurile-ascult, răspund.
Simţirile-s fiorate, inimile se pătrund,
Ş'în aerul care sună de glasul cel tremurând
Parcă al morţilor suflet p'în el s'aude trecând.
Soarele tot deodată râsipind noru 'n senin,
Cu o groază luminează locul cel de cărnuri plin,
Şi galbena a sa rază strecurându-s'aci jos,
Desface râuri de sânge ochiului cel fioros.
Cai şi cară 'n mii sdrobite în drumul grozav zăcând,
Părţi vii încă râsipite, ici şi colo 'n praf bătând;
Trupuri, arme sfărâmate, coifuri, steaguri, mădulări,
Grămăzi de morţi peste ele, subt ele, după 'ntâmplări.

www.dacoromanica.ro

TOAMNA

Sărutare, lemne triste, ce verzi, galbine 'nnegriți!
Frunzi, ce căzând răsipite pă livezi vă veștejiți!
Sărutare, voi frumoase zile ce ați mai rămas!
In voi tânguirea firii urmează c'un slab, trist pas.
Ea se cuvine durerii, mie-mi place s'o privesc.
Singuratica cărare uitat pășind o citesc.
A! să mai văz înc'odată soarele îngălbinind,
A cărui lumină slabă abia pătrunde sclipind
La piciorul meu ce sună frunza, lemnul cel uscat,
Intunerecimea deasă subt pădurea ce-am călcat.
In aste zile de toamnă când natura-și dă sfârșit,
Dar! aflu mai mult plăcere l'al ei ochiu acoperit:
Este al unui prieten tristul *rămâi sănătos*,
Este zâmbirea din urmă genii ce, lăsată 'n jos,
Moartea vine s'o închiză mai mult a nu s'ardica.
Așa orizonul vieții gata fiind a lăsa,
A lungelor mele zile nădejdea slabă plângând,
Mă mai întorc înc'odată și nesățios cătând,
Mă uit l'ale sale bunuri ce încă n'am întâlnit,
Bunuri dela care trișstea pân' acum m'a ocolit.
Frumoasă, dulce natură! soare, cer, crânguri, pământ!
Sânt dator; lacrăma pică pă margini p'al meu mormânt.
Ce curată e lumina! aerul plin de miros!
L'a murindului privire soarele cât de frumos!

www.dacoromanica.ro

Acum aş vrea şi cu drojdii să dăşărt acest păhar
Amestecat când de fiere, când de dulcele nectar.
In fundul aceştii cupe unde viaţa sânt a-mi bea
Vre un gust de miere-aicea e putinţ'a-mi rămânea?
E putinţă viitorul pentru mine a păzi
O 'ntoarcere-a fericirii ce n'am a nădăjdui?
E putinţă în mulţime un suflet a fi ascuns
Să cunoască al meu suflet, la ce voiu să am răspuns?...
Floarea, căzând jos îşi lasă la zefir al ei miros:
Şi e, la soare, la viaţă, al ei *rămâi sănătos.*
Eu însă mor, ş'al meu suflet în minutul ce l-am dat,
Se răvarsă ca un sunet melodios întristat.

www.dacoromanica.ro

IMN LA DURERE

Mai izbeşte, o Durere! de afli loc mai izbeşte!
Inima mea sângerândă te uraşte, -ţi mulţumeşte.
O! Putere ce nu ştie a plânge sau a ierta!
Ochii-mi nu, nu mai au încă lacrămă a îţi vărsa;
Dar poate se află 'n mine vr'o mai sonoră fioare
Care să se svârcolească sub privirea-ţi cercătoare
Ca un şarpe care zace în drum în bucăţi tăiat
Şi se strânge, se 'ncovoae pe picior ce l-a călcat,
Când omul vrând să aţâţe patimi, turbări stâmpărate,
Cearcă să mai vază dorul unde viaţa nu mai bate!
Doară că va mai fi încă în sânu-mi cel sfâşiat
Vre un ascuns, adânc ţipăt cu totul neaşteptat,
Ce din niciun suflet încă nu ai scos pân' acum poate,
Muzică desfătătoare unei ure 'ntărâtate!
Cată că eu sânt în mână-ţi, mă las în cercarea ta,
Inima-mi nimic nu are de tine a mai scăpa.

* * *

Ca să prelungeşti viaţa-mi precum şi a mea durere
Adesea vărsai în sânu-mi o rază de mângâere;
Astfel şi pe robi îi lasă în drum a mai răsufla,
Ca pe cărări de necazuri mai departe a-i purta.
In noaptea ce fulgeri numai lucesc ca s'o întrerupă
Mi-ai întins foarte adesea tu a fericirei cupă

www.dacoromanica.ro

Şi când, în arzânda-mi poftă, de plăceri ea spumega,
Mâna ta tocmai în dinţii-mi sfârâind o sfărâma.
Şi sfâşiind a mea buză de marginea-i sângerată
Incă 'n crudele-ţi caprice erai tot neastâmpărată.
Dar acuma triumfează! că 'n inimă-mi nu e loc,
Vână care să nu bată, să se strângă d'al ei foc,
Fir de păr nu e în capu-mi, în fruntea mea cea albită,
Şi sdrumicat să nu fie ca paiul, iarba cosită;
Amor în mine nu este şi să nu fi fost izbit,
Nădejde sau râvnă care să nu mă fi amăgit.
In inima-mi speriată cat ceva s'o alineze
Şi niciun punt eu nu aflu care să nu sângereze.
. . . . . .

www.dacoromanica.ro

RUGĂCIUNEA PRUNCULUI

Părinte, cărui tata se 'nchină
Şi toţi te chiamă genuchi plecând,
D'al cărui nume grozav şi blând
A mamii frunte smerit se 'nclină,

Zic că ast soare strălucitor
E jucăria puterii tale,
Că subt picioare-ţi e p'a lui cale
Candelă d'aur luminător;

Zic că tu singur faci a se naşte
Mici păsărele ce cântă, sbor;
Laşi copilaşii cu mama lor,
Le dai un suflet a te cunoaşte;

Zic că tu singur semeni cu flori
Livede, vale, câmpuri, grădine,
Tu faci verdeaţa, şi fără tine
Ar fi toţi pomii neroditori.

La daruri multe, l'a ta 'ndurare
Tot universul este chemat:
Nici micul vierme nu e uitat
La al naturii ospăţ prea mare.

www.dacoromanica.ro

Livedea paşte mielul plăpând;
La mugur iedul vesel s'acaţă;
Puii la cloşcă a ciupi 'nvaţă;
Fug gândăceii hrană cătând.

Vrabia sboară şi ciuguleşte,
Peste ogoară pasări se pun,
Columbii hrana lor îşi adun,
Pruncul la mă-sa strâns se lipeşte.

Al tău sfânt nume să proslăvim,
In dimineaţă, la prânz şi seară:
Să faci pământul să ne răsară
A lumii hrană, toţi să trăim.

Doamne! dar gura-mi slab gungueşte
Nume de îngeri prea înălţat! —
Ş'un copil poate fi ascultat
In horul slavei ce te măreşte.

Zic că îţi place a priimi
Urări aduse dela pruncie,
Pentru acea nevinovăţie
Ce are pruncul fără a şti.

D'acolo daca tu priimeşti
Nevinovata noastră chemare,
Eu îţi voiu cere fără 'ncetare
Lipsa la toate tu să 'mplineşti.

Doamne! Tu apa dă la izvoare,
La paseri pene spre a sbura,
La miel dă lapte şi lâna sa,
Şi la câmpie rouă, răcoare.

www.dacoromanica.ro

Dă, Doamne, pâinea la cerşător,
La bolnavi dă-le 'nsănătoşire;
La cei în temniţi dă slobozire,
L'al fără mamă dă ajutor.

La bunul tată casă ticnită,
Copii cu minte ş'ascultători;
Ş'în mine, sfinte, să te cobori
Să fie mama prea fericită,

Mitutel astfel să fiu bun eu
Ca copilaşul dela icoană,
Ce râde mă-sii şi cere hrană
Şi tata-l are de Dumnezeu.

In mine pune sfânta dreptate
Şi adevărul pe buza mea;
Şi când în sufletu-mi vei vedea
Să vezi, Părinte, tot bunătate.

Precum se urcă tămâia 'n sus,
Nalţe-se ruga-mi până la tine:
Dă lumii pace, la vrăjmaşi bine,
Şi toate meargă precum le-ai pus.

www.dacoromanica.ro

POETUL MURIND

A vieţei mele cupă se sparse încă plină;
In lungi suspine viaţa-mi se duce şi declină;
Nici lacrem', nici regrete n'o pot întârzia.
In bronzul ce mă plânge în sonuri precurmate,
A morţii mână rece ultima-mi oră bate,
Să gem oar'? sau mai bine să caut a cânta?

Să cânt, căci al meu suflet e încă p'a mea liră;
Să cânt, căci mie moartea, ca lebedei inspiră
Pe ţermul d'altă lume un grid melodios.
Semn bun acesta este! şi geniul mi-l face.
De este-al nostru suflet amor, cerească pace,
Un cânt divin dar fie adio d'aci jos!

In spargerea sa lira răsună mai sublimă;
In stingerea sa lampa d'odată se ranimă,
Şi d'o lumină vie străluce... şi s'a stins;
Lebăda vede cerul la ultima sa oară;
Şi omul, singur omul, el numai se coboară
Să-şi numere trecutul de doruri reîmpins?

Şi ce sunt aste zile ce omul le imploră?
Un soare şi alt soare, o oră ş'altă oră,
Şi cea venită-asemeni cu ceea ce s'a dus,
Şi ce ne-aduce una, cu ceealaltă piere;
Travaliu şi repaos, dureri şi iar durere,
Şi noaptea peste lume când ziua a apus!

www.dacoromanica.ro

Să plângă câți s'acață cu mâinele 'ncleștate,
Ca iedera 'n ruine, de zile derâmate,
Câți văd că mai nainte nu au ce mai spera.
Iar eu, ce n'am d'amestec nimica cu pământul,
Mă duc foarte ușure ca frunza ce-o ia vântul,
N'am rădăcini aicea să poată-a m'arresta.

Poetul e c'acele străine svolătoare
Ce nu-și caută cuibul pe țărmuri stătătoare,
Nici ramură, nici undă drept loc legănător,
Ce nu se pun pe arburi, nici stânce, nici câmpie,
Ce trec într'o cântare pe sus în melodie,
Și lumea nu cunoaște decât din vocea lor.

Noviția mea mână, pe coarda sunătoare
Nu s'a condus vr'odată d'o mână instructoare;
Nu poate să dea omul ce 'nsuflă Dumnezeu.
Nici râu 'nvață-a curge pe clina sa la vale,
Nici acvila să 'noate în aer p'a sa cale,
Nici cum s'adune-albina din flori nectarul său.

Arama răsunândă din locuința sântă,
Cu mistica sa limbă azi plânge, mâine cântă,
Când nașterea, când moartea, când nunta celebrând;
Și eu fui ca arama prin flacăr' lămurită,
Bătu în al meu suflet și patimi și ursită,
Și scoaseră 'mpreună acordul cel mai sânt.

Astfel în cursul nopții o harp' eoliană
Și-amestecă cu unda plânsoarea-aeriană,
Și singură răsună când suflă un zefir.
Uimit stă călătorul, și stă ca să devine,
S'admire, să priceapă cerești le suspine
Ce nouă simtimente și cugete inspir'.

www.dacoromanica.ro

Adesea a mea harpă de lacrăm' fu stropită;
Plânsoarea însă este o rouă fericită,
Şi inima e jună sub cerul seninos.
Flaconul când se sparge, miros mai mult resfiră;
Să nu calci în picioare balsamul, că respiră
Şi împrejur respânde profum mai copios.
. . . . . .
. . . . . .

Dar timpul? — Nu mai este. — Dar gloria? — Ce-mi pasă
D'ast eco d'un van sunet, ce secolii străpasă
Şi jucărie lumii întotd'aun'a stat?
Voi cari îi promiteţi trofee şi domnie,
Simţiţi a lirii mele acord şi armonie?
Uitaţi-vă, că vântul deja le-a şi luat.

Nu vă jucaţi cu omul, când îi vorbiţi de moarte,
Cu-asemenea speranţe de viitor, de soarte,
Ce-i mai vorbiţi de glorii, d'un sunet svolător?
Ce! darea unui suflet! aceasta este glorie?
O voi cari promiteţi toţi timpii la memorie,
Aveţi d'unde promite? aveţi vr'un viitor?

Atest, ş' am martur cerul, că eu în astă lume
Cu râsul p'a mea buză am pronunţat ast nume,
Invenţie fatală delirului uman.
Am stors mult astă vorbă, şi-aflatu-o-am tot vidă,
Ş'am aruncat-o 'ncolo, ca pe o scoarţă-aridă
Ce buzele umane o tot resug în van.

In stearpa sa speranţă d'o glorie ce pasă,
In cursul vieţii sale, în urmă-i omul lasă
Un nume ce tot scade, din zi în zi proscris;
Şi timpul p'a lui valuri înalţă şi coboară
Această căzătură, şi 'n fine o doboară
In al uitării negru şi destructor abis.

www.dacoromanica.ro

Arunc şi eu un nume mai mult p'astă tempestă
In voia întâmplării ferice ori funestă.
Şi 'n ce-aş fi oar' mai mare? în ce mai glorios?
Când lebăda s'avântă spre ceruri p'a ei cale,
Mai ştie ea de umbra a aripelor sale
Ce 'nnoată ori pe undă ori pe câmpie jos?

Dar ce cântai, veţi zice, atât p'această lume?
— Intreabă filomela: aspiră la renume
Când noaptea 'ntreagă cântă l'al apelor susur?
Tot astfel cântai şi eu, precum omul respiră,
Cum paserea ciripe, cum sună-o biată liră,
Cum vântul suflă, geme, cum apele murmur'.

Amor, rugă, cântare, atât fu a mea viaţă;
Din toate câte omul doreşte şi învaţă,
Amici! la ora morţii nimic nu regret eu;
Nimic decât suspinul spre bolta înstelată,
Extasea lirei mele, tăcerea 'namorată
A unei inimi pure bătând la pieptul meu.
. . . . . .
. . . . . .

Ca paserea ce vede prin umbrele funebre,
Credinţa mea pătrunse ca ochiu printre tenebre;
Instinctul ei profetic destinu-mi revelă.
Adesea al meu suflet în visele-aurèe
Pe aripe de flacăr' svolând spre empirèe,
Văzu divine câmpuri şi moartea devanţă.

Să nu 'nscriţi al meu nume pe pietre cumpărate;
Un monument pe suflet e mare greutate!
Puţin nisip, şi-atâta peste ţărâna mea.
Lăsaţi abia un spaţiu d'o bătătură rece,
Ca, dacă pela tomba-mi vr'un svânturat va trece,
Să poată să s'arreste, să poată 'ngenuchia.

www.dacoromanica.ro

Adesea în secretul al umbrei şi-al tăcerii
Se 'nalţă câte-o rugă în arderea vegherii
Şi află o speranţă aproape d'un mormânt.
D'aci mult vede omul, şi alma 'n neputinţă
Ia aripi, şi s'avântă spre cer cu uşurinţă.
Când ai picioru 'n groapă puţin eşti pe pământ.

Sfărmaţi şi daţi la flacăr', la vânturi şi la unde
Ast luth ce n'are sunet la suflet a răspunde;
In ceruri mă aşteaptă alt luth de serafimi.
Peste curând ca dânşii trăi-voiu a viaţă
In verva imortală şi-eterna dimineaţă
Divinelor concerte, în cor de herubimi.

Peste curând... dar moartea c'o mână grea detună
Ş'atinge a mea liră. — Se sparge şi răsună,
Şi plânge ca o surdă în aerul desert.
A şi 'ngheţat, şi tace... Amici! cântarea' naltă,
Ca sufletu-mi să treacă în lumea ceealaltă
Prin sunetul cel sacru al vostrului concert.

www.dacoromanica.ro

PRUNCUL ŞI BĂTRÂNUL

Frumos, curat e pruncul, cerescule părinte,
Din mâinile-ţi când pică şi de curând născut!
Pe chipul lui se vede, pe fruntea lui se simte
O sfântă urmă încă din blândul tău sărut.

Al său înger de pază nu vede vre o pată
In noul curat suflet; tot e strălucitor!
De groază, la ochi mâna nu-şi pune vreodată,
Nici aripa-şi deschide să-şi ia mâhnitul sbor.

Nu fierbe vr'o vâlvoare în inima-i plăpândă;
Vr'un şarpe-ascuns nu-şi varsă veninul ascuţit.
Sfială tot e, Doamne! şi inima-i cea blândă
Făcut-o-ai vas de aur unui miros sfinţit.

Dar om se face pruncul şi viţul se trezeşte.
Adoarme al său înger sau sboară îngrozit.
De vasul cel de aur bărbatul nu 'ngrijeşte;
De drosdii şi de fiere e plin, desmărginit.

Pe urmă 'mbătrâneşte, şi patima-i se stânge;
Curat ardică mâna spre-a binecuvânta.
Copilul şi bătrânul de orice lucru plânge,
Unul pentru a cere şi altul a lăsa.

www.dacoromanica.ro

Imi plac buclele blonde, albita frunte-mi place;
Frumoasele lor vârste sânt vrednice de-iubit:
In aste două margini găseşte omul pace,
Unul e curat încă şi altul curăţit.

Dulce e 'n aste zile de vini, de viclenie,
(Când răul stăpâneşte, când plângem obosiţi,)
Un prunc frumos, să credem la nevinovăţie,
Cu părul alb un tată, să vezi pe mântuiţi!

www.dacoromanica.ro

POVEŢUIRI ASUPRA POEZIEI DIN BOALO ŞI ORAŢIE

In zadar se socoteşte un obraznic autor
Către Parnas cu-a lui versuri să-şi ia îndrăsneţul sbor,
Daca din cer el nu simte darul acela secret,
Daca 'n naşterea lui steaua nu l-a format de poet:
La al său strimtorat geniu el e 'n veci slugăritor,
Pentru el surd este Febu şi Pegas asvârlitor.
Voi ce de primejdioasa arsură vă 'nflăcăraţi,
Ce cărarea cea spinoasă mândri veţi să alergaţi!
Nu vă 'ncercaţi pentru versuri surda a vă sfărâma,
Nici nu socotiţi de geniu o dragoste d'a rima:
De cursele-amăgitoare unei seci râvne fugiţi
Şi cu duhul, mintea voastră foarte mult vă sfătuiţi.
Natura, ce are dreptul duhuri mari de a rodi,
Ea ştie-ale ei talente între-autori a 'mpărţi:
Unul flacăr' amoroasă poate 'n versuri a descri,
Altul prin trăsuri plăcute epigram' a ascuţi;
Unul faptele viteze de eroi a trâmbiţa,
Altul pe fluer la umbră păstori, câmpuri a cânta;
Dar adeseaori sânt duhuri ce de mult ce se iubesc
Nu-şi cunosc destoinicia şi 'nsăle se amăgesc.
Orice sujet se va scrie, vesel sau posomorît,
Cu bunul înţeles rima să se 'njuge hotărît.
In zadar una de alta s'arat' a se depărta;
Rima e roabă şi ştie că trebuc-a asculta.

www.dacoromanica.ro

Când ne silim mai nainte într'adins să o cătăm,
Duhul prea cu înlesnire se deprinde, ș'o aflăm.
Ea la cuvânt se supune greutăți făr' arăta,
Ș'îl îmbogățește, — ascultă, fără a îl strimtora;
Dar nengrijind-o, se scoală rebelă, n'o poți ținea,
Ș'în loc a o opri, vine înțelesul după ea.
Rația în veci urmați-o, și 'n scrisuri ori ce lucrați,
Lustru, preț, tot dela dânsa ne 'ncetat vă 'mprumutați.
Mulți împunși d'un neastâmpăr, d'un îndemn nebun porniți,
Vor să-și scrie-ale lor vise de dreptu 'nțeles lipsiți.
In spaimele lor de versuri ei cred că s'ar micșora
Când al lor cuget ca lumea ar voi a-și esprima.
Ziceți cugetarea voastră galant, nalt, glumeț, ușor,
Dar ziceți-o cum se zice pe 'nțelesul tutulor.
După vorbe îngâmfate nici de cum nu alergați;
Cu ziceri nepotrivite frasul nu vi-l înecați.
Tot la bunul simț privească; dar aci ca s'ajungem
Calea e alunecoasă și cu greu să o ținem;
Puțin de ne vom abate îndată ne rătăcim:
Drumul rației e unul, dintr'însul să nu ieșim.
Un autor câte-odată, plin d'un plan ce și-a făcut,
Până când nu se deșartă nu vedem că a tăcut.
De e palat ce 'ntâlnește începe a ți-l descri,
Te poartă peste tot locul nici gândind c'ai osteni:
Ici aproape e o scară, o sală mai depărtat;
Să vezi un balcon pe urmă! numai aur e lucrat!
Loc neumblat el nu lasă, pe jos, pe sus, peste tot,
Unghiuri, fereste, tavane a scăpa de el nu pot.
Intorc la foi ș'întorc iară dor d'oiu da peste sfârșit;
Ș'abia mă scap în grădină plin de sudori, ostenit.

Fugiți stearpa 'ndestulare unui astfel autor;
Nu vă 'ncarce niciodată amărunt neroditor.
Orice prea mult se va zice c sățios, neplăcut,
Duhul săturat de dânsul îl aruncă în minut.

www.dacoromanica.ro

Cine nu ştie măsura n'a ştiut în veci a scri:
Peste alt rău dăm mai mare vrând d'un rău a ne feri;
Un vers nu avea putere, şi ajunge nodoros;
Eu mă tem d'a zice multe şi mă fac întunecos.
Unul n'are-atâtea dresuri, dar e gol făr' ajutor;
Altul, să nu se târască, se pierde de tot în nor.

Voiţi voi dragostea obştii vrednici să o dobândiţi?
Scriind, cuvintele voastre ne 'ncetat le feluriţi;
Un stil ce ţine tot una ş 'în veci este uniform,
Surda la ochi îmi luceşte, de el trebue s'adorm.
Puţin se cat autorii născuţi a ne 'ngreuia
Cari p'un ton totd'auna pare c'ar psalmodia.
Ferice care în versuri ştie c'un glas înlesnit
Să treacă din greu în dulce, din plăcut în mai năsprit;
Cartea sa de cer iubită, dragă l'ai săi cititori,
La libreri e ocolită prea des de cumpărători.
Orice scriţi luaţi aminte prea jos a nu vă lăsa,
Un stil cât de prost îşi are şi nobilitatea sa.
Când glumiţi, vorbele voastre în veci să le măsuraţi;
Când atingeţi, luaţi seama pă voi să nu vă 'ntinaţi.
Imi e urît măscăriciul ce mă face a zâmbi
Ş'apoi cu dispreţ la dânsul şi cu milă a privi;
Respectaţi pe cititorul. —Simpli cu meşteşug fiţi,
Inalţi şi fără trufie, plăcuţi şi nedresuiţi.
Auzul celor ce-ascultă a-l mulţumi daca vreţi,
O ureche ce nu iartă de cadenţă să aveţi.
Inţelesul tot-d'auna vorbele 'n versuri curmând,
Să 'nsemneze un răpaos semistihul arătând.
Ingrijiţi ca o vocală, grabnică într'al ei drum,
Alergând, p'altă vocală să nu 'mpingă nici de cum.
Fericiţi când orice termen l-alegeţi armonios;
Fugiţi d'al asprelor sonuri întâmpin prea urîcios:
Un cuget oricât de nobil, versul cel mai împlinit,
Duhului nu pot să placă când urechea s'a rănit.

www.dacoromanica.ro

Când înțelesul în versuri întârzie-a fi coprins
Duhul meu numai îndată începe a fi destins.
Sânt unele dintre duhuri ce cugetările lor
Sânt în veci amestecate într'o desime de nor;
Ziua rației pe ele nu le poate lumina.
Invățați dar mai nainte pân'a scri, a cugeta.
După ideile noastre, ș'aceea ce esprimăm
Sau o lămurim mai bine sau mai mult o 'ntunecăm.
Ceea ce 'nțelegem bine se arată lămurit,
Vorbele cu care-o zicem vin îndată neoprit.
In orice scriere-a voastră limba decât tot cinstiți
Și în orice întâmplare de sfântă s'o socotiți:
Surda sânt pus în mirare d'un sunet melodios,
Daca nu e la loc vorba, daca frasu-e vicios.
Duhul nici de cum se miră de un pompos barbarism,
Nici d'al unui vers prea mândru îngâmfatul solicism.
Intr'un cuvânt, fără limbă, cel mai vrednic autor,
Zică cine orice-o zice, e cel mai prost scriitor.
Orice poruncă e dată, voi în odihnă lucrați
Și d'o grăbire nebună nici de cum nu vă 'ndemnați.
Un stil repede și iute care curge tot rimând,
Duh foarte puțin arată, judecată neavând.
Un pârâu mai mult îmi place ce se plimbă liniștit
Printr'o livede 'nflorită pe un pietriș curățit,
Decât o vale umflată ce 'n cursul său viforos
Curge iute turburată printr'un ținut noroios.
Făr'a pierde îndrăzneala, cu 'ncetul să vă grăbiți,
De mii de ori fapta voastră cercetați și ispitiți.
Indreptați fără 'ncetare și iar o reîndreptați,
Ștergeți, lăsați câte-odată, uneori adăogați.
Puțin este într'o faptă unde greșăli viermuesc
Când semne de duh ici colo presărate să zăresc.
Trebue ca orice lucru să se pue l'al său loc,
Inceputul și sfârșitul răspunză cu-al lor mijloc;

www.dacoromanica.ro

Mădulările 'mbinate d'un meşteşug delicat
Un tot să formeze toate de părţi ce s'a 'mpreunat,
Şi cuvântul niciodată nu meargă-a se depărta
De sujetul său departe vorbe cu svon a căta.
Pentru versurile voastre voi de public vă sfiiţi?
Critic aspru ce nu iartă voi înşivă să vă fiţi:
Nenvăţătura e gata totd'aun'a se mira;
Prieteni vă faceţi vouă voioşi a vă censura,
Căror să 'ncredinţaţi toate; ei senceri priimitori,
L'a voastre greşeli să fie plini de râvnă 'ndreptători.
Inaintea lor nu mergeţi cu mândrii de autori;
Dar vedeţi ca din prieten s'aflaţi pe linguşitor:
El s'arat'a bate 'n palme, a râde, a se bucura;
Vreţi mai bine o povaţă decât a vă lăuda.
Linguşitorul îndată îl vezi gat'a se mira:
Tot versul ce el aude pe loc îl face-a sălta.
Pe el vorbă nu-l înghimpă, tot e 'nfricoşat şi sfânt;
De bucurie-l vezi sboară, de tinereţe plângând.
El de laude 'n tot locul te încarcă bucuros.
Nici de cum n'are-adevărul acest aer mincinos.
Dar înţeleptul prieten riguros, nenduplecat,
La greşale niciodată nu te lasă împăcat:
Părţi nengrijite nu iartă, el nu e priimitor,
Versuri rău orânduite le pune la locul lor.
Zicerile le mai strânge, ambiţiosul emfas;
Inţelesul ici nu-i place şi mai departe ăst fras;
Construcţia ta s'arată puţin a se 'ntuneca;
Ast termin nu se 'nţelege, trebue-a-l mai lumina.
Intr'acest chip vă vorbeşte prietenu 'nsufleţit.
Dar des d'ale sale versuri un autor îndrăgit
Crede că-l interesează toate a le apăra,
Şi mai întâi ia în mână dreptul d'a se supăra.
Tu-i zici: «acest vers îmi pare că e prea jos esprimat».
— El: «domnule, iertăciune! ast vers e înfricoşat».

www.dacoromanica.ro

«Ast termin iar se arată rece și fără folos,
Să-l șterg?» — «Nu, iar iertăciune; ast loc e cel mai frumos!»
«Acest fras nu prea îmi place». — «E minune! ce vorbești?»
Astfel este de protivnic ca să nu-l tăgăduești.
Daca 'n scrisul său v'o vorbă ți-a părut a te 'nghimpa,
El de asta și mai tare nici de cum n'o va schimba.
Insă când vine, ți-arată că-i place a-l critica,
Peste versurile sale ești stăpân, poți îndrepta:
Dar aste vorbe frumoase cu care te linguși
Sânt o cursă spre 'nlesnire ca s'asculți a îți citi.
Te lasă numai îndată și, vesel de muza sa,
Merge ca să-și cate secul care îl va lăuda.
Și găsește numa 'ndată că și 'n nebuni mirători
E roditor veacul nostru ca și 'n nebuni autori.
Și ca să sfârșesc în urmă într'un chip satiricesc,
Nerozii necurmat află alți mai nerozi de-i citesc.

www.dacoromanica.ro

CORBUL ŞI VULPEA

Jupânul corb câştigase
Din negoţul ce-apucase
Un bun chilipir de caş,
Şi cu dânsu 'n cioc se duse
P'un copaciu, unde se puse
Ca omul l'al său sălaş.
Vulpea, ca o jupânească,
Ştiţi că cam rar stă p'acasă,
Şi ieşise la primblare;
Dar bunul miros ce are
Numai decât o 'ndreptă
Subt copaciu, şi 'n sus cătă.
«Jupâne corb, plecăciune!
O Doamne, ce frumuseţe!
Ce pasere, ce minune!
Ce drag de pene măreţe!
Dar n'are glas, ce păcat!»
Corbul, îngâmfat în sine,
De ciudă nu-i veni bine
Ca vulpea să-l socotească
De mut, şi să-l povestească
Nedestoinic la cântat.
Lungi gâtul, căscă ciocul
Şi 'ncepu a croncăni:
Caşul căzând, vulpea 'ci,
Cântăreţul păţi jocul.

www.dacoromanica.ro

— « Jupân Corb, pă cum să vede,
Minte numai îţi lipseşte,
Şi fă bine de mă crede
Şi 'nvaţă, te foloseşte:
Că din vremea de demult
Din punga celor ce-ascult
Linguşitorii trăesc ».

www.dacoromanica.ro

OROLOGELE LUI CAROL V

Obosit de curte şi d'al ei mult svon,
D'amăgiri, de intrigi, ce vin lângă tron,
Tras în mânăstire, în lăcaş de pace,
Carol-Cinci sta singur şi n'avea ce face.
Să-şi treacă din vreme, luă pila, dalta,
Care decât sceptrul sunt mult mai uşoare,
Şi 'ncet astăzi una, încet mâine alta,
Ceasornice patru făcu sunătoare;
Le puse 'n perete înaintea sa.
Dar arătătorii în neînvoire
Din nou începură a îl chinui;
Surda el cu mintea-şi făcea chibzuire
P'o regulă toate a le întocmi.
Dizi-de-dimineaţă şi le acorda;
Seara câte patru, razna 'n a sa cale,
Unul era 'n sus, altul mai la vale.
El cu a sa vreme pierdea şi răbdare,
Până când în urmă, în necazul mare,
Puse mâna 'ndată foarte mânios
P'un rebel ceasornic şi-l trânteşte jos.
Insă n'ai ce-i face; trebue iertat
Căci fusese rigă şi-a fost învăţat
A s'aprinde lesne şi-a fi ascultat.

www.dacoromanica.ro

Dar dup'o gândire, venindu-şi în sine,
Râse cuviosul d'a sa nebunie,
Işi cletenă capul şi zise: « Ei bine!
« Eu ce în viaţă-mi nu putui uni
« Catolici, protestani,
« Miniştri, curtezani,
« Spania-mi întreagă şi-a mea Germanie,
« Vream o armonie a statornici
« Intre nişte lucruri neînsufleţite
« Şi încă pân' acuma nedesăvârşite,
« Când Dumnezeu însuşi cu marea-i putere
« Patru hârci de oameni nu putu 'nvoi,
« Dând la fiecare alt gând, altă vrere,
« Capriciu, judicată să nu-i dai de rost?
« O ce nebunie! Ce nerod am fost! »
Carol-Cinci ia cartea şi se alinează.
Şi pe 'nchinăciune se pune mereu.
D'atunci pân' acuma arta naintează:
Merge azi prea lesne cel atuncea greu.
Bregheţii veniră, şi noi am văzut
Faptele mehanici regulate spornic;
Dar astei maşine, *politic ceasornic*,
Breghetul-Mesie încă n'a născut.

www.dacoromanica.ro

FOILE ŞI CĂRBUNELE

Lâng'o lemnărie, unde sta grămadă
Una peste alta, rău împrăştiate,
Surcele şi crosnii, amestec în sfadă,
Aschii şi găteje, doage răsturnate,
Praf şi cioplituri
Şi sfărâmături
D'orice fel de lemne, mobile stricate,
Un groscior cărbune, cât nuca de mare,
Dar viu, arzând bine, căzu din tâmplare
Din hârbul cu spuză sau chiar din lulea
Unui sătean care se ducea acasă
Ori să-şi facă focul, să-şi cate de masă,
Ori cine mai ştie ce treabă avea.
Aici prea aproape, dupe drum, nevoi,
Era nişte foi,
Al căror stăpân
Era un jupân
Meşter spoitor,
Care spre odihnă capu-şi rezemase
Chiar de lemnărie, şi somnu-l furase,
Un somn d'ale duse, greu, sforăitor.
« Ce soartă te-aşteaptă, sărace cărbune!
« Curând te vei stinge, şi negru tăciune
« In zece minute bun n'o să mai fii
« Decât pe părete să scrie cu tine

www.dacoromanica.ro

« Şi să mânjărească care cum îi vine,
« Să facă la pozne dracii de copii.
« Dar ce mai de slavă când m'ai asculta!
« Eu să suflu 'n tine şi tu 'n lemnărie
« Să te opreşti ţintă şi să 'ncepi a da
« Colea un foc sdravăn! — Ce mai vitejie!
« Ce nume ţi-ai face chiar în istorie!
« Gazetele toate cu el ar suna! »
Foile acest fel îl povăţuia,
Şi bietul cărbune, ce nu se gândea!
Licurea acuma mereu de trufie
Şi de bucurie.
N'apucă să zică fatalul său *da*
Şi 'ncepu să sară subt iutea suflare,
Ce în şuerare
Drept între surcele flacără-l mâna.
S'aprinser' acestea, ş'apoi lemnăria
Luă foc întreagă, vâlvoarea se 'ncinde,
In aer se 'nalţă, volbură se 'ntinde,
Satul e 'n primejdii şi megieşia
Toată se deşteaptă,
Soarta grea a Troiei în groază aşteaptă.
Hei! acum vei zice
Că al meu cărbune trebue să fie
Foarte mulţumit? —
Săracul pârlice!
Plesnit în schintee l'acea grozăvie,
Cu totul sdrobit,
Cine-l mai cunoaşte în focul cel mare,
Care şi mai tare
Il făcu cenuşă în vr'o 'nghisuire?
Pieri fără nume, fără pomenire.
Şi foile iară, coprinse de foc,
Lăsate în loc

www.dacoromanica.ro

D'acel jupân meşter, care, spăimântat,
O tuli d'a fuga din somn deşteptat,
Arseră şi ele
Cu lemn şi cu piele,
Şi scrum se făcură, fără de suflare. —

Fie-vă de pildă şi daţi ascultare
Voi, care suflaţi vrajbele civile,
Foi să nu mai fiţi! —
Şi voi june inimi, unelte ducile
Care drept cărbune la procleţi slujiţi.

www.dacoromanica.ro

COADA MOMIŢELOR

In Simiopol, a momiţelor capitală,
Printr'o moarte grabnică şi fatală
Cei doi bufoni ai righii muriră de odată.
Ş'aceasta 'ntre momiţe, în neamul smorfier
Era un post prea mare, o slujbă însemnată,
Un fel de minister,
Pe care trei partite briga care de care
Să-l poată dobândi;
Căci treaba era bună. Norodul în mişcare
Sta pricina să vază în ce chip s'a sfârşi.
Pogonii şi Lorişii, Magoţii şi Gibonii
Pe cap se întrecea,
Doi candidaţi scotea
De care să se mire din lume toţi bufonii;
Şi-şi da mai dinainte
Păreri şi mari cuvinte
Că au şi isteciune
Şi mare 'nţelepciune,
Căci sunt fără de coadă. Ş'această adăogire
De păr, de sgârciu, de oase, această prelungire
Netrebnic' a spinării e o dovadă mare
D'o minte mărginită, d'o scurtă cugetare,
Având temeiu destoinic că mintea se teşeşte
Cu cât coada mai creşte.

www.dacoromanica.ro

Ghenonii, Sapajucii,
Talapii şi Malbrucii,
Momiţi cu coadă lungă, striga în gura mare
Că, ca să aibă minte, gust, şi talent, ştiinţă,
E prea de trebuinţă
La o momiţă coada; şi spre îndestulare
Zicea că de spinare
Şi cap şi coad' atârnă; şi unul într'o parte,
Alta 'n altă parte, după fireşti cuvinte
Măduva dela coadă la cap în sus se 'mparte
Ş'aduce multă minte.
Iar doi makii, pe cari acel codat sobor
Ii sprijinea să 'ncapă la riga în favor,
Spărgându-se striga
Că fără de această rigală codătură
Ce seamănă o momiţă? şi ce poate 'nsemna?
Zău e o grozăvie! un OM! o pocitură!
Al treilea taraf, pe brânci mereu silea
Să 'mpingă înainte, să poată începea
Doi mandrili de ai lor
La riga în favor.
Aceştia era un neam de popioni
De babuini, mamoni;
Ei nu osândea coada, zicea că-i lucru bun;
Dar ei avea codiţă; şi în vileag propun
Că bună este coada, dar nu aşa prea mare,
Şi 'n toate, covârşirea e prea de vătămare:
Nici ciont nu este bine, nici nătărău codos,
Ci colea cum se cade, de mijloc, e frumos;
Şi la această treabă mandrilii-s numai buni.
Riga, ce s'ameţise de intrigi, rugăciuni,
Pe unul câte unul pe rând îi rândui
In slujba de pricire, să vază ce-a ieşi.
Şi el şi ţara 'ntreagă le deteră de rost,
Căci cum intra în slujbă şi se vedea în post,

www.dacoromanica.ro

Şi coada, şi codiţa, şi ciontul tot un drac,
De smorfuri nu se lasă, ce ştiu aceea fac.

Momiţele cu coada şi omul cu sistema
Işi cată biet s'apuce un minister, un post;
Ferice de stăpânul care le dă de rost,
Şi unuia cu altul le-a ticluit emblema.

www.dacoromanica.ro

MĂCIAŞUL ŞI FLORILE

Un măciaş ghimpos, sălbatec,
De prin locuri depărtate,
Noduros, râios, iernatic,
Smuls de criveţe turbate,
Aruncat într'o grădină
Avuţită, roditoare,
Vrea să prinză rădăcină
Intre flori mirositoare.
Pir avea pe lângă sine,
Buruiană blestemată,
Ce se 'ntinde 'n mii de vine
Incleştată, înţesată,
Şi tărâmu 'nţeleneşte,
Il usucă şi-l stârpeşte,
Stinge neamul d'orice floare,
Suge sucul din livede:
Fruct, legumă, abia vede
Muncitorul cu sudoare.
Astea toţi le ştiu prea bine;
Dar măcieşu-i mărăcine,
Ştiţi că nu e de vr'o mană;
Speculă dar întru sine
Să-şi dea nume cu *pomană,*
(Căci la dânsul *suvenire*
Va să zică *pomenire).*

www.dacoromanica.ro

Zise dar că e de viţa
Trandafirilor faimoşi,
Să se bucure leliţa
Şi flăcăii năzuroşi.
Ingâmfat d'a lui mărime,
Ca un semn de nobilime
Că se trage dela noadă
Şi că simte, pătimeşte,
La folos *obştesc* gândeşte,
Işi puse ş'un *of* în coadă
Nodurosul mărăcine
Şi crezu că-i stă prea bine.

Of! încoaci, *of!* încolo,
Of! grădina răsuna.
Floricele curioase
Una p'alta se 'ntreba:
— «Trandafir să fie, lele?»
— «Nu e trandafir, surato;»
— «Vai de noi de floricele!»
— «Ce-a mai fi de noi, cumnato?»
— «E măciaş, lua-l-ar Naiba,»
Viorelele strigară,
«E semn rău, ca scaiul, sgaiba!
E sălbătăcie 'n ţară.»
— «Surori bune, dumneavoastră
Nu vă temeţi, surăţele:
Rugii, noi, din firea noastră,
Şi noi facem floricele!
Sunt d'o lege 'n astă ţară
De Domnul *blagoslovită*,
La spor mare vă invită
Viţa mea de din afară.»
— «Măi măciaşe, măi măciaşe,
Măi spioane, măi ploscaşe,

www.dacoromanica.ro

Dă-ne pace şi te cară,
Du-te dracului din ţară.
Eşti un proclet mărăcine,
Nu ne-aduci tu vre un bine
Pirul ăla e rea piază!
Unde-apucă de'ncuibează
Bagă nasul, sfredeleşte,
Sapă locul, găureşte. —
Dă-ne pace şi te cară,
Du-te dracului din ţară! »

Intr'acestea, iată vine
Grădinarul să aşeze
Binişor pe mărăcine
Şi 'ntre flori să-l încuibeze.
— « Nene, tată grădinare,
Ia gândeşte-te mai bine,
La primejdia cea mare
Ce-a să faci c'un mărăcine? »
Floricelele strigară
Şi ferbinte se rugară:
« Ia astupă acea groapă!
Vin mai bine de ne-adapă.
Dă la cioare pe Roşcatul
Că ai să ne tragi păcatul! »
— « N'auziţi, tacă-vă gura! »
Strigă omul supărat,
« Mie-mi trebue răsura,
Voi nu ştiţi a ţine sfat.
E obrăznicie mare
Să-mi ziceţi curat ş'anume:
« Groapa-astupă, grădinare,
« Dă la dracul pe Roşcatul! »
Mi-e ruşine şi de lume
Să-mi strigaţi că trag păcatul,

www.dacoromanica.ro

Când eu iarna, toată vara
Zi și noapte asudez
Să v'adăp, să vă lucrez,
Cât m'a obosit povara.
Eu voiesc obștescul bine
Ș'a grădinei avuție;
Eu știu și din mărăcine
Să scot flori cu măiestrie!
Altoi-voiu eu răsura
Tot cu roze franțuzești,
Trandafiri împărătești,
Să vă tacă vouă gura!»
— «Nene, tată grădinare,
Vezi primejdia cea mare.
D'ar fi trandafir, tot merge,
Ci vedem ghimpoase verge
Ș'acel *of grozav* din coadă
Ce cu trandafir se 'noadă!...
Tot mai multe știe satul;
E sentimental spurcatul
Ș'oftătura lui rău pute
C'om merge din bute 'n bute.
Nu vezi pirul ce ne-aduce?
N'ar mai apuca s'apuce!
E o proastă buruiană
Și se 'ntinde pe poiană,
Se prășește în grădină,
Ne stinge din rădăcină!
Ce-ți veni cu avuția?
Lasă 'ncolo măiestria,
Curcitura, altoirea,
Că tot lucru-și are firea:
Măciașul e mărăcine
Ciomăgos și plin de spine:

www.dacoromanica.ro

Floarea este iarăşi floare,
Ce dă spirt, iar nu duhoare.
Pune-o 'n piept, la cap, pe masă;
Mărăcini nu pune 'n casă:
Vorba ştii dela părinţi.
Lacreme vărsăm ferbinţi.
Noi ştim râvna înfocată,
Ştim sudoarea lăudată,
Preţuim ştiinţa mare,
Nene, tată grădinare;
Ci măciaşul e ispită,
E sămânţă de gâlceavă,
De dihonie cumplită:
Vai de noi şi d'a ta slavă!
Ţipă-l peste gard afară,
Meargă dracului din ţară.»
— «Florilor, tăceţi acolo,
Că vă dau cu sapa 'n cap.
Am făcut odată groapa,
Ş'acum *cinstea* voiu să-mi scap.
Ce-am făcut nu se desface;
Pân' acum nu s'a mai dat
Grădinar să ceară sfat
Dela flori; şi daţi-mi pace!»
Grădinarul ostenit
De atâta gâră multă,
Sapa ia, nu mai ascultă,
Şi s'apucă de sădit.
Când tot vântul de apus
Face-o vijelie mare,
Un vârtej rotează tare,
Şi măciaşul sboară sus!
Peste cap ţi-l învârteşte,
Ameţit ţi-l răsuceşte,

www.dacoromanica.ro

In bucăți îl împărțește
Și la dracul ți-l trântește...
Și 'n grădină pace bună,
Grădinar cu flori adună:
Unul sudă și lucrează,
Altul câmpul însmălțează,
Unul sapă și plivește,
Altul fructul însutește.

Grădinare, grădinare,
Vezi de pir a te feri,
Că îți face muncă mare;
Fugi de *of* cât vei trăi.
Florilor, luați aminte:
Flori nevinovate fiți;
Nu prea cereți iar cuvinte,
Că nu 'n toate nemeriți!

www.dacoromanica.ro

ORIGINALE

www.dacoromanica.ro

CÂNTAREA DIMINEȚII

Cântarea dimineții
Din buzi nevinovate
Cui altui se cuvine,
Puternice Părinte,
Decât ție a da?

Tu ești stăpân a toate,
Tu ești prea bunul tată:
A ta putere sfântă
Făptura ține 'ntreagă,
Ne ține și pre noi.

In inimă 'n tot omul
Tu ai sădit dreptatea,
Unirea și frăția,
Tu conștiința scumpă,
Tu bun d'avem ne-ai dat.

P'aceste saduri sfinte,
Răcoritoare ploae
De adevăr să pice,
Să crească, să dea rodul,
Să fim prea fericiți.

www.dacoromanica.ro

Indreptătorul lumii,
Tu ai slăvit noroade,
Le-ai dat tu legi prea sfinte
Ce ţin aceste saduri;
Slăveşte şi pre noi.

Ş'aceste legi prea drepte
Orice norod le calcă
Sau care nu le ştie,
Cade, ruin' rămâne,
Se face neştiut.

Din slava strămoşască
De am căzut, ne 'nalţă,
De am uitat unirea
Ce-i întărea 'ntru toate
Acum ne fă uniţi:

Să ştim c'avem dreptate,
Să ştim ce, cine sântem,
Ş'aşa să nu se uite
O naţie slăvită
Ce-am fost, şi ce-am fi noi.

Cu toţii dară ţie
Cântăm cântare nouă;
In flacăra unirii
Intindem mâini la tine,
Rugăm să ne 'nsoţeşti.

Ne luminează mintea
Să te cunoaştem, Bune,
Să ştim că ne eşti tată,
Să te cântăm mai bine
Ş'aşa să ne 'mpăcăm.

www.dacoromanica.ro

ELEGIE I

TRECUTUL

Aură scumpă ce pieptu-mi poartă,
Nume prea dulce ce glăsuesc,
Și buza-mi, limba-mi se 'nsuflețesc,
A vieții mele senina soartă!

Soție bună, îngerul meu,
Tovaroș vecinic, ce-o sfântă lege
Prin vecinici noduri vru să ne lege,
Din doi să facă un singur eu;

Chip, ce ca fulger ce 'n nor trăește
Ș'alt nor d'atinge, atunci pe loc
Repede șarpe lucește-un foc,
Aprinde, arde tot ce 'ntâlnește;

Astfel îndată ce s'a ivit
Lucește 'n minte-mi, mă 'nflăcărează,
Prin vine-mi repede circulează
Focul ce m'arde, și-s fericit.

Cerească, limpede fericire!
Ce raiul naște, dar foarte rar,
L'Adam, la Eva întâiul dar
Ca să cunoască din nemurire;

www.dacoromanica.ro

Eşti fericită, căci te iubesc
Ş' înflăcărata asta simţire
Este nectarul de îndulcire
Relelor toate ce mă 'ntâlnesc.

Te iubesc sumpă, dar de ce trece
Grabnica vreme iute la sbor?
Ia, şi ne zice că-i trecător
Tot, ş'îl împinge la mormânt rece?

P'ale ei aripi trecem şi noi;
Pă nesimţite, ah, tinereţea
Zice: Adio!... şi bătrâneţea
Ne-arată drumul plin de nevoi.

Trece, dar vezi-o că e 'nsemnată
D'amorul nostru cel neînvins,
Singur e vecinic şi neatins
De stingătoarea-i mână 'ntrarmată.

Ici e minutul cel fericit
In care-amorul meu te zăreşte:
« Tinere, -mi zice, d'acum trăeşte
« Subt legea singură ce-am sfinţit. »

Ş'apoi cu binele se strecoară,
Se roagă; aspră, dar tu-l goneşti,
El cere pieptul, tu îl fereşti...
Ş'îndat' el inima împresoară.

O fură! sboară şi nu-l mai vezi:
Pe loc te pipăi, simţi ce-ţi lipseşte,
O ceri, o cauţi, ea se uneşte
Cu-a mea 'mpreună, şi tu ohtezi.

www.dacoromanica.ro

Dincoaci eu mâna plin de sfială
Destăinuindu-mă o întinz,
Cer a ta mână, tremur, coprinz,
O strâng, mă strânge ea cu 'ndrăzneală.

Şi ochii noştri se rătăcesc,
Aprinşi de flacări se 'ntunecează,
Se las, s'ardică, se luminează,
Tot e tăcere, toate vorbesc.

Inima saltă, pieptul ne bate,
Un foc pătrunde printr'amândoi,
Ascuns nu este nimic în noi,
Şi faptă bună şi răutate.

Colo vezi lacrămile curgând
Intr'o comoară ce le adună
Ca două râuri ce se 'mpreună
C'un nume câmpurile-adăpând?

Dincol'o dulce d'amor zâmbire,
Ş'apoi necazurile sosesc:
Drumuri ghimpoase ni se gătesc,
Ceasuri amare de dăspărţire.

Munţi ne dăsparte, zilele trec
Şi n'au nici pace nici mângâere;
Posomorîre duc şi durere,
Grămadă relele se întrec.

Dar iată ceasul de însoţire
Şi necălcatul meu jurământ:
Credinţă, dragoste, crezământ
Jur ţie 'n sfânta noastră unire.

www.dacoromanica.ro

Ş'îndată pacinicul Imeneu
Pe capul nostru mâna lui pune,
Şi înţeleptele-i griji şi bune
Insânueşte în pieptul meu.

Nod şi mai tare dup'asta vine,
Minuturi sfinte sărbătorim:
Cerul ne face părinţi să fim,
Braţile noastre acum sânt pline.

Numele «tată», de două ori
Coboară focul ce 'n cer viază,
Ce p'a mea inimă văpăiază
Ca doi puternici flăcăraţi sori.

Doi fii făloasa-mi mână mângâie
Şi strâns la pieptul meu îi lipesc,
Cu ei în braţe cerul slăvesc
Şi e plăcuta la cer tămâie.

Dar ca luceafărul de apus
Care cu seara pe cer s'arată
Şi când luceşte, atunci ş'îndată
Zice: adio, piere, s'a dus!

Astfel nădejdea-mi cea mângâioasă
Ce cu-al meu înger îmi răsări
Atunci apuse când se ivi
In a mea inimă dureroasă.

Inger! cerescul meu serafin!
Ce-mi fuse oare a ta ivire,
Floare sau umbră, vis, nălucire?
Ah! izvor vecinic de lung suspin!

www.dacoromanica.ro

Din cer aicea ai fost o rază?
Cu vr'o solie ai fost pornit?
(Ca 'ntr'al meu suflet cel amorţit
S'aduci căldura?) sau cu vr'o pază?

Slujba-ţi în grabă ţi-o împlineşti,
Ş'îmi dai o vecinică sărutare;
Ţi 'ndreptezi sborul făr'aşteptare
Şi iar la postu-ţi drept te opreşti.
. . . . . .

Iată-ne soro, iată-ne dorul,
Omul, şi soarta lui ce 'ntâlnim;
Folosul este să ne iubim,
Vremea să treacă, să stea amorul.

Ah, şi trec toate, n'aştept şi sbor:
La vânturi frunza cea fugătoare,
In mare unda cea plângătoare,
Omul la moarte mai grăbitor.

Vremea grăbeşte, e călătoare;
P'ale ei aripi grăbim şi noi
La toamna vieţii plină 'n nevoi,
La bătrâneţe tremurătoare.

Dar noi nevoia ştim să 'nlesnim:
Unde e pace nu e durere,
Dragostea 'n sine e mângâiere;
Sosească ceasul, noi ne gătim.

www.dacoromanica.ro

ELEGIE II

DRAGELE MELE UMBRE

Vederea voastră mă 'nsufleţeşte,
Umbre mult scumpe ce mă căţaţi,
Şi al meu suflet se liniştește
Când înainte-i vă arătaţi.
Cât e de dulce a voastr' ivire
La cel ce-aşteaptă în amăgire
L'al nădejdii viclean zâmbit!
Faceţi adesea să se strecoare
A voastre chipuri şi mă 'nfăşoare
Cu vălul nopţii cel liniştit.

Mi-aţi dat fiinţa ş'întreaga fire,
Părinţi, ce 'n miezul zilii-aţi apus:
D'atâtea chinuri, lungă mâhnire
Al meu trist suflet jăli supus;
Voi uşuraţi-l, umbre 'ndrăgite,
Voi din lăcaşuri nelăcuite
Pă fericire o îndemnaţi;
P'astă streină faceţi să vie
Necunoscută mult mai mult mie;
Vă rog d'acolo o îndreptaţi.

Lina ta mână mă uşurează,
Tânără maică, ş'însufleţesc,
Sărutătura-ţi mă inviază,
Şi din odihnă-ţi mă împărtăşesc.

www.dacoromanica.ro

Asupră-mi ochii tăi aţintează,
Plini de iubire, nu lăcrămează;
Preste durere tu ai sărit!
Blând ei răvarsă rază cerească,
Ah! p'a mea inimă ei citească,
Focul ei vază cel înmulţit.

Zâmbire plină de mângâiere,
Cât e de dulce când te iveşti!
A fi de tine cu-apropiere
Este viaţa ce dărueşti...
Ah! Auritu-ţi păr fălfăeşte,
M'atinge, unda-i mă răcoreşte,
Cade p'obrazii-mi cei înfocaţi;
Şi a mea ploae de lăcrămare
Pe el se varsă cu 'mbilşugare...
Ah! cine-mi şterge ochii 'nmuiaţi?...

Al meu părinte, ah, ce ivire!
Să vă văz iarăşi eu însoţiţi!
A voastre pasuri prin ce simţire
Nu se desparte? ah! voi iubiţi?
Şi fericire oare se poate
Fără iubire ce 'nalţă toate
Câte de dânsa se 'nvrednicesc?
Dumnezeu oare ce este 'n sine?
Dragoste, pace, marele bine.
Ş'în cine oare drepţii trăiesc?

Trista ta buză vre o zâmbire
Sau bucurie n'a cunoscut
In câtă vreme în despărţire
Asprimea soartei crud v'a ţinut.
Veselă-ţi faţa acum zâmbeşte;
Dragostea, pacea o 'nsufleţeşte:

www.dacoromanica.ro

Vălul mâhnirii l-ai sfâşiat!
O jumătate lipsea din tine
Ş'întreg că nu eşti simţeai în sine,
Strein, dar iată te-ai împăcat!

In acea lungă întristăciune,
In acea vreme de tânguit,
Peste durere, amărăciune
Nu cumva oare ţi-am grămădit?
A!!! o 'ngrijire cu voi urmează!
Unire, pace, vă îndreptează
Inger d'aproape strejuitor!
Ochiul de tată nu s'amăgeşte.
Ah! al meu sânge vă însoţeşte!
Virgil! tu scumpe fiu ş'al meu dor!

Te-aruncă 'n braţe-mi, strâns te lipeşte!
Şi lumineză-mi sânul cel stins;
Dă-mi sărutare ce bălsămeşte
Inima-mi arsă ce mi-ai aprins.
A mele pasuri nencredinţate
De sarcin' anilor greuiate
De al tău reazem tu le-ai lipsit:
Părinţii-mi dară povăţueşte,
Du-i la lumina ce nu sfinţeşte,
Fii lor tovaroş nedeslipit.

Umbre mult drage.. ah, puţin staţi!
Veniţi adesea, mă cercetaţi:
Ceasul îmi este necunoscut;
Pă lângă mine des vă aflaţi,
Când m'oiu desface de acest lut,
In braţul vostru să mă luaţi.

www.dacoromanica.ro

LA MOARTEA LUI CÂRLOVA

O lira mea, suspină! al tău glas plin de jale
In umbră să răsune, să geamă la mormânt:
Cârlova nu mai este!!! suspină p'a lui cale
Şi fă să se auză pe aripe de vânt:
« Cârlova nu mai este! şi lira-i a 'ncetat! »

O tânăr cântăreţe! pasăre trecătoare!
Abia te 'ntraripaseşi, abia dulcele-ţi glas
Chema să te auză pe craca săltătoare
Pe călători; ş'îndată, oprindu-le-a lor pas,
Ţintind a lor vedere, ...tu sbori şi i-ai lăsat!

Tu ai urît o ţară unde puţini ascultă,
Sau unde-a ta cântare cu ei nu însoţeşti;
Incă trăind, tu viaţa o petreceai mai multă
Sorbit în armonia a cetelor cereşti,
Unde, ostaş, d'aicea acol'ai şi grăbit.

Subt tânăra ta mână, degetele-arzătoare
Acum se 'nfiorează liră de Serafimi,
Asculţi tu alte imnuri, începi altă cântare,
Ş'îndemni tu alţi războinici, vitejii Heruvimi,
Şi alt post mai cu slavă ţi-a fost ţie gătit.

www.dacoromanica.ro

Acolo-ţi era locul al tău de moştenire:
Poetul aci este strein şi călător;
Astfel vulturul mândru din nalta sa privire
Parcă ar zice lumii din marele său sbor:
Pământul mi-este leagăn, dar lăcuesc în cer.

O fenomen, ce 'n veacuri abia când se iveşte,
O stea, care răsare chiar într'al său apus!
Ce fu a ta lucire? Şi ce ne prevesteşte?
Ce înger te întoarce? Ce înger te-a adus?
Şi cum se pun acelea care cu tine pier?

De unde eşti ascultă jălinda mea cântare;
Vezi lacrăma ce pică pe scumpul tău mormânt.
In ceasul după urmă, în cea d'aici plecare
Iubiţii-ţi fără mine, cu cei ce nu mai sânt
Văzură cum ţi-iai sborul şi tuciul trist vestea.
. . . . . .

Şi eu sânt ca metalul ce plânge după tine,
Prin focuri de durere trecut şi lămurit,
Şi patimile repezi izbind inima 'n mine
Fieşte care scoate un sunet osebit,
Care-astupat mugeşte, se 'nneacă iar în ea.

Lutoasa mea fiinţă aci se zăboveşte,
Dar eu sânt după tine, pe urmă-ţi te 'nsoţesc;
Râvna p'ale ei aripi acolo mă răpeşte
Şi soarta ta cea lesne în veci eu o doresc,
Dar... plumbul datoriei mă trage iară jos.

www.dacoromanica.ro

Cu care legătură afirea mea se 'ntină!
Intocmai ca stejarul adânc rădăcinat,
Vântul când se răscoală, el geme și suspină,
Trosnește și răstoarnă orice l-a 'nconjurat,
Și tot ce mai rămâne privește dureros.

Vai! iată a mea soartă, și cât de povăroasă!
Iar tu ai fost ca floarea acea primăvăroasă
Ce-o smulge, - o ia zefirul, ș'își las' al său miros.

www.dacoromanica.ro

SERAFIMUL ŞI HERUVIMUL SAU MÂNGÂIEREA CONŞTIINŢEI ŞI MUSTRAREA CUGETULUI

Blând Serafim! o Inger! ce este a ta solie?
Care îţi este slujba? Ce vrei aicea jos?
Pacea vesteşti tu lumei? Pacea aduci tu mie?
Ce flăcări pui în sânu-mi? o Serafim frumos!

Ochii tăi,... e seninul,
Buza ta e zâmbirea,
Faţa ta e blândeţea,
Ca pieptu-ţi nu e crinul;
Dragoste ţi-e privirea,
Totul eşti frumuseţea.

Fiinţa-ţi luminează,
Mărirea te 'nconjoară,
Liniştea te 'nsoţeşte;
Pasu-ţi de naintează,
Slava 'mprejuru-ţi sboară,
Preajma-ţi pace vesteşte.

Frumos Serafim! îmi place
La tine a mă uita,
In ochii tăi a căta;
Lumina lor este lină!
In ochii-mi izbeşte plină
Blânda lor senina pace.

www.dacoromanica.ro

Tu mă înveţi cântarea,
Tu îmi însufli pieptul,
Tu îmi arăţi cărarea,
Care merge d' adreptul
La fiica armoniei.

Lira ta e cerească,
Glasul ei m'aripează,
Fiinţa-mi pământească
In sborul său cutează
La scaunul Veciei.

Ş'în somnu-mi şi aievea fiinţa-ţi mă 'nsoţeşte;
Chipu-ţi mi-e faţ' ori unde, în preajma mea el sboară:
Din soare se repede, din lună străluceşte,
După pământ se 'nalţă, din ceruri se coboară.

Pe la fântâni m'aşteaptă, cu unda se răsfrânge,
Cu frunza îmi şopteşte, cu zefirul suspină,
Cu valea îmi răspunde, cu patima mea plânge,
Cu dealul se înalţă, cu câmpul se alină.

Cu floarea se dă 'n leagăn, cu iarba undoiază;
Livedea îl arată, dumbrava-l subt-ascunde;
In ziuă şi în noapte, la umbră şi în rază,
Nu e nălucă, -mi spune, mă mângâie oriunde.

Durerea mi-o adoarme, lacrăma el mi-o şterge,
Şi pe pământ ş'în ceruri nădejdea mi-o arată.
Cu glasul conştiinţei el înainte-mi merge
Blând, dulce, vesel; ş'aspru nu l-am văzut vr'odată.

Frumoşi îţi sânt ochii! frumoasă ţi-e faţa!
Frumos îţi e sborul, o! Inger ceresc!
Şi de-mi este dragă, de-mi place viaţa
E d'ast sfânt nesaţiu ca să te privesc.

www.dacoromanica.ro

Fie ca 'n veci astfel s'am a ta fiinţă!
Faţa ta să-mi râză până la mormânt;
Ochii-ţi să-mi aprinză supusa-mi credinţă;
Lumina-ţi lucească la slabu-mi cuvânt.

Când va bate ceasul întoarcerii mele,
Când la judecată mă voiu arăta
(Momente ce omul le simte mai grele)
Tu ş'atunci, o Inger, dar! mă vei urma.

* * *

Războinice, viteze, Heruvim înfocate,
Implinitor prea straşnic urgiilor cereşti!
Repede Inger!

Ochii tăi schinteează,
Braţul tău e puterea,
Sabia-ţi flăcărează,
Cruntă îţi e vederea,
Faţa ta e fior!

In urmă-ţi e dreptate,
In preajmă-ţi străşnicia;
Glasul tău mă străbate,
Totul eşti vitejia
Şi fulger arzător!

Heruvim! mă 'nfiorează
Inmulţita ta vedere,
Mulţii tăi ochi priveghează
Ca singura Prevedere.
Eu te văz, şi mă sfiesc.

www.dacoromanica.ro

Inima-mi nu te urăşte;
Tremură l'a ta ivire
Ş'în adâncul ei se naşte
O fioroasă cinstire,
Un foc arzător ceresc!

Eu văz în tine pe 'mplinitorul
Acelii drepte urgii cereşti,
Eu văz în tine pe păzitorul
Vechii răstrişte cei strămoşeşti.

Astfel al lumei bătrânul tată
Din pomul vieţii c'a cutezat,
L'a fericirii poartă 'ncuiată
Plângea păcatu-i cel neiertat.

Tu-mi opreşti Raiul, mi-aduci aminte
A mea greşală, şi mă 'ngrozesc!
Limba ta tace, n'auz cuvinte;
Dar îţi ard ochii, ei îmi vorbesc.

Când viforul se scoală, când cerul se mânie,
Când negura se 'ntinde, când norii se 'mpletesc,
Când focul şărpueşte d'a-lungul în tărie,
Cu fulgerul atuncea cu groază te privesc.

Când marea se răscoală, volbură 'ntărâtată,
Când undele-i muginde se 'nalţă spumegând,
Fiinţa-mi ca o barcă de cuget spulberată
Pe fieşcare stâncă te vede-amerinţând.

Şi când fumegă munţii, vulcanul când turbează,
Când flăcări rotitoare până la ceruri sbor,
Când tremură pământul, văzduhul schinteiază,
Al meu suflet te vede în orice meteor.

www.dacoromanica.ro

Pe orice spăimântează, ş'amerinţă viaţa,
In orice loc de groază, acolo te zăresc:
Ca tunetul ţi-e glasul, ca fulgerul ţi-e faţa!
Fulger în mine trece când ochii-mi te 'ntâlnesc!

Viforul bubue, sboară;
Crivăţul vâjâie, trece;
Tremurul saltă, doboară;
Trăsnetul arde, petrece,
Cu cugetul când vii.

Grindina bate, răneşte;
Stingerea pasu-i urmează;
Seceta seacă, sterpează;
Foametea rumpe, răcneşte;
Boalele sbiară, turbează;
Moartea doboară, coseşte,
Osânda tu când ţii.

Arată-mi osânda, în veci mă mustrează;
Nu îmi ierta vina câtuşi de puţin;
In a mea viaţă tu mă îndreptează
Când fapte şi gânduri rele mă întin.

Insă, când grozavul al meu ceas va bate
Şi când vei da semnul, o drept Heruvim!
Atunci ţi-adu-aminte că tu eşti un frate
Cu-al meu blând şi dulce, frumos Serafim.

www.dacoromanica.ro

ODĂ ASUPRA ANIVERSĂRII DE 2 SEPT. 1829

I.

Veacurile şi anii se nasc, trec, se strecoară,
Se duc cu-acele zile ce s'au aflat privind
A lumei încroire, şi au văzut fecioară
Din mâna celui Vecinic natur'abia ieşind;
Dar tu, zi augustă! născuşi întru mărire,
Stătuşi cu mare slavă, ş'în slav'a ta sfinţire
Lumei celii uimite zâmbind îi arătă:
Că treci, dar pomenirea-ţi în veci nu se va şterge,
Şi va umplea pământul, şi nencetat va merge
Din om, din loc, din veacuri aşa cum răsună.

II.

Stăpânul veciniciei, în fapta sa cea mare,
Când soarta din voinţă-i pe univers a pus,
D'atunci tu hotărîtă ai fost întru păstrare
In sânul acel tainic vecilor făr' apus,
Ca să răsari odată cinste la omenire
Şi a creştinătăţii prescrisa împlinire,
Drepturi de ani perdute, noroadelor a da.
A ta ivire fuse la cer îndestulare
Şi pe pământ îl puse în vecinică mirare.
Trecuşi, dar niciodată noi nu te vom uita.

www.dacoromanica.ro

III.

Trufaşa-ţi auroră, cu fruntea 'ncorunată,
In mână cu maslinul, în slavă nainta,
Ş'o nouă sărbătoare în tabără cântată,
Din cerul cel prea rumen pământului vestea.
Nainte de ivire-ţi ca zâmbetul nădejdii,
In inime viteze ce-au înfruntat primejdii,
Tu ca un foc în ele luceai dumnezeit.
De mii de ori răsae soarele şi sfinţească,
Căci dulcea ta lumină în veci o să lucească,
In sânul omenirei ce tu ai slobozit.

IV.

Iadul jurat osândei, din vecinica urgie,
Scrâşnindele lui furii din sânu-i a suflat;
Ş'a lui prea credincioasă, prea draga-i Tiranie,
Fatal, repede Inger, pământu-a 'nconjurat.
A ei urmă 'n tot locul rămase însemnată;
Dar aţintat străbate, ochiu-i zavisnic cată,
Ocheşte şi alege al luminării loc.
Amar zâmbeşte, sună fiarăle-apăsătoare,
Pune-un picior statornic, ghiara-i omorîtoare
Sugrumă, desfrânează, doboară, pune foc.

V.

Anii posomorîrei robii 'ndelungate
Gemete, jărtfe, sângiuri întins îţi vor descri:
Eu cânt a ta ivire, faptele lăudate,
Slăvesc eu slobozirea ce 'n tine răsări.
Vitejii Miezii-nopţii ai lor ochi aţintară
Pe drumul unde dreptul şi crucea le-arătară,
Şi p'aripile slavei aicea au sburat.
Cu-al lor de martir sânge, cu braţul plin de fală
Au înecat ei iasma şi spaima infernală,
Şi tu lumei cu pacea în mâini te-ai arătat.

www.dacoromanica.ro

VI.

Grecii, ce detunară cu jugul şi robia,
Pe fruntea ta 'nsemnată citiră soarta lor;
Rumânul ce pierduse şi drept şi datoria,
In zâmbetul tău vede p'al său apărător;
Serbia 'n el cunoaşte patria, Dumnezeul;
Tu ai deschis Bosforul, şi tu 'nalţi caduceul
Ca să vestească lumei comerciul cel bogat.
O, fiică îndurării d'acea cerească rază!
Spune-mi: îţi era rândul ca lumea să te vază,
Sau te-a grăbit acela Creştinul Impărat?

VII.

Rumânul ajunsese a moliciunii pradă,
Braţurile ce veacuri au apărat ast loc
De tot afemeiase acea vrăjmaşă sfadă
Şi armele perdură mântuitorul foc.
Stinse de strălucire, coprinse de rugină,
Unealtă vicleniei, arma mână streină
Şi pământeanu-ajunse strein şi călător. —
A! să lăsăm uitării pe cei ce se 'ntrecură
Să unelteasscă răul... iată-i! trecând trecură
Ca visurile nopţii, ca pomenirea lor.

VIII.

Fiinţa ta deşteaptă a noastră tinerime
Şi face să s'auză acel războinic glas,
Pe ea vechile steaguri destinde cu mărime
Ş'ostaşii cei prea tineri pâşăsc cu mândru pas.
Hotarul ce natura ne-a pus spre apărare
Şi preste care sila trecu întru călcare,
Tu ni-l întorci şi iară la loc tu îl strămuţi.
O, zi rară, ce 'n veacuri cu anevoe vine!
Din ceruri mângâierea să fie ea ca tine,
Sau tu ale ei feţe viind te împrumuţi?

www.dacoromanica.ro

IX.

Când semnul judecăţii va trâmbiţa mărire,
Când vremea se va strânge din vecinicul său zbor,
Când veacurile 'ntoarse şi stând în mărmurire,
Destinse vor răspunde l'al lor judecător,
Ş'orice minut atuncea va fi în cercetare,
Zi ce renaşti noroade, spune-mi: atunci pe care?
Vei arăta 'mplinirea astor voinţi cereşti?
Păstrează al lui nume 'n tine cu cinstire,
Celui ce-a 'nvins noroade cu-a sa milostivire
Şi ale sale fapte cu fală să vesteşti.

X.

Te cânt eu în toţi anii, augustă zi senină;
Dar după cum Rumânii pe tine te slăvesc,
Fii şi tu lor asemeni şi veselă şi lină:
Vezi c'ale mele cânturi în veci nu linguşesc.
Dar gurele Gheenii ş'asupra ta scrâşniră
Şi vorbele din ele ca şărpi ne îngroziră
De 'nveninarea lumei... Himere d'osândit!
O cer! când adevărul astfel de crud s'ar face,
Cântarea-mi ar fi hulă, şi în uitare-ar zace,
Şi muza-mi... criminală! — Dar tu ai dovedit,

O, generos Monarşe! ş'a fost în mâna ta
D'oricare răutate veninul a seca,
Ca amuţind să tacă vicleana limba sa.

www.dacoromanica.ro

VISUL

I.

O altă auroră în sufletu-mi luceşte,
Rază necunoscută d'a altor lumi ziori;
Ochii mi se deschide, şi 'n ochii mei zâmbeşte
Ziua zilelor noastre, vecii netrecători.

Veacurile, viaţa-mi ca nopţi se strecurară
Ş'încovoiat pe groapa-mi, o văz că s'a deschis
Ş'îmi face loc printr'însa să trec preste hotară —
E poarta veciniciei!... şi mă deştept din vis!

Fruntea-mi albită toată către pământ se lasă;
Braţele-mi răzemate toiagul meu apasă;
Iar sufletu-mi se 'ntoarce şi cată înapoi...

O zile! sau ce nume vouă vi se cuvine?...
Dar aţi trecut! ce trece mai mult el nu mai vine.
Era mai dinainte să vă întreb pe voi.

II.

Ce noapte variată! ce groaznică vedere! —
Stăi. — Imi aduc aminte: în vis eu mă făceam
C'aş fi fost prunc îmi pare, şi fără griji, durere,
In casa părintească cu grijă mă creşteam.

www.dacoromanica.ro

Trei fraţi ce avusesem părinţii mei pierdură
Şi rămăsesem singur cu-al lor fierbinte dor;
Trei fii creştea în mine tânăra lor căldură
Şi le zâmbia în mine toată nădejdea lor.

La vârsta mea, în chipu-mi c'o lungă suspinare
Ei se uita ş'în ele afla asemănare
Acelor umbre scumpe ce nencetat vedea.

Eu nu ştiam necazul, nu cunoşteam mâhnire,
Lipsa-mi era streină ş'orice nenorocire;
In braţul îngrijirei răul nu îndrăsnea.

III.

Dar visu-şi schimbă faţa, se prefăcură toate!
Şi parcă de când lumea părinţi nu am avut;
Simţii cruzimea soartei în recea streinătate
Şi mă văzui în lume pustiu necunoscut.

Ai mei mă părăsiră; p'a mea copilărie
Grijele dau năvală, nevoia cunoscui;
Se vesteji pe faţă-mi oricare bucurie
Ş'orice amar al vieţii până în fund băui.

In voile 'ntâmplării, întru a mea sudoare
Imi câştigam o hrană abia 'ndestulătoare
Impins de vântul soartei subt cer fără senin.

Fără nicio povaţă şi făr' adăpostire
In voia-mi nendrăsneaţă şi fără îngrijire.
Cât e de crud să te-afli între ai tăi strein!

IV.

Dar un năluc urmează, şi visu-şi schimbă faţa.
Mă pomenii în drumu-mi tovarăş că aveam:
Pare că mă 'nsurasem; ş'amara mea viaţă
Cu o fiinţă dragă părtaşi o îndulceam.

www.dacoromanica.ro

Cât o iubeam! şi câtă simţeam eu fericire!
Eu o vedeam un înger chiar într'adins venit,
Nedeslipit tovaroş l'a mea nenorocire,
Ca să aducă pacea în sufletu-mi mâhnit.

Ce bunuri eu printr'însa! ce mulţumiri plăcute
Şi ce simţiri fierbinte, plăceri necunoscute,
In dragostile noastre din zi în zi vedeam!

Prin ea mă făcui tată; simţirea-mi adormită
Se deşteptă l'ast nume; fiinţa-mi înmulţită
Se revié de focul prin care eu trăiam.

V.

Visu-şi mai ţinea şîrul, dar cu ceva schimbare,
Şi se făcea că traiu-mi ceva se mai lesni;
Vedeam în a mea casă bogata 'ndestulare
Ş'în preajma mea mulţime de lume-a se hrăni.

Mulţime de mijloace acum mi se 'nlesniră,
Drumuri deosebite acum mi s'au deschis
Şi bunătăţi, păcate, amestec se 'mmulţiră
Şi mângâeri şi chinuri mă svârcolea în vis.

Pe câmpul norocirei objetele în sfadă
Spini, flori, verdeaţ' amestec se 'nfăţişa grămadă
Cuvânt, vedere, cuget... în tot mă rătăceam.

Plecam pe cărări netezi şi foarte 'ntortoiate;
Stam să-mi mai iau odihnă şi gânduri mestecate
Mă îndrepta 'n picioare, m'oprea,... şi iar porneam.

VI.

Dar visu-şi schimbă faţa, şi iarăşi lângă mine
Văzui acea fiinţă ce-atâta o iubeam;
Dar! — ce fel de shimb magic la ochii mei îmi vine!
P'acea fiinţă scumpă eu n'o mai cunoşteam.

www.dacoromanica.ro

Pare că era rece l'adânca mea durere;
O taină 'ngrozitoare, abia îmi răspundea!
Căutături fatale avea a ei vedere,
Şi când vorbea, ca trăsnet în sufletu-mi izbea.

Ca cugetul, ca umbra era nedeslipită,
Vrăjmaşă pe odihna-mi era neîmblânzită;
Zicea că mă iubeşte şi 'n dragoste-i turba.

Ura-i îmi era pace şi dragostea-i osândă,
Rece 'ntr'a ei mânie şi foc când era blândă;
Ce-amestec şi într'însa şi 'n mine volbora!

Eu o iubeam, o groază mă trăgea înapoi;
Ea era a mea viaţă! şi ce viaţă 'ngrozitoare!
Voiam... Dar pentru mine nu era voi,
Vream s'o urăsc... mi-era o muncă-omorîtoare.

Imi împuta vini ce nu le aveam;
Aşteptam osândă l'orice faptă mare;
Eram bănuit chiar când mă smeream;
Ş'apoi împăcată era iertătoare

Spaima în mine intrase,
Bănuiala mă coprinsese,
Sufletul mi se 'ngheţase,
Cugete rânduri neînţelese
Prin minte-mi repede vâjâia.

Un chin, un iad, o muncă era a mea viaţă;
Demonul geloziei turbat mă sfâşia;
Veninul din rărunchii-i în veci mă otrăvea,
Năpastea îndrăcită rânjea pe a lui faţă.

www.dacoromanica.ro

In veci fără de moarte
In veci se omora,
Se 'ncolăcea în toarte
Ş'în veci mă blestema.

VII.

Atunci eu lângă mine văzui două fiinţe
Nevinovate, 'ntocmai aşa precum eram,
Lor le era ocară a mele suferinţe
Şi la acea năpaste mai rău mă chinuiam.

In veci a lor necinste mie mi-era durere
Ş'în veci fără de voia-mi eu le eram fatal;
Insă tovărăşia mi-era o mângâere
In muncile-mi schimbate în locul infernal.

Prieteşug în mine curat se 'nsânueşte
Şi locul de osândă nu mă mai îngrozeşte,
Un rai îmi era însuşi al închisorii sân.

Dragostea ce se naşte în muncele robirei,
Prieten din necazuri, părtaş nenorocirei,
Sânt însuşi curăţia şi veşnice rămân.

Imi era drage aste fiinţe;
Imi era scumpă a lor vedere;
Mi-era un balsam l'a mea durere;
Cele din ceruri dulci cunoştinţe
Era mai slabe decât a mea.

Trăiam în ele ş'a mea viaţă
Mi-era nădejde şi fericire;
Dumnezeu însuşi şi omenire
Slăveam fanatic în a lor faţă
Ş'a mea 'nchinare mă fericea.

www.dacoromanica.ro

Raiul credinţei, acel ferice,
Binele-acela fără de nume,
Acea viaţă din ceea lume
Care nădejdea în fund ne zice,
Toate prin ele eu le visam.

Acea din ceruri sfântă căldură,
Dragostea însuşi, blânda credinţă,
Pusese 'n mine a lor fiinţă
Şi a lor faguri într'a mea gură
Şi al lor nume eu răsuflam.

Inima-mi toată în înfocare
Vulcanul Etna însuşi era,
Insulă 'n valuri statornic sta
In viforoasa muginda mare
Unde-acel nume era înscris.

A lor fiinţe se prefăcură
Una 'ntr'un dulce blând serafim,
Alta c'o sfântă, repede-arsură,
In paznic straşnic, bun heruvim.

Unul d'aproape era 'mpăcare
Şi mângâiere la ce lucram;
Alta de cuget sfântă mustrare
Imi zicea vina şi mă 'ndreptam.

Geniuri două mântuitoare,
A mea visare le 'nfăţişa,
A minţii mele sfătuitoare
Ele în viaţă mă îndrepta.

Astfel gândirea-mi cea adâncată
In visu-mi dulce mi le forma;
Dar o schimbare neaşteptată
Goni năluca ce mă 'nşăla.

www.dacoromanica.ro

VIII.

In sfântul meu nesaţiu, delirul meu cel mare,
Pe dragele fiinţe ardeam să le privesc
Şi s'aprindea în mine o naltă înfocare
De ele să m'apropii şi dorul să-mi vădesc.

Ele fugea de mine ş'în veci mi-era de faţă;
In veci eu după ele eram neobosit;
In goan' ostenitoare ele mi-era povaţă,
Dar să le-ajung vr'o dată în veci mi-a fost oprit.

Fantome de nădejde, fiinţe-aeriene
Şi fără de amestic cu cele pământene! —
Cu mintea-mi cea hrăpită semeţ mă 'ntraripam.

Ele zâmbea la râvna-mi ş' îmi împuta 'ndrăsneala,
Poruncitorul deget îmi arăta greşala. —
Nebun d'a mea ruşine mai repede sburam.

IX.

Dar fără veste-odată un trăsnet şărpueşte;
Răsăr, şi lângă mine văz mort unul din fii.
Eu mă deştept! de cuget şi cugetu-mi vorbeşte:
« Opreşte îndrăsneţe! la muma lor să vii. »

O văz iar lângă mine galbenă, veştejită;
Ea nu era schimbată, ci eu m'am fost schimbat;
In inima-mi rebelă o ură umilită
P'ascuns se furişase ş'adânc s'a fost cuibat.

O vină 'n veci aduce o vină şi mai mare
Ş'o patimă pe alta şi mai sfâşiitoare
Ş'a lor năvală este şâroi pustiitor.

www.dacoromanica.ro

Iar omu 'n întunerec pipăe, şovăeşte;
Râpa e sub picioare, omul se prăvăleşte.
Astfel păcatul este viclean ş'amăgitor.

X.

Mă pomenii în casă-mi, şi visu-şi schimbă faţa.
In sânul casei mele eu mă vedeam strein:
Tot nu ţinea de mine şi însuşi a mea viaţă.
Rece, ferbinte 'n toate, totul mi-era un chin.

Voiam să-mi viu în sine-mi din lunga-mi rătăcire;
Cerui să-mi văz copiii: dar nu era mai mult. —
Un dor fără de moarte izbi a mea simţire
Şi numele de tată eu îngânat l-ascult.

Alte fiinţe scumpe văzui pe lângă mine,
Al lor zâmbet la rana-mi făcea un mare bine
Ş'ast schimb de mângâere, mai rău mă sfăşia.

Parcă simţeam în mine o slabă bucurie;
Dar cugetu-mi pierduse tânăra-i curăţie
Pacea cea veche 'n sânu-mi mai mult nu lăcuia.

XI.

Voiam să-mi sparg veninul, să uit cele trecute;
Munca îmi era dragă, ca uriaş munceam;
Roduri scotea 'nsutite puterile-mi pierdute:
Folosul l-avea alţii, eu lipsa dobândeam.

Petreceri înţelepte, aflări ingenioase
Mintea-mi prea obosită grămadă izvodea,
Ş'a tristului meu suflet icoane credincioase
Isprăvi avea destule, dar şâr nu mai ţinea.

www.dacoromanica.ro

Lumea se învăţase să m'aibă pentru sine
Şi orice obosire sau muncă pentru mine
Mi-era o mare vină — şi aspru m'osândea!

Mi-era păcat de moarte oricare slăbiciune,
Şi fapte-obicinuite oricare fapte bune;
Un rob streini şi rude al lor mă socotea.

XII.

Dar visu-şi schimbă faţa. — Cu cruda a mea soartă
Pare că mă 'mpăcasem ş'odată iar văzui
Pe Heruvimu-acela l'a fericirei poartă,
Schimbat în negru înger şi nu-l mai cunoscui.

Ce spaimă de 'ntunerec! ce iasmă îngrozitoare!
Viclean ascuns, făţarnic, împeliţat Satan.
Un duh semeţ de vrajbă, turbat de răzbunare!
Şarpe îi era limba! pe cinstea mea duşman.

In faptele-i spurcate era însuşi păcatul,
Subt mască de virtute vedeai pe vinovatul;
In veci dup' ale sale şi umbra-i bănuia.

Ardea să-l crează lumea de cinste, curăţie;
Şi lumea vedea 'ntocmai ocară, viclenie.
Şi când afla că-l ştie, atuncea se 'ndrăcea.

XIII.

Par'că era femee... trăsuri amestecate
Se gâlcevea pe faţa-i de nevoiaş bărbat:
Lungă, lungă, subţire şi oase înşirate,
O sprintenă momâie forma grozavu-i stat.

www.dacoromanica.ro

Ochii îi erau negri ş'un foc în ei de sânge,
Subt ei un nas lung groaznic umfla fatale nări;
Gura-i un iad de largă voia cochet a strânge;
Scălâmbu era 'n faţă-i, în trupu-i, în mişcări.

Galbenă şi uscată faţa-i cea lunguiată;
Până la urechi buza-i d'ocară 'nveninată;
Un rumen de strigoaică în veci se 'mprumuta.

Picioare de insectă ce foametea veşteşte;
In veci nesăţioasă cu cinstea se hrăneşte
Dela strein şi rude, făr'a putea-o da.

XIV.

Visu-şi mai ţinea şârul, dar cu ceva schimbare;
Ş'ast înger de 'ntunerec în veci mă ispitea,
Spion faptelor mele ardea de răzbunare,
Ş'în tribunalul lumei pârîş mă osândea!

O sfântă hotărîre m'armă întru putere
Să rabd astă ispită. — Dar, Doamne! ce văzui?
Ast duh de răsvrătire era însuşi muiere
Şi nici o d'osebire de drac nu cunoscui!

Să aibi în veci de faţă o singură idee!
Să ştii că a ta taină e 'n mână de femee!
Şi ea să te supue în spate-a o purta!

Adevărat uşure, n'aveam vreo povară;
Dar, greu e s'aibi asupră-ţi femeea cea uşoară!!
Ş' în voile-i vr'odată să nu poţi a intra!

XV.

Aduse întâmplarea, şi visu-şi schimbă faţa:
Taina-mi nu mai fu taină, povara scuturai;
Pare că eram slobod, voii să-mi schimb viaţa,
Dar nicio fericire mai mult nu mai aflai.

www.dacoromanica.ro

In oricare-a mea faptă eu n'aveam mângâiere;
In oricare prieten aflam ascuns vrăjmaş;
In orice om o spaimă, în mine o durere,
O vecinică osândă chiar într'al meu lăcaş.

Urîsem omenirea în câţi îi cunoscusem,
Şi-mi era drag tot omul pe care nu-l văzusem,
Şi de cât toţi pe mine mai mult mă osândeam.

Mă învăţasem vina ca să mi-o dau tot mie;
Ast obicei cu lumea m'avea întru frăţie,
Ş'apururea cu mine făcea de mă 'nvrăjbeam.

XVI.

Trecutul pentru mine ştersese-orice părere,
Şi orice suvenire adânc mă sfâşia,
Iar viitorul groaznic îmi prevestea durere;
Nădejdea mă urîse încât nici m'amăgea.

Vream să desfac cu lumea oricare legătură,
Să fiu slobod în toate, să fiu numai al meu:
Dar mă ţinea într'însa o singură făptură
Ce-mi răsfrângea în lume pe însuşi Dumnezeu.

Taina aceasta vecinic la om nu va fi zisă:
In inima-mi sdrobită în flacări este scrisă
Ce şi a ei ţărână în veci o va 'ncălzi;

E scrisă într'o limbă aci necunoscută
Pe inima-mi ce geme şi care 'n veci e mută
Şi singur numai mie mi-e dat a o citi.

XVII.

Lumea îmi era dragă; privata mea viaţă
Când veselă, când tristă, într'însa petreceam;
Dar perspectiva lumei îşi pierde a ei faţă,
Privind-o de aproape precum eu o priveam.

www.dacoromanica.ro

Amestecu 'ntre oameni te 'neacă de 'mbulzire
Şi daca dela dânşii nu iai vinele lor,
Silit a 'ntoarce răul l'a lor nedreptăţire;
Dar paza personală te face bănuitor.

Şi rea e bănuiala! un vierme al vieţii!
Ce n'ascultă cuvântul nici liniştea poveţii!
Omul supus la dânsa în veci e ticălos.

Greşita cugetare ce-aduce fericirea
N'o schimb pe adevărul ce-mi stinge nălucirea
Ş'un ideal ferice mi-l surpă de tot jos.

XVIII.

Pe aripele vremii sbura ş'a mea viaţă
Cu vârst'a mele patimi păşând se potolea,
Dar viţiul spre seară creşte de dimineaţă
Şi viţurile mele cu vârsta se mărea.

Ce n'aş fi dat să 'ntâmpin ştiinţa bărbăţiei,
Să-mi lumineze viaţa tovarăşă deplin
Cu 'ncrederea aceea a nevinovăţiei
Şi al copilărie-mi blândul acel senin.

Râvna mi se stinsese, în toate eram rece,
Primejdie ori pace ştiam că 'n rându-i trece,
A fi rău mi-era silă şi bun din obiceiu.

Intreaga fericire, cereasca 'mpărăţie
Au câştigat-o pruncii ş'a minţii sărăcie:
Acum spre umbra morţii acea făclie ceiu.

XIX.

Dar o lumină sfântă la ochii mei îmi vine;
Ascunsuri se descoper la slabele-mi vederi;
In slavă-i adevărul s'aşează lângă mine;
Visul îşi schimbă faţa, şi nu mai văz păreri.

www.dacoromanica.ro

In aste adevăruri văz o vicleană spaimă
Care din iad ieşise atât a m 'amăgi,
Care c'o nepătrunsă şi 'ngrozitoare taină
Atâta fără preget în veci mă ispiti.

In urmă ca o groază la faţă se schimbase
Şi toat' asemănarea în iasmă îşi luase
Trufaşului acela bun paznic Heruvim.

Ce groaznică ispită! ce 'ndemnuri vinovate!
Dar recunosc în urmă p'adevăratul frate
Frumosului meu blândul şi dulce Serafim.

XX.

O altă auroră în sufletu-mi luceşte;
Rază necunoscută d'a altor lumi ziori;
Ochii mi se deschide, şi 'n ochii mei zâmbeşte
Ziua zilelor noastre, vecii netrecători.

Veacurile, viaţa-mi ca nopţi se strecurară
Ş'încovoiat pe groapa-mi, o văz că s'a deschis
Ş'îmi face loc printr'însa să trec preste hotară —
E poarta veciniciei!... şi mă deştept din vis!

Fruntea-mi albită toată către pământ se lasă;
Braţele-mi răzemate toiagul meu apasă;
Iar sufletu-mi se 'ntoarce şi cată înapoi...

O zile! sau ce nume vouă vi se cuvine?...
Dar aţi trecut! ce trece mai mult el nu mai vine.
Era mai dinainte să vă întreb pe voi.

www.dacoromanica.ro

O NOAPTE PE RUINELE TÂRGOVIŞTII

Soarele după dealuri mai străluceşte încă;
Razele-i rubinoase vestesc al lui apus
Şi seara, pânditoare sub fiecare stâncă,
Cu 'ncet şi 'ntinde umbra cutezătoare 'n sus.

Muntele al său creştet şi 'nalţă şi priveşte
Linul cobor al zilei, tainicul ei sfinţit,
Şi raza cea din urmă pe fruntea lui izbeşte,
Ce mândră ţine faţă cu cerul cel ruşit.

Vântul de seară suflă şi frunza 'nfiorează;
Roua seninul varsă verdeaţa renviind;
Dealurile 'n cunună câmpia 'ncorunează
Şi râul p'a lui cale şopteşte şărpuind.

P'a dealului sprânceană, pe fruntea-i cea râpoasă,
Cetăţue veche, lăcaş religios,
Păstrează suvenirea d'o noapte sângeroasă
Ce mult s'asemănează cu sânu-mi cel noptos.

Astfel într'al meu suflet se 'nalţ'a mea credinţă,
P'a patimilor râpă ca monument s'a pus
Şi-mi ţine şovăinda, clătita mea fiinţă
L'a vieţii-mi viforoase prea liniştit apus.

www.dacoromanica.ro

Eu n'am venit, o umbre, să turbur pacea noastră.

www.dacoromanica.ro

Soarele-acum sfinţeşte, şi noaptea naintează,
Cu 'ncetu-şi cârmueşte carul cel aburos;
Mii de lumini în preajmă-i, pe frunte-i schinteiază,
Ş'acuma îşi întinde vălul de abanos.

Ochii-mi în mărmurire se uită la vecie,
Din stea în stea se plimbă, în orice stea cinstesc;
Sufletu-mi s'aripează şi sboară în tărie,
Se scaldă în lumina eterului ceresc.

D'acolo se întoarce ş'în sânu-mi se aşază; —
Tăcere, întunerec în preajma mea domnesc!
Natura toată doarme, fiinţa-mi priveghează
D'asupra pe ruine, mormântul strămoşesc.

Un rece vânt se simte c'a morţii răsuflare,
Pe piatra cea 'nverzită şueră trecător;
Ca viaţa se răvarsă o mută 'nfiorare;
Pustiul se însuflă d'un duh încântător.

Tot este viu în preajmă-mi: frunza pe zid şopteşte;
Iarba pe muşchiu întreabă: « aici cine m'a pus? »
Zidul ca o fantomă d'asupră-mi se lăţeşte;
Ca uriaş la spate-mi turnul se 'nalţă 'n sus.

La locul lor stau toate, ca moartea neclintite,
Gata să năvălească; umbrele mă 'nconjur,
Trec şi retrec,. se primblă asupră-mi pironite;
Pasări de noaptea, cobe fâlfâe împrejur. —
. . . . . .

Eu n'am venit, o umbre! să turbur pacea noastră;
Fiinţa-mi rătăcită aleargă între voi;
Este ş'a mea odihnă sălăşluirea voastră:
Eu sânt însumi o umbră împinsă de nevoi.

www.dacoromanica.ro

Sânt de al vostru sânge; braţu-mi nu se armează
D'acea armă slăvită ce voi aţi mânuit;
Muza-mi a voastre fapte la umbră cercetează
Ş'a voastră pomenire pana-mi a consfinţit.

Eu cânt în miezul nopţii a voastre biruinţe;
Eu pe mormântul vostru laure împletesc;
Izbânzi, fapte viteze, războinice dorinţe
Recomandez eu lumei, l'ai voştri fii vestesc.

Câmpia îmi arată slăvitele războaie
Şi câte biruinţe pe dealuri s'au sărbat;
Râul în treacăt spune ca cât sânge şâroae
In vremele trecute unda-i a purpurat.

Aci îmi stau de faţă eroii Rumâniei
Din Câmpulung, din Argeş, din Iaşi, din Bucureşti,
Dela Traian şi Negru, martiri ai vitejiei,
Până la împilarea trufiei strămoşeşti.

Ici glasul: Radu Negru! peste Carpaţi răsună,
Viteazu-şi pune tronul în locul strămoşesc;
Orice Rumân în preajmă-i subt steaguri se adună
Ş'îşi apără pământul cu braţ, duh rumânesc.

In capul unei armii Mircea viteaz răcneşte,
Insuflă bărbăţia Rumânilor soldaţi;
A lui Murat trufie învingător smereşte
Şi locul este slobod din Istru la Carpaţi.

Balcanul până 'n poale-i văzu pe fiii Lunei
Bătuţi, goniţi, nemernici, scăpare a căta;
Dunărea este martur de preţul al cununei
Ce fiii Rumâniei ştiură a lua.

www.dacoromanica.ro

D'aici văz în Moldova toată slava romană
A renvia subt Ștefan, și ai vechimii ani
Iarăși a se întoarce; a vitejiei hrană
Subt el îmbărbătează a 'nvinge pe tirani.

P'a Neamțului cetate, eu văz o eroină,
Moldoveană în toate, Spartană l'al său dor,
Certând nemernicia la Moldovean streină,
Zicându-i ca să moară ori vie 'nvingător.

Aci Mihai cel Mare deșteaptă bărbăția;
Steagurile destinse slobode fâlfâesc,
Subt dânsele el chiamă pe toată Rumânia,
Și trâmbița răsună, vitejii se 'nmulțesc.

Buzeștii comandează; — Tătarilor e spaimă;
Hanul l'a lor picioare mușcă țărâna jos.
Calofirescul arde d'a lor vitează faimă
Și brațul lui împumnă fierul și mai vânos.

De glasul cel războinic altarul se despică;
Din sânu-i vitejia e foc mistuitor.
Farcaș într'însul arde, sfânt crucea sa râdică;
E comandir de arme, păstor răzbunător.

Pașa cu barba lungă spre fugă comandează;
Ferosul Manaf pierde orice curaj barbar;
Arabul beat de sânge în lanț acum turbează;
E plin câmpul bătăii de cruntul Ianicear.

Dunărea e mormântul taberii musulmane;
Crucea în triumf sboară; Hristos e răzbunat;
Rumânul este spaimă trufiei otomane: —
Cel hotărît la cruce în veci a triumfat.

www.dacoromanica.ro

Preste Carpaţi acuma vulturul român sboară;
D'aicea spre Moldova îşi ia falnicul sbor:
Două capete are, cu patru ochi măsoară,
E 'n toată Rumânia acum poruncitor.
. . . . . .

O ziduri! rămăşâţă din slava strămoşască,
O turn! de unde ochiul de mii de ori văzu
Biruinţa să sboare p'oştirea rumânească, —
In muta voastră şoptă câte-mi vorbiţi acu!

Muşchiul acesta verde ce vremea-l grămădeşte,
Aste ierburi sălbatici ce în pustiuri cresc,
La inima gemândă sânt laure ce creşte,
Deşteaptă bărbăţia; din ochi robii vorbesc.

Vitejilor războinici! frunza când vă suspină
Şi când astupat geme vântul p' în boltituri,
Este al vostru nume ce ca o undă lină
Murmue, se strecoară p'în aste crăpături.
. . . . . .
. . . . . .

Dar ce glas întrerupe astă tăcere sfântă! —
E glasul cucuvaiei ce plânge al său dor. —
Asta este poetul? p'al vostru mormânt cântă
Acest fiu al pustiei?... O glas prea cobitor!

Ce-mi spui d'a noastră soartă? vaetul ce nu-ţi tace?
Ca ce fel de restriste? ca ce fel de nevoi?
Corbul nu este vultur? ce nu mă laşi în pace?
Plângi numai pentru tine, nu plânge pentru noi.
. . . . . .

www.dacoromanica.ro

Fatala presimțire acum mă părăsește;
Dar vai! eu ca și tine sânt slab, neputincios;
Glasu-mi nu 'mbărbătează; poate și el cobește,
Sau plânge slava veche și plânge dureros. —

Ss! — Clopotul s'aude! — E ceasul după urmă? —
Ingerul pocăinții cu ast d'aramă glas
Chiamă la rugăciune pe rătăcita turmă.
Natura se deșteaptă; visurile mă las.

Rușaște Răsăritul; muntele rubinează;
Ingânat p'între aburi dealurile verzesc;
Râul adapă câmpul ce roua însmălțează;
Răcoarea dă viață, și stelile albesc.

Turme, cai, dobitoace la apă se coboară;
Clopote bat, se scutur, cu-al dimineții svon;
La vâjâitul morii undele se' nfășoară,
Deschis e ochiul zilei acum pe orizon.

www.dacoromanica.ro

LA F. SCHILLER

„Intre ai tăi ai fost, o Schiller:
şi ai tăi nu te-au cunoscut".

Este o viaţă moartă, precum ş'o moarte vie;
Ci este şi viaţa ce nu mai are moarte.
Unii prefer pe una şi alţii şi-aleg alta.
E tristă-a omenirii fatală, crudă soartă! —

Prin chinuri, şi privaţii, şi lupte, şi amaruri,
Şi desilusii crude, paţienţ' adamantină,
Prin forţă-asalt eroic să ia Cetatea-Sântă,
Al cerului imperiu, cea veră libertate.

Mult suferişi, o Schiller, şi luptă avuşi mare,
Căci lungă e durerea şi fericirea scurtă!
Şi strâmtă, şi spinoasă e-a cerului cărare!
Şi greu, inert e corpul! greu dreptul de viaţă!

Du sarcina, o suflet, du corpul după tine;
In sus, pe calea strâmtă, cu fiii, cu consoarte;
Te luptă cu ananga, cu aspra neavere,
Cu limbele de şarpe, cu ochi de vasilisci;
(Calumnia, minciunea, invidia, trădarea)
Cu forţa împilării, cu reaua tiranie;
In sus! pe calea strâmtă, nici apă, nici merinde,
Nici unde să-ţi pleci capul la frigurile lentei;
Şi luptă-te d'a prode!

www.dacoromanica.ro

Avuşi de adversariu pe *Om* — ş'atât ajunge.
Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort:
Iţi iartă pe Baraba, pe Christ îl crucifică;
Insultă-l, te onoară; striveşte-l, te adoară;
Dă-i glorie, onoare; te 'mpilă de ultragiu;
Dă-i patrie, dă-i nume; exiliul te-aşteaptă;
Dă-i adevăr, dreptate; calumnia ţi-e parte;
E orb, şi-i dai lumină; el vede câte n'ai;
E mut, şi-l faci cu limbă; te muşcă ca vipera;
Dă-i viitor, viaţă, că-ţi ia el şi trecutul;
Realţă-l pân' la ceruri; de viu te-afundă 'n iad.
Acesta e păcatul sau *Omul cel căzut!*

Mai mult decât eroic ţi-a fost, Schiller, asaltul,
O luptă de Arhangel, triumful de martir;
A!!! rece este piatra încinsă de coroană!
Ci mâinile de vergini îi dau astăzi viaţă,
Ş'o rencălzesc atâta cât flăcărează inimi,
Şi lacrimele curg...

Cântaţi, vergini, dreptatea
Ş'a Terrei împărţire,
Daţi partea la poet;
Cântaţi azi libertatea
Ş'a omului unire.
Onoare la profet!

Şi repetaţi în coruri, prin mii de miriade,
Germania întreagă, America, Anglia;
Răsune tot pământul ori unde e om liber;
Cântaţi patria — onoarea, virtutea, libertatea,
Tot ce adoară Schiller; cântaţi pe Dumnezeu
Ce scapă inocenţa şi focului dă crima.
Suspinele lui Schiller în coruri repetaţi.

www.dacoromanica.ro

BALADA SBURĂTORUL

La D-na A. *** M. ***

«Vezi, mamă, ce mă doare! şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe sân mi se ivesc;
Un foc se-aprinde 'n mine, răcori mă iau la spate,
Imi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

«Ah! inima-mi svâcneşte!... şi sboară dela mine!
Imi cere... nu-ş' ce-mi cere! şi nu ştiu ce i-aş da:
Şi cald şi rece, uite, că-mi furnică prin vine;
In braţe n'am nimica şi parcă am ceva.

«Că uite, mă vezi, mamă? aşa se 'ncrucişază,
Şi nici nu prinz de veste când singură mă strâng,
Şi tremur de nesaţiu, şi ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr'înşii lacrămi şi plâng, măicuţă, plâng.

«Ia pune mâna, mamă, — pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde, şi altul mi-a răcit!
Un nod colea m'apucă, ici coasta rău mă doare;
In trup o piroteală de tot m'a stăpânit.

«Ori ce să fie asta? întreabă pe bunica:
O şti vr'un leac ea doară... o fi vr'un sburător!
Ori aide l'alde baba Comana ori Sorica,
Ori du-te la moş popa, ori mergi la vrăjitor.

www.dacoromanica.ro

« Şi unul să se roage că poate mă desleagă;
Mătuşele cu bobii fac multe şi desfac;
Şi vrăjitorul ala şi apele încheagă,
Aleargă la ei mamă, că doar mi-or da pe leac.

« De cum se face şi ziuă şi scot mânzat' afară
Ş'o mâiu pe potecuţă la iarbă colea 'n crâng,
Vezi, câtu-i ziuliţa — şi zi acum de vară,
Un dor nespus m'apucă şi plâng, măicuţă, plâng.

« Brânduşa paşte iarbă la umbră lângă mine,
La râuleţ s'adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu ştiu când se duce! că mă trezesc când vine;
Şi simţ că mişcă tufa, auz crângul trosnind.

« Atunci inima-mi bate şi saiu ca din visare,
Şi parc'aştept... pe cine? şi pare c'a sosit.
Acest fel toată viaţa-mi e lungă aşteptare
Şi nu soseşte nimeni!... Ce chin nesuferit!

« In arşiţa căldurei, când vântuleţu-adie,
Când pleopul a sa frunză o tremulă uşor
Ş'în tot crângul o şoptă s'ardică ş'îl învie,
Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu 'n sbor;

« Şi când îmi mişcă ţopul, cosiţa se ridică,
Mă speriu, dar îmi place. — Prin vine un fior
Imi fulgeră şi-mi zice: « Deşteaptă-te Florică,
Sânt eu, viu să te mângâiu »... Dar e un vânt uşor!

« Ori ce să fie asta? — Intreabă pe bunica:
O şti vr'un leac ea doară... o fi vr'un sburător,
Ori aide l'alde baba Comana ori Sorica,
Ori du-te la moş popa, ori mergi la vrăjitor ».

www.dacoromanica.ro

Aşa plângea Florica şi biet îşi spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ş'obida o 'nneca;
Junicea 'n bătătură mugea, căta oborul,
Şi mă-sa sta pe gânduri şi fata suspina.

Era în murgul serii şi soarele sfinţise;
A puţurilor cumpeni ţipând parcă chema
A satului cireadă ce greu, mereu sosise,
Şi vitele muginde la sghiab întins păşea.

Dar altele-adăpate trăgea în bătătură,
In gemete de mumă viţeii lor striga;
Vibra al serii aer de tauri grea murmură;
Sglobii sărind viţeii la uger alerga.

S'astâmpără ăst sgomot, şi-a laptelui fântână
Incepe să s'auză ca şoptă în susur,
Când ugerul se lasă sub feciorească mână
Şi prunca viţelușă tot tremură 'mprejur.

Incep a luci stele rând una câte una
Şi focuri în tot satul încep a se vedea;
Târzie astă seară răsare-acum şi luna
Şi cobe, câte-odată, tot cade câte-o stea.

Dar câmpul şi argeaua câmpeanul osteneşte
Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpâneşte
Şi lătrătorii numai s'aud necuntenit.

E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Veşmântul său cel negru de stele semănat
Destins coprinde lumea, ce 'n braţele somniei
Visează câte-aevea deşteaptă n'a visat.

www.dacoromanica.ro

Tăcere este totul şi nemişcare plină;
Incântec sau descântec pe lume s'a lăsat:
Nici frunza nu se mişcă, nici vântul nu suspină,
Şi apele dorm duse, şi morile au stat.
. . . . . .

«Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miază-noapte scapă cu urme de schintei?
Vr'o stea mai cade iară? vr'un împărat mai moare?
Ori e — să nu mai fie! — vr'o pacoste de smei?

«Tot smeu a fost, surato. Văzuşi împeliţatul!
Că ţintă l'alde Floarea în clipă străbătu!
Şi drept pe coş, leicuţă! ce n'ai gândi, spurcatul!
Inchină-te, surato! — văzutu-l-ai şi tu?

«Balaur de lumină cu coada 'nflăcărată,
Şi pietre nestimate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c'ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsă d'a lui dragosti! departe de ast loc.

«Pândeşte, bată-l crucea! şi 'n somn colea mi-ţi vine
Ca brad un flăcăiandru şi tras ca prin inel,
Bălaiu cu părul d'aur; dar slabele lui vine
N'au nici un pic de sânge, ş'un nas — ca vai de el.

«O! biata fetişoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! — vezi, d'aia a slăbit
Şi s'a pălit copila! — ce bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit.

«Că 'ncepe de visează, şi visu 'n lipitură
Incepe-a se preface, şi lipitura 'n smeu,
Şi ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură
Nici rugi nu te mai scapă. — Ferească Dumnezeu!»

www.dacoromanica.ro

CĂDEREA DRACILOR

Inalt, mai sus de ceruri, la tronul Preamăririi,
In sfânta atmosferă luminii celii vii,
Unde fântâna vieţii şi râul fericirii
Adapă, răcoreşte cereştile câmpii,

Şi duhul mângâierii burează caldă mană,
Mărgăritează vecinic prea sfintele sădiri;
Şi dragostea răsare, a îngerilor hrană
Ce 'ntreamă în ei pacea şi naltele sfinţiri;

Pe muntele de aur, în stânci de adamante,
Cu pulbere de stele verzit de bucurii,
Umbrit de chedrii slavei, florat de amarante,
Şi unde rodesc falnic virtuţi şi veselii;

Acolo unde-adie zefirul ambroziei
Prin arborii ştiinţei ce « Domnul, Domn » şoptesc;
In liniştea adâncă a nevinovăţiei,
La râuri de lumină ce « Domn » iar murmuesc;

Pe vârful aştui munte, subt cortul Preatăriei
Inconjurat de îngeri, prea veseli Serafimi,
Acolo este tronul Părintelui veciei
Pe mii de legioane jăratic-Heruvimi.

www.dacoromanica.ro

Cerească armonie organe mii răsună;
Poeţii veciniciei, Serafi întraripaţi
Subt degete de-azururi simţinde liri înstrună
Răpiţi în duhul slavei, de Domnul însuflaţi.

Fiinţe de simţire şi totul de vedere,
Privesc întru mirare Preanaltul Iehova;
Şi imnul mulţumirii, în sfânta privighere,
Şi cerul şi tăria răsună: *Osana.*

P'acelaşi tron d'adreapta, născut în preştiinţă
In sânul celui Vecinic, de îngeri nevăzut,
Din veci era şi Fiiul cu Tatăl d'o fiinţă,
Ca dânsul fără margini şi fără început.

Când Tatăl al puterii, voind să-l proslăvească
Ca un moştean al slavei, Cuvântul-Creator,
Puterile să-l vază şi 'ntr'însul să-l mărească,
Printr'însul să cunoască p'al lor începător;

Cereşti, eterii trombe în spaţiuri răsună,
Puteri, tării de îngeri sbor repezi şi sosesc;
In preajma celui Vecinic smeriţi toţi se adună,
In dragoste, ascultare, mărirea lui privesc.

Văd toţi pe Fiiul Slavei stăpân de vecinicie,
Şi cunoscut se face Cuvântul preste tot;
Prin el dragostea creşte, se 'nalţă imnuri mie;
De laudă, mărire un glas cu toţii scot.

Şi geniuri şi duhuri şi minţi, virtuţi mulţime
Se 'ntrec să se închine la marele Cuvânt,
Prin el să se 'ntărească în toat'a lor estime
Şi 'ntr'însele să cheme al lui coborământ.

www.dacoromanica.ro

O sărbătoare nouă în ceruri se sărbează;
Trag toţi întru sfinţire, aduc carul cel viu
Ce arde de lumină şi de ştiinţi derază,
Ce totul e vedere, şi pun p'al Slavii Fiu.

A lui de flacări roate pornesc întraripate:
Sunt Heruvimi prea răpezi ce 'n mii de ochi lucesc;
Şi vârstele veciei, la dânsul înhămate,
L'Apocalips supuse, spre veacuri propăşesc.

De îngeri miriade preced şi îl urmează
Şi carul naintării porneşte neoprit
Din iute în mai iute; şi 'n drumu-i însemnează
Al lumii plan simbolic d'atuncea preursit.

Tăria ocoleşte în sfântă armonie
Şi cerurile toate de slava-i se 'mplinesc:
Dreptatea, adevărul, lumina, bucuria,
Se nasc în a lui urme şi cresc şi se 'nmulţesc.

Iar duhurile 'ntr'însul, în nuntă îngerească
In râvnă se mărită arzând ca mii de sori:
Fiinţi mai multe una s'adun să se unească,
O flacără din flacări, volvoare din volvori.

Al păcii duh e una cu-al dragostii, blândeţii,
Cu-al dragostii şi-al păcii îndată se unesc
Şi al înţelepciunii ş'al naltei frumuseţii,
Şi toate iar în Domnul şi cresc şi vieţuesc.

Tot este viu în ceruri şi totul e viaţă,
Ş'o sfântă armonie şi o unime fac.
Un plan e tras d'atuncea, şi totul ne învaţă
Că sufletele noastre tot astfel se înfac.

www.dacoromanica.ro

Tot astfel se mărită, tot astfel se 'mpreună,
Aşa purced şi astfel solia-şi împlinesc,
Aşa 'ntr'ale lor dragosti ca flacări se adună
Şi tot aşa ca raze la centru se 'ntrunesc.

Acest fel Fiiul Slavei în slavă se măreşte
Din margine la alta în drum triumfător;
Iuţimea naintării cu şapte se 'nmulţeşte
Şi vine iar de şade pe tron poruncitor.

Se împle tot de slavă, de laudă, mărire.
— Un singur prinţ Arhangel rămâne nemişcat:
Al doilea 'ntru slavă şi 'ntâiu în săvârşire,
Ast Serafim puternic era însărcinat.

Şi dragoste şi cinste, tărie, nemurire
Avea în vecinicie şi 'n cer se bucura;
Dar, cum văzu Cuvântul, a lui dumnezeire
Il răscoli într'însul şi n'o putu răbda.

Sta mut marele-Arhangel cu degetul la gură,
Privea în mărmurire şi buzele-şi muşca;
Fierbea trufia 'ntr'însul, fierbea friguri de ură;
Bătea tâmplele-i groaznic şi chipu-i se roşa.

O groaznică durere de cap îl stăpâneşte
Şi fruntea i se înflă şi ochii flacări joc. —
Svâcneşte-a lui gândire şi 'ntr'însa zămisleşte.
Turbează apostatul, o spumă e, un foc!

Plesneşte al lui creştet. — Născu Păcătuirea;
Frumoasă, zâmbitoare îi sboară împrejur. —
Arhangelul răsuflă, îşi vede zămislirea;
Se 'ncântă d'al ei farmec întâiul duh sperjur.

www.dacoromanica.ro

Se îndrăgeşte; ea îl hrăpeşte,
Şi mii de îngeri în preajmă-i sbor.
La toţi ea râde; ascuns fior
Pe toţi petrece. — Ea tot zâmbeşte,
Pe toţi salută, la toţi se 'ntinde,
Cu toţi e blândă; ochii-i vorbesc
Şi cap şi inimi la toţi aprinde;
Ard de plăcere, tremur, râvnesc.

Ce mare şi grozavă în îngeri ispitire!
Pe cine frumuseţea-i nu l-ar fi turburat?
O fiică de Arhangel, născută din gândire!
Un duh! şi duh-femee! lipiciu împersonat.

Hrăpindă, graţioasă, plăpând' amăgitoare,
Şi umede şi rumeni dulci buzele-i zâmbesc;
O faţă de nădejde şi mâini prea dătătoare,
Un viitor ferice frumoşii ochi vestesc.

A sexului ei graţii adaogă izbândă
Şi fermec peste fermec la trupu-i îngeresc:
Mişcarea ei desmiardă, chemarea-i e dobândă,
In chipul ei luceşte un ce dumnezeesc.

Vicleană fără margini, cerească curtezană,
Robea slabele duhuri; la toţi făgăduia
Şi toţi în ea văzură de cer o suverană;
Spre-a fi vrednici de dânsa, a 'mpărăţi dorea.

La toţi le vine 'n minte a-şi pune residinţa
Mai sus de tronul vecinic şi-a se 'ndumnezei,
A-şi însuşi, a smulge pe seamă-şi provedinţa
Şi sceptrul Preatăriei spurcat a mânui.

www.dacoromanica.ro

Cu duhul tiraniei strigară: *Libertate!*
(O masc' amăgitoare, un nume pământesc,)
Iar bolțile eterii răsună: *Strâmbătate!*
Din margine la alta din temelii trosnesc.

Își izbândi cocheta; dar țipă, se 'ngrozește,
L'al său părinte-aleargă și ochii îi sclipesc,
Și tremură la sânu-i, de el strâns se lipește;
La piept și el o strânge și 'ntr'una se unesc.

Bubue cerul; se scoală Impăratul,
Dudue eterul, că pasă mânia.
Fulgere volvoare în spațiuri plesnesc,
Focul se întinde și curăță păcatul;
Marea izbucnire oprește vecinicia.
Saltă firmamentul și sorii se 'ngrozesc.
Cugetul de crimă, pe unde șerpuește
Tot desfigurează, ca trăsnet pârlește;
Foc negru și roșu lumina se preface;
Plumb e ușurința; și cerul se desface.
Cad toți vinovații și vâjie căzând.
Haos, besnă mare, i-așteaptă căscând.
Pică, și se schimbă pe cât ies din cer:
Capete de înger, de demon picioare,
Aripă cerească una se mai vede,
Alta, infernală la vale 'negrește;
Spaimă la alți capul în besnă precede,
Talpele, lumină în cer mai lucește. —
Neagră, fumegândă acum sunt volvoare!
Nume, pomenire din ceruri le pier.

Se 'nchide Empireul; ca fulgerul lucește
O sabie de flacări ce ține Mihail
Ce mii de miriade de îngeri cârmuește;
Și pacea le vestește prea blândul Gavriil.

www.dacoromanica.ro

« Cu groază şi cutremur, să stăm pe loc cu frică
Şi să luăm aminte. — Căzutul e Satan! »
Satan! răsună cerul, Satan! se 'nalţă, pică;
Satan! din sferă 'n sferă, şi 'n haos urlă — *an!*

Cu mult este mai mare căderea spirtuală
Şi nu pot fi cuvinte a se asemăna
Cu oricare cădere ce e materială,
E slabă compărarea trupeşte-a s'arăta.

Când aste întunereci de lumi nenumărate,
Nestrămutate stele şi sateliţi, planeţi
Ce-şi ţin a lor ocoluri prin căi preînsemnate,
Sori, centre parţiale, îngrozitori cometi;

Când toate s'ar esmulge din marea încentrare,
Eşind din a lor axe şi nu s'ar mai ţinea,
S'ar prăvăli în spaţiu spre vecinică pierzare
Şi una peste alta sdrobindu-se-ar cădea;

Ast sgomot ce ar face, fatala grozăvie,
Amestecul, izbirea şi uetul trupesc,
Vrăjbite elemente, cutemur în tărie,
N'ar face-atâta sgmot c'ast svon duhovnicesc.

Ca soarele de mare, şi încă şi mai mare,
Şi stinşi d'a lor lumină ca Urius, Titan,
Aşa cad legioane de duhuri hulitoare:
Moloh, Baal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan.

Cad răpezi nouă zile; căderea se iuţeşte;
Din regie în regii mai răpezi vâjâesc.
Se 'ntoarce fiecare, spre ceruri mai priveşte,
Şi trăsnete 'nmulţite din urmă îi sosesc.

www.dacoromanica.ro

Cad unul peste altul, grozavă e izbirea!
Sar flacări fără margini, în spaţiuri se 'ntind;
Neprasnici, grele duhuri resgudue zidirea,
Eter, lumini, materii, topesc, negresc, aprind.

Şi cad, şi cad ca mintea, s'afundă cât tăria;
Vârteje ascuţite şi tot se ascuţesc,
Şi şueră volvoarea, resbubue vecia.
Cu cât se mai afundă cu-atâta se 'negresc.

Plesneşte universul şi besna se despică;
Tartarul se deschide; de foc un ocean
Se 'ntinde fără margini; şi demonii tot pică,
Cei mari şi mai nainte, din toţi mai greu Satan.

Acesta ca pământul, ca soarele,... mai mare!
In repeziunea minţii, cu sgomot ajungând,
In Tartar urlând cade, s'afundă ca 'ntr'o mare.
O gaură ca lumea deschide bolborând.

Se varsă, stropesc flacări; ca insolă răsare
Lăut în focul Ghenii, în groaznic jurământ;
Uimit scutură capul, se 'nneacă de turbare,
Scrâşneşte la cer dinţii din infernal mormânt.

Cu-acelaşi sgomot cade şi Belzebut, Astaroh,
Temnuţ, Hamos, Asmode, Dagon, Mamut, Baal,
Astoret, Isis, Orus, Moloh, Balmol, Briaroh,
Brinmuter, Gorgon, Bluhal, Rimnon şi Belial,

Toţi capete de ură, trufie, nenvoială
Şi grindină la urmă şi cetele lor mii.
Bolboace mii rotează în balta infernală
Şi porţile osândei se 'nchid ca vijălii.

www.dacoromanica.ro

Scrâşneşte tot Tartarul şi tremură 'n turbare,
Strigări grozave, răcnet, restrigă, bubuesc,
Lung urlă şi resurlă, restrişte, 'nverşunare
Şi uete de vrajbă, năprasnic, greu hulesc.

Ca unde 'ntărâtate când stă o vijălie,
Dar unde fără margini, când leneş cad, plesnesc,
Aşa munţii de flacări, dup'astă grozăvie
In flisv plesnesc, se 'nalţă, iar cad şi iar plesnesc.

Tot sgomotul s'alină şi nu mai e vedere,
Adânc, mare 'ntunerec în mijlocul de foc;
Vârteje de fum negru rotează în tăcere;
Sdrobiţi, abia demonii se 'ntorc, îşi cată loc.

Şi ce loc să găsească? E locul de primejdii,
Şi locul din afară; în veci aci n'ajung
Nici pacea, nici odihna, nici zâmbetul nădejdii;
Exotic întunerec şi vecinic suspin lung.

Când s'ar lua unime în drept de măsurare
O rază dela soare şi până la pământ,
D'aci până la ceruri e mare depărtare!
Unimi d'astă măsură nenumărate sunt!

Sau cât este din centrul al centrelor tăriei
Şi până peste polul şi cel mai depărtat,
De şapte ori atâta Părintele veciei
A 'mpins răul din ceruri osândelor păstrat.

Aci trudiţi demonii de lunga lor cădere,
De trăsnetele drepte răniţi şi sfâşiaţi,
Incep să mişuiască în larga încăpere,
Intr'un noroiu de flacări de tot desfiguraţi.

www.dacoromanica.ro

Juraţi d'aci la rele, l'a cerului urgie,
D'atunci asupra lumii inventă şi trimit
Tot felul de restrişte şi orice grozăvie:
Păcatul-hameleon cu moartea însoţit,

Invidie ochioasă, trufie 'mpilătoare,
Fatală făţărie, parodiat amor
Şi ură veninoasă, minciună vrăjbitoare,
Răpire ghiară-lungă, desform, turbat omor.

Oricare biciu al lumii aicea se alege,
Războaiele civile aicea se dospesc;
D'aicea screme Iadul şi prinţii făr'-de-lege,
Noroadele rebele aici se zămislesc.

www.dacoromanica.ro

MICHAIDA

FRAGMENT EPIC

CÂNTUL I.

Cânt armele române şi Căpitanul mare
Ce 'mpinseră păgânii şi liberară ţara;
Răzbunătoare, spaimă luciră peste Istru,
Peste Carpaţi trecură de glorie încinse
Şi toţi Românii 'ntr'una uniră subt un sceptru,
O acvilă, o lege, cum trebue să fie.
In darn o crudă soartă i-alungă ne 'mpăcată,
In darn conspiră Iadul să-i ţie 'n întunerec
Ş'asupra lor trimite fatala desbinare
Şi uneltiri străine, ş'împerecheri civile;
Căci Domnul îi protege ş'îi ţine peste secoli
Şi i-a ales să-şi facă din ei tărie mare.

O, Muză 'mbărbătată ce 'n Elicon n'ai nume,
Ce Soarele Dreptăţii te 'ncinde, te inspiră!
Mută să fie buza profană ce te chiamă
Să amăgească omul şi cerul să insulte.
Severă deitate, a crimelor pedeapsă,
Ce vizitezi pământul să deifaci pe oameni,
Să fulgeri tirania, să reîntregi popoare!
Eroica ta liră acoardă cu unirea,
Fă să-i auz vibrarea a coardelor sonoare
Intinse 'n negrul sânge tiranilor purpurii.

www.dacoromanica.ro

Tu dă semnalul, Muză, la prima mea cântare;
In sânul meu revarsă *mânia* ceea sacră;
Aprinde-a mele versuri cu flacăra-ţi divină
Şi voi aprinde inimi, voi deştepta Românul
Să te aţinte 'n faţă, să te cunoască bine.

Spune-mi, o Muză, toate eroicele fapte,
Profunda 'nţelepciune bărbatului cel mare,
Ce singur întreprinse şi fapta neatârnării
Şi fapta de unire, cel cuget salutariu.
Cine este eroul ce credincios al legii
Şi patriei, rempinse barbari ce şiroiară
Din Orient încoaci să 'nnece libertatea,
Să stingă creştinismul şi lumea să subjuge
Sub oţelosul paloş şi oarba neştiinţă,
Sforţând-o să îşi plece genuchii spre 'nchinare
La un Reszeu de sângiuri, uitând pe Zeul păcii
Pe zisa inspirată unui profet fanatic? —
Mihai cel Mare, Prinţul Românilor şi fală!
Pe-acela cânt, şi-ajută să bucin a lui fapte.
Mult s'a luptat eroul cu braţul şi cu mintea;
Multe nevoi învinse, varii nemici d'afară
Şi mai fatali din nuntru, şi soartea ne 'mpăcată
Pare c'o abătuse din lupta prelungită,
Par'că-şi aflase omul s'o 'nveţe să respecte
O naţie celebră.

Intreagă România gemea de ani atâţia
Subt jugul sângeratic Osmanului feroce.
Fatală şi rea cobe 'ncepuse Demiluna
A se 'nălţa lucindă pe Dacia smerită.
Şi glasul mueginiu, în zi şi 'n miezul nopţii
Sbura, purtat de vânturi ca arpă infernală
De crivăţ şuerată, şi răsuna profetic
Infiorând creştinul în empia chemare
A numelui sinistru, ţipând: *allah! altà hu!*

www.dacoromanica.ro

Cambana solemnelă cu totul amuţise
Pe lâng' aceste hule, blasfeme inspirate;
Şi ruga pietoasă, ascunsă, spăimântată,
Abia cuteza, mută, pe Crist să mai adoare.
Pălită era crucea şi razele ei triste
Ca domnul zilii 'ntocmai când, în uimirea lumii,
A umbrelor regină se pune înainte-i
C'o sfaţă infernală ca să însufle spaima
La inime credule pământului în doliu.
Averea cumpătată şi însuşi neaverea
Săteanului nemernic se spulbera din casă.
Nici pasăre, nici vită, nici fructul muncii sale,
Nici timp, nici loc, nici viaţa n'avea în siguranţă;
N'avea să-şi plece capul, cu ce să-şi ducă traiul:
Fugar, fără colibă, îşi blestema fiinţa;
Statornic, adăpostu-i chema crudul nesaţiu:
Stăpân, clăcaş, tot una; averi erau primejdii
Şi lipsa era foame, frig, tremur, agonie.
Copilul dela mumă ca mielul spre junghiere
Se 'ngenuchia naintea beţiilor de sânge
De ianiceri sălbatici şi crunţi în a lor pofte;
Sau, încărcat de feare, cu soru-sa 'mpreună,
Era mânat să 'mparţă ultrajul şi durerea
In locuri transdanùbii, în domele ascunse
Dorinţelor sfăţate, orgiilor păgâne.

In luttu era 'nvestită voioasa Românie
Şi ţipete de sânge se înălţa la ceruri:
Când mume sfâşiate îşi tânguia copiii
Şi 'n marea neputinţă chema s'auză cerul
In gemet disperarea şi disperarea mută,
Blesteme, lungi suspine, dorinţi de răzbunare;
Când soţi coprinşi de frică, ameninţaţi cu moartea
L'a soaţelor răpire, ultraje turbătoare,
Vârtoase 'ncorda braţe lipsite d'orice armă

www.dacoromanica.ro

Şi pumnul către ceruri nălţa grinţându-şi dinţii;
Când taţi, d'un dor mai mare, în ultra disperare,
Se 'ndelira 'n leşinul unei răpite fiice
Şi nu mai vedea riscul, răpunerea vieţei,
Uita şi neputinţa şi 'ntreaga părăsire
In care-l uită cerul, şi fără soţi şi arme,
Ca leul în turbare, cu ochii 'n schinteiere,
Se răpezea în răcnet pe răpitor asupra
Şi 'n luptă disperată, sub braţele-i nervoase,
Sub mâni înfigătoare, sub grei genuchi ca plumbul
Işi sugruma păgânul, făcând a-i sări ochii
Sclipind de 'nghetul morţii, şi printr'un negru sânge
A-şi gâlgâi în noduri spurcatul vânăt suflet.

Acestfel gemea ţara în doliu cufundată
Când, după mari şi grele pericole de viaţă,
Turbate persecuţii, Mihai la urmă vine
Să 'ncingă a sa frunte cu stema prinţiară,
Suindu-se pe tronul pe care guvernase
Şi fratele său Petru, şi fratele său Ştefan,
Şi tată-său Pătraşcul, care pentru dreptatea
Şi blânda-i guvernare, se mai numise încă
Cel Bun şi Drept Pătraşcul; pe care guvernase
Şi moşul Radul-Patru, numitul şi cel Mare,
Străbunul Dan al treilea şi Vlad faimosul, Ţepeş,
Părintele acestui, şi marele-acel Mircea,
Părintele lui Ţepeş, şi Dan tatăl lui Mircea,
Şi Radu Negru, moşul lui Dan şi răstrăbunul
Lui Mihail al nostru, lui Mihail cel Mare,
Cel fondator domniei şi primul prinţ al ţării.
Toţi Basarabi d'a rândul în sus din fiu în tată,
Până la căpitanul legioanelor romane
Care se stabiliră în ţara Macedonă
De-Aurelian augustul, şi locul ce s'adapă
De Istru şi Morava numiră de atuncia

www.dacoromanica.ro

Basarabiţa Romei, ca să se ştie 'n secoli
Că Basarab fu capul acestei colonie.
Acest Basarab fost-a unul din prinţii Romei
Şi căpitan celebru, ce, pentru mari succese,
Victorii lăudate ce 'n arme repurtase
In basa Arabie, ast nume i se dete,
Ce 'n lunga sa durată peste zecimi de secoli
Cu glorie, mărire, trăi 'n Ţara Română,
Scutită, guvernată de glorioasa viţă.
Această ţar' acuma era de tot căzută;
De tot îngenuchiată la marea greutate
Acelui de fer sceptru, acelui jug osmanic.

Eternul prea puternic ce 'nalţă şi doboară
Rigate mari şi naţii, şi altele realţă,
Din tronul Preatăriei cel mai presus de ceruri
Şi 'ntins cât Preatăria, în mijlocul de angeli,
Subt ale cui picioare aceste fără margini
Domnii şi lumi de stele sunt pulbere de aur
Şi splendidă ş'aprinsă, în spaţiu avântată;
Din ast tron ce coprinde nemărginirea toată
Şi orice stea e parte, divină adornare
A gloriei ce 'ncinge întreaga-i maiestate;
Cu ochiu-i ce provede şi 'n clipă restrăbate
Prin cristalinul spaţiu arcanele adâncuri
Şi cele mai ascunse ce faţă-i stau nainte,
Priveşte şi s'atinge l'atâtea varii chinuri
A gintelor române, a gintelor creştine
Ce gem subt împilarea protivnicilor crucii,
Şi stavilă decretă acestui torent barbar
Ce ca flagel al lumii, de multele abateri
Din calea cea prescrisă în legea sa cea sântă
Lăsase să izbească, s'ameninţe păcatul,
Ca să cunoască omul cât pierde când îşi uită
Amorul spre aproape, unirea către bine,

www.dacoromanica.ro

Frăţia într'un tată şi *sclav* face din *frate;*
Decretă 'napoierea orientalei spaime;
Şi Fiiul şi Cuvântul ce stă la a sa dreaptă
Plineşte a lui lege şi cuvintează astfel:

(O spirt al veritătii, Consolator divine,
Al bunelor tezaur şi dătător de viaţă!
Tu Doamne, mă lumină şi-mi dă acea putere
Fedel a reproduce cereasca cuvântare
A Fiiului Puterii; şi Tu iar împlineşte
Şi fă să se 'nţeleagă aleşilor acelor
Cu mintea luminată oricâte neputinţa
Umană şi plăpândă nu poate să ajungă
Nici chiar să 'nchipuiască, nici, cugetând, să afle
Cuvinte să esprime!) — El cuvintează astfel:

« Sunt Alfa şi Omega, Principul şi Finitul;
Iar intervalul este al liberii voinţe.
Am întregit atomul, i-am dat proprietatea,
Impus-am simpatia cu altul a se strânge
Şi întregit-am totul; iar legile-mi divine
Il leagă şi îl ţine. Materie şi minte
Unitu-le-am prin nuntă, şi facultăţi, talente
Părţit-am cu mâini pline, predestinai organe.
Am înăscut instinctul spre uzul facultăţii;
Memoria împus-am şi raţia 'ntronat-am.
Format-am cunoştinţe, am dat curs judicăţii,
Am nemurit ideea în formă, calitate,
Şi 'n nuntă uniformă pe lege neschimbată
De şiruri sânt conduse în line, dulci comerce,
Idee cu idee am zis să se 'nmulţească
Şi 'n sacră armonie formând soţietate,
A combina ştiinţă, sub care cea mai dură
Materie, ducilă a se supune formei
Şi artă să producă. Incât artă cu artă,

www.dacoromanica.ro

Ştiinţă cu ştiinţă, şi toate între sine
Să 'ncheie cunoştinţa luminei neapuse,
Eternei veritaţi, vecin să fie omul
Cu-a noastră preştiinţă, ş' ajuns l'a sa ursită.

Statornicit-am locul, am zis să curgă timpul.
In oricare fiinţă impus-am şi natura-i;
Oricare faptă zis-am să-şi aibă consecinţă.
Creai şi judica-voi, şi cere-voi cuvântul
La interval în parte, la intervalul lumii:
Ş'atom şi universul voi cere a-mi răspunde;
Durata fiecărui încheie şi judeţul.
Atomul despre sine se judică în parte;
Ca parte a 'ntregimii se judică 'mpreună
Cu totul, şi încheie judeţul acel ultim
Teribil, ecumenic, luându-şi fiecare
In drept dup'a sa faptă şi însuşi după cuget.
Registru-mi este timpul şi mărturie locul;
Iar pârâ ş'apărare stă faţă facultatea,
Şi uzul ei pronunţă răsplata cuvenită.

« Când omul nu s'alungă din legile-mi eterne
Şi ţine calea dreaptă, din grad în grad prinvine
L'a sa predestinare, l'acel ideal bine;
Omul e om în sine, soţietatea 'ntreagă
Constă din elemente curate, sănătoase,
La locul lor veghiente spre 'ntreagă armonie,
Şi naţia devine potentă, progresivă,
Mărită, lăudată, ferice, glorioasă.
Aleşi formează popol, model între popoare,
Şi legea lui refletă eterna, justa lege.

« Când omu 'nchide ochii la marea-mi provedinţă,
Abuză facultatea, ş'o mână 'n cerbicie:
Nu cată adevărul, n'adună cunoştinţă,

www.dacoromanica.ro

Se părăseşte astfel ca şi când facultatea
Ar fi după 'ntâmplare, nu şi-ar avea un cuget,
N'ar fi o provedere; se lasă 'n statul vitei
Ce câte daruri are îşi vin l'a lor ursită;
Natur' atunci a faptei aduce după sine
Ideilor confuzii şi cunoştinţi fatale,
Mai proaste decât însuşi necunoştinţa vitei:
Orbie spirtuală, exotic întuneric;
Iar patima devine grozav, infernal viţiu;
Ura 'ncuibează 'n inimi, nencredere şi luptă;
Desarmonie plină devine individul;
Soţietatea 'ntreagă e dédal, negru haos,
Cu veargă grea condusă de dreptul mai puternic,
De sine preparată la jugul din afară
Ce vine iar de sine, din legea ce odată
S'a scris că orice faptă îşi are consecinţa:
Fiinţa e mai vilă şi chiar decât nimicul;
Viaţa este moarte simţindă, dureroasă,
Mai rea decât străpasul, e temere de moarte.

« Din epocă în alta, din secol în alt secol,
Intreaga-mi Provedenţă a provăzut s'aleagă
Predestinate-atoame spre cultul veritǎţii,
Spre creşterea ştiinţei şi sacra-i propagare.
Aceştia vorbiră, culeseră ştiinţe,
Urmaşilor legară a lor înavuţire;
Se consacrară faptei, lucrară, suferiră,
Descoperiră lumii divine adevăruri,
Pe omul educară. Şi 'n zelul lor cel mare,
Fierbintea lor credinţă, chemară jos Cuvântul
Spre împlinirea legii ş'a omului noire.

« Se împliniră secoli. Prin raza ceea vie
Şi deifăcătoare a spirtului-ştiinţei,
Din creatoare-agape a Zeului-Părinte,

www.dacoromanica.ro

In sânul curăţiei, virginităţii sacre
M'am conceput de sine, materie luat-am,
M'am revestit într'însa ca 'n ceruri cu lumina
Ş'am încarnat Cuvântul, să deifac pe omul.
Făcutu-mi-l-am frate şi fiiu de ceresc Tată,
L-am înfrăţit cu sine; sfinţit-am pe săracul,
Productul muncii sale cu dreptul prefăcându-l
In corpul ş'al meu sânge de viaţă dătătoare,
Legat-am a mea pace. Am întărit credinţa,
Am încălzit amorul, am îndulcit speranţa;
Am consolat pe miser; am plâns pe cel nemernic;
Am fericit în secoli pe făcători de pace.
Amenințat-am crima; fruntat-am ipocritul;
Am biciuit pe omul ce cumpără şi vinde
In locurile sacre, ca demagoghii-aceia
Ce amăgesc popoare în numele dreptăţii,
Credinţei, rentregimii, făcându-le organe
La 'n partele-şi foloase, la alte feare nouă;
Şi pus-am *anatema pe jug şi pe sclavie.*
Am suferit ultraje, cunună grea de spinuri,
Şi sceptrul infamiei şi purpura despotă.
Purtat-am a mea cruce, răbdat-am pironirea,
Impungerea şi fierea; lăsat-am însuşi moartea
A disforma pe Zeul; m'am coborît în groapă
Ca să dobor păcatul, să feric în jos Orcul;
Trecut-am peste moarte şi arătat-am lumii
Că poate-se Cuvântul să sufere, să pată,
Să vie pân' la moarte, ci viu e totd'auna
Şi în triumf resaltă, uimeşte custodia,
Infericarea rumpe şi 'n ceruri se realţă,
Lăsând jos fructifere divinele-i seminţe,
Pe care le 'ncolţeşte, le creşte şi le coace
Al veritătii spirit în secoli, generaţii.

www.dacoromanica.ro

« Plinind, legat-am legea ş'a mea cerească pace.
Convinşi ai mei discepoli, luându-şi a lor cruce,
Prin limbi de foc vorbiră, întinser' adevărul,
Convinseră popoare şi le chemară 'n staul
Să facă-o turmă mare cu Raţia Păstorul.
Martirii se luptară mărturisind credinţa,
Şi vingătorii luară stâlparea şi cununa.
Puţin trecu şi iată amăgitori de staul,
Parodiară legea-mi spre 'n parte-le foloase:
Discordia, trufia veniră 'n locul păcii. —
La 'ntreaga desbinare, uitare despre sine,
La cearta despre lege, la neagra împărţire,
De oameni *sclavi* şi *liberi;* la ura nempăcată.
Intre strivitul frate şi strivitorul Iudă
Ce cugetul rempinge, căci a trădat Cuvântul,
Venit-a Saracinul adus de însuşi fapta;
Căci Grecul şi Romanul îşi preparase soartea:
Din rău mai rău păşise şi răul ajunsese
A se 'nmulţi cu şapte; se degrada Creştinul,
Era corupt cu totul: cel arbur se pălise
La frigul desfrânării şi viforul de patimi
Ii spulberase fructul cu frunza dimpreună.
A trebuit să vie o moarte temporală
Ca iarna după toamnă; a suferit urgia
Ce pune pe potentul în cumpănă cu sclavul;
Abate jos trufia, restrânge desfrânarea
Şi curăţă păcatul prin lacrămă, durere.
Destul. Sunat-a ora şi vocea penitinţei,
Recunoscut-a omul cel preţ al libertăţii
De care abuzase cu însuşi al său frate.
Intindem spre semn braţul să stea pe loc urgia
Virtuţii, ce puterea îşi uit'a recunoaşte,
Care teribil angel devine-al răzbunării.
Acum va sta torentul ce 'nneacă şi distruge
Şi pusu-s'a un termin pe care nu-l va trece.

www.dacoromanica.ro

Nu se retrage însă, ci sta-va unde este;
Şi 'n lunga-i luptătură de valuri tare 'ncinse,
Ce gradual se-alină până când stau în lene
Şi se corump de sine; seca-va la căldura
A soarelui ştiinţei, şi Grecul răsufla-va
Să cugete în teamă; şi matorindu-şi planul
In anii penitinţei, păţit să se rentreagă
In drepturile pàtrii în mână cu stâlparea.
Ministru-acestei fapte, a 'ntâmpina păgânul
Ş'a frânge-a lui pornire, ales e Unsul nostru,
Omonimul puterii, teribilului angel
Ce 'nvinse apostaţii şi curăţi tăria
De empiile duhuri, de capul lor... *Perdutul.*
Mihai va rumpe jugul Românului ce geme
Şi cerbicos greu pasă la 'ntreaga salutare. —
După treizeci şi două de săptămâni trecute
Şi alţi trei ani cu ele, Grecul realţă capul
Ş'anunţă libertatea cu ziua-Evangeliei
La verginea mea maică ». — « Salvă-ţi poporul, Doamne!
« Şi binecuvintează al tău drept patrimoniu! »
A răsunat tăria de mii de miriade
De angeli ai Măririi; şi vie ambrozie
S'a revărsat în ceruri din cel de trei ori sânt.
O cât de lungă este, de tot materială
Umana încercare de-a exprima cuvântul
Cerescului Părinte! — E altă limbă 'n ceruri,
Cu totul spirtuală, e clipă, ş'a zis toate;
E limbă a luminii ce-abia imită ochii,
De s'ar putea vr'odată materia cu mintea
Să vie 'n comparare. — Acestea-a zis Cuvântul
In limba sa divină, şi Gabriel îndată
Nainte e ca vântul, pară de foc ministru;
Acel arhangel însuşi anunţător de bine.
Cuvântul era splendid în toat'a sa lumină,
Totul era comandă şi angelul se 'nclină;

www.dacoromanica.ro

Solia-şi priimeşte şi pe pământ e 'ndată.
In răpedea-i clipire circonferind şi-avântă
Acele candide-aripi, se cumpănă, se pune
Şi stă pe cel mai gotic, mai naltul vârf carpàteu.
Blând Serafim! aicia aşteaptă şi mă lasă
A te privi o clipă, că 'n marea-ţi răpeziune
Ce ochi ar fi în stare a-ţi observa fiinţa? —
Un fulger de viaţă, o dulce licurire,
Lumină care numai a cerului regină
O poate să descrie la mistica sa nuntă
Şi la a sa 'nălţare după pământ la ceruri;
Lumină ce străbate fiinţa muritoare,
Materia transpare şi o poetisează,
Spirit devine toata blândeţe, bucurie;
Deştept omul n'o vede, căci în estas ca sfinţii
Işi scutură jos lutul, trăpasă 'n regii sacre
In buze cu surâsul. — A! te-am văzut odată,
O graţie cerească, atunci, în *Visul* cela,
Când sufletul meu tânăr era poet ca tine
Şi-l învăţai cântarea din arpa ta cerească!
Să te mai văz odată aşa la ceasul morţii!
Iţi mulţumesc, o angel, şi pasă la solia-ţi!

Işi împlinise noaptea pe jumătate cursul
Şi pare că făcuse o pauză solemnelă.
Iar somnul învârtise aùreea sa veargă
Şi adormise 'ntreagă natura restătută.
Tăcerea pretutindeni domnea în maiestate
Şi luna era plină în toată strălucirea-i.
Cu dânsa dimpreună din Orient încoaci,
Trecând peste tărâmuri, popoare asiatici,
Pasase în Europa al somnului blând angel.
In urma sa el lasă viaţa în dulci visuri;
Laboratorii zilei i-adoarme în sudoare,
Pe aspre căpătâie vărsând cerească pace,

www.dacoromanica.ro

Şi balsam de 'ntărire pe abătuţii membri;
Pe întristaţi îi fură din mijlocul durerii
Şi-i trece peste chinuri în regii variate.
El este-aducătorul cereştilor imagini
L'a drepţilor speranţă; pe cuvioşi îi lasă
In rugă pietoasă, vegherea le-o respectă;
Se 'nfiorează iară şi-şi copere-a sa faţă,
Cu aripa-i alină, la orrenda vedere
A crimei, desfrânării, şi fuge şi le lasă
A priveghia în spaimă, a-şi deseca puterea
In infernal precuget, în empie lucrare;
Se depărteaz' asemeni, în mare 'nfiorare
De cei ce vând dreptatea ş'a văduvei avere,
Şi pe tirani îi lasă în crudele lor chinuri,
In bănueli cumplite, în cruntă remuşcare
In patul lor cel moale, mai pungător, mai aspru
Şi însuşi decât spinii; căci somnul lor e altul,
E demonul de noaptea ce chinueşte carnea
Mai rău decât vegherea, şi 'n chipuiri sinistre
Pe păcătoşi adoarme, în spasmuri convulsive,
In visuri dureroase ce se precurmă 'n răcnet
In chinuri îşi ţin şirul şi 'n chinuri încctează.

Acum pe România plana somnalul angel
Şi uşura 'mpilarea şi dorurile zilei,
Când răpede, mai iute decât clipirea însuşi
Arhangelul s'avântă de pe Carpaţi spre Istru
Şi-şi îndreptează sborul spre vetrele lui Bucur,
In noua rezidinţă, şi iată-l faţă 'n faţă
Cu angelul dormirii. — Se 'mbraţă, se salută.
C'a ochilor dulci raze ce-aprinde simpatia,
Ca două flacări tineri ce se absorb într'una,
Ca două atribute ce întregesc ideea
In mintea concentrată, se înţeleg în clipă
Şi ambii fac un angel mulţit în atribute.

www.dacoromanica.ro

Ca fulger sunt în curte, ating tot ce veghiază;
Soldaţi în sentinelă, în prag adorm custodul,
Străbat la Domn în domă, şi scapără lucirea
Din candela ce arde, şi stau în oratoriu.

Aci viaţa vieţii, simbolul ţibertăţii,
Icoana învierii când în triumf Cuvântul
Derapănă sclavia, a sufletelor moarte,
Şi înnoieşte omul spre cugetul cel mare,
Insuşi acea icoană lucea d'a sa splendoare
Şi reflecta lumina din candela de aur
Ce-şi înălţa la ceruri o flacăr' albăstruie,
Ce-o aprinsese Prinţul cu pietoasa-i mână.
Eroul, dup'o lungă, profundă cugetare,
Işi terminase ruga cea după miezul nopţii
Şi 'n jeţul său purpùriu, cu fruntea p'a sa mână,
In planuri salutarii şi varii şi măreţe,
Işi aţintase mintea către Omnipotinţă
Şi ochii pe icoană, a cării cereşti raze
Imprumuta puterea acelui dulce angel
Ce-alină orice cuget şi 'n aromire sacră
Pe cuvioşi adoarme după fierbinte rugă.
Aşa adoarme-eroul; şi Serafimu 'ndată
Desparte dela sine pe fratele său angel,
Ca o calitate abstrasă din substanţă;
Il lasă la solia-i, şi singur el Arhangel
In toată frumuseţea-i în umbră se deseamnă.
S'apropie de Prinţul, ş'asupra lui întinde
O aripă alină şi albă ca lumina;
Pe splendidele margini de fulguri diafane
Se 'ngână, se mărită acele culori varii
A gloriei cu care îşi cinge cerul fruntea
Când răcoritei sfere anunţă 'ndestularea.
Cu ochii săi cerùlii înamorat îl vede;
Preveghietor l-aţintă să nu-l atingă rază,

www.dacoromanica.ro

Să nu-l scoale lumina. Astfel o mumă vine,
S'apropie de leagăn la pruncul său cu sânul
Şi cu surâsu 'n buze, în pieptu-i cu ardoarea,
Priveşte încântată la fructul tinereţei
Ş'al păcii conjugale; acestfel Serafimul
P'eroul său priveşte, ş'ardintea lui vedere
Vorbeşte, spune multe în Prinţul ce visează.
A cerului decrete acum sunt cunoscute
Lui Mihail cel Mare. — Arhangelul e 'n ceruri,
Şi Prinţul se deşteaptă, drept în picioare sare. —
Priveşte şi ascultă, şi n'aude nimica,
Nimic străin nu vede. A candelei lumină
Se 'nalţă, se coboară, şi vasul ei cel sacru
Se leagănă uşure pe-aùreea-i catenă;
Şi un profum de viaţă dintr'însa se esală.
Mihai pasă la uşă şi pe custod îl află
Dormind în a sa lance cu capul p'a sa dreaptă.
Se 'ntoarnă la icoană. — Şi mintea-i se lumină,
Indată-i vine 'n cuget ideea Invierii
Desvoaltă, lămurită acest fel cum la nimeni
Nu mai venise încă. Se cearcă, se 'nterroagă
Şi alt cu tot se simte. E plin d'o 'ncredinţare
Necunoscută încă. — In inima sa simte
Decretele divine, şi braţul ş'a sa minte
Capabile de faptă. Fântâna cugetării
Inundă 'nvolborată, fiinţa îi înnecă.
Repaos cere carnea şi 'n sbor îi este mintea.
Cămara nu-l încape şi largii paşi detună;
Străbate, restrăbate întinsa-i încăpere,
Gigantica sa umbră în lungu-i se deseamnă
Şi răpede-l urmează circonferind pereţii.
Vulcan în pieptu-i fierbe divina răzbunare;
Cu miile-i vin planuri întru restabilirea
A drepturilor pàtrii ş'a ţării rentregime.
S'aşează să răsufle. Umbroasa-i, lata frunte

www.dacoromanica.ro

In pumnu-i se 'ncreţeşte şi-i încovoaie braţul.
Astâmpăr nu e 'ntr'însul şi 'ndată se realţă.
Sublim este bărbatul când intră în el geniul
Cereştilor voinţe! şi inspirat îl mişcă,
Materia frământă în neastâmpăr sacru
Şi 'ncinde carne, minte! E alt Enoh ce sboară
Pe aripa dreptăţii răpit d'a sa credinţă!
E un profet în planuri, al doilea Elie
Ce pe un car de flacări s'avântă către ceruri
Să 'nveste maiestatea c'o frunte radioasă! —
Nu poate sta eroul, e drept la orologiu...
E mult până la ziuă! — ci poate 'napoiază!
Şi trece la fereastră să caute afară.
O aură uşure îi mângâie 'ncet fruntea
Şi părul îi resfiră şi-i răcoreşte pieptul.
Se reazimă pe braţe şi se răpeşte 'n gânduri;
Revine iar în sine şi orele-i par secoli
Ce trec cu toate astea cu viaţa dimpreună
Ce şi ea ni se pare ca ziua strecurată.
Trec orele şi iată cocoşul se aude
Ce îi străbate-auzul ca ultima cea trombă
Ce chiamă la viaţă pe trapasaţi din secoli.
Răcoarea dimineţei începe să se simţă,
Ş'alboarea nu 'ntârzie, la răsărituri spuntă;
Se colorează 'n urmă şi purpura-şi destinde
Ridenta Aurora, şi pier umbrele nopţii.
Concerte mii de pasări salută dimineaţa.
Natura se deşteaptă şi cerul îşi deschide
Eterne porţi de aur şi soarele răsare.
Primarele lui raze, lucirea matinală
Inundă de lumină michaileana frunte,
Simbol independinţei la cugete române.
Pe loc se 'ndreaptă Prinţul, se crede faţă 'n faţă
Cu însuşi Provedinţa, al cării ochiu l-aţintă,
Provăzător îi spune că e deschis asupră-i

www.dacoromanica.ro

Şi răsărit-a *ziua.* — E ora rugăciunei;
Eroul îngenuchie şi 'nclină a sa frunte.
In rugă totd'auna tăcută-i era buza
Şi inima sa numai se esprima fierbinte
Şi-şi desvolta simţirea ce limba nu e 'n stare
Material să spuie; iar pietosu-i cuget
Pe aripe de flacări ce-i prumuta credinţa
Svola până la tronul cerescului Părinte,
Ca sacru olocaust de umil şi drept suflet,
Şi se 'nturna în sânu-i reîncălzit, fierbinte,
Aducător de pace. Aşa 'ngenuchie-eroul
Ş'aţintă la cer mintea, ce încă ca icoană
Cingea în tot coprinsu-i cea vizie nopturnă,
Şi graţia divină în toat'a lui fiinţă
O simte revărsată, şi-l face să esclame,
Să 'ntinz'a sale braţe: « O Doamne al puterii,
Ce 'n zile de primejdii ai fost a mea scutire!
Şi când turbat nemicul cerea a mea viaţă,
Atunci ca prin minune trimis-ai al tău angel
Când îmi lucea în ochii-mi securea ucigaşă
A omului de sângiuri, şi îmblânzişi cruzimea,
Făcând a-i cădea arma din mâna-i tremurândă,
Şi mă salvaşi din ghiare a fearelor bipede,
Ca să-mi încrezi la urmă căzutul acest popol
Şi vearga voivodală. Tu Doamne al minunii,
Al graţiei şi-al vieţei! binevoişi şi-acuma
A-mi revela arcane decrete, salutarii.
E Domn, Domn, Zeul nostru! Românilor s'arată;
Glorificat să fie trei-sântul al Tău nume!
Şi 'n binecuvântare cerescul său ministru
Ce 'n numele Lui vine, o suflete, măreşte-l! »
Era încă 'n genuchie, plin de sudoare Prinţul
Şi lacreme eroic' ştergea dup'a sa faţă,
Când uşa se deschide şi intră scutierul...
— Ce ştire? — Prea-sfinţitul Eftimie... — Sosit-a?

www.dacoromanica.ro

— Cu ziua dimpreună intră în capitală
Şi la metoh aşteaptă, soleşte-a sa venire
A s'arăta la curte. — Să vie. Scutierul
Se 'nclină, tăcut iese a împlini comanda. —
« — Binevenit să fie al Domnului ministru!
« La timp sosi păstorul, şi cerul îl trimite.
« Ce cauză îl face Târgovişteа să lase,
« Să vie toată noaptea? ş'atâta neastâmpăr
« A mă vedea îndată?... Mi-e prea de trebuinţă
« Cu el a mă 'nţelege. Păstorul ce veghează
« Când turma e 'n pericol, şi prinţul ce nu doarme
« Când îngenuchie ţara, din ochi îşi cunosc păsul,
« Niciunul nu e Iudă... Iţi trebue unire,
« Bărbaţi a te încrede, făcuţi a te 'nţelege...
« Mult poate chiriarhul cu viaţa cuvioasă...
« E legea înainte, şi patria, şi fiii,
« Ş'averea, şi viaţa... Le-a preţuit Românul.
« Boierul e rea fiară! el numai te orbeşte
« Şi toate şi le vinde pe o speranţă numai
« Când are înainte o umbră de domnie.
« Ci om e şi boierul, şi omul e amestic
« De angel şi de demon... Avem şi partea bună,
« Iar partea infernală e rea când e 'n putere...
« A împilat-o Turcul... Să nu perdem speranţa. »
Aşa cugeta Prinţul şi cuvânta în sine,
Când intră chiriarhul, Eftimie zelosul.
In Domnul îl salută şi-l binecuvintează.
Eroul se înclină cerându-i smerit dreapta
C'o demnă curtezie ce 'nnobilă mărimea;
Il pune jos să şează şi caută în ochii-i,
Şi Prinţu 'ntr'înşii vede aceeaşi esprimare
Arcană şi divină a visului de noaptea
Ce aprinsese 'ntr'însul acea mânie sacră
Şi regeneratoare. — Tu, Muză, spune-acuma
Ce vorbe-au între sine păstorii şi cu prinţii

www.dacoromanica.ro

Când îşi cunosc solia şi păsurile ţării;
Când au să reformeze şi inima şi mintea
Popoarelor căzute; când răul predomneşte
Pe mic şi peste mare, şi toţi s'abat din calea
Prescrisă omenirii, nu este pân' la unul;
Când au de a se teme de jugul din afară,
De intrigi din năuntru, şi când conspiră iadul
Asupra învierii a omenirii stinse
In moartea cea morală. Tu spune, sau tu fă-ne
A devina propusul şi planul şi vorbirea
A doi Români ce singuri erau meniţi de Domnul
A realţa poporul ş'a da viitorimii
Esemplu de mari fapte şi cuget necesariu
Să ştie că Românul nu moare, şi-l aşteaptă
O soarte radioasă, serbată 'n preursirea
Divinelor decrete. Tu, Muză, fă-ne iară
Să ştim că viu e Domnul şi e *progres* în sine
Şi-i aşteptăm venirea, ce popole realţă.
Tu spune toate, Deo! Creştină libertate;
Căci până la noi fama nu ne-a adus nimica
Din câte se vorbiră în doma prinţiară
Cu Domnul numai martur.

www.dacoromanica.ro

CÂNTUL II

Treizeci de zile-asemeni mai răsăriră încă
Pe trista Românie, şi soarele asemeni
D'atâtea ori trecuse peste aceleaşi scene
De cereri fără margini, de pradă, violaţii,
D'ucideri fără teamă, de ţipete, de sânge.
De când în când Păstorul se arăta la curte
Şi se 'nchidea cu Duca în lungă conferinţă.
Boierii între sine avea adunări dese,
Şi Chiriarhu-adesea era cu ei de faţă.
In cele după urmă nu înnoptase bine
Şi adunare mare era la Banul Manta.
Era închisă poarta ş'un ferentar sta 'n pândă.
In curtea spaţioasă se tot auzea giruri
De cai, şi clunţul zornet zăbalelor spumate
Ş'acea scuturătură ce dudue ca tunet,
Şi baterea copitei, spărgând în neastâmpăr
Gunoiul bătăturei cu iarba încolţită,
Şi ninchezatul ager.
Feciorii primbla încă chingaţi, înşelaţi caii
Până să-i dea la iesle sub tinsele umbrare.
In case-era 'ntunerec; în sus, în capul scărei
O surdă licurire din îngânată lampă
Işi revărsa lumina în lunga intrătură
Şi arăta vederii bătrâni, gălbui, păreţii.
La uşa de intrare a salei de ospeţe,
Sta un fecior din casă cu mâna sa pe cheie.

www.dacoromanica.ro

In fund, în fundul salei, un pat cât ţinea latul;
O scoarţă purpurie în late vergi florate,
Ţesută de băneasa, sta 'ntinsă în tot lungul,
Şi atârna la vale stufoşi şi mândri ciucuri;
Şi laviţi prelungite în dreapta şi în stânga
Roşea într'o dimie întinsă 'n ţinte albe,
Ţesută iar în casă. O tavolă rătundă
Şi mare sta la mijloc, c'o stofă bellicoasă,
Cu grei de argint ciucuri; o cruce sta pe dânsa
Cu tot, de tot de aur; o carte fericată
In smalţ şi nestimate, şi luminări trichellii,
O veargă pastorală şi sacrele vestminte,
Pontificala mitră lucea 'naintea crucii.
In cap, în faţa uşei, un jeţ de nuc prea neted
Şi vechiu din alte zile, cu perna, rezemântul
De catifea verzuie, cu ţinte pe el galbeni
Ş'aùree 'n jos funde. — La răsărit icoane
Dela străbuni lăsate, ş'o candelă măreaţă
Ardea întru tăcere. — In sus, d'asupra uşei,
Insemnele băniei în arme 'nchipuite,
Cu lănci între stindarde, în jurul unei perne
Cu un toiag pe dânsa ş'o neagră gugiumană
C'o penişoară albă; şi două steaguri drepte
Drapa băneasca uşă. — In partea cea din stânga
Era două colane masive, de stil moric.
Din una pân' la alta o veargă de fier groasă
Ş'o draperie deasă de dânsa suspendută,
Cu ciucuri şi cu funde, ţinea uşor intrarea
Cea largă, spaţioasă, formată 'ntre coloane.
Un alt fecior din casă, nepot de sor lui Manta,
Aci lângă cortină întroducea pe oaspeţi
In stanţa afundată, trecând prin intrătura
Ce deschidea cortina. — Aci sta Banul Udrea,
Bătrânul Banul Manta, şi Banul al Craiovei
Mihalcea belicosul, şi Vornicul Dumitru,

www.dacoromanica.ro

Şi Mitrea cel hotarnic, Mirică Logofătul,
Issar şi Teodose, mintoşi Logofeţi ambii;
Vistierii Dan şi Pană, Spătarul Vintilică,
Spătarul Văcărescul şi Aga Vitejescul,
Şi Aga Luca-Lungul, şi Radul Bărcănescul,
Tus-trei fraţii Buzeştii, Calofirescul Radul,
Şi capul lor, Păstorul Eftimie zelosul.
Era 'nvestiţi cu toţii ca 'n zile de paradă:
Imbrăcătura strimtă, îngust găitănată,
Intra în cisme galben' ce zornăia în pinteni.
Pieptare pe corp strânse în găitane late,
La căpătâiu cu nasturi; pe umeri chepenege
In copce d'argint prinse, cu fir de tot cusute,
Pe margini cu hârşie, lovea 'ntr'o parte coapsa.
D'o bellică cintură ce coprindea mijlocul
Intr'o curea cu ţinte, cu zale aurite,
O sabie-appendută suna 'n toată mişcarea.
De gât decora pieptul colana cea de aur,
Cea rămăşiţ' antică de cavalerii Romei.
Pe spalle cădea plete din mica gugiumană
Şi pusă la o parte cu fundul lăsat roş.
Iar Banii-avea pe umeri în loc de chiepenege
Un lung şi splendid conteş; la mijloc cingătoarea
Mai lată de mătase, cu două mari, rotunde,
Masive d'aur copce, ş'o pană 'n gugiumană.
Iar Chiriarhu 'n straie de lână umilită,
Ş'o glugă monahală acoperea cărunte
Şi cuvioase plete, — căci pân' atuncia încă
Gâmfarea bizantină nu corupsese clerul. —
— Rău se 'ncuibă păgânul în ţară, badeo Udreo!
Suspină vechiul Manta; mult s'au stricat boierii!
Ce moliciune mare 'n dumneavoastr'ăi tineri!
Pe când eram eu june ş'aleserăm cu toţii,
Din Afumaţi pe Radul, când Paşa din Nicopol
Venea ca beiu al ţării, cinci bătălii tot una

www.dacoromanica.ro

Avurăm cu păgânii şi 'nfrânserăm trufia
Spurcatului Mehmet-beiu. Ce foc era pe ţară!
Cadiu în tot oraşul! Turcime în tot satul!
Junghieri şi pradă mare! Era turbaţi păgânii.
Junimea boierească p'atuncia avea sânge:
Cu mic cu mare ţara era în arme toată
Şi mi-ţi făcea pe Turcul să ne respecte dreptul.
Turcii d'acum sunt loaze, borfaşi, suferiţi trântori.
Câţi cugetaţi să fie cu toţi în toată ţara?
— Sunt mulţi, ucigă-i crucea! răspunse Dan Vistierul;
Vr'o trei mii rămăşiţe dela domnii trecute,
Ce 'n voie de nevoie, prin oarba nepăsare
Şi moalea cârmuire rămaseră în ţară
Ca negustori, să zicem, şi 'n faptă ca locuste.
Pe lângă ei veniră pungaşi cu punga seacă,
Acei ce 'mprumutară pe hoţul de Lisandru
Să-şi cumpere a ţară ca să o poată vinde,
Şi spre-a-şi lua iar banii, luară în arendă
Veniturile ţării cu oameni dimpreună.
Şi datoria-aceea e rea, mare cangrenă,
Din zi în zi tot creşte, se tot mulţesc datornici,
Se 'nfipseră în ţară ca lipitori mârşave,
Ce nu le mai smulgi altfel fără să rumpi şi carnea.
— Le dai un praf de sare d'a neagră ca şi ele
Ş'apoi le vezi cum varsă, stârcindu-se, ăl sânge,
Prorupse Rad-Buzescul c'un eroism sarcastic,
Şi râseră boierii c'un râs de răzbunare
Ce-anunţia mari fapte.
— Pe lângă-aceste feare, alţi vr'o trei mii ne-aduse
Tot ciuma de Lisandru, să-i fie biet spre pază,
Să stoarcă cu ei ţara şi să domnească 'n pace,
Urmă tot Dan Vistierul, căci el le da simbria.
— Despotul în putere nu e fatal atâta
Ca deşirata iasmă de un tiran molatic,
Prorupse Chiriarhul sorbit în ascultare.

www.dacoromanica.ro

Cea temere hicleană, cea remuşcare cruntă,
Ne'ncrederea în toate şi frica şi de umbră
Il fac uimit s'alerge la simbriaşi venetici
Şi 'n mână le dă viaţa cu ţara dimpreună.
In dreptul lor acuma ei ca p'a lor avere
In lung şi 'n lat o pradă. — Unde mai pui acuma,
Urmă iar Vistierul, p'aceştia din urmă
Mării-Sale gvardii, ce din Constantinopol
L-aduseră în ţară şi nu mai vor să fugă?
Spahiii se 'ndulciră la mierea şi la untul
Ce cură copioase ca 'n raiul ce visează
Păgâna spurcăciune! Mult le plăcu viaţa
Trândavă, vagabondă, şi mult le veni bine
Cu traiul cel uşure al celor dinainte
Pungaşi, ş'adică gvardii ce mi-i aflară 'n ţară.
— Noi nu ştim ce le place, adăogă bătrânul,
Nici cum le vine bine. Noi întrebăm acuma:
Stau ei după tractate? Avem vr'o legătură?
Se află vre un ordin al Porţii spre aceasta,
Ca 'n timpul lui Mehmet-bei ce aducea firmanul?
Ca, daca coconaşii nu ştiu, cu arma 'n mână
Să-şi apere moşia şi să-şi păstreze dreptul
Ce bunii lor, bătrânii, ştiură, cu-al lor sânge,
Să-l lase 'n moştenire pe mari, sânte temeie,
Incai să afle lumea că ne-am supus de frică.
E vr'un firman al Porţii ce nu va să cunoască
Tractatele 'n fiinţă, şi noi biet nu cunoaştem
Nici cum se ţine pala, nici cum se 'mpumnă lancea
Şi d'aia Turcul astăzi se joacă cum îi vine
Cu casca dorobanţă, cu conciul femeuţei?
Acestea voiu să aflu, să ne luăm de una.

Atuncea Logofătul, mintosul Theodose:
— O unchiule, răspunse, se ştie că vr'un ordin
Nu este dela Poartă a ne călca tractate,

www.dacoromanica.ro

A ţine Turcii 'n ţară şi a-i lăsa să-şi facă
Giamii şi locuinţe, să stoarcă pe creştinul,
Să ne batjocorească şi legea şi credinţa,
Să-şi facă jucărie cu viaţa noastră însuşi.
De faţă vreun ordin, e drept, că nu se vede:
Vedeţi însă c'aicia e marghiolie mare,
Că e hiclean păgânul şi nu ştie de lege.
Incetul cu încetul se 'ntinde mereu Turcul,
Şi noi astăzi de voie, iar mâine de nevoie
Şi mai târziu de frică să-i dăm ca dela sine,
Ştii, una câte una, până s'or face toate.
Prin colonii urzite, d'o parte crescând Turcul,
De alta stând Românul, îţi ia astăzi copila,
Mâine-ţi ucide tata, îţi spânzură flăcăul
De ce să aibă suflet să-şi apere surora
Ş'o mumă disperată; copilul ţi-l turceşte;
Pe desfrânat ţi-l face beşleagă, să momească
Pe alţii ca şi dânsul, până când iată ţara
Curat ţară turcească. Impuneri d'alde astea
Nescrise şi piezişe cu mult sunt mai fatale
Decât cele d'a dreptul, până când mai e sânge
De Românel prin vine, şi vr'un boier ca Manta
Ş' o biată spadă 'n mână, că ştii unde te afli
Şi ori mori ca Românul, ori mi-ţi înveţi pe Turcul
Să-ţi recunoască braţul, d'a dreptul răpezindu-l
In sânul unei hurii. — Se bucura bătrânii
La vorbele frumoase ce deştepta curagiul
In inimele june. — Cât el de nalt se scoală
Buzescul cel mai mare, ce nu prea vorbea multe,
Şi-şi spune al său cuget: Ce ordin, or neordin?
Vedem cum merge lucrul... De ici se îndreptează,
Şi colo e-ajutorul. Şi sună ţeapăn pala,
Nălţând la ceruri braţul, fierbând de răzbunare.
— Sunt semne bune! bravo! strigă Banul Mihalcea
— Şi bine-cuvântate să-ţi fie ale vorbe,

www.dacoromanica.ro

Adăogi Păstorul, ştergând lacrăme calde.
— Nu s'au perdut Românii! Strigă şi Banul Udrea;
Ci staţi, să ştim ce facem. Noi ne sculăm cu arme,
Şi ţara e puţină, de tot derăpănată.
N'ar fi de cuviinţă întâiu să ne 'nţelegem
Sau cu vecinii noştri sau c'o putere mare,
Să cerem ajutoare? — Ce ajutor, nea Udreo?
Precurmă Logofătul Issar cu carte multă;
Nu este la loc vorba: pe semne d'alianţă
Ai vrut s'aduci cuvântul; căci fratele Moldavul
Şi dincoaci Transilvanul e într'aceeaşi stare
Şi toţi avem nevoie să ne întindem mâna
In strânsă legătură, şi unul pentru altul
Să sară spre 'ntărire. Iar Serbul şi Bulgarul,
De-şi simte scăpătarea şi jugul, scoaţă arma
Şi cauză comună cu noi vie să facă.
Aşa înţeleg lucrul. Iar dacă mergi cu mintea
La Neamţ, sau Leah, sau Ungur, să cerem ajutoare,
La astfel de 'mprumute e camăta prea mare;
Şi lipsă d'ajutoare ce nu le mai poţi duce!
Nu vă 'ncurcaţi cu şoangheri şi cu puteri de astea,
Că unii ca aceştia or să ne puie capul
In numele credinţei. D'o fi să scăpăm astăzi
Ca să cădem iar mâine, schimbând mereu la juguri,
Sau să întindem mâna, cerşind când ici, când colo,
Scutire şi *protecţii*, mai bine, fraţi, cu Turcul,
Mai bine jugul aspru; devie toată ţara
Un paşalâc în formă: căci tot mai ai d'a crede
Că poţi scăpa odată. Despotul d'altă lege,
Ce nu prea ştie multe, încai te 'nvaţă minte
Să poţi fi om odată. Să ştiţi că Turcul scade
Căci legea îi e oarbă; ş'atunci creştinul neted
Işi ia cele pierdute. Eu, zău, râvnesc la Grecul
C'acum e pus prea bine, şi a scăpat de smorfuri,
De titluri bizantine, şi nu-i rămase alta

www.dacoromanica.ro

Decât căzute templuri ş'aducerea aminte
De gloria strămună, servată într'o limbă
Curată şi divină; şi suveniri c'acestea
Reîntregesc popoare. Să ştiţi că ei odată
Or să mugească astfel cum să-i auză lumea
Şi pe temeiuri bune-şi vor reîntări fiinţa.
Se scoală după-acesta Calofirescul Radu
Şi zice mai d'a dreptul: Boieri, cu alte vorbe
Imi place mie pala ce 'n ambele părţi taie
Şi luce pe d'asupra popoarelor corupte,
Şi capul ce se 'nalţă mai sus de apa dreaptă
Mi ţi-l retează iute să vie la măsură.
E bună, zău, măsura, şi 'n noi capete multe
Le văz cam ţuţuiate. — E bună vorba, tize!
Adăogă şi Radul-Buzescul din Craiova:
S'a îngâmfat boierul, s'a sfemeiat cu totul:
S'a dus acea vârtute de suflete române
Ce îi părea batjocuri, oricare alte titluri
Ce ies din rânduiala anticelor costume.
Mărimea cea română a fost numai în nume
Ce-şi face omul singur, şi 'n titluri ce posede
Pe 'ntreagă demnitate şi numai pe persoana-i.
Acum îl vezi c'aleargă după *grăfii* străine,
Să-şi împletească coada cu bendă baronală
Şi cruci să mi-şi atârne p'un piept făr' de vârtute,
Să iasă de vânzare ca marfa necătată.
Boier e meserie de apărarea ţărei,
Iar nu nobilitate; căci nobil tot Românul
A fost întotd'auna, ca cetăţean de Roma.
Zău, legiuni atâtea ce stinseră dăcimea
Nu-mi au venit p'aicea a domina tărâmul
Sacrat cu a lor sânge, ca să-şi repuie 'n urmă
Romanele lor drepturi. De când pierdu Românul
Orgoliul de sine, ş'uită a sa mărime,
Şi începu să lingă străină nobilare,

www.dacoromanica.ro

D'atunci prevăz că ţara e p'a pierzării cale,
Nu scapă până 'n urmă de soarta ce-o aşteaptă,
Şi vine drept la vorba cu multă cumpănire
Ce zise Logofătul. Protecţii d'alde astea
La nepoţeii noştri or să le dea prin piele.
Departe d'aste locuri relaţii d'ajutoare.
Şi eu prefer mai bine o pală ce te 'nfrână
Decât veninul dulce din cupă poleită
Ce 'mbată şi desfrână ş'omoară de tot Statul.
— O fiilor, să fie cu dumneavoastră Domnul!
Mai zise Chiriarhul aprins de un dor mare;
Ce bună vă e vorba şi mintea bărbătească!
De ce nu am putere să fac să cugeteze
Pe toţi boierii astfel! căci toate le-aţi zis bine.
E mare tirania când chiară şi sinceră
Se dă d'a drept pe faţă, şi nepărtinitoare,
N'alege mic sau mare, egali pe toţi îi face
C'a cerului dreptate. In ea se 'nvârtoşează
Şi braţ şi piept spre luptă, şi suflet se 'mbărbată
Spre marea suferinţă a crudelor martire
Şi 'ntreaga scuturare a jugului tiranic.
Ea-ţi ia viaţ', avere şi însuşi libertatea,
Iţi luptă legea 'n faţă, te sforţă să o lepezi,
Te chiamă la martiriu să 'ntrevezi stâlparea.
Se santifică omul în asprele catene.
Sunt fraţi în feare sclavii, se întăresc în Domnul.
Se petrifică braţul la bendele metalici,
Şi când într'însul bate oţelul tiraniei,
Rescapără schinteia divin'a libertăţii,
Şi 'ncinde inimi, suflet, erou devine sclavul.
E rea acea hicleană, ascunsă despoţie
Ce 'n planuri şovăite, c'o mână lungă, lungă
Sub mască de credinţă confrate se preface
Şi-ţi sapă din temeie străbunul edifiţiu,
Spoindu-l pe d'asupra să crezi că îţi va bine.

www.dacoromanica.ro

Nu-ţi ia a tale drepturi; te face-a i le cede
Corupt, de bună voie; însuflă 'mperechierea,
Discordia din casă; desbărbătează suflet,
Desmădulează corpul; îţi nalţă de modele
Fiinţe sfemeiate; îţi face şi-ţi desface
Fondamentala lege; te face să rupi singur
Străbune legăminte; îţi pângăreşte *limba*
Şi datini şi costume; şi te orbeşte-atâta
Să-ţi placă pângărite, şi să-ţi conservi ca Naiba
Drept coarne infamia; să crezi că eşti şi mare
Când, înger al sclaviei şi târâtor ca dânsa
Şi tont fără simţire devii singur unealtă
A-ţi amăgi un frate, făcându-ţi-l complice
La 'ntreaga subjugare, la moartea generale
Ş'a numelui cel mare...
Jug, cesta se numeşte şi faptă a Satanei;
Iar ceealaltă este o stare primitivă,
Cel mult sălbătăcie: e omenirea pruncă
Ce are şi viaţă şi viitor 'nainte.
Sălbaticul, barbarul e omul neştiinţei
Şi dacă te subjugă, cu numărul te 'mpilă
Şi peste corp domină, iar nu şi 'ntr'al tău suflet.
Barbarul nu străbate în Roma şi Bizanţiu
Decât peste corupţii; Vandalul, Turcu-apare
Ca angel de urgie dreptăţii cei din ceruri,
Când omul uită legea; e foc de lămurire
Ce inima prepară să simţă libertatea
Şi preţul ei cel mare.
E rău la Soare-apune că trage-a întunerec,
După apus te-aşteaptă că vine miezul nopţii,
D'acolo iesuiţii prepară tirania,
D'acolo feare-eterne ş'al sufletelor jug.
Tiranii din Europa or să ne puie capul.
Antichrist n'a să fie păgân de altă lege;
Creştin va fi spurcatul, ca 'n numele credinţei

www.dacoromanica.ro

Altarul să profane și legea să o surpe
Cu chiar numele legii...
E rău a fi cu Turcul; ci iasmă e creștinul
Ce îți declamă legea ca să te tragă 'n cursă:
Cordele de mătase ușor încolăcite
Ce te sugrumă 'ndată cât vrei să scapi de ele.
Ești prins și te înghite; ți-i șters din cartea vieții
Și însuși al tău nume. — O fii! cuvântul este
A scutura jos jugul ș'a nu-l schimba cu altul
Mai greu și mai durabil. Ia să venim la capăt,
La scopul ce ne-adună: ce facem noi cu Turcul?
— Resbel și răzbunare! strigară toți d'odată.
— Dar cine ne e capul? întreabă Bărcănescul
Cu cine-avem d'a face? cu Turcul și cu Vodă
Sau numai cu păgânul? Cum am putea străbate
A fi 'nțeleși cu Domnul ș'a-l trage 'n partea noastră?
Să n'avem două lupte; căci certele civile
Desființează națiii; de ele tot Românul
Să-și facă santa cruce și cât poate să fugă.
— Prea bine zici, cumnate, urmă Vornicul Mitrea.
Aci e mult de cuget de unde să începem.
Când te încurci cu Domnii deschide-ți întâiu ochii
Și-i pipăie la vână. Cunoaștem noi lui Vodă
Și inimă și cuget pe toată 'ndoitura?
Răspunse-atunci bătrânul, păținul Banul Manta.
— Copii, Vodă nu este străin; îl știm cu toții;
El e Mihaiu Spătarul, e Banul al Craiovei;
El a ținut cu țara puindu-și în joc capul,
Când vrea ca să-l ucidă spurcatul d'Alexandru.
Nu crez să asurzească acum la vocea țărei.
— Dar, unchiule, -l cunoaștem, urmă Issar mintosul.
Il știm de pe atuncia când ne mâncam amarul
Cu dânsul dimpreună. Dar astăzi... Deh! domnește
Și știi că 'n timpii noștri domnia n'o ia nimeni
Cu degetul în gură: ce legături-ascunse!

www.dacoromanica.ro

Şi ce de mai promiteri până s'ajungă vodă!
Domnia azi d'afară se cumpără şi vinde;
Alegerea e formă sau intrigi, violare.
Domnia e arendă pe care îţi dai suflet
Şi 'n care arendaşul e una cu *pristavul*
Ce-a mijlocit vânzarea... E bun biet tot Românul,
Ci intră Dracu 'ntr'însul cum s'a văzut călare
Cu buzduganu 'n mână...
— Noi să 'ncercăm, nepoate, răspunse Banul Manta
Cu aer de om sigur.
— Ce facem astă seară? prorupseră Buzeştii;
Se pune jurământul?
— O fii, vream mai nainte un soţ nou a propune,
Răspunse Chiriarhul.
— Tătuţă! Suntem siguri, urmă greu Banul Udrea
Că noul nostru frate e om de omenie,
Român să pui credinţă, când ni-l propune-odată
Păstorul nostru însuşi.
— Cu toţii suntem siguri; dar cine-i? Cum îl chiamă?
Strigară iar cu toţii.
Atuncia Chiriarhul cătă la Banul Manta
Şi îi făcu cu capul să nu mai piarză timpul.

Se scoală Banul Manta şi trece 'n sala mare;
La uşa cea din dreapta respectuos s'arrestă
Şi 'ncet de trei ori bate. Din întru îl întreabă:
« Sunt toţi? » — « Toţi », îi răspunde... şi uşa se deschide.
Indată drept şi sigur un mare om propasă,
Şi răpede-şi aruncă ochire acvilee
Şi pasă drept la jeţul ce sta naintea crucii.
Un stat înalt şi nobil, un port de maiestate,
O frunte mare, scoasă, ce cugetă departe,
Schinteietori ochi ageri, sprâncene ebenine,
Un nas roman, o buză pacefică, ridente,
O barbă marţiale, un piept ce sparge soarta

www.dacoromanica.ro

C'o tare paţienţă, şi braţe musculoase.
Tunică cârmâzie de catifea deschisă
Cu ghinde, frunzi de aur la piept şi 'n jur pe poale,
Cădea p'o îmbrăcătură coloana strimt pe pulpe
Pe care coturni bellici roşea pân' la genuchie
Cu pinteni d'argint ageri. O copcă schinteindă
In suma de brillante strângea a lui cintură
Ce talia pronunţă. De dânsa 'n partea dreaptă
O pală strălucente sub mână tare-appânde,
E şi 'mpumnat mânerul. Mijloc şi late spete
Şi umeri se deseamnă sub mantă purpurie
Şi largă şi uşure în copci ca două stele
Cavalereşte prinsă. De gât decora pieptul
Colana cea de aur. O pelerină neagră
De samuree piele cădea rotund pe mijloc.
Un coif avea în dreapta în loc de gugiumană,
Drept bellică emblemă: ne 'ncinsă-i era fruntea
Şi capul drept şi liber; descoperite plete
Cădea pe pelerină ca dânsa negre lucii
Eroic onduloase.
O cugetare scurtă umbri creţindu-i fruntea
Ş'apoi decis cu totul aţintă pe Ban-Manta:
— « Să viie, badeo Manta ». Şi Banu 'ndată pasă
In stanţele din stânga şi 'ndată iară iese
Cu Chiriarhu 'n sală. Acesta se înclină
Şi sacrele vestminte cu pietate 'nveste,
Plecat pe cap îşi pune pontificala mitră
Şi 'n dreapta îşi ia cârja.
Iar trece Banul Manta în stanţa adunării,
Şi 'n treacăt ceva spune feciorului din casă.
Intrând: « Boieri! le zice, Păstorul în vestminte
La jurământ ne chiamă; şi noul soţ aşteaptă
Unire să conjure.
Cu toţii trec în stanţa intrării şi vecină
Cu sala solemnelă. Ban-Manta face semnul;

www.dacoromanica.ro

Feciorul trage coarda; cortina se deschide...
Boierii împreună văd toţi pe însuşi Vodă!
Toţi răpede pun mâna şi 'mpumnă strâns mânerul;
D'odată 'ndoit cuget ca fulger îi străbate:
Şi trădământul negru ş'a planului plinire.
Ardea făclii sacrate, splendoarea era mare;
Uimiţi era boierii la umbră de lumină.
— « Incoa, boieri, le zice asigurat eroul,
Cu voi aveţi un frate ce stă naintea crucii,
Simbol creştin de chinuri, de moarte, de martiriu,
La care el se 'nchină spre mântuirea ţărei.
Curajul ce vă 'nsuflă, ardoarea generoasă,
Şi piepturi credincioase, şi braţele române
Imi sunt prea necesarii la multa mea voinţă
Şi fapta ce 'ntreprindem... Veniţi: eu sunt al vostru
Şi voi a mele scuturi. Pe Sântul Evangeliu
Eu vă anunţ de bine: o soartă ne aşteaptă
Ş'o glorie comună. Veniţi, c'a mea chemare
Vă adună aicia. »
— « Dar, fiilor, prorupse Eftimie zelosul,
Prepusuri la o parte: e mare Domnul ţărei:
Această adunare ş'unire într'un cuget
Nu este a mea faptă, e planul său ce însuşi
L-a conceput în Domnul; el însuşi mă trimise
Şi-mi dete 'nsărcinarea să vă cunosc vârtutea
Şi dorul pentru ţară. »
Tu Muză, spune-mi svolul, entuziasmul mare
Şi focul ce s'aprinse în inime române,
Ce rechema acuma senaturele Romei
Ce se lupta cu soarta şi 'ntemeia mărimea
Impărătesei lumii. Răpiţi era boierii
In marea bucurie: li se părea 'nceputul
La fericitul termin. A lor minte străbate
Pe aripe de flacări în glorioasa cale
Ce Duca le deschide. Vin toţi în jurul mesei;

www.dacoromanica.ro

Ban Manta-aduce steagul cu acvila romană
Cruceată 'mpărătească, cu Constantin augustul
Ce-ardică 'n triumf crucea cu mumă-sa Elena:
Semn mare că triumfă cel închinat la moarte.
Cu tarea-i mâna stângă eroul scoate pala
Ce fulgeră 'n tot latul, şi punta ei depune
Pe masă spre 'nchinare. Ia steagu 'n mâna dreaptă.
Trag săbii toţi boierii şi şueră oţelul
Şi punta se depune respectuos pe masă,
Onoare de oşteni.
Ce semăna eroul, o Muză Sinaită
Ce 'ncorporaşi într'una poporul Israel,
Dând naţiei un nume, un suflet ş'o viaţă?
Fiinţă muritoare pe Michail-Arhangel
Nu l-a văzut vr'odată cu sabia de flacări
In mijlocul de angeli când jură 'n cer credinţă
Şi curăţă-Empireul de impiile *duhuri.*
Imaginaţi acuma pe Mihail al nostru,
Cu gladiul în mână între române piepturi,
Că jură răzbunare şi curăţirea ţării
De crimele păgâne, şi veţi putea 'nţelege
Cereasca curăţire, pe cât poate icoana
Material aduce ideea spirtuală.
Păstorul ia în mână făclie arzătoare
Şi 'ntr'însul intră Spirtul cel dătător de viaţă
Popoarelor căzute.

www.dacoromanica.ro

UN MUIEROIU ŞI-O FEMEIE

Când e vorba să vorbiţi
De princip şi de idee,
Ascultaţi să auziţi:

Un muieroiu şi-o femeie,
Cum şi când nu prea ştim bine,
Peste drum era vecine:

Ca albina laborioasă
Femeea-şi căta de casă:
La intrigi pregetătoare
Şi la vorbe ruşinoasă,
La lucru cutezătoare
Şi la certe prea fricoasă,
Nu-i lipsia nici foc nici masă.

Muieruşca, nevăstuică,
Ochi de linx, bot de curuică,
Nu sta locului nici cum:
O lua papuc la drum,
Tot oraşul colinda,
Treiera şi vântura,
Loc, căsuţă nu lăsa,
Peste tot s'amesteca.

www.dacoromanica.ro

Ştia orice s'a făcut
Şi câte nu s'a 'ntâmplat:
Care când s'a fost născut,
Când cutare s'a 'nsurat,
Când aia s'a măritat,
Când vr'o puică a ouat;
Purta vorba peste tot
Ş'o schimba cum îi venea,
Soţi, amicii desbina.
Azi se săruta în bot
pieziş îşi da la coate,
Mâine ocăra pe toate.
Inţepa ca o lanţetă,
Era rea şi veninoasă
Ca o viespe costelivă,
Vai de om!... ca o gazetă
De limbută, guralivă.

Ce cu gândul n'ai gândi!
Vorbea şi de libertate,
Ce prin cap nu ţi-ar plesni!
De dreapta nepărtinire,
De buna vecinătate,
De 'nfrăţire, de *unire!*
Şi ca culme peste toate
Mai avea şi-o guşă mare,
Şi la ceartă, 'ncăierare,
Hârâia şi spumega,
Limba singură-şi mușca,
Toată vorba deşira;
Se certa pe româneşte,
Şi credeai că-i ţigăneşte
(Ea zice că-i boiereşte).

www.dacoromanica.ro

Şi 'nvăţase din păcate
Şi franţozeşti d'alea toate:
Princip, *bon ton*, *santiman*,
Pardon, *bon jur*, *galantom*,
Soare şi *amiusan*,
Exclusiv şi *junul om*...
Ş'alte câte şi mai câte,
Tot mai slute şi urîte.

Ce avea ce nu avea,
De vecina se plângea,
De biata femeie blândă,
Coşemar îi sta pe piept
Ca la nebuni înţelept.
Şi sta ne 'ncetat la pândă:
O vedea, ori n'o vedea,
Ea la poartă 'n drum ieşea,
In şold mâinile-şi punea,
Relele ce-avea pe ea
Pe vecina le-arunca
Şi tuna, striga, sbiera.

« Au ca mine eşti tu sluto?
« Au ca mine eşti tu muto?

« Uscăţivo,
« Costelivo,
« Exclusivo!
« Stai închisă mototoală,
« Sufli 'n foc şi bagi în oală,
« Exclusivo!
« Inclusivo!...

« Taci, vezi bine, că eşti toantă;
« Şi ce-ai să mai zici, mă rog?
« Furcă strâmbă, fus olog!
« Ac pocit şi sulă boantă!

www.dacoromanica.ro

« Ştii tu ce se face 'n lume?
« Ţi-ai făcut şi tu vr'un nume?
« Lea Papeleo dela foc,
« Ştii vr'o modă, ştii vr'un joc?
« Tu principele le ştii?
« Franţoseştele le ştii?
« Nici *bon-jur*, nici *bon-soar*
« Nu 'nvăţaşi şi tu măcar.
« Nevăstuică, baraoană,
« Ai tu vr'o 'ducaţioană?
« Ai fost şi tu de bonton?
« Ştii să zici încai pardon?
« Ingălato,
« Desmăţato,
« Uscăţivo,
« Costelivo,
« Exclusivo!
« Zi-mi de poţi, zi-mi guralivo:
« Ia deschide-ţi a guriţă,
« Iesuito, Neagă-rea,
« Chiratiţă
« Avestiţă!
« Ai fost tu la soarea?
« Ştii ce este libertaoa?
« Ştii ce este egalitaoa?
« Ai fost tu la bal masché?
« Amur şi fidelité!
« Ai simţit tu vre odată
« Tistimel, paftală lată?
« Dela foc de la corlată,
« Din argeaua de neveste,
« Ştii politica ce este?
« La princip ai fost constantă,
« Ca şi mine de galantă...
« Vai de mine! mai ales,

www.dacoromanica.ro

« Eşti d'alea ce poartă feees!!!
« Ha! ha! ha! lea Poartă-fes!
« Uite fes! ia uite feees!
« Zi deh, să văz ce-o să zici?
« Ce-o să 'ndrugi? — te-am înfundat,
« Nu cumva porţi şi târlici,
« Mămăligă cu păsat?...
« N'ai mai fi de buze mute,
« Ci ca rupe-o din tăcute,
« Nu-ţi e lene, lea Mușată,
« Ca desleagă limba-odată...».
. . . . . .
Ş'unde din picior bătea
Şi vorbea de se spărgea,
D'odată pe neaşteptate
Fata mă-sei pe la spate
O trăgea şi o 'mboldea
Căci avea mă-sa şi fată
Tot ca mă-sa de guşată):

— Mamă, mamă, îi zicea,
N'auzi, mamă? zi-i odată,
Zi-i că este şi guşată
Până nu ţi-o zice ea.

Toţi câţi sânteţi cititori,
Domnilor alegători,
De nu credeţi de 'ntâmplare
Câte spuiu că s'au urmat,
Vedeţi în amiaza mare
Boroboţ învederat:
Uitaţi-vă la gazete,
(Şi la fraţii căuzaşi
Şi la toţi câţi plăpămaşi
Gazete de coterii,

www.dacoromanica.ro

Că vă dau pe toţi pe bete
Sute, sute, zeci de mii.
Voi tăcuţi — voi guralivi;
Voi creduli — voi exclusivi.
Voi din gaşcă şi guşaţi
Câţi în gasce nu intraţi...

Vai de tine, Moş Sofroniu,
De n'ei fi din Pandemoniu!

www.dacoromanica.ro

EPITIMB

[Scris cu prilejul încetării, la 31 Decemvrie 1838, a ziarului *România*, care cultivase vrajba şi care dispărea din pricină că nu-şi încasase abonamentele].

In inimă ca piatra pitit câştigul zace;
Mormânt în toate vrednic d'un astfel de crud mort.
Să-i fie de pomană lăscaia lângă ort
Şi zacă în uitare, să aibă lumea pace.

www.dacoromanica.ro

PROZĂ

www.dacoromanica.ro

IMN PENTRU HOLERĂ

I.

Stăpâne! Tu ai făcut pe om şi ai văzut că este bine. O! Cât e de frumos pământul lăcuit de fiii Tăi! Dar, fiii Tăi sântem, Tu ne-ai încredinţat. — Am greşit în copilăria noastră, ne-ai mustrat prin învăţăturile Tale cele părinteşti, şi totd'auna am binecuvântat numele Tău.

II.

Prunci sântem în viaţa noastră ce abia este o clipă din vecinicia Ta; şi niciodată n'am cunoscut bunătatea Ta, totd'auna ne-am abătut din căile Tale: ne-ai părăsit ca să cunoaştem nebunia noastră; ne-ai trimis bătăile Tale, şi totd'auna am binecuvântat numele Tău.

III.

Prunci sântem, şi zâmbirea Ta ne adună la picioarele Tale şi întăreşte fiinţa noastră cea slabă; iar în posomorîrea Ta, groaza şi spaima năpădeşte asupra pământului, şi moartea înfige asupra lumei ghiarăle şi sfâşie făpturile Tale. Dumnezeule! Tu eşti dragoste şi nu vom putea fi prada urei Tale; niciodată nu-Ţi vom trimite această hulă, ci în veci vom binecuvânta numele Tău.

IV.

Când Ţi-ai întors faţa Ta dela noi, atunci Iadul a uneltit pierzarea şi ticăloşiile noastre: Duhul războiului a aprins torţele sale, a prefăcut

www.dacoromanica.ro

folositorul hier în unealtă a morţii; a adăpat pământul cu sângele fraţilor noştri, a încărcat braţele noastre cu lanţurile robiei, şi în pământ strein am chemat şi am binecuvântat numele Tău.

V.

Foametea şi-a întins seceta în holdele noastre; suflarea-i cea veninoasă a sburat preste câmpiile noastre; faţa lor cea zâmbitoare a îngălbenit şi s'a uscat; sânul pământului a secat laptele său pentru noi. Foamea a venit să sfâşie inimile noastre, am văzut pruncii noştri sfârşându-se în braţele noastre, şi în vremea necazului am binecuvântat numele Tău.

VI.

Duhul focului înmiind vâlvoarele sale a venit să facă pradă casele noastre: le-am văzut prefăcute în cenuşă, am văzut averea noastră râsipită, şi pierind ca fumul ce se înălţa şi ne acoperea soarele în care credem a vedea căutătura Ta; am alergat, am suspinat, am umplut deşărtul de ţipetile noastre, dar am binecuvântat numele Tău.

VII.

Cutremurul dărâmând casele noastre, s'au încercat să dărapene şi pământul, al căruia sfârşit Tu numai l-ai hotărît, şi nu ca să-l strici, ci ca să-l înfrumuseţezi şi să-i dai o prefacere vrednică de desăvârşirea Ta. Părinte, vezi cât sântem de prunci, şi în cuvintele noastre numim sfârşit când Tu desăvârşeşti, numim moarte când trecem la vecinicie; dar ştim a binecuvânta numele Tău.

VIII.

Boalele, credincioşi slujitori ai morţii, au năpădit grămadă asupra nenorocitei omeniri; au veştejit puterile şi tinereţele noastre; ne-au despărţit de ce-a avut mai drag inima noastră, ne-au zeciuit sau ne-au smuls cu totul din braţe-ne pe fiii noştri, au săpat mormântul părin-

www.dacoromanica.ro

ţilor noştri, şi fără vreme i-au îmbrâncit în lăcaşurile cele noptoase ale morţii: ne-au lăsat pustii, am gustat toate amărăciunile streinătăţii! o de ce pahare s'au atins buzele noastre!... le-am deşărtat!... dar am binecuvântat numele Tău!

IX.

Ciuma a pustiit oraşele noastre, şi am zis: «Nu este mai rău!» am văzut rudele şi prietenii noştri părăsindu-ne, am văzut rămăşiţile fiilor şi părinţilor noştri fără îngropare. Sfinte, aceste rele am cunoscut când Tu ne-ai părăsit; asemănatu-ne-am cu turma rătăcită fără păzitori!... dar acum ce rău ne amerinţă necunoscut părinţilor noştri, necunoscut pământului nostru! muncile Iadului urmează după dânsul! De unde vine? unde îşi va stinge turbarea sa? Unde vor osteni mâinile sale cele ucigătoare? Dumnezeule, aceste rele sânt îngerii mâniei Tale, sau sânt slujitorii vrăjmaşului omenirii? O hulă! blândeţea nu este mânie! Cum dar suferi ca vrăjmaşul cerului să ticăloşască până în sfârşit făpturile Tale?... nu judecăm, Stăpâne, ci binecuvântăm numele Tău!

X.

Iartă daca în durerile noastre ne scapă câte un ţipăt ce nu se cuvine marei cuviinţei Tale, şi trimite îngerii Tăi a apăra oraşele şi satele noastre şi a războiu această spaimă ce pustiază pământul. Vezi cât e de împodobit pământul lăcuit de fiii Tăi! cum peste tot răsună numele Tău cel sfânt! cum fumegă altarele Tale de tămâia noastră. Ştim că ai cerut dela noi tămâia inimii şi jărtfa dragostii: de este vreunul ce a împlinit voia Ta, acela facă să cauţi asupra noastră; de ne-am abătut toţi, Tu eşti Dumnezeu, Tu eşti iertarea; de a sosit ceasul, ardică braţul Tău, nimiceză şi ado în fiinţă, că noi binecuvântăm numele Tău.

www.dacoromanica.ro

DOMNUL SARSAILĂ AUTORUL

Domnului Sarsailă i-a intrat în cap să-şi facă numele nemuritor, cum am zice să sboare la nemurire. Ce-i mai trebue acum decât să se numească autor, şi apoi să se facă privigătoare; dumnealui aşa zice, dar hronica scandaloasă vorbeşte altele. — Stă acum şi se gândeşte, se gândeşte, şi iar se mai gândeşte. Apoi zice: «Ca să mă fac autor, trebue să dau cărţi la lumină, şi fiindcă autor nu e fite-cine, eu dară trebue să fiu deosebit din ceilalţi pe care într'alte vremi dascălii mei îi numea hidei, dar confraţii mei de autori îi numesc viulgheri. — Aşa mai întâiu de toate trebue să fiu fără căpătâiu, ca să zic că sunt slobod; în casa care voiu lăcui, trebue să am câteva cărţi, cât se va putea în limbi mai străine; în cămara mea cu cât va fi mai nemăturat, cu atâta o să dau un ton că prea puţin mă gândesc la lucrurile acestea trecătoare ce n'au aface cu nemurirea; daca am mustăţi, trebue să le raz, daca nu am, trebue să le las să crească dimpreună cu bărbioara. Când ies afară, ca să mă cunoască lumea cea neroadă dedeparte, trebue să-mi pui ochelari la nas; hainele să-mi fie deosebite, părul să-mi fie... ceva mai deosebit; fracul, o faţă ... cam aşa; mantaua... aruncată într'un chip clasic — ba romantic; crevata mare, desmăţată, sau nicidecum; pe pantaloni să am câteva picături de cerneală; când voiu vorbi cu oamenii să mă răţoesc, să-mi muşc buzele, să

www.dacoromanica.ro

puiu ochii în grindă, ca să seamăn inspirat; să bănănăesc din mâini când vorbesc, când îmblu. Vorbele să-mi fie alese, adică când voiu da bună dimineaţa să n'o dau ca toţi oamenii, ci să zic: «să-ţi zâmbească aurora, amice, pintre buze rumeni cu dinţii albi». — Când oiu scrie să mă bag prin fundături; să mă suiu pe locuri cocoţate. Daca mă zic Rumân, să scriu cât voiu putea mai neromâneşte, ca să seamăn înalt; daca mă zic Franţez,să scriu rumâneşte că seamăn mai mult a autor, pentrucă nu-mi bagă oamenii de seamă greşalele; limba rumânească nu e hotărîtă şi o s'o hotărăsc eu. — Hei!... ce să mai fac? — Hei! să port totd'auna portofoliu ca să însemnez orice idee îmi va veni. Am mai uitat un lucru: să-mi las unghiile mari; într'un cuvânt, să fiu deosebit.» Aşa se gândeşte D. Sarsailă, sau mai bine astfel de înţeles au gândirile dumnealui, deşi cu alte vorbe şi alte fraze d'ale dumnealui mai alese şi întortochiate; pentrucă, când şi-ar esprima ideile ca lumea şi ar numi lucrurile pe numele lor, atunci bine vezi dumneata, cititorule, că s'ar păcăli singur.

Să punem acum că D. Sarsailă este Rumân. Daca voeşte să-şi mai mobileze capul cu ceva idei străine (pentrucă la astfel de autori toate lucrurile le sunt străine), aleargă atunci năvală la limba franţozească ş' apoi îl vezi că începe să ne arate că în franţozeşte *e* înainte de *m* şi *n* se pronunţă ca *a*, *i* ca *e* şi *u* ca *iu*; apoi îl auzi *enteres*, *labirent*, *semplu*, *amblemă*, *ochiupez* sau *ochiuparisesc*, *Neptiun*, şi alte asemenea. Cu astfel de idei, cu astfel de gândiri, cu astfel de podoabe şi dichiseli, acum D. Sarsailă este autor întreg întreguleţ, din cap până 'n picioare; nu-i mai rămâne decât să treacă la sfânta nemurire, şi să ne lase pe noi ăştia volgarii, pe care dumnealui îi numeşte *viulgheri*, în pace şi în odihnă.

Pe când Ţara Rumânească era de tot necivilizată (căci acum s'a civilizat, Doamne păzeşte!) se vedea prin Bucureşti câte un Manea ce striga pe uliţe: «Toţi boeirii să moară, numai Manea să trăiască!»; câte un Dumitrică care n'avea altă idee decât una şi bună, crezând că toate muierile sunt înamorate de el, pentru care îşi tot cânta singur cântecul «Dumitrică, vin la leica!» şi alţi asemenea autori şi poeţi ai acelui veac. Acum s'a mai subţiat gustul Rumânilor, nu prea le place să petreacă cu astfel de oameni; băieţii pe drum nu se mai ţin dupe

www.dacoromanica.ro

astfel de inspiraţi. Acum sunt la modă d'alde D. Sarsailă, Sgândărilă... autorii regineraţiei rumâneşti. Aceştia sunt apărătorii libertăţii rumâneşti, pentrucă şi daca nu vor fi Rumâni, dar sunt liberali dumnealor ca aceia. Aştia, îmblând prin toate casele, încep a cânta şi pe coconiţa Drăgana şi pe coconiţa Dobriţa; le spun că sunt nişte dumnezeoaie mai păgâne şi decât Venus şi decât Diana. Ochii dumnealor sunt mai vioi şi mai focoşi decât ai pricoliciului; poetul spune că sunt nişte luceafări, dar e minciună goală. Sprâncenile le sunt două curcubee, obrazul mai mare decât luna (ce iesme!). Se înfăţişază la dumnealor, şi ele, pline de o simţire, îi priimesc cu mare graţie.

Să vedem acum şi firea sau boala D-lui Sarsailă sau Sgândărilă. I-a intrat în cap odată că este autor? nu-l mai poate tămădui niciun leac de această boală. Nu se mai poate nimeni apropia de dumnealui, întocmai ca de bietul Ţigan ce făcuse schimb cu Rumânul, dându-şi calul ca să ia un dovleac ce îi spusese că e ou de bidiviu. Nu-i mai trebuia bietului Borcea decât să-şi clocească oul cu toată grija întocmai ca o păsăruică (negreşit că nu privigătoare); s'a pus pe dânsul ca să-şi dea căldura şi duhoarea; să dea însfârşit viaţă oului de bidiviu.

De venea nevasta la dânsul, el boboroşa ochii, se îmfla, se sporovea din trup, pare că ar fi avut pene şi făcea câşşşş! De venea copiii la el, el făcea câşşşş! Nimeni nu putea să se mai apropie de inspirata dihanie. Il cam târnuise Rumânul odată! dar acum el o să aibă un bidiviu şi o să înveţe

www.dacoromanica.ro

minte pe Rumânică! Astfel şi de D. Sarsailă nimeni nu se mai poate apropia, nici părinţii, nici rudele, nici prietenii, că el îşi clocește pe mârţoaga de Pegas cu aripile de balaur, pe care are de gând să sboare la nemurire cu dibla la spinare şi cu părul vâlvoiu, astfel: sau şi astfel:

Să venim acum la scrierile D-lui Sarsailă; dumnealui în vorbă, în scris nu mai pomenește decât de Amon, de Apolon, pentrucă şi autorul Alexandriei tot de dânşii vorbeşte; vezi în versurile d-lui cu loc fără loc: « Aură balaură, Procnă, Pluton, Cerber, Rumân (şi Rumân este om în parentes). Aduce pe uscat pe toţi duşii dupe lume, fel de fel de jupânese sau leliţe pe care dumnealui le numeşte muze, şi noi volgarii nu le brodim bine numele şi le numim muşte. Câte odată Domnului Sarsailă îi plesnește în cap să scrie şi literatură, şi tot proştii aştia de volgari, făcându-se că greşesc, o numesc lătrătură.

Daca vreun biet om, necunoscător încă de lume şi de astfel de boale epidimice, necunoscute până acum pe aste tărâmuri ca şi holera morbus, şi care iau de-a-rândul fără a alege şi pământean şi străin, daca, zic, un om mai simplu, văzându-i, se amăgeşte, socoteşte că va fi vreun geniu într'înşii, şi începe a le da câte o povaţă, D. Sarsailă se face foc. — Ei! mă rog, până aci şi mai mult nu te întinde. Zi că sunt înşălător, derbedeu, necinstit, păgubitor soţietăţii, atinge-te cât vei de părinţii mei, de rudele mele, de lege, de patrie, de mine însuşi însfârşit, că îţi dau voie, ştiu de glumă; dar!... de dibla mea, să nu care cumva să te atingi că mă fac drac, te chem la duel,

www.dacoromanica.ro

şi răsbunarea-mi este neadormită, nici în mormânt nu se împacă. Oamenii îl află, băieţii sunt băieţii dracului, îl pun la mijloc: unul îl laudă, altul îl întreabă ce-a dat pe ochelari? altul îi spune că îi şade bine cu dânşii; altul îi spune că pe semne i-a pierit văzul de când s'a făcut poet; altul îl întreabă ce are de gând să mai dea la lumină? Dar altul pe la spate face semn altuia, şi-i zice: « ia înjură-l de liră, să vezi că se face foc ». Astfel e lumea, să n'afle ceva că ne e scump vreun lucru, că tot de acela se leagă. — Ia lăsaţi gluma, băieţi! ce-aveţi, zău, cu lira Domnului Sarsailă? Atâta lucru aţi văzut şi la dumnealui, ş'aţi pus pismă pe dânsul. — D. Sarsailă se duce acasă plin de necaz; mai face câteva versuri, se primblă necăjit foc, declamându-şi versurile de răzbunare.

Şi hotăraşte duelul a se bate cu oricine va mai îndrăsni a-i supăra sau a-i drege vreun vers; pentrucă dumnealui este sau proza sau poezia întreagă împeliţată.

Să vezi acum şi operele D-lui Sarsailă.

Dumnealui şi-a făcut în cap un *ideal* dupe cum zice dumnealui, iar noi proştii îi zicem *idoloaică*. Aceea e drăguţa dumnealui, dupe cum zice, un fel de Dulcinee, un fel de Leliţă, care nici nu se gândeşte la dumnealui, nici nu ştie de se află vreun Sarsailă sau Sgândărilă pe lume. Acum mai toate scrierile D-lui Sarsailă se îndreptează către Leliţa ideală, sau de nu sunt unele d'a-dreptul către dumneaei, cu un sul subţire însă tot dă să priceapă că e înamorat foc, şi tot la dumneaei gândeşte când scrie; dar poţi să întrebi, cititorule, ca ce fel de înţeles au aceste opere? Citindu-le mai nimic nu înţelegi, dar dupe ce le citeşte toate (de vei avea răbdare sau de nu vei adormi), atunci scoţi înţelesul următor: « Eu te iubesc de un an, şi tu habar n'ai » (ce nedreptate!).

www.dacoromanica.ro

De se va întâmpla însă ca să-şi facă năluc poetul şi să-i căşuneze pe vreo biată femee, închipuindu-şi ca un fel de *tronc Marico*, că acea biată creştină este Dulcineea dumnealui, atunci să te mai ţii, să asculţi la versuri. Se pune Păcală şi o numeşte, Han-Tătar ştie, şi mi-ţi începe când cu *Barce*, când cu *Candele*, când la ziua numelui, când o poartă prin căruţă, când pe subt scară, când pe unde nu pute a nas de om, face pe biata femee de ocară, o dă târgului.

Apoi de este să descrie natura în simplitatea ei, (cu toate că D-lui mai niciodată nu-i plac lucrurile simple şi se nebuneşte dupe pestriţ), vreun câmp vesel, un cer senin, vreo apă limpede, vreun crâng, vreo dumbravă, un deluleţ, un munte, D. Sarsailă, ca să fie înalt, îl vezi că e numai trăsnete şi plesnete, numai urlete şi vaiete; apşoara i se pare o mare în talazuri, câmpul păstorilor o tabără sângeroasă, fluierul o trâmbiţă d'ale mari; e numai grozăvii şi potoape D. Sarsailă. Când e dumnealui trist sau melanholic, e numai foc şi inimă albastră, cu toate că mai niciodată nu e trist, dar zice aşa, că e al dracului, ştie să se prefacă hoţul ca să arză inima bietei creştine. E viclean, uită-te, de n'are margini.

Pieptul dumnealui zice că este ocnă de dureri. Apoi d'alde Iad, Satan, Cornea, Dracul, Lacul, câte vei, găseşte cineva mulţime, ce le vezi presărate prin tot locul, fără ştirea chiar şi a Dracului; căci el, este adevărat că de multe ori sparge multe opinci până să facă câte un om să fie cu totul al lui şi care să nu facă nici un lucru fără ştirea lui; însă Drac cum e, dar are şi el o mândrie: pe oamenii săi nu-i lasă aşa de batjocură; numele lor însuflă groază şi frică în lume, iar nu despreţ. Un om care are aface cu Dracul, nu trece în lume aşa, aşa de fleac.

Să vezi acum ce fel D-lui Sarsailă îi vine câte odată toanele să intre şi în literatură. Te pomeneşti că-i plesneşte în cap să se facă literator mare în nişte limbi ce nu le cunoaşte şi nici nu sunt nici ale lui nici ale băbăcuţi-său, nici ale ninecuţii-sii. Face la grămatici, face la dicsionare, şi ne spune că pardoseala pe rumâneşte se chiamă caldarâm, tabăra lagăr, lancea masdrac; arbure, care este aşa de vechiu rumânesc, care se vede prin Biblie, prin Apocalips, dumnealui strigă în gura mare că nu e rumânesc, pentrucă întrebând pe scumpa sa jumătate, pe D. Sgândărilă, i-a spus că se zice *copaciu*. Pe *june* ţi-l

www.dacoromanica.ro

face *tânăr* și pe *tânăr fraged*; fapta *răsplătirei*, adică *răsplata*, dumnealui zice că e tot răsplătire, adică zice că precum Sarsailă, Sgândărilă și ceilalți sunt tot una, fără a fi tot una, așa și *răsplata* și *răsplătirea* este tot una.

Apoi de l-o duce păcatele pe bietul D. Sarsailă să învețe vreo trei patru figuri (nu tocmai anevoie) din geometrie, fără să cunoască nicio limbă, nicio grămatică din lume, atunci începe a striga și chiamă să iasă cu dânsul la luptă dreaptă pe toți matematicii englezi și franțezi, și din orice parte, ca să vază ce geniu a scos Țara Rumânească.

Și-a făcut odată D. Sarsailă operele? acum îi trebue prenumărați, și începe a strânge așa:

Sau așa (pentrucă este patriot dumnealui):

Sau cum se pricepe.

Insă pe unde merg astfel de răspunsuri priimesc:

Până când la bătrânețe, cu gândul tot la nemurire și la Dulcineea, îi prididește o

www.dacoromanica.ro

simţire foarte clasică, încât se apucă cu mâna de inimă, de multul simtiment; până când din simtiment în simtiment, din libertate în libertate, din prieteşug în prieteşug, ajung cu adevărat la nemurire; căci făcându-se de greutatea lumii şi chiar rudelor, trec în ochii oamenilor că sunt fără moarte, nu mai au sfârşit, ca să scape odată creştinii de dânşii.

Copii, câţi învăţaţi carte, feriţi-vă ca de altă aia să nu cădeţi în boala autorlâcului. Invăţaţi carte, cultivaţi artele, învăţaţi meşteşuguri, scriţi cât puteţi: eu nu vă zic să nu scriţi; dar scriţi ca să vă deprindeţi, ca să vă folosiţi voi, ca să folosiţi pe alţii, dar nu ca să sburaţi aşa de juni şi de timpuriu la nemurire; că, zău, nu ştiţi ce va fi pe acolo. E păcat de voi să vă piarză, părinţii aşa de vii viuleţi şi să aveţi aface cu dușii dupe lume.

Când scriţi şi daţi ceva afară, nu vă supăraţi, nu vă sporoviţi, auzind lumea că vorbeşte de scrierile voastre; pentrucă aşa e lumea: unuia îi place una şi altuia alta; la toţi nu o să plăceţi. Insă să punem că nu veţi plăcea la nimeni; nu vă faceţi atunci inimă rea. Căci poate să n'aveţi talentul scrisului, şi se întâmplă să aveţi poveţe dela oameni ce vă voiesc binele, pe care trebue să-i ascultaţi, şi să ascultaţi de multe ori şi cele ce auziţi că zic aceia ce vi se par vrăjmaşi; de multe ori ei ne văd mai bine greşalele decât prietenii.

Pe urmă să vedeţi şi alta: a fi cineva autor în veacul nostru nu e o meserie cu care să se hrănească. A defăima cineva pe un cismar că nu face cisme bune, pricep că are cuvânt să se supere, să fie mâhnit, pentrucă cu aceasta îl vatămă, îl păgubeşte la meseria lui, face să fugă muşteriii de dânsul şi prin urmare îi ardică mijloacele traiului, îi ia bucătura din gura lui şi a copiilor. Insă a zice: că *D. Sarsailă nu scrie bine, nu e autor*, ce are aface aceasta cu mijloacele traiului lui? Când a mâncat cineva vreodată pâine cu autorlâcul în tot coprinsul unde se vorbeşte limba rumânească, afară numai daca nu va fi hotărît a se face şi cerşător?

www.dacoromanica.ro

Scrisul este și el un talent cultivat cu educația ca și toate celelalte talente; și daca natura nu m'a făcut muzicant, dănțuitor, zugrav ș. c. l., nu mai este alt mijloc de a trăi și a fi om cinstit? Asemenea și daca nu m'a făcut poet sau autor, să mă strâng de gât? Să mă arunc în gârlă? Să mă leg de oameni, pentru ce să-mi zică că nu scriu bine, adică că nu sunt poet sau autor? Nu se va găsi și pentru mine vre-o altă meserie ca să-mi duc viața și să pociu dobândi socotința și cinstirea oamenilor? Am cercat să scriu; n'am plăcut oamenilor, m'au luat să mă îndrepteze și au întrebuințat sau râsul sau povața; mi-au arătat greșalele sau de bunăvoință și prieteșug, sau din răutate și pismă, ca să sboare numai ei la nemurire; vor să râză, zic, sau să mă povățuiască: ce am eu să-mi fac atâta inimă rea, pare că mi-ar fi tăiat orice mijloc de traiu. A-mi zice cineva că nu scriu bine este întocmai ca și când mi-ar zice că nu cânt bine, nu danț bine, nu zugrăvesc bine (mai vârtos când nu sunt dascăl nici de muzică, nici de danț, nici de zugrăvie ca să mă hrănesc cu aceste arte).

Insă vezi, Domnului Sarsailă nu i se pare așa; dumnealui, dupe cum ai văzut, e mai mulțumit să-i zici orice; priimește mai cu răceală orice ocară, orice ponos, dar de dibla dumnealui să nu te atingi, că ai văzut că se face foc.[1] Eu nu vorbesc glume; să te dai numai la o parte și să asculți, că atât se supără unii, încât, și fără să-i cheme Sarsailă, pe loc cum vor vedea acest articol, își gătesc materie de scris, și să te ții. Se fac numai fiere și venin, zic că de lira dumnealor te-ai atins. Apoi numai vezi câte o parascovenie pe care o numesc satiră și pe care, neștiind s'o facă, neștiind cum s'o mâne, se păcălesc iar pe sine.

Să nu gândiți, copii, că eu cu D. Sarsailă sau Sgândărilă voiu să înțeleg pe cineva anume, ferească Dumnezeu! — Dar nu înțeleg iară nici literalismul nici lătrătănismul curat. Adun însă, dupe cum am zis și altădată, toate râsurile și secăturele vătămătoare ce le văz la unul la altul, și însuși în mine (pentrucă fiecine își are pe ale sale), și le personific, sau se împelițează toate în Domnul Sarsailă. Sarsailă este un nume închipuit ce are în sine aceste lucruri foarte de râs ale autorlâcului și altele mai multe ca frunza și ca iarba și ca nisipul mării. Pe lângă care se adaogă și acelea de a critica fără critică și a judica

www.dacoromanica.ro

fără judicată; de a învăța pe oameni cum să scrie și să facă tragedii fără a ști să scrie; de a îndrepta versurile băieților fără să fi știut vreodată ce este un vers, și jucând rola măgarului cu privigătoarea, să-și cânte singuri cântecul și să ne puie înainte însuși acea fabulă, zicând că nu e cântată cum ar fi cântat-o dumnealui, ș.c.l., ș.c.l., ș.c.l.

Ferească-se fiecare să nu semene cu D. Sarsailă, și câți au apucat acest drum, nu e vremea trecută, încă sunt juni; lase secăturile acestea; apuce-se de vreo treabă, de vreo suljbă, de vreun meșteșug, sau însuși de scris, dar apuce-se cum trebue. Învețe bine limba în care voiesc să scrie, citească mult, cerceteze și filosofească în materia în care voiește să scrie. Astfel puși pe cale și duși la biserică, vor putea să-și bucure pe bieții părinți ce acum își blestemă ceasul când le-a venit în gând să-și învețe copiii carte.

Dar nu așa, părinți, nu așa; cartea nu strică nimic: alta e cartea și alta e creșterea și îngrijirea părintească, și una fără alta nu plătește mai nimic, cu toate că din amândouă prețuește de mii de ori mai mult creșterea și îngrijirea părintească. Poate să nu știe cineva carte și să fie omul cel mai bun, cel mai blând, cel mai cinstit, cel mai cu frica lui Dumnezeu, cel mai nesupărător, luându-se dupe pilda traiului părinților și dupe povața ce i-au dat ei la îngrijirea lor; în vreme ce altul, cu toate cărțile din lume, fără îngrijire, fără obiceiuri, plin de duh și fără inimă, să ajungă cel mai supărător oamenilor, sieși și, prin urmare, nenorocit și de râs ca D. Sarsailă.

Așa dar, părinți, pe lângă nenumăratele datorii ce aveți la îngrijirea și creșterea fiilor, însoțiți-vă cu învățătorii și feriți-vă copiii ca de foc să nu cază în năbădăile autorlâcului, că vai de voi și de ei. Lăsați-i să scrie, dar nu le dați nas, nu-i înlesniți să-și tipărească încercările copilărești, că i-ați perdut. Aceasta v'o spuiu din încercare; v'o mărturisesc ca un păcat cel mai mare ce am făcut în viața mea. Din neștiință, din neîncercare, din dragoste poate, am înlesnit tipăririle a vreo câțiva tineri, le-am lăudat, socotind să-i încurajez, și i-am făcut să ia fum în cap; s'au pierdut, au ajuns nenorociți, și sunt încredințat că am să dau seama înaintea lui Dumnezeu.

Așa dar, părinți, învățători, voitori de bine, luați seama cu copiii cu care vă încărcați. Oameni ai lui Dumnezeu îndeobște, pe câți băieți

www.dacoromanica.ro

vedeţi că vă vin prin case cu cataloage de prenumăranţi ca să-şi tipărească încercările copilăreşti, goniţi-i, goniţi-i cât puteţi; că le faceţi bine, îi desbăraţi de viaţa leneşă a nu se supune la greutăţile unei carieri, unei meserii; îi depărtaţi de ispita de a lua bani, a-i cheltui la nebunii copilăreşti, şi a nu avea apoi cu ce să-şi tipărească cartea, şi prin urmare a debuta dela întâia oară cu înşălătoriile în lume. Să nu gândiţi că e vreun geniu când vedeţi vreun catalog. Geniul e mândru, nu se umileşte, nu cerşaşte; el găseşte mijloace să se facă cunoscut (mai vârtos în veacul nostru) fără a se târî ca să-şi cerşască meseria, nebunia şi un viitor plin de râsurile domnului Sarsailă. Prin refuzul şi goana la asemenea băieţoi, faceţi aceea ce n'au făcut părinţii şi învăţătorii lor.

www.dacoromanica.ro

DISPOZIŢIILE ŞI INCERCĂRILE MELE DE POEZIE

Invăţam greceşte cum se învăţa pe atunci, *Octoih* şi *Psaltire;* nu înţelegeam nimic. Intr'o duminică am văzut la poarta bisericii Creţulescului lume multă adunată; am stat şi eu să văz ce este. Un fecior sau vizitiu citea în gura mare *Alexandria,* şi câţi trecea pe drum se oprea şi asculta. Când m'am oprit eu, citirea venise dimpreună cu Alexandru până la Ivantie împărat, unde zice: « mira tebe brate » ş.c.l. Nu mă putui deslipi de acolo ascultând descrierea acelui loc plin de răcoare, de verdeaţă, şi adăpat de fântâni cu apă vie. A trebuit să tacă acel om minunat pentru mine (vizitiul zic), ca să fug şi eu d'acolo. Am venit acasă şi am cerut foarte rebel, plângând să-mi dea doi lei să cumpăr o carte. Eram rău când plângeam; sculam vecinii în picioare. A trebuit să mi se dea banîi, şi alergai îndată şi-mi cumpărai cartea preţuită şi plină de minuni. Dar ce să fac cu dânsa? că în mâinile mele era mută. Voii să citesc; câteva slove se potrivea cu cele greceşti; dar mă împiedica o grămadă de alte încurcături ce semăna, unele turnuri Д; altele caracatiţe sau scorpii ж; altele ţesturi şi ciuperci жД. Tata nu era în Bucureşti să-mi spuie, mama ştia carte numai grecească. In via grădinii lucra câţiva Olteni; vr'o doi dintr'înşii era cu călimările la brâu şi ştia carte. Mă rugai de unul care mi se păru mie mai procopsit, şi pe care îl recomanda către mine şi numele lui (îl chema Alisandru). El îmi spuse pe picior lângă un dud favorit al meu, ce-l găurisem de mai nainte şi prin care petrecusem o funie cu mare meşteşug ca să învăţ să săr pe funie ca comedianţii ce văzusem că juca la dulap la Cişmegiu. Acolo lângă acel dud începui a slovni rumâneşte: « Impărăţea la Răsărit » ş.c.l. Intr'o jumătate de ceas nu mai aveam

www.dacoromanica.ro

trebuinţă de dascăl, începui a citi; şi în patru zile isprăvii *Alexandria* din scoarţă până 'n scoarţă. Se înţelege însă că în acele patru zile dascălul de greceşte nu m'a văzut în şcoala lui. Plecam dimineaţa să merg la şcoală, dar mă întorceam pe altă uliţă, intram prin grădină şi, pe dupe case, pândind să nu mă vază nimeni, mă urcam în pod; mă băgam subt un coş şi acolo citeam vitejiile lui Alexandru cel Mare, cum s'a bătut cu racii, cu furnicele şi cu Por împăratul ş.c.l. Tot subt acel coş am învăţat să scriu şi numerele arabice până la 100 cum şi să scriu slovele rumâneşti ca de tipar. Imi făcusem nişte foiţe pe care scriam şi prescriam; dar vream ca cu dânsele să-mi rămâie şi numele nemuritor; aşa făcui altele cărora le didei formă de carte, cu titlul ei dupe orânduială. Mă luai dupe titlul Alexandriei şi făcui şi la compoziţia mea un titlu foarte iscusit şi însemnător!

ACEASTĂ CARTE
făcută de mine
Niţă sau Ion
Rădulescu
în zilele
Polcovnicului Ilie (Tata)
şi cu blagoslovenia
Sfinţiei sale Frusina (Mama).
1811.

Astfel în patru zile învăţai a citi rumâneşte, scriam numere şi mă făcui şi autor al vestitei compuneri: *Această Carte*. Mă gândeam eu că daca fac la cărţi când sunt de nouă ani, dar când m'oiu face mare! eram încredinţat în mine c'o să mă fac un mare cărturar, dar nu mă credea nimeni.

Procopseala însă şi autorlâcul mi-a dat prin piele, că o drăcoaică de slujnică s'a suit a patra zi în pod ca să dărăcească la in, fiind vremea cam ploioasă. Eu a trebuit să ies odată din coş, dar mă primejduiam să mă vază şi să mi se dea pe faţă îndărătnicia mea de a merge la dascăl. Imi luai inima în dinţi, ieşii din cabinetul meu de lectură (din coş) şi făcui să ţipe biata Ilinca cât alergară toţi din casă. Mă deteră binişor din pod, mă puseră în cârca lui moş Mâinea şi mă trimiseră

www.dacoromanica.ro

la școală. Dascălul mă priimi în bătăi și mă puse iar la psaltirea grecească. Eu uram cartea grecească, dar din ziua aceea o urîi și mai mult, ș'a trebuit s'o sufer până când dete Dumnezeu ciuma dela Caragea din 1812. Toată lumea era tristă atunci; numai eu eram vesel c'am scăpat de dascălul Alexe și de psaltirea lui, pentrucă fugeam la moșie afară. Mai un an am fost slobod, și nu-mi petreceam vremea decât la o stână de oi unde păstorii avea felurimi de cărți. Acești oameni venea sărbătoarea în sat și căta la zodii fetelor și flăcăilor, la un călindar ce avea tipărit nu știu unde, că semăna slova rusească. Li se duse vestea în sat și fură chemați și la curtea boierească (cum am zice, la noi acasă). De aci mă cunoscui cu dânșii și nu mă mai putu ținea în frică nici câinii dela stână ce era să mă rupă odată. Intr'o vară citii cu ei împreună *Poarta Pocăinței; Epistolia ce a căzut din cer; Viața Sfântului Alexie, omul lui Dumnezeu*, scrisă de mână; *Viața Părintelui Macarie; Avestița, fata Satanei; Pogorîrea Maicii Domnului la iad* și alte vieți ale sfinților.

Mai pe urmă veni din Brașov acestor păstori și *Istoria lui Arghir*. Eu până atunci din câte citisem, știam pe dinafară numai *Epistolia* ce căzuse din cer la Palestina. Imi plăcea unde zice că se jură Hristos pe brațul său cel drept, și când declamam pe dinafară ardicam și eu brațul.

Când văzui însă pe *Arghir*, eram în ceruri de bucurie. Invățai mai într'o săptămână cântarea întâi. Mă încurca însă că nu știa nimeni să-mi spuie ce este muză; într'un cuvânt, eram de minune în casă, când mă auzea fetele spuindu-le pe din afară în stihuri *Istoria frumosului Arghir și a preafrumoasei Elena*. Când ziceam: « Hip! Hop! la a mea iubită », aveam și biciul în mână; plesneam cu dânsul și săream în sus, dar mi-era necaz de ce n'are și biciul meu puterea aceea de fermec.

Pe toamnă dete un guturai mare în toată casa și eu, deprins din versificația lui *Arghir*, făcui versuri guturaiului, care începea astfel:

O guturai guturai!
Mulțumește-te încai
Că te odihnești prin nasuri
Și prin gâturi faci taifasuri...

www.dacoromanica.ro

In vremea ciumei învățasem multă carte, că eu țineam citirea în biserica satului; alde țârcovnicul ajunsese nimic pe lângă mine, (o spunea toți sătenii).

Intorcându-ne la București, dupe încetarea boalei, auzii că se plângea părinții că trebue să fi uitat eu tot ce învățasem mai dinainte; și cu adevărat uitasem, căci pe *Macarios Anir* îl citeam tot atât de încet ca și pe psalmul cel din urmă, *Micros imin*...

Bietul dascălul Alexe murise și pe atunci se dusese vestea unui dascăl, călugăr la Sf. Niculae, părintele Naum. Era cam departe până la Sf. Niculae, dar hotărîră părinții să mă dea acolo.

Incepui la bietul Naum. Acesta știa elinica, dar era Rumân și zise părinților să-mi ia cartea lui Papazoe ori Polizoe. Mă puse la Istoria sfântă prin întrebări și răspunsuri; din grecește îmi tălmăcea rumânește. Din ziua aceea nu-mi mai fu urîtă cartea. In scurtă vreme mă puse la gramatică, la Hrisorora, la Esop și ajunsei în doi ani și până la tom. Chipul, mergeam bine că înțelegeam ce învățam, pentrucă bietul Naum tălmăcea băieților săi din elinește în grecește, și din grecește în rumânește.

Trecui de aci la școala grecească dela Măgureanul; eram de vr'o 13 ani atunci, s'am învățat acolo până a venit Lazăr, în anul 1818.

La deschiderea școalii rumânești am vrut să fac versuri, care n'au plăcut conșcolarilor mei; eu însă credeam că de pismă nu le place. Incepeam astfel:

Muzele la Olimp cântă,
Săltând cununi împletesc;
Dup'a lor dar pildă sfântă
Veniți să mă veselesc...

Când n'are cineva ce să spue, când capul îi e sec și inima rece, atunci poate alerga la dușii dupe lume să vorbească de muze, de Olimp, de Apolon, de Cerber, de Pluton, să grămădească vorbe d'alde astea, câte voiește, că potrivește și versul și seamănă și a poet. Bieții conșcolarii mei râdea de poeziile mele, dar eu, dupe cum zisei, credeam

www.dacoromanica.ro

că râd de pismă, şi paguba era a mea, că mă necăjam să nu mă atingă nimeni de liră.

La moartea mamei am vrut să fac o tragedie pe care, luându-mă dupe titlul grecesc Αἴας Μαστιγοφόρος ce învăţam atunci, o întitulai şi eu: *Ion ţel zalnic*, pentrucă eram peltic pe lângă celelalte. Pelticia nu ştiu de era firească sau câştigată din limba grecească. Cu intrarea în şcoala rumânească, slavă Domnului că m'am dres, pentrucă eram prea fricos de râsul dracilor de băieţi. P'atunci să mă fi pus cineva din câţi zic ca să scrie Rumânul cum pronunţă, p'atunci zic să mă fi pus să fac o ortografie rumânească că s'ar fi dus pomina de dânsa, de le-ar fi rămas şi dumnealor numele nemuritor şi mie, — n'aş fi rămas un om aşa neînsemnat ca acum.

Făceam, cum zic, versuri pe moarte, zece d'o para, dar eu nu le-aş fi dat nici pe zece parale unul, pentrucă le aveam dimpreună cu mine la mare ipolipsis (dupe cum se vorbea p'atunci). Mi se părea că pe mine m'a orânduit Dumnezeu să luminez neamul, dar când îmi intră în mână *Liricele* lui Atanasie Hristopol, mi se tăie tot cheful de a mai face versuri din capul meu. Le învăţasem pe dinafară, şi într'o vară mi-aduc aminte că le-am tradus toate.

Le-am dat D-lui Carcalechi ca să le tipărească la Buda, când venise aci D-lui în anul 1820; dar pe semne c'au rămas netipărite, căci eu gândeam că cum le-or vedea la tipografie făcute de mine şi apoi şi cu litere latineşti, numai decât or să le tipărească fără parale, pentrucă eu nu dedesem nicio para D. Carcalechi. Din mila lui Dumnezeu s'au pierdut acele traducţii, şi începutul mai totd'auna îl ţine cineva minte pe dinafară. Iată cum era poema d'întâi:

I

Intr'o zi primăvăroasă
Cântând prea de dimineaţă,
Se coboar'o drăgăstoasă
Muză dulce cântăreaţă
Ce Erato o numesc.

www.dacoromanica.ro

Iată, -mi zice, -ţi porunceşte
Marea Vineri, blânda zână,
(Care unde-ori-ce voieşte,
De cer de pământ stăpână,
Poruncile-i se păzesc),

Să fii d'acuma 'nainte
Intru dulcea a ta viaţă
Cântăreţu-i plin de minte,
Care cântă cu dulceaţă
P'al său fiu, dulcele-Amor.

Şi de ast' a ta cântare,
Prin mine-ţi făgăduieşte
Şi tu 'n stare de mirare
Goală 'n forma ei zâneşte
S'o vezi c'al Idei păstor.

Astea toate-atunci zicându-mi,
Mă ia 'n braţe blânda muză,
Şi prea veselă râzându-mi
Mă sărută drept pe buză; —
Sboară, mă lasă; — s'a dus!

Şi îndată cum s'atinse
Gura mea de sărutare,
Ca prin fermecă s'aprinse
Spre-a Amorului cântare,
Incât arz în foc nespus.

Şi d'atunci de voiu vr'odată
Să încep orice cântare,
Cel dintâi cuvânt mi-arată
Că ton glasul meu nu are
Ce *Amor* n'ar răsuna.

www.dacoromanica.ro

Acum făr'a mea voinţă
Gura singură urmează
Dup'a Vinerii silinţă;
Nici de cum nu încetează
P' Amor, pe dâns'a cânta.

II.

Amor, prea înfloritule,
Blând dulce, mult iubitule,
Ce cârmueşti pe lume!

Pieptul, gura, minţile,
Puterile, voinţele,
Slave-ţi nalţă sume.
. . . . . .
(Ş.c.l., c'am uitat.)

www.dacoromanica.ro

PROLOG LA SERBAREA NUMELUI PREA INĂLȚATULUI NOSTRU DOMN ALEXANDRU D. GHICA 1835 AUG. 30

PERSOANE:

Timpul;
Istoria;
Poezia;
Pacea
Libertatea
Comerciul
} Persoane tăcute

TIMPUL

Mai vechiu și decât lumea, am fost de față la zidirea ei; am văzut pe rând neamurile în sgomotul slavei și al bucuriei, în vârful strălucirei lor, și m'am uitat pe urmă și la a lor țărână zăcând în tăcerea morții, și mușchiul veacurilor înverzea d'asupra faptelor mâinelor lor. — Preste monumente și generații am trecut și am văzut în urmă-mi grămădindu-se a lor cenușă, și vijăliile veacurilor spulberându-o în văile uitării. — In sborul meu cel repede las în urmele mele veacuri, vă aduc timpii anului, icoana vârstei voastre, fac să răsae soarele și să apue întru a sa slavă, și m'am uitat înapoi și am văzut veacurile dela zidirea lumei ca ziua de ieri!!! Universul întreg, pământ, stele și toți planeții se văd supuse la a mea dărăpănare, și însuși lumina acestui soare se va stinge înaintea trecerii mele. Numele numai și slava făcătorilor de bine ai omenirei sânt neatinse de mâna-mi atot-

www.dacoromanica.ro

dărăpănătoare; în sânul meu le port, şi vecinice ca mine vor rămânea în toate veacurile. In reghistrul veacurilor şi al meu sânt trecute până la una faptele tutulor muritorilor dela monarh şi până la rob, şi îl voiu deschide odată de faţă a toată lumea şi a stăpânului ei. Sânt un geniu trimis să sbor asupra universului spre a se folosi de mine numai până sânt de faţă; am trecut odată, trecut sânt pentru toate veacurile. — Unde ştiu să se folosească de mine, zilele cele fericite ce vin după aceasta mă fac neschimbat, şi această neschimbare pare că ar zăbovi cursul meu. — Oarecând în Italia m'am zăbovit între strămoşii voştri; am trăit între dânşii şi le-am adus veacul de aur. La voi am venit acum şi v'am adus ziua de astăzi, zi de sărbătoare vouă. Ferice de prinţii aceia ce şi' n viitorime îşi lasă al lor nume, un nume de mărime şi 'n veci de sărbătoare.

ISTORIA.

Preste veacuri privighează al meu ochiu; monarşii şi neamurile ce au fost asupra pământului eu le înfăţişez viitorimei astfel precum au fost: adevărul este d'alăturea mea. Eghiptul, Grecia, Roma, au strălucit odată, şi mi-am întors ochii înapoi, şi pare că n'au mai stat! — Străşnicia legilor şi paza lor le-au înălţat întru slavă; nesocotinţa şi abaterea dela dânsele au dărâmat din temelie aceste colose de mare cuviinţă şi de libertate. — Marcu Aurelie cu a sa blândă şi înţeleaptă oblăduire, Titu şi alţii împodobesc foile mele şi mi-e fală a-i arăta stăpânitorilor pământului; Neron mă îngrozeşte, şi cu sângele noroadelor lui şi al mucenicilor am scris a lui viaţă, şi va fi spre vecinica ocară a puterii. — Pe ruinele împărăţiilor m'am aşăzat, unde sila nu poate strimtora a mea pană şi unde adevărul împărăţeşte în toată strălucirea lui şi, având înainte-mi umbrele celor ce au folosit şi au îngrozit omenirea, cu faptele lor am dat învăţăturile cele mai grozave şi mântuitoare prinţilor şi noroadelor universului. Pe cât mi-a fost de drage numele monarşilor ce au întrebuinţat bine a lor putere, pe cât am binecuvântat a lor dragoste părintească şi închinare pentru binele supuşilor lor, pe atât mi-a fost de scumpe şi noroadele care, supuse legilor, au ştiut a preţui dorul şi ostenelile oblăduitorilor lor,

www.dacoromanica.ro

a-i iubi şi a-şi încredinţa în mâinile lor a lor soartă; pentru care le-am recomandat în veci celor ce doresc a-şi vecinici a lor slavă şi fericire. — Strămoşii voştri, Rumânilor, din marea şi vestita Romă vă sânt pildă la orice mişcare a voastră. — Analele patriei voastre de acum, dela descălicare şi până astăzi, sânt pline de neodihnă şi arareori de păcate. Toată palma de pământ de care voi vă bucuraţi şi asupra căruia voi socotiţi nobilitatea voastră a fost stropită, ca de o rouă cerească, de sângele moşilor şi părinţilor voştri, ce au ştiut să apere şi să vă lase drept moştenire drepturile voastre. Draga mea Pace (ia pe Pacea de mână şi o înfăţişază înainte) vă zâmbeşte şi se statorniceşte în pământul vostru. — Comerciul (îl arată cum îl ţine Libertatea de mână) încă prunc va creşte şi se va împuternici la sânul Libertăţii şi va îndestula casele voastre. — Provedinţa a îngrijit de viitorimea voastră: dintre voi *a ales pe bărbatul*, şi numele lui este *Alexandru!* iubiţi şi cinstiţi într'însul pe a voastră patrie, supuneţi-vă legilor al cărora el este îngrijitor; uniţi întru dragoste şi ascultare, faceţi dimpreună cu dânsul ca fiii voştri să simţă facerile de bine ale aşăzământurilor ce aţi dobândit; şi eu voiu scri epoha aceasta ca cea mai fericită a pământului vostru, şi numele lui, pe care îl sărbaţi astăzi, va fi atunci nume de cinste şi de sărbătoare la urmaşii voştri.

POEZIA.

In sborul meu cel slobod, în sfânta mea 'nfocare,
Mi-i drag a cânta prinţii şi stăpânirea lor;
Inger trimis din ceruri fac buna guvernare:
Pe cea rea o fac spaimă, Satan pustietor.

Lira-mi dulce suspină plăcuta pomenire;
Zefirii p'a lor aripi o duc în veselii;
Fiori sânt a ei coarde la fapte de 'ngrozire,
Şi sunetul ce scoate e vifor, vijălii!

www.dacoromanica.ro

Virtutei eu dau viaţă, o fac sfântă fiinţă,
Templu-i ardic, altare, şi o 'ndumnezeesc;
Iar răutatea, groază din neagra lăcuinţă,
O naşte însuşi iadul, e biciul pământesc.

Istoria prin mine ia chip, se 'nfiinţează;
Pe Libertatea mumă Comerciului eu fac;
Eu Timpului dau aripi, prin mine el viază
Şi 'n veselă fecioară eu Pacea o prefac.

La umbră, la izvoară, în noapte şi în rază,
In temniţi, pe ruine eu pe vitejii cânt;
Păstrez ale lor fapte, fac veacuri să le vază,
Fac vie-a lor ţărână, dau suflet în mormânt.

Cununa ce-am în mână în veci e înverzită,
Când vreun prinţ o poartă, el s'a 'ndumnezeit:
E preţ al vredniciei, ea nu e moştenită,
Ferice de acela ce eu am vrednicit!

La voi eu viu acuma şi lira-mi se 'ncordează
Să cânt vitejii voştri şi lumei să-i vestesc;
A lor sfântă ţărână la glasu-mi înviază
Şi faptele lor toate p'urmaşi însufleţesc.

Târgovişte e templu l'a mea călătorie
Şi p'ale ei ruine în pace mă aşăz
Şi lupte fără număr pă 'ntinsa ei câmpie
Şi biruinţe-atâtea în faţa mea le văz.

In tainica-mi privire, în dulcea mea visare
Eu şi asupra voastră deşteaptă privighez
Şi citera-mi preludă o altfel de cântare,
Şoptind faptele voastre ce eu le cercetez.

www.dacoromanica.ro

Prinţul ce aveţi astăzi e de al vostru sânge;
Subt el uniţi la bine puteţi multe lucra;
Şi el prin noduri sfinte pe toţi poate vă strânge,
Ş' în inimile voastre stăpân a guverna.

In veci nesiluită, sloboda a mea liră,
In veci n'am atârnat-o la uşă de 'mpăraţi:
Când îns' ale lor fapte pe ea o 'nsufleţiră,
Din veac până la altul în veci au fost cântaţi.

Dar mi-a plăcut adesea cu glasul veseliei
Ca să unesc şi glasu-mi în sărbători obşteşti,
Ş'atunci am fost eu însu-mi îndemnul bucuriei
In templuri, în teatre, palate 'mpărăteşti.

Ziua de astăzi fie o zi de sărbătoare;
Muzic' acum răsune, Rumânilor, cântaţi!
Trăiască Prinţul vostru ş' în veacuri viitoare!
Muzic' acum răsune, Rumânilor, cântaţi!

www.dacoromanica.ro

SĂRBĂTOARE CÂMPENEASCĂ PENTRU 30 AUGUST 1837

PERSOANELE:

Coman, un jurat.
Florica, fie-sa.
Niţu, amorezul ei.
Stancu, *Călin* } săteni.
Vasilie, prieten al lui Coman.
Flăcăi, fete, ţărani.

(Şena se socoteşte într'un sat în judeţul Gorj.)

ŞENA I

COMAN, singur

Ce de ploi în vara asta! trei luni d'a rândul: Maiu, Cirişar şi Cuptor. — Bieţii creştini şi bucatele lor! — Slavă Domnului că August ne făcu nişte zile frumoase. — Frumoasă zi e astăzi! După semne o s'avem o toamnă frumoasă. Luna lui Brumar s'a ivit cu bine. — Cât o aştepta biata fie-mea! De când a plecat Niţu nu mai usucă ochii. De şase luni de când lipseşte la lucru. S'a dus la Bucureşti; dar nu ştiu ce ispravă o fi făcut cu ploile astea. Bietul băiat, a plecat să-şi agonisească şi el ceva ca să-şi facă nunta. — Mi-e milă de bieţii copii că nu pociu să-i ajut acum, am sărăcit de când cu răsmiriţa. — E! ce mai vremi când eram în floarea mea!

www.dacoromanica.ro

ŞENA II

COMAN, VASILE

VASILE

Bună ziua, moş Comane, ce mai faci?

COMAN

Mulţumim dumitale, dragă Vasilică; dar dumneata cum te afli?

VASILE

Slavă Domnului! — Dar ce eşti tot pă gânduri? ca lasă-le astăzi. Uite că dela Domnul avem zile frumoase, oamenii şi-au strâns bucatele; culesul viilor se apropie; alde Călin şi nenea Stancu s'au întors dela Bucureşti şi mi-au spus că vine şi Niţu. L-au lăsat la un sat mai la vale. Şi-a cumpărat dela târg nişte juncani şi vine cu dânşii.

COMAN

Dumnezeu să-l aducă cu bine, că biata Florica de cinci luni de când îl aşteaptă. De i-aş vedea odată căpătuiţi! îmi pare bine că şi-a cumpărat vitişoare; bun băiat mi-a trimis Dumnezeu.

VASILE

Da, flăcău ca dânsul puţini, moş Comane. — Blând, muncitor, şi cartea lui cine-o mai ştie! alde diaconul Dinu nu mai tace de dânsul: când este el în sat, el ţine biserica.

COMAN

De mi-ar ajuta Dumnezeu să-l popesc. Am vorbit cu coconul nostru.

VASILE

E! ce mai popă s'ar face! Şi cum e chipeş! — da ştii la ce am venit? — ai, vino cu noi la horă.

COMAN

Ce-o să fac eu acolo?

www.dacoromanica.ro

VASILE

Ce-o să faci! să ne bucurăm. Atunci se bucură junii când joacă cu fetele şi se uită bătrânii.

COMAN

Da unde se face ora?

VASILE

L' alde Muşat, în capul satului. Astăzi e Sfântul Alisandru, şi am făcut o clacă de şi-a vânturat şi şi-a cărat grâul. Acum ne strângem cu toţii; se gătesc flăcăii şi fetele să joace.

COMAN

E! ce mai veselii era acum — o fi doozeci de ani — la isprăvnicat, când era coconul Alecu ispravnic! Eu eram ceauş atunci. Ce mai om al lui Dumnezeu! Făcea dreptate creştinilor. — Era bilşug pe vremea aia... ce te grăbeşti? ia şezi Vasilică; şezi colea.

VASILE

Am venit să te văz, să te chem la oră, să spui Florichii că-i vine Niţu, şi mă duc. Am niţică treabă la Păun. — Unde e Florica?

COMAN

Nu ştiu, n'o văz de azi-dimineaţă; nu-i mai ştiu de căpătâiu dela o vreme încoaci; se pierde prin ale crânguri şi abia vine seara obosită; tot cu Niţu ei are a face! Dar ce să zici, tinereţe! — Ce mai face Păun? Nu l-am văzut de mult. Ce om de ispravă!

VASILE

Dar, sărmanul! şi cu stare bună, cu dobitoace — să-i trăiască! cu scule, cu dichisuri!

COMAN

Rogu-te, ia spune-mi, este adevărat, că eu nu-l cunosc de mult, — este adevărat că el nu e Rumân?

www.dacoromanica.ro

VASILE

Aşa e. E Ţigan dela Glavacioc. Dar, o Doamne! ce face aia? tot zidirea lui Dumnezeu este. Nu sânt unii Rumâni mai răi decât netoţii? Ce-a ieşit de-acolo? omul să fie de treabă, moş Comane, şi asta e tot.

COMAN

Am auzit că toţi Ţiganii Glavacioculuí sânt astfel, au casele lor, au dobitoace, au pluguri, şi sânt gazde bune.

VASILE

Ei, moş Comane, pă ei nu-i mai cunoşti dinRumâni. Păun mi-a spus că ei sânt ai şcolii dela Bucureşti. — Dar ce e lumea asta, moşicule! Zice că Ţiganul nu se dă pă brazdă. Aşa! nu se uită la creştinii ăştia? Ba după cum are şi Rumânul parte dela Dumnezeu! cine i-a strâns vreodată pă Ţigani să-i puie prin sate şi să-i facă a se dădulci cu munca câmpului? Nu vezi că omul e ca oaia, să ia unul după altul? Uită-te la Ţiganii mânăstireşti că mai toţi s'au rumânit. Dar să-i vezi p'ăi din Bucureşti! ce mai m'am posnit într'o zi; am văzut nişte lăutari îmbrăcaţi şi omeniţi de să gândeşti, uită-te, că sânt negustori.

COMAN

Şi omul cum îl învaţă cineva. Şi apoi negustori sânt şi ei daca îşi au meseria. — Cum îţi merg istim, Vasilică, oile şi stupii?

VASILE

Slavă Domnului! că cu ploile astea n'au păţit nimic, cum am auzit că s'a întâmplat pe la bieţii creştini.

COMAN

Am auzit că şi Păun are câteva oiţe?

VASILE

Şi-a agonisit şi el; dar nu le merg bine.

www.dacoromanica.ro

COMAN

Ei, băide, ce-o fi pricina? omul ăsta e de treabă, şi are trişte; dar tot fără chef îl văz, parcă n'ar ţinea lucrurile de dânsul; bietele oi, şi din necătare or fi dând îndărăt.

VASILE

Dar ce gândeşti! puţin o ai asta, moş Comane, să te ştii rob? nu ştiu cum o fi şi orânda omului; dar eu nu mă pricep de leac la aste amestecături. Unul rob, altul slobod, altul Rumân, altul Grec, altul Neamţ! o grămadă de amestecături; se miră oamenii ce să mai scornească ca să nu se mai înţeleagă bieţii creştini. Oameni sântem toţi, eu nu văz nici o deosibire; toţi avem dela Dumnezeu cap, ochi şi sprâncene.

COMAN

Astea sânt taine ale lui Dumnezeu, sau, ştiu şi eu ce să zică cineva? păcatele oamenilor, fătul meu!

VASILE

Aide, moş Comane, mai ieşi niţel; vino la alde Muşat, aide cu mine să ne veselim azi cu toţii şi să dăm laudă lui Dumnezeu c'avem vreme bună.

COMAN

Să mergem, daca mi-ai spus că vine Niţu; e o zi frumoasă pentru mine astăzi, să mai mi-aduc aminte din tinereţe (ies).

ŞENA III.

FLORICA vine cântând

Oltule, Olteţule!
Seca-ţi-ar pâraiele,
Să crească dudaiele,
Să trec cu picioarele.

www.dacoromanica.ro

Oltule, râu blestemat,
Ce vii aşa turburat!
Ce te repezi ca un smeu
Şi-mi opreşti pe Niţu meu!
Schimbă-ţi, schimbă-ţi apele,
Slăbeşte-ţi vârtejele
Să-ţi văz pietricelele,
Să treacă fetiţele,
Să le speli picioarele.
Iaca neica! — Nu e neica!
Că d'ar fi venit neicuţa
L-ar fi cunoscut leicuţa.
Cine vine nu e neica!
Vântule, du-te dă-i spune
Că zăbăvile-i nu-s bune,
Că Florica-i duce dorul
Şi i-a 'nţelenit ogorul.
Vino, Niţule băiete,
Ce faci lelea să te-aştepte?
Busuiocul a negrit,
Rosmarinu-a 'ngălbenit,
Lelea plânge, se jeleşte,
Nimini nu le îngrijeşte.
Vino, Niţule băiete,
Ce faci lelea să te-aştepte?

Doamne! ce mai de fete să duc la oră, şi flăcăii le aşteaptă, numai Niţu meu nu e acolo. Cât era de frumos! ce voinic ca bradul! Şase luni azi de când a plecat; m'o fi uitat, poate. — Câte fete l-or fi văzut cu ochii mei, la câte le-o fi bătut inima! — O Dumnezeule, sânt pierdută! am pierdut pe Niţu! Dar atunci îmi fac seama singură... Tata nu e acasă! S'o fi dus şi el la oră! De ce nu vine cineva să-mi spue că e şi Niţu acolo, sau că e pe drum!... A! cine s'aude!.. Bată-le să le bată! fata popii şi a pârcălabului. Vin să mă ia şi pă mine, parcă îmi arde mie de jocul lor.

www.dacoromanica.ro

ŞENA IV.

FLORICA, FATA POPII ŞI FATA PÂRCĂLABULUI

FATA POPII

Florico! Florico! surată, unde eşti?

FLORICA

Tot nebune v'am pomenit! Ce alergaţi aşa?

FATA PÂRCĂLABULUI

Aidi cu noi, ai la oră. E tot satul strâns l'alde nea Muşat; mi-a spus Sorică al meu că s'a întâlnit cu nea Stancu ce vine dela Bucu...

FLORICA

A văzut pe Niţu?

FATA PÂRCĂLABULUI

Da, şi vine şi el; a rămas la târg, îşi cumpăra nişte junculeţi; poate că s'o fi întâlnit cu ta-to la oră, că să face în capul satului la aria lui nea Muşat; aidă Florico, că p'acolo i-e drumul.

FLORICA

Ce-o să zică el când m'o vedea la oră?

FATA POPII

Să-i spui că te-ai dus să-l aştepţi acolo.

FLORICA

Eu alerg, dar el m'o crede?

FATA POPII

Cine? el să nu te crează? o Doamne! d'ar fi toţi bărbaţii ca dânsul, să crează ce le spune muierea! el e bun; el te crede şi când vrei să-l minţi, dar când îi spune cineva adevărul? Aide, nu mai sta. (Trag pe Florica şi ies).

www.dacoromanica.ro

ŞENA V

Un umbrar; fete, flăcăi, se duc şi vin şi se gătesc de joc. *COMAN* şade p'o laviţă; *CĂLIN* şi *STANCU*, lângă dânsul; pahară cu vin lângă dânşii.

COMAN

Fuseşi şi la Bucureşti, măre Stancule? Da adică ce-ai mai umblat şi tu în viaţa ta! Cum ai petrecut, p'acolo? ce ai isprăvit cu judecata?

STANCU

Am câştigat-o, Dumnezeu să dea bine lui Vodă! M'am dus la Bucureşti, m'am bălăbănit pincoaci pincolo pe la judecăţi. Mă încurca, măre, mâncătorii; dar mă puseră la cale să dau jalbă la Vodă. Eu gândeam că e ca mai nainte să pui jalba în proţap şi să strigi la fereastra lui Vodă. Mi-era frică că m'or goni cioodarii. Da' n'a fost treab' aşa. — Am vorbit chiar cu Vodă. I-am dat jalba în mână. M'a băgat în casă. Uite, stă cu tine de vorbă, nea Comane, şi te descoase din fir până în aţă; te întreabă de toate păsurile. Dar ştii Dumneata cine e Vodă? Tot auzeam: Alecu Ghica, Alecu Ghica. Nea Comane, e coconul Alecu, ispravnicul nostru, coconul Alecu caimacamul. Nu-l cunoşteam — ai? ce zici, o fi douăzeci de ani d'atunci? Şi-a schimbat hainele, şi-a schimbat portul, dar firea tot aia. Uită-te, tocmai cum îl ştii când era ispravnic. Şade cu Rumânii de vorbă, îi întreabă. Intr'un cuvânt, mi-a făcut dreptate, Dumnezeu să-i dea bine.

Vodă e bun, mă; dar mâncătorii sânt răi. Vezi, d'aia l-a făcut şi Dumnezeu Domn.

COMAN

O Doamne! ce sânt tainele lui Dumnezeu! se cunoştea el d'atunci că o s'ajungă om mare. Era copilandru, mi-era drag când îmi venea rândul să slujesc la curte. — Ştii că eram ceauş — şi când a ieşit din isprăvnicie, tot îmi zicea: ai cu mine la Bucureşti, Comane. Cap pă mine! nu mă duceam, c'aş fi ajuns bine! — Nu mă 'nduram biet de namestie: aveam vitişoare, aveam agoniseală atunci, şi nu mă lăsa inima să le părăsesc, şi uite, măre Stancule, că pierdui tot de când cu răs...

www.dacoromanica.ro

STANCU

Ce-ți mai aduci aminte de astea? — Știi că vine și alde Nițu? a făcut părăluțe cu munca, că e păstrător; și-a cumpărat doi bouleni; dela București și-a cumpărat și niște cărți. El tot popă o să ajungă.

CĂLIN

Hei, da' ce mai drum bun făcurăm cu dânsul! drum ca asta de mult n'am făcut. Vremea frumoasă, judecata câștigată, inima veselă, și unde conăceam, Nițu numai s'apuca de citit. Dar uite, carte frumoasă ca Lisăndria aia n'am mai auzit! Buni oameni a fost Alisandrii ăștia! metin că și pă Vodă tot Alisandru îl cheamă.

COMAN

Vezi bine, nu știi că era praznic la curte la Sfântul Alisandru când isprăvnicea coconul Alecu? Nici eu nu știam că Alecu va să zică Alisandru, dar am aflat-o atunci; știți voi că azi e ziua lui? azi e Sfântul Alisandru. Ce-o mai fi la București acu! s'o face duvalma astă seară.

STANCU

Daca e Sfântul Alisandru, ce mai stăm de vorbă? ai să bem și noi în sănătatea lui; ține, nea Comane (închină) să trăiască Măria Sa! s'auzim de bine! și Dumnezeu să-i dea ani îndelungați că ne-a făcut dreptate. (Țăranii care câte unul unul vin și se așează și care ascultă la vorbă, strigă toți:) Să trăiască Măria Sa! coconul Alecu al nostru!

ȘENA VI

NIȚU și cei de sus

STANCU (care se sculase la închinat)

Iaca vine și Nițu! vino mai tare, băiete.

NIȚU (își lasă jos calabalâcul)

E! slavă Domnului că mă mai văzui odată la noi! — aici e moș Coman?

STANCU

Uite-l te așteptă aici; i-am spus că vii (se îmbrățișază).

www.dacoromanica.ro

COMAN

Bine ai venit sănătos, fătul meu! unde e Florica să te vază? cum ai slăbit!

NIŢU

Necazurile, drumul, măre tată; acasă e Florica?

COMAN

Nu ştiu de n'o fi luat-o şi pă ea fetele la oră; dar ce ai în sân? — Ce mai ştii, ce mai aduci după la Bucureşti?

NIŢU

Aici am ţopi şi cordele pentru Florica, şi dincoaci o carte; — mai am şi altele în dăsagă. — Optsprezece lei am dat numai pă cărţi. — Unde e moş popa să-i arăt una: Istoria ţării, Istoria lu Aron. — E! voi nu ştiţi ce au fost Rumânii! aci să vedeţi cum se bătea ei, uite, spune câte una una: ce au făcut Rumânii, cine au fost moşii noştri. Vorbeşte de podul lu Traian. Ştiţi stâlpii ăia ce să văd în Dunăre;— de Turnul Severinului, de Caracal, de toate. — Lasă c'o să le arăt moş popii. — Dar să vă spui una ce am auzit la Bucureşti. — Ei, acolo e altă lume acum — am auzit c'o să se facă şcoli pin toate satele. Eu atunci mă fac dascăl.

FLORICA, alergând

Niţule, Niţule, unde e Niţu?

COMAN

Aici e, fata mea, vino. — Imbrăţişaţi-vă, copii. — Ce zi fericită pentru mine astăzi şi pentru ţară. — Fiţi fericiţi! (se întoarce către ţărani) copii, să trăiască Măria Sa.

TOŢI

Să trăiască Măria Sa!

COMAN

Aideţi să ne bucurăm! Aide la joc! Jucaţi flăcăi! (Incepe baletul).

www.dacoromanica.ro

ANEXE

www.dacoromanica.ro

LACUL

Astfel tot la ţărmuri nouă
Impinşi, calea nencetată,
Duşi către vecinica noapte
Inapoi făr'a veni,
In oceanul de vârste,
Noi nu vom putea vr'odată,
O zi ancor'a 'ntări?

O lac! abia-şi sfârşi anul
Drumul ce iar şi-l găteşte;
Şi aproape de drage valuri
Unde ea era-a veni,
Pe piatra und'ai văzut-o
Aci, iată, mă priveşte,
Viu singur a... m'odihni!

Astfel tu mugeai în geamăt
Subt aste stânci afundate;
Astfel vântul a ta spumă
Pe picioare-i arunca
Şi te sfărâmai tot astfel;
Subt coastele-ţi deşirate
Unda-ţi plesnind se vărsa.

O seară, ţi-aduci aminte ?
Când noi pluteam în tăcere
Şi n'auzeam de departe
Pă undă, subt cer lucios,
Decât sunetul lopeţii
Ce despica cu plăcere
Valul tău armonios.

www.dacoromanica.ro

Când un glas strein cu totul,
Pă tăcere, fără veste,
Dintr'un ţărm ce-aducea fermec
Incepu a deştepta:
Unda stătu să asculte,
Şi glasul ce scump îmi este
Cu-aste vorbe răsuna:

« O vreme! opreşte-ţi sborul;
« Ceasuri blânde-ascultătoare,
« Opriţi cursul vostru, staţi!

« A zilelor mai frumoase
« Plăcerile fugătoare
« Lăsaţi să gustăm, lăsaţi!

« Destui ticăloşi vă strigă,
« Ce necazu-i împresoară;
« Curgeţi pentru ei, grăbiţi:

« Luaţi cu ale lor zile
« Grijele care-i doboară
« Şi uitaţi p'ăi fericiţi...

« Dar ce cer? deşartă rugă!
« Minutele trec, n'aşteaptă,
« Vremea-mi scapă, s'a pierdut;

« Eu zic nopţii să 'ntârzie;
« Aurora se deşteaptă:
« O 'mprăştie... a trecut!

« Să iubim, să iubim dară,
« De secunta ce grăbeşte
« Grăbiţi să ne bucurăm.

« Vremea este fără ţărmuri,
« Omul liman nu găseşte;
« Curge; şi noi 'naintăm ».

www.dacoromanica.ro

Timp gelos, e cu putinţă
Aceste ceasuri sfinţite,
Când amorul în lungi unde
Ne răvarsă fericiri,
Să sboare de noi departe,
Asemenea de grăbite
Ca şi în nenorociri?

Cel puţin, nici a lor urmă
Şi ea nu stă, piere, sboară?
Ce de tot le-avem perdute
Mai mult nu le vom afla?
Vremea care ni le dete,
Vremea care le omoară,
Mai mult nu le va mai da?

Trecut! Nimic! Vecinicie!
Abisuri negre, noptoase!
Unde sânt zilele noastre,
Care 'n veci ni le 'nghiţiţi ?
Spuneţi: ne veţi mai întoarce
Aste plăceri fioroase,
Pe care ni le răpiţi?

O lac, şi voi stânci tăcute,
Peşteri şi păduri umbroase,
Voi, ce vremea vă păstrează,
Sau poate-a vă rennoi,
Păstraţi ţinerea de minte
Aceştii nopţi prea frumoase,
Cel puţin a vă 'nsoţi!

Fie cu tine 'n răpaos,
Fie şi în vijălie,
Frumos lac! şi în privirea
Dealurilor ce-asudez,
Ş'în aste sălbatici râpe,
Ş'în brazii ce cu mândrie
Malul tău încorunez;

www.dacoromanica.ro

Fie 'n zefirul ce suflă,
Ce tremură în verdeață,
In sunetile din vale
Ce văile le răspund,
In steaua d'argint în frunte,
Ce albește a ta față
Cu raze ce-abia pătrund;

Și vântul ce tare geme,
Și trestia ce suspină,
Miroasele răsfirate
Din aeru 'mbălsămit,
Tot ce se vede, s'aude,
Toate ele ce n'au vină,
Tot zică: ei s'au iubit.

www.dacoromanica.ro

ODĂ

LA CAMPANIA RUSEASCĂ DELA 1829

I

Crucea iarăşi luminează
Pe vechiul său drag pământ;
Semiluna se 'nfruntează
Aproape d'al său mormânt.
Creştinul iarăşi trăieşte
In locul cel părintesc;
Ismail fricos grăbeşte
In pustiul arăbesc.
Triste noroade şi umilite,
A voastre drepturi de ani răpite
Acuma iarăşi le dobândiţi!

II

Ei mai mult nu sânt în viaţă!...
Dar sângele lor vărsat
D'a lor slavă prea măreaţă
Pământul l-a înundat:
Cenuşa-le mucenească
P'aste locuri o au dat;
Dar slava s'o moştenească
Rusiei o au lăsat;
Atâta este toată averea
Ce las' vitejii, şi mângâerea
Ce în viaţă îşi dobândesc.

www.dacoromanica.ro

III

Emu vârfurile-şi smereşte
Ce trufaşe-ating la nori,
Ş'ascultă, se umileşte
La ai săi poruncitori.
Orice stavilă 'ncetează,
Coastele i se desbin;
Domnul e ce 'naintează,
Aleşii-i în urmă vin:
Frică, cutremur, pustie, groază,
Vrăjmaşi, în cetele voastre cază,
Arme şi taberi fugind lăsaţi.

IV

Ast munte, vechiu ca vecia,
In poalele-i a privit
Cum tiranilor trufia
Fulgerată s'a smerit;
Văzu şi tremurătoare
Cetele de musulmani,
Pre care-amerinţătoare
Le privea de-atâţia ani.
Crucea ca fulger sboară, luceşte;
Aci se 'nfige, lumea-o priveşte,
Fiii lui Agar din faţă-i pier.

V

A lumii 'ntreagă scăpare
Araratul oarecând
Ş'a oamenilor păstrare
A vestit pe el purtând;
Tot el acuma vestească
Că creştinii au scăpat,
Sângele el povestească
Ce în poale-i s'a vărsat;
El ce e martur al vitejiei
In car' eroii stând ai Rusiei
Moartea pe câmpuri, râpe 'nfrunta.

www.dacoromanica.ro

VI

Eufrat vărsând răcoare
In sânul cel ostenit,
Spune-a strămoşilor stare,
Traiul lor cel fericit:
Acum unda-i cristălată
De izbânde va luci,
Pe ea gândirea-adâncată,
In veci astea va citi:
Aci vitejii stând se bătură,
Aci c'o mână crucea ţinură,
Şi cu-alta drepturile-omeneşti.

VII

Pontul privitor de faţă
Ne 'ncetat se va mira
De lupta cea îndrăsneaţă
Ce Mercur [1]) ştiu a da.
Câmpiile-i spumegate
Totd'auna vor vesti,
Lucii şi întărâtate
Hotărîrea-i va mări:
« Sosească moartea, trăsnetul sboare;
« Vie vrăjmaşul, tune, doboare,
« Cu-armele 'n mână las' să pierim ».

VIII

O armie creştinească
Oarecând s'a rădicat
Solimul să-l mântuească
De jugul cel sângerat;
Acum armele Rusiei
Ca crivăţul năvălind,
In sânurile Turciei
Vingătoare se aprind.
Pe creştini cere să slobozească,
Neomenirea să o smerească,
Neamuri! daţi preţul astor izbânzi.

[1]) Un bric.

www.dacoromanica.ro

IX

Sângerată tu Grecie,
Rumânie ce slăvesc,
Imbărbătată Serbie,
De voi eu mă 'nsufleţesc!
Cetăţi şi templuri zidite
D'ai voştri strămoşi vestiţi,
D'ai lui Alah fii răpite
Prin cine le dobândeşti?
Ale lor turnuri acum vestească,
De unde Luna să se trăsnească
Când Crucea 'n locu-i s'a ardicat.

X

Porţile cele 'ncuiate
Ale Bosporului spun:
Un glas dela miază-noapte
Răsună, ş'îi se supun.
Steagurile undătoare
Ale-Europei acum sbor
Slobode, fâşiitoare
Despic unda, se strecor:
Ş'aduc cu sine vecinicul nume
Şi a sa slavă ce sboară'n lume
A prea viteazului rus monarh.

XI

Pacea de arme-arzătoare,
Rodul care creşte 'n cer,
Se iveşte zâmbitoare,
Nevoi dinainte-i pier:
Fiicele ei prea iubite
Liniştea, odihna vin
După dânsa, însoţite
Cu traiul bogat şi lin.
Cu noi rămâe, ea ne'nsoţească;
Guste tiranii, ei moşteneasă
Sângiuri, războae ce'n veci doresc.

www.dacoromanica.ro

SONET I

LA ANUL 1830

Să ne deschiză Ian se găteşte
O viitoare unde intrăm,
Şi pace, drepturi să 'ntâmpinăm
Mai dinainte el ne vesteşte.

In faţa porţii und'aşteptăm
Nădejdea dulce la toţi zâmbeşte;
Epohă nouă ni se zăreşte,
De aci vremea să numărăm.

An rău din urmă trecutul fie,
Relele toate cu dânsul ţie;
Răstriştea treacă, s'o numim vis:

Unirea, cinstea în Rumâni crească,
Dreapta reformă în veci trăiască...
Cheile sună... tot s'a deschis.

www.dacoromanica.ro

SONET II

Inimă şi suflet, simţire 'ngerească!
Ce-a produs pământul ca să dovedească
Legătura care cu ceru-l uneşte;
Nevinovăţia când binevoeşte

La oameni blândeţea-i să mărturisească,
Atunci se 'mprumută faţa ta cerească.
Rază de misteruri ce blând străluceşte
În seninu-albastru ce 'n ochii-ţi domneşte,

Poate fericirea mai dulce să fie,
Şi decât fiinţa-ţi ce nădejdea 'nvie ?
Şi când înviază, lin mângâitor

Cât căutătura-ţi alt ceva mai are?
Tu a omenirii ş'a sexului floare!
De ce nu petrece ş 'în... loc gemător?

www.dacoromanica.ro

EPITAF

LA O TÂNĂRĂ MUMĂ

Tânără mumă şi de dor plină,
Aci în braţe cu-ai mei doi fii,
Prin umbra morţii zăresc lumină
Ascunsă ochilor celor vii.

Daca eşti mumă, sor trecătoare,
Trista mea soartă ştii preţui,
Bătânda-ţi inimă ş'arzătoare
Ştie ş'a plânge ş'a ferici.

Ah ce povară!... dar am scăpat!
Vis fură toate... m'am deşteptat!

www.dacoromanica.ro

DISPERAŢIA

Când în delir Creatorul prin a sa vorbă divină
Peste germenii din Chaos zise spre a fi lumină
Şi lumea a se crea,
Dela fapta-i imperfectă îşi întoarse a sa faţă,
Asvârlind-o dinainte în a şaptea dimineaţă
Reintră în pacea sa.

Du-te, piei, te las, îi zise, vilă, miseră făptură,
Ce nu meriţi înainte-mi nici afecţie, nici ură,
Eşti nimic naintea mea.
Derâpă-te în hasarde, ş'ale vidului pustie
Ca departe dela mine destinul duce să-ţi fie,
Răul a te domina.

Zice şi l'aceste vorbe ca un vultur răul plumbă
Când la pradă se răpede, şi bucuria-i resbumbă,
Dă un gemet, lungi mugiri;
Şi apăsând universul sub sângeroasa lui ghiară
A coprins de totd'auna în turbarea-i ca o fiară
Ale totului nutriri.

Şi'n imensul lui imperiu Răul d'atuncia domină,
D'atuncia tot ce răsuflă, or cugetă, or suspină,
Tot sufere, tot e chin.
Şi cer şi pământ şi suflet şi materie şi minte,
Intreagă natura geme, stinsa vocea-i or fierbinte,
Nu e decât lung suspin.

www.dacoromanica.ro

Înălțați dar către ceruri în dureri vederea voastră,
Chemați pe Dumnezeu, ziceți: « Tu ești apărarea noastră!
Tu mare consolator! ».
Svânturați! a lui simțire dela voi se depărtează;
Voi cereți ajutorință, lumea vă înfățișează
P'al vostru persecutor.

Ce nume să-ți dau, o crudă, fatală, naltă putință?
Numească-te or ursită, or natură, providință,
Lege ne 'nțeleasă-acù;
De tremură toți sub mâna-ți sau mai bine te blesteamă,
De-ți sunt rebeli or te-ascultă, de te iubesc or l'e teamă,
Tot acela ești, tot tu!

Vai! ca și voi eu speranța invocai cu sete mare,
Și mintea mea amăgită bău cu încredințare
Filtrul ei înveninat:
Ea singură pașii noștri în abisuri îi detună
Și victimele 'n festoane și în flori le încorună;
Ea 'n disgrații ne-a lăsat.

De ar fi zeciuit răul pe oameni după întâmplare,
Or tot cu legile-acelea peste toți făr'apărare
Mâna lui de ar lăsa!
Insă secolii văzură sufletele marinime,
Geniul și frumusețea, și virtuțile sublime
Pe ales a le prăda.

Astfel când zeii de sângiuri în plăcerile cruente
Cerea sânge drept premiții din turmele inocente
In templul fumegător,
Din tauri aleși o sută atunci forma ecatomba
Și mielul fără 'ntinare, alba, tânăra colomba
Ingreșa altarul lor.

Creator omnipotente, prințip la orice ființă!
Ce până a nu se naște întru tine e putință
A fi cum te-ai îndura,
Tu puteai însuși cu toată invidia ta măreață
Să reverși peste făptura-ți fericire și viață
Din eternitatea ta!

www.dacoromanica.ro

Şi făr'a perde nimica, tu puteai fără măsură
Să răspândeşti în lungi unde peste toate în natură
Un ferice absolut;
Spaţiul, puterea, timpul, totul, nimic nu te ţine:
Ah! se cutremură mintea-mi! toatè le puteai prea bine,
Le puteai, ci... nu ai vrut.

Cari sunt crimele noastre încât să ne dai fiinţă?
Nesimţitorul Nimica fost-a oare cu putinţă
Să-ţi cear'a-l înfiinţa?
Ce! ale tale capriţe ne-au făcut după 'ntâmplare?
Or eram prea necesarii, Dumnezeu făr'de'ndurare,
Noi la fericirea ta?

Inălţaţi dar pân' la ceruri tămâia ce-i dă plăcere:
Suspinuri, gemete, lacrămi, blestem, sughiţe, durere,
Concerte dumnezeeşti!
Glas de morţi, ţipăt de sânge, plângeri, lacrăm' arzătoare!
Suiţi-vă, mergeţi, bateţi boltele nesimţitoare
Palaturilor cereşti.

Pământe, înalţă-ţi glasul, Cer, răspunde, tu vorbeşte,
Negre locuri unde moartea victimile-şi grămădeşte,
Toate faceţi un suspin:
O eternă lamentare să tot acuze natura,
Şi durerea să aducă, să dea la toată făptura
Un glas, un gemăt, un chin.

Din ziua 'n care natura, din Nimica despărţită,
Scăpă din mâinile tale ca o faptă 'nchipuită,
Cu ce te-ai distras văzând?
Materia în dezordin şi răului subjugată,
Toată fiinţa gemândă, a! viaţa disperată,
Nimicul mai mult cerând;

Elementele rivale, luptele lor intestine,
Timpul ce păleşte toate aşezat peste ruine
Ce mâna-i le-a grămădit;
Aşteptând la pragul vieţii faptele tale-efemere,
Moartea 'nnecând din sânul mumelor plin de durere
Umanul germ nencolţit!

www.dacoromanica.ro

Virtutea subt înfruntata audacie-apăsată,
Impostura în onoare, și dreptatea defăimată,
Adevărul exilat!
Tiranilor sacrificiu rătăcita libertate,
Și forța în pretutindeni, fundând pentru nedreptate
Coprinsul nelimitat!

Bravura 'n junghieri cumplite, ce le numesc biruință,
Un Caton ce mai e liber, dup'a lui Platon credință,
Se ucide disperat.
Un Brutus carele moare pentru scumpa lui virtute
Ș'însuși de ea se 'ndoiește în ultimele-i minute,
Strigă că l-a înșelat.

Fortuna trecând în partea celor mai spurcate crime,
Nelegiuiri corunate, devenite legitime!
Gloria 'n sânge înnotând,
Fiii moștenind părinții cu toat'a lor răutate
Și secolul care moare legând ale lui păcate
Secolului renăscând!

Și ce! atâtea turmente, nelegiuiri și omoare
N'au făcut ca să fumeze pe lugubrele-ți altare
Destul atâtea 'njunghieri?
Acest soare, bătrân martur l'a pământului suspinuri,
Nu va face să resaie o zi lină, fără chinuri,
Fără gemete, dureri?

Moștenitori ai durerii! nu sperați c'a lui turbare,
Alinată vreodată, vă va mai da răsuflare,
Să adoarmă vreun chin;
Până când întinzând moartea aripa ei smăsurată
Va 'nghiți de totd'auna în tăcerea afundată
Și durere și suspin.

www.dacoromanica.ro

OROLOGELE LUI CAROL V

Saţiu d'ale curţii, de marele-i svon,
D'amăgiri, de intrigi ce-ajung lângă tron,
Tras în monăstire în locul de pace,
Carol-Cinci sta singur şi n'avea ce face.
Spre-a-şi petrece timpul luă pila, dalta,
Care decât sceptrul sunt mult mai uşoare.
Şi încet astăzi una, încet mâine alta,
Patru orologii făcu sunătoare.
Le puse 'n perete înaintea sa;
Ins' arătătorii în neascultare
Din nou începură a-l tot turmenta;
Surda-şi bătea capul să le dea mişcare,
P'o regulă toate a le îndrepta:
Diz-de-dimineaţă şi le acorda;
Seara, câte patru ţinând tot o cale,
Unul era 'n sus, altul mai la vale.
El, perzându-şi timpul, pierdea şi răbdare,
Până când în urmă, puns de supărare,
Pune mâna 'ndată foarte mânios
Pe cel mai tenace şi-l trânteşte jos.
Ce să-i faci? tăcere! Cată-a fi iertat,
Căci fusese rege, era învăţat
A s'aprinde 'ndată ş'a fi ascultat...
Dup'o cugetare, venindu-şi în sine,
Râse cuviosul d'a sa nebunie:
Işi cletenă capul şi zise: « Hei bine!
« Eu care în viaţă-mi nu putuiu uni
« O Spanie 'ntreagă ş'a mea Germanie,
« Miniştri, curtezani,
« Catolici, luterani,

www.dacoromanica.ro

« Cum puteam aduce într'o armonie
« Nişte oroloage neînsufleţite,
« Neperfecte încă şi nedeplinite,
« Când Dumnezeu însuşi cu marea-i putere
« Patru hârci de oameni nu putu 'nvoi
« Dând la fiecare alt scop, altă vrere,
« Capriciu, judecată să nu-i dai de rost?
« O ce ne'ncercare! ce nebun am fost! ».
Carol-Cinci ia cartea şi se alinează,
Şi pe 'nchinăciune se pune mereu.

D'atunci pân' acuma arta 'naintează,
Merge azi prea facil cel atuncia greu.
Bregheţii veniră şi noi am văzut
Cât nu-i de crezut
Faptele mehanici foarte 'naintate,
Dar acestei machini de soţietate,
Orologiu politic, Breghetul-Mesie
Când a să ne vie?

www.dacoromanica.ro

COADA MOMIŢELOR

In Simium, a momiţelor capitală,
Printr'o moarte răpede şi fatală
Bufonii curţii cinci muriră d'odată.
Bufon între momiţe, în neamul somifier,
Era un post prea mare, sarcină însemnată,
Un fel de minister,
Pe care trei partituri briga care de care
Să-l poată însuşi.
Căci era post c'acelea! — Poporul în mişcare
Sta chestia să vază cum, ce fel va ieşi?
Pagonii şi loricii, maroţii şi gibonii
Pe capăt se 'ntrecea
Cinci candidaţi scotea
De care să se mire din lume toţi bufonii;
Şi-şi da mai dinainte
Păreri şi mari cuvinte
Că au şi isteciune
Şi mare 'nţelepciune,
Şi darurile toate, un soiu tot dela noadă.
Şi ştiţi pentru ce oare? — Pentrucă n'avea coadă.
Şi limbuţea prea tare că-aceast' adăogire
De păr, de sgârciu, de nerve, această prelungire
Absurdă a spinării e proba cea mai mare
D'o minte mărginită, d'o scurtă cugetare;
Şi da cuvânt prea tare
Că mintea se toceşte
Cu cât coada mai creşte. —

www.dacoromanica.ro

Ieșiră-atunci la lume genonii, sapajucii,
Talapii și malbrucii,
Momițe lungi în coadă, și susținea mai tare
Că minte ca să aibă, și gust, talent, știință,
Prestigiu cu diplome ca cei din seminariu,
E foarte necesariu
La o momiță coada. Și spre încredințare
Zicea că de spinare
Și cap și coad' atârnă; și unul la o parte
Și alta 'n jos de alta, după firești cuvinte
Măduva dela coadă spre cap în sus se 'mparte,
Ș'aduce multă minte.
Iar cinci makii pe cari codata adunare
Ii susținea să intre la rege în favoare,
Spărgându-se striga:
Că fără de această regală codătură
Ce-ar fi de o momiță și ce-ar mai semăna?
Un monstru spăimântabil, un *om!* o pocitură!
(Căci omu 'ntre momițe e proastă creatură).
Partitul de a treia pe brânci se opintea
Să 'mpingă înainte, să poată încăpea
Aleasa lor coloare
La rege în favoare.
Aceștia firește era d'ăi moderați
Muțoi mai ideați,
Un soiu de popioni,
De babuini, mamoni.
Ei nu condamnă coada, zicea că-i lucru bun,
Dar ei avea codiță! și 'n public toți propun
Că bună este coada, dar nu așa prea mare,
Și căci excesu 'n toate aduce încurcare;
Nici ciont nu este bine, nici nătărău codos,
Ci colea, cum se cade, de mijloc e frumos!
Și cât pentru aceasta mandrilii-s numai buni.
Iar regele cu totul uimit și asurzit
D'atâtea mari cuvinte și intrigi, rugăciuni,
Cu totul amețit,
Rând unul câte unul se puse a-i numi
In posturile 'nalte să vază ce-a ieși. —
Și el și țara 'ntreagă văzură 'nvederat
Ca lucru luminat
Că cum intra în funcții, momița tot momiță;

www.dacoromanica.ro

Şi coadă şi codiţă
Şi ciontul tot un drac:
De smorfuri nu de lasă, ce ştiu aceea fac.

Momiţa biet cu coada şi omul cu sistema
Se crede că e'n stare a deslega problema,
La una vedem smorfuri, la altul declamaţii,
Una uimeşte bestii şi altul stinge naţii.

www.dacoromanica.ro

DESTĂINUIREA

I

Inima-mi obosită, şi nu de ani, nu încă:
Griji, datorii, povară pe ea se grămădesc;
Valuri, criveţe 'ntr'însa ca 'n vulcanoasă stâncă
Izbesc, se 'nfrâng cu muget, mai repezi năvălesc.

Pe la 'nceputul verii, vifore prea geroase
Asupră-i se răscoală s'o 'ngheţe-aci pe loc,
Sângele-mi să-l închege ce 'n unde spumegoase
Prin vine-mi se repede; dar ea e toat'un foc!

Un foc! şi ca acela ce arde 'ntr'o câmpie
Albită de troiene şi toată 'n vijălie,
Ce arde ca să arză, de vânturi spulberat;

Arsura e într'însul care îl mistueşte
Şi nimeni nici d'aproape de el nu se 'ncălzeşte;
Lumina-i face groază şi celui îngheţat.

II

S'o face el cenuşă? vre un pârjol v'aduce?
Nu ştiu... Dar a lui urmă neştearsă 'n veci va fi;
Şi oricând călătorul pasul p'aci-şi va duce,
Oprindu-s'o să zică: «Odat'a ars aci».

Ah! fie 'n veci ca focu-mi să n'aibă vreun nume,
Strein şi rece fie oricând aicea jos,
Şi fără să-l cunoască, să-l vază veacuri, lume,
Ca meteor de groază, comet prea fioros!

www.dacoromanica.ro

Fără să-i ştie drumul şi d'unde oare vine,
Dincolo el de faţă să se vădească bine,
Ş'acolo să m'arate şi eu cine am fost.

Fi-mi va el spre osândă? Fi-mi va spre răsplătire?
Dragoste e fiinţa-i, rază de nemurire,
Fala victii mele, şi însuşi al meu post.

III

Subt degete-mi răsună, liră, te 'nfiorează,
Spune ce e poetul, în ăst loc osândit;
Cum el dintr'însul raiul ori unde 'nfiinţează
Şi-şi face fericirea din bine 'nchipuit.

Când cântă el, s'aude, veacurile răsună;
Când se închină, cerul el îl coboară jos;
Dragostea lui e flacări şi ura lui detună;
Blândeţea-i e seninul acel mai luminos.

Ferice de acela pe care el slăveşte!
La nemurire sboară ce el i-o pregăteşte:
In buza lui e slava ce duhu-i şi-a croit;

In mână-i e cununa ce 'n veci stă înverzită;
In pieptu-i e altarul pe care e slăvită
Aleasa frumuseţe ce el a 'nvrednicit.

IV

Cerul e al meu templu şi singura 'nchinare;
Seninul lui e semnul prin care îl slăvesc;
Prin albăstruia-i faţă se 'nsufl'a mea cântare;
Luceafării lui raze de viaţă-mi răspândesc.

Acolo e nădcjdea-mi ce 'n veci ea îmi zâmbeşte;
D'acolo aştept roua, balsam mântuitor;
Aci a mea trufie se 'nchină, se smereşte,
Şi înainte-i taină nu este al meu dor.

www.dacoromanica.ro

Muza-mi se umileşte, lira-mi abia suspină,
Geniu-şi pierde sborul şi fruntea-mi se înclină;
Din versuri îndrăsneala cu totul a lipsit.

Inima-mi în tăcere aşteaptă 'n mărmurire
Rază de mângâiere l'a sa destăinuire...
E ceasul închinării! şi... omul stă smerit.

www.dacoromanica.ro

UN BUCHET DE MIREASĂ

Ce doruri ies din ochii-ţi prin raza lor senină,
Ce fulgeră şi 'ncântă uimita mea vedere? . . . .
Prin gene-ţi se strecoară o rouă cristalină,
Şi cade p'a mea frunte, p'aprinsa mea durere.

Dar nu-mi alină focul, mai tare se încinde...
Să fug, să fugi, Marie, căci flacăra-mi profană
Te-ajunge şi păleşte fiinţa-ţi diafană,
Fereşte-te de mine, de focul ce m'aprinde.

Vezi îns'a mele lacrăm' şi ruga mea ascultă:
Buchetul de mireasă să-l faci cu mâna ta;
Pe sânul tău îl pune; ş'alege cât de multă
Plăpânda *simţitivă* şi-un trist *nu-mă-uita.*

www.dacoromanica.ro

PRIMUL BACIU

« Rămâiu fără suflare,
« Rămâiu fără simţire,
« Şi moartă toată sunt.
. . . . . .
« Ci totul să cuteze
« Se iartă la sărac.
(Sappho).

Extasea mă învie... Ca mort sunt de plăcere,
Fiinţa-mi muritoare în ceruri se strămută...
Genuchii-mi se mlădie; şi 'n timida tăcere
Se roagă numai ochii, căci limba-mi este mută.

Intind a mele braţe, ş'a tale s'au deschis
Şi s'au întins şi ele ca aripi protectoare;
La sânul tău e sânu-mi. Aievea e ori vis?
Că buzele-ţi electrici, ş'a mele arzătoare
Se 'ntâmpină în baciu; şi sufletul mă lasă,
In sânu-ţi se răpede, din chin ca'n paradis,
Din marea lui durere la fericire pasă.
Un baciu! şi iar altul! şi altul înc'odată!
Că sufletul meu văduv cu-al tău azi se mărită
Prin astă sărutare la zei invidiată,
La oameni neştiută, la angeli mult dorită.

E primul baciu; ş'ultimul fie
Nou şi iar primul să cheme alte;
Viu, să-mi dea moartea; mort, să mă 'nvie,
Să svol cu dânsul la prea-înalte!

---

www.dacoromanica.ro

GERUSALEMME LIBERATA

CÂNTUL VII

I

In cestea Erminia prin plantele umbroase
unei antice selbe de calul său se poartă;
nici mai guvernă frâul a ei tremândă mână,
Și pare c'ar fi toată cu viii și cu morții.
Prin câte și mai câte cărări cotind raggiră
și fuge 'ncurătorul ce-o poartă 'n a sa voie,
s'o scape până 'n urmă din ochii ce-o vânează
și pe gonaci să-i facă a-și pierde-orice speranță.

II

Precum după o lungă, întinsă vânătoare,
stătuți și triști se 'ntoarnă și-abia răsuflând câinii
ce au pierdut din urmă cu totul a lor feară,
ascunsă 'n selbă deasă din șesele deschise;
asemenea 'n mânie, plini de rușine 'n față,
sudând, fără speranță se 'ntoarnă cavalerii;
ea însă tot mai fuge, și palidă, și 'n spaimă,
și nici se mai întoarce să vază ce e 'n urmă.

III

Fugi întreagă noaptea și ziua iar întreagă;
se rătăci străină și fără de consiliu,
n'auzind împrejur alta, ne mai văzând nimica,
decât a sale lacrem' și țipetele sale.
Ma când veni momentul ca Febu dela caru-i
cursierii să deshame și 'n mare să s'afunde,
la limpedele ape Iordanului ea junge,
descalică pe prunte și jos aci se culcă.

www.dacoromanica.ro

IV

Nimic nu bagă 'n gură, şi în dureri se paşte,
şi singurică, numai de lacrem' are sete.
Ma somnul care singur cu dulcea sa uitare
la relele-omenirii e pace şi repaos,
simţiri, dureri i-adoarme, ş'asupra ei întinde
încântătoare arip' şi placide şi line;
cu toate că amorul nu 'nceată 'n mii de forme
să-i turbure în somnu-i repaosul şi pacea.

V

Şi nu se mai deşteaptă până ce nu 'ntraude
de paseri ciripire a saluta-aurora,
ş'a râului murmură, şi 'nfioratul frunzei,
ş'a aurei jucare cu florile, cu unda.
Deschide ochii lângezi, şi vede mai încolo
colibe pastorale, alberghe solitarii,
ş'un glas parcă aude prin apă, printre ramur',
ce la suspin, la lacrăm' îi pare c'o rechiamă.

VI

Ea plânge, şi d'odată lamentele-i sunt rupte
d'un sunet foarte lamur ce vine pân'la dânsa,
ce seamănă, şi este accente pastorale,
unite cu câmpene necultivate bucin'.
Răsare şi acolo încet şi 'ndreaptă paşii.
Cărunt un bătrân vede la umbra răcoroasă,
cu turma lângă dânsul, ţesând la coşuleţe
şi ascultând cântarea a trei copii d'alaturi.

VII

Văzând că se arată acolo de odată
necunoscute arme, cu toţi se spâimântară.
Ma dulce Erminia salută şi-i affidă;
îşi desvăleşte faţa ş'aùree cosiţe:
« O oameni buni, le zice, la cer plăcută gente,
urmaţi-vă de lucru, urmaţi şi nu vă temeţi,
că armele acestea n'aduc vr'o turburare
l'a voastre ocupaţii, la dulcile-vă cânteci ».

www.dacoromanica.ro

VIII

Adaogă la urmă: «o tată, când prin laturi
se 'ncinde astfel belul şi arde ţara 'n flacăr',
cum de petreceţi astfel în placide locaşe
şi fără a vă teme de bântuiri ostile?»
«Copilul meu, îi zice, de orice supărare,
ultragiu sau ruşine, familia-mi şi turma
aci au fost ferite, şi streapădul lui Marte
n'atinse încă pacea acestor adăpoaste.

IX

Sau că se 'ndură cerul şi apără, scuteşte
umilitatea adâncă păstorului în pace,
sau poate că întocmai cum fulgerul nu cade
pe şesurile plane, ci pe înalte cime;
acestfel şi furoarea de arme peregrine
pe regi numai apasă şi capul lor împilă.
Nu 'ndeamnă către pradă p'oşteana lăcomie,
a noastră neavere şi umilă şi proastă.

X

La alţi umilă, proastă, ci mie-atât de scumpă:
eu nu doresc tezaur nici veargă-imperială;
nici cură, nici ambiţii, nici lacomă dorinţă
în stâmpăratu-mi suflet de loc nu încuibează.
S'alină a mea sete cu limpedea apşoară
de care nu am teamă că de venin s'aţâţă,
şi ţarina şi turma îmi dă cu prisos toate
şi-mi destulează casa şi masa-mi cumpătată.

XI

Puţină n'e dorinţa, nevoia mai puţină.
Viaţa cât se ţine de lesne şi în pace!
Copiii mei aceştia ce vezi pe lângă mine
ei singuri custod turma; de serbi nu am nevoie.
Trăiesc în mulţumire, nu simţ singurătatea,
văzând cum saltă sprinten căpriţele şi iezii,
şi peştii cum se joacă în unda cristalie
şi paserele 'n aer tinzând ale lor arip',

www.dacoromanica.ro

XII

A fost un timp odată când omul aiurează;
în anii de juneţe avui alte dorinţe;
nu vrui să mai pasc turma, şi delăsând toiagul
fugii din a mea ţară, mă aşezai în Memfe.
Fortuna mă împinse şi, favorit de rege,
avui în guvern parte, fui unul din miniştri.
Cu toate că fusesem un gardian de câmpuri,
văzui, cunoscui însă a curţii nedreptate.

XIII

Cât de 'ndelung vicleană mă amăgi speranţa!
şi suferii atâta desgustul şi urîtul!
dar când din împreună cu vârsta înflorită
pieri a mea speranţă, dorinţă audace,
plânsei după repaos şi vieaţa-mi umilită
şi suspinai dorindu-mi a mea pierdută pace;
Zisei: adio curte, şi 'ntors la ale mele
în paceą astor crânguri aflai zile senine».

XIV

Acestfel el vorbeşte, şi Erminia-ascultă
cuvintele-i prea blânde ce mintea îi assoarbe,
şi vorbele 'nţelepte ce 'n sufletul ei intră
a simţurilor vifor în parte îi alină.
Ea cugetă asupră, şi hotărîre-şi face
a rămânea acolo în cea singurătate.
Atâta încai până Fortuna mai placată
va fi mai priincioasă a favora 'nturnarea.

XV

Bătrânului dar zice: «o bune şi ferice
ce cunoscuşi din probă odinioară răul,
de nu-ţi invede cerul această dulce stare,
te mişcă, aibi pietate de crudele-mi mizerii;
adună-mă cu tine în cest alberg pacefic,
primeşte-mă de oaspe a locui 'mpreună,
că inima mea, poate, între aceste umbre,
de greul ce-o apasă afla-va uşu inţă.

www.dacoromanica.ro

XVI

La aur, nestimate, ce vulgul le adoară
întocmai c'ai săi idoli, de ai vr'o aplecare,
destule am cu mine, sunt toate înainte-ți
și ai putea cu ele a-ți împlini dorința».
Iar ochii frumoși, lângezi, vărsând, vărsând șiroaie
o rouă de durere și vagă, cristalină,
nară o mare parte din crudele-i tormente,
și bietul păstor plânse văzând ale ei larcăm'.

XVII

Apoi dulce-o consolă, ș'o priimește astfel
întocmai parc'ar arde de părinteasc'ardoare.
Cu tinerețe-o duce la vechea lui soție
ce-o dăruise cerul c'o inimă conformă.
Regala copiliță investă straie proaste
și capul său încinge cu văl câmpean și aspru.
Ma 'n ochii ei se vede, în portul ei s'arată
că nu e, nu e fată a crângului sălbatic.

XVIII

Vestmântul prost nu copre prea nobila ei luce
și cât mai e într'însa mărețul și gentilul!
Regala majestate mai mult încă străluce
prin faptele acelea de umile deprinderi.
Își mână la păşune ducila, blânda turmă,
cu vearga sa plăpândă în staul o radduce,
și din vârtoase țițe apasă, mulge lapte,
l-adună împreună și la un loc îl strânge.

XIX

Adeseaori atuncia când de arsura verei
sta jos a ei oițe la umbră așăzate,
în scoarța mlădioasă a fagilor și lauri
semna amatul nume în felurimi de chipuri,
și-a cestor flăcărate și neferici amoruri
urmări atât de aspre, pe mii de plante scrise;
și recitind la urmă semnările ei însăși,
îi picura șăroaie de lacreme frumoase.

www.dacoromanica.ro

XX

Apoi plângând zicea ea: « o voi, amice plante,
păstraţi-mi istoria a dorurilor mele,
ca daca vreodată la umbra-vă plăcută
veni-va să răsufle vreun amant ca mine,
să simţă 'n el că 'nvie o dulce pietate
de crudele-mi sventure şi varii şi atâtea,
şi zică: oh! nedreaptă şi empie mercede
făcu Amor, Fortuna l'aşa mare credinţă.

XXI

Se poate vreodată, d'ascultă 'ndolat cerul
fierbinte vreo rugă a omului ce plânge,
să vie pe aicia, în selbele acestea
acela însuşi care m'a fi uitat acuma,
şi întorcându-şi ochii aci, unde 'ngropată
zăcea-va tristă biata-mi lutoasă despuiere,
târzie va concede puţine lăcrămioare
drept premiu şi suspine la crudele-mi martire.

XXII

Şi astfel daca 'n viaţă am fost nefericită,
încai dincolo fie al meu suflet ferice,
şi stinsa mea cenuşă de flacărele sale
să simţă fericirea ce mie n'a fost dată ».
Aşa vorbea uimită cu trunchiurile surde,
şi lacreme pâraie pica de pe-a ei faţă.
Tancred între acestea împins de întâmplare,
cătând-o, prea departe de ea se rătăceşte.

XXIII

Ţiind el a ei urmă se îndreptă pe cale
şi s'afundă 'n desimea acei păduri vecine.
Ma din stufoase plante şi dese şi umbroase
aşa de neagră umbra şi negura declină,
încât în crângul mare mai nu putu să afle
nici urmă, nici cărare, şi rătăci din cale,
şi 'n orice parte pune ureche-aţintătoare
ca doar' va simţi tropot, ca doar' de arme sunet.

www.dacoromanica.ro

XXIV

Şi aura nopturnă d'adie 'ncet şi bate
în ulm ori fag, şi frunza o tremulă uşure,
sau pasere, ori feară o ramură de mişcă,
îndată l'acel sunet deştept el se îndreaptă.
Din selbă 'n urmă iese; prin căi necunoscute
a lunei mută rază misterios îl duce
către o surdă şoaptă ce în departe-aude,
şi 'n cele după urmă ajunge drept acolo.

XXV

Aci din stâncă vie se asvârlea afară
şiroaie spumegoase de chiare lucii unde,
şi într'un râu schimbate se şerpuia la vale
în murmură şi spume prin verzi, voioase prunte.
Aci plin de durere el îşi affirmă pasul
şi chiamă; şi-i răspunde la strigăt numai Echo.
Intre acestea însă se şi ivi de ziuă
ş'alboarea purpurie şi candidă apare.

XXVI

Crucindu-se el geme şi cerului împută
că-l ţine şi-i refuză înalta sa dorinţă,
şi doamnei sale jură a face răzbunare,
de cumva se va 'ntoarce atinsă, ofensată.
In cele după urmă îl chiamă datoria
în câmp să se întoarne, şi nu ştie pe care
cărări să mai apuce. Işi remintă de ziua
prescrisă a se bate cu-Argante-Egipţianul.

XXVII

Porni, şi'n rătăcire p'o îndoioasă cale
aude sunet, plesnet ce tot se mai naintă.
Priveşte, şi d'odată ieşind d'îngustă vale
un om pe jos s'arată ce curier îi pare.
Plesnea sprintină veargă, din umeri către coastă
un corn în jos atârnă după uzanţa noastră.
Tancred l-întreabă 'ndată: «Om bun, care e drumul
cc duce de aicia în tabăra creştină?»

www.dacoromanica.ro

XXVIII

Italic el răspunde: «şi eu mă duc acolo
de unde Boemondo m'a spediat cu grabă».
Tancredi îl urmează, căci de trimis îl stimă
al unchiului cel mare, şi crede amăgirea.
Când soarele-şi termină al său drum şi s'afundă
în umede nemargini, în locuinţa nopţii,
ajunseră acolo unde un lac rău zace
ş'adapă în putoare şi un castel încinge.

XXIX

Sosind aci, stătură; curierul sună cornul
şi 'ndată jos se lasă până la ei o punte:
«Când eşti Latin odată poţi mâneca, îi zise,
aicia până mâine în revărsatul zilei;
fiindcă locul cesta abia de vreo trei zile
dela păgâni se smulse de contele Consenţei».
Erou 'mprejur cată şi vede pretutindeni
că locul este tare de artă şi natură.

XXX

El însă cam prepune ca nu cumva 'nnăuntru
să-i fie preparată şi 'ntinsă vreo cursă:
ma, învăţat cu lupta şi riscurile vieţei,
i-e inima prea mare şi fruntea prea senină;
căci el, oriunde-l mână alegerea ori soartea,
va numai a sa dreaptă să-l puie 'n siguranţă;
cu toate că nevoia ce are d'altă luptă
îl face să cam fugă de nouă întreprinderi.

XXXI

In cât aci în faţa castelului pe iarbă,
de unde puntea curbă destinsă se aşează,
reţine puţin pasul, şi învitat n'ascultă,
nu va să mai urmeze vicleana călăuză.
Pe punte într'acestea un cavaler apare
armat, şi p'a lui frunte stau spreţul şi orgoliul,
în dreapta ţine fierul, din limba-i pungând sboară
injura, 'meninţarea şi rapide şi crude.

www.dacoromanica.ro

XXXII

« O tu, ce au Fortuna au însuși a ta voie
în regia fatală Armidei te aduce,
să scapi nu e speranță; desbracă ale arme
și ale mâini ia pune-ți în lațurile sale
și intră-mi înnăuntru de pragul necălcabil,
în jugu-i și în legea-i ce altora prescrie.
Nici să mai ai speranță a revedere cerul
scurtând a ta pedeapsă și părul prefăcându-ți,

XXXIII

de n'ei jura a merge cu-ai săi din împreună
în contra fiecărui ce lui Isus se 'nchină ».
La vorbele acestea Tancred asupră-i cată
și 'ndată-i recunoaște și armele și vorba:
Rambaldo de Gasconia era limbutul ăsta
ce s'a fost dus cu-Armida, și numai pentru dânsa
sperjur, păgân se fece, și deveni părteanul
spurcatelor resplanuri ce-aicia se decretă.

XXXIV

D'o sântă supărare eroul se roșaște
și inima-i s'aprinde: « Spurcat felon, îi zice,
acel Tancred sunt io care încinse ferul
pentru Cristos și 'n legea-i de campion jurat-a,
și'n sânta lui putere p'ai lui rebeli învinse.
Invinge-voi ș'acuma; măsoară-te cu mine.
D'a cerului urgie ministră credincioasă
e dreapta mea aceasta ce 'n tine îl răzbună ».

XXXV

Se turbură l'auzul acestui mare nume
sperjurul și păgânul; i se pălește fața;
ma își ascunde frica și zice: « Așa dară,
biet mi-ai venit aicia ca să mi-ți lași a piele.
Aci a ta putere o vei vedea învinsă.
Să nu-mi zică pe nume, să nu fiu eu acesta,
de nu ți-oiu trunchia capul ce se 'ngâmfeaz'atâta
și nu ți l-oiu trimite plocon la Frengii voștri ».

www.dacoromanica.ro

XXXVI

Aşa cânta păgânul şi pentrucă amurge
şi ziua se mài stinge încât abia se vede,
d'odată se iviră atâtea mii de lampe,
cât aerul se fece de tot senin şi lucid;
castelul tot străluce şi pare că-i o scenă
din adornat teatru prin pompele nopturne.
Iar mai d'oparte-Armida pe loc înalt s'aşează
cum, făr'a fi văzută, şi vede şi aude.

XXXVII

Eroul într'acestea cu inimă-şi prepară
spre cruntă luptătură şi arme şi curajul;
nici va să mai rămâie pe calul său călare,
văzând că inemicul pedestru spre el vine,
în faţa lui cu scudul, pe capul lui cu coiful,
cu spada lui afară şi stă ca să izbească.
Asupră-i se răpede şi principul feroce
cu ochi focoşi şi răcnet premergător al morţii.

XXXVIII

Acela cu largi roate vânos aggiră paşii
în arme strâns, ş'avântă izbiri şi amăgeşte;
acesta, deşi este de tot fără putere,
dă resolut nainte, se 'ndeasă şi îl strânge,
ş'acol'unde Rambaldo cotind înapoi face,
el răpede s'aruncă şi răpede-l împinge
şi intră, şi-l goneşte, şi-l fulgeră izbindu-l
ş'adesea tot în faţă îi îndreptează brandul.

XXXIX

Şi ori unde natura a pus mai mult viaţa,
acolo el mai iute lovirile-şi răpedc,
l'al armelor detunet ameninţări de spaimă
unind, şi lângă damnă adaogă şi frica.
Dincoa dincolo scapă şi iute se mlădie
şi de loviri Gasconul se fură 'ndemânatec,
şi cearcă când cu scudul, când alungând cu spada,
furoarea inemică efectul să nu-şi aibă.

www.dacoromanica.ro

XL

Ma iute l'apărare el tot nu e atâta
pe cât celalalt este de răpede 'n lovire.
I-e rupt acuma scudul, i-e spart, găurit coiful,
ș'arnesele-i descoapce îi sângeră în sdrențe,
fără să poată încă a lui vr'o lovitură
nici cea mai mică plagă nemicului să facă;
se teme și-l remușcă în inimă prea crude
rușine, sdemnul, cuget, și mai cumplit amorul.

XLI

Să determină însă în disperată luptă
să-și facă încercarea puterii cei din urmă.
Asvârle scudu 'ncolo, cu mâinile-amândouă
apucă feros spada, ce 'nseată 'ncă de sânge,
ș'asupra se răpede și pe nemic îl strânge;
detună o izbire de moarte disperată,
izbește 'n coapsa stângă, răsună armatura
și schinteie oțelul, ma sânge nu se vede.

XLII

In fruntea lui cea mare acum mai greu detună
cât îi resbumbă hârca și creierii clătește.
Nu pate nimic coiful, ma el atât se turbă
în cât se desbărbată și șovăie eroul.
Se 'nflamă de mânie, roșaște feros prințul
și foc în ochi îi arde și schinteie afară.
Căutături ardente străbat din vizieră
cu cruntă, fioroasă a dinților grințare.

XLIII

Păgânul nu mai poate acum să se mai ție
văzând acea cătare feroce furioasă;
îi pare că și simte că îl străpunge fierul,
tăios și rece 'n peptu-i îi pare că îl are;
și fuge de lovire, și lovitura cade
pe un pilastru ce e în căpătâiul punții.
Sar țandări și schinteie la răpedea izbire
și trădătorul simte în inima sa gerul.

www.dacoromanica.ro

XLIV

Şi fuge de pe punte, ş'acum cu fuga numai
despre a sa scăpare îşi pune-orice speranţă.
Ma nu-i dă pas Tancredi, îi pune mâna'n spate,
piciorul cu piciorul l-ajunge şi-l izbeşte,
când iată spre acestui înalt'ajutorinţă
că pier lumină, lampe şi orice stea 'mpreună,
şi nici că mai rămâne la oarba, muta noapte,
sub cer sărac şi negru, vr'o rază 'ncai de lună.

XLV

Prin ale nopţii umbre ş'a relelor încânteci
îl pierde vingătorul, şi nici îl mai urmează;
în latur' sau nainte nimic nu se mai vede
şi dibuie nesigur, abia mişcând piciorul.
Un prag aci îi pare că orbii săi paşi calcă,
întrare nu s'avvede; mai dibue 'nainte,
şi simte 'n dos d'odată că zornăe o poartă,
şi 'n loc noptos şi negru prizonier l-închide.

XLVI

Precum peştele colo, în lacul de Comachio,
unde în sânu-i leneş se vâr'a noastră mare,
de unda 'ntârâtată şi crudă se ascunde,
cercând vre o scăpare în apele mai line
şi vine ca de sine-şi acolo să se 'nchiză
în temniţa 'ngrăditâ, ş'a se 'nturna nu poate,
căci îngrădirea este c'o astfel de 'ntocmire
deschisă la intrare, închisă la ieşire;

XLVII

aşa Tancred atuncia, ori cum putu să fie
de stranie 'nchisoarea şi arta-i şi 'ntocmirea,
intră de sine însuşi şi se află la urmă
aşa de 'nchis cum omul nu poate să mai iasă.
Cu mâna sa vânoasă el sgudue greu poarta,
ma în deşert îi fură şi sforţa şi sudoarea.
Un glas atunci aude: « o sclave al Armidei,
şi strigi şi te cerci surda; să scapi nu e speranţă.

www.dacoromanica.ro

XLVIII

De moarte nu te teme, ci vei petrcce-aicea
și zilele și anii de viu în mormântare ».
Nimic el nu răspunde, dar foarte greu înneacă,
în inimă-i, profunde, și gemăt și durere,
și'n sine greu împută ș'amorului și soartei
și chiar prostiei sale, și vicleniei crude,
și'n sufletul său zice în tacite cuvinte:
« E pierderea ușoară a pierde acest soare;

XLIX

dar celui mai scump soare vederea cea mai dulce
o pierz eu svânturatul. Nu știu daca vr'odată
mă voi revedea 'n locul de unde-al meu trist suflet
să se mai rassenine la raze amuroase ».
Argant îi vine 'n minte, și și mai greu s'attristă:
« Prea mult, prea mult, își zise, uitat-am datoria!
Ș'are cuvânt să râză, să mă dispreță Turcul,
O, mare-a mea greșală! eterna mea rușine! ».

L

Astfel d'amor, d'onoare o cură muștcătoare
pe rând mișcatul suflet eroului tot roade ;
și unde el și 'mpută, Argante audace
în pat pe puful moale el nici că se mai culcă,
în crudu-i piept atâta îi e ura de pace
și setea rea de sânge ș'amorul de onoare
cât d'ale sale plaghe el nu e încă bine
și arde ziua-a șasea s'aducă aurora.

LI

In noaptea ce precede, păgânul în cruzime
nu poate să-și încline către dormire fruntea.
Se scoal' apoi când cerul era atât de negru
cât nici pe culm de munte nu luce încă rază.
Își strigă scutierul și armele îșt cere.
El le avea 'ntocmite rând una câte una;
nu sunt cele știute, sunt altele acestea,
de Rege dăruite, și e prețios darul.

www.dacoromanica.ro

LII

Nici cată mult la ele, le ia de loc pe sine
şi marea greutate el nici că o mai simte;
acea ştiută spadă, ce e d'o tempră veche
şi foarte minunată, la coasta sa appândă.
Precum cu sângeroase şi orrendele-i coame
străluce sus cometul în înfocatul aer,
cât mută la rigate şi morbi funeşti aduce
şi la tirani purpurii lumină cobitoare;

LIII

acestfel el în arme se 'nflacără; teribili
şi 'ntoarce crunţi, beţi ochii de sânge, de mânie.
Mişcările-i feroase răsuflă spaima, moartea,
ş'amenințări de moarte din chipu-i se respândă.
Oricât de tare suflet, oricât de sigur fie,
l-apucă pe loc spaimă d'o singură cătare-i.
Işi are spad' afară, o scutură ş'avântă
şi 'n aer şi în umbre rotind izbeşte surda.

LIV

Indată apoi zice: « A şi căzut Ghiaurul
ce-atâta se sumete cu mine să se puie;
cădea-va 'nvins şi 'n sânge zăcea-va pe câmpie;
în pulbere 'ngălându-şi a coamă risipită;
de viu vedea-va încă, de mâna mea aceasta,
spre-a legii lui rușine, spuiate ale arme;
nici, chiar murind, cu ruga putea-va să mă misce
a nu-i da mortăciunea la câini în demâncare ».

LV

Un taur nu e altfel când greu îl întârîtă
gelos amor şi ura cu bolduri străpungente,
şi crunt, oribil muge şi mugetele sale
îl fac mai mult a-i fierbe şi ura şi mânia;
şi-ascute 'n trunchie cornul şi pare că învită
şi vântul la bătae: în sec loveşte, punge
şi sparge cu piciorul pământul; pe rivalul
îl sfidă de departe în coarnele-i cu moartea.

www.dacoromanica.ro

LVI

D'asemenea furoare el colcăie și chiamă
eraldul, și îndată curmat pe scurt comîndă:
« In câmp aleargă; lupta anunție și moartea
acelui ce se zice de campion al Crucii ».
Și răpede se scoală și 'ncalică îndată,
și pune înainte să-i meargă prizonierul.
E-afară din Solima, nimic nu-l mai reține
și răpede nainte străbate dealuri, trece.

LVII

Dă cornului suflare și iese din el sunet
ce împrejur răsună, cu spaimă se întinde,
și 'ntocmai ca resbumbet de tunet se rotează,
urechile spăimântă și inime străbate.
Creștinii prinți îndată sunt toți în împreună
în tinda cea mai mare din celelalte tinde.
Aci eraldul vine și sfidă la bătaie
anume pe Tancredi și toți ceilalți cu dânsul.

LVIII

Goffred în neastâmpăr, în cumpănă cu mintea
aruncă 'mprejur ochii rotați, târzii și turburi,
și 'n multa-i cugetare, în lunga sa privire
pe niminea nu află să fie bun de luptă;
lipsește toată floarea eroilor din oaste;
pe und'a fi Tancredi, nimic nu se mai știe;
departe-e Boemondo și esilat se află
eroul ce ucise pe frunteșul Gernando.

LIX

Și încă peste zece ce fură trași de soarte
tot unul câte unul și cei mai buni din oaste
se duseră cu-Armidei amăgitoare scoarte
și zac ascunși subt umbra, tăcerea grea a nopții;
iar ceilalți de mână codaci și d'al lor suflet
stau toți întru tăcere și palizi de sfială,
nu ți-ar ieși să-și cerce onoarea cu viața:
atât le e rușinea învinsă de-a lor frică.

www.dacoromanica.ro

LX

Pe chip, după tăcere, şi însuşi după semne
le simte Căpitanul fricoasa lor teminţă,
şi plin, aprins cu totul d'o generoasă ciudă,
din locul unde şade, se scoală, se răpede,
şi zice: « Ah! spre ce-mi e mai mult viaţa bună
de n'aş espune-o astăzi într'un nimic de *poate*,
lăsând păgânul astfel să calce în picioare
onoarea oştii noastre cu legea dimpreună!

LXI

Oştirea-mi şază 'n pace şi mire-se în lene
şi 'n buna siguranţă acum d'al meu pericol. —
Hei! voi! armele daţi-mi! ». Şi 'ndată într'o clipă
îi fu 'nainte-adusă întreagă armătura.
Ma bunul Raimondo, ce 'n matura sa vârstă
asemenea de matur şi-avea ş'al său consiliu
şi verde 'ncă puterea, pe lâng'atâţi ş'atâţia
ce sta aci de faţă, el iese înainte

LXII

şi 'ntors către el zice: « Ci nu, ferească cerul
ca espuindu-ţi capul să rişte 'n el tot câmpul:
Tu nu eşti soldat simplu, eşti chiar al nostru duce,
şi publici, nu private ar fi durerea, luttul;
în tine stă credinţa şi Sânta'mpărăţie,
prin tine a lui Babel domnire se va stinge.
Deci minte, sceptru numai spre cârmă îndreptează
şi alţii să se 'ncerce să 'mpumne fieru 'n luptă.

LXIII

Şi eu încă, cu toata a vârstei greutate,
ieşi-voi înainte: aceasta nu mă scute.
Piteascâ-se oricine de fapte marţiale,
iar mie căruntetea nu voi să-mi dea dreptate.
De ce nu sunt acuma 'ntr'a anilor vârtute!
Ce sete, o dumneavoastră! ce-mi staţi aşa pe gânduri
şi nu vă mişcă ura, mânia sau ruşinea
să 'ntâmpinaţi păgânul, că strigă şi vă 'njură!

www.dacoromanica.ro

LXIV

De ce nu sunt ca-atuncia când ştie-se că faţă
cu Germania toată, în curtea ceea marea
a lui Conrad Secundul, luptând străpunsei pieptul
lui Leopold feroce, şi jos ţi-l didei morţii!
Cu mult îmi fu mai mare succesul de atuncia
a despuia de arme p'un om aşa de tare,
decât daca azi vr'unul, nearmat şi numai singur
mi-ar pune-un stol pe fugă unor păgâni desmetici.

LXV

De aş avea vârtutea şi 'n vine acel sânge
cum v'aş fi stins trufia acestui făr'de-lege!
Ma oricum voiu fi, fir'aş, că inima îmi saltă
şi frica nu cunoaşte în aste căruntețe;
şi chiar de rămânea-voiu în câmpul bătăliei,
dar nu vă las păgânul victorios cu totul.
Arma-mă-voiu şi ziua de astăzi va aduce
pe strecurata-mi viaţă o nouă strălucire ».

LXVI

Aşa vorbi bătrânul; — ş'ascuţi, pungători pinteni
sunt vorbele de unde virtutea se deşteaptă.
Acei ce pân'acuma fricoşi şi muţi stătură
au limba deslegată şi inima bărbată.
Nici se mai află vr'unul a se codi de luptă
ce-acuma fiecare se 'ntrece să o ceară:
O cere Baldovino, cu Rugier, Guelfo,
Guizii ambi reclamă, Stefano, Greniero,

LXVII

şi Pirrul cela care lui Boemondo dete
Antiohia 'ntreagă, luată bărbăteşte;
şi ard să-şi cerce braţul să se întreacă 'n luptă
Eberardo din Scoţia, Rodolfo din Irlanda,
Rosmondo din Britania, tus-trei din ţări străine
ce le desparte marea din lumea ast'a noastră;
şi nu mai puţin încă ard tot d'aceeaşi sete
Gildipa ş' Odoardo amanţi şi consorţi tineri.

www.dacoromanica.ro

LXVIII

Ma peste toţi bătrânul mai generos s'arată
şi arde d'a se bate, a-şi măsura tăria.
E şi armat eroul, şi 'n armatura 'ntreagă
nimica decât coiful acum nu-i mai lipseşte.
Goffred îi zice însă: « O vie 'nchipuire
de braţcle străbune! în tine-a noastră gente
virtutea să înveţe, şi vază cum străluce
onoarea marţială şi artă, disciplină.

LXIX

Oh! d'aş avea acuma în junii mei cei ageri
alţi zece ţie semeni la marea-ţi bărbăţie,
aş cuteza a 'nvinge superba rătăcire
şi crucea aş plânta-o din Battro pân'la Tile!
Ci rogu-te, ascultă, conservă-te pe sine-ţi
la 'mprejurări mai grele şi pentru mai mari fapte,
şi lasă cei de faţă să-şi puie al lor nume
în vasul întâmplării, şi soartea va decide,

LXX

au Dumnezeu mai bine, l'a căruia voinţă
ascultă, se supune şi soartea şi fortuna ».
Raimond, cu toate astea, nu lasă al său cuget
şi cere ş'al său nume să-l puie 'n vasul soartei.
In coiful său Goffredo pe rând adună sorţii,
îi scutură 'năuntru, i-amestică 'mpreună,
şi 'ntâiu pe care trage, arată şi numeşte
pe conte de Tulusa de campion al Crucii.

LXXI

Cu mare bucuric se priimi ast nume
şi nimeni nu cutează să 'mpute de el soartci.
O nouă bărbăţie se varsă peste chipul
bătrânului, şi astfel atunci întinereşte
ca şarpele întocmai ce mândru 'n piele nouă
străluce d'al său aur şi stă întins la soare.
Mai mult decât oricare aplaudc căpitanul,
victoria i-anunţă şi laude îi face.

www.dacoromanica.ro

LXXII

Şi descingându-şi spada ce-avea la a sa coapsă,
bătrânului o dete, şi-i cuvintează astfel:
« Aceasta este spada ce în bătaie Francul
rebelul de Sassonia era deprins să roate.
Am smuls-o dela dânsul şi încă dimpreună
i-am smuls atunci şi viaţa atât de criminală.
Cu mine oricând fuse aceasta vingătoare,
primeşte-o şi fie cu tine-acum ferice ».

LXXIII

Ci Turcul într'acestea pierduse-a sa răbdare
cu-a lor întârziere, şi strig' amenințându-i:
« O gente neînvinsă, o popol al Europei!
Un om singur vă sfidă, vă chiamă la bătaie.
Ci vie ast Tancredi, superb atât de sine
şi care în valoarea-i atât se 'ncredinţează.
Au poate că aşteaptă, zăcând în puful moale
să vie c'altă dată ca să-i ajute noaptea?

LXXIV

De teme-se el, vie în stoluri, stoluri alţii;
veniţi cu toţi grămadă, pedestri, călăreţi,
ce staţi? Nu văz niciunul din mii şi mii d'atâţia
să-l ţie biet puterea cu mine să se lupte!
Vedeţi colea mormântul în care Fiiuleţul
Mariei voastre zace. De ce nu daţi nainte
să fiţi hagii cu toţii? P'aicia este drumul:
spre care op mai mare mai ţineţi, biet, a spadă? »

LXXV

Cu astfel de batjocuri barbarul îi învită;
deriderea ca biciul de dureros izbeşte;
ma dintre toţi Raimondo la râsul lui s'aprinde,
mai mult acel ultragiu să sufere nu poate.
Virtutea 'ntărâtată e mult mai fioroasă,
s'ascute de mânie la gresia cea aspră.
Precurmă vorba multă şi răpede s'avântă
călare p'Aquilino ce cursul i-a dat nume.

www.dacoromanica.ro

LXXVI

Pe Tago, 'ncurătorul născu, unde adesea
când primăvara-amorul răsuflă cu zefirul
şi 'n inimă ascute boldirea naturală,
cavalla înfocată din belice armente
deschide gura'n aer şi soarbe cu nesaţiu
a vântului seminţe, şi 'n marea ei ardoare,
fierbintele-i nesaţiu (o ce minune 'naltă!)
că avvidă concepe, şi iat'o că e mumă.

LXXVII

Din aură uşure a cerului ai zice
că trebue să fie născut fugosul ăsta,
de l-ai vedea tinzându-şi peste arenă cursul
şi răpede şi sprinten cât nu rămâne urmă,
sau d'ai vedea 'ndoindu-şi şi ageri şi uşoare,
în dreapta sau în stânga, a sale 'nguste gire.
P'un curător c'acesta încalică Raimondo,
îi face vânt nainte şi 'n cer şi-aţintă ochii:

LXXVIII

« O Doamne al Puterii ce 'n Terebint învins-ai
c'o armă ne 'ncercată pe Goliat superbul,
cât mare-aceea spaimă lui Israel pierit-a
din cea întâie piatră a unui copilandru,
Cu-asemenea esemplu tu fă nelegiuitul
să caz'aci de faţă învins de a mea mână;
ajută căruntelii-mi superbia să 'mpile
precum a împilat-o acel copil odată ».

LXXIX

Aşa se 'nchină conte, şi ruga lui mişcată
de marea lui speranţă ce 'n Domnul el pusese,
se înalţă în sboru-i la tronul Prea-Puterii
ca flacăra întocmai ce către cer se suie.
Iar Tatăl al Puterii primindu-o, alege
din cetele de angeli pe unul spre-apărare
ce'ntreg, cu sănătate şi vingător pe conte
din mâinile spurcate păgânului să-l tragă.

www.dacoromanica.ro

LXXX

Şi angelul custode ce fu ales odată
de 'nalta Provedinţă la bunul Raimondo
din ziua cea întâia când, prunc în al său leagăn,
vini spre a se face drumeţ în astă lume;
acum când Impăratul al cerului îi zise
să ia însărcinarea asupră-i de aproape,
sbură în nalta rocă, acolo unde-a oastei
cereşti armele toate se află deposate.

LXXXI

Aci se ţine lancea ce şarpele-amăgirii
străpunse-odinioară; săgetele de fulger
şi cele nevăzute ce-aduc la omenire
şi orrendele ciume şi celelalte rele;
aci înalt suspândă tridintul acel mare,
acea teroare primă la biata omenire;
când în urgie-avvine el sgudue pamântul,
din temelii îl mişcă, cetăţile jos surpă.

LXXXII

Stă flăcărând acolo în celelalte arme
un scud cu tot şi totul d'un diamant străluccid
şi mare cât sub sine ar coperi ţări, ginte
întregi câte se află între Caucas ş'Atlante.
El apără şi scute pe prinţi ce fac dreptate,
popoare virtuoase, cetăţile curate;
şi angelul p'acesta îl ia şi cu el vine
ocult, pe nesimţite, d'al său Raimond aproape.

LXXXIII

Acum murii cetăţii era toţi plini în şiruri
de fel de fel de ginte. Atunci tiranul barbar
trimite pe Clorinda şi multe cete-alese
să stea pe deal d'o parte, pe clină să aştepte.
De altă parte iară în ordin de bătaie
Creştinii sta în cete şi rânduri rânduri puse;
iar câmpul largamente la campionii ambi
era deschis spre luptă din tabără la altă.

www.dacoromanica.ro

LXXXIV

Privea Argante ţintă şi pe Tancred nu vede;
e altul campionul, e nouă semănarea.
Făcu nainte conte şi-i zise: « Avuşi parte
că cel pe care cauţi se afl'acum airea;
ci nu te 'ngâmfa însă, că iată-mă nainte-ţi
a-ţi bate ş'a-ţi rempinge oricare încercare;
putea-voiu să-i ţiu locul, să 'mpumn în faţă-ţi ferul
ş'al treilea cu tine să viu spre măsurare ».

LXXXV

Surâde-amar superbul şi astfel îi răspunde:
« dar ce-mi face Tancredi? pe unde mi se află?
Amenința el cerul ş'acuma biet s'ascunde,
având toată speranţa l'a fugă sănătoasă.
Ci fugă chiar în centrul sau în mijlocul mării
că nu mi-şi află locul să scape de mânia-mi ».
« Ba minţi, replică conte, zicând tu că Tancredi
ascunde-s'ar de tine când zeci ca tine face ».

LXXXVI

Se 'nverşună Circasul şi zice: « aşa dară
ieşi tu la câmp şi vino, te priimesc în locu-i,
vedea-te-voiu acuma în ce chip a să-mi aperi
a naltă nebunie a vorbelor măreţe ».
Se răpeziră 'ndată, şi izbituri de moarte
d'o parte şi de alta în coifuri îndreptară.
Raimondo unde-aţintă izbeşte de pierzare;
ci stă păgânul ţeapăn, lovirea nu-l clinteşte.

LXXXVII

De altă parte cruntul Argante se răpede
şi nu-şi iartă greşala că nu-l înnemereşte.
Cerescul acel angel abate lovitura
şi apără de dânsa pe Cavalerul Crucii.
De furie păgânul crud buzele îşi muşcă
şi rumpe lancea,-asvârle şi blestemă 'ncercarea,
şi trage fierul iute şi răpede s'avântă
ca în lovirca-a doua să pearză pe Raimondo.

www.dacoromanica.ro

LXXXVIII

Iar cursierul ţeapăn se 'mpinge înainte
ca taur când în coarne pe inemic îl sparge.
Raimondo face 'n dreapta şi lasă curs lovirii
şi îl izbeşte 'n frunte şi pasă înainte.
Din nou în loc se 'ntoarnă ferocele Argante;
din nou ş'acela însă în dreapta-l las'a trece
şi 'n coiful lui detună, ma surda şi acuma,
căci coiful adamantin părea că e cu totul.

LXXXIX

Ferosul păgân însă voind mai de aproape
cu el să se măsoare, s'avântă şi se 'ndeasă.
Creştinul ce se teme ca greutatea ceea
căzând, să nu-l oboare cu cal cu tot grămadă,
îi face loc, s'asvârle şi seamănă că sboară
trecând în răpezi giruri la luptă 'ndemânatic,
şi calul său cel iute ascultă uşurinţa
a frâului ce-l poartă, şi calcă fără urme.

XC

Acestfel căpitanul ce bate un turn tare
sau cungiurat de apă sau pe vr'un colţ de munte
se cearcă 'n mii de chipuri, nu lasă nicio artă,
nu uită niciun mijloc; asemenea şi conte;
şi neputând străbate prin tarile lui arme
ce-i înarmează pieptul şi fruntea lui superbă,
dă 'n părţi mai ne 'ntărite, prin fier şi fier se cearcă
cu spada să-şi deschiză un drum la carne vie.

XCI

Şi iată-le că'n două, în trei părţi greu străpunse,
tenacile lui arme, au şi roşit de sânge.
Când ale sale arme întregi încă sunt toate,
nimic sdrobit nu-i este nici coiful, nici torace ;
în sec turbeaz' Argante, şi sbiară de turbare,
şi surda îşi deseacă mânia şi puterea.
Tot nu se lasă crudul, şi rendoind se 'ntoarnă
mai verşunat, mai tare, şi beat se rătăceşte.

www.dacoromanica.ro

XCII

In cele după urmă păgânul se răpede
şi disperat izbeşte pe contele să stingă:
nici însuşi Aquilino cu agera-i iuţeală
nu l-ar fi tras din moarte, şi rămânea acolo
de nu-i era aproape scutirea ş'ajutorul
supremului Ministru, ce nevăzut întinse
şi braţul ş'apărarea, ca fierul crud să cază
pe diamantu-acela al scutului din ceruri.

XCIII

Se frânge atunci fierul (nu stă terrena tempră
de fabrică mortală la arme necorupte,
de şapte ori curate din faura eternă)
se frânge, sare fierul şi cade pe arenă.
Circasul ce îl vede sburându-i jos din mână
în mii de părticele, nici poate să o crează;
cu mâna desarmată uimit de tot rămâne
de armele lui conte, de marea lor tărie.

XCIV

Işi crede spada ruptă de pavăza-inemică
ce vede înainte; şi bunul Raimondo
şi el o crede-asemeni, căci nu avea ştiinţă
de cel de lângă dânsul, de naltul său custode.
Ci mâna desarmată păgânului văzând-o,
eroul se reţine şi stimă de nenobil
victoria să poarte atât de mizerabil,
de arme să despoaie, p'un om făr'apărare.

XCV

Era p'aci să zică: « ia-ţi altă spad'acuma »,
când altă cugetare în inima lui naşte:
că el e diffensorul al causei comune,
ş'onoarea Crucii cade cu dânsul dimpreună.
Acest fel nu voieşte nici gloria vicleană,
nici publica onoare să fie în pericol.
Când iată că Argante răpede greu mânerul
şi 'n faţa inemică l-asvârle cu mânie,

www.dacoromanica.ro

XCVI

și tot în acea clipă împunge cursierul
și răpede se 'ndeasă la mâini să vie 'n luptă.
Asvârlitura iute în coiful lui l-ajunge,
și Tolosan nu pate nimic în a sa față;
eroul nu se turbă și răpede se scapă
din brațele robuste ce vrea să și-l încleștе;
și 'mplagă pe loc mâna ce-asupră-i cădea iute
mai cruntă decât ghiara unui prădace vultur.

XCVII

Apoi dă roata iute d'o parte și de alta,
se 'ntoarce iar în ceasta ș'apoi în ceealaltă,
și oricând se întoarnă sau trece înainte
izbește pe păgânul cu lovituri de moarte;
ș'oricâte puteri are, oricâtă 'ndemânare
sau ură dinainte, mânie de acuma,
pe toate le adună, și pe Circas greu plouă,
chemând în ajutoru-i și cerul și fortuna.

XCVIII

Circasul în puterea-i armat și'n grele arme
resistă cu tărie la mari izbiri și dese,
și parcă e o navă în mare furioasă
cu vele-antene rupte și fără guvernalliu;
dar laturile sale tenaci și strâns legate
având în grinzi robuste, și coastele 'nchegate,
bravând încă furoarea a tempestoasei unde
resistă în pericol și tot mai speră încă.

XCIX

Argante, - al tău pericol era atuncia astfel,
când Belzebuth îndată veni să te ajute.
In cav nor el compune o umbră 'nchipuită
(și monstru de minune!) în formă omenească,
și-i dă asemănarea Clorindei altiere
și armele-i de aur, investitura toată
și tonul vorbei sale și bellica-i strigare,
bărbatele ei gesturi și portul ei cel ager.

www.dacoromanica.ro

C

S'apropie fantasma de Oradin espertul,
săgetător celebru şi-i cuvintează astfel:
« Faimoase Oradine, ce după cum îţi place
ocheşti atât de bine, la semn răpezi săgeata,
ah! pierderea-ar fi mare când ast bărbat de merit,
tăria Iudeei, ar fi să moară astfel,
şi adornat ghiaurul de spolliile-acestui
în pace-apoi şi sigur l'ai săi să se întoarne.

CI

Aci să-ţi vedem arta: săgetele întinge
în sângele de câine acestui făr'de-lege.
Perpetuă onoare ţi-aduce-această faptă
şi premiu te aşteaptă ce regele-ţi decerne ».
Aşa vorbi; şi 'ndată nici Oradin nu stetc
de loc la îndoială, crezând în amăgire;
din gravida faretră de loc ia o săgeată
şi'n arcul său o pune, şi arcul său întinde.

CII

Intinsa coardă vibră, şi răpezit' afară
penata dardă sboară şi şueră în aer;
ajunge şi izbeşte drept unde se 'mpreună
a cingătoarei copce şi 'n două le despică;
toracele străpunge, în piele se înfige
şi stă aci roşită, abia de sânge tinsă;
căci angelul custode nu suferi să treacă,
afund să se înfigă, tăind orice putere.

CIII

Săgeata din torace o trage de loc conte
şi sângele îşi vede că picură dintr'însul.
Cu vorbe iuţi şi pline d'injură, - ameninţare
impută pe păgânul d'a lor credinţă ruptă.
Iar Căpitanul care nu-şi mai luase ochii
dela Raimond amatul, îndată atunci vede
că violat e pactul; şi plaga crezând gravă,
suspină de mânie şi de fiori s'aprinde.

www.dacoromanica.ro

CIV

Cu fruntea şi cu limba deşteaptă şi învită
oştirile creştine spre sacră războinare.
Pe loc în jos s'apasă vizierile lor bellici
şi lancele s'arestă, şi frâu iau cursierii:
d'o parte şi de alta armatele-amândouă
se mişcă de o dată; pe loc dispare câmpul
şi pulberea ca norul acopere tot locul,
şi deasă se înalţă, şi sboară către ceruri.

CV

De coifuri şi de scuturi, de lănci ce se sfăramă
în prima detunare un mare sgomot sboară.
Colo răsturnat zace un cal, şi colo altul
se rătăceşte 'n fugă şi nu-l mai ţine frâul;
ici mort un oştean zace, şi ici în agonie
sughite, geme altul, şi altul greu suspină.
E cruntă, mare lupta, şi cât se mai îndeasă,
şi cât se mai aprinde, atât mai aspră creşte.

CVI

Argante saltă ager, în mijloc se răpede,
şi smulge dela unul ferată, grea măciucă,
şi răpede rotind-o mulţimea sparge, calcă,
şi trece peste dânsa şi larg îşi face locul.
Ci tot pe Raimondo îl cată, şi asupră-i
şi-avântă şi turbarea şi fierul său ce urlă;
ca lup turbat şi lacom aspumă, feros grinţă
să-i sfâşie rărunchii, să-şi sature 'n ei foamea.

CVII

Indată-i ies nainte, cruciaţii-l împresoară
îi pedică pornirea şi crunta lui turbare:
l-întâmpină Ormano, Rugier de Balnavilla
dintre Guizi stă unul cu amândoi Gherardii;
el însă nu 'ncetează, e şi mai crunt acuma:
cu cât mai strâns se vede, cu-atât e mai teribil,
ca flacăra întocmai ce sparge închisoarea
şi iese sbucnitoare, derapănă şi stinge.

www.dacoromanica.ro

CVIII

Ucide p' Oromano, împlagă pe Guido,
pe Rugier răstoarnă, l-amestecă cu morţii.
Ci 'n contra lui s'adună creştini mulţime mare
şi-l strânge d'orice parte cerc aspru şi-l împunge.
In singura-i vârtute bătaia mai sta încă;
el singur ţine soartea d' o parte şi de alta.
Atuncia Căpitanul pe fratele său chiamă
şi-i zice: « Mişcă-ţi steagul şi răpede 'nainte

CIX

aleargă unde lupta o vezi mai furioasă.
Izbeşte 'n partea stângă şi sparge inemicul ».
Acesta se răpede, şi astfel fu izbirea
în flancul adversariu încât moalele popol
Asiei se înfrânse şi nu putu mai ţine
la agera iuţeală a Francului feroce,
ce sparge rânduri, trece; cu caii dimpreună
dă jos şi călăreţii, şi steagurile culcă.

CX

D'aceeaşi năvălire pe fugă este pusă
şi laturea d'a dreapta ş'Argante numai singur
mai stă spre apărare. Pe toţi alungă spaima
şi fug căutând scăpare. El singur firmă pasul,
arată piept şi faţă. — C'o sută de mâini unul
şi altă sută braţe când ar mişca d'odată
cincizeci de scuturi grele şi alte cincizeci spade,
n'ar fi aşa teribil pe cât era Argante.

CXI

Şi stocuri şi măciuce ş'a lancelor izbire
ş'a cailor năvală le 'ntâmpină el singur,
şi singur parcă bravă tot câmpul adversariu,
şi când aci la unul când l'altul se avântă
cu membrele strivite, cu armele sfărmate,
sudori şi sânge varsă, şi parcă nici nu simte.
Dar vin ai săi îndată, l-înconjură, se 'ndeasă
să-l smulgă din pericol, să-l ia cu sine 'n fugă.

www.dacoromanica.ro

CXII

Nu poate sta în contra diluviului rapid,
puterii lui se lasă ce-l trage și-l răpește.
Ma inima și pașii nu-i sunt d'un om ce fuge,
mișcările-i teribil esprim'a lui turbare,
mânia ce-l cuprinde; se 'ntoarce 'napoi iară,
amenință feroce, din ochi furoara-i dardă,
și cearcă să reție din toat'a sa putere
mulțimea fugitivă; cercarea-i e deșartă.

CXIII

Curajul său nu poate să le reție fuga
sau cel puțin s'o facă mai strânsă, mai târzie,
să-și poată domni frica; nici frâu nu mai încape,
nici rugă, nici comandă aci nu se ascultă.
Atunci Buillon Piul, ce-a cugetelor sale
plinire-și vede 'ntreagă și că fortuna-i râde,
ia drumul ce-i arată victoria, și 'ndată
la vingători trimite din nou ajutorințe.

CXIV

Și daca 'ntr'ale sale decrete nemutate
n'ar fi înscris Eternul într'altfel a sa voie,
această zi atuncia era ziua din urmă
în care cruciata jungea la al său termin.
Ci oastea infernală ce își vedea căzută
cu totul tiranida din vingerea aceasta,
(pe cât îi fu iertată), pe loc adună norii
și drumul dă la vânturi, și scoală vijelia.

CXV

Un văl neguros ziua și soarele răpește
din ochii omenirii, și cerul se aprinde
d'un foc mai negru încă decât inferna spaimă
și scapără în flacări de fulgerele dese,
și tunetele urlă, și ploaia înghețată
se varsă, bate iarbă și câmpurile 'nundă;
în troznet se frâng ramuri, și pare că se sbucin'
nu numai vechii arburi, ci stâncele și munții.

www.dacoromanica.ro

CXVI

Şi apa şi tempesta şi grindina cea rece
în ochi pe Franci izbeşte, de loc nu se mai vede;
teroarea îi cuprinde, s'arestă vingătorii
la răpedea furoare ce pasul le reţine.
Vor unii să s'adune pe lângă baniere
ce 'n negura turbată nu pot să le mai vază.
Clorinda vede timpul că-i este favorabil
şi punge cursierul, şi iese înainte:

CXVII

« Copii! Camarazi! strigă, vedeţi că cerul astăzi
se luptă 'n partea noastră, dreptatea ne ajută;
vedeţi c'a noastre feţe sunt încă neatinse
de dreapta lui urgie, şi numa 'ntr'a lor frunte
el mâniat izbeşte; e spăriat ghiaurul
ce-şi pierde şi lumina, şi armele 'mpreună.
Uimit şi 'ntoarce faţa, nu poate să mai ţie.
Pe dânşii! înainte! Destinul fie duce ».

CXVIII

Acestfel întărâtă popoarele fugare
ce furia infernă având-o tot în spate,
izbeşte, 'mpinge Francii cu crunt asalt şi orrend,
d'a lor izbiri îşi râde, îi sparge şi-i alungă.
Se 'ntoarce şi Argante şi mânios răstoarnă,
pe vingători răreşte şi spaima în ei bagă
încât îşi lasă câmpul şi 'n fugă întorc dosul
la răpedea izbire tempestei îndoite.

CXIX

Bat spatele fugare şi furia infernă
şi spadele mortale, şi crunt sângele curge,
s'amestică cu râuri ce-au inundat câmpia
din ploaia tempestoasă, şi locul se roşaşte.
In vulgul care zace de morţi şi nemorţi încă
cad jos fără suflare Rodolf cel bun şi Pirru,
ucis unul d'Argante, ce mânios răzbună,
şi altul de Clorinda, faimoasa eroină.

www.dacoromanica.ro

CXX

Acestfel fugea Francii, şi Sirii-i alungă
cu demonii 'mpreună, nu-i lasă de aproape.
L'a armelor izbire şi orice-amenințare
de tunete, de fulger', de grindină încruntă,
Goffred mai ține singur o frunte întrepidă,
împută greu şi mustră baronii cu asprime;
se pune firm la poartă, pe calul său comandă
ş'adună desfăcuta şi fugitiva oaste.

CXXI

De două ori cursierul l-împinge greu asupra
ferocelui Argante, şi-l ține 'n loc eroul;
de două ori cu spada s'avântă şi rempinge
mulțimea inemică ori unde e mai deasă.
In cele după urmă cu-ai săi el se restrânge
şi'n întăriri s'adună; victoria înceată.
Atunci şi Saracinii se 'ntoarnă l'ale sale,
şi restătuți Creştinii se 'nchid în mare spaimă.

CXXII

Ci ş'aci nu pot încă a s'apăra cu totul
de furia tempestei ce bate cu asprime:
le stinge lumini, focuri, îi lasă 'n întunerec,
străbate apa 'n toate, şi vântul tare suflă
şi pânzele sfâşie, răstoarnă, rumpe parii
şi tinde desvălite sucindu-le le sboară.
Tunarea, ploaia, vântul, cu țipete 'mpreună
compun desarmonie ce sparie natura.

www.dacoromanica.ro

FINGAL

POEMĂ IN ŞASE CÂNTURI

CÂNTUL I

Arto, rege al Irlandiei, murise de curând în palatul său de Temora, lăsând pe Cormac, fiiul său, în leagăn încă. Clanurile sau semenţiele se adunară ca să deie un epitrop moştenitorului şi regent al regatului. Aleseră pe Cuchullin, fiiul lui Semo, suveranul uneia din insulele Hebridelor. Abia se aşezase Cuchullin spre a lua puterea în mână, şi veniră a-i da de ştire că Swaran, rege al Loclinului, din Scandinavia se prepara a veni cu flota sa în Irlandia. Trimite îndată pe unul din oficierii săi, pe Moran, ca să ceară ajutor la Fingal, capul acelor Caledonieni ce locuia coasta occidentală a Scoţiei. Fingal vine cu ajutor când Swaran ameninţa deja Ulsterul, una din provinţiele Irlandiei. Cuchullin rânduise în batallie elita clanurilor sub murii Turei şi vedettele lui supraveghea toată coasta.

Aci începe poema; acţia dură cinci zile şi cinci nopţi. Scena se petrece pe câmpiele lui Lena aproape de Cromla, pe coasta Ulsterului. Fingal, tatăl lui Ossian şi rege al Morvenului sau al munţilor Scoţiei, este eroul acestei epopee gallice.

Subt arbure la umbră, subt frunzătura deasă
De vânt înfiorată, acolo lângă stâncă
De muşchiu şi de verdură, de flori acoperită,
Sta Cuchullin pe gânduri cu mâna p'a sa frunte
Şi 'ntr'un repaos bellic jos lângă murii Turei.
D'alăturea pe iarbă, şi scutul ş'a lui lance
Zăcea în nemişcare. — Eroul în tăcere
Era cu totul dus: visa zile de glorii,
Visa la bellatorul şi cruntul Cairbar
Pe care-l ucisese în luptele-i trecute.

www.dacoromanica.ro

Atunci d'odată-apare Moran, care fusese
Spre-a preveghea oceanul, şi speriat cu totul:
— La arme Cuchulline! în sus! răpede strigă,
Swaran ş'ale lui nave sunt lângă noi aicia.
E mult, tare nemicul! Şi marea neguroasă
Cu fiecare undă desfăşură şi 'ntinde
Cu miile eroii!
— O filiu al lui Fithi, prorumpe-atunci eroul
Cu ochii ca seninul, tot tremuri şi tot tremuri!
Nemicul nu e mare, ci frica ta-l măreşte.
De unde ştii că nu e belloniul Fingal,
Al munţilor silvestri şi rege şi demn filiu,
Ce vine să-mi ajute pe verzile câmpii
Ale Ullin-ei noastre?
— Văzut-am p'al lor duce, adaose Moran;
E 'nalt şi spăimântabil, ca stâncele de ghiaţă;
Ca pinul dinainte-ţi se 'nalţă a lui lance,
Şi pavăza-i stă frunte ca luna când e plină
La orizon pe margini. Se puse pe o stâncă
A pruntului, şi rânduri trecea, trecea oştirea-i,
Se destindea 'mprejuru-i ca norii vijăliei.
— Drum bun! o căpitane! de bellatori eşti duce,
I-am zis, şi cu tot dreptul porţi nume de potente
Şi mare între oameni. Ci ia bine aminte
Că lângă murii Turei, eroi unul şi unul,
Armată numeroasă, te sfidă şi te-aşteaptă.
Ca uetul de undă ce muge furioasă,
Aşa auzii vocea, răspunsul lui Swaran.
— Hei! Cine'n aste locuri s'ar măsura cu mine
Ş'ar merge mie semen? Să vie toţi eroii,
Să dea cu mine faţă, că 'n pulbere îi seamăn
Jos unul câte unul.
Fingal şi nimeni altul, Fingal, faimosul rege
Al munţilor silvestri, acela mai cutează
Să 'ntâmpine în faţă în lupte pe Swaran.
Şi ne-am luptat odată p'a lui Malmor colină,
Sub pasurile noastre tărâmul tot din selbă
Fu răsturnat în sulcuri; şi din temeie smulse
Şi rostogol la vale cădea una pe alta
O stâncă peste stâncă. — Spumoasele torente,
Cotind, schimbându-şi cursul fugea la vale răpezi,
Lovind din piatră 'n piatră şi vâjiind cu trosnet.

www.dacoromanica.ro

Incepem şi re'nccpem trei zile 'ntrege lupta,
Şi bellatorii noştri, de parte nemişcaţi,
Sta aşteptând în spaimă. — In fine 'n ziua-a patra
Fingal răpede strigă, şi câmpul tot răsună:
E jos Swaran! căzut-a!
— E în picioare, uite-l! răspunsu-i-am şi eu.—
Du-mi-te dar, copile al lui Fithil, Morane,
Şi domnului tău spune cu cine-are d'a face.
Să vie să se 'nchine eroului ce sfarmă
Şi spulberă în cale-i şi om, şi car, şi arme
Ca răpedea tempestă, tempestă de Malmor.
— Cum! deodată strigă ne 'nvinsul Cuchullin,
Cum, eu să-mi înclin fruntea la oameni?... Niciodată.
Moran, nu pierde timpul: ia lancea mea şi bate
In pavăza sonoră lui Cairbar străbunul
Ce este suspendută la porţile de Tura;
Şi glasul ei d'aramă în inim' să răsune,
Şi spiritul bătăii să mi-l auz că svoală
Din munte până 'n munte d'alungul peste văi.
Moran se duce 'ndată şi 'n pavăză loveşte
Şi văile şi munţii răsună şi răspund,
Şi 'n selbe lung se 'ntinde răsunetu 'n departe;
P'a lacurilor margini ca 'mpuns cerbul tresare
Şi atentiv ascultă, şi speriat ia fuga.
Curach e şi'n picioare, şi răpede s'avântă
Sărind din stâncă 'n stâncă. Connal nu mai aşteaptă
Şi lancea-i sângerândă împumnă cu vigoare.
Crugal, fiiul Belleţei, ascultă 'n neastâmpăr,
Şi pieptul i se înflă, şi inima-i palpită,
Fiiul lui Favi sare, şi turnul negru lasă
Pe culmele colinei, s'avântă ca vulturul
Din creasta unui munte.
Ronnar, ca împuns strigă: e scutul cel de guerră!
Ne chiamă Cuchullin!
— E agera lui lance! strigă Lugar şi zice:
Calmar, copilul mării, la arme! şi reveste
Oţelul lucerante! In sus, la arme, Puno!
In sus, erou teribil! — Ieşi, Cairbar, din selbe,
Din selbele lui Cromla! — Te scoală Eth, mlădie-ţi
Genuchii d'alabastru, că-ţi iau alţii 'nainte,
Descinde ca torentul din marginea lui Lena!
Caolt, încoardă-ţi braţul şi musculii-ţi desvoaltă,

www.dacoromanica.ro

Acei musculi ca fierul, şi culcă sub picioare
Şi tufele şi spinii, păşunile lui Mora;
Ieşi răpede ca vântul; uşure eşti ca spuma,
Şi coastele-ţi sunt albe, ca spuma mării albe
Când crivăţul o 'mpinge, şi valul o aruncă
De stânce şi de scopeli, de scopelii lui Cuthon.
Sunt adunaţi toţi capii, toţi principii de clanuri
Superbi şi plini d'orgoliu de primele victorii.
S'aprinde al lor suflet la marea suvenire
Străbunilor bellonii. — Din ochii lor ies flacări,
Şi caută nemicul. Nervoasele lor mâne
Impumnă lănci, detună, şi strâng eroic gladiu,
Intreagă armătura ca fulger pe ei luce.
Din munţi descind la vale impetuoşi cu toţii;
Iar căpitanii-avanţă luceferanţi ca stella
Ce poartă după sine teribila sa coamă;
Sau după dânşii-oştenii se văd venind ca norii
Ce-aduc cu sine ploaie şi grândine,
Când fulgeru'n sân poartă ş'urmează'n negre valuri
Un meteor sinistru.
D'a armelor clangoare greu aerul revibră;
In urmă şi 'nainte sunt aţâţaţi vânacii
Şi latră cătând prada, cătând pe inemicul.
Vocile toate 'ntoană cântarea bătăliei;
Speluncele lui Cromla, şi văile şi munţii
Răsună: bătălie!
Ajunşi în sus pe Lena, oştirea se întinde
Pe coastele-i tufoase. Nu seamănă oştire,
Ci negură de toamna ce-şi strânge şi radună
Vaporii ce s'exală uşori de pe câmpie
Şi suie, şi se 'ndeasă pe culmi caliginoase,
Şi 'ncet încet şi 'nalţă mai sus de al lor creştet
Spre ceruri al său cap.
— Bine-aţi venit, bellatori! le zice căpitanul,
Progenitură bravă a văilor! şi voi toţi vânătorii
Ai selbelor umbroase! E vânătoare mare!
Aveţi alte vânaturi! Nemicul ne 'mpresoară,
Ca valurile vine, ca unda destructoare
Ce roade-a noastre ţărmuri.
Lupta-ne-vom cu toţii sau sta-vom şi vom cede
Noi forţei scandinave conduse d'al ei rege,
Ferocele Swaran? — Să cedem ţara noastră

www.dacoromanica.ro

Cu verzile ei câmpuri? Inisfail se poate
Loclinului supune? —
Connal, tu mai nainte din bravii toți vorbește,
Tu, care-atâtea pavezi ai sfărâmat și scuturi.
De multe ori lovit-ai și ai bătut de moarte
Loclinul ș'ai lui oameni. Voești tu înc'odată
Să mânui acea lance ce o 'mpumna ferice
Belloniul tău pater?
— Duce, Connal răspunde, e ascuțită lancea,
Că-i place ei tot una și strălucirea luptei
Ș'a sângelui rugină. Cu brațul cer bătaia,
Cu inima voiu pacea.
Te uită, căpitane, te uită jos spre mare,
Vezi flota inemică: catartele-i se 'nalță
C'arundinea sau stuful al lacului de Lego;
Iar navele ei toate pare c'ar fi o selbă
De negură coprinsă, când arburii se pleacă
D'o parte și de alta, și unul după altul
L'a vântului suflare. Iar multul de bellatori,
E mare formidabil! — Connal îți zice astăzi
Că 'nclină către pace; căci și Fingal el însuși,
Dintre bellatori primul, s'ar da în lături astăzi,
Ar amâna resbelul, Fingal, ce bellatorii
Ii mătură ș'asvârle cum spulberă tempesta
Și paiele și frunza, când uet de torente
Turmentă și spăimântă echoele lui Conna
Și când noaptea se pune pe munți și peste dealuri
In manta sa de brumă; Fingal s'ar da în lături
De brațul lui Swaran!
— Fugi dar și piei d'aicea, codard amic al păcii!
Calmar atunci prorupse. Piei, du-mi-te d'aicea
In selbele-ți tăcute și văduv' de trofee;
Te du, și urmărește din Cromla căprioara;
Străpunge cu săgeata ai cerbului puiandrii
Din selbele lui Lena.
Ci tu, o Cuchulline, al luptelor arbitru,
Fiiu demn d'al tău genitor, cu noi vino, și bate,
Alungă inemicul ce vine din Loclin.
Să nu rămâie unul, să le 'nnecăm în sânge
Și nume și orgoliu, și marea cutezanță,
In sângele lor propriu, ca niciodată navă
Din țerele ninsorii să nu vie să salte

www.dacoromanica.ro

Pe undele-Inistorului.
Sculați-vă, o vânturi Erin-ei, suflați, bateți;
Mugiți, vijălii, tunet! să mor, să pieiu mai bine
In mijlocul tempestei, răpit pe nori în vortici,
De fantasme turbate a morților din seculi,
Decât să caz vr'odată să-mi placă vânătoarea
Mai mult decât ardoarea, beția de batallii!
Connal cu pacea 'n suflet răspunde foarte rece:
Eu n'am dosit vr'odată; din contra, totd'auna
In frunte-am fost la luptă ș'am comandat oștenii;
Deși al meu renume nu este 'ntins atâta,
Văzui însă batallii și lupte sângeroase,
Victorii repurtate de căpitani celebri.
Ci-ascultă a mea voce, o filiu al lui Semo,
Te rog, adu-ți aminte d'antica voastră casă,
De tronul lui Cormac!
Dă aurul cu pumnii, regatu 'n jumătate,
Și nu 'ncepe bătaia; așteaptă pân' s'ajungă
Fingal cu a lui flotă, c'oștirea lui întreagă;
Aceasta-mi e părerea. — Dorești însă resbelul?
Atunci mă cunoști bine: și gladiul și lancea
Ascultă d'a mea mână, și inima m'aruncă
In mijlocul bătăiei: oriunde e pericol,
Acolo al meu suflet se 'nalță, se 'mbărbată
In vorticele luptei.
Iar Cuchullin răspunde: eu vuetul de arme
Il simț cu bucurie; ca tunetul îmi place
Ce tună primăvara, premergător al ploaei.
Adune-se oștirea, să-mi văd toți bellatorii
Ce sunt a lua parte la soarta ce m'așteaptă;
Să-i văz trecând în rânduri prin deasa frunzătură
Și lucitori ca fulger ce-anunță vijălia,
Când Austrul cu forța rostogolește norii,
Și gem, trosnesc ștejarii Morvenului silvestru
D'alungul peste țărmuri...
Ci unde-mi sunt amicii și soții de credință
In ziua de pericol? Unde ești, Cairbare,
Teribile bellator? — Ducomar unde este,
Al bătăliei fulger? — M'abandonași, o Fergus,
Și tu 'n ora tempestei? Erai cel mai nainte
La sărbători, ospețe, o filiu al lui Rosa,
Teribil braț al morții; veni-vei și acuma,

www.dacoromanica.ro

Cu paşii tăi cei răpezi, ca răpedea căprioară
Din munţii lui Malmor?...
Bine venişi, o Fergus!... dar ce nor se respânde
Pe fruntea-ţi temerară?
Răspunde trist şi Fergus: De Caibar nu-i vorbă:
Se 'nalţă patru pietre pe groapa ce-l coprinde;
Şi Ducomar eroul, fu pus în sânul terrei
De însuşi a mea mână. — O Cairbar ilustre!
Luceai precum străluce un astru între stele;
Şi tu, o Ducomare, erai fatal sinistru
Cu aburii ce-exală paludele lui Lano
Când se întind pe toamnă pe câmpuri ş'aduc morburi
Şi moarte peste popoli. — Iar tu, 'ntre vergini bellă,
O Morna, tu dormi somnul ce mai dormişi în urmă,
Şi stai în nemişcare în scorbură de stâncă,
Căzut-ai în tenebre ca stella care cade
Şi 'n aer se şi stinge, când rătăcit străinul
Vrea s'aibă vr'o lumină!
Lui Cuchullin tu spune cum amândoi căzură
Eroii din Loclin.
Pierit-au ei sub fierul străinului belloniu,
Al fiilor Loclinului, luptându-se în câmpul
Al morţii ş'al onorii? sau care motiv altul
Făcu să cază răpezi în strimta şi funebra
Eterna locuinţă?
Adaose-apoi Fergus:
In sigulară luptă pieri fiiul lui Torman
De braţul formidabil lui Ducomar barbarul.
Iar Ducomar venit-a apoi la grota Turei
Şi s'adresă la Morna cu vorbele acestea:
A lui Cormac copilă, bellissimă între vergini,
O Morna, ce stai astfel de pietre 'nconjurată
Şi singură, tăcută în sânul unei stânce?
Işi murmură pârâul plânsoarea fugitivă;
Pe vânturi se înalţă al arburilor gemet;
E turbure azi lacul, un nor ca întunerec
Acopere azi cerul; iar tu eşti albă, Morna,
Eşti albă ca ninsoarea neatinsă de pe ramur';
Şi părul tău ondulă ca aburi ce 'ncorună
Sus creştetul lui Cromla, când dela soare-apune
Sunt coloraţi de raze; şi sânul tău răsare
Ca globuri d'alabastru cascadelor lui Branno;

www.dacoromanica.ro

Iar braţele-ţi n'au semeni, sunt albe ca albeaţa
Coloanelor lucinde palatului regale
Al marelui Fingal.
— De unde vii, întreabă copila întristată,
De unde, Ducomare, o! negură 'ntre oameni!
Sprinceană încruntată şi neagră ca pericol!
Din ochii tăi sinistri ies flacăre de foc.
Eşti cobe tot de rele; de sigur că vr'un bine
N'a să-mi aduci acuma.— Ce ştii din partea mării?
S'apropie Swaran!
— Viu, Morna, dela munte, din muntele cu cerbii.
De trei ori vibrai arcul, trei căpriori căzură
Străpunse de săgete; trei alte deveniră
Vânacilor mei pradă [1]).
Bellissimă 'ntre vergini, a lui Cormac copilă,
Eşti scumpă l'al meu suflet! Ucis-am pentru tine
Un cerb ce n'are seamăn: înaltele lui coarne
Sunt desvoltate 'n ramur'; uşure în picioare,
Sărea, svola ca vântul.— O! scumpă-mi eşti, o Morna!
— Iar tu, o Ducomare, mi-eşti odios şi negru,
Că inima-ţi e aspră şi dură ca o stâncă...
Ci tu ,o Cairbare, tu filiul lui Torman!
Tu eşti amorul Mornei, şi tu ai pentru mine
Blândeţea unei raze a soarelui ce uscă
După o lungă ploaie colinele ridente!...
Ia spune-mi, bellatore, văzut-ai p'al meu june,
Frumosul Cairbar?
Văzutu-l-ai pe munte, pe muntele cu cerbii?
Căci fata lui Cormac aşteaptă 'n neastâmpăr
Pe fătul lui Torman.
— Şi-l v'aştepta mult, Morna; căci sângele lui este
Aci pe al meu gladiu... va aştepta mult Morna;
Căci junele ei zace pe ţărmurii lui Branno;
Şi-i voiu nălţa mormântul pe muntele lui Cromla.
Iar tu, vergină june, consoală-te şi vino,
Vino voioasă 'n braţe-mi; căci braţul meu e tare
Şi iute ca tempesta.
— Ce a trăit s'auză a lui Cormac copilă?
Ce! zace al ei june pe ţărmurii lui Branno?
El, spaima şi teroarea nemicului ce vine?

[1]) Câini.

www.dacoromanica.ro

El, cărui vânătorii și însuși cei mai răpezi
Nu-i apuca 'nainte, nu sta cu el d'alaturi?
O, Ducomar fatale, pe cât ești de feroce
P'atâta și de barbar: tu mi-ai ucis amorul,
Pe scumpul Cairbar!...
Dă-mi, crude, al tău gladiu; mi-e scump sângele-acesta.
La lacrămele Mornei se 'nmoaie Ducomar
Și-i cede al său gladiu.
Ea-l smulge, și-l înfige, în pieptul lui l-înfige.
El cade ca o stâncă ce fulgerul o sparge
Ș'o rumpe de pe munte, și cade tot ca barbar,
Căci ultima cătare aruncă către Morna:
— O Morna! mi-ai dat moartea, și simț oțelul rece
In pieptul meu ca gerul...
Eram visul de aur amorului Moinei;
Ea mă ama, copila!... Dă corpul meu la dânsa:
Ea-mi va 'nălța mormântul să fie 'n suvenire
La vânători o piatră spre semn c'am fost ca dânșii,
Aibi pietate, Morna; de grație, ascultă:
Retrage-mi din piept fierul, că simț înghețul morții.
Ea crede, lăcrămează, și gladiu-i retrage.
El îl apucă 'ndată c'o mână tremurândă,
Și-l plântă cu turbare în sânul fetișoarei,
Ce cade despletită pe umida țărână.
Ea geme, ș'al ei sânge roșaște alabastrul
Al corpului ei tânăr; s'agită și expiră...
Și gemetul din urmă fu repetit de grota
Funebră dela Tura.
— Eternă pace fie cu sufletele mari
Eroilor din seculi ce nu se mlădiară
Vr'odată în pericol! strigat-a Cuchullin.
Veniți toate 'mprejuru-mi, o umbre glorioase,
Prin norii ce vă poartă! L'apropierea voastră
Al meu suflet simți-va cum crește-a lui putere,
Și brațul meu mai sigur va răpezi mai forte
Și fulgerul și moartea.
Iar tu, o Morna, vino, apare-mi legănată
P'a lunei dulce rază. Vino să-mi mângâi somnul
Când voiu uita resbelul și voiu avea 'nainte
Repaosele păcii.
In sus, clanuri, cu toții, la inemic nainte!
Veniți cu toți în urma carului meu de guerră;

www.dacoromanica.ro

Amestece-se 'n cursu-i și imnul bătăliei.
D'alăturea mea puneți trei lănci fulgerătoare;
Svolați cu toți în urma fugoșilor mei cai
Albiți de a lor spumă; — și 'mbete-se-al meu suflet
D'ardoarea și curajul amicilor bătăiei,
Amicilor mei proprii, când lupta și omorul
Vor înceta 'mprejurul stătutului meu gladiu.
Precum torentul curge impetuos la vale
Din cimele lui Cromla, săltând din piatră 'n piatră
Cu uetul de tunet ce sfâșie, despică
Pădurea răsturnată de fulgere 'nmulțite,
Asemenea și încă mai iute, mai teribil
S'avântă 'n număr mare toți filii Erin-ei.
In cap e al lor duce asemenea balenei
Ce undelor precede, și valurilor toate,
Sau unui înflat fluviu ce-și vearsă-a sale ape
Pe țărmuri înundate și 'nneacă pomi și iarbă.
Aud din depărtare și filii Loclinului
Acel tumult și uet, impetuoasă fugă.
Swaran în scutu-i bate și-și chiamă scutierul,
Pe filiul lui Arno.
— Ce este acel scomult ce vine uruind
D'alungul pe coline și care parcă este
O burdonare surdă insectelor de seară?
Inisfail să fie, adunătură multă?
Sau mugetul de vânturi în selbele din vale?
Așa urlă Gormalul, când valuri agitate
Se sparg l'a lui picioare de stâncele-i profunde
Și 'n spumă se ardică ca să recază iară.
Te suie pe colină, o filiu al lui Arno,
Te uită și observă: vezi ce s'aude-acolo.
Se duce Arno, vine, și speriat cu totul
Nu știe să vorbească, că limba-i e legată:
Uimit e la vedere și inima-i palpită.
Prin vorbe întrerupte se 'ncearcă să rapoarte:
In sus, fiiul Oceanului,
In sus, scoală-te, Swaran!
Geniul resbelului
Văd că descinde din munți;
Vin, iată vin fiii Erin-ei;
Rânduri, rânduri descind la vale.
Carul de guerră al lui Cuchullin urue;

www.dacoromanica.ro

D'o parte şi de alta moartea are d'alăturea.
Alunecă ca valul pe o câmpie liquidă.
Ca un nor d'aur ce străbate văile.
Pietre nestimate,
Aur, strălucire
Iţi iau vederile
Pe părepii carului
In mijlocul nopţii; marea schinteiază,
Marea fosforisă cu mult mai puţin
Imprejurul navei.
Timonul carului este... de tax lucerant este,
Scaunul, os d'elefant albeşte,
Străluce d'albeaţă;
Faşce, faşce de lănci împrejurul eroului;
La dreapta timonului sare un cursier superb,
Nu e altul mai uşure, mai ager!
Bate cu piciorul,
Ninchiază în aer;
Răsună văile,
Coama-i fâlfâie vântului,
Ca aburii dimineţii fâlfâie!
Membrelc-i svelte,
Gesturile răpezi.
Un păr luciu şi fin, lucind îi descamnă corpul;
Numele lui... numele lui este Sifadda.
La partea stângă un alt curător,
Fugos în neastâmpăr tot ca cel din dreapta,
Puiu răpede-al munţilor,
Cu ce orgoliu îşi scutură coama şi părul negru!
Cum îşi aduce piciorul şi sare l'auzul estrului!
Filii gladiului îl numesc Dorosnal.
Carul e suspendut pe mii de curele.
Zăbalele sunt măcinate în mijlocul spumei.
Pietre radioase sunt pe curelele frânelor.
Hăţurile...
Svoală, se leagănă pe gâtul maiestos al cailor.
Numai singure hăţurile, numai a lor vântulare
Le imprimă rapiditatea asupra văilor.
Parcă vezi avântul căpriorilor,
Parcă simţi forţa aquilei,
Aquilei ce se răpede asupra pradei.
Şueră acrul în a lor treccre

www.dacoromanica.ro

Ca vântul iernelor asupra nivei Gormalului.
In car stă în picioare drept fiiul lui Semo,
El, Cuchullin e duce. — E blândă a lui față,
Pârlită și închisă, ca arcul meu de 'nchisă,
Din ochi îi iese fulger, și când își pleacă corpul
și își agită lancea, îi ventulă în urmă
Roșatica lui coamă în unde flăcărante.
O! fugi, o căpitane, al mării rege, fugi;
Tempesta e d'alungul al văilor sonore.
— Și m'ai văzut vr'odată fugind, fiiu al lui Arno?
Am numărat vr'odată nemicii? și la scuturi,
La gladiuri, lănci, care, uitatu-m'am vr'odată?
De ce ești mic la suflet, fără curaj bellator?
Am bravat tempestele,
Tempestele lui Gormal bravat-am,
Ș'afundătura valurilor.
Am înfruntat vijăliele,
Spiritele uraganelor,
Geniul fulgerelor,
Și să fug d'un bellator? —
Nu, vie Fingal, Fingal însuși vie.
Hei! colo! în sus fiii Loclinului,
La luptă bravii mei bellatori.
Muri de oțel stați împrejuru-mi,
Cingătoare de oțel jur împrejur
Piepturile voastre!
Stați neclintiți împrejurul ducelui vostru,
Ca stâncele noastre când bravă tempesta
Și manta lor de selbe
Opun la furia vânturilor.
D'ambele părți eroii vin unii către alții.
Precum doi nori de toamnă, plini, încărcați de fulger,
Din munți opuși cu totul se 'ntâmpină în trăsnet;
Precum două torente opuse vin la vale
Ș'ajung impetuoase, se varsă unu 'ntr'altul,
Și apele și-amestică în muget și în spumă;
Asemeni, și mai răpezi, în inimă cu ura
Armatele-amândouă vin una peste alta,
Se 'mping cu mare forță, s'amestică, se luptă.
Inisfail străbate, Loclin 'napoi respinge;
Duce pe duce sfidă; oștean p'oștean atacă;
Oțel în oțel bate, și coifuri sfărâmate

www.dacoromanica.ro

Sar în bucăți și svoală. — Pe arcurile 'ntinse
Greu vibră toată coarda, și șuieră în aer
Săgetele-aripate. — Brandul retează lancea
Și lancea sparge pieptul. Fumând sângele curge.
A armelor clangoare rescânteie sinistru
Și țipetele morții resțipă-amestecate.
Oceanul astfel urlă când vine o tempestă
Să-i sbucine rărunchii, să-i sfredele adâncul.
Când bardi sute și sute, toți bardii lui Cormac
S'ar întruni cu toții să cânte astă luptă,
A lor voci împreună cu toate n'ar fi 'n stare
Să poată să transmită la fiitorii secoli
Anume pe toți morții ce 'n astă zi pieriră.
Eroi cu toți căzură peste eroi atâția,
Și sângele lor curse precum și râul curge.
O bardilor, voi plângeți pe bravul Sithallin.
Și gemetul Foinei să facă să răsune
Deserta locuință prea scumpului Ardan!
Ei amândoi căzură ca două căprioare
De mâna lui Swaran.
Swaran mugea teribil în mijlocul bătăiei,
Mugea peste oștire ca spiritul tempestei
Când svoală peste vânturi pe norii lui Gormal
Și urlă 'n bucurie văzând cum se înneacă
Matloții 'n naufragiu.
Ci nu sta ș'a ta mână, o căpitan și rege
Caliginoasei insul', și tu, o Cuchulline,
Și tu repezișî moartea de-atâtea ori ș'atâtea;
Se desemna-al tău gladiu c'al fulgerului șarpe
Ce luce și ucide d'odată într'o clipă
Grămada unde cade, și sbucină incendiul
Din creștetul colinei.
Sifadda dând în sânge, sărea să nu se 'ntine,
Și Durosnal pe corpuri nu se putea reține:
Sărea, nincheza ambii și pare c'avea arip',
Sub pașii lor câmpia era greu laborată
Ca brazdele lui Cromla, când spiritele nopții
Răscoală vijălia ce pradă orice iarbă
Și toarce, răsucește giganții vechi ai selbei.
Plângi, filie bellissimă, mai bellă decât spiritul
Și geniul colinelor când dela soare-apune
S'avântă peste raze și 'nundă de lumină

www.dacoromanica.ro

Câmpie şi dumbravă, livezile tăcute
Morvenului al nostru. Plângi, fata Inistorului,
Plecată-asupra undei.
S'au despletit pădurile,
Şi plâng cu tine stâncele,
Răsună de dor văile;
Căci junele amorului
Şi filiul resbelului,
Amantul tău cel dulce,
Căzu şi nu mai este.
E palid, fără viaţă căci mulţi păţiră astfel
Ce-au cutezat să brave pe Cuchullin în faţă;
Neîmpăcatu-i gladiu i-a dat pe mâna morţii.
Plângi, pentrucă cu dânsul pieri ş'a ta speranţă
Şi basea casei sale, virtuţile străbune,
Regala maiestate, prestigiul eroic
Dilectu-inimei tale, Trenar nu mai există.
O fată-a Inistorului. — Fedelii zăvozi urlă
In curţile-i deserte, văzându-i a lui umbră
Trecând din stanţă 'n stanţă palatului în doliu.
Destins îi este arcul în văduva cabană
Şi 'n mijlocul pădurei tăcerea plânge astăzi.
A lui Swaran armată s'avanţă ca şi marea;
Precum stâncele însă sfăramă şi respinge
Tot valul ce le-atacă, asemeni bellatorii
D'Inisfail aşteaptă şi bravă şi respinge
A lui Swaran oştire.
Vocile toate moartea le 'nalţă împreună,
Le-amestecă 'n clangoarea de paveze şi scuturi!
Eroii, fiecare stau drept ca o coloană,
Fantasmă de tenebre, şi gladiul în mână
Ca para de foc luce.
Câmpia d'alung geme ca fierul ce se bate
De sute de ciocane când iese din focariu
Şi roşu scânteiază, şi sfârâie în laturi;
Oştirea este mare, ne 'nvinşi sunt bellatorii
Pe câmpii şi palanca, păşunile lui Lena;
In marele amestec oştirile-amândouă
Se întrunesc într'una scoţând acelaşi scomult,
Aceeaşi scintillare, clangoare tot aceea.
Doi nori într'al lor tâmpin s'amestică tot astfel
Şi fulgeră şi tună, şi lumea înspăimântă.

www.dacoromanica.ro

E timpul d'a s'alege din vingători învinşii,
Dar nici unii nici alţii nu ced şi nu se lasă
Şi cată să 'nceteze că pregetul le este
Egal ca ş'a lor forţă.
Dar cine sunt aceia ce se disting în luptă
Şi-aleargă pretutîndeni spre-a separa întregul
In două clare câmpuri?
E fiiul mării unul, ferocele Swaran,
Şi altul al Erin-ei şi căpitan şi rege,
E Cuchullin eroul.
Sunt iată separate oştirile-amândouă,
La loc stau neclintite şi 'n mare neastâmpăr
Şi attentive foarte la fiece mişcare
D'o parte sau de alta.
Dar noaptea cu-a ei umbre ascunde căpitanii
Şi le suspende lupta.

Pe spatele lui Cromla Dorglas prepară focul
Spre-a frige-o căprioară, conquistă matinală:
A fost vânat pe munte nainte d'a descinde
La vale spre bătaie.
O sută juni bellatori adună lemne, paie;
Trei sute-aleg la pietre tot una ş'una lucii;
Zece eroi aţâţă, nutresc, scormună focul;
Iar fumul se respânde şi-anunţă îndeparte
Serbarea şi ospăţul.
Era şi adunată oştirea'mprejur toată,
Şi Cuchullin d'o parte, ţinut pe a sa lance
S'adresă la bătrânul Carril cel venerabil
Şi cantorul cel mare al faptelor trecute:
— Acest ospăţ eroic la care regi se 'nvită
Se poate 'ntinde numai şi numai pentru mine?
Şi regele Loclinului să stea uitat acolo
Pe ţărmurii Ullin-ei, departe d'a lui ţară,
De sărbători, concerte ce-avea întotd'auna
In stanţele-i regale?
Te scoală, venerabil, şi du-te la Swaran,
Ducând vorbele mele. Arată astui rege
Că Cuchullin sărbează şi dă un ospăţ mare
La toţi soţii de arme, la bravii săi bellatori.
Să vie şi el s'asculte la murmura pădurii,
Să ne 'ncălzim cu toţii şi să petrecem noaptea

www.dacoromanica.ro

L'acelaşi foc şi masă; căci triste şi 'nghețate
Sunt vânturile țării de unde el ne vine.
Du-te Carril, şi spune-i să vie să asculte
A harpelor acoarde ş'a bardilor cântare.
Carril bătrânul pleacă, şi vocea lui cea dulce
Invită cu blândeţe pe regele ferocc
Al scuturilor negre: — Al selbelor domn mare,
Swarane, te rog, scoală din aşternutul moale
Al pellilor flocoase, de vânători trofee,
Căci Cuchullin dă astăzi ospăţul bătăliei.
Vino, de fă onoare l'această sărbătoare.
Swaran, c'o voce aspră ca murmura lui Cromla
Nainte de tempestă, Swaran astfel răspunde:
— Şi însuşi de s'ar strânge junele tale vergini,
Inisfail, şi-ar tinde în rugă către mine
Acele braţe albe şi pure ca ninsoarea,
Şi şi-ar desface pieptul, şi toate împreună
M'ar învita ferbinte cu ochii plini d'ardoare
Şi amoroase lacrăm', să ştii că Swaran rece
Şi nemişcat ca munţii, d'aicea nu se mişcă;
Şi sta-va pân'la ziuă să vie ca să-l vază
Cum bate şi răstoarnă, pe Cuchullin ucide.
Urechea mi-e dedată cu vântul din Loclin,
El suflă p'a mea mare, el muge pântre vele
Cordagele de nerve a răpezilor nave;
El îmi aduce-aminte pădurile umbroase
Şi deasa capellură a muntelui Gormal,
Al căruia răsunet reproducea suflarea-i
Prin deasa frunzătură când lancea mea supusă
Jos pironea mistreţul.
Acestea îmi plac mie ca şi urechii mele,
Iar nu cântări molatici şi bune de femei.
Du-mi-te dar bătrâne, şi domnului tău spune
Să-mi ceadă 'n voia bună domnia cea antică,
Şi-a lui Cormac coroană; căci altfel al lui sânge
Roşi-va acea spumă torentelor Erin-ei.
Carril îndată pleacă şi vine cu răspunsul:
— De bine nu sunt semne, căci vocea lui Swaran,
Accentele ei stranii, accente sunt sinistre.
— Sinistre pentru dânsul, prorumpe Cuchullin.
Carril, înalţă vocea şi spune de ai noştri,
De timpii lor de glorii;

www.dacoromanica.ro

E lungă şi grea noaptea, şi fă-o mai uşoară
Prin cânturile tale; reîmple-al nostru suflet
D'o dulce reverie, căci ţara Inisfail-ei
A devorat mulţime d'eroi şi june vergini
Create spre amor.
E dulce ascultarea cântărilor durerii
De care Albion-a ş'anticele ei stânce
Răsună când înceată al vânătorii uet
Şi căror le răspunde pâraiele lui Cona
Când cântă Ossian.
Carril aşa începe: In timpi d'odinioară
Copiii oceanului cu forţa descindură
Pe ţărmii Inisfail-ei, şi sute de vasselle
Venea săltând pe unde, venea ca să desbarce
Pe văile 'nflorite Ulin-ei îndolate.
Iar filii Erin-ei ieşiră înainte
Să 'ntâmpine nemicii.
Era între ai noştri şi primul dintre oameni
Ne 'nvinsul Cairbar, şi junele, frumosul
Bellatorul Grudar.
Fusese mare cearta între aceşti bellatori;
S'au fost luptat odată mai mulţi ani între sine
Şi lupta le-a fost numai pentru bălţatul taur,
Ce capiu păştea iarba pe muntele Golban;
Şi se certa pe dânsul să-l aibă fiecare,
Ş'adesea pân'la moarte venea în punta spadei.
Iar când veni străinul să prade a lor ţară,
Aceşti doi adversarii ştiură a-şi da mâna,
Şi filii oceanului de faţa lor să fugă.
Ce nume se mai află în toată Inisfail-a
Ilustre mai celebre decât marile nume
Grudar şi Cairbar?
Dar vai! pentru ce oare fatalul acel taur
Nu sta din al său muget pe muntele Golban?
Cum îl văzură junii sărind iar alb ca nivea,
Vederea lui aprinse din nou a lor furoare.
Iar începură lupta, şi luptă d'eroi dreaptă
Pe câmp, pe iarbă verde, pe ţărmul lui Lubar
Şi junele celebru Grudar căzu jos mort.
Iar Cairbar ferosul, lăsându-l mort acolo,
Veni în valea Turei, în care Brasolide,
Cea mai distinsă bellă din ale lui surori

www.dacoromanica.ro

Sta singură şi tristă şi'n cânturi melancolici
Işi exprima durerea. — Cânta 'n singurătate
Şi acţiuni ş'amorul prea scumpului Grudar,
Alesul şi dilectul inimei sale vergini.
Mult se temea copila de câte-era posibil
Să paţă la bătaie pericoli şi nevoi.
Suspine, lacrem', cânturi avea spre consolare,
Cum şi speranţa mare d'a-l revedea odată.
Intredeschis vestmântul lăsa să i se vază
Al ei gât alb ca nivea şi splendid ca şi luna
Când iese radioasă din vălul diafane
Crepusculei de seara.
Cu mult mai puţin dulce e harpa decât vocea-i
Când îşi cânta durerea, Grudar şi Grudar numai
Ii ocupa cu totul şi inimă şi suflet.
Ai ei ochi pretutindeni îl căuta să vie
Şi 'n cugetarea-i toată, în pieptu-i pe tăcute
Era aceste vorbe: Când vei veni, o scumpe,
In toată strălucirea victorielor tale,
O bellator celebru, alesul meu Grudar.
Ci Cairbar în fine, fratele ei, apare
Şi-i zice: Brasolide, ia pavăza aceasta
De sânge-acoperită, şi pune-o sus d'asupra
La uşa stanţei mele. E pavăza aceea...
E scut de adversariu.
La vorbele acestea a ei inimă sare,
Şi palidă, uimită, ca 'n svol e şi ajunsă
Pe câmpul bătăliei. Acolo p'al ei june
Il află mort în sânge, în propriul lui sânge,
Şi cade şi ea moartă aproape lângă dânsul,
In poalele lui Cromla.
Aci, o Cuchulline, cenuşa lor reposă
Şi doi brazi solitarii crescuţi pe a lor groapă,
Cu cât cresc către ceruri cu-atât ale lor ramur'
Voiesc să se mărite.
Era biata copilă, frumosul, floarea văii;
Grudar era-ornamentul, al munţilor orgoliu,
Şi brazii le conservă şi numele şi dorul
Şi le transmit în secoli să ştie fiitorii.
— Mă 'ncântă a ta voce, alesule 'ntre bardi,
Adaose eroul şi regele Erin-ei.
Imi plac spusele tale din timpii dinainte

www.dacoromanica.ro

Ca bura cristalină ce cade primăvara
Când soarele străluce pe verdele câmpiei
Și norii 'ntr'al lor treacăt mângâie pe d'asupra
Al munților nalt creștet.
Ia-ți, barde, din nou harpa, preludă și celebră
Ș'amorurile mele. Ia cântă p'a mea bellă
Retrasă 'n solitute, al vieței mele astru,
Luceafăr din Dunscar.
Mai spune-mi de Bragella așa cum știi tu spune
Și zi-mi s'aud d'aceea ce singură-am lăsat-o
In insola de cețe.
Uxor și demnă soață a fiiului lui Semo,
Veghezi ziua și noaptea pe stânce, să descoperi,
Să vezi cât de departe svolând pe mări bandiera
Lui Cuchullin doritul, vassellele lui toate.
Vai! însă valuri multe, și mare 'ndelungată
Sunt între voi, Bragella! A undelor spumare
In umbrele de noaptea îți amăgește ochii;
O vei lua drept vele a flotei ce aștepți.
Retrage-te, dilecto, căci umbra este rece
Și vânturile nopții înghiață ai tăi carmeni,
Reintră în palatu-mi, în stanțele d'ospețe,
Reintră și visează la când eram cu tine.
Nu voiu veni acasă în ale tale brațe
Decât când vor fi stinse resbelul ș'a lui focuri.
Connal, spune-mi de lupte, d'a gloriei splendoare,
Alungă pe Bragella din trista-mi cugetare
Căci scumpă-mi este foarte, ea, fiia lui Sorglan
Cu sânul d'alabastru, cu capellura neagră.
— Vrei să vorbesc de guerră? Te teme 'n astă oră
De filii occanului, răspunse cu ton gravid
Prudentele Connal.
Trimite-o despărțire din bravii tăi bellatori,
Trimite-i să observe armata lui Swaran.
Cunoști, o Cuchulline, că eu sunt pentru pace
Până s'ajungă-odată copiii lui Morven,
Până Fingal odată, eroilor orgoliu,
Să facă să lucească pe câmpurile noastre
Luceaferul victoriei.
Sună atunci eroul în scutul său alarma
Și bellatorii cari căzuseră la sorți
Pentru vegherea nopții, se puseră 'n mișcare;

www.dacoromanica.ro

Iar cei rămaşi în oaste, culcaţi peste colină
Dormiră 'n întunerec l'a vântului murmură.
Plana pe lângă dânşii, pe norii lor purtate,
Eroicele umbre a morţilor din urmă,
Şi 'n vasta şi profunda tăcere a lui Lena
Nu s'auzea 'n departe decât mortala voce
Fantasmelor errante, premergătoare-a morţii,
Căci astfel dorm eroii şi astfel ei visează.

www.dacoromanica.ro

ANATOLIDA

II

IMNUL CREAŢIUNII

I

LUMINA

Ai zis: fie lumină! şi iată sunt, Eterne;
Implut-am universul ca peplu împrejuru-ţi,
Şi Spiritul vieţii se poartă peste ape,
Pătrunsu-s'a abisul d'o mistică ardoare
Şi l-a coprins fiori;
Tresare şi concepe. — Ai chaosului germini
Spre viaţă şi spre nuntă aşteaptă a ta voce.
Materia inertă, şi vagă, şi informă
Se pune în mişcare. — E plin, plin este cerul
De gloria-ţi eternă, şi peste tot splendoarea-ţi
Prin mine se revarsă suavă, lină, blândă.
Archangeli ai Puterii! voi Eloimi, la faptă,
Glorificaţi pe Domnul prin operele voastre,
Cântaţi, căci vocea voastră e însuşi armonie,
Creaţie divină.
Ca fulger din tenebre am răsărit lumină,
Lumină creatoare,
Şi 'n chaos echilibru şi ordinea se puse:
Tenebrele d'o parte iau numele de noapte,
Şi părţile luminei din Zeu se numesc ziuă.
Tot spaţiul se împle şi timpul ia măsură.
Se face prima seară, se face dimineaţă,
Şi periodu-acesta zi una se numeşte.
Lumină, întunerec, glorificaţi pe Domnul,
In ziuă şi în noapte etern prea-înălţaţi-l!

www.dacoromanica.ro

II

FIRMAMENTUL

Ai zis să fiu, şi iată la-omnipotenta-ţi voce
Din planul Preştiinţei extinsu-m'am ca domă
La sântul tabernacol, nemărginitul templu!
Ţesutu-s'a 'mprejuru-mi catenă-adamantină
Prin care se ţin toate; — şi m'a încins tăria.
In tot nemărginitul, în multul 'nalt de ape,
Mai sus decât zenitul, mai jos decât nadirul,
Sub talpele-ţi divine ai zis să fiu tărie
Şi solidar cu toate. — Chematu-m'ai pe nume
Şi Firmament mi-ai zis.
D'asupră-mi ascindură ca spirit ape vergini,
Şi câte se nuntiră sub mine descindură
Să fie fecundate.
In mijlocul lor, Doamne, m'ai rotunzit ca domă,
Şi cer e al meu nume,
Coprinsul fără margini omnipotenţei tale.
Te bucură, Eterne! Princip al frumuseţei!
Căci opera-ţi e mare; ş'o recunoşti de bună.

Se face iară seară, se face dimineaţă;
Ai istoriei angeli, în deltele eterne
Inscrieţi ziua-a doua.
Glorificaţi pe Domnul, că sânt e al lui nume.

III

APELE

Vocea Domnului peste ape,
Peste ape gloria Lui.

Puteri primordiale, principe, Eloimi,
La nuntă, la creare sculaţi! suntem chemate:
Prunci-angeli ai răcoarei cu arip'diafane
Lucide ca-adamantul,
Formaţi-vă în rouă, din rouă 'n picături,
Din picături 'n ploaie, cântaţi şi trageţi danţul,
Descindeţi şi risorgeţi, formaţi fântân', pâraie,
Luaţi cursul în râuri, sisteme, congregaţii,
Impleţi şi văi ş'abisuri, şi mări, pelage toate,

www.dacoromanica.ro

Formați de oceane catena prelungită,
Și trageți, trageți hora; încingeți tot pământul,
Scăldați-l, fecundați-l;
Din sânul vostru iată-l că iese ca mireasă
Din nupțială baie.
S'aude-al picăturei încântătorul timbru
Ca-adamantine coarde de vânt înfiorate;
Fântâne, sorginți vergini, uniți susurul vostru
Cu-a râului murmură, cu uetul cascadei,
Cu spumegosul gemet fugoaselor torente,
Cu gravul flisv al mării, ș'al valurilor muget,
Pangosmie-armonie!

Să lăudăm pe Domnul din cele prea înalte
Și cele mai profunde!
Ca tunetu-a lui voce răsună peste ape;
A zis, și iată suntem.
Cât e de bine, Doamne, când tu zici că e bine.

Apari ca o mireasă, o Mater Terră sacră,
Prepară-te de nuntă;
Pe creștetul tău pune a munților coroană,
Plini d'aur, de rubine, smeralde, hiacinte,
Safire, adamante, de 'ntregile-ți tezauri.
Ai munților nalți cedri, dumbravele-ebenine
Și fructidorii arburi adorni de multa floare:
Sunt brunele-ți cosițe, regala-ți capellură;
Aromele lor toate, cosmeticele tale.
Să înflorească pomii, să-și dea ale lor fructe,
Să germine 'n tot locul și iarba ș'orice plantă,
Desvoalte-se-orice floare, resfire-se mirosul
S'adoarne, să profume talamul tău de nuntă;
Și așternutul candid amorurilor tale
Intindă-se 'n tapete, archetipe modele
De orice țesătură, de orice adornare.
Ai grațielor angeli, formați cununi, festoane
Spre marea sărbătoare.
Cântați, flori, bucuria și lăudați pe Domnul
Pe idioma voastră, vă exalați profumul
Spre ceruri ca tămâie. Formați sublime-acorduri,
Armonie d'arome.
Natura este' n nuntă, serbare-universală.

www.dacoromanica.ro

La germinare plante ş'eternă propagare,
Pe generi, şi pe speţii vă daţi a voastre fructe
Cu propria sămânţă, ş'a lumii abondanţă;
Glorificaţi pe Domnul, c'aroma vă e imnul
Şi sacrificiu fructul.
Eternul se complace în existenţa voastră,
Contemplă, — şi e bine!

Şi iar se face seară, şi iarăşi dimineaţă,
In deltele eterne se 'nscrie ziua-a treia.

IV

ASTRELE

A zis, şi iată suntem luminători ai lumii.
Strălucitoare Heliu, sori, principi de lumină,
Focare archicentre de raze, de splendoare.
Planeţi, astre, luceferi, sisteme de lumină
Să lăudăm pe Domnul!
Spre luminarea zilei, spre luminarea nopţii
In firmament ne puse drept candele de aur
In templul său cel mare,
A fi imagini însuşi nespusei lui splendoare:
Reprezentaţi pe Domnul, naraţi a lui putere
Şi gloria-i divină prin legea ce vă puse.
Lumina vă e vocea, prin ea vorbiţi vederii;
In cursul periodic vă exprimaţi cuvântul,
Distingeţi între vară, distingeţi între iarnă,
La timpi, la ani, la zile fiţi semne nemutabili;
Aceasta vă e legea.
Armatelor de stele, străbateţi firmamentul,
La veghiele voastre glorificaţi pe Domnul
In tot nemărginitul, fiţi echo l'a lui voce,
Căci zice: *că e bine.*
Se face seară, se face dimineaţă;
In tablele eterne se 'nscrie ziua-a patra.

V

PEŞTII ŞI PASERILE

A Domnului iar voce răsună peste ape,
Şi aerul şi marea se împle de viaţă.
Dau ramuri zoophite, polipii iau simţire;
Se împle tot abisul, coprinsele marine

www.dacoromanica.ro

De lucitorul nacru, de candidele perle,
De rumenul coraliu.
Innoată peşti în ape, în aer paseri svoală,
Şi binecuvântate d'omnipotentă voce,
Tresar de bucurie, celebră fiecare
Amorurile sale,
Spre-eterna propagare şi varia 'nmulțire
De generi şi de speții.
Cântați, din arip' bateți, ființe svolătoare,
Nălțați la ceruri imnul prin cântecele voastre;
Voi, notători, asemeni jucați-vă în ape
Impleți coprinsul mării, câmpiele-eterii;
Sunt binecuvântate a voastre tinerețe
Şi candide fiori.
L'aspectul vostru Domnul exclamă, că *e bine.*
Şi vine iară seara, se face dimineață,
Se 'ncheie ziua-a cincia.

VI

ANIMALELE PĂMÂNTULUI

La viață, la lumină, în sus orice suflare,
Luați formele voastre dela insect şi vierme
Şi pân' la patrupede ce paşteți câmpi, dumbrave,
Şi până la sălbatici ale pădurii feare;
Ieşiți pereche toate în masculi şi în femini;
Serbați nuntele voastre ,vă propagați în secoli
Pe generi şi pe speții, vă reproduceți semeni,
Nutriți, vă creşteți puii ce îşi aşteaptă cuibul
Intâiu la sânul vostru, ş'apoi la al naturei,
Ospăț universale ce 'ntinde Provedința
La tot ce e viață, la toată răsuflarea.
S'a pus şi vouă lege, urmați dup'a ei voce,
Vă înmulțiți şi creşteți, glorificați pe Domnul
In varii idiome după natura voastră,
Căci binecuvântate, aveți o Provedință
Ce-i place să vă ție, şi zice că *e bine.*

* * *

Cap d'operă la toate, la vocea omnipotente,
Drept în picioare omul apare ca un rege;
Contâmplă universul, cer, soare, lună, stele,
Şi parcă va să svoale, în sus să-şi ia avântul.

www.dacoromanica.ro

Se uită împrejuru-şi, contâmplă munţi, văi, câmpuri
Şi tot care germină, şi tot care răsuflă;
Şi flori şi păserele, şi arburi ş'animale,
Şi tot ce este 'n mare, şi tot ce svoală 'n aer;
Din toate omul simte misterioasa voce
Ce-i spune că e tipul, imagina divină.
Contâmplă, se contâmplă şi zeul ca şi omul:
In sus se uită unul, ardică la cer fruntea,
Umana-inteligenţă simte pe zeu în sine,
Iar Creatoru-şi vede în om asemănarea,
Şi se dilectă 'ntr'însul. — « Creat-am pe om, zice,
« Imagine divină, asemănarea noastră.
« Vă înmulţiţi şi creşteţi şi dominaţi pământul.
« Vă bucuraţi de dânsul, a voastră-avere este,
« Al vostru heritagiu; şi tot ce e pe dânsul
« De domni să vă cunoască ».
Ci rege peste toate, de ce omul e singur,
Când tot care viază şi simte şi se mişcă
Işi are şi soţia? — Tot animalul este
Un individ în parte, pereche două corpuri,
Iar omul e androgin, consoartea lui e 'ntr'însul,
In sânul său o poartă, la inimă-i palpită
Ş'o simte că viază. — Bărbatul şi femeea
E *El* şi *Ea* 'mpreună, aceeaşi creatură,
Acelaşi corp şi carne,
Vivificaţi d'un suflet, trăind acecaşi viaţă.
Amorul lor nu este unirea întâmplării,
Atracţia ce trage pe vită către vită;
E 'naltul, suveranul amor al Provedinţei,
Serafica ardoare ce suflete mărită
Ş'aci transpare zeul.
Inalta Beatitute văzându-şi a sa faptă
Intr'însa se dilectă ş'exclamă: *bine-foarte !*
Se face iară seară, se face dimineaţă;
In daltele eterne se'nscrie ziua-a şasea
Şi 'ndată Creatorul reintră în repaos.

VII

Cât eşti de mare Doamne! şi cât de admirabili
Sunt operile tale!
Glorificaţi pe Domnul, Puteri, Eloimi, Angeli,
In harpele serafici cântaţi, prea-înălţăţi-l:

www.dacoromanica.ro

In cer și pretutindeni răsune: *osană !*
Lumină, întunerec, puteri și elemente,
Sori, astre și luceferi, răsune firmamentul
De laudele voastre.
Pământe, trage danțul în cercul horei tale;
Și tot ce este-asupra-ți ardice a sa voce
Și rugă către ceruri. — Ai munților nalți cedri,
Plecați al vostru creștet, vă înclinați, o arbori,
Și plante câte sunteți, verdeață, pom și floare,
Nălțați profumul vostru.
Tot ce viază 'n mare și tot ce svoală 'n aer
Și pre pământ se mișcă, și om și animale
Pe idoma voastră, pe limba-și fiecare
Uniți vocile voastre, și cerul și pământul
Răsune *osana !*
Materie și minte, cântați lauda mare
Cântarea creațiunii, panhymniul ființei!
Cântați ziua a șaptea, a Domnului zi sântă:
Sânt, sânt, sânt este Domnul, omnipotent Eternul!
Plin este timpul, locul, și cerul și pământul
De gloria-i divină!

www.dacoromanica.ro

III

VIAŢA SAU ANDROGINUL

I

Se complectară toate şi cerul şi pământul
Ş'adornamentul lor.
Era grădină mare cum n'a mai fost vr'odată;
Era 'n Edenul păcii plantaţie divină,
Terestru Paradis.
Acolo fu pus omul ca 'n sânul fericirii,
Şi rege peste toate, de toate a dispune
Şi a se bucura.
Ca un străin şi singur, uimit, fără să ştie
Nici cum, nici unde s'află, nici d'unde-aci venise,
Sta jos pe flori, pe iarbă şi răsuflând profumul
In dulce reverie.
Se uită, vede lumea pe cât vederea-ajunge
Şi 'n toate câte vede, nu ştie să distingă
Departele d'aproape, distanţă 'ntre objecte.
Se pipăie şi simte sensaţiune dupla;
De pune la ochi mâna, el simte tot d'odată
Cu mâna şi cu ochii; de îşi atinge fruntea,
Simţirea-i e 'ndoită: şi 'n degite şi 'n frunte;
De-şi pipăie genuchii, asemenea simţire,
Asemenea cu pieptul, cu membrele lui toate.
D'atinge 'mprejur iarba, de ia în mână floarea
Nu simte tot asemeni ca 'n prima pipăire.
Prin degite pricepe, nu însă şi prin floare.
Ardică la cer capul, şi soarele îi pare
Că 'n ochii săi străluce, şi 'ntinde iară braţul

www.dacoromanica.ro

Să ia soarele 'n mână. — Ci sare în picioare,
Că soarele-e departe.
Asemenea cu munții, asemeni cu dumbrave,
Cu pomi, cu flori, cu fructe, voiește să le-atingă
Cum s'a atins pe sine, cum cele dimprejuru-i.
Se mișcă și cu pasul se 'ncearcă să le-ajungă,
Să măsure distanța cu-a tactului simțire.
Ca ochii la lumină, așa i se deschide
La minte cugetarea, și 'ncepe a distinge
Intre aci ș'acolo, între sujet ș'objecte,
Pe sinele său propriu din tot ce nu e sine.
La început crezuse că toate era 'ntr'însul.
Când vine pruncu 'n lume, abia condus, cu anii
Ajunge să cunoască în studiul prunciei
Și al copilăriei, în anii-adolescenței,
Câte, ajuns în floare, ca june le cunoaște
Și judecă și știe. — Cu 'ncetul se deprinde
Cu orice cunoștință.
Iar primul om apare din mâinile divine
Intreg și deodată plin de vigoare, june,
Apt d'a distinge 'ndată din rău și dintre bine,
Și mintea-i se desvoaltă în câteva momente
Cum nu se mai desvoaltă la noi, posteritatea,
Cu anii și cu secoli.
Incepe să se miște, voiește a cunoaște,
Atinge și numește objectele pe nume.
Ia plantele d'a rândul, se uită la văi, dealuri,
La râuri, la fântâne, la câmpuri, la dumbrave,
In toate se 'nțelege și dup'a lor natură
Prin nume le define.
Cu toate se cunoaște, cu tot care vegetă,
Cu tot care viază, cu pasere, cu vită;
Și-l recunosc iar toate de domnul lor și rege.
Pe dinainte-i toate, voioase, fără teamă,
Perechi și după speții trec rânduri spre 'nchinare,
Trec paseri, păsărele, și ciripă și cântă:
Cu soțu-i filomela, și amoros columbul
Cu tânăra columbă, fedela turturellă
Cu soțul vieței sale,
Berbecele cu oaiea, junicea lângă taur,
Cu-a sa lionă leul, și tigrul cu tigresa
Lena, lup și vulpe vin umili înainte-i,

www.dacoromanica.ro

Cu limba îi sărută picioarele şi mâna,
Se tăvălesc, se joacă, şi-arată bucuria,
Spre semn de mulţumire, luându-şi al lor nume.
Şi trec l'a lor păşune şi jocuri inocente:
Junicea cu liona sunt bune vecinele,
Cavalla pe tigresă voioasă pune nara,
Tigresa pe cavallă c'o labă pufulină
O mângâie uşure, şi mutual se cearcă;
Şi pân'la pisicuţă, cu şoricelu 'n labe
Şi joacă resăltându-l ca pruncul cu o minge.

II

In toate omul simte nespusă bucurie,
Şi cerul şi pământul îl pune în extase.
Frumoasă-i pare lumea, şi *Cosmos* o numeşte,
De marea-i frumuseţe, divin adornament.
Ci n'are cui să 'mparţă nici marea bucurie
Nici cuget, nici plăcere; căci e cu totul singur
Şi n'are sie semen.
E om, şi n'are oamă, ca leul o lionă,
Ca turturelul soaţă. — Cu toate-acestea simte
O voce-interioară, misterioasă voce
Şi tânără, ce-i spune că nu e, nu e singur,
Că poartă un alt sine în sinele său propriu,
Ce 'n sânul său viază, la inimă îi bate,
Cum simte mama 'n sânu-şi când saltă embrionul;
Ea ştie că într'însa începe o viaţă
Din propria-i viaţă ca un depozit sacru,
Ea ştie că e fructul amorurilor sale,
Objectul adornabil ardorilor materne.
O ştie cum ştiură în sus d'atâţia secoli
Şi tânăra ei mamă, cum a ştiut bunica,
Străbunele 'n sus toate; cum ştie-orice femeie:
Iar primul om şi mire, augustul nostru pater
De unde-avea să ştie ce saltă şi s'agită
In sânu-i, l'a sa coastă, de inimă aproape?
Nu ştie, ci resimte că nu se află singur;
Şi'n neastâmpăr straniu dorinţe-l înfioară,
Se 'mbrăţişază singur, şi amă cu ardoare
Şi nu ştie ce amă... Se înamoră 'n sine
De cel mai inefabil, legitim amor propriu.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Suspină şi se simte ferice 'n suferire.
Işi rătăceşte paşii; şi cată 'n neastâmpăr.
Se pune spre repaos subt arbure la umbră.
Uimit ca în extase, adoarme cum dorm pruncii,
Ca 'n leagăn de verdeaţă, de tinerele roze,
Şi petrecut de perle unei sudori ferice.
In somn ca 'n aromire, ca şi cum e aievea
Când omul dulce doarme şi simte şi aude
Câte 'mprejur se 'ntâmplă, apare o fiinţă
Augustă, radioasă. — Era Divinitatea.
In formă de-om apare, cărunt şi venerabil
Şi plin de bunătate. S'apropie afabil,
Şi pune a sa mână pe coasta lui din stânga.
A-toate-Creatorul operator devine,
Şi blând desparte coasta şi uşurel o smulge
Ca dintr'un argil nobil spre plastica divină;
Şi o desparte astfel precum desparte Zeul
In faptele-i divine, să dea viaţă nouă
In loc de a distruge.
Profundă este plaga, şi omul simte dorul;
Ci dorul este dulce ca dorul ce provine
Din mâna Provedinţei, ca dorurile-agapei.
Cine-a simţit amorul o ştie cât de dulce
Ţi-este şi durerea .— Sub mâna creatoare
Se 'nchide 'ndată plaga cum vine la loc apa
Când mâna se afundă să ia dintr'însa parte.
Sub mâna creatoare palpită caldă carnea
Şi coasta se mlădie. Intr'însa Zeul suflă
Mai mult decât viaţă, amorul divin suflă.
Şi edifică Domnul acea vitale coastă
Ce din Adam luase, ca templu, în femeie.
Cum iese creatura din mâna creatoare
Suavă se mlădie şi moale se-angelisă
Şi Dumnezeu, văzând-o, din graţia-i cea mare
O şi numi *Mulliere.*
Când ne tot spun poeţii de fabula Minervei,
De creerii lui Joie, d'a lui cefalalgie,
De marea 'ndemânare la meşterul Vulcan
Şi de severitatea, de candida belleţe
A verginii Pallade, ce copie-obscură,
Ce palidă-imitare, după originalul
Al omului archetyp! Şi ce e de poetic

www.dacoromanica.ro

In cea grotească armată, a lui Vulcan secure,
Cum şi 'ntr'o amazonă coifată, 'mpăvezată,
Săltând toată armată din creştetul lui Joie,
Cum iese o păpuşe săltând dintr'o cutie.
Divina noastră Evă, — şi Eva e viaţa
Cui mai târziu şi Ebe îi ziscră poţii,
Juneţe, rennoire, viaţa în splendoare —
Divina noastră Evă, în toată nuditatea
E tot ce e mai nobil, mai graţios, ferice,
Mai adorabil... însă curând şi vom vedea-o,
Căci iat-o că dispare, precum dispare Zeul
Şi omul se deşteaptă din dulcea aromire.

III

La umbră lâng'un dafin, ca p'un aşternut moale
Pe iarba mlădioasă cu flori îndamascată,
Ca pruncul într'un leagăn dormea prima femeie,
Cu tâmpla p'a sa mână, sublimă de inocenţă,
In toată nuditatea divinelor ei graţii.
Ca peplu peste corpu-i se resfira în raze
In unde de lumină cosiţele-i de aur
Şi-i coperea d'a-lungul augusta nuditate,
Şi sânul d'alabastru, şi braţele-i rotunde.
Pe frunte-i o sudoare de perle transparente
Şi un surâs pe buze c'al pruncului ce doarme
Spunea de beatitutea a unui vis ferice.
Susurul apei vie fântânei de aproape,
Murmura frunzăturei, cântarca filomelei
Ş'a vântului suflare ca un fior pe frunte-i
Din somn o deşteptară. Deschide la cer ochii,
Se uită împrejuru-şi; nu ştie unde s'află,
Nu ştie d'unde vine. Se scoală în picioare,
Se pipăie, tresare l'al degetelor carmen,
Şi 'n răpedea mişcare, în gestele-i naive,
I se resfiră părul, şi părul atingând-o,
O dulce 'nfiorare d'a-lungul o coprinde.
Din toate câte vede pe flori îşi pune ochii.
Şi 'ncepe a culege, şi pasă înainte
Săltând din floare 'n floare.
Din multele fântâne curgea limpede apă
Şi 'n râurele limpezi se aduna 'mpreună,

www.dacoromanica.ro

Formând ca o câmpie lichidă cristalină,
Ca cerul de albastră, și lucie și lină,
Cât celesteu s'ar zice. — La lucida lui față,
L'a arburilor umbră atrasă de răcoare,
Și 'ndreaptă-acolo pașii. Și vrând să se așeze,
Plecându-se spre apă, apare drept în față-i
O formă 'ncântătoare. Se 'ntinde să se uite,
Se 'ntinde ș 'acea formă. Tresare, se retrage,
Și forma se retrage. Revine încântată,
Ridente 'ntinde brațe; revine iar și forma
Ridente 'ntinde brațe; și brațele întinse
Ating, turbură apa...
O astfel de 'ntâmplare și unică în lume
D'a se mira în apă, ș'a se vedea pe sine
Ca însuși într'un specol, și făr'a ști că este
Imaginea sa însăși, și făr'a-și da cuvântul
De câte i se 'ntâmplă, n'a mai putut s'advie
Decât primei copile ce singură sub soare
Nu mai văzuse încă imagine umană;
Ș'apoi atât de bellă, atâta de perfectă!
Aceasta-e adevărul, acesta prototipul
D'o scena-atât naivă, ș'atât de grațioasă.
Iar fabula antică d'a lui Narcis fântână
Și de înamorarea a lui cu sine însuși
E palidă minciune, contrarie naturei.
Revine iară Eva și-și vede iar ritrattul,
Se înamoră într'însul; și vana ei ardoare
O face să s'arunce și 'n brațe să-l apuce.
Se scaldă 'n apa rece, și neaflând nimica
Rămâne-extasiată, cu totul disperată
Din apă se retrage.

IV

O voce-interioară o face să dorească
Să-și aibă o soție ca forma ce văzuse
Și inima îi bate d'amor și de speranță.
Era preocupată d'objectul ce-o 'ncântase,
Era înamorată de bella ei figură.
Noi nu putem descrie acele frumusețe
Ci'n câteva cuvinte.
Ne tot vorbesc de angeli, ne tot deping la angeli,

www.dacoromanica.ro

Sculptorii şi pictorii, poeţii 'ntr'a lor vervă.
Să mergem la sorgintea-i de vrem să ştim frumosul.
A-toate-Creatorul, principul frumuseţei
Din graţia divină când trase idealul
Belleţei absolute, imaginii divine,
Prin mâna-i creatoare-l înfiinţă în faptă
Şi 'n plină realitate prin om, a sa făptură,
Şi toată frumuseţea o puse în femeie,
In verginea primară. — Frumoasele din secoli,
Ce-au apărut ori-unde şi au să mai apară,
Cântatele lor graţii, proporţiuni simetrice,
Faimoasele belleţe într'una adunate,
N'ar întregi o Evă (ce coprindea în sine
Ca 'n germine tot sexul) cap d'operă-a naturei
Şi filia dilectă divinei frumuseţe.
Mulţi ochi s'asemănară cu-a cerului coloare,
Cu sori şi cu luceferi; — ci, d'aţi avut 'nainte
Doi ochi ce adorarăţi, şi razele-amoroase
De v'au pătruns vr'odată, ce v'a păsat atuncia
D'a cerului coloare, de soare, de luceferi,
Pe lângă căutarea dilectei ce vă face
Să ştiţi ce e viaţa, ce este fericirea?
Ce comparare 'ncape între-acei ochi şi soare?
De ştiţi d'acea extase, nespusă fericire,
Mulţiţi-o, înălţaţi-o la maxima putere
Şi veţi avea idee de ochii, fruntea Evei,
A nobilei, divinei viragini primitive,
Model de frumuseţe la angelii din ceruri
Când vin ca să reveste imaginea umană.
Acestfel era Eva, comuna noastră mater,
Când de fiori coprinsă, cu fruntea radioasă,
Cu ochii plini d'ardoare, căta în neastâmpăr
Părerea ce văzuse şi dispăruse 'n apă.

V

In intervalu-acesta, Adam, deştept sub platan
Dup'acel vis ferice, avea tot înainte
Augusta, glorioasa figură creatoare,
Şi mai vârtos fiinţa din coasta lui creată
Atât de graţioasă, bellissimă şi moale,
Cui i s'a zis mulliere; iar numele de Eva,

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

C'o mistică putere îi mângâia auzul
Și-i încânta ființa. — Ci fericirea scurtă
A visului trecuse. Trecând și reveria
Ce-l consola atâta, văzu că e tot singur,
Cu totul solitariu.
Pierzând orice speranță, ca 'mpuns sări 'n picioare.
Atunci îl vede Eva; el n'avea-aceleași grații,
Același aer dulce imaginii din apă.
Era d'o frumusețe mai forte, mai severă
Ce, inspirând respectul, atrage și impune.
Cu bucuria 'ndată și-o teamă o coprinde,
Căci junele văzând-o, venea voios spre dânsa,
Văzându-și idealul. — Intimidată, Eva
Își strânge sânu 'n brațe, s'acopere cu părul
Și 'ntoarce 'napoi fața ca prin instinct de fugă,
Deși nu-i displăcuse a junelui figură.
In forma lui virilă, în nobila-i statură
Era plin de vigoare și plin de maiestate.
Cea gravitate blândă și seriosul aer
De autoritate intimidă pe Eva,
Și o făcu să fugă.
Adam, recunoscându-și objetul adorabil
Al visului ferice, strigă, iuțindu-și pașii:
Stăi, bella mea dilectă, întoarce-te, o Eva!
Os nobil, adorabil, din propriele-mi oase,
Din carnea mea ești carne, viață din viață-mi;
Te cată al meu suflet, ființa-mi te reclamă
Ca parte integrantă a existenței mele
Să fim întotd'auna, precum am fost, un corp.
Stă verginea, s'arrestă, căci fiecare-și cată
Mai mult decât soția să nu mai fie singur,
Își cată jumătatea din sinele său propriu.
Adam își simțea dreptul ce-avea într'ale sale,
Și Eva datoria, nevoia 'mperioasă
D'a reveni la sine de unde emanase.
Vocația spre nuntă era 'nnăscută 'ntr'însa,
Cu ea venise 'n lume ca și cu modestia
Virtuții virginale, ca și cu conștiința
D'a sexului valoare ș'a demnității sale.
Intinde mâna, cede l'ardoarea juvenilă,
S'arrestă și așteaptă. — C'o blândă maiestate
Adam o 'mbrățișază; ea s'abandonă placid,

www.dacoromanica.ro

I se mlădie corpul sub braţul ce o strânge,
Işi lasă docil capul şi-l pleacă p'ai lui umeri;
Iar sânul d'alabastru în unde i se gonflă
Sub vălul transparente al blondelor ei plete,
Intâmpină ş'atinge şi electrisă sânul
Divinului său mire. El tremulă ş'o strânge,
La pieptu-i se lipeşte, şi 'n sacrul său deliriu
Depune p'a ei frunte nupţialul primul baciu.
Ea îşi ardică ochii şi amoroşi şi langhizi,
Şi plini de elocinţă, ca raze de lumină
Se pun pe a lui frunte ca-aceea tinereţe,
Drept dulce recompensă l'ardentea sărutare.
Nici cerul, nici pământul nu-i oferise încă
Ceva mai adorabil! — Descopere într'înşii
Ce n'a putut Edenul a-i prezenta mai dulce,
Mai răpitor, mai nobil, ş'a-l încânta atâta.
Adam pierde puterea, jos în genuchi se lasă.
Din ast moment începe sub soare adorarea.
Şi 'n adevăr femeia fu viul edificiu,
Insufleţitul templu ce a putut să 'nspire
Amor şi adorare, şi pe altarul cărui
Din inimă, din cuget se puse'n holocaust
Al laudei ş'al păcii sincerul sacrificiu.
Lăsa-va omul tată, lăsa-va p'a sa mumă,
Şi de a sa femeie lipi-se-va cu suflet,
Ş'un singur corp va face.

. . . . . .

. . . . . .

VI

Se scoală Adam; şi Eva în braţele-amoroase
Il strânge cu ardoare; el mai ardent o strânge
Şi sân la sân ferice se 'mparadisă mirii.
Ţiindu-se de mână în mutuali afecţii,
Adam duce pe Eva în leagănul d'aproape
De flori şi de verdeaţă. — Niciun thalam vr'odată
Din stanţele regale augustelor mirese
N'avu atâta artă, nici adornare simplă
Cu-atâta maiestate, decor mai admirabil.
Flori, viţe în festoane, cum nu produce arta,
In toată abondanţa, în toată frumuseţea

www.dacoromanica.ro

Suav decora bolta, păreții și intrarea,
Extazia vederea și încânta mirosul;
Pe un tapet de iarbă, cu flori presemănată
Se desemna ridente și rosa amoroasă
Și candid' iasomie, safranul, hiacintul,
Pe așternutul moale de iarbă ca mătasea
Acante, lăcrămioare, voioase viorele,
Odorifere plante broda thalamul nunții.
A-toate-Creatorul, principul frumuseței
A fost decoratorul când a plantat Edenul.
Conduși d'al nunții angel, mireasa cu-al său mire,
Țiindu-se de mână în sânta nuditate
De care n'avea teamă nici d'angeli, nici de Domnul,
Nici unul despre altul, intrară 'n sanctuarul
Misterelor divine și d'unde avea să iasă
Intreagă omenirea spre-a popula pământul.
Au fost sacrați de preoți de mâna Preaînaltă,
D'odată cu viața, venirea lor pe lume,
De patriarchi ai legii conubiului sacru.
Cine-ar putea descrie nespusele transporturi,
Candoarea virginală și grațiele Evei,
A lui Adam fervoare, întreaga fericire
Și extrema pietate l'a ritului plinire?
Impinși d'angelul nunții, pe așternutul moale
Sunt unul lângă altul în toată inocența;
Adam începe ritul; c'o dulce resistință
I se supune Eva și 'n holocaust cede
A se 'mplini misterul.
. . . . . .
. . . . . .

Atuncia împreună în toată fericirea
Simțiră paradisul și 'ntreaga beatitute.
Ca fulger fiori multe coprinseră pământul
Ș'electrizat revarsă profumul fecundării,
Și pulberea-auree zefirii o resfiră;
O pulberă amoroasă ia plantele d'a rândul,
Se 'mbată în delicii, din floare peste alta
Se 'nfiorară paseri d'amor; de bucurie
Din aripi, aripioare bătură și cântară
Și celebrară ritul misterelor vieței.
Luceferi, astre, stele, și însuși casta lună

www.dacoromanica.ro

Aprinseră ca marturi făcliele nuntale,
Şi angelii agapei cântară epithalamul
Şi acţiuni de graţii, d'amorul conjugal.

In corul astor angeli, o bard al Albionei,
O Milton, treci la rându-ţi. De ai pierdut vederea,
Ţi-e inima 'n lumină şi geniul în ceruri;
Cu harpa ta de aur celebră himeneul,
Salută ca un vate amorul conjugal
Cu care numai omul a fost dotat din ceruri.

www.dacoromanica.ro

IV

ARBORUL ŞTIINŢEI

I

De este o cădere, a fost ş'o stare cultă
De arte, de ştiinţe, de pace, de dreptate,
D'amor, de armonie, de bunuri legitime,
A fost ş'o fericire.
A Greciei cădere în sine presupune
Ş'o mare 'naintare în care înfloriră
Virtuţi, ştiinţe, arte, şi drept şi libertate,
In care se născură ş'atât se desvoltară
Talente, minţi şi genii, eroi şi legislatori;
A Greciei cădere ne dă să înţelegem,
Din fapte 'nvederate c'a fost a lumii şcoală,
Precum căderea Romei ne'nvederează 'n faptă
C'a fost odinioară şi doamnă şi potente.
A omului cădere de ce să n'aibă 'n sine
Aceeaşi însemnare? de ce să nu ne spuie
D'un nalt grad de cultură în care omenirea
A fost ajuns odată şi a căzut la urmă?
Toţi popolii din lume conservă suvenirea
D'o stare foarte naltă din care căzu omul.
Tradiţia îi dete şi forme variate
Şi nume după locuri: la unii ev de aur,
La alţii paradise, la mulţi divină eră,
Cerească 'mpărăţie, perfecta fericire.
S'a zis că pe atuncia locuitorii Terrei
Era mai sus de oameni cu mintea, cu puterea,
Când, domni pe elemente, restrăbătea pământul

www.dacoromanica.ro

Şi aerul şi marea, când spaţiul şi timpul
Era al lor dominiu; perfecta fericire
Sau absolutul bine era a lor avere,
Legitim heritagiu.
Tradiţiuni c'acestea era 'n mare credinţă
In Asia întreagă, şi câţi n'ar fi crezut-o
Ar fi trecut de empii, nedemni de existinţă.
Să le luăm d'a rândul, făcând aceeaşi cale
Ce au făcut şi ele prin lumea primitivă
D'a omului cădere.

II

Să 'ncepem d'unde 'ncepe credinţa despre starea
Acei culture nalte, de unde căzu omul.
Aşa de fostul bine, d'antica fericire
Se nară pretutindeni şi 'nvederează fapta
C'a fost ce nu e astăzi, un nalt progres în toate,
In care omenirea se bucura ferice
De dreptul la viaţă.
Acea antică eră s'arată, cum am zis-o,
Sub varii multe forme, sub varii multe nume:
In Indii se numeşte maharchiane faste,
Căci oamenii d'atuncia era maharchi pelorii
Mai mari decât pământul, a-tot-potenţi ca zeii;
Şi leii, tigrii, lupii, momiţele, asinii,
Şi însuşi peştii mării avea mai multă minte
Decât regii de astăzi; iar vulpile şi lupii
Se pricepea mai bine decât toţi fariseii
Spre a 'nşela şi a smulge.
O singură cetate era tot globul nostru;
Maharchii, cetăţenii acestei urbe vaste,
Era cât universul de mari şi formidabili.
Pe lângă ei pământul era ca o puntură
Şi, o minune mare! că ei, maharchi cât lumea,
Cu mii şi milioane se desfăta pe dânsul
Şi bea la ambrosie şi se punea la luptă
Precum se luptă zeii sau regii până astăzi.
In mijlocul cetăţii, ce-era ca o grădină,
Şi arborul ştiinţei creştea superb spre ceruri
Nemărginit cu trunchiul. — Ca şi ştiinţa însăşi
Se împărţea în ramuri, în crace, 'n rămurele,

www.dacoromanica.ro

In secţiuni aparte, capitoli, paragrafe,
Articoli, axiome, şi câte are ştiinţa
Să semene cu pomul.
Acest arbure mare era ca orice plantă
In jos cu rădăcina, spre cer cu-ale lui ramur'
Şi rădăcine 'ntinse ce sfredelea pământul
Şi străbătea profunde în iad ca nişte pompe
Cât să spăimânte mintea şi să 'nfioare carnea,
D'acolo-şi trăgea sucul şi-l răspândea în fructe
Ca, d'or veni odată p'acest pământ şi oameni
Precum veniră 'n urmă, să nu guste dintr'însul
Căci moartea îi aşteaptă în stirpea lor întreagă,
In toată-eternitatea.
P'acest fel de credinţe şi Brahma şi Brahmanii
Işi stabiliră siguri şi tronul şi altarul
Şi ordinea legală.

III

Un eretic odată, potente cât maharchii,
Arhibrahman din leagăn, sacrat de sine însuşi
Şi suveran pontefice, c'un braţ de 'naltă forţă
Ia pomul, şi smulgându-l din cele mai profunde,
L-întoarce şi-l înfige cu rădăcina 'n ceruri,
Cu ramurele 'ncoace spre noi ca nişte raze,
Să 'nveţe d'altădată să nu mai sugă moartea
Ca pân'atunci din iaduri; ci viaţă şi lumină
Din cele prea înalte; să crează fiecare
Că cine din el gustă ia viaţă şi putere
Spre a combate forţa ce se credea că este
Ea însăşi absolutul.
D'această cutezanţă se sbucină pământul;
Toţi sânţii, toţi maharchii strigară: sacrilegiu!
Trădare-apostasie! căci după dânşii, lumea
S'a 'ntors, ca niciodată, cu josul său în sus.
Nici Anna-archierul, nici doctorul Caiapha,
Cuvioşia toată, cu scribi cu farisei
Nu-şi sparseră vestmântul şi nu strigar'atâtă
Când, incarnat Cuvântul spre nutrimentul minţii,
Işi dete al său sânge, doctrina sa divină.
Nici însuşi sântul Papa n'a fulgerat atâta,
Din culmea Vaticanului, urgie şi-anateme,

www.dacoromanica.ro

Când Luther ereticul se puse să proteste,
Altissim să proclame și voia conștiinței
Și liberul examen.
Era nevoie mare în Indiele toate!
Și de aci 'nainte persecutări, martire,
Furci, bende, rugi și roate; cu moartea toți să moară
Și câți n'au atins pomul. —
Ci arborul științei fu transplantat în China
Cu rădăcina 'n ceruri.
P'atunci China mai simplă, cu totul primitivă,
N'avea-atâtea 'nvățuri ca cele de prin Indii;
Chinezii 'n simplitate nu se putea pricepe
Cum mii de universuri de colosali maharchi
Putea să se desfete pe glob ca un grăunte.
Au fost auzit însă din tată la alt tată
C'a fost mai dinainte timpi, zile fericite,
In care-și mânca omul fără laboare pâinea
Și oamenii cu toții era nici viermi, nici humă,
Ci suverani cu toții, imperatori celebri,
In strictă alianță cu cele prea înalte,
Căci cerul cu pământul era ca două staturi
Vecine și amice, în bună armonie.
P'atunci imperatorii (c'așa se zicea omul)
Pe căi d'argint, de aur, de fier peste tot locul,
Cu trăgători d'aramă vărsând flacări pe gură,
Mergea unul la altul și devorând distanța
In câteva minute în țări prea depărtate.
Iar alții 'n vehicule ca stelele volante
Cu ippogriphi de flacări ca fulgerul de răpezi
Iți străbătea prin acr dela pământ la lună,
Din lună drept la soare. — P'atuncia toată lumea
Era în fericire, p'atunci era și râuri
De miere și de lapte.
Dar cum, nu se prea știe, că 'ncetul cu 'ncetul
Se tot corupse lumea, și iată și căderea.
Spre consolare însă, advine pomul științei
Și tot gustând dintr'însul, (cum gustă din știință)
Locuitorii Chinei inventă astăzi una,
Inventă mâine alta: cu corpul și cu mintea
Se puseră 'n travaliu, se deteră la arte,
La măestrii, științe; aflară niște semne,
Spre-a se putea 'nțelege cu cei ce sunt departe

www.dacoromanica.ro

Şi cu posteritatea; făcură tipografii,
Hârtia inventară, făcură cărţi sau table,
Ţin mult la industrie, ş'a câmpului cultură
O au drept lucru mare, că ară ş' Impăratul;
Şi le-a rămas credinţa că au să mai ajungă
Tot cum mai fură-odată, nainte de cădere,
Pe drumuri fericate cu cai de acioaie,
Şi vărsători de flacări, distanţa să devoare
Şi lumea să străbată din margine la alta
Şi c'or s'ajungă încă ca 'n clipă, ca un fulger,
Apus cu răsăritul să stea gură la gură
A se 'nţelege 'n vorbă ca 'n zilele acelea
Ce le numea divine.
Acestea le cred toate şi încă şi mai multe,
Ci nu se pun să facă, aşteaptă să le vie
De peste mări d'acindea, din lumea cea mai nouă,
Din ţara lui Franklin.
Căci ei au o credinţă, şi ţin prea mult la dânsa,
Că soarele-lumină tot dela răsărituri
S'a învăţat să vie; când alţii bunioară
Aşteaptă să le vie dela apus sau Nord.

IV

In secolul de faţă progresul nu e încă
La gradu 'n care' n China se crede c'a fost omul
Nainte de cădere; când însă după secoli
Va tot nainta omul, şi dup'o catastrofă
Ar recădea cu totul în nouă barbarie
Şi-oricând pe el se pune al Domnului nalt spirit.
Iar mitul despre lemnul ştiinţei era încă
In credit între stirpea lui Abraham sau Brahma,
Ci-l nară omeneşte, ca şi cum nu l-ar crede,
Căci prea cu pietate vorbeşte de ştiinţa
Ce Dumnezeu pusese în inima cea dreaptă
Lui Betseel s'opere şi să architectone
A Mărturiei Tindă.
El face istorie din fabula trecută,
El spune că Edenul e parte din Asia
Prin care trece Tigrul, Gehon şi Euphratul,
Şi poate şi 'nsuşi Istrul cui şi Phison se zise,
Grădină ce-avea într'însa Siria-Ethiopia,

www.dacoromanica.ro

Cu Indii împreună, cu ţările-Evilat.
El spune că acolo era stabilit omul,
Cultivator, custode, de mâna prea înaltă,
C'acele mari coprinsuri, de multa lor cultură
Era ca o grădină cum nu e azi Europa,
Că omul mâncând pâinea în toată abondanţa
Fără sudoarea feţei, ne dă să înţelegem
Machine de laboare ce-au fost liberat braţul
Ş'o mare 'naintare d'industrie, de arte;
Că 'n plină libertate femeia-era consoarte,
Mai sus d'o Aspasie, mai sus decât o Sappho,
A lui Pindar emulă, şi întregind pe omul
Ca demnă jumătate, năştea fără durere,
Că arborul ştiinţei, ca 'n orice ţară cultă
Crescuse 'n cea grădină, şi prospera d'alături
Cu arborul vieţei.
Ne spune de o stare de pace, d'armonie
In care azi Europa s'a pus pe drum s'ajungă
Şi d'unde omenirea căzu ca şi Egiptul,
Şi Grecia şi Roma. — C'Adam, ca o figură,
Personifică omul din era de prodige
Culturei primitive, căzut în barbarie.
Şi 'n marea lui cădere, lipsit d'orice mijloace,
Lipsit d'orice ştiinţă, de tot ce uşurează
Şi braţele şi corpul, de orice instrumente,
Redus, precum se ştie, într'o informă sapă
De lemn foarte ingrată, şi astfel a-şi susţine
Viaţa cu laboarea, a-şi blestema fiinţa,
A-şi face din femeie o sclavă tremurândă,
Iar din posteritatea-i moştenitori durerii
Ai gemetului filii.
Narată pe-omeneşte, tradiţiunea-antică
Ne face să 'nţelegem enigma ce agită,
De şaptezeci de secoli, umana raţiune.
Aci s'aude clară a istoriei limbă
Ce-atâta se distinge d'al fabulei caracter,
Ce ne descrie anii şi zilele de aur
Ai evului ferice atâta de contrariu
Cu însuşi fericirea.
O viaţă monotonă d'o'ntreagă nemişcare,
Când râurile d'astăzi era râuri de lapte,
Pâraie curge miere, când fructele din arburi

www.dacoromanica.ro

Era poame de aur, şi oamenii la umbră
Şi neatinşi de soare sta răsturnaţi ca pruncii
In leagăn de mătase, făr'a mai şti de mâine,
Şi arborii de sine pleca ale lor ramur'
De fructe încărcate ca muma ce îşi pleacă
Cu tinereţe sânul l'a pruncului său buze.
Nici artă, nici ştiinţă, nici frământarea minţii
Nici semn de raţiune. — Se poate fericire
In plină neacţiune, monotonie 'ntreagă?
Şi 'n care loc al lumii au fost aste tărâmuri?
In visele-indiene? în câmpuri elisee?
Grădinele-hesperide c'acele încântate
Grădine-ale Armidei, create ca prin fermec
Şi care niciodată şi nicăiri n'avură
Nici loc, nici existenţă?

V

In adevăr căderea a fost şi este-o faptă,
Căci degradat fu omul mai jos şi decât vita
Şi oricare-ar fi forma prin care se transmise
Invederează timpii de 'ntreagă fericire
Şi d'o cultură 'naltă, cât li s'a dat şi nume
De timpi divini, timpi d'aur.
Ci care e cuvântul căderii deplorabili
Al unei catastrofe atâta de complecte?
— Să ascultăm răspunsul sau paradoxul mare:
Căci cuteză să guste din arborul ştiinţei!!!
Şi ce, au moare omul când gustă temerariu
Din fructele ştiinţei?
Problema se prezentă mai mult decât enigma;
Ci studiind progresul cu istoria 'n mână
Se poate ca 'n enigmă s'aflăm şi adevărul.
Să trecem peste toate câte putu să 'nveţe
Şi să fabrice omul spre a lui necesitate:
Invenţiuni de vase, de varii instrumente,
Cu uzul profitabili, cu-abuzul desastroase.
Sunt însă legi eterne, coprinse 'n marea carte
Ce s'a numit natură, ş'a căror existenţă
Şi 'ntreagă împlinire fu ordinea naturei
Când a ieşit din chaos, şi care nu se calcă
Nepedepsit de nimeni.

www.dacoromanica.ro

Pe apă nu se îmblă, prin aer nu se svoală;
Ştiinţa însă vine şi îi produce vase
Şi nave şi batelle, ş'aerostate însuşi.
Aceste admirabili ale ştiinţei fructe,
Gustate fără cumpăt sau fără sprevedere,
Pe lâng'a lor foloase aduseră şi moartea.
Tot fructe-ale ştiinţei sunt şi-armele de luptă,
Măciuca, or securea, or gladiul, or spada,
Săgeata, arcul, lancea, făcute spre-apărare
Şi 'n fond spre a distruge.
Progresul e mai mare, ştiinţa mai departe
Când ne produce fructe ca pulbera tonante,
Ş'alăturea cu dânsa fulgerătoare arme
Şi tot mai mortifere ca cele mai din urmă,
Şi cele ce cu timpul mai răpede vor stinge
Şi arde şi distruge.
Câţi aţi gustat din aste ingenioase fructe,
Tot fructe-ale ştiinţei spre-a subjuga, distruge
Ş'a domina ca zeii, trăit-aţi cu viaţă
Sau aţi murit cu moarte, făcându-vă or Caini
Or victime ca Abel?
Să punem hypothesea de ce-ar putea s'advie
D'acum în câţi-va seculi de 'nvenţiuni, progrese.
Se 'ntrarmă astăzi omul cu electricitatea,
Dispune după voia-i d'a aburilor forţă;
Şi toţi le recunoaştem foloasele immane.
Ci tot mai e progresul pe cât există încă
Şi mai există timpul.
Străbată-se uscatul de forţele de aburi,
Mulţească-se ca peştii pe mare pyroscaphe,
Din popol la alt popol, dela un Stat la altul,
Din urbă l'altă urbă şi din comună l'alta
Incingă-se pământul de căile ferate;
Locomotive, fabrici mulţească-se 'n tot locul;
Consume-se cărbunii, şi împle atmosfera
De gazuri, când natura ni-i dă 'n stare compactă;
Să îşi imagine omul la ce grad ar ajunge
Progresul în doi seculi şi cei ce au să vie;
Ci fără preştiinţă sau fără prevedere
Ce-ar fi când atmosfera d'odată s'ar aprinde
In general incendiu şi cataclism de flacări?
Ar arde ş'ar reduce progresul în cenuşă?

www.dacoromanica.ro

Acest fruct al ştiinţei nu ar aduce moartea
La câţi au vrut să-l guste lipsiţi de preştiinţă,
Şi însuşi la aceia ce n'au gustat dintr'însul,
Posterităţii însuşi din germine extinse
Nainte d'a se naşte?
Sau fără a ne 'ntinde în hypothesi asemeni,
Prin alte catastrofe, invaziuni de barbari,
Ar recădea iar omul precum căzu Egiptul
Şi Grecia şi Roma şi n'ar rămânea semne
De marea 'naintare în care s'află lumea,
Cine-ar scăpa atuncia din astă catastrofă
Ar spune cum pot spune căzuţii şi barbarii
De câte-a pierdut omul. Prin forme variate
Tradiţia-ar începe a deveni iar mituri,
Divini, fabuloşi secoli. — Şi or credul or sceptic,
Or humă or zeu, omul din nou ar reîncepe
Tot în sudoarea frunţii să-şi ţie o viaţă
De chinuri, de durere; prin luptă, prin travaliu
Din nou ar reîncepe o cale lăcrămoasă
D'o lungă, grea laboare, şi aspră şi ingrată,
D'invenţiuni târzie, cât şaptezeci de secoli
De luptă, de turmente, sudând, laborând unii
Şi tot culegând alţii, n'ar fi d'ajuns ca omul
Să vie iar în starea în care ajunsese
Nainte de cădere.

VI

Scriptura cam acestfel ne desveleşte mitul
Ce străbătuse lumea; într'însa aflăm mijloace
A deslega enigma.
Mois', crescut în Egipt, mai conserva d'acolo
Şi dat in' şi doctrine, şi tot mai întrevede
Divinitatea 'n forţă, şi Eloimi îi zice.
Ca stirpe-abramiană reţine iar credinţa
Ştiinţei prohibite; d'aceasta în Genese
Mai dă divinităţii antice atribute
Sau calităţi păgâne, o lasă ca şi alţii
Tenace în vendictă, teribilă 'n mânie,
Avară şi geloasă în cauza ştiinţei;
In fond însă-l repumnă absurdul şi nedreptul:
In Eloim transpare divinitatea veră.

www.dacoromanica.ro

Căci însuşi prin femeie prescrie rentregirea,
Regenerarea plină umanităţii 'ntrege.
Ea are să strivească culpabila, perfidă
A şearpelui rea ţeastă.
E cu metod Scriptura; căci atestând căderea
Ne spune câte-există şi cum vorbeşte lumea
De arborul ştiinţei, şi lasă o speranţă
De câte au să fie, prin contraziceri însuşi
Descopere-adevărul.
Căderea este-o faptă, ş'aşa o recunoaşte;
Ci care e cuvântul? De unde provenise?
Scriptura ni-l transmite aşa cum se didese
D'adoratorii forţei, satrapii-antichităţii,
Şi pare că s'adresă la mintea omenirii,
Zicându-i: « Au se poate un zeu gelos şi pater?
Un zeu plin de vendictă în marea-i bunătate?
Un zeu plin de rancurră în lunga lui clemenţă?
Şi daca vreţi cuvântul căderii deplorabili
Vi-l spui cum vor să-l spuie potenţii, impostorii;
« Creat cu simţiri omul, dotat cu judicată,
Distins prin raţiune cu 'naltă facultate
Să studie, s'observe şi altor să comunice
Ideea, cugetarea, aceasta este omul,
Imaginea divină.
De altă parte iară, o lege de teroare
Divinamente dată, nerevocabil pusă
Să nu cumva să puie în uz aceste daruri,
Să nu cumva să guste din arborul ştiinţei,
Ce-atât se desvoltase în lumea cunoscută
Cât paradis se zise! — că va muri cu moarte
In tot superlativul şi el ce-a comis fapta
Ş'a lui posteritate ».
Prin aste contraziceri Scriptura ne deschide
Un drum de judicare şi d'a conchide singuri:
De este cu putinţă un zeu pervers cu mintea,
Gelos d'a sa făptură, nedrept, cumplit, teribil,
Neconsecvent cu sine, lipsit de raţiune,
Intr'un delir culpabil de ură, de vendictă,
Să dea pe mâna morţii umanitatea 'ntreagă,
Să martirize fiii d'a tatălui păcate
C'o ură ne 'mpăcată, să-şi facă un deliciu
Din lungile suspine ş'universalul gemăt?

www.dacoromanica.ro

Acel zeu nu există şi n'a putut să-existe;
E zeul ficţiunii infamilor ce vrură
Să împile omenirea în numele credinţei
De dânsa inventată, făcând divinitatea
Egală şi complice cumplitelor lor crime.
Scriptura îi denunţă prin contraziceri însuşi
Şi toată nefiinţa, ca zeii ficţiunii
Dispare ca minciunea când adevăr apare
In Iehova-Fiinţă, şi când mai dinainte
Prin luptă decisivă şi foarte neleală
D'o noapte foarte lungă, învinse omul forţa,
Ce pe lângă tărie adăogea şi dolul
Puindu-i mii de pedici la coapsa lui virilă.
In alba dimineţei teribila fantasmă,
Divinitatea-Forţă, cu toată-a ei tărie,
Manopere şi curse, era jos răsturnată;
Iacob e cu genuchii pe pieptul şi gâtlejul
Lui Eloim cel tare, ce graţie îi cere.
Nu graţie, ci pumnă, te luptă d'aci, ome
Desmoştenit, te luptă.
Cu propriul tău sânge respinge innoranţa,
Nu crede imposturei; Scriptura ce-ţi depinge
Figurile erorii te face să vezi singur
A ta regenerare în fructele ştiinţei,
In Dumnezeu-Cuvântul.
Căzut-ai prin eroarea-ţi, lipsit de preştiinţă;
Prin Dumnezeu-Cuvântul te 'nalţă la splendoarea,
La starea-ţi primitivă.
Desparte din substanţa divinităţii vere
Nedemnele-atribute ce-i dete impostura;
In legile-armoniei vezi legea providenţei;
Principul bunătăţii, divinitatea 'ntreagă
Sta însuşi în dreptate, când faptele-ţi perverse
Răstoarnă echilibrul. Când ieşi din calea dreaptă
Şi predomină răul, convinge-te că bunul
Răsare din excesul al răului; şi darul
S'adaoge oriunde păcatul se 'nmulţeşte,
Ca lucea din tenebre din rău binele iese.

www.dacoromanica.ro

V

MOARTEA SAU FRAŢII

I

Căderea-a fost şi este, nu însă preursită
Din planul Provedinţei, ci din fatală-eroare.
D'aci în innoranţă, în lipsă căzut omul,
Ajunse-a se susţine ca fearele cu prada,
Ca paseri cu ciupitul, sau laborând pământul
In chinuri şi sudoare, cu palmele, cu braţul,
In lipsă d'instrumente, a se arma cu lemnul
Şi mai târziu cu piatra spre-a răsturna pământul
Dotat cu raţiune, îşi construi umbrarul;
Castorul, rândurella îi fură drept maeştri
Spre a-şi clădi coliba, şi alte animale
Spre a-şi căta spelunce şi a scobi pământul
Să se alberge iarna.
Domă cavallul, boul şi le împinse jugul
D'a trage greutatea cu dânsul dimpreună
La asprele lui sarcin'. — Domestici şi paseri,
Formă de vite turme, dispuse d'al lor lapte,
De lână şi de piele, d'a lor progenitură.
Cu feara veni 'n luptă, şi vingător adesea,
Intreaga-i despuiere îi atestă valoarea
Şi-l revesti ca mantă, emblemă de victorie,
Trofeu al luptei sale.
Cu furie mai mare, cu ură mai cumplită
Veni cu omu 'n luptă, şi vingător sau pradă
Ajunse or despotul or sclavul mizerabil
Al fratelui său însuşi, carnefix or victimă.

www.dacoromanica.ro

Urmând după Scriptură lua-vom înainte
Drept archetip de viață adamiana stare,
Familia întreagă ce reprezentă 'n sine
Viața primitivă; vom spune cu durere
De cele întâmplate după cădere 'ndată
Ca niște consecințe.
Pierdu Adam Edenul, primara fericire,
Căzu omul din culmea progreselor cântate
De toți profeții lumii popoarelor antice.
Un cataclism teribil, universal incendiu
Se pare că coprinse, distruse moștenirea,
Averea omenirii; că cherubimi de flacăr'
Sta custodind intrarea, romphea fulgerante
Rota neîmpăcată. Nu mai era speranță,
Cu mâinele atârnate, cu palmele 'ncleștate,
Își pleacă omul fruntea și jos la pământ cată.
Iar svânturata-i soață în lacrăm' sta în urmă-i
Cu părul în desplete în marele său doliu.
Expatriat e omul, desmoștenit cu totul
Din marele său bine, din toată-a lui avere;
In faptele lui toate e blestemat pământul;
E roșu de arsură, triboli abia produce
Și spini și pălămidă; chin și sudori l-așteaptă
Spre a-și susține viața; mai vine și insectul
Să-i dispute, să-i roază productele laborii. —
Pe lâng' acestea-o voce din sânul său se 'nalță
Și-i spune implacabil că nu e decât humă
Și 'n humă-a să reintre.
Frumoasa lui consoarte, cea grațioasă Eva,
Ducilă îi urmează, supusă servitoare;
In lacrăm' și lamente, labori de tot ingrate
Își pierde ai ei carmeni și grațiele toate,
I se pălește fața, i se deseacă pieptul
Și buzele îi crapă. — Cu scobitoru 'n mână
Drept instrument laborii, i se 'năsprește palma,
Când talpele, călcâiul i se 'ntăresc ca osul,
C'a vitelor copită. — Durere o așteaptă
In viața-i lăcrămoasă spre-a naște și a crește
Spre dor, spre chin, laboare, tot filii ai durerii
Ce au să 'ngrașe câmpii cu sânge, cu sudoare.
In toată nuditatea, expuși la ger, la vânturi,
Tunice pellicee le copcriră corpul

www.dacoromanica.ro

Şi viţa, sicomorul le oferiră frunze
Spre-a-şi coperi mijlocul.

II

In astă scăpătare şi lipsă despre toate
Născu lui Adam Eva pe 'ntâiul filiu Cain
Cu gemenea Azruna. — Ca cuibul unei paseri
Se împleti un leagăn de flori, plăpânde frunze.
Acolo puşi copiii ca doi columbei tineri
Fură ardicaţi spre ceruri de mâinele paterne
Primiţiele-agapei.
Se mai născu şi Abel şi gemenea Helia.
Părinţii se 'nmuiară cu inima, cu dorul,
Cum foarte des se 'ntâmplă, spre cel mai june frate
Şi gestele lui toate, mişcări, apucături,
Li se părea mai tineri, mai blânde, graţioase,
Cât din fatalitate, şi încă din pruncie
Redeştepta în Cain o tristă gelozie.
Când se măriră fraţii, căzu 'n partea lui Cain
A câmpului cultură, întru sudoarea feţei
A-şi întreţine viaţa; iar Abel îşi alese
Viaţa pastorală, a turmelor sporire.
In arşiţa căldurii sudând labora unul,
Asprindu-i-se palma, curbându-i-se corpul,
I se 'năsprea 'mpreună şi inimă şi cuget.
In urma turmei sale, la umbră, la răcoare
Sta în veghere altul cu inima în pace,
Cu sufletu 'n repaos.
Stătut de labori unul, ca negura de noapte
Se returna la tîndă; îşi întrista părinţii
Şi tânăra soţie.
Blând, plin de bucurie, cu oile, cu mieii,
Venea voiosul Abel ridente ca seninul
In braţele Heliei, ambilor săi genitori.
Familia întreagă era în voie bună,
Căci devenise Abel cel mai dilect al casei.
Pe lângaceasta iară intrase 'n ale rugei,
In câte îşi expande spre cer inima omul,
Şi datina d'a-aduce din fructe ş'animale
Spre-a le 'nchina de sacre l'altar în holocaust,
Oblaţiuni, ofrande.

www.dacoromanica.ro

Cu ritul dimpreună, cu observări de forme,
Nu mult și supravine și o credință-absurdă
D'o teamă, d'o speranță, și pân' la degradarea
Să uite ale rugei și să observe numai
Când focul se aprinde cum flacările joacă;
Când drept se suie fumul sau când apucă 'n lături;
Când bate vântu 'n dreapta sau dacă bate 'n stânga,
Când paseri trec sau svoală d'o parte sau de alta,
Când victima se lasă pășând l'altar voioasă
Sau face vreo mișcare, or înapoi se ține;
Când măruntaie, oase, coprind cutare semne
Ce 'nseamnă or desastre or fericire mare;
Să mai acuze încă pe cel care ofere
D'a lui bunăvoință sau de vr'o coditură,
De inimă, de suflet.
Adam, precum se vede, ca omul ce innoră
Și va și el să știe, și n'are cum să afle,
Căci n'are dela cine, observă și întreabă
Objectele inerte; ș'atât cele 'ntâmplate
Cât mai vârtos pe sine; din sânul solitudinii
Se forță-a-și da cuvântul de tot ce-aduce hazardul,
De jocul întâmplărilor, a tot ce e materie
Și n'are voie liberă, nici rația drept duce;
Voind prea mult să știe în supraștirc-ajunge
Și 'n loc de veritate, s'afundă 'n superstiție.
Ce, oarbă de lumină, se 'nvăluie în umbre
Ș'a noastră neștiință, în toată neputința
D'a o 'nsemna cu nume, se crede că ajunge
A-și deslega problema dacă din gură-i scapă
Pomposul sacru nume, expresia mister.
Mai mult decât tot omul Adam căta s'ajungă
Prin via, primitiva-i imaginațiune
In regia fantasmelor, ș'a-și facc o sistemă
In practicarea ritului și explicarca semnelor.
Și-inițiați de dânsul și Abel ca și Cain
Cu multă pietate în cele rituale,
In seară, dimineață, își aducea ofranda
L'altar în sacrificiu. — Unul venea cu fructe,
Producte ale terrei ș'ale laborii sale,
Cu primogeniți altul din mieii turmei sale.
Să fie întâmplare, să fie voie însuși
De sus a Provedinței, precum Scriptura-afirmă,

www.dacoromanica.ro

D'a preferi p'un frate aşa din chiar senin
Mai mult decât pe altul? Că fumul dela Abel
Făcea coloană dreaptă suindu-se spre ceruri,
Pe când cel dela Cain se disipia în laturi
Ca fum desagreabil la nările divine.
Semn rău! precum se vede, strigară asistanţii,
Semn rău, crezu în sine şi Cain svânturatul.
Se negură la faţă crezându-se 'n urgie
In cele pea înalte şi el şi ale sale.
Tentaţia fu mare, şi o simţi ca omul
Cui nu-i dă pas laboarea, fatica şi durerea,
Ca tot disgraţiatul. — Mai auzi ş'o voce
Ce răsuna severă: « De ce astă 'ntristare,
« Şi negură pe frunte-ţi? D'aduci întru dreptate
« Intru dreptate-asemeni împarte sau desparte,
« Căci altfel se comite în pe deplin păcatul.
« Acesta te alungă, şi tu pune-ţi puterea
« A-l domina 'nvingându-l ».
D'a priceput-o Cain, noi nu putem pricepe
De e vr'o raţiune c'apucă fumu 'n lături,
Sau vreo cuviinţă l'a ritului plinire
Că se împarte-ofranda la dreapta sau la stânga;
Ci ştim că rescredinţa aduse rele multe.
Aceasta n'a fost vocea divinei Raţiuni,
Ci vană aiurare, tentaţie supremă
La inima dolente, în omul ce se vede
Desmoştenit de toate.
Se negură la faţă disgraţiatul Cain;
I se negriră ochii şi 'ntunecat ia câmpii.
In inimă 'ncuibată invidia-l coprinde,
L-agită şi-l turmentă; astâmpăr nu-i dă ura;
Necutezând s'abhorre pe fratele său Abel
Se blestemă pe sine, doreşte starea vitei,
Doreşte nefiinţa şi va să moară 'ndată.
La cugetarea morţii îi vin părinţii 'n minte
Ş'un dor nespus l-apucă de tristele lor zile,
De fiii, de soţie şi de suror şi frate.
Cu repentirea-i vine dorinţa să-i mai vază,
I-e frică şi ruşine naintea lor s'apară,
I-e frică d'al său sine.
Trist, palid, plin de spaimă, stătut d'atâtea chinuri,
De dor, de repentire îşi rătăceşte paşii

www.dacoromanica.ro

Și intră în dumbravă să-și caute repaos.
Aci rupt de fatică, bătut de remușcare,
S'așează să răsufle, și cugete 'n amestec
Il turbură cu mintea, cu corpul îl frământă.
Aci în murgul serii, în mijlocul tăcerii
Nu mai avea 'nainte decât o viață-amară
Și grea ce-avea să tragă prin căile spinoase,
Și nicio consolare, și nicio bucurie.
I se părea că este objectul unei ure
Oriunde s'ar întoarce.
Din cuget în alt cuget era în neastâmpăr
Și orele de noaptea trecea fără să poată
A-și mai închide ochii sau vr'un repaos s'afle.
Spre ziuă, în turmente somn greu pe dânsul cade
Și visuri vin grămadă să-i prelungească chinul;
I se părea că vede că 'n umilita-i stare
L-amenință sclavia. Simțea famea și setea,
Angaria, laboarea, amarurile, jugul
Posterității sale într'însul rezumate,
Le resimțea în corpu-i, pe pieptu-i grămădite.
Gemea de greutate, mugea, nu ca un taur,
Mugea ca om, ca tată, ce simte cu simțirea
A mii de individe și scumpe și dilecte.
P'atunci era și ziuă și Abel își mișcase
Către păsune turma și o 'ndreptase 'n partea
Dumbravei unde Cain își petrecuse noaptea;
S'apropie, îl vede. — Dormea și gemea încă,
Se miră, se attristă, văzându-l așa singur,
Voiește să-l ia 'n brațe, ci îi respectă somnul;
Stă 'n loc și nu cutează să-l miște, să-l deștepte,
L-aude și-l observă cum geme și s'agită
Și că e'n prada vr'unui oribil vis tenace.
Pătruns de tinerețe, d'ardoarea lui fraternă,
Se pleacă și cu 'ncetul îl mișcă și îl chiamă:
« Te scoală, frățioare, te scoală, prea dilecte ».
Ca împuns, speriat Cain resare și se scoală
Feroce, spăimântabil ca unul ce e'n luptă
C'un inemic de moarte; i se sbârlise părul,
I se 'ncruntase fruntea, cu ochii plini de flacări
Și cu furoarea 'n față: « Ce! fiii mei sclavi vouă?
« In servitute fiii, a mea posteritate?
« Mai bine jos despoții! De jos din rădăcină

www.dacoromanica.ro

« Să moară tirania! » răcnește, se răpede,
Ia furios măciuca, și capul drept în două
Lui Abel îl despică.
Ca fulgerul jos cade blând inocentul frate
Și 'n ultima-i cătare restrăluci clemența,
Amorul și iertarea, ca cu un surâs pe buze-i,
Fiori îl petrecură și-i coperiră ochii.
Se stinse. Și pământul săltă coprins d'oroare
De sângele ce curge ș'oribil îl întină;
Cade, și Cain țipă, ia răpede în brațe
Victima ce făcuse; și vede svânturatul
Că nu era fantasmă, nu inemic de noapte,
Ci fratele său însuși ucis de a sa mână.
Il chiamă, îl sărută, îl mișcă, iar îl chiamă,
Cutremur îl apucă, și crede că-l apucă
Pe dinapoi o mână, și că aude-o voce.
Era divina voce cui zicem conștiință:
« Și unde este Abel? și unde e-al tău frate?
Ce are să respunză? — Nu știu! (căci n'are încă
Intreagă cunoștință d'a faptei împlinire)
« Nu știu!... n'am fost custodc! ».
Și când își veni 'n sine, când își aduse-aminte
De cele de cu seara, de cugete sinistre
Ce nu-l lăsa să doarmă; de visele oribili
Și de suprema luptă să-și apere copiii,
Posteritatea 'ntreagă de fiare, de sclavie,
Atunci disperat strigă: « Ucidător de frate,
« O mizerabil Cain! Iertare cât de mare,
« Cât Dumnezeu de mare, păcatul meu o 'ntrece
« Și nu mai e speranță. — Deschisu-s'a pământul
« Și buzele lui sânge vărsat de a mea mână,
« Al fratelui meu sânge a sugt; și în rărunchii-i
« L-a apucat cutremur. Să fug... ». Și până astăzi
Așa fug fraticizii, așa fug criminalii.

III

Și frica, remușcarea-l împing ca o tempestă
Ce împinge peste valuri un vas lipsit de cârmă
Ș'al căruia pilotul e și nebun de spaimă,
Nu știe unde fuge, când răpezit la dreapta
Când sbucinat la stânga. Ii parc că pământul

www.dacoromanica.ro

Ii fuge sub picioare. Stătut cu corp, cu mintea,
Jos cade, și-i detună și creerii ca locul,
Ca mort aci rămâne și stă 'n nesimțire;
Durerea îl deșteaptă... și când îi vine 'n minte
A fratelui figură, fatală lovitură
Răsună 'ntr'al lui suflet; ca pe cărbuni se simte
Și sare plin de-ardoarea să-l mai revază-odată;
Aleargă și ajunge la locul de păcate
Și cade peste corpul abandonat de suflet.
La pieptul său îl strânge, și țipă, se lamentă,
Curg lacrem' de durere, fierbinți îi ard vederea,
Șiroaie cad, se 'nchiagă cu inocentul sânge,
E desecat cu dorul ce-l sparge și-l sfâșie,
Sughițele-l înneacă, își pierde răsuflarea,
Cu mâini, cu capul cade pe pieptul adorabil
Mai micului său frate.

In mare neastâmpăr de multa 'ntârziere
Adam, Eva, Helia, Azruna după dânșii
Căta pe Cain ș'Abel, și'n astă prosternare
Ii află... O spectacol! Părinți, copii, soție,
Vă lamentați și plângeți, vă smulgeți în cap părul,
Țipați, că iată moartea în pragul tindei voastre
Oribil grință dinții.

Disgrațiat Adame, al patrilor părinte!
Mult lăcrămoasă Evo, a mamelor strămater!
Pe cine-aveți d'a plânge? pe justul ce trepasă
Sau pe ucidătorul mai hâde decât crima,
Oribil de cutremur, de spaima repentirii?
Căci unul ca și altul sunt scumpii voștri filii.

Ca tată te 'ntreb, Doamne, al totului părinte,
De cine simți durerea mai mult și pietatea,
De fiul ce blând cade ucis de al său frate,
Sau de disgrațiatul ucidător frenetic?
Intreci sau te 'ntrec, Doamne, părinții în durere?
Mai bine zeci de filii la oricare părinte
Uciși de mâna morții (de s'ar putea vr'odată
O astfel de urare) decât un singur filiu
Ucidător de frate!

Dă, Doamne-acolo lacrim' și grațiaꙗta toată,
Impacă (de se poate) disgrațiatul suflet
Damnat de sine însuși turmentelor eterne!
Aibi pietate, Doamne! miserere lui Cain!

www.dacoromanica.ro

Clemenţă, rentregire la svânturata ginte,
A lui posteritate! Răscumpere-se'n seculi
Prin chinuri ce-i aşteaptă, prin gemet, prin laboare,
Prin cuget şi travaliu! Mulţească-se iertarea
Oriunde e păcatul mai mult, mai deplorabil.
Fiorător spectacol. Tabellul se prezentă
Oribil, plin de sânge. E amplu şi se 'ntinde
Cât *omenirea* 'ntreagă trecută şi presente
Şi 'n secoli se destinse ca două mari figure
Ce ne'ncetat arată ce-a fost şi este omul:
Când fiară, când victimă: sus unul în picioare
Şi tremurând şi livid e Cain fraticidul;
Jos, palid, justul Abel scăldat într'al său sânge,
Lăsând orfani copiii, se vede până astăzi
Din secol în alt secol, din ginte l'altă ginte,
Trecând din dogmă 'n alta, din lege 'n altă lege.
Vedeţi după cădere cât este de oribil,
Lugubru tot aspectul. Figure două 'n sine
Răsună omenirea, şi o desparte 'n două,
In Caini şi în Abeli. Scriptura ne-o descrie
Şi o personifică în doi fraţi ce ieşiră
Din sânul tot acela şi din aceeaşi coapsă.
Şi Cain se înseamnă pe frunte ca c'o stemă,
Să nu-l omoare nimeni; şi Cain nu mai moare,
Ca însuşi despotismul ce 'n secoli se succede,
Schimbând formele toate, luând toată figura,
Ş'a libertăţii însuşi. Şi de se mai nasc Abeli,
Vin tot spre-a fi victime, tentaţie invidiei.
« Dă, frate, şi ucide, desmiardă-te'n sudoarea-mi,
« Te 'mbată d'al meu sânge! ». Aceasta e strigarea
Şi ţipătul cel mare de şaptezeci de secoli.
Juni, vergini daţi la feare, daţi şi mai rău orgiei,
Mii, mii de hecatombe idolului de Marte,
Damnării de-inquisiţii şi auto-da-fede,
In holocaust corpuri, şi suflete-asvârlite
La flacările Ghenei! Măciucă, lance, gladiu,
Rugi, furci şi roata, cruce, salpetră şi pucioasă,
Plumb, fer, bronz, acioaie, jug, carcere şi bende,
Cepi, fiare şi verige, sclavie, servaj, glebă,
Imposite, usură...

www.dacoromanica.ro

IV

Dispare de durere, de frenezie Cain,
Nu mai putea să vază îndoloraţi părinţii,
Oribilul spectacol, cu-atâta mai lugubru
Cu cât cele umane acum de prima oară
Şi pe neaşteptate se 'nspăimântară horrend
D'atâta catastrofă.
Ci Abel sta cu faţa şi palidă şi rece
Ca cel care aşteaptă spre cer şi mut imploră
O graţie din urmă. Lamentele 'ncetară,
Părinţii şi soţia cu cât căta la dânsul
Şi-l mai sorbea cu ochii, şi-l mai lua în braţe
Şi-l săruta pe frunte, cu-atât simţea nevoia
Sau marea veritate d'eternă despărţire;
N'o cunoscuse încă, ş'acum le-o spunea sufletul
Convins d'a sa durere. Avea supreme drepturi
Disgraţiatul Abel, ş'acestea-imperioase
Se împun ca datorie l'ai săi ce îl contâmplă.
A fost mai naturală din toate datoriele
L'asemenea mari pierderi, l'asemenea durere,
La o transfigurare atât de spăimântabilă,
Să facă să dispară tot ce era oribil;
Nu mai putea să vază acel scump sacru sânge
Negrindu-se'n tăcere cu cât se 'nchega rece
Şi-i macula tot corpul ş'aurea lui coamă,
Lipindu-i în desordin pe frunte şi pe tâmple
Şuviţele lugubre, şi-l desforma atâta.
Spălară, curăţiră, cu lacrăm' inundară
Acele scumpe membre; îi sărutară fruntea
Şi mâinele şi ochii, şi vrea ca să-l adorne,
Magnefic să-l prepare spre-a mai face un pas
Ca să apară candid în faţa Creatorului.
I-acoperiră corpul cu flori, tinere plante,
Şi fruntea îi încinseră cu lauri ş'amarante
Ii puseră ca aripe d'a lungu 'n ambe părţile
Stâlpări de palmifer, cântând toţi aleluia!
Eterna lui memorie! mai ziseră părinţii,
Ca-a noastre lungi suspine! şi frunzele din selbe
Infiorat răspunseră: ca-a noastre lungi suspine!
Se uita 'n toate părţile, la cer căta părinţii,
Şi parcă cer o graţie, vr'o naltă provedere

www.dacoromanica.ro

Spre a veghia cu martirul într'o viață nouă
Unde n'avea nici soață, nici mater să-l adoare,
Nici patcr să-l conducă.
Cu toții laetemente își adresară vocea
Ne-având cui să se roage, și Eva în durere
Acest fel se exprimă:
« O aer ce verși viața spre-a răsufla 'n suspine,
Nu mai răsuflă Abel!... L-abandonați, etere! —
L-ai curățit, o apă! Albitu-l-ai ca lâna
Și c'al Albanei nectar; stropitu-l-ai în unde
Ca lacrimele mele ce m'ard... și lui căldura
Nu pot să-i mai aducă. — O sante foc, divine,
L-așteaptă-a tale flacăr' ca mielu 'n holocaust,
Imi ceri ast sacrificiu în arderea de tot;
Ci ard și frig cărbunii și dorul e prea mare
Și nu-mi lași până 'n urmă nici dulcea lui imaginc,
Să nu-mi mai vază mintea decât cenușă stinsă;
De ar simți oița când i se arde mielul,
Și d'ar avea putere, nu l-ar lăsa să-l arză.
Nu-l pot preda la flacăr'... O mater, sacră terră!
Ia-l tu 'n brațele tale să-i ții tu locul meu;
Deschide-ți al tău pântece și poartă-l tinerellă
Precum l-am purtat însumi, până să-l naști d'a doua
Spre o viață mistică și fără chin, durere.
In sânul tău, o mater, depui pe al meu filiu! ».
Adam își șterge ochii, se scoală în picioare
Cu gravida idee ce-i deșteptase Eva,
Și ia genuchii fiului, îi mai sărută-odată,
Ii strânge cu vigoare, și stinsul corp încovăie
Și îl mlădie-atâta, cât pumnii și genuchii
I-aduce pân'la gură, ca filiul să-i semene
Cu pruncul când se află în pântece materne.
L'acest aspect patetic cu toți se consolară
Și toți puseră ochii la stânca colosală
Pe care blândul Abel își aducea ofrandele
In seară, dimineață, la cer în sacrificiu,
Și unde era grota, cui, prunci încă copiii
Ei singuri îi ziseseră în jocuri inocente:
Aidem în sânul terrei, zicând stâncei, *dolman*.
Luară cu toți corpul, prin norii de profume
Ș'acolo-l mormântară dolenți și plini de lacrim',
Iar angclii blândeței drept preoți întonară

www.dacoromanica.ro

Cântarea despărțirii și'a sărutării ultim',
Și imnul nemuririi.
In grotă lângă Abel îi puseră drept steme
Și veargă pastorală, și gladiul de cremene
Prin care 'njunghea mieii l'altar în sacrificiu,
Velocile săgete de silex, adamante,
Și toată armătura ce-avea ca un păstor.
Acea stâncă și grotă ca monument rămase
Ca punt de demarcație hotar între doi secoli,
Intre edenianul sau zisul ev de aur,
Și între durul, asprul ev de sudori, laboare.
D'aci se începură ș'întâiul ev de cremene
Și epoca faimoasă, epoca a dolmanilor.

www.dacoromanica.ro

FANATISMUL SAU MAHOMET PROOROCUL

TRAGEDIE IN CINCI ACTE

ACTORI

MAHOMET;
ZOPIR, şeic sau şerif al Mecii;
OMAR, lentenant al lui Mahomet;
ZEID, PALMIRA } robi ai lui Mahomet;
FANOR, senator al Mecii;
Ostaşi Mecieni;
Ostaşi Musulmani.

Şena este la Meca.

www.dacoromanica.ro

ACTUL I

ŞENA I

ZOPIR şi FANOR

ZOPIR

Cine? eu să îmi plec capul la farmece, la minciuni?
Să tămâiu unui fanatic, să crez ale lui minuni?
Să-l cinstesc acum în Meca după ce l-am izgonit?
Nu. De Dumnezei, dreptate, Zopir fie pedepsit,
Când sloboda a mea mână şi curată vei vedea
A linguşi viclenia şi răscoal'a mângâia.

FANOR

Noi slăvim focul în tine de tată, de împărat,
De căpetenie sfântă 'ntr'al lui Ismail senat;
Dar cât e vrednic de slavă atât şi primejdios;
Intărâtă răzbunarea tigrului cel furios.
Atâta împotrivire, fără de-a îl osteni,
Aţâţă setea de sânge, turbarea a-şi potoli.
Puteai s'ardici altădată fierul legilor cel sfânt,
Şi lesne nelegiuirea-i să curăţi dupre pământ;
Subt picioare-ţi să vezi stinsă schinteea ce s'a ivit
A vâlvoarelor încinse unui războiu nesfârşit.
Mahomet, întâiaşi dată, întunecos noitor,
Iţi păru numai un farmec şi un prost amăgitor;
Dar azi ca domn porunceşte, triumfeaz'a lui noroc:
Amăgitor zis în Meca şi 'n Medina prooroc!
Treizeci de naţii acuma într'un glas toate slăvesc
Faptele-i nelegiuite ce pe noi ne îngrozesc.

www.dacoromanica.ro

Dar ce zic? însuşi şi 'n Meca sânt destui împrăştiaţi,
De otrava rătăcirii şi de râvnă îmbătaţi,
Ce a farmecelor sale credinţa o sprijinesc,
Pretutindeni fanatismul ş'amăgirea răspândesc,
Chiamă oştirile sale, cred c'un Dumnezeu cumplit
L-însuflă, -l povăţueşte, îl face nebiruit.
Bunii cetăţeni ai noştri cu noi toţi conglăsuesc,
Dar cele mai bune sfaturi în veci oare să 'mplinesc?
Frica, mincinoasa râvnă, dragostea de noutăţi,
In Meca cea înlărmată şueră pustietăţi;
Ş'ast norod ce totd'auna de tine fu miluit,
Pacea del'al său părinte cere, strigă obidit.

ZOPIR

Cu acest vânzător pace! ah! norod tremurător!
N'aşteptaţi decât robia del'acest pustietor,
Mergeţi, luaţi-l în pompă şi în genuche slujiţi
Idolul ce subt povara-i veţi fi cu toţii striviţi.
Dar a mea ură nestinsă să fiarbă neîncetat;
Inima-mi cea sfâşiată nu mai e de vindecat.
Fiara! mi-a jărtfit turbării soţia, ai mei copii.
Ah! e cunoscut, barbare! otrava ce 'n dinţi o ţii.
Eu până 'n tabără-ţi iară sânge nedrept am vărsat,
Şi a fiului tău moarte braţul meu a 'ncorunat.
Intre noi torţile urei aprinse vor îngrozi,
Nici odată mâna vremii nu va putea potoli.

FANOR

Lasă-le să stea nestinse ş'ascunde flacăra lor;
Pentru obşte la durere să te-arăţi nesimţitor.
Al copiilor tăi sânge fi-va oare răzbunat
Când vei vedea tot ţinutul în robie pustiat?
Fiii, fratele, soţia, ţi-a jertfit turbarea sa;
Nu pierde acum şi statul; iată familia ta.

ZOPIR

A staturilor pierzare moliciunea a stătut.

FANOR

De multe ori iar şi pisma a se stinge le-a făcut!

ZOPIR

Trebue să pierim dară?

www.dacoromanica.ro

FANOR

Trist curaj cu ast tiran!
Te laşi în voia 'necării când te-apropii de liman?
Uite-te şi vezi prea bine, că cerul a îngrijit
Să aibi în mâini cu ce să 'ndupleci p'acest ucigaş cumplit:
Astă tânără Palmiră, ce tu singur ai răpit
Din tabără-i când în urmă al tău braţ a răspândit,
Seamănă înger de pace care între noi veni
A lui Mahomet mânie să poată a îmblânzi.
O ştim că şi prin solia-i singur s'a făgăduit.

ZOPIR

Ce! voia acestui sâlnic vrei să vezi c'am împlinit!
Ce! astă comoară scumpă vrei să vezi c'a 'mbogăţit
Iarăşi mâna-i criminală de care s'a mântuit?
Când vicleanul ne aduce războiul cel ne'mpăcat,
Când braţul său pustiază, ferică neîncetat,
Singuri nevinovăţia vierşunării să jărtfim,
Si amara lui rânjire printr'însa să dobândim?
Nu că doară a mea vârstă la al vieţii hotar
Imi insuflă vreo râvnă de rival unui tâlhar.
Inima-mi tristă, 'ngheţată, ce anii au veştejit
Nu e 'n stare să mai simţă focul acel osândit.
Dar sau c'o fiinţă astfel născută de a plăcea
Veseleşte orice vârstă şi o trage după ea,
Sau că 'n a fiilor lipsă mă silesc a râsipi
Noaptea durerilor mele ce cu tot m'acoperi;
Nu ştiu care aplecare către ea m'a stăpânit:
Umple secul plin de groază astui suflet ostenit.
Fie cuvânt slăbiciune, nu pociu fără a mă 'ngrozi
S'o văz în mâinele spaimei, cu ea a o mulţumi.
Aş vrea ca voile mele priimindu-le să stea
In acest azil pă taină, şi să-l ceară însuşi ea;
Aş vrea ca inimii sale, bunătatea mea simţind,
Mahomet să-i facă groază, cu a mea conglăsuind.
Ea voieşte să-mi vorbească lângă altarul cel sfânt
Al Dumnezeilor casei subt ast acoperemânt,
Iat-o vine! a sa frunte, al cuviinţii lăcaş,
Ruşind, inima-i arată d'al virtuţilor sălaş.

www.dacoromanica.ro

ŞENA II

ZOPIR, PALMIRA

ZOPIR

Tânără, dragă fiinţă, ce braţul meu obosit,
In războiu prin dobândirea-ţi acest pământ a cinstit,
N'ai căzut în mâini barbare, o vezi, şi eu îţi vestesc,
Că soarta-ţi nenorocită toţi cu mine o cinstesc:
Nevinovăţia-ţi, vârsta, frumuseţea-ţi sfinte sânt,
Toate însuflă sfiala în ast acoperemânt.
Vorbeşte cu îndrăzneală oricând înainte-mi vii:
De mi-a mai rămas putere, încredinţată să fii
Că zile mai norocite altele nu voiu avea
Decât când dreapta-ţi dorinţă împlinită voiu vedea.

PALMIRA

Stăpâne! două luni iată de când roabă am căzut
Şi subt legea-ţi milostivă robia n'am cunoscut.
Mâinele-ţi prea generoase grăbesc să facă a sta
Lacrămile care cerul m'osândeşte a vărsa.
Tu, facerile-ţi de bine mă 'nsufleţesc, îmi dau drept
A-ţi spune că fericirea-mi dela tine o aştept.
Lâng' a lui Maomet dorinţă îndrăznesc a te ruga...
El a cerut dela tine fiarele-mi a sfărâma...
Ah! de poţi, dă-i ascultare, fă-mă ca să-i o vestesc,
Că după cer, după dânsul, pe Zopir numai slăvesc.

ZOPIR

Ale lui Mahomet fiare aşa dar tu iar doreşti?
Larma taberii şi groaza pustiilor arăbeşti?
O patrie rătăcită, sgomotul necontenit?

PALMIRA

Patria e locul unde sufletul e pironit.
Cele dintâiu simtimente Mahomet mi le-a 'nsuflat
Şi în sânul casei sale a vorbi am învăţat.
Acest lăcaş e un templu femeilor consfinţit
Ce 'nalţă mâini către ceruri pentr' a lor stăpân slăvit.

www.dacoromanica.ro

Zile eu nenorocite altele n'am cunoscut
Decât ziua când războiul ast lăcaș a războtut.
Stăpâne, te rog aibi milă d'al meu suflet sfâșiiat,
Ce în veci se află față de unde s'a depărtat.

ZOPIR

Înțeleg: poate că oare într'o zi nădăjduești
Acestui stăpân prea mândru mâna să i-o dobândești?

PALMIRA

Stăpâne, eu duc sfială ș'al meu suflet mărmurit
Crede 'n Mahomet că vede un Dumnezeu prea slăvit.
Eu pentru astfel de nuntă nici decum nu m'am născut.
E mult să crez c'astă slavă mie mi s'ar fi căzut.

ZOPIR

Ah! oricine ești, el nu e vrednic de a să 'nsoți
Cu tine, și stăpân încă și mai puțin de a-ți fi.
Tu semeni a fi d'un sânge născut pravile să dai
Arabilor celor falnici ce toți sânt vrednici de crai.

PALMIRA

Noi a nașterii trufie nici decum n'am cunoscut;
Fără patrie, rudenii, roabe dela început,
In a noastră potrivire noi după fiară ohtăm;
Tot ne e strein, afară d'un Dumnezeu ce sărbăm.

ZOPIR

Tot v'ă strein! astă stare este oare de plăcut?
Ce! tu unui stăpân roabă, părinți nu ai cunoscut!
In acest trist, singuratic palat și lipsit de fii
Poți a-mi fi reazăm poverii bătrânețele-mi să ții!
Grija d'a-ți străluci soarta și de a te ferici
Lungele mele necazuri singură ar îndulci.
Dar tu urăști a mea lege, credință ș'acest pământ.

PALMIRA

Cum pociu fi a ta, stăpâne, când chiar a mea eu nu sânt?
Văz că simți a mea durere, bunătatea ta slăvesc;
Dar Mahomet mi-e ca tată, părinte în el doresc.

www.dacoromanica.ro

ZOPIR

Dumnezeu! ce fel de tată! El, iasmă și vrăjător!

PALMIRA

Ah, ce nume neauzite! Stăpâne, ce mare sbor!
El astfel! în care staturi proorocul lor slăvesc!
Trimisul Dumnezeirii, mijlocitorul ceresc!

ZOPIR

Orbie necunoscută de oameni nenorociți!
Tot mă părăsește-acuma și însuși cei mai iubiți,
Ca să înalțe altare unui viclean vinovat
Ce-l iertă a mea dreptate ca să fie 'ncorunat!

PALMIRA

Stăpâne, mă faci să tremur: eu de când m'am pomenit
Astfel de nume grozave pân' acum n'am auzit.
Dreapta mea recunoștință, dragostea, -ți mărturisesc
C'asupra inimii mele îți dau un drept părintesc;
Dar aste hule de spaimă către-al meu apărător
Mi-aduc cutremur — și groaza năvălește 'n locul lor.

ZOPIR

O, superstiție surdă! până unde te-ai întins!
Simțirea din omenire veninul tău o a stins.
O! cât te plâng eu, Palmiro! și cât rătăcirea ta
Mă face făr' a mea voie de milă a lăcrăma.

PALMIRA

Nu sânt dară ascultată?

ZOPIR

Nu. — Nu pociu îngădui
Să te văz iar la vicleanul carele te amăgi.
Dar. Eu crez că văz în tine bunul cel mai prețuit!
Ce pe Mahomet mi-l face și mai mult de osândit.

www.dacoromanica.ro

ŞENA III

ZOPIR, PALMIRA, FANOR

ZOPIR

Fanor, ce voieşti cu mine?

FANOR

Omar acum a sosit,
Dela porţile cetăţii solia sa ne-a vestit.

ZOPIR

Cine? Trufaşul acela? Acel lepădat Omar?
Ce groaza povăţueşte sângerosul al său car?
Ce furul, cărui se 'nchină, mai întâiu îl războia?
Ce-şi vându pământul, legea, turbării d'a-şi răzbuna?

FANOR

Ce ştii! poate că îl mustră sufletul său cel semeţ
Ş'acum mai cu domolinţă ast războinic îndrăzneţ
Ţine sabia, maslinul şi poate e vestitor
De chezăşuirea păcii cea dorită tut ulor.
Cu toţi vorbeşte, întreabă, şi spre a ne 'ncredinţa
Pe Zeid el spre depozit.....

PALMIRA

Doamne! soarta-mi va 'nceta?
Cine? Zeid?...

FANOR

Omar vine, se găteşte a intra.

ZOPIR

Tânără, te depărtează. — Trebue a-l asculta. (Palmira iese).
Omar! — şi ce-o să-mi vorbească! O! Dumnezei înduraţi!
Ce de mii de ani acuma al meu pământ apăraţi!
O voi, ce 'n cărarea voastră, Soare! sfinţite făclii!
Icoane Dumnezeirii! înluminaţi pe cei vii!
Dreapta mea statornicie vedeţi şi o sprijiniţi
Ş'asupra nelegiuirii braţul meu îl întăriţi.

www.dacoromanica.ro

ŞENA IV

ZOPIR, OMAR, FANOR, SUITĂ

ZOPIR

Ei bine! după ani şase, în sfârşit vezi ţara ta,
Care inima-ţi o vinde şi braţul tău apăra.
Aceste ziduri sânt pline d'ale tale izbândiri.
Dărăpănător de pravili, de lege, dumnezeiri!
Ş'al aceştii cetăţi sfinte gonitor neîmpăcat!
Ce vrei? picioru-ţi ce spurcă acest loc nevinovat?
Al unui tâlhar ministru, vrednic a se sugruma,
Zi, ce vrei dela mine?

OMAR

Eu voiesc a te ierta.
Trimisul Dumnezeirii, ce-ale lui porunci ascult,
De milă la vârsta-ţi, dorul, la 'ndrăsneala-ţi şi mai mult,
Iţi făgăduieşte-o mână ce putea a te sdrobi.
Eu, din parte-i ţi-aduc pacea care se milostivi.

ZOPIR

Un viclean şi prost războinic obrăzniceşte-a 'ndrăsni
El să ne propue pacea? Iar nu a se pocăi!
Cu a lui nelegiuire, o Dumnezei! suferiţi?
Răpindu-ne şi dând pacea Mahomet!!! Şi nu trăsniţi?
Şi tu ce te 'ncarci cu voia unui fur şi lepădat
N'ai ruşine a fi sluga celui mai nerușinat?
Nu l-ai văzut fără stare, fără cinste, trândăvind,
Târîndu-se prin mulţime, despreţuit vieţuind?
Când l'această îngâmfare el nici că ar fi visat?

OMAR

Cu deşarta ta mărime al tău suflet învăţat,
El astfel ia vrednicia, şi voieşti a cumpăni
Pe oameni cu greutatea ce norocu-ţi dărui?
Nu ştii tu pân' acum încă, om slab şi neputincios,
Că cel mai din urmă vierme ce zace 'n ţărână jos
Şi mândrul vultur ce 'n ceruri îndrăsneşte a sbura
Şi ochii săi fără clipă soarele a aţinta,

www.dacoromanica.ro

Inaintea celui Vecinic toate intră 'ntru nimic,
Tot e prada putrejunei, mare, puternic, slab, mic?
Muritorii sânt d'o seamă, naşterea făr' a privi,
Numai singură virtutea poate a-i deosebi.
Mahomet e dintr' acele îndrăgite de cer minţi,
Ce tot lor îşi sânt datoare şi nimic l'ai lor părinţi.
Astfel e stăpânul care mi-am ales a îi sluji,
Şi singur în toată lumea este vrednic de a-mi fi.
Tot omul la a sa lege trebue a se pleca,
Veacurilor ce-or să fie eu pildă am vrut a da.

ZOPIR

Politica ta vicleană îndrăsneşte în zadar
Să-mi înalţe fanatismul; destul, te cunosc, Omar.
Destul. Alte duhuri slabe vei putea întuneca;
Mi-aţâţă despreţuirea tot ce vrei a tămâia.
Goneşte 'nşălătoria şi 'ndrăsneşte a privi
Cu-o cătare numai, omul ce te 'ngâmfezi a-l slăvi:
Vezi într'însul nimicia, şi vezi prin care mijloc
Faci a 'nălţa pân' la ceruri pre visatu-ţi prooroc,
De te prefaci, sau e râvnă, stăi şi vino-ţi în simţiri:
Eu îţi sânt stăpân, Omare, destul, ieşi din amăgiri,
Şi vei vedea de cămile un gros povăţuitor,
Ş'al celei dintâiu soţie ruşinat amăgitor,
Ce subt masca vicleniei unui vis ce-şi unelti
Lesnea credinţ' a mulţimii se cercă a amăgi;
Şi la picioarele mele ca un vrăjător adus,
Subt osânda izgonirii cei patruzeci l-au supus,
Pedeapsă foarte uşoară ce la rău îl îndârji.
Aşa din peşteră 'n peşteri cu Fatme 'ntr'ascuns fugi.
Prin pustii şi prin oraşe urmaşii săi rătăciţi,
Goniţi, încărcaţi de fiară, osândiţi şi izgoniţi,
Plimba a lor îndrăcire ca un dar dumnezeesc
Şi peste puţin Medina cu-al lor venin otrăvesc.
Tu singur atunci cuvântul învăţat a asculta
Dela izvoarele sale veninul vrui a seca.
Te-am văzut mai drept, mai groaznic, mai viteaz, mai norocit,
Izbind pe tâlharul cărui acuma te văz robit;
De e prooroc în faptă, ce 'ndrăsnişi a-l pedepsi?
De e viclean precum este, n'ai ruşine a-i sluji?

www.dacoromanica.ro

OMAR

Am vrut pe acest om mare atuncea a-l pedepsi,
Când a mea întunecime nu-l ştia a-l preţui;
Dar când cunoscui în urmă că Mahomet e venit
Să schimbe tot universul la picioare-i mărmurit;
Dar când focul minţii sale ochii mei îi lumină,
Şi în cursul său cel vecinic îl văzură că intră,
Plin de minuni în tot locul vorbind şi înduplecând,
Pedepsind după dreptate, ca un Dumnezeu iertând;
Cu 'ntinsele-i ostenele viaţa mea am însoţit,
Şi împărăţii, altare, răsplătirea mi-a gătit.
Ca şi tine eu odată am fost orb, mărturisesc,
Deschide ochii, Zopire, vezi că nu te amăgesc.
A furiei tale râvnă nu o mai tot lăuda,
Vezi cât este de dăşartă şi crudă gonirea ta,
Nu te mai făli în oameni şi 'ntr'un Dumnezeu hulit,
Cazi în genuchi la viteazul ce tu numai l-ai gonit.
Vino de sărută mâna ce ţine trăsnetu 'n ea;
Vei vedea că după dânsul cea dintâiu e soarta mea.
Postul care îţi rămâne e destul de strălucit
Numai să te 'nchini cu cinste celui îndumnezeit.
Vezi ce sântem noi acuma şi ce mai naint' am fost.
Ce gândeşti că e mulţimea, acest norod orb, slab, prost?
Este într'adins în lume pentru cei mari a robi,
A se minuna, a crede, a suferi, mulţumi;
Vin cu noi şi 'mpărăţeşte de te temi a te pleca;
Gustă din mărimea noastră, acest prilej nu lăsa.
In loc d'a urma mulţimei fă-o a se îngrozi:
Acest drept este pravilnic celor ce-o ştiu învârti.

ZOPIR

Numai lui Mahomet, ţie, şi l'ai voştri următori
Voiesc să însuflu groaza, iar nu l'aceşti crezători,
Ce! vrei să vezi pe Şeriful al senatului cel sfânt
A 'ncoruna un răscolnic, călcător de jurământ?
Nu tăgăduesc, Omare, c'acest trufaş vrăjâtor
N'are duh şi iscusinţă, că nu e 'nduplecător.
Vrednicia lui ca tine o cunosc mai cu prisos.
Un erou ar fi fost poate când ar fi şi virtuos:
Dar vânzarea, viclenia, de el nu se deslipesc,
Şi tiranii au aceasta darul lor cel mai firesc.

www.dacoromanica.ro

Amăgitoarea lui milă atât n'o mai înălța;
Al lui meșteșug mai mare este de a-și răzbuna.
Fiul lui d'această mână 'ndestulată se jărtfi,
Lupta aceasta din urmă a mea sete potoli.
Al meu glas goni pe tatăl ca p'un viclean ticălos;
Al meu braț ca răzbunarea pe fiul răsturnă jos,
Ura mea este nestinsă și nu se va 'ndupleca
Intocmai c'a lui mânie ce-adapă inima sa.
Mai întâiu d'a intra 'n Meca trebue a mă jărtfi,
Și pe tâlhar niciodată dreptul nu-l va 'ngădui.

OMAR

Mahomet îți dă dovadă că el știe a ierta,
Ia-te numai dupe pilda ce voiește el a-ți da:
El împărțește cu tine prăzile ce am luat
Dela împărați și neamuri ce-al său braț a închinat.
Pune un preț pentru pace, pe Palmira iar ce cei?
Tot al nostru e 'nainte-ți, cere, ia ori câte vrei.

ZOPIR

Omar! Eu mă mir de tine, — gândești a mă înșăla?
A-mi vinde a mea rușine și pacea a spicula?
Pe rușinata-i avere strânsă din nelegiuiri
Vrei ca să dau pe Palmira vierșunatelor poftiri,
Subt ochii fără de sațiu și de cele sfinte furi?
Ea nu este d'a fi roabă nimicitelor fărturi;
Eu voiu s'o smulg, să o mântui d'un tiran amăgitor,
Dărăpănător de pravili, de năravuri stricător.
Nerușinat, desfrânate, îndrăsnești a căuta
A stăpânului tău față fără a te rușina?
A ta frunte ce te vinde de cuget n'a obosit?
S'o mai ardici ai putere? Poți să mai fii odihnit?
Ai putut și pân' aicea cugetul a înfrunta
C'obraz deschis înainte-mi falnic a te arăta?
In cer nu îți vezi osânda? Trăsnetul nu a căzut
Pe inima-ți răzvrătită ce odată l-a vândut?

OMAR

Imi vorbești tot ca un jude carele ne 'nduplecat
Sperie în tribunalu-i p'osânditul vinovat.
Vorbește ca un ministru și răspunde cu cuvânt
Unui sol celui mai mare împărat dupre pământ.

www.dacoromanica.ro

ZOPIR

De unde la el ast titlu? Cine l-a încorunat?

OMAR

Biruința. — Și cinstește slava ce l-a 'nconjurat;
Teme-te d'a lui putere! El ca un învingător
Pretutindeni va să fie și de pace dătător.
P'ale lui Zairbar prunturi oștirile se gătesc
Spre 'ncunjurarea cetății, și toate se uneltesc.
Sângele ce-o să se verse trebue a-l mântui;
Mahomet despre aceasta voiește a te 'ntâlni.

ZOPIR

Cine? Mahomet! El însuși?

OMAR

Dar, și te jură-a 'ntâmpina...

ZOPIR

Vânzător! Când aste locuri singur eu aș guverna,
Numai cu a ta pedeapsă mi-ar fi singurul răspuns.

OMAR

Zopir, greșita-ți virtute de milă tot m'a pătruns;
Insă pentrucă domnește și un senat sgomotos
Și și el se 'mpărtășește de înlărmatul folos
Al ocârmuirii tale, mă duc cu el a vorbi

ZOPIR

Urmez și eu după tine. Vom vedea ce va ieși.
Acolo eu Dumnezei, legi, țara voiu apăra.
Păcătosul tău glas, vino, cu-al meu a-l alătura.
Propovăduind o groază, un Dumnezeu gonitor,
Ce-un viclean cu-armele 'n mână îl vestește tutulor.
Fanor, vino după mine un vânzător a 'mbrânci.
Vânzător se socotește oricine-l va suferi.
Nimicind ale lui planuri, trufia-i a împila,
A îi pregăti osânda, sau groapa mea a săpa.
De mă v'asculta senatul și brațu-mi va sprijini,
D'un tiran patria, lumea să grăbim a mântui.

(Sfârșitul actului întâi)

www.dacoromanica.ro

ACTUL II

ȘENA I

ZEID, PALMIRA

PALMIRA

Care Dumnezeu te-aduce în grozavul acest zid?
S'a sfârșit a mea durere, te mai văz iarăși, Zeid?

ZEID

Tu, a soarte-mi îndulcire și al vieții-mi Dumnezeu!
Palmiro! Sânt lângă tine? Doamne! Nu m'amăgesc eu?
Din acea ziuă de sânge în care-un vrăjmaș barbar,
De tabăra noastr' aproape, pe pruntul lui Zairbar,
Veni din brațe-mi să smulgă viața-mi și prada sa;
D'atunci de tine departe, întins făr' a răsufla,
P'a morților rămășâță glasul meu cel plângător,
Chema moartea la el surdă p'acest mal răsunător.
O, tu, scumpa mea Palmiră! In ce spaime-au cufundat
Crudele tale primejdii al meu suflet sfâșiat:
Focul, frica, nerăbdarea, ah! toate îmi împuta
Pentru ce să amân ziua, ceasul de a-mi răzbuna.
O, cât grăbeam eu asaltul ce atât a 'ntârziat!
Și doream ceasu' 'njungherii și de sânge îmbătat!
Eram dator cu-a mea mână cetatea a 'nvolvora,
Aceea unde Palmira plângea libertatea sa.
In sfârșit naltele gânduri prooroculuĭ ceresc,
Ce nu cuteaz' a coprinde duhul cel slab omenesc,
Trimit pe Omar aicea ca pe un alt Mahomet;

www.dacoromanica.ro

Eu aflu, sbor, cin' mă ţine? ş'aci cer un amanet;
Viu, mă făgăduesc singur, credinţa mea toţi o vor,
Mă dau rob de bună voie cu tine aci să mor.

PALMIRA

Zeid! puţin înainte până când sosirea ta
A mea desnădăjduire veni a astâmpăra,
Căzui în genuchi cu lacrămi la trufaşu-mi răpitor:
I-am zis: vezi inima-mi, gândul, şi cunoaşte taina lor;
Viaţa mea e în taberi de unde m'am despărţit:
Dă-mi singurul al meu bine şi de care m'ai lipsit.
Vorbindu-i, a mele lacrămi picioarele lui uda,
Şi a lui tăgăduire minţile mi le lua.
Vedeam că lumina 'n ochii-mi începea a se 'negri,
Inima, viaţa 'n mine simţeam a mă părăsi,
Nici o umbră de nădejde de nicăiri nu zăream,
Zeid! Dumnezeu te-aduse, căci altfel eu mă sfârşam.

ZEID

Cine lacrămile tale n'a putut a le simţi?

PALMIRA

Zopir. Cu toate că mila vedeam a îl stăpâni,
Insă mai în urmă, crudul, putu a îmi arăta
Că din ast loc nu se poate nimenea a mă lua.

ZEID

Barbarul! se amăgeşte; Mahomet, stăpânul meu,
Omar, ne 'nvinsul războinic şi... iubitul tău... dar, eu!
(Căci îndrăsnesc după dânşii şi eu a mă rândui;
Iartă-mi cu această mândră nădejde a mă făli)
Vom opri aceste lacrămi, fiarăle-ţi vom sfărâma,
Foc, sânge, tot se găteşte a te scoate, - a răzbuna.
Al lui Mahomet, al nostru Dumnezeu apărător,
Dumnezeu, d'a cărui steaguri sânt cel dintâiu purtător,
Dumnezeu, care Medina putu a dărăpăna,
La picioare-ne, acela şi Meca va răsturna.
Omar este în cetate; norodul, cum l-a văzut,
Nici decum larma şi groaza a 'ntârâta n'a putut,
Ce totd'auna însuflă un vrăjmaş biruitor,
Ci cu-al lui Mahomet nume el este izbânditor.

www.dacoromanica.ro

PALMIRA

Ah! Mahomet ne iubește, lanțul meu va sfărâma,
Ș'a noastre inimi unite el va binecuvânta,
Aceste inimi curate ce 'n veci lui le închinăm,
Ah, când va veni aicea? căci în fiară ne aflăm!

ȘENA II

PALMIRA, ZEID, OMAR

OMAR

Nădejdea vă 'ncredințează, fiarăle vi s'au sdrobit,
Iată Mahomet că vine, cerul de voi a 'ngrijit.

ZEID

El?

PALMIRA

Augustul nostru tată?

OMAR

Senatului adunat
Mahomet, duhu-i prin mine, acestfel a cuvântat:
«Trimisul acest din ceruri războinic neauzit,
«Acest om, prooroc mare, între voi s'a pomenit,
«Să făcu stăpân și reazăm la atâția împărați,
«Și voi, cetățean al vostru, între voi să nu-l lăsați?
«Ce! el vine a vă pierde sau a vă dărăpăna?
«A vă sprijini el vine și mai mult a vă 'nvăța,
«Nu pe oameni, ci în inimi putere-a-și statornici».
Al meu glas mai tot senatul începu a cumpăni,
Duhurile a aprinde și 'nvinse-a le legăna.
Zopir, văzând că cuvântul cel drept va îndupleca,
Vru să adune norodul, cu el a se sprijini:
S'adună, dar nu pierz vremea, după el sosesc aci;
Vorbesc, îmblânzesc, amerinț, făgăduesc, îngrozesc
Și porțile a dăschide lui Mahomet izbândesc!
Acum dup'o izgonire, după cincisprezece ani,
Intr'ocolit de vitejii, războinicii Musulmani.
Cei mai buni ai săi prieteni lângă dânsul strejuesc,

www.dacoromanica.ro

Toţi, Ali, Ercid şi Amon de el nu se dăslipesc.
Cum intră, toţi năvăliră, înainte-i alerga,
Şi prin felurimi de şopte fieşcare îl urma:
Unul credea că 'n el vede pe al său mântuitor;
Altul turbat scrâşnea dinţii dup' al său apăsător,
Unii-l amerinţa iară, hulindu-l şi blestemând,
Alţii cădea la picioare-i c'umilinţă sărutând,
Şi noi făceam să răsune în acest norod mişcat,
Strigând: «Libertate! Pace! Dumnezeu adevărat!»
Zopir, veştejit cu totul, limba, buzele-şi muşca,
Vărsa veninul turbării ce inima-i secera.
Mahomet prin a lor sgomot, maslinu 'n mână ţiind,
Cu o frunte prea senină nainta neîngrijind.
A armelor încetare peste tot s'a publicat...
Iată că însuşi el vine; tinerilor, aţi scăpat.

ŞENA III

MAHOMET, OMAR, ALI, ERCID, ZEID, PALMIRA, SUITĂ

MAHOMET

Reazămè nebiruite pea naltei mele puteri,
Prieteni şi ale mele cele mai dintâiu averi;
Ali, Morad, Ercid, Amon! către norod vă grăbiţi,
Mergeţi şi într'al meu nume pe toţi îi povăţuiţi;
Spuneţi c'adevărul numai de acum va 'mpărăţi,
Un Dumnezeu au a crede, dar mai mult a se 'ngrozi...
Zeid! tu aici ce cauţi?

ZEID

Părinte, stăpânul meu!
Inaintea mea pâşaşte cel în tine Dumnezeu,
Gat' a muri pentru tine, mai supus din toţi cei drepţi,
Mai nainte de poruncă-ţi...

MAHOMET

Trebuia să o aştepţi.
Cela ce trece măsura nu ştie mă mulţumi;
Eu lui Dumnezeu fac slujbă, voi învăţaţi a-mi sluji.

www.dacoromanica.ro

PALMIRA

Ah, părinte și stăpâne, iartă nerăbdarea sa,
Crescuți din copilărie subt blânda 'ngrijirea ta,
Tot acele simtimente p'amândoi ne-a însuflețit,
Ah! tristele mele zile încă nu au contenit!
Departe de el, de tine, destul roabă am răbdat,
Ochii mei necați în lacrămi acuma s'au luminat.
Ceasul fericirei mele vei putea învenina?

MAHOMET

Palmiro! atât ajunge... citesc în inima ta...
Nimic nu fii îngrijită, nimic nu te speria;
Mergi, deși trone, altare, aținteză mintea mea,
Insă ochii-mi p'a ta soartă sânt deșchiși necontenit,
Și vor priveghea asupră-ți ca p'univers, neclintit.
(Către Zeid)
Tu mergi dup' ai mei războinici; Palmiro, n'ai să mai gemi,
Ci dând lui Dumnezeu slavă, de Zopir ai să te temi.

ȘENA IV

MAHOMET, OMAR

MAHOMET

Tu rămâi aci, Omare; e vremea a-ți desvăli
Adâncul inimii mele, tainele-a-ți descoperi...
Zăbava obicinuită unui războiu îndoios,
Poate încă să 'ntârzie drumul meu cel strălucios.
Nu trebue să dăm vreme oamenilor luminați
Să-și asigureze ochii de lumină 'ntunecați.
Al meu prea iubit prieten! prejudecățile sânt
Stăpâni și frâu la noroade, împărați cu un cuvânt.
Știi ce-oracol să vestise și ce vorbe au ieșit
Pentru cel trimis din ceruri și ce i-au proorocit:
« Cum că priimit în Meca ș'în tot locul biruind
« Va intra în aste ziduri cu pace, nerăzboind ».
Așa eu sgomotul lumii ș'ale sale rătăciri
Le 'ntorsei spre folosința-mi, spre-ale mele izbândiri.
Insă până când ai noștri din nou se vor încerca
P'acest norod nestatornic de tot a-l îndupleca,
Cum privești tu pe Palmira dimpreună cu Zeid?

www.dacoromanica.ro

OMAR

Eu văz că 'ntre toţi copiii ce s'au crescut de Ercid,
Cari, hrăniţi cu-a ta lege, formaţi după voia ta,
L'al tău Dumnezeu, la tine, învăţar' a se 'nchina,
Nici unul nu te slujaşte ca dânşii de înrâvnat,
Cu inima închinată, cu duhul cel mai focat;
Cei mai supuşi sânt, c'o vorbă, între ai tăi Musulmani.

MAHOMET

Ah! eu n'am, scumpe Omare, mai mari decât ei duşmani.
Ei se iubesc! — şi ajunge.

OMAR

Pentru ce împuţăciuni?...

MAHOMET

Tu ştii furiile mele ş'ale mele slăbiciuni.

OMAR

Ce fel?

MAHOMET

Tu ştii foarte bine ce simtiment vingător
In inima mea, în pieptu-mi, e cel dintâiu domnitor.
Stăpânit de grija lumii, de sgomot înconjurat,
Cu-armele, şeptru, altare, braţul meu însărcinat,
Viaţa mea e o luptă; neodihna m'a 'nsoţit;
Asprimea şi cumpătarea al lor m'au obicinuit.
Eu am gonit dela mine dulceţile omeneşti,
Ce între neamuri hrăneşte moliciuni dobitoceşti.
Prin nisipuri arzătoare, preste stâncele pustii,
Cu tine-am răbdat arsură, vânturi, ploaie, vijălii.
Amorul mă odihneşte, el singur m'a mângâiat,
Idolul muncilor mele ce în veci am tămâiat.
Patimă tot d'opotrivă cu 'nsuşi Dumnezeul meu
Prin care trăesc, răsuflu, lucrez, mă răscumpăr eu;
Patimă atât de mare cât şi ambiţia mea
Ş'a cării furii grozave o covârşăsc şi pe ea. —
In taină eu pe Palmira, făr' a şti ea, o iubesc
Şi din soţiile mele pe dânsa o preferesc.
Poţi socoti covârşirea mândrei mele gelozii,

www.dacoromanica.ro

Primejdioasele-i furii, cumplitele-i grozăvii,
Când Palmira la picioare-mi printr'un simtiment fatal
Va despreţui trufia-mi şi îmi va da un rival?

OMAR

Şi nu ţi-ai răzbunat oare?

MAHOMET

Socoteşte d'am putut.
Află-l întâiu cine este şi judică un minut.
Cunoaşte nelegiuirea astor vrăjmaşi aşteptaţi. —
Tiranul al meu protivnic i-a născut, şi ei sânt fraţi.

OMAR

Cum? Zopir?

MAHOMET

Dar, le e tată: Ercid în mâini mi i-a dat,
Cincisprczece ani sânt astăzi de când i-am îmbrăţişat.
In sânul meu cu 'ngrijire p'aşti şărpi primejdioşi cresc,
Ş'acum făr' a se cunoaşte amândoi mă otrăvesc.
Am aţâţat cu-a mea mână focul lor nelegiuit.
Cerul păcatele toate aicea le-a grămădit.
Voiu... iată tatăl lor vine, ochii săi înflăcăraţi
Către noi îşi varsă ura de mânie îmbătaţi.
Omar, ia seama la toate, şi Ercid cu streaja sa
Privigheze aci poarta. Mă 'nţelegi? în seama ta
Mă las; vin', dă-mi socoteala; vezi de trebue-a grăbi
Sau a 'ntârzia lovirea prin care-mi voiu izbândi.

ŞENA V

ZOPIR, MAHOMET

ZOPIR

Ah! durere povăroasă, adânc al morţii lăcaş!
Eu să priimesc aicea p'acest al lumii vrăjmaş?

MAHOMET

Mai aproape; vezi că cerul voieşte a ne uni:
Iată Mahomet, n'ai frică, vorbeşte făr'a ruşi.

www.dacoromanica.ro

ZOPIR

D'a ta viclenie numai şi de tine am ruşât
Ce 'n prăpastia pierzării patria ta ai târît;
De tine, a cărui mână seamănă nelegiuiri,
Şi naşte 'n mijlocul păcii războiu, vrajbă, ne 'nfrăţiri.
Intre noi numele-ţi numai casele a despărţit
Şi părinţi, soţi, fii, fraţi, rude, numiri drage au lipsit.
Pacea pentru tine este un prilej folositor
Ca să poţi c'odihn' a 'nfige fierul în inima lor.
Vrajba civilă 'n tot locul pe urmă-ţi a răsărit,
De 'ndrăsneală, 'nşălăciune, amestec nelegiuit!
Tiran cumplit plin de sânge, astfel în patria ta
Vii să-ţi vesteşti Dumnezeul şi pacea nouă a da?

MAHOMET

De n'ar fi Zopir acela către care răspunz eu
Aş face ca să vorbească însuşi Dumnezeul meu.
In mâinele-mi sângerate Coran, sabia ţiind,
Cealaltă lume-aş face să tacă înmărmurind;
Al meu glas într'a lor inimi ca tunetu-ar răsuna,
Şi la pământ a lor frunte aş vedea a se pleca;
Dar îţi vorbesc ca om numai, n'am ce a-ţi acoperi;
Mă simţ în destul de mare, n'am de ce a te-amăgi.
Vezi Mahomet cine este: eşti singur, şi singur sânt.
Sânt ambiţios; ascultă: — cine nu e pe pământ?
Insă 'mpărat niciodată, sau pontif, sau căpitan,
Nimini nu-şi făcu ca mine un astfel de mare plan.
Fiece norod pe rându-i pre pământ a strălucit,
Prin legi, ştiinţi, meşteşuguri, prin războaie s'a slăvit;
In sfârşit şi Arabiei vremea, rândul i-a sosit.
Norodul acest războinic, d'aţâţi ani nepomenit,
Lăsa 'n pustiile sale slava-i a înţeleni;
Iată acum zile nouă care pot a îl mări.
Vezi del' apus, răsărituri, universul pustiit,
Persia sângerând încă şi tronul său şovăit,
India roabă, fricoasă, şi Eghiptul apuind,
Ale lui Constantin ziduri de slava lor eclipsind,
Romana împărăţie pretutindenea scăzând,
Sfâşiat acest trup mare, mădularele-i căzând
Se trândăvesc râsipite; şi noi ce mai aşteptăm?
Pe ale lumei ruine Arabia să 'nălţăm.

www.dacoromanica.ro

Trebue-o credință nouă, trebuesc fiară mai noi,
Pentru oarbele noroade a 'mpărăți sântem noi.
In Asia Zoroastru, Osiris la Eghipteni,
Și Numa în Italia, Minos între Cretieni
(Noroade făr 'obiceiuri, credință, stăpânitori)
Ei de legi nesăvârșite stătură întocmitori;
Eu viu dup' atâtea veacuri să schimb aste groase legi,
Aduc un jug mult mai nobil la neamuri, noroade 'ntregi.
A mea curata credință, zeii mincinoși surpând,
Imi statornicează slava pe care o vezi crescând.
Nu îmi amăgesc eu țara, precum vrei a-mi împuta,
Ci-i dărapăn slăbiciunea ș' idololatria sa.
Subt un împărat, credință, eu viu ca să o unesc,
Și ca s'o fac strălucită, trebue să o robesc.

ZOPIR

Astea-s planurile tale!!! Și tu, îndrăsneala ta
Ați rămas acum pământul după voia-ți a schimba?
Tu vrei cu moartea în mână oamenii a îngrozi
Și le poruncești în silă ca tine a se gândi;
Tu prazi și pustiezi lumea, și zici c'o povățuești.
Ah! daca prin rătăcire să lasă s'o amăgești,
Dac'a minciunilor noapte putu a ne 'ntuneca;
Prin care torțe de moarte voiești a ne lumina?
Care drept este asupră-ți a 'nvăța, a proroci,
A povățui altare și stăpân a te numi?

MAHOMET

Dreptul ce-au în duhuri slabe, duhurile cele mari,
Ce norodul îl dă singur și slabii celor mai tari.

ZOPIR

Ce fel! oricine se scoală și mai semeț va gândi
Are drept a 'nșăla lumea și din nou a o robi?
Ce! amăgind ei cu mărime nu mai sânt amăgitori?

MAHOMET

Dar. Eu îți cunosc norodul și sânt toți priimitori
De amăgiri, rătăcire, fără de care nu pot.
Adevărată-ori greșită, credința mea peste tot

www.dacoromanica.ro

Este prea de trebuință; neamuri o au cunoscut.
Dumnezeii tăi ce bine sau ce folos ți-au făcut?
Pre lâng' ale lor altare ce laure vezi crescând?
Eresul tău fără slavă pe muritori împilând,
Desbărbătează 'ndrăsneala și face pe om fricos:
Al meu sufletul înalță și îl face virtuos;
Eroi face a mea lege.

ZOPIR

Zi tâlhari și prădători.
Du-ți fermecu 'n alte locuri și școala de vânzători;
Mergi de îți laudă vraja în Medina ce domnești,
Unde cu steaguri se primblă apostolii ce-amăgești;
Unde cei deopotrivă-ți la picioarele-ți ascult.

MAHOMET

D'opotrivă! câtă vreme de când eu nu am mai mult.
Eu fac să tremure Meca și 'n Medina poruncesc;
Crezi în mine și ia pacea, de te temi să te sdrobesc.

ZOPIR

Pacea e numai în gură-ți; o! cum în inimă-ți șăz.
Vrei să mă 'nșăli și pă mine?

MAHOMET

Nici o nevoie nu văz.
Cel slab numai amăgește, cel tare e comandând;
Poruncind m'ei vedea mâine ce acum mă vezi cerând:
Mâine pociu subt a mea slujbă și în jug a-te vedea,
In vreme ce azi prieten eu voiesc a te avea.

ZOPIR

Cine prieteni? Noi, crude? O, ce vraje! ce minciuni!
Știi tu vr'un Dumnezeu care să fac' atâtea minuni?

MAHOMET

Știu unul foarte puternic și totd'auna 'nțeles,
Ce acum îți vorbește.

www.dacoromanica.ro

ZOPIR

Care?

MAHOMET

Nevoia, – al tău interes.

ZOPIR

Mai lesne iadul cu cerul vor putea a se uni
Decât prin oricare noduri noi a ne 'mprieteni.
Dumnezeu, eu am dreptatea; tu interesu-ai luat.
Intr'aceşti doi neprieteni nu poate a fi tractat.
Răspunde-mi: — care-ar fi oare temeiul, de poţi să-mi spui,
Prieteşugului groaznec ce acuma îmi propui?
Nu cumva fiul tău oare ce braţul meu îl jărtfi,
Sau al fiilor mei sânge care mâna-ţi răspândi?

MAHOMET

Negreşit, fiii tăi înşuşi, — află taina în sfârşit
Ce la nimeni pân' acum eu nu am destăinuit —,
Tu verşi lacrămi pentru dânşii, şi ei amândoi trăesc.

ZOPIR

Ce-ai zis! O zi norocită! O cerule! m'amăgesc? —
Şi de trăesc, dela tine trebui să aflu eu?

HAMOMET

Crescuţi în a mea oştire, se află în lanţul meu.

ZOPIR

Cine? fiii mei robi ţie! ş'au putut a îţi sluji?

MAHOMET

Mâinile mele prea darnici binevoiră-a-i hrăni.

ZOPIR

Şi cum! ura ta, turbarea, pe dânşii nu năvălesc?

www.dacoromanica.ro

MAHOMET

Eu pentru părinți copiii nici de cum nu osândesc.

ZOPIR

Spune-mi, care le e soarta, vorbește-mi mai lămurit.

MAHOMET

In mâna mea le e viața, ș'acum vremea a sosit,
N'ai să zici decât o vorbă; eu îi las în voia ta.

ZOPIR

Eu pociu să-i scap! cu ce titlu? și ce trebue a da?
Pentru ei vrei al meu sânge? In locul lor să robesc?

MAHOMET

Nu. Să-mi fii ajutor numai lumea să o amăgesc.
Voiu ca să aduci pe Meca credința ta a lăsa
Și tu mai întâiu l'aceasta pildă trebue a da;
Noroadelor îngrozite Alcoranul a vesti,
A 'ngenuchia la picioare-mi, prooroc a mă slăvi:
Atunci fiul ți-este 'n mână și eu ginere îți sânt.

ZOPIR

Mahomet, vezi că sânt tată; putere n'am, nici cuvânt...
Dup' atâți ani plini de jale, copiii mei a găsi,
A-i vedea iară în brațe-mi ș 'între dânșii a muri,
E singura fericire l'al meu suflet obosit;
Dar, daca din două una s'aleg voiu fi osândit:
A 'nchina credinții tale necăjâta țara mea,
Sau cu însuși a mea mână p'amândoi a înjunghia,
Mahomet, pe Zopir află c'alegerea și-a făcut;
Nu fii la nicio 'ndoială. Adio. — M'ai cunoscut.

MAHOMET (singur)

Cetățean plin de trufie, bătrân neînduplecat;
Dar și eu și mai mult, crude, știu să fiu mai ne'mpăcat.

www.dacoromanica.ro

ŞENA VI

MAHOMET, OMAR

OMAR

Mahomet, nu pierde vremea, căci altfel sântem pierduţi.
Tiranii cu-ale lor taine în sfârşit îmi sânt vânduţi.
Mâine tot se dă pe faţă, mâine aici te opresc,
Mâine Zopir porunceşte, şi viaţa ta o pândesc.
Senatul pe jumătate acuma te osândi,
Şi neîndrăsnind în faţă, pe ascuns te va izbi.
Ei un erou a ucide zic cum că îl osândesc
Ş'al lor complot de osândă judecată numesc.

MAHOMET

Vor simţi cum e osânda, furia mea vor vedea;
Nu mă turbur, căci gonirea în veci fu spre slava mea.
Zopir îşi va pierde capul.

OMAR

Ah! la picioare-ţi căzând,
Rămăşâţa ceealaltă vei vedea-o tremurând.
Dar mai mult nu pierde vremea.

MAHOMET

Dar cu 'ncetul să grăbim.
Mânia fie mânie, şi cu minte să pâşim. —
Trebue să ascunz mâna care moartea va purta
Şi bănuiala mulţimii dela mine-a depărta.

OMAR

Fapta e despreţuită.

MAHOMET

Ne e însă spre folos;
Nu trebue-a trage ura norodului sgomotos.
Un braţ mi-e de trebuinţă, ce 'ndreptat de glasul meu,
Să se 'ncarce cu omorul, şi rodul să îl am eu.

www.dacoromanica.ro

OMAR

La o acestfel de slujbă eu răspunz pentru Zeid.

MAHOMET

Pentru el?

OMAR

Poate fi singur un astfel de omucid,
Cum e la Zopir depozit, singur poate a-l izbi
Printr'ascuns; şi tu de dânsul să poţi a te mântui.
Ceilalţi iubiţi de tine, la cercarea care au
Râvna le e măsurată, primejdiei nu se dau:
Ei sânt toţi în acea vârstă ce acum i-a şi format,
Şi vălul credulităţii după ochi li s'a luat.
Aci e de trebuinţă un duh mai nevinovat,
O inimă mai curată, un piept mai îmbărbătat.
Nălucirea, în junie îşi găseşte vremea sa,
Ş' în Zeid acuma fierbe râvna şi credinţa ta.
El e leu plin d'ascultare la glasul ce-l va 'ndrepta.

MAHOMET

Cine? fratele Palmirei?

OMAR

Numai el te va 'mpăca.

MAHOMET

Urăsc pe Zeid; ş'ast nume nu pociu să-l mai auz eu;
Incă strigă răzbunare cenuşa fiului meu:
Insă tu cunoşti p'aceea pe care eu o iubesc;
Vezi că în aceste locuri, ce prăpastii ocolesc,
Eu am venit, tron, altare, jărtfe, prinos a căta,
A unui norod prea mândru duhurile a 'ncânta;
Pe Zopir oricum a pierde şi însuşi pe al lui fiu;
Omar, trebue prea bine cumpăna 'n mână s'o ţiu:
Să văz interesul, ura, unde mă povăţuesc,
Amorul, de care astăzi şi nevrând mă stăpânesc,
Religia, ce ea numai pân' aci m'a 'ncorunat,
Nevoia, ce are dreptul orice de a-i fi iertat.

(Sfârşitul actului al doilea),

www.dacoromanica.ro

ACTUL III

ȘENA I

ZEID, PALMIRA

PALMIRA

Unde te duci? — Spune-mi dară jărtfa ce-ai a săvârși.
Sfânta dreptate ce sânge mai cere a răspândi?
Zeid, nu mă lăsa astfel.

ZEID

Cerul va a mă chema,
Cere brațul meu spre slujbă-i, eu merg a mă închina.
Omar negreșit voiește c'un jurământ necoprins
Să m'apropie mai tare d'al meu stăpân neînvins.
Mă duc să jur înainte-i că mor pentru legea sa,
Și pe urmă pentru tine mai am numai a jura.

PALMIRA

Pentru ce să nu fiu față și eu l' acest jurământ?
Singură, tot mă 'ngrozește în ast acoperemânt;
Neștiința mi-e o spaimă; ș' în loc a m'astâmpăra
Omar de vânzări îmi spune, de sânge a se vărsa,
D'ale senatului furii, de al lui Zopir complot,
De focuri care stau gata a se 'ntinde peste tot,
Că grozavul fier așteaptă, tot s'armează a lovi.
Proorocul mi-a spus însuși; nu e d'a se îndoi.
De Zopir numai mi-e frică, și toată iar groaza mea
Mi-este numai pentru tine.

www.dacoromanica.ro

ZEID

Eu n'aș crede a avea
Zopir un astfel de suflet viclean și înveninat.
Când astăzi eu ca depozit la el m'am înfățișat,
De a lui nobilitate ș'omenie mă miram
Ș'un ce puternic în mine și necunoscut simțeam
Că pân' la el al meu suflet fiorat îl înălța,
Și inima-mi adormită repede se deștepta;
Nu știu, numele-i sau vârsta a îl cinsti mă silea,
Sau fața 'ncuviințată inima lui mi-ascundea;
Ori că 'n acele minute când aci te-am întâlnit
Sufletu-mi de fericirea-i întreg fiind stăpânit,
Uitând durerile sale, orice groază el gonea,
Ș'alt nimic decât pe tine nu cunoștea, nu vedea;
Astfel a fi lângă dânsul eu mă simțeam fericit.
Acum voiu să-mi crească ura, pentrucă m'am amăgit;
Insă cu toată mânia ce voiu a mă 'nsufleți,
Ce greu e să urăști omul pe care vreai a iubi.

PALMIRA

O! cerul cu ce 'ngrijire voi a ne-asemăna!
Ș'a noastre inimi legate la toate a 'mpreuna!
Fără dragostea cea dulce, nod ce în veci va lega
Intru o unire sfântă inima mea cu a ta;
Fără cereasca credință ce Mahomet mi-a 'nsuflat,
Urând pe Zopir, știința prea grozav m'ar fi mustrat.

ZEID

Mustrări deșarte de cuget acuma să le lăsăm,
Și glasul dumnezeirii ce slujim să ascultăm.
Mă duc; jurământul groaznic oricum trebue a-mi da.
Dumnezeu ce-mi vede râvna acela ne v'ajuta;
Și îngrijitorul nostru, pontiful și împărat,
Ne va sfinți cu-a sa mână amorul nevinovat.
Adio. Spre dobândirea-ți orice întrebuințez,
Simțire, groază, primejdii, cu tot mă lupt ș'înfruntez.

ȘENA II

PALMIRA

De o neagră presimțire sufletul nu-l pociu scăpa;

www.dacoromanica.ro

Tot m'amerinţă şi însuşi fericirea ce-aş gusta.
Amorul ce 'ndulcea singur starea aceştii robii,
Această zi prea dorită e o zi de grozăvii.
Ce jurământ va fi asta? ah! toate mă îngrozesc!
Zopir îmi aduce spaimă, ş'oriçe 'ntâmpin bănuesc.
Pe Mahomet chem în frica-mi; ş'inima mea mărmurind
Tainice fiori l'ast nume năvălesc şi o coprind,
In adânca mea cinstire ce-mi insufl' acest om sfânt
Ori de Zopir sau de dânsul tot în acea spaimă sânt.
Dumnezeule, mă scapă de gânduri ce mă 'ngrozesc,
Glasul tău îl urmez oarbă şi fricoasă îţi slujesc.
Aibi milă d'atâtea lacrimi, vezi grozavul lor izvor.

ŞENA III

MAHOMET, PALMIRA

PALMIRA

Ah! un Dumnezeu te-aduce întru al meu ajutor,
Stăpâne! Zeid...

MAHOMET

Ei bine! D'unde-ţi vine groaza ta?
Câţi se află lângă mine n'au de a se 'nfricoşa.

PALMIRA

Ah! Stăpâne, dar durerea tu mai mult mi-ai aţâţat.
Cerule! ah! mă cutremur! Sufletul ţi-e speriat!
Acuma întâiaşi dată eu te văz îngălbenind.

MAHOMET

Palmiro! — nu pociu fi altfel, văzându-te suferind.
Cu acest chip înainte-mi, nevinovăţia ta
Indrăsneşte-a-mi spune focul ce poate m'ar supăra.
Cum a putut al tău suflet, fără a fi spăimântat,
Să hrănească o simţire care eu n'am însuflat?
A te forma, a te creşte, cu 'ngrijire m'am silit,
Ş'inima-ţi nemulţumindă asupră-mi s'a răsvrătit.

PALMIRA

Ce zici? eu înmărmurită, la picioare-ţi tremurând,

www.dacoromanica.ro

Ai mei ochi plini dc sfială s'aţintează în pământ.
Şi, după dorinţa noastră, n'ai venit singur aci,
N'ai găsit însuşi cu cale ca Zeid a mă iubi?
Aste legături curate ce cerul făcu în noi
Sânt un nod ce şi mai tare ne apropie de voi.

MAHOMET

De noduri neînţelepte totd'auna vă feriţi
Şi la orice pas veţi face foarte mult să vă gândiţi.
Căci adeseaori păcatul de aproape e urmând
După nevinovăţie, amăgind-o prea curând.
Inima lesne se 'nşală şi acest viclcan amor
Poate ajunge, Palmiro, pân' la lacrămi şi omor.

PALMIRA

Nu te 'ndoi; al meu sângc se varsă pentru Zeid.

MAHOMET

Ş' îl iubeşti tu pân'acolo?

PALMIRA

Din ziua 'n care Ercid
Pe amândoi ne supuse subt jugul tău cel sfinţit,
Acest îndemn prea puternic, de noi însuşi nesimţit,
Mergând înaintca minţii, cu vârsta noastră crescând,
Cerul prin taină-l sfinţeşte, el ce totul îndreptând,
Tu ne-ai zis c'a noastre gânduri numai dela dânsul vin,
Hotărîrea-i nu se schimbă, toate drumul lor îşi ţin.
Va putea urî amorul ce el însuşi a 'nsuflat?
Gândul nevinovăţiei va putea fi vinovat?
Aş putea fi de osândă?

MAHOMET

Dar. Trebue a te 'ngrozi.
Aşteptaţi tainele numai ce am a vă desvăli,
Aşteptaţi până când glasu-mi, în sfârşit vă va 'nvăţa
Ce este de priimire, şi ce d'a vă depărta,
Nu credeţi decât pe mine.

PALMIRA

Pe cine alt mai avem?

www.dacoromanica.ro

Robi voiei şi legii tale, noi la tine 'ngenuchem,
D'un sfânt respect ne pătrundem, supuşi şi ascultători.

MAHOMET

Multul respect, necredinţa aduce de multe ori.

PALMIRA

Când facerile-ţi de bine din gândul meu vor lipsi,
Zeid însuşi înainte-ţi grăbeasc' a mă pedepsi.

MAHOMET

Zeid?

PALMIRA

Ah! care mânie ochii tăi a 'nfuriat?

MAHOMET

Mergi — şi fii încredinţată, — nimic nu m'a turburat.
Atât numai, a ta tainä foarte mult mă umili.
Odihneşte-te asupră-mi; la orice păs vei simţi
Spune-mi că m'ei afla vrednic de încredinţarea ta.
Să ştii că del'ascultare soarta ta va atârna.
Daca de zilele tale eu singur am îngrijit,
Fii vrednică d'a ta soartă, care ţi s'a hotărît.
Orice cerul porunceşte prin Zeid a i se da,
Tu-l îndeamnă pe drum unde datoria-l va mâna:
A îşi păzi jurământul, de tine vrednic a fi.

PALMIRA

Nu te îndoi, părinte, el toate va împlini,
Eu răspunz de al lui suflet, precum şi chiar de al meu,
Zeid mai mult te slăveşte şi decât îl iubesc eu.
El vede în tine reazăm, părinte şi împărat.
Eu am depus la picioare-ţi focul meu nevinovat.
Alerg întru a ta slujbă inima lui a 'ndemna.

ŞENA IV

MAHOMET

Ce fel? să ascult eu singur spuindu-mi flacăra sa!

www.dacoromanica.ro

Ce fel? nevinovăția-i necazul meu ațâțând
Inima să mi-o pătrunză cu un fier neted și blând!
Familie hotărîtă viața mea a 'nvenina!
Neam totd'auna 'ndărătnic, ursit împotriv'a-mi sta,
In această zi grozavă, dar, chiar astăzi veți vedea
Ce poate tot deodată amorul și ura mea.

ȘENA V

MAHOMET, OMAR

OMAR

In sfârșit acum e vremea și pe Palmir'a hrăpi,
Și de a stăpâni Meca, și pe Zopir a izbi.
Numai moartea lui cetatea la picioare-ți va 'mpila:
Și iar toate sânt pierdute de nu vei întâmpina.
Singur Zeid spre aceasta poate fi din toți ales:
El pe Zopir întâlnește ș'îi vorbește foarte des.
Vezi acest loc singuratic, ast întunecos cotiș
Prin care dela palatu-ți poate merge pe furiș:
Aicea Zopir la noapte va veni a 'ngenuchia
Pe-ai săi dumnezei fantastici cu-a lui rugă-a tămâia.
Aci Zeid plin de râvnă și beat de credința ta
Lui Dumnezeu el și ție jărtfă 'n loc îl va lăsa.

MAHOMET

Omoare-l, i se cuvine; pentru păcat e născut;
Fie-i unealta și jărtfa; horărîrea mi-am făcut.
Focurile-mi, răzbunarea, legea, siguranța mea,
Osânda fatalității ce pe capu-i va cădea,
Toate o cer. Dar poți crede că de fanatism hrănit
Va fierbe, setos să verse acest sânge osândit?

OMAR

Singur, îți spui, e destoinic al tău gând a împlini;
Pricina Palmirii iară nu puțin îl va 'ntări:
Amorul și fanatismul, junia sa 'ntunecând,
Chiar de multa-i slăbiciune îl vei vedea răzbunând.

MAHOMET

Ia spune-mi, prin jurăminte inima lui ai legat?

www.dacoromanica.ro

OMAR

Groaza cea mai înoptată, nodul cel mai nestricat,
Tot, jurăminte, altare, în lanţuri ţin pe Zeid,
Cu un fier sfânt eu armat-am braţul lui cel parucid
Ş'apoi religia-l umple de furii... iată-l viind.

ŞENA VI

MAHOMET, OMAR, ZEID

MAHOMET

Fiu d'un Dumnezeu ce 'n tine acum vorbeşte trăsnind,
Prin glasul meu tu ascultă înalta voinţ'a sa:
Şi legea-i va răzbunare ş'însuşi cere-a-şi răzbuna.

ZEID

Prooroc, pontif, stăpâne, căruia sânt închinat,
Împărat de neamuri, lume, de ceruri încoronat,
Asupra fiinţei mele eşti stăpân desăvârşit;
Luminează-mi neştiinţa; eu ţie sânt hotărît.
Eu cerului răzbunare!...

MAHOMET

Dar; prin cei neputincioşi
El voieşte să 'ngrozească p'osândiţii păcătoşi.

ZEID

Dumnezeu, a cărui faţă tu venişi a 'nchipui
Ah! c'o luptă strălucită va braţul meu a cinsti!

MOHAMET

Fă ce el îţi porunceşte, alesule muritor,
Sfintei hotărîrii sale orbule împlinitor,
Crede, slăveşte-l. — Loveşte, mâna ta se va 'ntrarma
De către îngerul morţii... iată-l înaintea ta.

ZEID

Spune-mi care neprieten voieşti a îl nimici?
Ce sânge ceri să se verse? Care tiran a jărtfi?

www.dacoromanica.ro

MAHOMET

Al ucigaşului sânge, de Mahomet osândit,
Al celui ce ne goneşte, şi al cărui ne-a gonit,
Al celui ce războeşte pe al nostru Dumnezeu,
Al celui ce cu-a sa mână a jărtfit pe fiul meu,
Sângele celui mai groaznic, mai crunt, mai crud, mai turbat,
Dintre toţi vrăjmaşii noştri al celui mai ne 'mpăcat,
Al lui Zopir.

ZEID

Al lui! Cine!... al meu braţ?!

MAHOMET

Tu! — îndrăsneţ!
Fur este de cele sfinte când c'un pas astfel semeţ
Cineva 'ntâiu hotăraşte, ş'apoi se trage fricos.
A cerului hotărîre, vierme! nu rămâne jos.
Departe de a mea lege e oricine va îndrăsni
Să judece el de sine-şi, cu-ai săi ochi chiar a privi:
Acel obraznic nu este născut de a mă urma.
Slava ta singură este în tăcere-a m'asculta;
Cunoşti tu a mea putere? ştii în ce loc glasul meu
Te 'ncarcă cu hotărîrea unui singur Dumnezeu?
Daca chiar cu amăgirea ş'idololatria sa,
Meca este hotărîtă credinţă lumei a da;
Dac'acest templu al lumii, legii mele e 'nchinat;
Dac'al lui mă făcu cerul şi pontif şi împărat;
Daca Meca este sfântă, ştii tu pentru ce cuvânt?
Ibraim [1]) născut aicea; aici e al lui mormânt,
Ibraim ce la cel Vecinic braţul său şi l-a supus,
Şi fiul său spre junghere la jărtfelnic l-a adus,
Carele glasul naturei pentru cer îl îneca;
Şi tu, când cel Vecinic cere ocara-i a răzbuna,
Când eu voiesc acel sânge ce pe el va mulţumi
Şi când Dumnezeu te-alege, tu mai ai a te 'ndoi?
Fugi, nimicit idolatre, pentru aceasta născut,
Ghiaur, musulman nevrednic, pentru alt stăpân făcut.
Preţ răsplătirii-era gata, Palmira era a ta;
Dar tu o 'mbrânceşti, şi cerul îşi varsă mânia sa.

[1]) Avraam.

www.dacoromanica.ro

Trândav, şi de nimic organ al răzbunării cereşti,
Trăsnetul ce ai în mână pe capul tău îl grăbeşti.
Fugi, târaşte-te, slujaşte l'al meu vrăjmaş. Du-te, 'ţi spui.

ZEID

Crez că Dumnezeu mă strigă; tu vorbeşti, eu mă supui.

MAHOMET

Ascultă; loveşte, varsă, sângele unui păgân,
Prin moartea lui fă-te vrednic d'al cerurilor stăpân,
Ca să dobândeşti viaţa ce-aleşii săi dobândesc,
Şi vecinica fericire unde dreptii îl slăvesc.
(Către Omar)
Nu îl lăsa dupe urmă, şi ochii tăi neclintit
Să nu-l piarză din vedere; mă asculţi? fii îngrijit.

ŞENA VII

ZEID

Să omor un bătrân cărui mă aflu încredinţat!
Fără arme, apărare, de vârstă 'mpovărat!
Nu! Fără ajutor jărtfa l'altar îngenuche jos,
Şi sângele ei la ceruri este un plăcut prinos.
Şi în sfârşit spre aceasta mă alese Dumnezeu;
Am făcut şi jurământul, trebue s'o 'mplinesc eu,
O voi! ce aţi adus moartea tiranilor tutulor,
Ce au îngrozit pământul, veniţi spre-al meu ajutor;
Râvnii mele îndrăsneţe groaza voastr'adăogaţi,
Omorul sfinţească-mi braţul, şi voi îl îmbărbătaţi.
Tu, al lui Mahomet înger, înger deräpänätor,
In inima mea răvarsă al tău foc ucigător...
Ah! ce văz?

ŞENA VIII

ZOPIR, ZEID

Ce! de fiinţa-mi, Zeid, tu te îngrozeşti?
Trebue a mele gânduri c'un ochiu mai blând să priveş ti.
In mâinile mele soarta voi a te 'ncredinţa.
Nu te pociu vedea protivnic fără a mă întrista.

www.dacoromanica.ro

A armelor încetare puțin jungherea opri;
Dar stavili potopul sparge ce 'ndrăsnesc a-l stânjâni.
Mai mult nu-ți vorbesc, ajunge; dar sufletu-mi turburat,
Se 'ngrozește de primejdii care te-au înconjurat.
Scumpe Zeid, într'o vorbă, în acest vifor obștesc,
Singura a ta scăpare în casa mea îți gătesc.
Mi-e scumpă a ta viață și eu răspunz pentru ea.
Nu-mi tăgădui aceasta.

ZEID

O cer, datoria mea!
Ah Zopir! tu ești acela ce de alt nu îngrijești,
Decât cum să-mi scapi viața și cum să mă ocrotești!
(Gata să vărs al său sânge, ce-am văzut, ce-am auzit!
Mahomet, iart'; al meu suflet cu totul s'a umilit).

ZOPIR

De mila mea către tine poate că așa te miri;
Insă sânt om, și ajunge ca să am aste simțiri,
Ca să alerg spre-ajutorul al celor nenorociți,
Ce pătimesc pentru alții fără de a fi greșiți.
Dumnezei! curățiți lumea de oricare nimicit,
Ce-i place să verse sânge; și-l iertați până 'n sfârșit.

ZEID

O, ce vorbe prețuite izbesc în sufletul meu!
Poate cunoaște virtutea vrăjmașul lui Dumnezeu?

ZOPIR

Cu mult mai puțin e 'n tine pentrucă te îndoești,
Fătul meu, în ce-amăgire cu totul te părăsești!
Duhul tău, vrăjât de legea unui sângeros tiran,
Gândești păcat orice alta, afară de Musulman.
Supus cu mare cruzime l'ale lui nelegiuiri,
Până a nu mă cunoaște m'aveai plin de grozăviri.
Niște amăgiri cumplite, subt un jug greu, sângerat,
Inima-ți nevinovată în ce curse au băgat!
Eu iert toată rătăcirea unde Maomet te târî,
Dar pociu crede 'n Dumnezeul ce-ți poruncește-a urî?

www.dacoromanica.ro

ZEID

Ah, simţ că a mă supune l'acest cumplit Dumnezeu,
Şi a te urî pe tine nu poate sufletul meu.

ZOPIR

Ah, şi mai mult mă robeşte cu cât mai mult îi vorbesc,
Vârsta, nevinovăţia-i inima mi-o stăpânesc.
Un soldat oare se poate unui cumplit vrăjător,
In inima mea să afle drumul cel mai lesnitor?
Cine eşti? din care sângc Dumnezeii te-au făcut?

ZEID

Părinţi eu nu am, stăpâne, un stăpân am cunoscut,
Ce până 'n ceasul acesta l-am slujit neîncetat
Şi pe care slăbiciunea-mi, văzându-te, l-a trădat.

ZOPIR

Ce fel? nu cunoşti la cine eşti dator naşterea ta?

ZEID

Leagăn îmi fu al său templu, patrie tabăra sa.
Pe alt nu cunosc pe nimeni şi eu, cel mai norocit,
Părinteasca-i îngrijire cu mai mult o am simţit,
Din copiii ce la dânsul drept bir vin a se 'nchina.

ZOPIR

Dreapta lui recunoştinţă nu pociu a o defăima,
Dar, facerile de bine un mare drept dobândesc,
Fătul meu, în acei oameni ce ştiu de le preţuesc.
Dar cum aţi lăsat, o ceruri! Mahomet a se făli
Cu-acest drept şi 'ntr'al lui suflet atâta a stăpâni!
El pă tine, pe Palmira, ca un tată v'a crescut...
Dar de ce te 'ngrozeşti astfel? Ce ohtezi? Ce-ai cunoscut?
Tu îţi întorci dela mine chipul tău cel speriat:
De ce cuget aşa groaznic semeni a fi sfâşiat?

ZEID

Şi cine nu e, stâpâne, în astă zi de 'ngrozit?

www.dacoromanica.ro

ZOPIR

De este drept al tău cuget tu nu mai eşti d'osândit.
Vino, sângele va 'ncepe, eu voiu să scap pe al tău.

ZEID

Cerule, ce bunătate! şi eu să vărs pe al său!
O jurământ, o Palmiro! Dumnezeu răzbunător!

ZOPIR

Lasă-te într'a mea mână, nu mai fii îngrijitor.
Soarta ta stă dela mine; vino, ce te îndoeşti?

ŞENA IX

ZOPIR, ZEID, OMAR, SUITA

OMAR

(Intrând cu repeziciune)

Vânzător, Maomet te-aşteaptă; ce faci? ce te zăboveşti?

ZEID

Cerule, unde mă aflu? nu ştiu ce să hotărăsc!
Şi d'o parte şi de alta trăsnete mă îngrozesc.
Un' s'alerg? unde pociu duce acest amestic cumplit?
Unde să fug?

OMAR

La 'mpăratul de cel Vecinic prea iubit.

ZEID

Dar, merg să-mi iau jurământul de care mă 'ngrozesc eu.

ŞENA X

ZOPIR

Ah Zeid! unde te duce? Dar el nu e înc'al meu!
Iese stăpânit de spaimă, grozav desnădăjduit,

www.dacoromanica.ro

Şi inima-mi ce-l urmează cu totul m'a părăsit.
A mea milă, a lui faţă, lipsa-i, cugetul mustrat,
In simţirea-mi rătăcită fac un vifor nempăcat.
Mă duc după el.

ŞENA XI

ZOPIR, FANOR

FANOR

Citeşte ast bilet interesat,
Care un Arab pe taină acum de curând mi-a dat.

ZOPIR

Ercid! ce văz eu? o ceruri! trebui a aştepta,
In sfârşit a voastră milă chinul meu a alina?
Ercid va ca să mă vază! al cărui braţ tâlhăresc
Imi smulse, crudul, copiii din sânul meu părintesc!
Ei trăesc! Mahomet l'este al lor crunt stăpânitor,
Şi Zeid cum şi Palmira nu-şi cunosc naşterea lor!
Fiii mei! dulce nădejde ce nu cutez asculta!
Ah, a mea nenorocire nu-mi iart'a mă bucura.
Presimţire încurcată! trebue eu să te crez?
O al meu sânge! o lacrămi! bucurie ce te pierz!
Inima mea nu e 'n stare aste mişcări a răbda:
D'alerg, eu mă văz aproape fiii mei a 'mbrăţişa,
Şi de mă opresc, fricoasa durerea mea ascultând,
Aude ţipăt de sânge, să 'ngrozeşte tremurând.
Să văz pă Ercid ce-mi zice. Acum noaptea hotărît
Printr'ascuns îndat'aicea să mi-l bage negreşit;
Chiar în altarul acesta unde lacrămi ce-am vărsat
Au ostenit Dumnezeii ce poate s'au împăcat.
Dumnezei! daţi-mi copiii! o dumnezei, voi puteţi
Două minuni generoase la virtute să 'ntorceţi,
Care întru curăţie amândouă s'au născut,
Şi un viclean de osândă amăgind le-a abătut.
Dac'a mea nenorocire astfel mă va osândi,
Ca să n'am eu mulţumire, ei fiii mei de a fi,
Ah! voiesc să-i iau de suflet şi să fiu eu tat'al lor,
Să-mi alinez dorul, focul, şi pe braţul lor să mor.

(Sfârşitul actului al treilea)

www.dacoromanica.ro

ACTUL IV

ŞENA I

MAHOMET, OMAR

OMAR

Dar, a aceştii taini mare ţesătura s'a vădit,
Slava ta este 'n primejdii, mormântul ţi-este gătit.
Zeid ţi să va supune: dar cum văz eu va afla
Mai întâiu taina grozavă, până când inima sa,
De glasul tău întărită, va aţâţa al său foc.

MAHOMET

O, cer!

OMAR

Ercid îl iubeşte şi de tată-i ţine loc.

MAHOMET

Bine! Ercid ce gândeşte?

OMAR

El s'arată îngrozit.
Şi pare că de Zopir este oarecum cam umilit.

MAHOMET

Ercid e slab, Omar: slabul e lesne şi vânzător;
Să tremure, căci de taina-mi este singur ştiitor.

www.dacoromanica.ro

Am eu leac şi pentru dânsul: e primejdios, gândeşti? —
Sânt eu ascultat la toate?

OMAR

La orice îmi poruncești.

MAHOMET

Aşa dar să-l dăm d'o parte, de ceilalţi să vedem.
Zopir trebue să moară, sau negreşit noi cădem.
De va muri, ne ajunge; gândul nostru s'a 'mplinit;
Dumnezeul meu în Meca va fi de toţi prea slăvit.
Mai întâiu d'aci să 'ncepem. — Dar îndată ce Zeid
Va ruşi mâinile sale d'acest mare parucid,
Răspunzi tu că şi el morţii îndată se va 'mbrânci?
Răspunzi tu pentru otrava ce poruncii a-i găti?

OMAR

Nu fii la nicio 'ndoială.

MAHOMET

Dar aste taine, ascuns
Trebue să stea 'nvălite d'al morţii văl nepătruns.
Acum dar toate sânt gata acest sânge-a se vărsa,
Sângele d'unde Palmira priimi naşterea sa.
Insă pe cât poţi ascunde ast urâcios început.
Tremură-a desvăli taina, Omare, m'ai priceput?
Norocita ei prostie, cât poţi a adăoga,
Indesând ast întunerec ce-acopere naşterea sa.
Vezi că a ei neştiinţă e un mijloc priincios
Pentru a mea izbutire şi chiar pentr'al ei folos.
Al meu triumf în toţi vecii p'amăgiri e 'ntemeiat,
De ştiinţă, deslușire, el în veci e dărâmat.
Ea în zadar din ast sânge, ce eu urăsc, s'a născut:
Cineva părinţi nu are daca nu i-a cunoscut.
Vorbele: *rudenii*, *sânge*, sânt numai nişte numiri
Pentru inimi amăgite, sau mai mult obicinuiri.
Şi în ochii mei natura este numai obiceiu;
Tot ce m'ajut' a supune, aceea am drept temeiu.
Eu ei îi ţiu loc de toate, şi ea treacă'n braţul meu

www.dacoromanica.ro

Peste sângele, cenușa, prin care mă 'ntăresc eu.
A'ei inimă în taină poate că se va făli
Și va simți o trufie p'al său stăpân a robi.
Dar se apropie vremea în care Zeid aci,
L'altarul credinții sale, p'al său tată a jărtfi.
Să ne depărtăm.

OMAR

Vezi cât e de rătăcit.
Râvna-i de a se supune sufletul i l-a sdrobit.

ȘENA II

MAHOMET, OMAR (înainte și trași la o parte), ZEID (în fund)

ZEID

Astă datorie crudă trebue dar a 'mplini.

MAHOMET

Vin', și prin altă lovire puterea mea a 'ntări (ies).

ZEID (singur)

La toate câte-mi ziseră nu mai am nici un răspuns,
O vorb' a lui Maomet numai a m'amuți e d'ajuns.
Dar când d'astă groază sfântă pe mine mă apăsa,
Inima-mi cu 'nduplecarea nu se putea împăca.
Ce să fac? cerul vorbește, eu trebue a 'mplini,
Dar, ce fel de plinire! o cer! poți îngădui?

ȘENA III

PALMIRA, ZEID

ZEID

Ce vrei? ce cauți Palmiro? ce schimb grozav și cumplit!
Cin' te-aduce 'n locul asta pentru moarte consfințit?

PALMIRA

Zeid! spaima și amorul, ele mă povățuesc,

www.dacoromanica.ro

Mâinele-ți sfânt-ucigașe eu cu lacrămi le stropesc.
Ce fel de jărtfă grozavă trebue să împlinești?
La Dumnezeu? la Pontif? la cine tu astăzi te hotărăști?

ZEID

O, a simțirilor mele stăpână ce eu slăvesc!
Spune-mi, râsipește groaza în care mă rătăcesc.
Luminează a mea minte, îndreptează brațul meu,
Fii lângă mine în locul acestui crunt Dumnezeu.
Pentru ce el mă alese? Ast proroc îngrozitor
Poruncii lui neschimbate el este tâlcuitor?

PALMIRA

Să tremurăm d'ispitire. Mahomet tot a aflat;
El vede ce-avem în inimi, el știe d'am suspinat.
De el oricare se teme ca de însuși Dumnezeu:
A te 'ndoi este hulă. Atât: mai mult nu știu eu.
Ș'acest Dumnezeu pe care el vestește tutulor,
Zeid, adevărat este, căci îl face vingător.

ZEID

Fiindcă Palmira-l crede, fie cel adevărat.
Dar nu pociu coprinde încă, duhul mi-e întunecat,
Cum ast Dumnezeu cu milă și tată al tutulor
Putu să-mi păstreze mâna pentru un grozav omor.
Prea bine știu că 'ndoiala este un mare păcat,
Că preotu 'njunghe jărtfa cu-al său cuget împăcat,
Că glasul ce din cer strigă pe Zopir a osândit,
Că spre a-mi apăra legea brațul meu e preursit.
Mahomet îmi vorbea astfel și eu trebue să tac.
Mândru d'a sluji mâniei cerului ce eu împac,
Năvălii către vrăjmașul legii și lui Dumnezeu.
Dar un alt Dumnezeu, poate, întâmpină brațul meu.
Cel puțin când înainte-mi văzui p'ast nenorocit,
A religiei putere mai puțin o am simțit.
Și în zadar datoria-mi către omor mă chema,
Căci în inima-mi pierdută omenirea cuvânta.
Dar cu ce fel de mânie și cu ce părintesc foc,
Mahomet a mea simțire mi-o statornicea la loc!
Cu ce mărime, putere și strășnicie-mi vorbea,

www.dacoromanica.ro

Şi glasul său al meu suflet ca tunetul pătrundea.
O, religia cât este simtiment netâlmăcit!
In inima-mi deşteptată puterea ei am simţit.
Palmiro, sânt slab, nevrednic, de omor mă îngrozesc;
Din aceste furii sfinte către milă mă pornesc.
Simtimente mestecate mulţime mă înconjur:
Mă tem a fi plin de sânge şi de cele sfinte fur.
Nu mă simţ că pociu mă face un ucigaş şi cumplit;
Şi iar Dumnezeu mă strigă, mâna i-am făgăduit.
De turbare, de durere, lacrămi vărs neîmpăcat,
Innot, mă 'nnec în mijlocul a două împrotiviri,
Care 'mping şi îmi trag iară slabele mele voiri.
Ne 'ncredinţatele-mi furii tu poţi a le hotărî,
Ca să pociu sau după una ori dup' alt'a mă târî.
A noastre inimi, Palmiro, prin lanţuri tari se unesc:
Orice vrei e ş'a mea voie, orice ceri eu împlinesc.
Ah! dar făr' această jărtfă cu care m'a 'nsărcinat
Nodul care ne uneşte e pentru veci sfărâmat.
Numai cu preţul acesta pe Palmira dobândesc.

PALMIRA

Cum? preţ de sânge pe mine s'a pus? o cer! mă 'ngrozesc!
Ş'apoi... al lui Zopir sânge. — Al unui nenorocit!

ZEID

Cerul şi Mahomet astfel pe Zeid l-au osândit.

PALMIRA

Pentru atâta cruzime amorul este făcut!
Subt vicleana lui dulceaţă astfel de groaze-a avut!

ZEID

Maomet te-are hotărîtă la ucigaş a te da.

PALMIRA

O, ce cutremur de zestre!

ZEID

Dar daca cerul o va?

www.dacoromanica.ro

Daca împac şi amorul şi legea neosebit?

PALMIRA

Vai!

ZEID

Dar tu cunoşti blestemul care 'n veci a pedepsit
Nesupunerea. Palmiro, trebue a asculta.

PALMIRA

Daca Dumnezeu în mână-ţi a pus răzbunarea sa.
Daca el cere ast sânge, dac'ai făcut jurământ...

ZEID

Bine! ce trebue-a face?

PALMIRA

Inmărmuresc, n'am cuvânt.

ZEID

Te înţeleg: hotărîrea din gura ta a ieşit.

PALMIRA

Cine? eu?

ZEID

Dar, tu ai vrut-o.

PALMIRA

O ceruri! atât m'am sălbăticit?
Ce ţi-am zis eu?

ZEID

Acum cerul se 'mprumută glasul tău;
Eu împlinesc a lui lege chiar dup'oracolul său.
Zopir vine 'n ceasul asta l'acest altar a ruga

www.dacoromanica.ro

In taină pre Dumnezeii ce voiu a dărăpăna.
Palmiro, te dăpărtează.

PALMIRA

Nu pociu a te părăsi.

ZEID

Fugi, nu mai vedea păcatul care am a săvârşi.
Aste ceasuri sânt grozave! vezi ast singuratic loc,
E lângă palatul unde s'afl' al nostru prooroc.
Du-te, 'ţi zic.

PALMIRA

Bătrânul asta negreşit se va jărtfi?

ZEID

Porunca astfel e dată, trebue a o 'mplini.
Trebue cu a mea mână în ţărînă a-l tărî,
De trei ori fierul acesta în sânul lui a vârî.
Ş'altarul într'al lui sânge a îl vedea răsturnat.

PALMIRA

El să moară d'a ta mână! tot sângele mi-e 'ngheţat...
Iată-l, o ceruri prea drepte!
(Se deschide fundul teatrului şi se vede un altar).

ŞENA IV

ZOPIR, ZEID, PALMIRA (înainte)

ZOPIR (după altar)

Prea puternici Dumnezei!
Dumnezei patriei mele şi ai părinţilor mei!
Voi, ce-a cădea sânteţi gata subt un eres urîcios,
Pentru voi l'acest jărtfelnic al meu glas neputincios
Pentru cea din urmă dată astăzi vine-a vă ruga:
In fundul inimii mele voi puteţi a căuta.

www.dacoromanica.ro

Războiul se 'ncepe iară ş'al lui braţ ucigător
Stavil' aceştii păci slabe va sparge îngrozitor.
Dumnezei, daca de soarta unui viclean vă sfiiţi...

ZEID (către Palmira)

Il auzi tu cum huleşte?

ZOPIR

A mea soartă o grăbiţi.
Insă 'n ceasul dupe urmă daţi-mi voi pe fiii mei,
Să mor într'ale lor braţe, să-mi închiză ochii ei.
Ah! când aş crede eu glasul ce 'n taină vine-a striga,
Când mâinile voastre-aicea p'ai mei fii ar îndrepta...

PALMIRA (către Zeid)

Fiii săi! auzi ce zice?

ZOPIR

O! Dumnezei ce slăvesc!
Aş muri de bucurie între ei să mă privesc.
Stăpâni ai soartei! de dânşii a 'ngriji binevoiţi,
Faceţi a gândi ca mine şi fie mai norociţi.

ZEID

La alţi Dumnezei aleargă, să lovim...

PALMIRA

Ce faci! o Dumnezeu!

ZEID

Cerului să aduc slujbă, să-ţi plac şi să fiu al tău.
Ast fier lui Dumnezeu este închinat şi consfinţit.
Vrăjmaşul cerului fie de dânsul aci jărtfit...
Să ne dăpărtăm, ce umbre! O, ce lăcaşuri pustii!
Ce iesme! urme de sânge! Palmiro! ce grozăvii!

PALMIRA

Ce zici?

www.dacoromanica.ro

ZEID

Miniştri ai morţii, pe urma voastră viu eu.
Voi îmi arătaţi altarul, voi îndreptaţi braţul meu.
Aideţi.

PALMIRA

Nu; prea multă groază p'amândoi ne-a 'mpresurat.
Rămâi.

ZEID

Nu mai este vreme; altarul a tremurat.

PALMIRA

Cerul se vesteşte singur, nu e d'a se îndoi.

ZEID

La omor oare mă 'ndeamnă, sau voieşte-a mă opri?
Glasul lui Mahomet este, prin el strigă Dumnezeu;
Imi împută slăbiciunea, mila sufletului meu.
Palmiro!

PALMIRA

Ce este?

ZEID

Roagă cerul umilos.
Merg să lovesc. (Iese şi se duce după altar unde este Zopir).

PALMIRA

Mor, o ceruri! o, ce minut dureros!
D'un glas grozav al meu suflet se sperie tremurând.
Sângele 'n mine se scoală, arde, ş' îl simţ îngheţând. —
Dar, de voieşte-omor cerul, eu sânt de a judeca?
Eu am rămas a mă plânge? eu sânt de a-l întreba?
Mă supui. — Dar de ce iară, cugetul m'a 'ngreuiat?
Ah! cine poate să ştie de e drept sau vinovat?!...
M'amăgesc? nu auz ţipăt? — loviturile trăsnesc.

www.dacoromanica.ro

Ah! Zopir nenorocite! O tu! prooroc ceresc!
Zeid!... Vai...

ZEID

Unde mă aflu şi care glas m'a chemat?
Unde este-a mea Palmiră? ce! şi pe ea mi-au luat?

PALMIRA

Ea trăeşte pentru tine, d'aci nu s'a deslipit.

ZEID

Unde ne aflăm?

PALMIRA

El bine! groaznica lege-ai plinit?
Luă sfârşit până 'n urmă şi făgăduinţa ta?

ZEID

Ce-mi zici?

PALMIRA

Zopir, spune-mi, a pierdut viaţa sa?

ZEID

A! — Zopir?

PALMIRA

Naltă fiinţă! cer de sânge însetat!
Nu goniţi şi pân'acolo duhul lui cel spăimântat.
Să fugim.

ZEID

Simţ că genuchii de tot mi se moleşesc. (Şade jos).
Ah! — mai văz iarăşi lumina, şi puterea dobândesc.
Ce! — tu ai fost?

www.dacoromanica.ro

PALMIRA

Zeid, spune-mi.

ZEID (sculându-se)

Eu! — porunc'am împlinit.
Năvălind am pus pe dânsul un braț desnădăjduit;
Am târît jărtfa de părul cel alb ș' încuviințat.
Și, o cer! tu ai voit-o! și poți cere un păcat? —
Tremurând, coprins de frică, am înfipt în coapsa sa
Ast fier consfințit la sânge hotărît a se vărsa.
Am vrut să 'ndoiesc puterea; dar bătrânul cuvios
Aruncă 'n brațele mele un țipăt prea tânguios.
In cătarea lui murindă natura a adunat,
Ah! un haracter prea mare, semne ce m'au sfâșiat.
Și de milă și de groază sufletul mi-e năpădit,
Mai mult decât el simț moartea și viața mi-am scârbit.

PALMIRA

Să fugim la proorocul care ne va ocroti.
Lâng' acest trup plin de sânge poți a te primejdui.
Urmează-mă.

ZEID

N'am putere! ah! Palmiro, mă sfârșăsc.

PALMIRA

Ce iviri spăimântătoare în ochii mei l-îngrozesc!

ZEID (plângând)

Ah! de l-ai fi văzut, Palmiro, cu fierul în coasta sa!
Cu ce dor și cu ce milă l'al său ucigaș căta!
Fugii; dar poți tu a crede c'acel glas al său slăbit,
Ca să mă mai strige-odată vieața i-a 'nsuflețit? —
Din coasta-i nenorocită tremurând fierul scotea,
Vai! și cu ce căutare dureroasă mă privea!
« Scumpe Zeid! el îmi zise, nenorocite Zeid! »
Acel glas, acea cătare, fierul acest omucid,
Acest bătrân plin de milă, sângele lui, mă gonesc

www.dacoromanica.ro

După urmă, în tot locul le văz şi mă îngrozesc.
Ce-am făcut noi?...

PALMIRA

Cine vine? tremur de viaţa ta.
Fugi, de mă iubeşti, m'ascultă, vino, aci nu mai sta.

ZEID

Lasă-mă, te depărtează; acest ticălos amor
Pentru ce să-mi poruncească acest prea groaznic omor?
Nu, crudo, nu; fără tine şi fără porunca ta
N'aş fi putut niciodată nici cerul a asculta.

PALMIRA

Cu ce împutări grozave îndrăsneşti a m'apăsa!
Cât e mai nenorocită starea mea decât a ta!
Scumpe iubit, de Palmira aibi milă, de starea ei.

ZEID

Palmiro! ce chip vine să 'ngrozească ochii mei!
(Zopir se arată pe şenă rezemat de altar).

PALMIRA

Nenorocitul, cu moartea se sileşte-a se lupta;
Se târaşte plin de sânge; mă duc ajutor a-i da.

ZEID

Nu te mişca de aicea.

PALMIRA

Cugetul m'a sfâşiat.
Nu-mi mai pociu stăpâni mila ce toată m'a sdrumicat.
Nu pociu a-i mai sta 'mpotrivă, mă târaşte după ea.

ZOPIR (vine sprijinit de dânsa)

Ah! dă-mi mâna ta drept reazăm, ţine-mă tu, fata mea; (şade)
Zeid, tu fuseşi acela viaţa a mi-o lua?
Plângi! după furie mila vine în inima ta?

www.dacoromanica.ro

ŞENA V

ZOPIR, ZEID, PALMIRA, FANOR

FANOR

Ce privelişte grozavă! cerule!

ZOPIR

Până să nu mor
Pe Ercid să-l văz odată!... Ah! ce, tu ai fost, Fanor?
Vezi ucigaşu 'nainte-mi!

FANOR

O taină! duh îndemnător la rău!
Ucigaş nenorocite, cunoaşte pe tatăl tău!

ZEID

Cine?

PALMIRA

El?

ZEID

El al meu tată?

ZOPIR

Cer!

FANOR

Ercid moartea văzând,
Cum mă zări, el mă chiamă şi-şi dă sufletul strigând:
« De mai e vreme aleargă ş' întâmpin' un parucid,
« Grăbeşte-te, smulge fierul din mâinele lui Zeid.
« Al unei grozave taine păzitor nenorocit,
« Mor d'a lui Mahomet mână; păcatul m'a pedepsit.
« Aleargă şi lui Zopir spune că Zeid e fiul său,
Şi Palmirii el e frate; mergi, întâmpină ast rău ».

www.dacoromanica.ro

ZEID

Tu?

PALMIRA

Frate?

ZOPIR

Ai mei fii! o ceruri! natură! o Dumnezei!
Voi nu m'amăgeaţi atuncea când îmi vorbeaţi pentru ei,
Voi mă deşteptaţi atuncea. Ah! nenorocit Zeid!
Cine-a putut să te 'ndemne l'acest mare omucid?

ZEID (căzând în genuche)

Dragostea a datoriei şi către naţia mea,
Şi a mea recunoştinţă şi legea ce-mi poruncea,
Acelea ce muritorii li se 'nchin şi le slăvesc,
Acelea îmi însuflară acest păcat păgânesc.
Dă-mi înapoi fierul asta, dă-mi-l, să te răzbun eu.

PALMIRA (în genuche, oprind pe Zeid)

Ah! Părinte!ah! stăpâne, înfige-l în pieptul meu!
Eu l'acest păcat prea mare am îndemnat pe Zeid:
Nelegiuita unire preţ era p'ast parucid.

ZEID

Cerul n'are îndestule mijloace-a ne pedepsi.
Dă, izbeşte ucigaşii.

ZOPIR (îmbrăţişându-i)

Pociu... a vă... îmbrăţişa.
Cu relele ce-mi trimite cerul a vrut a uni
Vârful groazelor cu vârful bucuriei ce-aş simţi.
Eu mulţumesc soartei mele; eu mor, dar voi să trăiţi,
Voi, care la ceasul morţii pe tatăl vostru găsiţi.
Fiii mei! Zeid, Palmiro, vă las acest jurământ:
Pe sângele meu ce curge, p'al naturei nume sfânt,
P'acest sânge ce-mi rămase, pe voi şi pe moartea mea,
Vă răzbunaţi, răzbunaţi-mi, dar vedeţi a nu cădea.
Fiul meu, ceasul e-aproape focul de a răsufla

www.dacoromanica.ro

Şi cugetările mele drumul lor de a-şi lua:
Cerul l'ale mele rele puţin se milostivi;
Păcatul mâinilor tale e mijloc d'a-l curăţi.
Norodul de dimineaţă aici se va arăta,
Povăţuit d'al meu sânge un viclean va răsturna.
Aşteaptă până atuncea.

ZEID

Ah! acuma năvălesc,
Să sparg, să sugrum o hiară şi moartea mea să găsesc;
Răzbunând să-mi iau pedeapsa.

ŞENA VI

ZOPIR, ZEID, PALMIRA, FANOR, OMAR, SUITĂ

OMAR

Puneţi mâna pe Zeid.
Toţi pe Zopir ajutaţi-l, legaţi pe un omucid.
Mahomet a venit numai legile a apăra.

ZOPIR

O cerule, până unde s'a 'ntins răutatea sa!

ZEID

Maomet să mă pedepsească?

PALMIRA

Ei! ce fel, tiran cumplit,
După un omor prea groaznic chiar de tine poruncit!...

OMAR

Nu s'a dat nici o poruncă.

ZEID

Mi s'a căzut cu prisos,
La a mea credulitate ast preţ e cuviincios.

www.dacoromanica.ro

OMAR

Ostaşi, împliniţi porunca!

PALMIRA

Nu, viclean, să te opreşti.

OMAR

Doamna mea, dă ascultare daca pe Zeid iubeşti.
Mahomet te ocroteşte şi dreapta mânia sa
Ce ca trăsnetul e gata, poţi s'opreşti asupra ta.
Lâng'al tău împărat, doamnă, după mine vei veni.

PALMIRA

Dumnezeu! d'atâtea groaze fă moarte-a mă mântui. (Iau pe Palmira şi pe Zeid).

ZOPIR

Mi-i iau dinainte, — o ceruri! o tată nenorocit!
Fierul care mă omoară e cu mult mai suferit.

FANOR

Ziua acum se renaşte, norodul se v'aduna,
Intrarmat vine la tine gata a te apăra.

ZOPIR

Aşa? Zeid fiu îmi este?

FANOR

N'ai să te mai îndoieşti.

ZOPIR

O grozăvii! O natură!... ah!... vin să mă sprijineşti.
Eu mor! d'atâta cruzime mântuiţi, mari Dumnezei!
Doi fii ce-i mai văz atuncea când îmi iau viaţa ei.

(Sfârşitul actului al patrulea).

www.dacoromanica.ro

ACTUL V

ŞENA I

MAHOMET, OMAR

OMAR

Zopir e la ceasul morţii, ş'acest norod spăimântat
A 'nceput s'ardice capul din pulbere apăsat.
Ai tăi prooroci, cu mine dimpreună, ne silim,
A lui Zopir omorîre cât putem tăgăduim:
Unora spunem că cerul, armat spre folosul tău,
Cu o sfântă lovitură a vărsat sângele său.
La alţii ne-arătăm jalnici şi gata să răzbunăm
Şi a ta milostivire şi dreptate lăudăm.
Pretutindeni ne ascultă, d'al tău nume se sfiesc;
Iar rămăşâţa 'nlărmată celor ce se 'mprotivesc
Este un trecător sgomot de valuri ce mai rămân
După vifor, şi slăbite se lupt în al mării sân,
Când seninu 'mpărăţeşte în cerul cel limpezit.

MAHOMET

Ş'aceste valuri să tacă. Omare, ai îngrijit
Din tabăr' a da porunca oastea a s'apropia?

OMAR

Astă noapte în cetate intrând, o povăţuia
Osman, prin drumuri ascunse.

www.dacoromanica.ro

MAHOMET

Trebue a războiu
In veci ş'a 'nfrunta pe oameni sau mai bine-a-i amăgi.
Zeid a aflat el oare că orb în furia sa
Chiar al tatălui său sânge a ajuns a îl vărsa?

OMAR

Cine-a putut să i-o spue, căci taina, c'un bun mijloc,
E în vecinica uitare cu Ercid tot la un loc.
Zeid curând după dânsul acolo îl va urma;
Am îngrijit şi d'acesta în grab'a te curăta.
Cup'a deşertat-o sigur c'otrava ce i-am gătit;
Veninul într'al său sânge mâna lui a râsipit!
Pân'a nu 'mplini păcatul i-am făcut pedeapsa sa,
Şi în vinele lui moartea începuse a lucra.
Acum este la 'nchisoare şi curând va şi muri;
Iar pe Palmira aicea am zis a o strejui.
Ea al planurilor tale drum e gat'a apuca:
Crezând că pe Zeid scapă, ori ce-i zici va asculta.
A se scoate din 'chisoare i-am arătat că tu vrei
Şi tăcerea încă este pe fricoasa buz'a ei.
A ei inimă supusă şi făcută-a te slăvi
Nu va 'ndrăsni nici în taină asupra ta a cârti.
Eşti legiuitor, cap legii, împărat în ţara ta,
Şi Palmira a vieţii-ţi fericire va forma...
Iat-o c'o aduc la tine veştedă şi tremurând.

MAHOMET

Mergi, ofiţirii adună, şi sboară 'napoi curând.

ŞENA II

MAHOMET, PALMIRA, SUITA PALMIREI Ş'A LUI MAHOMET

PALMIRA

Cerule! unde mă aflu

MAHOMET

Ori când înainte-mi vii,
Mâhnirea să îţi lipsească, speriată să nu fii.

www.dacoromanica.ro

Eu a norodului soartă ş'a ta o am cumpănit.
Această 'ntâmplare mare ce atât te-a îngrozit,
Palmiro, este o taină între mine ş' între cer. —
Uşurată, ţi s'ardică d'acum al robiei fier
Şi slobodă, ţi se 'ncepe d'aci fericirea ta.
D'ai suspinat, te găteşte în veci a te bucura.
Pe Zeid mai mult nu plânge şi lasă în mâna mea
A oamenilor ursită, cumpănindu-se să stea.
Numai l'a ta te gândeşte şi daca eu te iubesc,
Daca Mahomet asupra-ţi este c'un ochiu părintesc,
Află c'o soartă mai mare, un titlu mai strălucit,
De-i fi vrednică de dânsul, poate că ţi s'a gătit.
Pentru sărbătoarea slavei te roagă înflăcărat,
De Zeid ş'orcine altul să gândeşti că n'au mai stat.
Cele dintâiu simtimente de tot trebue-a goni,
Pe lângă slava la care n'ai fi 'ndrăsnit a gândi.
Răspunde la bunătatea ce mă 'ntrec a-ţi arăta,
Urmează legilor mele ce lumei mă vezi a da.

PALMIRA

Ce legi? şi ce bunătate? O cer! cu vederea le treci?
Viclean înmuiat în sânge, ce-l leapăd, l-arunc în veci.
Al părinţilor mei gâde! astă ocară lipsea
Pe lâng' a ta vierşunare şi ticăloşia mea.
O Dumnezeu! nu te bucuri d'acest prooroc sfinţit,
Om ce l-ai trimis din ceruri, împărat dumnezeit! —
Spaimă! ale cării furii turbate s'au săturat,
Două inimi prea curate a le tăvăli 'n păcat,
A le vedea ucigaşe d'însuşi părintele lor,
Tu al slabei mele vârste, desfrânat amăgitor,
Pângărit în al nostru sânge ceri încă inima mea?
Bătrân ruşinat, nevrednic cerul de a-l mai vedea.
Nu; osânditele-ţi gânduri încă nu le-ai sigurat,
Răsplătirea te aşteaptă, vălul este sfâşiat.
Al meu tată te goneşte, în veci te va îngrozi
Din iad, din morţi, cu-al lui sânge în faţă te va izbi.
Norodul se întrarmează din ghiară-ţi a mântui
A mea nevinovăţie, şi drept a te pedepsi.
De ce nu pociu cu-a mea mână coasta ta a sfâşia;
Peste ai tăi, peste tine, în sânge a înota! —
Dar Meca, Medin', Asia, la un loc pământul tot

www.dacoromanica.ro

Turbarea-ţi, ipocrizia a o pedespi nu pot. —
Blestemul cerului cază peste ai tăi următori
Şi lumea cunoasc'odată pe aceşti amăgitori.
Religia ta să fie, după cum s'a 'ntemeiat,
Intunerec şi orbire celui ce s'a 'ncredinţat.
Adevărul s'o gonească şi fie învingător,
Să cază ea ruşinată cu-al ei întemeitor.
Osândiţii ce te-or crede să n'aibă ceas fericit,
Decât cînd s'or scălda 'n sânge acelui nenorocit,
Şi moştenirea-ţi să fie ce la ai tăi vei lăsa
Turbarca, ipocrizia, singura avere-a ta.
In iad, cu-a cărui scrâşnire tu lumea o îngrozeşti,
Sugrumând-o ca să crează cele care îi băsneşti,
Acel iad, locul turbării şi al muncilor de veci,
Gătit tiranilor lumii, tu acolo să petreci.
Pomenirea ta să piară, sau şi de va mai ţinea,
Pe minciuni să şovăiască, p'astfel de temeiu să stea.
Astfel de recunoştinţe, acest fel de mulţumiri
Ţi se cade l'ale tale sălbatice îngrijâri.
Rugăciunile 'nfocate, închinăciuni, jurământ,
Ce mă 'ndemni a ţi le face, tirane, acestea sânt.

MAHOMET

Că sânt vândut o văz bine, însă te voiu învăţa,
Ori cine eşti, ca să afli subt stăpân a te pleca.
A mea inimă cunoaşte.

ŞENA III

MAHOMET, PALMIRA, OMAR, ALI, SUITĂ

Mahomet! tot s'a vădit:
Ercid murind, până 'n urmă taina a descoperit.
Norodul tot a aflat-o, temniţa de el s'a spart,
Tot se 'ntrarmează, se mişcă, în picioare s'a sculat.
Improtiva ta sălbatic urlă, turbează, răcnesc,
Şi cu dânşii ducând mortul şi mai tare se 'nvrăjbesc.
Zeid îi povăţueşte, şi c'un glas răsvrătitor
Ii cheamă ca să răzbune lui Zopir, tatălui lor.
Acest trup muiat în sânge este semnul d'adunat,
Unde aleargă norodul şi strigă înfuriat.
El este 'nnecat în lacrămi, strigă desnădăjduit·

www.dacoromanica.ro

« Sânt ucigător de tată, vicleanul m'a amăgit ».
Răzbunarea-i ţine vieaţa, fierbe de mânia sa;
Iţi blestemă Dumnezeul, proorocii, legea ta,
Şi chiar cei ce astă noapte era gata a sări
Să deschiză oastei tale porţile a năvăli,
Toţi în furia obştească aprinşi, de râvnă 'mbătaţi,
Ardică 'mprotivă-ţi braţul, de răzbunare 'nsetaţi.
Răsplată! pedeapsă! moarte, din gură în gură sbor.

PALMIRA

Drepte cer! întoarce-ţi mila şi le fii într'ajutor.

MAHOMET (către Omar)

Ei bine! ce-ai a te teme?

OMAR

Sânt câţiva ce te iubesc,
Şi cari întru primejdii ca mine se întăresc;
Dar în viforul acesta nu pot a se 'mprotivi
Şi vin toţi pe lângă tine vitejaşte a muri.

MAHOMET

Ii voiu apăra eu singur; aci toţi vă adunaţi,
Şi cunoaşte-ţi până 'n urmă subt ce 'mpărat vă aflaţi.

ŞENA IV

MAHOMET, OMAR şi suita la o parte, ZEID şi norodul de alta, PALMIRA la mijloc

ZEID (cu sabia în mână, dar slăbit de otravă)

Norod, răzbunaţi pe tatăl, pe vicleanul apucaţi.

MAHOMET

Născut pentru a mea slujbă, pe stăpânul ascultaţi.

ZEID

N'ascultaţi l'această fiară, veniţi... ah! mari Dumnezei!
Ce nor des mă năpădeşte şi 'nnegreşte ochii mei. (Va să meargă şi şovăeşte).
Loviţi... Cer! Mor!

www.dacoromanica.ro

MAHOMET (la o parte)

Biruință!

PALMIRA (aleargă la Zeid)

Zeid, iată soarta ta!
Numai al tatălui sânge ai fost ursit a vărsa?

ZEID

Să-l izbim... Ah! mă apasă... nu știu care Dumnezeu. (Cade în brațele celor după lângă sine).

MAHOMET

Astfel va cădea 'nainte-mi orice protivnic al meu.
Duhuri fără de credință, d'o râvnă oarbă porniți,
Ce pentru Zopir asupră-mi cu hula vă răzvrătiți,
Acest braț ce-a 'nvățat lumea mărmurit' a să sfii,
El vă va pedepsi astăzi cutezând a vă 'ndoi.
Dumnezeu, care îmi dete trăsnetul s'al său cuvânt,
D'oiu vrea, pulbere vă face, și acum sburați în vânt.
Ticăloșilor, cunoașteți pe al său mijlocitor.
Intre Zeid ș'între mine el fie judecător,
Acum în ceasul acesta când moare cel vinovat.

PALMIRA

Fratele meu! astă iasmă să se vază împărat!
Ei de glasul lui toți tremur și rămân înmărmuriți.
Mahomet tot își dă legea acestor nenorociți.
Și tu, Zeid, astfel!

ZEID

Cerul dreaptă răsplată mi-a dat
Pentru cel fără de voie și groaznic al meu păcat.
In zadar virtutea însuși lăcuia 'n sufletul meu.
Vezi și tremură, o proclet, vezi pe dreptul Dumnezeu.
Daca și însuși greșala pedepsește brațul său,
Ce fulgere el gătește făcătorilor de rău! —
O cerule! dar pe dânsa scoate-o din păcatul meu.

PALMIRA

Nu, norod, pe al meu frate nu-l gonește Dumnezeu,
Otrava fără 'ndoială.....

www.dacoromanica.ro

MAHOMET (curmându-i vorba și îndreptându-se către norod)

Necredincioși! ispitiți
Țesături vrednici d'osândă asupră-mi să mai urziți?
Vedeți ca ce fel de drepturi cerul mi-a încredințat;
Cum și natura și moartea glasul meu au ascultat.
Moartea ce mi se supune și e 'ntr'al meu ajutor,
Răzbunarea-mi p'a lui frunte v'o arată tutulor.
Moartea-așteaptă-a mea poruncă și pe voi a năpădi.
Astfel toți ai mei protivnici urgia mea vor simți
Și voiu pedepsi tot astfel cele mai mici rătăciri,
A inimii răzvrătire sau cele mai mici gândiri.
De mai vedeți azi lumina trebue, nesimțitori!
Să cunoașteți a mea milă căria sânteți datori.
Mergeți, alergați la templu, mânia mea a 'mblânzi. (Norodul se trage).

PALMIRA (oprindu-l)

Stați! vedeți că p'al meu frate tiranul îl otrăvi.
Fiară! astfel cu-a lui moarte de păcat te-ai curățit,
Prin nelegiuiri, viclene, tu te-ai îndumnezeit.
Tu, al familiei mele nimicit ucigător,
Ardică-mi și'a mea viață, gâde împărățitor.
Fratele meu, objet jalnic unui plin de groază-amor,
Cel puțin viu după tine. (Se-aruncă în cuțitul fratelui său).

MAHOMET

Curând opriți-o.

PALMIRA

Eu mor.
Scap d'a te mai vedea 'n ochii-mi, amăgitor desfrânat.
Mă mângâiu că după moarte-mi, Dumnezeu mai îndurat
Pentru nevinovați are un viitor mai plăcut.
Tu 'mpărățește, că lumea pentru tirani s'a făcut.

MAHOMET

Am pierdut-o!... ah! prea scumpă jărtfă ce-am înjunghiat cu!
Și mă văz lipsit de singur prețul păcatului meu.
Al dulcilor sale zile vrăjmașul cel mai cumplit,
Biruind și'atotputernic, singur eu m'am pedepsit. —
Sânt dar și mustrări de cuget! o cer! o dreptatea ta!

www.dacoromanica.ro

In inima mea păcatul a înfipt pedeapsa sa.
Dumnezeu! care prin mine ticăloşii muritori
Am făcut să te slăvească şi să-ţi fie 'nchinători,
Mijloc foarte 'ndemânatic cugetile-mi să 'mplinesc,
Căruia am adus hulă şi de care mă 'ngrozesc!
Lumea când mă fericeşte atunci mă simţ osândit,
Ş' în zadar înfrunt săgeata de care mă văz izbit.
Aş vrea să m'amăgesc singur când lumea am înşălat;
Dar păcatul mă goneşte şi mi-e 'n veci înfăţişat.
Nenorociţi fii şi tată ce trufii-mi am jărtfit!
Răzbunaţi pe voi pământul, cerul cărui am hulit.
Inima-mi nenorocită şi viaţa mi-o luaţi
Şi lumea d'a mele furii şi urgie o scăpaţi.
Iar tu 'nneacă pomenirea ruşinei ce mi-ar cădea,
Ascunde tu slăbiciunea şi păstrează slava mea.
Eu am să cârmuesc lumea ca un însuşi Dumnezeu;
Când se va deştepta omul, e sfărâmat şeptrul meu.

(Sfârşitul *Fanatismului*)

www.dacoromanica.ro

FIZIOLOGIA POETULUI

Din *Fiziologia poetului*, publicată prin pseudonimul Silvius, am reprodus în traducţie liberă sau mai mult în imitaţie câteva portrete prin *Curierul Român* din anul 1845.

Mai ca nişte regule pentru junii începători, le mai reproducem la capătul acestei colecţiuni de poesie spre a complecta volumul ce am promis.

Incepem şi continuăm portretele după ordinea cum s'au publicat prin *Curierul Român*.

I

POETUL LAMARTINIAN

Impărtăşim cititorilor noştri pe poetul lamartinian, crezând că va fi mai bine înţeles, pentru popularitatea atât în original ce are d-l Lamartine între noi, cât şi în traducţiuni cum şi prin o multitudine de imitaţiuni. Iată cum arată d-l Silvius pe poetul lamartinian:

« Domnule de Lamartine, ce ai făcut? Ai fost gentilom ca André Chénier; ai avut dela Dumnezeu frumuseţea lui Byron şi averea lui Goethe; ai fost una după alta un mare poet şi un mare orator; şi este probabil că într'o zi vei fi asemenea şi un mare ministru constituţional ca D. Gouin sau ca D. Cunin-Gridaine. Eu nu-ţi împut nici naşterea nici frumuseţea, nici avuţiele, trei objete ce nişte critici mai puţin indulgenţi cu anevoie ţi le-ar fi iertat. Nu te pismuiesc iară nici pentru succesele de tribună, nici pentru producţiunile lirice, minunată melopee ce ascunde subt magnificenţa ritmului contextura cam moale a versului şi sterpitatea cugetării. Nu te pismuiesc, poetul meu, nici pentru geniul tău; tot însă ce îţi voiu împuta în toată viaţa mea este că ai născut o mulţime de poeţoi sau de poetaci fără tărie, fără răsuflare, fără energie, ramure moarte de un arbure maiestos; ai târît după tine, ai înviersunat prin perfide consiliuri nişte imitatori vulgari ce sunt pe lângă poet ca refletele la raze, nişte locuste parazite ce veniră deodată şi căzură pe câmpiele poeziei ca să roază şi să usuce cele mai frumoase vlăstare şi florile cele mai bine crescute.

www.dacoromanica.ro

Poetul lamartinian e pretutindeni: în Paris şi în provincie, prin sate şi prin cetăţi şi însuşi în străinătate: în saloanele moscovite, în adunările Londrei, în cercurile Vienei şi Minhenului, speţia aceasta este speţia cea mai numeroasă din familia poeţilor: mişue şi furnică. Cauza acestei multiplicaţiuni sterpe vine din facilitatea generelui, căci nu vezi decât tot acele idei ce vin, se duc, şi iar vin cu aceleaşi vorbe, înfăşate în acelaşi ritm. Maestrul este cam moale; discepolii îi devin fleşcăiţi. D. Lamartine, sau din neputinţă sau din oţiozitate de spirit, sau pentrucă dispreţă pe cititor, foarte rar se fărâmă cu mintea de a căta să vază şi mai încolo de cercul său cunoscut ún orizont mai variat: se mulţumeşte pe efecte cunoscute şi nu mai va altele nouă; versul său, cugetarea sa vin în lume fără greutate şi cam aşa după întâmplare. Daca îi e versul frumos, atâta mai bine; iar daca abia se târaşte pe ale douăsprezece silabe, daca e uscăţiv şi pipernicit, rămâne tot cum a fost; poetul n'are timp de a-l supune la orthopedia formei, adică cum am zice, a-l mai pune să stea copăcel şi să-l înveţe a îmbla sănătos. D. Lamartine îşi urmează în paco drumul cel mare şi bătut al frazeologiei uniforme; îmblă tot pe unde a mai îmblat, că-i vine mai bine. Domnia lui ştie poate că există subt umbra selbei poetice o cale, a căreia verdură nimeni n'a călcat-o încă; însă ca să se ducă s'o caute ar căta să facă un gyr foarte mare printr'un câmp abrupt, şi să fie în pericol de a-şi sfâşia picioarele în spini. Prin urmare îşi caută de ce a apucat, şi nu se abate din drumul său, deşi se cam înneacă câteodată în norul de pulbere ce îi ardică în cale cortegiul imitatorilor săi.

Ce se întâmplă? D. de Lamartine nu se învârteşte numai în cercul ideilor sale, ci şi în al frasilor sale, se copiază pe sine fără nici a o pricepe, şi se imită pe sine însuşi. Acum, luat din punctul de vedere literară, ce mai poate să fie imitatorul D-lui de Lamartine? Nu e decât un copist după o altă copie? Poetul lamartinian este un fel de a treilea apă a unui ceaiu, al căria primul defect este că e cam spălăcită, însă nu strică.

In D. de Lamartine aceeaşi vorbă se aude, se vede adesea de câte zece ori într'o poezie de o sută de versuri cel mult: *sufletul meu* mi-ţi vine în toate versurile prin strofele armonioase ale poetului, aşa precum şi *ţara mea* o vezi că-şi ardică capul eroic în toate frasile discursurilor parlamentare ale oratorului. Au numărat băieţii înadins şi văzură că numai în primele sale meditaţiuni D. de Lamartine conjugase de zece ori verbul *passer* în toate modurile, în toţi timpii şi în toate persoanele.

Le flot qui l'apportait *passait, passait* sans cesse
Et toujours en *passant* la vague vengeresse
Lui jetait le nom de Condé.
. . . . . .
Ainsí tout fuit, ainsi tout *passe*
Ainsi nous-mêmes nous *passons*...
. . . . . .

www.dacoromanica.ro

Comme l'agneau qui *passe* où sa mère *a passé*.
. . . . . ,
Tu passais, tu passais; et pareil à la foudre...
. . . . . .
Elle se repliait dans l'oubli du *passé*
Ah! pourquoi *passais-tu* seule sur cette terre...?
. . . . . .
J'écoute auprès de toi le vent du soir qui *passe*.
Mais pourquoi remonter vers ces scènes *passées*?

etc., etc.

Ar putea cineva înmulți în nemărginit aceste citațiuni.

Daca maestrul este așa, ce este când discepolul exageră firește maniera? Ceea ce a fost un defect la poet, trecu ca o calitate mare, ca un dar, la imitator. Mai veniră apoi din toate părțile rimele cele mai banale, cugetările cele mai rabătute, versurile cele mai împăiejănate și păiejenoase. Cum se dete pe față că adică, după unii alții, tot secretul lirismului sta întru a înghesui câteva vorbe repetate într'un vers lung și fleșcăit, îndată ce se recunoscu această artă ocultă, să te mai ții că oricărui îi trecu prin minte să se facă poet, se și făcu numai decât, și se numi poet în toată forma. Stelele, norii, luntrea, barca, lacul, valurile albastre, lira, lampa, sufletul meu, adierea, spațiul, infinitul, marea, oceanul zilelor, etc., etc., sunt atâtea și atâtea paente spre îngrădirea și fabricarea acestei poezie viforoase, svânturoase și svânturate, spulberate, orcăitoare, bănănăite, spălăcite, neguroase și calidoniene, ce n'are alt defect decât că seamănă prea mult cu nota unică și răsunătoare a faimosului trâmbițoiu al saltimbancilor».

D. Silvius aduce înainte câteva *échantilloane* drept nostră din poesiele lamartiniene: ne pune înainte o *Meditație flotantă*, o *Meditație amoroasă* la Elvira, la Silvia sau la Urania, o *Meditație ex abrupto*, de care scutim pe cititorii noștri, fiindcă sunt franțosești. De vor voi să aibă o idee despre unele ca acestea, citească câte au ieșit în limba noastră de generele lamartinian; și ca să nu fie mânie, citească pe ale noastre însuși; pentru ce să trimitem pe oameni așa de departe?

După acestea, d-l Silvius adaoge cele următoare:

«D. de Lamartine avu subt titlu de închinăciuni, de complimente, de hommage, de dedicațiuni, de felicitațiuni peste zece mii de bucăți în stilul acesta. Și când cugetă cineva că Domniei-sale îi suntem datori acest nor, această negură de gunoaie de poeți plângători, grețoși, îi vine să zică: bine să-i fie, să se sature de a mai scoate în lume niște orăcăitori ce acum îi urlă pe cap cu laudele (și mai târziu poate cu injurele, adăogim și noi ca Stan pățitul). Lumea zice că aceste laude în poezie ar fi mai multe de zece mii. D-na de Lamartine este însărcinată cu dessigilarea pachetelor poetice, care pe loc le și aruncă în foc fără a le citi; însă nici cu focul nu scapă de a fi dama cea mai ocupată din Franța (cum am zice noi pe limba noastră nici cu focul nu le prididește; atâta sunt de multe, purdalnicele!).

www.dacoromanica.ro

Poetului lamartinian i s'a cam stins sămânța de prin Paris. Prin provinții (pe atunci pela 1844), prin străinătate vermuește acum și face glorie ținutului unde se află, inundând prin producțiunile sale gazeta cetății de căpetenie. Fiecare cetate a Franței are câte un alinietor de strofe care plânge regulat cel puțin odată pe săptămână în câte un foileton sau foioiu liric și paejenos ».

Scopul nostru, reproducând această critică, nu este de a atinge gloria faimosului poet al Franciei, după cum nici nu putem a o atinge; și nici n'am fi pus mâna de a repeta observațiunile D-lui Silvius, daca n'am fi fost convinși că ar fi de mare folos junilor noștri poeți ce din disgrație nu cad în zisele defecte ale D-lui Lamartine, ci în tina imitatorilor acestuia. Vrurăm dară a da de știre junilor noștri spre a se feri de asemenea ridicole.

D. Lamartine își are renumele său și mărimea sa poetică, și niște critice ca acestea nu-l pot atinge, nici a-i aduce vreo scădere din locul său în posteritate. Nouă însă ne aduc folos niște asemenea observațiuni. Defectele la oamenii mari sunt ca și petele în soare pe care, când le-au cunoscut bărbații științei, atunci avură o mai exactă cunoștință despre dânsul. Fără petele în soare, știința mai anevoie ar fi putut descoperi timpul învârtirii soarelui împrejurul axului său.

II

POETUL INTIM

Iată și poetul intim; vine și el că și el e om. Feriți-vă însă de dânsul ca de altă aia: îndată cât veți sta a vorbi cu dânsul, numai decât se pune a vă transduce conversația în emistihuri familiare. Vă ține o oră în drum și nu mai termină din sonete. De colo până dincolo aduce vorbă asupra unei gazete ce are onoarea de a accepta dimineața inspirațiunile lui de decuseara, și pe care vă roagă cu multă grație să o citiți. In versurile sale nu-l vezi vorbind decât de soțioara dumnealui (daca are), de câinele său cel minunat, de amanta sa (ce nu o are); și până în cele după urmă vă va recomanda să-i cumpărați cu cincisprezece sau câțiva lei,ce e drept cam multicel, ultimul său volum publicat sub titlul de *Aspirațiuni*, sau *Contemplațiuni*, sau *Decepțiuni*, sau *Consolațiuni*, sau *Conversațiuni*, și câte altele în *uni*.

După ce vă lasă, adică după ce vă scăpați de dânsul, de-i veți deschide cartea dați peste niște versuri cam ca cele următoare:

Am eșit din cas'afară pe la prânzul meșteresc,
Cu o cărticică 'n mână ce-mi place de 'nebunesc;
Mi-e amic bun autorul, e un om neprețuit,
Liberal în toată forma, deși este favorit.
Intâlnii în drum pe Tasse, drept în colț lângă Cazin;
Era o zi de minune, un cer limpede, senin;

www.dacoromanica.ro

Soarele cu-a sa lumină strălucea prin sticlării;
Colea umbră, ici căldură, deterăm prin Lipscănii;
Când la dreapta, când la stânga, el în frac, eu în surtuc,
Apucarăm în jos drumul către hanul lui Manuc.
Ce să vezi la pușcărie! Femei, oameni, moși, copii,
Lume multă adunată, sgomot, râsuri, gălăgii;
Se sgâia la o muiere cu osânda ei de gât:
Rasa tivgă sta la soare cu un aer amărît.
Noi trecurăm mai nainte ș'apucarăm pe la Sfat,
Peste pod de ceea parte, ș'o cotirăm spre palat [1])
Și p'aci pe lângă poartă o luarăm drept în sus
Pe dealul Mitropoliei. — Ș'am făcut un *haz* nespus.
Ne uitarăm la a oră și era două taman;
Ne primblarăm, ne plimblarăm, când Tasse (ca un Roman)
« Să intrăm în întru, zise; hai la Sântul Constantin
« Și la clopotul cel mare, căci ne este-un dar străin ».
Terminarăm și d'aicea, ș'o plecarăm înapoi,
Inmuiați, plini de sudoare, și stătuți ca vai de noi!
Intrarăm la Tasse-acasă, aci masă ne-aștepta
Și ne puserăm la masă și 'ncepurăm a mânca.
Muierea lui e găzdoaie de vre-o patruzeci de ani,
Ciulamaua fu prea bună, și apoi niște bibani!
Vârf făcură cu salată! degitile ne lingeam,
Și, boierule, tot una mai mâncam și mai ccream.

Firește că va vedca cititorul că versurile citate de d-l Silvius nu pot fi ca acestea de sus; pentrucă prin Paris nu se află nici hanul lui Manuc, nici clopotul Mitropoliei ce e un dar dela Muscali ca și articolul faimos din Regulament. Insă nu era așa neapărată nevoie ca să cite sau să traducă cineva însuși versurile D-lui Silvius spre a arăta pe poetul intim. Poetul intim face și are fel de fel de versuri, și când este pentru mostră, poate aduce cineva înainte de oricare fel. Noi aduserăm înainte pe acestea acum de circonstanță. De am fi adus din cele ce există deja în limba română, firește că s'ar fi supărat vreun creștin doi, că s'a atins adică cineva de dibla dumnealor; și scopul nostru n'a fost ca să supărăm pe nimeni, decât ca să arătăm fiziologia poetului. D. Silvius aduce înainte niște versuri din cele mai schioape și din cele mai ridicole ce pot exista în limba franceză, și care cu anevoie se cam află ca o mare raritate. Noi de am fi cătat de asemenea natură am fi aflat cu miele în poeții noștri; am vrut dară să vă dăm și noi pe românește iar o raritate; și daca nu îți va plăcea, scumpul meu

[1]) Sub Mitropolie era pe atunci rezidența Domnului.

www.dacoromanica.ro

cititor, atunci se împlineşte ceea ce am şi dorit, pentrucă a dat tingirea peste capac sau capacul peste tingire. Aşa e lumea asta, de multe ori, ca să înnemereşti, cată să faci fapte slute, pocite, strâmbe, oloage.

«De vei trece mai departe (urmează D. Silvius) vei afla acelaşi stil pentru felurimi de afaceri şi interese şi evenimente intime ale D-lui poet, foarte interesante, după cum zice domnia lui. Poetul intim îţi relată toate câte cugetă, vorbeşte şi face; îţi dă raport despre toate învăţările, purtările, gesturile şi costumele sale: îţi spune cum se culcă, cum se leagă la cap sau cum îşi pune scufa de noapte, cum se peaptănă, cum se desbracă, cum se îmbracă, cum îşi ţine mâna, în care degit e deprins să-şi poarte inelul, la care căciular îşi face căciula şi la care ciobotar ori pantofar cismele ori pantofii; ce croitor îl îmbracă, care bărbier îl rade; ce fel e femeia sau copila căciularului, sau surora bărbierului, pe care stradă şade, etc., etc.

«Pe poetul intim l-a ferit Dumnezeu de cititori; îşi citeşte însă singur versurile la portarul hospellului unde şade; şi adresă sonete la proprietarul casei sau la D. locandier când se apropie terminul chiriei. Proprietarul sau locandierul burtos, bucurându-se că este asemănat cu Mecena, mai lasă să mai treacă dela sine şi nu supără de chirie vreo cincisprezece zile pe nutritul de muze, adică cum am zice, pe poetul nostru, pe care l-a fost dădăcit vreo muză sau mai multe. După cincisprezece zile i-o cam fi; şi mi ţi-l dă pe poartă afară. Oraţiu apoi al mansardei îşi trimite mesaventura rimată de colo până dincolo la vreo gazetă din cele mai micşoare ce iese şi ea câteodată sau de două ori pe lună, şi se duce a-şi căuta vreun alt Tibur mai ospitaliar.

III

POETUL URLĂTOR

Poetul urlător e întreg întreguleţ din zilele noastre. Inceputul lui e deodată cu revoluţiunile. Il vezi întocmai ca un erou înfuriat pentrucă nu i-au recompensat valoarea. In casă îşi curăţă unghiele cu o pilă delicată, stând pe cuget galante într'o poziţie din cele mai trândave; iar afară nu se arată decât cu mânia în ochi, cu injuria în gură şi cu flagelul în mână, parcă ar fi geniul retribuitor al unei societăţi ingrate care nu i-a recunoscut meritele, intenţiunile şi operele cele mari ce nu le-a făcut încă, ci care avea de gând să le facă; e numai foc, şi dă în dreapta, dă în stânga, în lung şi în curmeziş, înainte şi înapoi, unde-i vine şi unde apucă. Incălicând pe versul său năbădăios, sau pe câte o mârţoagă de foaie publică, se răpede în toanele-i epiliptice în mijlocul reputaţiunilor zilei, pisează şi amestică oamenii şi lucrurile; clic, clac, paf, puf, s'a pornit odată? la o parte! feri-vă!... Trece ca o trombă, se rostogoleşte ca o avalangă, se răpede ca un torent; în cursu-i zice că răstoarnă stejarii politici şi pleopii literari; pare c'ar fi vânturile Mistralul, Simunul şi Sirocul toate la un loc. Sufletul lui e un

www.dacoromanica.ro

vulcan (daca l-om crede) cu craterul căscat, ci în loc de lavă varsă injure, anateme, calomnii peste capetele somităţilor guvernamentali, judiciali, clericali şi literarie; sfărâmă gloriele, anatomisă numele proprie, pulverisă orice reputaţie, orice demnitate, orice onoare de familie, şi sbiară palid şi înfuriat, cam în modul următor sau mai rău decât aşa:

Ruşine şi vai vouă, o oameni cumpăraţi,
Ce 'n oricare mocirlă ca bivoli vă 'ntinaţi!
Adoratori nemernici de orice stăpânire,
Poţoţonate blesne d'ocară lingueşire.
Dar streangul vă aşteaptă, mişei! v'oiu face eu!
V'oiu înfera în frunte cu-aprinsul... versul meu,
Inchinători de idoli, şi Iuzi Iscarioţi,
Şi precupeţi de sânge ai sfinţilor patrioţi.
Nu vom vedea odată, o popol suveran!
Gemând subt a ta ghiară tot neamul de tiran?...
Uitaţi-vă că nu e o mână nentinată
In târgurile publici, în lumea desfrânată.
Şi urlă *laşetatea* [1]). Ruşine, vai! — Voiu eu
Să-mi pângăresc în spurcări *barbă* şi părul meu!

Vedeţi acum odată alegere de verbe şi de frasi, vedeţi mânie şi urgie de flagelare satirică. Aristophane, Archiloc, Pers, Juvenal, Daubigné, Régnier seamănă nişte poeţi pastorali şi bucolici pe lângă poetul urlător. Bieţii cititori ce nu-l judică decât după sbieretele şi lătrămintele sale lirice, crede că va fi neapărat vreun cătcăune ce mănâncă la dejunul său cel puţin câte trei copii fripţi în loc de piftec sau cel puţin vreun călugăr rasolit ca în fundul iadului în câte-o căldare cu păcură. Văzându-l însă d'aproape, ce nici prin minte să nu-ţi treacă! nu vezi decât câte o stârpitură de om, câte un băieţoi costeliv şi pipernicit, câte o loază'mbăieşată care, ca să se distingă adică, îşi dă câte un nume din cele mai infernale şi îşi pune coarne întocmai ca miniştrii constituţionali pene în căciulă, şi-şi bate coastele şi se screme ca să se mânie şi să se arate că e numai foc şi pârjol, când nu e nici supărat. Toată furia însă sforţată, tot necazul plătit îi trece parcă i-ai fi luat cu mâna îndată ce sau el se vede în vreo chiverniseală, sau patronul lui a ajuns la putere. Atunci cel puţin se face că se duce să se preîmble ca să nu mai aibă ocazie d'a se mai sporăvi.

IV

POETUL DINASTIC

Poetul dinastic, pe lângă altele, se crede că el este creatorul şi proprietarul tutulor evenimentelor importante, tutulor solemnităţilor publice, fie morţi de bărbaţi iluştri (pentrucă îşi are lacrămele în rezervă sau cum se zice în buzunar),

[1]) Expresie proprie a felului acesta de poeţi.

www.dacoromanica.ro

fie naştere de prinţi augusti (pentru care iar îşi rezervă o bucurie de toate speţiele şi de toate culorile), fie victorie ce n'ar putea nici în douăzeci de seculi să-i desece magazia de laure, fie maritagiuri sau căsătorii regale, pentru care dumnealui poetul parcă ar fi picat din cer spre a împerechia riturnelul sau, după limba dumnealui, refrainul: *prinţ generos*. Poetul dinastic nu se mulţumeşte numai în rasolirea imnurilor pe o muzică nouă, ci mai celebră încă ništc asemenea evenimente în poezie ordinară, adică în poezia declamatorie şi declamată, precum epistole, ode şi elegii, pătrane, acrostihe, şarade sau logogrife.

Poetul dinastic este amicul... ce zic? entuziastul fără frâu al tutulor regilor... nu al celor ce cad, ci al celor ce se suie pe tron. El nu va să fie nicidecum mai pe jos în veneraţie decât elefantele înaintea soarelui ce răsare. Incesoriul, sau de nu vă place, cădelniţa lui poetică tot cu aceeaşi fidelitate şi pietate şi religiozitate a fumegat de tămâie şi înaintea nasului lui Napoleon I şi al lui Ludovic XVIII şi al lui Carol X şi al lui Lodovic Philipu, se înţelege când aceştia s'au suit pe tron; căci la cădere nu-i cunoaşte. A făcut dithirambe latine pentru toată familia imperiale, a cântat una după alta coloarea roşie, apoi cele trei colori ca pe un curcubeu, apoi crinul şi coloarea albă cu floarea crinului sau a nuvellei celei bune şi coloarea păcii, apoi şi crinul şi cele trei colori tot deodată. A pus victoriele Imperiului în imnuri, sărbătorile Restauraţiunii în romanţe, soarele celor trei zile de Iuliu în cantate. Ce să zicem? ce e drept, e odată poet, căci curajul lui nu mai piere, entuziasmul lui e tot acela, el va avea aceeaşi eternă juneţe şi aceeaşi eternă ardoare până când vor mai fi regi pe pământ ca să vie unul după altul pe rând ca la moară, şi până când vor mai fi regişori ce se nasc, prinţese ce se mărită, şi prinţi şi prinţese cari mor, şi armate ce se zic protectoare ce ne ocupă ţara; pentrucă acest mare şi universal poet le are toate pe degit, şi celebră cu aceeaşi facilitate şi naşterea şi moartea prinţilor şi prinţeselor, şi întronarea şi himenul lor; afară numai daca aceşti regi sau prinţi nu s'ar întâmpla să se nască, să se însoare sau să moară în exiliu.

Printr'o stranie particularitate a geniului, entuziasmul poetului dinastic nu trece niciodată peste hotarele ţării. Se cuvine însă să-i dăm dreptate, pentrucă el e patriot şi n'are ce căta afară din patrie, şi apoi e şi vorba cunoscută de toţi: că ochii cari nu se văd se uită.

Nimeni nu se pricepe ca poetul dinastic a ticlui aşa de bine aceleaşi rime la toate evenimentele. El, sau dumnealui, are un talent particular că face odată un cuplet şi bun şi care se loveşte la toate împrejurările, niţeluş se atinge de când în când şi ia toate formele: se scurtează câteodată, alteori se mai lungeşte puţin, şi aşa trece prin toate metamorfosile sau transfiguraţiunile, sau schimbările la faţă sau *preobrăjeniile*, cum vă place: când îl vezi odă, când cantată, când imn, când un cântec de masă; — dacă vreţi, dumnealui vi-l face şi şaradă, şi însuşi poemă epică.

Acest cuplet elastic, numai cu oarecare prefaceri, cată, vrând nevrând, a se adapta la toate evenimentele şi la toate interesele diverse.

www.dacoromanica.ro

Astfel la 1811, la naşterea fiului Imperatorului Napoleon I, poetul dinastic făcu odată şi bine cantata ce începea:

Si l'étranger comme un seul homme
Un jour venait nous asservir,
Autour du noble roi de Rome,
Jurons de vaincre et de mourir, etc., etc.

La 1820, la naşterea duchii de Bordeau, se vede acelaşi cuplet, cu o foarte mică prefacere:

Si de l'étranger l'insolence
Un jour venait nous assaillir,
Autour du noble fils de France
Jurons de vaincre ou de mourir.

La 1839, la naşterea contelui de Paris, n'are poetul decât să adaoge sau să scoaţă câte o mică bagatelă, şi cupletul iată-mi-l de minune înnemerit şi la această fericită circonstanţă:

Oui, si l'étranger dans sa haine
Un jour venait nous asservir,
Autour du jeune fils d'Hélène
Jurons de vaincre ou de mourir.

De va mai veni şi altă dinastie după ramura Orléanilor, cum a venit după a Bonaparţilor (să nu fie cu supărare că noi facem o hypothese, punem un *daca*), atunci d'odată vezi pe poetul dinastic sărind şi deodată cu cele douăzeci şi unul de tunuri anunţând venirea în lume a unui nou prinţ:

Si l'étranger dans sa furie
Un jour voulait nous asservir,
Autour du fils de la Patrie
Jurons de vaincre ou de mourir.

Alţi oameni cu atâtea jurăminte solemnele ajung a se numi oameni juraţi, afurisiţi; poetul dinastic însă nu pierde nimic, ci din contră câştigă de minune.

* * *

Poetul dinastic, când e republică, devine republican democrat şi soţial; şi când libertăţile publice sunt uzurpate, atunci îl auzi strigând în versuri stridente şi odorogite:

Mi-e urîtă tirania
Ş'orice cap încoronat;
Insă astăzi România
E'n nevoie de 'mpărat.

www.dacoromanica.ro

Şi ne spune ca să alergăm cu limba scoasă după un principe străin.

După ce apoi se face un domn pământean peste ambele Principate, atunci dă cu piciorul tutulor principilor străini, şi copiază scrisele altora ce cu trei ani înainte le defăima.

V

POETUL REBUSIAN

Iată cel mai simplu, cel mai modest şi cel mai puţin amăgitor din fiii lui Apollon. El biet niciodată n'a comis vreun volum; numele lui n'a figurat niciodată în a patrulea pagine a vreunui jurnal, nu s'a văzut niciun anunţiu (citeşte *annunciu* pe limba năciunală), figurând între pomada philocomă de urs, sau între hapurile lui Morizon ori între licoarea lui Leroi, nici între biberoanele ce doicesc copiii mai bine decât laptele stricat al doicelor, nici însuşi între sticlele de ape minerale. Trombele jurnalismului niciodată nu i-a celebrat gloria în foiletoanele mincinoase. El, bietul om, a lăsat să treacă unele după altele sistemele literare: a stat pe faţă cu aceeaşi indiferenţă filosofică şi la apunerea clasicismului, şi la aurora romantismului: puţin i-a păsat şi de una şi de alta. A stat rece înaintea lui *Hernani* şi a *Tour de Nesle;* niciodată nu i-a venit în cap să-şi puie nasul la fereastră ca să vază la care vânt se învârtca sfârleaza poeziei. Pe când drama modernă se acăţa să se suie grăpiş pe spallele tragediei imperiali; pe când partiturile îşi îngropa răposaţii sau suna trompeta, pe când D. Victor Hugo predica şi D. Dumas foillotonisa, el, poetul nostru rebusian, umilit şi nemaculat, blând ca omul lui Oraţiu, îşi compunea în pace, în magazia din dos a vreunui cofetar, distichurile dulcişoare, zaharate, mirositoare; îşi înfăşa, îşi înscutica cofetele în sentinţe amoroase şi îşi încordela cu *rebus* simtimentele. Iată operele acestui poet mare şi necunoscut, (că aşa e lumea,) poet ce atâta dispreţă gloria încât nu-şi pune nici numele la producţiunile sale florianice şi anacreontice şi ceea ce făcea ieri, o face şi astăzi, şi o va face şi mâine, neîncetat şi totd'auna, totd'auna şi neîncetat.

Nimeni n'a vorbit de el, nicio critică n'a venit să-l ia şi pe el de mână şi să-l scoaţă la lumină, ori în bine ori în rău, pe el, pe acest artist modest, ale cărui versuri sunt bine venite, cunoscute şi citite şi în mansarda neavutului, şi în saloanele opulenţilor, şi care drept preţ al operelor sale nu cere nici glorie, nici avuţie.

O poetule rebusian! o mare bărbat! In capul Punţii Artelor este un palat custodiat de patru câini şi de o veghie. Palatul acesta se numeşte *Institutul*... şi în acest palat, vezi tu? nu se află niciun fotoliu pentru bătrâneţele tale, pentru zilele tale cele negre... Tu care sub pretextul cofetelor şi altor dulceţe mi-ai făcut limba franţesă a sfredeli şi a străbate până în pădurile cele mai sălbatice ale Americei Sudului (şi până în mahalalele Bucureştilor), vai! ce minune! ce ingratitudine! ce neomenie! ia uitaţi că crucea legiunii d'onoare nu străluce nici încai la butuniera ta! O Béranger al diablonului! o Pindare al papilottei!

www.dacoromanica.ro

Hei! ci nu e numai atât! să mai vedeți: niciun poet pe lume n'a făcut atâta îndatorire, atâta bine prea stimabilei și prea sentimentalei clasi de înamorați. Când un amant trimite cofete amantei sale, credeți dumneavoastră că-i trimite numai ca să-i îndulcească guriţa cu preline, cu fisticuri și cu acadele? niciuna din acestea: fisticurile și zaharul de sfecle sunt numai așa, niște de unde să înceapă cineva vorba. Motivul însă cel adevărat, îndemnul trimiterii, uitați-vă dumneavoastră singuri că este versuleţele acelea, acel *rebus* în care e înfășurată cofeta, acel rebus inocent și periculos totdeodată ce împlinește locul scrisorii de minune, și cu atâta avantaj cu cât exprimă sintimentele inimei și jură o constanţă eternă, și promite o fericire fără nori și niște zile ca acelea. De nu mă credeți, puneți-vă la o parte și veți vedea fetișoara sau oricare va fi femeia la care se trimit cofetele, când se vede singură singurică cu ce rapiditate desfășură cofeta simbolică, emblematică, alegorică, mistică, poetică și poetizată, și sentimentală, și cum suspină mititica! Mai întâiu, ce e drept, bagă fisticul în gură, nu că voiește să mănânce, ci așa e purdalnica de deprindere, și apoi va să scape odată de dânsul... O! cu ce rapiditate citește deviza ce spune o mie ș'o mie de lucruri! Câte odată e numai un distih cam în înțelesul acesta:

Nu e'n lume fericire
Ca o bună însoţire.

Câte odată e un pătran sau un tetrastih:

De e crimă a iubire
Hai să greșim ne 'ncetat;
Zeii-s blânzi din a lor fire
Când e crima de iertat.

Și altele fel de fel, una decât alta mai ingenioase, ca cele următoare:

Deviza-mi este a te-adora
Și niciodată a mă schimba.

De sunt iubit ce-aș mai vrea, zău
Decât odată să fiu al tău.

Când te iubesc, mi-e cunoscut
Tot ce amorul are plăcut.

Iar pentru amanți mai timizi sau fără curaj, poetul se căpuește ca să le dea niște versuri nu atât de cutezătoare, însă pline de elocuinţă:

Când îți spuiu eu, îți spuiu bine
Că răsuflu pentru tine.

www.dacoromanica.ro

Ce de mai intrige începute cu atâta nevoie nu ți le-a mânat poetul nostru, și nu ți le-a adus colea la un capăt ferice prin mijlocul numai al acestei poezii uşurele și universali, minunatul artist! ce de mai noduri gordiene amoroase nu ți le-a desnodat el numai cu versurile sale galante, cu sentințele sale mai dulci decât mierea, cu devizele sale pasionate, pe când toți Antony dramei moderne, sporovindu-se și orăcăindu-se cu pumnalul și cu pistolul în mână, fură dați ca dânșii pe uşă afară.

O, poetul meu ce-mi placi de mă 'nebunesc! cer și pretinz dela toți ingrații aceștia ce mă citesc sau nu mă citesc, ca să-ți ardice o statuă într'o piață publică în memoria numai a serviților ce mi-ai făcut numai mie în parte: uite mă subscriu în capul listei cu cincizeci de... parale.

VI

POETUL UMANITAR

Acesta se distinge între toți printr'un costum cu totul straniu, printr'o manieră de a fi excentric.

Barba țuțuiată, părul ca un puritan, pălărie cu marginile late, crevată neagră, vestă neagră, vestmânt negru, pantaloni negri, — costumul îi e sever ca și persoana dumnealui.

Umanitarul mai pe d'asupra are și o pretenție de a fi om serios: niciodată nu ți-ar râde, nu ți-ar glumi și el.

Mai mult decât toți ceilalți poeți, Umanitarul își are un scop, o țintă însemnată [1]). Hei! el e un om fatal, ce cât e ziulița e în travalliu pentru împlinirea unei misiuni soțiali și providențiali [2]).

El e profetul viitorului, nici mai mult nici mai puțin: Dumnezeu mi ți-l-a trimis spre a curăți nemărginita țearină a umanității de spinii și de pălămida erorilor și de bălăriele prejudițielor.

Ceilalți poeți pot cânta florile, femeile, natura, primăvara, toate făpturele lui Dumnezeu; el însă, el singur ne-a venit aci jos cu *ideile*, el numai are idei, și ce mai idei!... el e vatul antic, Confuțiu liric, Tirteul civilizator. El singur are puterea înțelegerii sintezii celei mari, epopeice și universali. Sufletul lui zice că e lin, totd'auna senin și neapropiat de pasiunile vulgare [3]). El lasă celorlalți, pe

---

[1]) Ca tot căuzașul.

[2]) El și când se face sbir de poliție și când ia dela un cismar o cismă și dela altul alta, și când adună monetele și diamantele ori antice sau moderne, și când face pe Figaro, ori pe Dulcamara, el tot poet umanitar este, tot spre împlinirea unei misiuni își dă *trupul* chinului prin scamatorii și orgii.

[3]) Afară de câteva care îl fac a dori cu mare ardoare tot ce este al altuia.

www.dacoromanica.ro

cari îi numeşte profani, furi, *laşi*, de a se paşte în nişte teorii practice, după noi, şi nefolositoare după limbajul său; el, dumnealui, se ocupă tot de objete şi chestiuni ce au să reforme soţietatea, să perfecţione omenirea, să armonise universul; pentrucă ocupaţia lui, fapta lui nu e nimic alta decât *perfecţia absolută a speţei umane* şi progresivitatea ideilor.

Umanitarul îşi are un vocabular, ce zic? un dicţionar al său în parte, o sintaxe ca acelea cu totul particulară, şi cu totul şi cu totul liberală, ce nu se supune la nicio regulă. Mai vârtos îi place de se 'nnebuneşte vorbele lunge [1]) şi şuerătoare şi *ciuerătoare*, şi mai vârtos frasile găunoase şi sforăitoare, şi tiradele neînţelese. Versul lui sec şi aspru, şi odorogit, şi schiop, e un neologism de câteva silabe împănat cu miti şi împoţoţonat adică cu simboluri.

Iată o mostră de stilul acesta:

Se ştie fapta noastră, e faptă *simbolică* [2])
E faptă soţială şi *pàlingenesică*.
E lucru-odată lucru, *trainic* [3]), esenţial,
Talazul ce ne-ardică *prôvidanţial*.
Fraţi, fraţi, întemeia-vom *inmansul* [4]) panteism
Succesor, mărit foarte al vechiului *catolcism* [5]).
Ca în viitorime, soţ *sôcialitatea*
In nod ţeapăn de dragosti *cercuind* [6]) umanitatea
Să veciniceze 'n veci [7]) o eră-epopeică
Lumei ce o să fie, orbită sintetică,

---

[1]) Şi când nu sunt deajuns de lungi, le mai pune şi câte o coadă ca *graţiune* în loc de *graţie*, *preţaţiune* în loc de *preţaţă*, cel puţin le mai adaoge câte un *u* mut şi unde nu se cuvine, ca la *înu*, *cându*, *prinu*.

[2]) Dacă e Român poetul umanitar, fiindcă ştie franţoseşte, îl auzi cu *simbolică*, *politică*, *grammatică*, *lunatică*.

[3]) Poetul va să înţeleagă *tràinic*, *providenţiàl*, iar dumneata, cititorule, ca să faci versul, cată să citeşti *trainic* şi *prôvidenţial*.

[4]) Vorba *imens*, umanitarul franţosit ţi-o face *imans*, ca şi *providenţial*, *providanţial*.

[5]) Poeţii aceştia umanitari, dimpreună cu toţi ce se zic ei singuri de şcoala nouă, fiindcă au o mâncărime de a roade şi a ştirbi şi a pisa tot, îi vezi în licenţa lor ultrapoetică că mănâncă, ştirbesc la silabe cu aceeaşi manie şi furoare cu care şi adaog. Catolicismul nu au întru nimic de a ţi-l face catolcismul, ca şi pe *întru*, *tru*, astfel e şi vorba mai jos însemnată, iar

[6]) *cercuind*, pe care te fac s'o citeşti *cerchind*. Astfel de prescurtări afli de ajuns de le vei citi versurile.

[7]) Poetului umanitar, ca un liberal ce este şi pentru scopul său cel mare, îi este iertat de a face semistihuri trunchie. Noi unii nu dorim să avem acest privilegiu.

www.dacoromanica.ro

Ca *aptele* Frăţiei de uriaşi *aptori* [1])
Să fie năciunale, în vecii viitori.
Şioiu să curgă sânge ca apa din Iordan,
In sânge să s' *boteze* ast genere uman.
Şi năciunalitatea
Să facă-umanitatea.
Şi notele să facă harmònia *mistică*
Ş'*ellèptiva-ellepciune* şi *palengenesică*.

Nu-l întrebaţi ce va să zică acest oribil galimatias de versuri oloage, de vorbe schimonosite, de sonuri ostrogote, de idei confuze, că nici dumnealui singur nu ştie încă bine, ca un inspirat ce este. Iţi va mărturisi însă că versurile sale neînţelese încă aşa cum le vezi sunt destinate spre a revoluţiona lumea şi a armoniza viitorul.

Umanitarul, vorbind curat, nu se ţine de nicio sistemă soţiale, politică, religioasă sau filosofică; nu-ţi adoptă, nu-ţi încuviinţează nici catolicismul, nici protestantismul, nici spiritualismul, nici materialismul, nici eclectismul; nici sansimonismul, nici bucheismul, nici furierismul, nici oveismul, nici nimic din câte să semene cu o aglomeraţie de idei raţional deduse. Dumnealui e curat umanitar, e Mesia cel nou, e a doilea venire a Cuvântului încarnat şi nimic mai mult; stelele cu coadă, stelele Dunării purced înaintea lui sau îl urmează; câteodată în abnegaţia sa, abdică la rolul de Mesie şi se reveste cu rolul mai umil de înainte-mergător, ca să ungă pe câte un vizionar sau pe câte un craiu de Curtea Veche, spre a-l pune drept piatră cardinale de unde era piatra cea dispreţată a scandalului prin laturele cafeurilor. Dumnealui, cum ziserăm şi cum o demonstră singur, este poet umanitar şi aceasta răspunde la toate întrebările ce îi vei face, şi îţi astupă gura; această nobilă şi charitabile denumire îi corrige versurile, şi de unde sunt paralitice, le pune copăcel pe picioare spre marea mirare a secolilor fiitori.

Iar cât pentru noi profanii, poetul umanitar este dintre toţi poeţii cel mai supărat şi cel mai supărător, cel mai îngreţoşat de toate şi cel mai greţos.

De este să aibă şi el nişte admiraţiuni, el admiră pe d-na George Sand, nu pentru romanţurile ei *Valentina* şi *Indiana*, nu pentru stilul ei, ci pentrucă a publicat o rapsodie neînţeleasă, întitulată: *Cele şapte coarde ale lirei*, şi a dedicat-o d-lui Buloz, care ştie de toate afară de franţoseşte. Umanitarul stimă iar foarte mult pe d-l Victorian, autorul *Originii primordiali a cataclismurilor ciclopeene de Miau şi de Chiau, considerate în relaţiunile sale cu arta de a ucide păduchii de lemn*!... Mai admiră iar şi adoră pe Ballanche sau pe D. Sarsailă şi îl pune cu

[1]) Despre *apte*, *aptori*, *naciunali*, *elleptiv*, *ellepciune*..., credem că acum ştie lumea că după limba bestialmente cultivată va să zică: *acte*, *naţionali*, *ellectivi* şi *ellecţie*. Poetul umanitar ca toate cele extraordinare cată să aibă şi note şi comentarie.

www.dacoromanica.ro

ceva mai sus decât Moise şi Sardanapal, şi mai vârtos decât Sardanapal, pe care îl consideră ca cel mai 'nalt dintre filosofii antici, şi ca cel mai mare dintre legislatorii lumii.

Fiziologia poetului ce avem în mână, fiind o ediţie ilustrată, coprinde şi portretul întreg al poetului umanitar, şi aci jos lângă dânsul se vede un carton şi un făcăleţ sau nişte piuliţe şi un pisălug, o carte jos şi o ghiară de urs fericată cu aur sau argint, sau alt metal imitător. Am tot întrebat pe unii alţii ce vor fi însemnând acele objete, şi niciun muritor n'a ştiut să ne explice sau să ne spuie; am păţit-o întocmai ca răposatul Chalkokondila, care întreba peste tot pământul să-i spuie şi lui cineva: de ce vor fi vorbind Românii româneşte? şi spune că nu s'a aflat nimeni să-i deslege această problemă atât de încurcată şi difficile.

Daca ne va fi însă iertat să ne dăm şi noi părerea, cel puţin despre acel pisălog, acesta cată să fie simbolul sau emblema poetului umanitar, care freacă, frichineşte şi pisează la un loc toate sistemele politice, soţiali, filosofice şi religioase; iar de va fi făcăleţ şi nu pisălog, atunci e foarte necesariu poetului umanitar ca să amestice al său talmeş-balmeş ce ne prepară.

VII

POETUL OLIMPIAN

D. Silvius în tractatul său de *Fiziologia poetului* îşi are la început o introducţie pe care o vom împărtăşi cititorilor noştri; pe urmă îşi începe cartea cu poetul olimpian. Acest poet este un fel de Mesia al poeziei, pe care încă din faşe, din leagăn, îl arată cu o căpăţână mare, cu nişte picioare ca fusele şi din care sboară semne şi minuni, după expresia fabulistului nostru Ţichindeal. Asta e poetul poeţilor, plin de idei, numai versurile îi sunt cam oloage, cam şchioape, cam schiloave, cam ştirbe, ca baba-cloanţa, cam bete, cam odorogite: într'un cuvânt idei ca acelea în nişte versuri ce seamănă a proză stricată, desmăţată şi deşălată. Poetul olimpian face pe moarte la versuri, cu sutele cu miile pe zi, şi când are o mie de versuri, are un volum întreg, căci ediţiunile dumnealui sunt de lux, rândurile îi sunt rari, şi hârtie albă deajuns. Face versuri de tot felul, ode, elegii, satire, epigrame, madrigale, sonete, drame, tragedii comice şi comedii tragice, şi toate poeziile lui la un loc fac o epopee, nu ca *Iliada* şi *Eneida*, ci odată epopee, cum să rămâie cu gurele căscate toate epopeele din lumea trecută şi fiitoare.

D. Silvius arată semnele poetului olimpian în modul următor:

« Părul apollonian
Fruntea shacspiriană,
Nasul cornelian,
Gura ronsardiană,
Barba byroniană.

www.dacoromanica.ro

Şi scmne particulare: cordelă a legiunii d'onoare ».

Apoi mai adaoge D. Silvius:

« Poetul olimpian cu o trăsură numai de pană a dat tifla trecutului; dumnealui a decretat, în omnipotinţa geniului său, că toate câte s'au fost făcut înaintea luĭ sunt considerate ca nefăcute şi neîntâmplate, şi că istoria n'a existat niciodată. Religia, filosofia, politica, literatura s'au născut într'aceeaşi zi şi într'acelaşi minut cu dumnealui ».

Cum se vede, poetul olimpian cam seamănă cu poetul umanitar; dar nu se cam prea au bine, se cam uită chiorîş unul la altul. Acum nu ştim care să fie cauza: să fie oare unde îşi seamănă unul altuia şi nu-şi sufere frumuseţele întocmai ca două cochete, sau pentrucă sunt urîţi foc şi ei şi scrierile lor? Eu cred că nu e nici una nici alta, ci cauza curată cată să fie că amândoi sunt siguri de nemurire; amândoi sunt siguri de tronul cocoţat pe vârful Parnasului, şi într'însul nu încap amândoi d'odată. Aşa e pustia de glorie, aprinde ura în sufletele cele mai mari, şi încairă părinţi cu fii, fraţi cu fraţi şi poeţi cu poeţi.

După poetul olimpian vine poetul lamartinian, apoi poetul umanitar, apoĭ cel intim, pe care i-am arătat cu ochi şi cu sprâncene cititorilor noştri. După aceştia vine poetul turist, un fel de nobil ce călătoreşte ca să cânte tot ce întâlneşte: monumente, vederi celebre, munţi şi toate objetele cele mai însemnate. El salută, se închină şi pupă pământul pe oriunde stă în estase. Versul său nu e loc unde să nu-şi scoaţă căciula şi să nu esclame *salutare !* sau *adio !* De se duce în Spania, se pune pe versuri şi să te mai ţii complimente în dreapta şi în stânga întocmai ca răposata Livezeanca; rimează *Grenada* cu *serenada*, *mantillia* cu *Castillia*, *Andalusa* cu *jalusa*. Se întoarce apoi la Paris şi-şi pune de-şi tipăreşte uimirile şi admiraţiunile în 1500 exemplare şi îşi pune în bibliotecă toţi entusiasmii săi legaţi frumos în piele şagrinată de viţel. De se duce în Grecia, acolo să mai vezi! Aci nu e glumă; e patria lui Milţiade şi Aristide; plânge asupra *Atenei*, care în franţoseşte rimează de minune cu *Demostene;* începe a mi ţi se preîmbla prin grădinile dusului după lume Akademus; stă a contâmpla agoraoa ce de mult nu mai e în fiinţă, dar poetul şi-o închipuieşte, şi visează câte o ziuliţă întreagă la umbra porticului cărui nu i-a rămas nici urmă. Apoi dela Atena la Ierusalim e numai un pas pentru turist. Poetul aci îl vezi creştin, şi apoi adresă Siriei aceeaşi eternă salutare ce a adresat-o şi Spaniei, şi Greciei, şi peste curând Engliterei, Irlandiei, Scoţiei, Germaniei. Apoi când s'o duce şi în Italia! — Ah, draga mea Italie! — aci poetul fireşte va începe dela Veneţia, şi sărutare piaţetta! sărutare Leul dela San-Marcu! sărutare Puntea Suspinelor! Lidu, gondola, barcarolla, etc., etc. Apoi aleargă până la Roma. Şi mi-ţi cântă aci, una câte una, Vaticanul, Capitolul, Joe, pe Jesus Christos, pe Cesar şi pe Papa, să nu rămâie niciunul. Face un sonet asupra coloanei lui Traian, şi un pătran asupra cupolei dela San-Petru; şi după ce îşi face reverenţa înaintea tutulor pietrelor celebre, poetul turist îşi termină întoarcerea artistică printr'o poezie plină de adio:

www.dacoromanica.ro

Adio, regina artelor,
Adio, ţara frumosului,
Muma naţiunilor,
Museul generaţiunilor,
Pământ de trei ori nu ştiu cum.
Ţâţa lui Raphael, Michel-Angelo şi Dante!
Adio, regină fără trufie!
Adio! adio! ah adio! şcl.

Apoi D. Silvius vine la poetul catolic, de care pe noi ne-a ferit Dumnezeu până aci; n'avem niciunul din rasa, ca să nu zicem stirpea aceasta.

VIII

Indată apoi vine poetul biblic. De felul acesta iar nu avem de loc, ca unii ce ne lipsesc de toate. Imi venise mie odată în minte să mă puiu pe Biblie şi să fac, să fac la versuri; ai scăpat însă, cititorule, de mine, până când vei cădea pe mâna altuia.

După dânsul vine poetul cavaler-regenţă. El are aface în versurile sale tot cu oameni mari, cu prinţi, cu duci, cu conţi, cu baroni, cu diplomaţi, cu ambasadori, cu marchese, cu contese şi cu tot neamul lor; mi-i tractează în versurile sale d'a per-tu, le adresă epistole familiare, parc'ar scrie cu scobitoarea dinţilor. Versul lui liber şi indiscret seamănă cu desbrăcatul acel leneş şi aristocratic. Când scrie aşa numai, fără a se adresa către persoane mari, atunci ţi-aduce din condeiu binişor şi îţi vorbeşte tot de dânsele, ca de cei mai buni ai săi amici, îţi numără pe degete pe prinţul de B... pe ducesa de C... pe urmă îţi începe, de vei să-l asculţi, nişte mărturisiri scandaloase, îţi descrie cinele ce a avut. Nimeni n'are amici ca dânsul, că trăieşte o viaţă plină de aventure galante. In antecameră-i vezi spânzurată o manta în faţa zidului şi o scară de mătase; îşi scrie el singur sieşi scrisori satinate şi profumate ce le arată pe la amici într'un chip cam pe ascuns. De se 'ntâmplă să aibă vr'un domestic, îi plăteşte îndoit şi întreit numai ca să se lase a-l tracta în gura mare pe tot minutul, când sunt oameni la dânsul, de tont, de nerod, de ticălos, de mojâc ce nu ştie să serve la oameni cum se cade. De are datorii, plăteşte până-i crapă pielea, şi cu cine se 'ntâlneşte îi place să-i spuie că p'aici era azi ori ieri să arunce pe un creditor pe fereastră. Când e vorba de jocul cărţilor, zice că nu ştie, nu-i place fleculeţele alea de jocuri pe migăite. Bangul! faraon! spune-i de astea că se 'nebuneşte. Afară de aceste fanfaronade şi de asemănări de regenţă, de l'ei da astea la o parte, el apoi seamănă un biet flăcăiandru ce din disgraţie mai mult îşi aduce cu un perucher decât cu un marches.

Vine după acesta poetul cavaler Lara, sau Cild-Arold, a cui buză sceptică nu surâde niciodată decât cu amărăciune. Il vezi totd' auna pe asta vrând să arate

www.dacoromanica.ro

că trăieşte o viaţă desfrânată; îi place să se arate că e totd' auna beat şi îmblă cărăuiu desemnând la arăbeşti cu picioarele-i împleticite. Cine-l vede, l-arată cu degitul, zicând că e sigur că e nu numai treaz, dar şi flămând. Prânzul lui e pela câte un birt pe 30 centime unde nu se vede nici picătură de vin şi apă cât ei vrea; se înnebuneşte însă să-l crează oamenii că e beat. De-i vorbeşte cineva de virtute şi onoare, el îi răspunde că adoară şampania, şi că e nebun după Bordò.

După dânsul vine poetul dinastic, pe care îl văzură cititorii noştri.

Apoi poetul academic, a căruia sămânţă p'aci stă să se stingă, de nu se vor lua măsure.

Apoi poetul de salon ce nu lasă niciun album al vr'unei contese sau marchese sau unei fetiţe frumuşele fără a-l adorna cu frumoasele şi elegantele sale versuri. El îşi înscrie numęle pe foile candide şi profumate, din josul unui sonet, unui madrigal, unui pătran, unui bistih, şi împută soartei de ce nu poate să şi-l înscrie asemenea şi pe lespedele inimei coconiţei. Ochii negri, căprui, albaştri, pielea cea albă, rumenă şi răcoroasă, braţele şi mâinele bine rotunzite şi transparente, frumuseţi rafailene, nimic nu rămâne necântat. El nu e ca alţii să-şi bată capul a face versuri: el le improvisă pe picior; îţi intră într'un salon, vede un album, rugat sau nerugat, ţi-l ia în mână, se pune la masă, scârţa, scârţa, şi sonetul e aci turnat fără niciun rând, fără nicio vorbă ştearsă. Sunt gure rele însă care zic că poetul nostru îşi are d'acasă o provizie bună de poezii de asemenea împrejurări, le ştie pe dinafară, şi aci ţi le trântește vers cu vers aliniate şi înşiruite întocmai ca nişte soldaţi de plumb sau şi de lemn, sau şi de carton. Dar nu se cade să ascultăm la gurele rele; poetul nostru are talent; e om de geniu, coifura, crevata, jaboturile, mănuşele, botinele îi sunt de minune, nădragii, fovezele fracului, laibălul îi sunt după moda cea mai din urmă; are barbă şi favorite de se poartă barba şi favoritele, îşi rade mustăţile când mustăţile se rad, îşi lasă barba ţuţuiată când e la modă barba ţuţuiată, ştie de se răstoarnă de minune pe canapea sau pe fotoliu; îşi înfige şi îşi încolăceşte de minune degetele în păr când şi-l dichiseşte înaintea oglindei sau când e răsturnat d'alăturea coconiţei; lornettea îi e aci de gât ca nişte sfinte moaşte. Un astfel de om cum puteţi dumneavoastră crede că nu ţi-ar fi în stare să-ţi trântească pe loc două-trei perechi de versuri, ce sunt o bagatelă la geniul său cel mare? D. Silvius zice că unii din poeţii de salon sunt foarte liberali, libertatea este idolul lor, şi nici versurile dumnealor nu vor să le supuie la legea rimei sau a ritmului. Mai zice încă că aceştia îşi încep cariera poetică prin femei, şi o termenă câte odată la Academie şi mai des prin spitaluri.

Dela poetul de salon pe loc treci, cititorule, la poetul rebusian pe care am avut onoarea a ţi-l recomanda în foile noastre.

Indată apoi vine poetul proletar. Acesta mişue astăzi în Franţa: îl vezi frământând la pâine sau la cozonaci sau la plăcinte; ori împungând cu sula şi petrecând amândouă acele de păr de porc şi dând în laturi cu amândouă cotele; ori petrecând suvelniţa şi bătând cu bătătoarea după ce a tras cu piciorul iţa

www.dacoromanica.ro

din sus în jos şi pe cea din jos în sus; ori croind cu foarfecele şi cosând cu acul; ori vânzând legume, dând cu plasa sau cu undiţa.

Felul acesta de poeţi a ieşit de când s'a dat odată vorbă prin lume că ar fi murit poezia! Vorbă inventată, vorbă mincinoasă. Adevărul însă iese la lumină, şi începu a ieşi poezia din toate magazioarele, din toate butegele, din toate lucrătoriele, din toate colibele, din toate mansardele, ca să se ştie curat şi de toţi că poezia în secului nostru nu este moartă. Un croitor nu ştie să-ţi facă un vestmânt aşa de bine precum ştie să numere pe degete la silabe şi să-ţi toarne o comedie sau o tragedie vie-viuliţă.

Astăzi poeţii mişue ca şi martirii şi oamenii de Stat; şi de aceea le e necaz la unii-alţii.

* * *

N'apuci să 'ntorci foaia şi dai peste poetul urlător, a cărui cunoştinţă cred că aţi făcut-o, daca aţi avut timp de pierdut a citi câte ziserăm mai sus.

Vine apoi poetul cântăreţ (chansonnier) care cum am zice face la cântece. O speţie cu totul şi cu totul alta de a lui Béranger, căci ca acesta numai unul avu Franţa.

Mai vine apoi şi poetul de romanţe, care nu poate nici de cum fără diblă, sau alt instrument; el nu ţi-ar face un vers care să rămâie necântat cel puţin în camera sa când îl scrie inspirat cu ochii în grindă, sau mai des pus pe note de câte un artist mediocru. Poetul de romanţe se zice singur adesea şi poet de balade; şi excelă bunioară în rime nerimate, ca cea următoare:

Maria cea bălae
Frumoasă din *Besdead*
Iubia pe Niculae,
Şi el... *s'a însurat!*

Insurat deşi nu rimă nicidecum cu *Besdead*, ca să fie însă sublim şi patetic, dumneata, cititorule, se cuvine a te pune într'o poziţie foarte interesantă şi a pronunţa vorba *însurat*, dând din cap şi cu un ton foarte patetic, ş'apoi vei vedea ce efect face.

Vine înfine după toţi poeţii înşiraţi, *pour la bonne bouche*, ca poamele şi dulceţele după masă, vine şi a *Zecelea Muză*. Noi n'avem astfel de raritäţi. şi lăsăm pe D. Silvius a ne-o descrie cum ştie dumnealui.

IX

DECIMA MUZA

« Să ştiţi că în timpii Restauraţiunii şi-a întins aripele blonda fetişoară cu căutătura velutată, cu şederea clasică sau antică, cu vocea armonioasă, şi al căria suflet stătut de prozaismul vieţei, se avântă, cât să-l pierzi din ochi, în norii de

www.dacoromanica.ro

aur ai infinitului. Ficcare din versurile ei e ca un oracol ce Sibila de optsprezece ani ţi-l aruncă după tripedul său.

« Ah, p'atunci erau timpii frumoşi ai copiilor sublimi şi ai minunilor dela ţâţă! Ferice Grecie! A zecca muză te-a cântat atunci când tu te băteai în contra Osmanlâilor ce îţi aducea feare. Glorioşi fii ai Helenilor! care poet a cântat ca dumneaei, ca Decima Muză, junele eco ale Navarinului? Ferice Romă, tu ai văzut-o alergând noaptea la lumina lunei, despletită şi palidă, subt arcadele Coliseului, visând ca Corina triumful Capitoliului! Şi tu, lacule al Genevei, tu ai salutat-o atunci când ea, abandonând Italia, bella Italie, poctica Italie, veni a se preîmbla peste undele-ţi murmurante, lăsând în voia adierilor amoroase cosiţele-i profumate. Rezemată pe divinul său teorb, dcspica apele-ţi ducile, o lac nemuritor! întocmai ca diva Cytera, căria semăna a-i fi filie, unde zefirii sglobii svolând împrejurul ei, îi împingea barca vagabondă, şi când se înturna în sacrul pământ al patriei, şcolarii de retorică i adrcsa la stanţe, şi ce mai stanţe! academicii, şi academiştii şi academicienii îl lăsa biletele de vizite la portarul dumneaei, şi jurnalul *Débats* o proclama de Muza Patrici, întrecându-se cu *Constituţionalul.*

« Vai! vai! gelosul timp, răutăciosul timp, cum îţi mai plesni odată cu aripa-i neîmpăcată această glorie abia născândă (care nu prea făcuse multe, dar avea de gând să facă). Unde mai sunteţi voi, cânturilor sacre, ditirambe entuziaste, lire plângătoare, harpe ebraice, harpe eolicne? aţi trăit şi voi cât trăieşte roza, cât trăieşte poezia decimelor muze.

« Din epoca aceasta, ce e departe de noi, decima muză se înmulţi într'o proporţie să ţi se facă părul măciucă; răsări ca ciupercile fără cultură, numai aşa dela Dumnczeu, prin foiţele satinate ale revistelor, prin coloanele foiletoanelor, şi prin a patrulea pagine a jurnalelor. S'a luptat, şi palmă cu palmă a disputat tărâmul tiparului cu notabilităţile mustăcioase şi masculine; şi-a avut şi ea editorii săi, publicul său, clăcătorii săi, şi-a făcut şi ea meseria cu scrisul ca toată lumea; mi ţi-a înseilat şi ca la elegii, a rasolit la pastorale, a îndrugat la satire, a cântat şi ea ca să trăiască, după ce a trăit ca să cânte.

« Pc dccima muză o cunoşti de departe cum ţi-ei arunca ochii la dumneaei. Când trcce pc stradă o distingi dintr'o mie de femei: nu că doară are vreo aureolă pe frunte, cum ar crede cineva, nici dc cum, săracuţa! Coroana ei e curat o pălărioară, ce ar fi biet ca a tutulor femcilor când n'ar fi atât de lăbărţată. Ghiceşte cincva pe a zecelea muză după aerul său cavaler, după pasu-i gâligan, după rochia trecută din modă, şi după pantofii (eram să zic botinele-i) ceva cam scâlciaţi. Pentrucă muza nu-şi are timp d'a se ocupa cu vulgarităţile toaletei..., pentru care şi calţele sau ciorapii dumneaei adesea se întâmplă unde şi unde a fi cam deşiraţi. Ea nu descinde până la aceste amănunte, până la aceste mizerii mici ale vieţei pozitive; lasă pentru celelalte femei, pe care dumneaei le numeşte cu mare durerc *femei de lume*, ocupaţiunile burgheze, şi timpul necesar de a se putea îmbrăca cu gust şi cu graţie. Cât pentru dumneaei, mintea îi e în alte părţi,

www.dacoromanica.ro

plană pîntre sferele idealităţii, prin depărtatele spaţiuri ale cugetării, absorbită în contemplaţia objetelor necunoscute.

Decima muză mai des o dă în felul poetului intim: pune publicul în confidenţa secretelor căsătorici sale, îi narâ viaţa, pe care o ticlueşte spre a o încădra într'o punere pe scenă bine întocmită; vorbeşte adesea de bărbatul dumneaei, pe care totd'auna ţi-l representă ca pe o fiinţă cu totul vulgară şi prozaică, neînţelegătoare, incapabil de svolurile inimei; îşi arată păcatele ce a avut spre a suferi un astfel de om; spune că a fost sacrificată, inocentă victimă, la scumpetea, avariţia părinţilor săi, fiind dată după un om ce nu o poate înţelege şi preţui; şi chiamă din tot sufletul pe acea fiinţă atât îndelung visată, care va şti să o prie èapă, şi care o va răpi în fine, o va fura şi o va duce departe de contactul cu oamenii profani, în desertul divinelor simtimente, în Tebaida mişcărilor răpitoare.

Bărbăţelul decimei muze, ce el biet se bălăbăneşte cu nevoile casei pe când adorabila sa jumătate întreţine un co nerciu adulter cu idolul de Apollon, cată bietul om a se rezigna întru a pierde cu totul personalitatea sa. Dacă am pune aşa o vorbă, că pe dumnealui îl chiamă Tartempion, nimeni când îl vede sau când vorbeşte de dânsul nu zice: iată d-l Tartempion, ci: iată bărbatul d-nei Tartempion; bărbatul şi-a pierdut calitatea sa de om şi trece ca un lucru al femeii, sau cum am zice ca primul dumneaei domestic.

Niciun autor nu se pricepe aşa de bine ca decima muză a face să se vorbească prin reviste şi jurnale despre operele sale. Dumneaei aleargă la jurnalişti ce nu prea pot numai aşa d'odată a contraria ruga ori invitaţia unei femei, mai vârtos când această femeie e cu degitele pline de cerneală. Dumneaei îi invită apoi la serate, le dă prânzuri, unde în mare profuzie se văd şi aruncături de ochi rugătoare şi vinuri generoase; nimic nu lasă într'un cuvânt spre a îmblânzi cerberii foiletoanelor prin mierea surâsurilor şi prin plăcintele elocuinţei. Daca jurnalistul s'ar ţine ţeapăn în contra baterielor ascuţite îndreptate asupra conştiinţei sale, dumneaei tot nu se lasă, împinge lucrul până a-i pune înainte şi sacrificiul virtuţii sale, propunere nu prea atât de amăgitoare, căci cea mai mare parte din decimele muze nu prea le-a lăsat cine le-a lăsat de a-şi căuta de frumuseţele pământeşti şi trecătoare.

Un foiletonist către care o decimă muză îşi adresase ultimele sale opere într'un plic nankin şi întitulate *Concertul angelilor*, rugându-l de a-i face în jurnal laudele cuvenite, foiletonistul, citindu-le, dete cu mintea că ar face mai bine să tacă. Muza decimă, înfuriată de această tăcere, alergă la un alt redactor şi ţi-l învăţă minte pe cel dintâiu a mai tăcea altă dată, şi a nu mai lăuda producţiunile decimelor muze. Foiletonistul, om cu măsură, tăcu iară, şi se mulţumi numai a-i trimite epithalamul următor:

O, belle fille d'Apollon,
Heureux sont les yeux qui ton aventure lurent!
Ton livre, tous les hommes l'ont
Depuis qu'aux pieds de Dieu là-haut les anges l'eurent.

www.dacoromanica.ro

X

« Mai sunt şi alte speţie de poeţi, despre care îmi vor împuta oamenii, poate, pentru ce i-am trecut sub tăcere; cum spre exemplu de ce să tac pe poetul de provinţie.

Iată pentru ce: nu mă condamnaţi până nu-mi voiu da cuvântul.

Poetul de provinţie nici nu mai există; căci îndată ce răsare pe unde sau de undeva în ţinutul său, îndată face ce face şi zice adio Normandiei sale, se aruncă într'o diligenţă, şi cade ţoropoc ca o bombă în mijlocul vreunei librerii din Paris. Victor Hugo e născut la Besançon, Lamartine la Macon, şi Barbanchu la Saint-Jean-Pied-de-Port ».

D. Silvius mai citează nişte versuri ale unui poet despre aceasta, că adică, cum se vede vreun june corunat la examene, îndată o tuleşte la Paris să-şi facă acolo reputaţia, adică numele nemuritor. Cu aceasta, adaoge D. Silvius (nu noi, ferească Dumnezeu) că Parisul face Franţei mai mare rău decât ciuma şi decât resbelele, mai mare rău şi decât însuşi Venus, căci de aci din Paris vin şi năpăstuesc asupra Franţei şi lumei întrege acele romanţuri cu miile şi fel de fel de scrieri şi poezii spre ruşinea Franţei.

Pe urmă D. Silvius urmează:

« Despre poetul clasic nici n'am vorbit; vezi bine că n'am vorbit, căci unde se mai află vreunul? Cât am mai căutat şi tot caut, şi nici de leac nu se mai află. Toţi au răposat şi n'am ce să mai zic alta decât eterna lor suvenire!

Se cuvine însă a declara, până a nu veni în capătul acestei scrieri, că eu n'am făcut portretul nimului în parte în această fiziologie. Protest mai dinainte, ca să se ştie, în contra oricării fantasie de personalităţi ce ar putea cineva să-şi închipuiască. Să mă ferească Dumnezeu! eu n'aş vrea să mă stric cu nimeni, şi mai vârtos cu poeţii şi jurnaliştii, pentrucă sunt un *soiu* de oameni prea cum se cade, şi voiu să fie bine pace; ei au de toate, numai un lucru le lipseşte. Eu îl tac, dumneavoastră însă îl devinaţi; uitaţi-vă la dumnealor şi ştiţi tot ».

D. Silvius pune apoi în coadă de tot în paginea după urmă a cărţii o vignetă ce represente doi drăculeţi de îngeraşi sau doi amori de aceia, încăieraţi, cu mâinile înfipte unul în părul altuia, şi cărându-şi la pumni, zice adică *bine pace* din gură, şi apoi când e să fie la faptă, vigneta e aci, şi de pace n'ai încotro face; îşi cară amoraşii la pumni de le merg fulgii.

Spre ştiinţă arătăm cititorilor noştri că *Fiziologia poetului* a D-lui Silvius este publicată în Paris în anul graţiei 1842.

Aproposito! dar intruducţia? P'aci eram să uităm intruducţia sau prefaţa. S'ar fi cuvenit după regule s'o fi pus la începutul acestei scrieri; însă ce să facem daca am uitat-o? că nu putem acum face mai bine decât s'o punem aci în coadă, că mai dăm şi un motiv de vorbă.

www.dacoromanica.ro

Aşa începe D. Silvius:

« Nu mai ştiu zău care naiba de voce se auzi într'o dimineaţă, strigând sau plângând că se duce poezia!

« Nu mă dau în lături dela această părere: poate că poezia se duce, sau poate că s'a şi dus; însă spre compensaţie poeţii curg din toate părţile.

« Avem astăzi mâinile, instrumentele prin care să facem la poezie, ci ne lipseşte inspiraţia, arta, talentul; avem cum am zice orchestra, ci ne lipseşte muzica; (avem cum am mai zice potcoavele, ci ne lipseşte gloaba de Pegas; ca şi cum am avea mii şi mii de patrioţi, ci ne lipseşte patriotismul).

« In adevăr că în acest secol de progres, când vagoanele drumurilor de fer merg aşa de iute şi sboară ca şi cucul, inventarăm atâtea şi atâtea, şarte, religiuni, bitumul sau asfaltul, fortificaţiunile Parisului, (penele în căciula miniştrilor constituţionali, martiriul ce se cocoţează nu la cruce ci la ministere), uitarăm însă a ne ocupa să inventăm şi nişte forme în care să turnăm materia şi să iasă nişte poeme ca *Divina Comedie*, nişte drame ca *Hamlet* şi *Cid*.

« E trist de a spune aceasta, însă n'avem ce face, există. Spre compensaţie însă avem trotoare largi, ciocuri de gaz aurite, fântâne în abondanţă şi strade din ce în ce trase mai pe linie.

« De aş fi avut cea mai mică pretenţie de a fi un om posac sau serios, v'aş fi adus aci o tiradă filosofică despre năpădirea industriei; însă m'a ferit Dumnezeu, până acum nu sunt nici aşa de slut nici aşa de pleşuv ca să m'apuc de filosofii.

« Cu toate acestea, cu toată desvoltarea industriei şi a diplomaţiei, a acestor doi inimici de moarte ai poeziei, uite că poeţii se înmulţesc din zi în zi ca pâinile evangelice, cu un poet face cineva o mie şi o mie.

« Sunt două mii de ani aproape de când Cicero aruncă în circulaţie un mic paradox ce şi-a făcut şi el drumul său, că adică poeţii se nasc şi oratorii sau avocaţii se fac. Acum de îşi va da cineva capul chinului, de a număra micul număr de oratori ce avem în ziua de astăzi şi a-l compara cu numărul cel mare al poeţilor, va vedea că s'au schimbat timpii şi că se cuvine a întoarce cu capul în jos şi cu picioarele în sus zicătoarea avocatului roman.

« In ziua de astăzi fiecare este ceva poet ca să se ţie şi el de lume; cineva se face aşa de facil poet ca şi când ar lua crucea d'onoare ca să nu se mai distingă din mulţime.

« Se înţelege fără a se mai zice, că toţi poeţii au geniu, şi de aceea poezia a murit; poeţii voiu să zic sunt ţepeni, tari şi mari; ei ca şi jurnaliştii, şi când nu ştiu nimic, ştiu mai multe decât toţi, şi când n'au făcut nimic, ei tot au de gând să facă, vă promite că atunci a să vedeţi ce-a să vedeţi.

« Poetul acum se naşte peste tot locul; nu e provinţie, nu e sat unde să nu se nască şi poetul, şi deaceea după moartea lui se poate întâmpla ca şapte cetăţi să se dispute că au avut onoarea de a nu se naşte poetul într'însele.

« D. Balzac, al căruia imens talent suntem prea departe de a-l contesta, şi care, zic unii că ar fi şi aflat ponderabilitatea ideilor, D. Balzac a venit până

www.dacoromanica.ro

la descoperirea unei sisteme a cării aplicație simplifică de minune spinoasa chestie de a ști daca este sau daca nu este cineva mare poet. După dânsul, tot ce se naște dincolo de Loira are geniu, și oricine va avea disgrația de a se naște dincoaci de Loira, nu mi-ți are nici cât negru sub unghie. De unde urmează că talentul și cretinismul (gugumănia) și-au împărțit Franța drept pe din două frățește. După această sistemă ingenioasă, n'are să se uite cineva decât pe panachida extractului de naștere, și acolo vede de are sau de n'are cineva geniu: te-ai născut adică dincolo de Loira? Ai geniu. Ai avut păcatele să te naști dincoaci, să știi că n'ai nici de cum, și caută-ți cu Dumnezeu.

« Nu mai putem de părere de rău și de durere, că poziția geografică a cetății unde ne-am născut nu ne iartă a ne împărtăși și noi de serioasele convicțiuni ale celui mai copios dintre romanțierii noștri.

« Scriind *Fiziologia poetului*, credem că răspundem la o necesitate în genere simțită de toți; căci toată lumea va să afle și ea ce va fi acest ibis egiptean, acest fossil, acest mastodont, această mumie retrospectivă și cerbicoasă spre a cânta pe lira sa sujete și fapte mari, sau și mai mitutele, când publicul de ce merge se face mai burghez, și fiecare își caută biet de nevoile sale și nu mai cugetă decât cum să-i fearbă oala la foc ».

Acum, de ne va întreba cineva pe noi: ce ne-a venit să scoatem la lumină această *Fiziologie a poetului*, vom răspunde că de mult e de când tot îmblam și căutam să dăm peste o asemenea scriere spre a o pune sau în capul sau în coada unui mic tractat de versificație, ca oricărui îi va plesni prin cap să se apuce a învăța regulele de a face la versuri, să vază sau mai întâiu sau cel puțin la urmă necuviințele, ca să nu zicem ridicolele în cari cad toți poeții și poetacii din lume, și să se ferească de dânsele, de vor voi. Credeți-mă că eu unul am râs cât nu se poate spune mai mult acolo unde mi-am văzut ridicolele mele, ca să n'apuce alții a râde mai nainte.

* * *

Acestea scriam acum 15 ani, crezând că voiu face vreun bine junimei de atunci; și din disgrație parcă le-aș fi zis: « vedeți pe poetul lamartinian, pe cel intim, pe cel urlător, pe cel dinastic, etc., etc.? să vă văz, copii, luați-vă după dânșii: văitați-vă, orăcăiți-vă când nu vă doare nimic; strigați, urlați, ieșiți afară cu părul vâlvoiu, cu căciulc deșănțate; faceți, faceți și iar faceți la versuri, schioape, oloage, stridente, propagați idei stravagante, spuneți că adevărul e minciune și minciunea adevăr; calomniați, dați în onoarea, în sufletul persoanelor, familielor; lăsați toate ideile sănătoase, toate științele exacte și morale ca niște idei și științe ale trecutului, și faceți-vă apostoli ai erorii, ai minciunii, ca singurii idoli ai prezentului și fiitorului; spuneți că distrucția e progres, că viciul e virtute, că fiii păcatului și corupțiunii sunt singurele modele de imitat, că agenții machinațiunilor străine sunt singuri naționali și patrioți; puneți-vă sub stindardul

www.dacoromanica.ro

lor, puneţi-vă coarne, daţi-vă nume infernale, alergaţi ca turbaţi pe strade, sbieraţi în locurile publice; daţi ţara pe mâna neexperienţei şi a desfrâului, degradaţi limba naţiunii în starea cea mai deplorabile de jerg, alegeţi-vă sonurile şi terminaţiunile cele mai barbare şi sălbatice... Ardicaţi încai un monument al literaturei ce a inaugurat şcoala rodiană din Piaţa Sorbonei... ». Astfel de aş fi vorbit şi scris, aş fi fost ascultat şi binevenit în saturnale politice, ce au distrus şi drepturi, şi datine, şi religia, şi limbă, şi moravuri primitive, şi încredere, şi mijloacele de traiu... Aceste dură de câţiva ani; însă nu sunt starea normale nici a soţietăţei, nici a politicei, nici a literaturei. Lumea se va trezi din această beţie; Românii vor simţi într'o zi că numai un pumn de nebuni şi de ciarlatani îi agită, îi amăgesc şi-i dau de râpă. Junimea studioasă se va lumina şi când va veni la maturitate, va da în adevăr valoarea faptelor acestor zişi de sine patrioţi şi filoromâni, cum şi a operelor deşănţate ale acestor poeţoi şi poetaci de dincolo şi de dincoaci de Milcov, ce au prostituat şi limba şi literatura română şi amândouă ţările.

www.dacoromanica.ro

NOTE ŞI COMENTARII

www.dacoromanica.ro

CÂTEVA PRECIZĂRI

Notele următoare arată pentru fiecare poezie locul de unde a fost reprodusă în ediția de față. Din ele se poate vedea că în cea mai mare măsură au fost puse la contribuție colecțiile: *Meditații poetice dintr'ale lui A. de la Martin. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale prin D. I. Eliad*, [București,] 1830; *Culegere din scrierile lui I. Eliad de prose sci de poesie*, București, 1836 și *Curs întregu de poesie generale de I. Heliade Rădulescu*, București, 1868—1870.

Câteva indicațiuni prealabile asupra acestor colecții sânt necesare.

Prima din ele, conținând traducerile din Lamartine și câteva poezii originale, este astăzi neînchipuit de rară. Faptul acesta m'a îndemnat să reproduc în întregime poeziile cuprinse într'însa: parte în text, iar restul în anexe. Știu că procedeul urmat va stârni unele obiecțiuni; între altele una, a cărei temeinicie eu însumi mă grăbesc s'o recunosc: separând în felul acesta materialul, cititorul nu mai poate ajunge la impresia de unitate a colecției, pe care ar fi avut-o dacă poeziile ar fi fost toate grupate laolaltă. Dar nu orice cititor este preocupat de chestiunea aceasta. Ediția de față nu este o ediție completă, ci una antologică: ea năzuește să pună în circulație în primul rând scrierile reprezentative ale autorului și să respecte, în măsura în care faptul este posibil cu un scriitor ca Heliade, cerințele artistice. Dacă primul criteriu poate fi aplicat cu strictețe, cel de al doilea are de suferit flagelări la tot pasul. Pentru cine ar pierde din vedere bunăoară funcțiunea purificatoare pe care traducerile din Lamartine o îndeplinesc în literatura română dela 1830, saturată de sensualism și de kief oriental, ediția de față n'ar mai avea niciun rost; dar pentru cine are limpede în minte factorii care au agitat în straturile ei cele mai adânci conștiința literară românească, ediția din 1830 a poeziilor lui Heliade însemnează un moment de primă importanță și explică pe de-a 'ntregul procedeul adoptat. Căutând să stabilească o dozare a principiului estetic și a celui istoric, ediția de față se întemeează, în ultimă analiză, pe criteriul cultural și cere să fie judecată pe terenul acesta. El explică de ce nu puteam să nu cuprind, în text, anumite traduceri din Lamartine sau anumite poezii ale lui Heliade; el explică în același timp pentru ce nu puteam să trec în text toate aceste poezii.

www.dacoromanica.ro

Notez aici poeziile cuprinse în *Meditații poetice* și indic în paranteză paginația din acea colecție, iar după ea pe cea din ediția de față: *Singurătatea* (3—6; 75—77); *Suvenirul* (9—13; 78—80); *Seara* (17—20; 81—83); *Lacul* (23—29; 281—284); *Desnădăjduirea* (32—43; 84—90); *Providența la om* (47—54; 91—95); *Rugăciunea de seară* (57—63; 96—99); *Războiul* (67—72; 100—103); *Toamna* (75—78; 104—105;) *Trecutul* (81—88; 144—148); *Dragele mele umbre* (89—93; 149—151); *Cântarea dimineții* (95—98; 142—143); *Corbul și Vulpea* (98—99; 124—125); *Sonet I* (100; 289); *Sonet II* (101; 290); *Epitaf. La o tânără mumă* (102; 291); *Odă la campania rusească dela 1829* (103—109; 285—288).

O parte din poeziile cuprinse în *Meditații poetice* au fost reproduse, în aceeași formă, în *Culegerea* din 1836 și, cu unele modificări, în *Curs de poesie*. Dar în niciuna din aceste două colecții ulterioare n'a pătruns întreg materialul colecției din 1830. Era cu atât mai necesară revenirea la ediția princeps, cu cât infidelitățile deliberate din *Curs de poesie* erau abil mascate prin alăturarea unei traduceri revizuite la traducerea inițială.

Culegerea din 1836 pune și o problemă de laborator tipografic, sau de truc editorial. Cuprinsul primelor două capitole ale ei (*Cuvinte* și *Elegii*), l-am dat în *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, București, Cartea Românească, 1935, pag. 150. Exemplarele pe care le-am avut în mână se pot grupa în două forme diferite. Tablele de materii respective ne arată că nu poate fi vorba de o greșală de broșare a câtorva exemplare, ci că ne găsim în prezența a două ediții, lansate în același an. Deși niciun indiciu cronologic nu vine în sprijinul succesiunei pe care o stabilesc aici, voiu denumi totuși, pentru ușurința raportării, una dintre formele acestea, ediția I; pe cealaltă, ediția II. Conducându-mă după exemplarele din biblioteca Universității din Cluj, din ediția I face parte exemplarul de sub cota 215.575, din ediția II face parte exemplarul de sub cota 198.355. Exemplarul II. 34.036 din biblioteca Academiei Române face parte din ediția I; cel de sub cota I. 151. 743 din aceeași bibliotecă aparține ediției II. *Culegerea* este împărțită în două mari capitole: primul, întitulat *Cuvinte*, este identic în ambele ediții și cuprinde: 1. *Imn pentru holeră;* 2. *Cuvânt la eczamenul Școalii Filarmonice;* 3. *Cuvânt pus în Sfânta Mânăstire Sărindar cu prilejul pomenirei de patruzeci zile a răposatului întru fericire Domn Grigorie Ghica;* 4. *Cuvânt spre pomenirea de patruzeci de zile a răposatului întru fericire Dvornicului Mihail Manu, și de nouă luni a răposatului său fiu Aga C. Manu Mădular al Soțietății Filarmonice;* 5. *Repede aruncătură de ochiu asupra limbei și începutului Rumânilor.* Capitolul al doilea este întitulat în ambele ediții *Culegere de poezii fugitive ale lui I. Eliad* și este împărțit, în prima ediție, în *Elegii* (pag. 51—107) și *Ode* (pag. 109—142). Din elegii fac parte: 1. *Sonet;* 2. *Destăinuirea;* 3. *Portret;* 4 *Adio la anul 1832;* 5. *Imn la durere;* 6. *Romance;* 7. *Serafimul și Cheruvimul;* 8. *Visul;* 9. *Insemnare* (la *Visul*); 10. *O noapte pe ruinele Târgoviștii;* 11. *Note asupra Nopții pe ruinele Târgoviștii;* 12. *La moartea lui Cârlova.* Din ode fac parte: 13. *Ode asupra aniversării de 2 Sept. 1829;* 14. *Ode la pavilionul grecesc, închinată nației*

www.dacoromanica.ro

Greceşti ; 15. *Prolog la serbarea numelui prea înălţatului nostru Domn Alexandru D. Ghica 1835 Aug. 30 ;* 16. *Poveţuiri asupra poeziei din Boalo şi Oraţie ;* 17. *La Maria. 1834 Ianuarie 1 ;* 18. *La Doamna ***. Anul 1836 Ianuarie 1 ;* 19. *La Doamna A***. Anul 1836 Ianr. 1 ;* 20. *Epitafe. La Catinca Geanoglu ;* 21. *La doi soţi morţi tot într'o zi ;* 22. *Note.* — Ediţia a doua, care, ca titlu, nu înregistrează subdiviziunea *elegii*, ci numai pe aceea de *ode*, are comune cu prima bucăţile de sub numerele: 7, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21. In afară de acestea mai conţine ultimele 2 strofe din *Odă la pavilionul grecesc*, legate greşit aci; este aceeaşi tipăritură cu cea din ediţia I, dar paginarea diferă: aci poartă pag. 73, iar acolo pag. 121. Ediţia II conţine în plus: *Provedinţa la om*, *Rugăciunea de seara*, *Resboiul*, *Toamna*, *Corbul şi vulpea*, *Sonet la anul 1830 ;* iar ca epitafe: *La o tânără mamă*, *La Vornicul C. Samurcaş* şi *La Vorniceasa Z. Samurcaş*. Cu excepţia celor din urmă două epitafe, poeziile ce diferenţiază ediţia II de ediţia I a *Culegerii* figurează şi în *Meditaţii poetice*. Dar nu numai paginarea diferită, ci şi aşezarea versurilor în strofe şi unele detalii în legătură cu caracterele tipografice arată că avem de face cu o nouă tipărire, iar nu cu fascicole rămase din tipărirea dela 1830. — Notăm în fine că *Sonetul* publicat în *Culegere*, ed. I, pag. 53, figurează în *Meditaţii*, sub titlul *Sonet II*, la pag. 101.

Din 1836 datează planul poetic al lui Heliade, asupra căruia el ne dă, la data aceea, numai informaţia cu totul generală (*Serafimul şi Heruvimul şi Visul*, în *Gazeta Teatrului Naţional*, I, nr. 4, pag. 43): « m'aş ţinea fericit când aş putea să urmez şi să desăvârşesc poemile ce mi-am propus, şi care îşi au o legătură între sine ca să facă un tot ». Amănunte în legătură cu acest plan de activitate avea să dea abia târziu, în 1858 (*Biblicele sau Notiţii historice, philosophice, religioase şi politice assupra Bibliei*, Paris, Prève şi co., 1858, pag. 73): « De mult, încă dela 1836, făcusem o programă spre a elabora nişte poezii legate astfel între sine cum în patru volume să facă un tot. — Primul volum să cuprindă şi să se întitule *Biblicele*. — Al doilea volum *Evangelicele*. — Al treilea *Patria* sau *Omul soţial*, şi — Al patrulea, *Omul individual*. — Iar întregul acestor patru volume să facă o singură poemă compusă din mai multe şi numită *Umanitatea*. Parte din *Biblice* face şi *Căderea Dracilor*, publicată încă dela 1838. Parte din *Evangelice* este *Cutremurul* şi alte poczii asemenea. Parte din *Patria* este *O noapte pe ruinele Târgoviştei*, ca prelud, *Mircea*, *Duelul Buzescului cu Hanul Tătarilor*, *Sburătorul* şi însuşi *Michaida*, de nu m'ar fi arrestat decretul prin care acest erou mă convinsei că supuse pe Români la servitutea feodale şi alte asemenea. Parte din *Omul individual* este *Serafimul şi Cherubimul* şi altele, cum şi *Visul*, din care omul se deşteaptă la marginile mormântului ». Informaţiile date în *Biblice* corespundeau orientării spirituale a lui Heliade din 1836, cu excepţia titlului general, *Umanitatea*, care este de natură să stârnească rezerve. Planul sublinia în mod particular nota religioasă, trădând în acelaşi timp înclinările firesti ale poetului şi influenţa lui Lamartine, puternică încă la acea dată.

www.dacoromanica.ro

Umanitatea nu putuse fi realizată şi, în 1858, Heliade nu arată dacă avea intenţia să revină la ea. Intors din exil, el pune bazele *Bibliotecii portative*, în care intenţiona să publice atât operele sale cât şi scrieri de ale altora. Titlul îi fusese sugerat de o colecţie asemănătoare, *Bibliothèque portative des écrivains français ou choix des meilleurs morceaux extraits de leurs ouvrages*, Londra, 1800 (ed. II, 1803), datorită lui Lévizac şi Moysant. Pe aceşti doi compilatori francezi i-a pus Heliade la contribuţie încă din *Regulile sau gramatica poeziei*, Bucureşti, 1831, asupra căreia v. cele spuse de noi în *Ideologia lit.*, pag. 21—25. Cei doi scriitori francezi şi-au modificat de mai multe ori tratatul lor de literatură atât în ceea ce priveşte cuprinsul cât şi ca titlu, ajungând în cele din urmă la un *Cours de littérature*, Paris, 1814. Orientându-şi planurile după dânşii, Heliade ajunge la rândul său să renunţe la *Biblioteca portativă* şi să proiecteze un *Curs întreg de poesie generale.* Informaţiunile pe care le avem asupra lui datează din epoca tipăririi şi ele ne arată că Heliade şi-a modificat planul operei şi în timpul când ea era sub tipar. In *Atheneul Roman*, I, nr. 6—7, pag. 225—226 (Noemvrie şi Decemvrie 1866), se anunţă, sub titlul *Curs de poesie*, că « S'a pus sub tipar un curs sau un tractat întreg de poesie al d-lui I. Heliade Rădulescul ». Materia « cuprinsă în această operă de patru volume » urma să fie următoarea: « PARTEA I. 1. Poesie didactică, poemă într'un cânt; 2. Despre poesia lirică; 3. Despre regulele versificaţiunii în genere; 4. Exemple sau modele de poesie lirică. A) *Sapphice:* 1. La Venere; 2. La amantă; 3. Fragment. — B) *Lamartiniane:* 1. Isolementul; 2. Suvenirea; 3. Seara; 4. Disperaţia; 5. Provedinţa la om; 6. Lacul; 7. Resbelul (din Prelude); 8. Ruga pruncului; 9. Ruga de seară; 10. Pruncul şi bătrânul; 11. Toamna; 12. Imn la durere; 13. Poetul murind. — C) *Traducţii din poeţii italieni:* 1. La Elvira; 2. Lament amoros (dela Vittorelli). — D) *Anastasiu Christopol:* Erato. —E) *Originale:* 1. Cântarea dimineţei; 2. Serafimul şi Cherubimul; 3. La un portret; 4. La armata română. — PARTEA II: I. Despre epopee, sau poesie epică. — II. Regulele versificaţiunii epice: 1. Exametrul antic; 2. Endecasilabul italian; 3. Alexandrinul frances şi român; 4. Decapentesilabul bizantin. — III. Exemple sau modele de poesie epică: 1. Cântul al doilea din Eneida; 2. Ossianice, Fingal, poemă în şase cânturi. 3. Cântul IV, V, VI, VII din *Orlando Furioso* (de Ariosto); 4. Cântul VII din *Gerusalemme liberata* (de Tasso); 5. Căderea dracilor, fragment epic; 6. Idem, fragment epic Michaida, două cânturi; 7. Christ-popolul, terţa-rima dantesca; 8. Alte două poeme epice originale. — PARTEA III: 1. Despre poesia dramatică; 2. Şcoala zisă clasică şi şcoala zisă romantică; 3. Exemple sau modele de poesie dramatică: *a)* Prometheu desmotul dela Eschylu, *b)* Despre Eschylu, Sophocle şi Eupiride, *c)* Brutu (de Voltaire); 4. Mahomet (Idem); 5. Amphitrion (de Molière); 6. Despre Aristophane şi Molière. — PARTEA IV: *Poesie diverse:* Despre odă; 1. O noapte pe ruinele Târgovişteï; 2. Cutremurul; 3. Decembre 20, 1842. *Despre elegie şi satiră:* A) Elegii: 1. Ingratul; 2. La moartea lui Cârlova; 3. La un poet exilat; 4. Visul. B) Satire: 1. Duhamiliei; 2. Şoangherul; 3. Tantalida; 4. Figaro şi Don Pascale; 5. Dulcamara; 6. Şolcan; 7. Fiseologia poetului.

www.dacoromanica.ro

— *Despre baladă:* 1. Sburătorul; 2. E luarea minţilor şi scrâşnirea dinţilor. — *Despre fabulă.* Fabule: 1. Corbul şi vulpea; 2. Corbul păţit; 3. Cioara şi celelalte paseri; 4. Vulturul şi buha; 5. Orologele lui Carol V; 6. Foile şi cărbunele; 7. Coada momiţelor; 8. Trandafir cu of în coadă sau Măceaşul; 9. Muştele şi albinele; 10. Areopagul bestielor. — *Despre poesia fugitivă:* 1. Epigrame, epitafe şi alte mici poesii ».

Intregul material ar fi format patru volume de 25—30 coale în 8° fiecare şi ar fi costat 16 lei de volum. Lipsa de fonduri întârzia publicarea. Ar fi fost necesari 600—700 galbeni pentru întreaga operă; cu această sumă s'ar fi putut tipări totul într'un an.

Fondurile nu se găsesc însă, timpul trece şi face ca planul iniţial să aibă de suferit diverse modificări. In *Atheneul Roman*, II, 1868, pag. 53—54, sub titlul, amplificat acum, *Curs de poesie generale*, se arată că volumul I, cuprinzând partea lirică, apăruse; că volumul II era sub tipar şi că el ar fi cuprins: « I. Despre epopee şi diverşii ei generi. — II. Biblice. — III. Virgiliu, Eneide, cartea II. — IV. Poesie ossianice; Ossian; Ce este poesia; Druizii; Fingal, poemă eroică în şase cânturi. — V. Dante. Din Divina Comedie, Infernul. — VI. Ariosto, din Orlando Furioso: cântul IV, V, VI şi VII. — VII. Torquato Tasso, din Gerusalemme liberata, cântul VII. — VIII. Fragment epic, Michaida, două cânturi ». Pe deasupra mai erau încă două poeme originale, al căror titlu nu-l comunică şi care aveau să apară sau în volumul II sau în volumul III. In continuare se spune că opera cuprinsă în toate cele patru volume proiectate, dela *Cântarea dimineţei* şi până la cea din urmă în dată, vădeşte « o programă trasă şi un travaliu continu de o jumătate de secol aproape cu acelaşi scop ». « Autorul », ni se spune mai departe, « a elaborat, după circonstanţe şi dispoziţiuni în varie sujete spre a dota limba română cu modele după cei mai mari maeştri de toţi generii de poesie, şi vine a se pune înaintea Românilor, nu numai ca un simplu dătător de regule versificaţiunii, făcând teorie, ci ca poet uneşte şi fapta, şi după ce dă limbei române poeme originali în toţi generii, face pe Moise, Sappho, Virgiliu, Ossian, Dante, Ariosto, Tasso şi Lamartine a vorbi Românilor în limba lor proprie ». Reproducând în continuare (pag. 54—55), poezia *Harpa lui David* (pe care am reprodus-o şi noi în «*Santa Cetate*». *Intre utopie şi poezie*, Bucureşti, 1935, pag. 143—144), ni se spune că urma să facă parte din *Biblice*, deci alături de *Anatolida* (asupra acesteia v. mai departe, pag. 599—600). *Harpa lui David* este o traducere din Byron, *Arpa regelui poet*, cuprinsă în *Melodii ebraice*, tradusă pe vremuri în proză de Heliade şi publicată în *Curier de ambe sexe*, V, pag. 78 — 79.

Cuprinsul volumului II urma să fie repartizat, în 1869, în două volume de poezie epică (v. scrisoarea către G. Bariţ, în I. Heliade Rădulescu, *Acte şi scrisori adnotate şi publicate de Emil Vârtosu*, Bucureşti, 1928, pag. 42—43; scrisoarea este datată din 28 Nov. 1869); volumul IV trebuia să cuprindă « o odisee nouă, originală, întitulată *Suveniri şi impresiuni ale proscrisului* » şi « o apocalipsă nouă, întitulată: *Misterele din 30 Mart.* ». In felul acesta, colecţia lui de opere

www.dacoromanica.ro

« umanitare » începe, « ca şi Biblia, cu creaţiunea şi se termină cu apocalipsea ». Urmează cuprinsul volumului V *(Prometheu Desmotul, Brutus, Mahomet, Hernani)* şi încheie eroic: « Sunt de făcut mai multe tragedii din istoria Romei, dela Brutu până la Imperiu şi altele din istoria română, dela Aurelian până la C. Brâncoveanul ». — Remarcăm aici importanţa mare pe care o deţin traducerile în planurile lui Heliade. Faptul explică şi importanţa pe care ele o deţin în ediţia de faţă.

Ceea ce se realizează din aceste proiecte este *Curs întregu de poesie generale*, din care apar, sub supravegherea lui Heliade: volumul I, 1868, (cuprinde: 1. două introduceri: a) *Geniul limbelor în genere şi al celei române în parte;* b) *Versificaţie;* 2. *Poema didactică;* 3. *Sapphice;* 4. *Lamartiniane;* 5. *Imitaţiuni;* 6. *Târgoveştene;* 7. *Intime*); volumul II, 1870 (cuprinde: 1. Introducerea *Despre epopee;* 2. *Anatolida sau Omul şi Forţele, poemă în douăzeci cânturi*, din care nu apar însă decât cinci); volumul III, partea I, 1870 (cuprinde: 1. introducerea întitulată *Ossianice;* 2. *Fingal, poemă în şase cânturi);* volumul III, partea II, 1870 (cuprinde: 1. introducerea despre *Dante Alighieri;* 2. *Infernul*, cânturile I—V; sub copertă nouă, aceeaşi tipăritură este pusă în librării în 1880).

Publicarea se întrerupe brusc în 1870, în primul rând din pricină că Heliade n'o mai poate supraveghia. Fiul său intenţionează s'o reia în 1872, îndată după moartea scriitorului, dar abia în 1878 izbuteşte să învingă greutăţile materiale ce-i stau în cale şi să încerce să dea continuarea, începând cu teatrul (1878), trecând la poezia epică (1880) şi apoi la satiră şi fabulă (1883).

Heliade avea obiceiul să facă unele corecturi în timpul tipăririi; de aceea exemplarele aparţinând aceleiaşi ediţii nu sânt toate identice. Ca exemplu poate servi volumul I din *Curs de poesie*, care, la pag. 37, elimină din greşală, în unele exemplare, jumătatea a doua a strofei a treia.

O ultimă observaţie în legătură cu *Curs*-ul *de poesie* este aceea că, în prezentarea materială a operei sale, Heliade a avut ca model, după toate probabilităţile, ediţia Furne (1840—1841) a operelor lui Victor Hugo. Sânt unele mici diferenţe în ceea ce priveşte floarea caracterelor tipografice; dar variarea acestor caractere, aşezarea strofelor în pagină şi organizarea spaţiilor libere sânt identice.

In aparatul critic am întrebuinţat, pentru Lamartine, ediţia *Oeuvres de Lamartine, de l'Académie Française*, Bruxelles, 1840—1847. M'am raportat însă frecvent şi la *Méditations poétiques. Nouvelle édition publiée d'après les manuscrits et les éditions originales avec des variantes, une introduction, des notices et des notes par Gustave Lanson*, Paris, 1915, precum, unde textul m'a obligat, şi la alte ediţii, pe care le-am notat la locul indicat. Am pus de asemenea la contribuţie articolul *Essai d'une méthode pour établir un texte définitif des poésies de Lamartine* de Baron de Nanteuil, apărut în *Revue d'histoire littéraire de la France*, 1936, pag. 364—385, 513—534, care aduce o contribuţie serioasă pentru tehnica ediţiilor în general.

www.dacoromanica.ro

Deşi complicaţia pe care problema ortografiei o prezintă la Heliade face dintr'însul un caz unic în ceea ce priveşte tehnica editării, notez aici lucrările care mi-au dat unele puncte de orientare în transcrierea textului pentru ediţia de faţă: Georg Witkowski, *Textkritik und Editionstechnik neuerer Schriftwerke. Ein methodologischer Versuch*, Leipzig, 1924; *Oeuvres complètes de Boileau collationnées sur les anciennes éditions et sur les manuscrits, avec des notes historiques et littéraires, et des recherches sur sa vie, sa famille et ses ouvrages; par M. Berriat-Saint-Prix. Nouvelle édition*, Paris, 1837, t. I, pag. I—XIV, *Avertissement du nouvel éditeur*, (unde se dau indicaţii asupra alcătuirii ediţiei); D. Russo, *Critica textelor şi tehnica ediţiilor*, Bucureşti, Socec, 1912, pag. 29—30.

Deşi notele nu au ca prim obiectiv sublinierea diferenţelor ortografice dela o variantă la alta (dacă am fi aplicat procedeul acesta tuturor textelor reproduse, dimensiunile volumului de faţă ar fi sporit considerabil), am semnalat totuşi aceste diferenţe acolo unde situaţia a permis-o şi le-am urmărit de aproape acolo unde era necesar. Ortografia lui Heliade ne va preocupa amănunţit în volumul al doilea. Aci notăm numai faptul că în transcriere am modernizat şi unificat, respectând însă anumite limite. Principiul după care ne-am condus ar putea fi formulat în felul următor: am aplicat ortografia noastră limbii româneşti pe care au vorbit-o Heliade şi contimporanii săi. Am respectat însă formele regionale, chiar atunci când acestea erau puternic concurate de cele literare (spre ex. *pă*, alături de *pe*). Am menţinut grafia originală în neologismele heliadiste pe care limba literară nu şi le-a'nsuşit, în acelea pe care nu şi le-a'nsuşit cu sensul ce li-l atribue Heliade, precum şi oridecâteori o impune poziţia metrică sau momentul stilistic.

LA AMANTA

Este o traducere din Sappho. S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, V, pag. 163—164 şi s'a reprodus în ediţia a doua a acestei reviste (1862), precum şi în *Curs întreg de poesie generale*, vol. I, pag. CXXXV — CXXXVII. Pentru stabilirea datei la care a fost tradusă, v. *Curs de poesie*, I, pag. 299—300, poezia *Primul baciu*, datată 1836 şi precedată, ca epigraf, de antepenultimul şi penultimul vers din oda către Agallis reprodusă de noi. Notăm însă că la data apariţiei *Curs*-ului *de poesie*, memoria lui Heliade nu mai avea siguranţa cronologiei.

Prin sentimentele exprimate, poezia a dat naştere unei bogate literaturi şi a contribuit larg la crearea legendei lesbiene. Reabilitarea o încearcă Wilamowitz-Mœllendorff, *Sappho und Simonides. Untersuchungen über Griechische Lyriker* Berlin, 1913, pag. 70—78 *(Lesbische Liebe* şi *Sapphos Liebe)*; v. şi Arthur Weigall, *Sappho de Lesbos. Sa vie et son époque. Traduction et avant-propos de Théo Varlet*, Paris, Payot, 1932.

www.dacoromanica.ro

In *Curier de ambe sexe*, poezia este precedată (pag. 156—160; ed. II-a, pag. 164—168) de articolul *Sapho* de P. J. René Dennebaron, tradus de Heliade. Scriitorul român adaogă la rândul lui o notă în care pune problema metrului safic. In ediția a doua el adaogă o altă notă (pag. 168), în care caută să descopere simbolul învăluit în numele poetei. *Sappho*, având ca sunete de rezistență consonantele *s* și *f* (scris *ph*), se apropie de *sophia* și *sapientia*. Și atunci: « contimporanii ei o numiră *Sappho* adică sapientă sau înțeleaptă, pentru marea ei sapiență, care o făcu în concurs să poarte victoria asupra lui Pindar ». Explicația urmează, luminând un punct din concepția lui Heliade despre evoluția inevitabilă a popoarelor: « In epoca acestei femei bărbate venise timpul ca să-și producă Grecia savii sau înțelepții ei. Aceștia se numiră *sophi;* celui ce compuse și adună mai multe parabole sau fabule i se dete numele de Esop sau Esoph. Poetesei, pythonisei sau profetesei ce fu ca o înainte mergătoare acestora i se dete asemenea supranumele de Sapho ». Și puțin mai departe: « femee cu dreptul supranumite Sappho ». Așa dar pentru Heliade Sappho nu mai era, în 1862, numele poetei, ci supranumele ei, simbolizând înțelepciunea de care ar fi dat dovadă. In aceeași ordine v. și art. *Esop* în *Curier de ambe sexe*, VI, pag. 9—20 (și în special pag. 12—15) și mai cu seamă *Biblicele sau Notiții historice, philosophice, religioase și politice asupra Bibliei*, pag. 51—52, 104.

Atât în nota despre versul safic din *Curier de ambe sexe* cât și în *Curs întreg de poesie*, pag. LXXXI (asupra versului safic v. și pag. LXXX și XCVI), Heliade apropie versul safic de endecasilabul italian, de care crede că se deosebește numai prin faptul că are cezura fixă. Apropierea aceasta îl determinase să traducă poezia mai întâiu în vers endecasilab. Iată această primă formă, pe care el o publică, sub același titlu, în *Curier de ambe sexe* și o reproduce, cu mici modificări, în *Curs de poesie*, alături de forma în vers alexandrin:

Pare-mi ferice ca zeii oricine
Stă înainte-ți, și d'aproape-aude
Dulcea ta voce. Și mai ferice 'ncă
De-ți vede fața

Blândă, ridentă. — Palpite în peptu-mi
Inima-mi înneacă, rămâi uimită
Cum te văz, și pe loc gura-mi e mută
Stinsă mi-e vocea;

Limba-mi se leagă; răpede, subțire
Prin vine-mi foc ca fiori se varsă;
Vederea-mi pere, uet circumsboară
Și-mi înneacă-auzul;

www.dacoromanica.ro

Rece sudoare mă petrece; tremur
Toată m'apucă; palidă ca spicul
Stau fără suflare, fără simţire
Şi moartă seamăn.

Ci tot să cuteze săracul poate...
. . . . . .

Heliade mărturiseşte, *loc. cit.*, că a avut intenţia să traducă poezia în vers safic, dar greutăţile pe care le-a întâmpinat l-au făcut să adopte endecasilabul italian. Probabil sub influenţa lui Delille care, într'o *Imitation de Sapho* (în *Oeuvres*, Paris, Desrez, 1837, pag. 861), se străduise, după îndemnul abatelui Barthelemy, «de suivre, dans cette traduction, la mesure des vers saphiques». Nota, care vorbeşte de traducere, este mai apropiată de realitate decât titlul poeziei, care accentuiază ideea de imitaţie. In ceea ce priveşte versul şi strofa însă, Delille se mărgineşte să alterneze endecasilabul cu decasilabul şi să le rimeze:

Heureux celui qui près de toi soupire;
Qui sur lui seul attire ces beaux yeux,
Ce doux accent et ce tendre sourire!
Il est égal aux dieux.

Delille era bine cunoscut lui Heliade, care vorbeşte în mai multe rânduri de el; între altele în 1837, în introducerea la *Omer, Iliada. Traduse de D. C. Aristia*, Bucureşti, 1837, pag. XVII: «Delil la Franţezi cu *Eneida* şi *Raiul perdut* trece între autori şi aceste scrieri se socotesc între *Oeuvres de Delille*».— *Oeuvres de Delille* este întitulată ediţia din 1837 (care ar fi putut deci să apară în cele din urmă luni ale anului 1836). Celelalte două ediţii complete anterioare, din 1816 şi 1824, sânt întitulate *Oeuvres complètes*. Faptul acesta ne face să înclinăm către părerea că Heliade avea la îndemână ediţia din 1837. Un motiv mai mult în sprijinul acestei ipoteze îl vedem în aceea că ediţia din 1837 apare în colecţia *Panthéon littéraire*, condusă de Louis-Aimé Martin, care ocupă un loc aşa de important în socotelile literare şi editoriale ale lui Heliade (asupra acestora v. D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, pag. 168—192 şi passim). — Asupra versului safic al lui Heliade s'a scris mult şi variat; v. T. Cipariu, *Elemente de poetică, metrică şi versificaţiune*, Blaj, 1860, pag. 179; Polit [St. Orăşanu], *Strofa safică*, *Revista poporului*, II, (1891), pag. 575—576; Pompiliu Eliade, *Filosofia lui Lafontaine*, *Convorbiri literare*, 1901, pag. 78; St. Bezdechi, *Safo în româneşte*, *Propilee literare*, III, (1928), nr. 6, pag. 11—15 (asupra acestui articol v. N. Herescu, *Pentru clasicism*, Craiova, Ramuri, 1937, pag. 62—68); D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu*, Bucureşti, Institutul de istorie literară şi folclor, 1938, pag. 27—29.

www.dacoromanica.ro

In afară de Delille, acela care, în chip neîndoios a îndrumat pe Heliade către poezia safică este profesorul său dela şcoala grecească, Vardalah, care, în Ῥητορικὴ τέχνη συνταχθεῖσα χάριν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας ..., Viena, 1815, pag. 257, reproducea traducerea franceză a lui Boileau, cuprinsă în *Traité du sublime, ou du merveilleux dans le discours*. Tratatul, atribuit lui Longin, fusese tradus în franţuzeşte de Boileau. Vardalah însoţea traducerea de un comentariu (pag. 257—258), ce izvora de asemenea din *Tratatul despre sublim*: Σημειόνουν οἱ κριτικοί, ὅτι τὰ τοιαῦτα κομμάτια παραστήνουν εὐφράδειαν, καὶ ὄχι ὕψος, ἢ ὑψηλὸν χαρακτῆρα. — Στοχάσου μὲ ποῖον τρόπον μαζεύει ἡ Σαπφὼ εἰς τὸ ῥηθὲν κομμάτιον, ὅλα ταῦτα, τὴν ψυχήν, τὸ σῶμα, τὰς ἀκοάς, τὴν γλῶσσαν, τὰς ὄψεις, τὴν χρόαν, ὡς ἂν ἦσαν τόσοι διάφοροι ἄνθρωποι ἕτοιμοι ν' ἀποψυχήσουν. Ἰδὲ ἀπὸ πόσα πάθη ἐναντία ταράττεται· παγόνει, καίεται, τρελλαίνεται, ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν της· ἐκβαίνει ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ της, ἢ ἀποθαίνει. Ἐνὶ λόγῳ, ὄχι ἀπὸ ἕν μόνον πάθος κυριεύεται, ἀλλ'ἀπὸ πολλά. Καὶ τῷ ὄντι τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας ἐδιάλεξε, καὶ ἔβαλε καθεμίαν ἐκεῖ ὅπου πρέπει.— Pentrucă traducerea lui Boileau s'a impus până în timpul din urmă atenţiei cercetătorilor români, găsesc necesar s'o reproduc aici (după *Oeuvres de M. Boileau Despréaux*, Paris, 1769, III, pag. 75—77):

Heureux! qui près de toi, pour toi seule soupire;
Qui jouit du plaisir de t'entendre parler;
Qui te voit quelquefois doucement lui sourire
Les Dieux dans son bonheur peuvent-ils l'égaler?

Je sens de veine en veine une subtile flamme
Courir par tout mon corps si-tôt que je te vois:
Et dans les doux transports où s'égare mon âme,
Je ne saurais trouver de langue ni de voix.

Un nuage confus se répand sur ma vûe.
Je n'entends plus: je tombe en de douces langueurs,
Et pâle, sans haleine, interdite, éperdue,
Un frisson me saisit, je tombe, je me meurs.

Mais quand on n'a plus rien il faut tout hasarder...

In acelaşi sens se poate aminti broşura *Fragment d'une ode de Sapho. Traduit en vers grecs modernes par *** et accompagné de traductions latine, française et anglaise*, Paris, Firmin Didot, 1832, în care se reproducea de asemenea traducerea lui Boileau. Fără să putem afirma cu preciziune că Heliade a cunoscut broşura, notăm totuşi faptul că ea a circulat în ţările române: biblioteca Universităţii din Cluj are un exemplar (cota 286.904), provenit din biblioteca Furnarachi. Se cuvine să se menţioneze în cele din urmă şi Atanasie Christopoulos, care traduce ambele ode safice (*Εἰς Ἀφροδίτη* şi *Πρὸς γυναῖκα ἐρωμένην*), deşi, dintre ediţiile pe care le-am avut sub ochi (Viena, 1818 şi 1821; Paris, 1833 şi 1841; Atena,

www.dacoromanica.ro

1916) numai cea din urmă conține acestè traduceri. Faptul acesta n'ar fi putut împiedeca însă circulația lor, dacă nu altfel, cel puțin pe calea manuscriselor (v. A. Camariano, *Influența poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti*, Bucureşti, 1935, pag. 7).

In altă ordine, poeta din Lesbos era actualizată de Lamartine, din ale cărui note de călătoric Heliade reproduce, în *Curier de ambe sexe*, V, pag. 161, fragmentul despre Lesbos şi Sappho. Trimiterile pe care le face scriitorul român cu acest prilej ne autorizează să afirmăm că el a pus la contribuție, de data aceasta, *Souvenirs, impressions, pensées, paysages, pendant un voyage en Orient*, Paris, 1835, în care pasajul vizat din Lamartine se găsea în t. III, pag. 183. Acelaşi poet francez îndruma atenția lui Heliade către Sappho şi prin poezia *Sappho. Elégie antique* din *Nouvelles Méditations*. Poezia, pe care Lamartine o numeşte « mon premier soi-disant chef-d'œuvre », aduce în cuprinsul ei şi traducerea câtorva versuri din Sappho (« comment décrire Tous les feux dont mon sein se remplit à la fois? Ma langue se glaça, je demeurai sans voix »). Că Lamartine a fost prezent în mintea lui Heliade o dovedeşte gravura, pe care o reproducem după *Curs întreg de poesie generale* şi care este inspirată nu de poezia ce-o însoțeşte în ediția noastră ci de elegia lui Lamartine sau de fabula ce se găseşte la baza acelei elegii. — Inregistrez de asemenea volumul *Les petits poètes grecs*, Paris, Desrez, 1840, apărut în colecția *Panthéon littéraire*, publicat de E. Falconnet sub direcția lui Aimé Martin; volumul aducea de asemenea traducerea poeziilor rămase dela Sappho. Amintesc în cele din urmă traducerea făcută de Poinsinet de Sivry, « citoyen français », *Anacréon, Sapho, Moschus, Bion et autres poètes grecs, traduits en vers français par...*, Paris, 1797, traducere care a circulat între Români, după cum dovedeşte exemplarul existent în biblioteca Academiei Române (cota I, 136.081). Poinsinet de Sivry reproducea traducerea lui Boileau (pag. 74) sub titlul *Ode à une Lesbienne*, traducea (pag. 73—74) *Hymne à Venus* şi dădea pe deasupra *Sapho à Phaon, Élégie tirée d'Ovide* (pag. 76—87), care pregătea calea *Elegiei antice* a lui Lamartine.

In afară de *La amanta*, Heliade traduce şi publică (*Curier de ambe sexe*, V, pag. 164; *Curs de poesie*, I, pag. CXLI) *Fragment*-ul *Iată apuse şi luna*, pe care (*Curier...*, V, pag. 164, *Curs...*, I, pag. LII—LIII) îl apropie de versurile lui Conachi *Zori de ziuă se revarsă*, socotite de scriitorul român ca fiind de origine poporană; el traduce deasemenea oda *La Venere* (*Curier...*, V, pag. 162—165; *Curs...*, I, pag. CXXVI — CXXXI). Ca şi în cazul odei către Agallis, el ne dă două versiuni: în endecasilab şi în alexandrin. O reproducem pe cea din urmă:

O Viner' imortală şi fiiea lui Joaie!
Ascultă a mea rugă, cu totul mă las ție;
Vezi chinurile mele, a lacrămelor ploaie
Ce stinge-a ta urgie

www.dacoromanica.ro

De, vino şi acuma, c'a fost un timp odată
Când plânsurile mele propice auzit-ai
Şi părăsindu-ţi tată şi doma înstelată,
P'aúreu car venit-ai.

La jugul lor cel liber veloci [dulci] columbele
Te aduceau la vale spre terra ebenină
Cu răpezile aripi prin mijlocul de stele,
Prin ariea senină.

Ş'acum mi-aduc aminte, o Div'acea splendoare,
Surâsul acel dulce din faţa-ţi imortală,
Şi cum cercai să afli fierbintea mea ardoare,
Durerea mea fatală.

Ce voiu, îmi ziceai, Deo, şi care dor m'apasă?
Şi cine-a mea durere nu va ca să o ştie?
« O Sapfo, spune-mi care ingrat acum te lasă?
« O Sapfo, spune-mi mie.

L-oiu face eu, vedea-vei: de fuge, singur vine,
De nu va să ia daruri cu daruri să te 'mbie,
De nu te amă astăzi, s'alerge după tine
Şi urîcios să-ţi fie ».

Ah! Vino-mi şi acuma şi dorul meu alină,
Ascultă a mea rugă, o Diva mea placată,
Şi flacărea mi-o stinge, vezi pieptul ce suspină
Şi fie-mi aliată.

Traducerile lui Heliade din Sappho sânt reproduse, în ambele versiuni, la sfârşitul articolului *Poeţii Arion, Alceu şi Sapho*, apărut în *Proprietarul român*, I, 1861, nr. 50—51. Articolul este semnat I. C. Cumpănăşescu, unul dintre pseudonimele lui Heliade.

Pentru unele reflexe din Sappho în poeziile *Primul baciu* şi *Sburătorul*, v. mai departe.

In ceeace priveşte traducerile din Sappho în limba română (Meitani, Heliade, Barbu) până la 1881, ele au fost urmărite de N.Barbu, *Poesia d'amor la Eleni*, Bucureşti, 1881 (cu Sappho s'a ocupat Barbu şi în teza lui de doctorat *De Sapphus epistula. Dissertatio inauguralis*, Berlin, 1887); pentru traducerile ulterioare, mergând până la 1928 (Murnu, Naum, Bezdechi), v. St. Bezdechi, *art. cit.* — La da-

www.dacoromanica.ro

tele stabilite de Barbu şi de Bezdechi trebuesc adăogate: Iancu Văcărescu, *Safo*, în *Colecţie din poeziile D-lui Marelui Logofăt Iancu Văcărescu*, Bucureşti, 1848, pag. 313—314, pe care un învăţat plin de politeţe faţă de poezia Marelui Logofăt, G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. I. Intâii poeţi munteni*, Cluj, 1923, pag. 17, este totuşi nevoit s'o califice: prelucrare liberă, nedemnă de original.— Foarte liberă şi mai ales foarte nedemnă, de bună seamă: Văcărescu nu poate să nu ofteze:

Topindu-mă ohtăz,
Ohtând se risipeşte
Fiinţa-mi . . . . . ;

dar perla cea mai valoroasă ne-o rezervă în final:

Cât nu mai sânt în stare
S'am glas nici ca un mut.

Notăm apoi traducerile în proză făcute de Gr. H. Grandea *(La amantă* şi *La Veneră)*, în *Albina Pindului*, IV, 1875, Aprilie, pag. 14—15. De altfel Sappho preocupase pe Grandea încă de mai înainte: în seria de conferinţe organizate de cercul literar «Orientul», el vorbeşte despre *Anacreon şi Safo* (v. *Alb. Pind.*, II, 1869, pag. 47) şi tot la Sappho se gândeşte şi când publică, *ibid*,. III, pag. 14—15, un *Cântec ţigănesc*, dar la Sappho şi Phaon, deci la Lamartine. In fine, traducerile înregistrate sânt precedate, *ibid.*, IV, pag. 8, de articolul *Oda erotică la Greci*, în care Sappho este înfăţişată cu ajutorul lui Ch. Levêque, *La Science du Beau*. Pentru traducerile lui Bolintineanu, v. *Revista Română*, I, 1861, pag. 174 nota şi articolul *Lesing* (sic) în *Dâmboviţa*, VI, 1864, nr. 62. Traducerile sânt publicate în *Familia*, I, pag. 204 *(La o femee)* şi pag. 227 *(La Afrodita)*. — O traducere destul de liberă ne dă Const. Gh. Hristodorescu, *Unei femei (Sapho)*, în *Ghimpele*, XIX, 1878, nr. 9, reprodusă în *Amoresatul nenorocit*, *ibid.*, nr. 53. In seria de traduceri *Din lirica antică*, V. Bogrea ne dă *(Transilvania*, LI (1920), pag. 419) traducerea odei *Către Agallis*. Ca atitudine faţă de problema respectării metrului original în traducere, Bogrea mărturiseşte că l-a «păstrat, deşi redus, întrucât mi-a părut necesar»: o afirmaţie ce pune îndată întrebarea în ce măsură metrul safic, redus, rămâne totuşi un metru safic. Menţionez în cele din urmă traducerea lui C. Balmuş în *Tratatul despre sublim*, Bucureşti, 1935, pag. 41 şi pe aceea a lui Radu Paul, *Vieaţa estetică. Filosofia naturală a frumosului şi a artei. Vol. II. Arta*, Cluj, 1937, pag. 159. Paul urmează cu fidelitate traducerea lui Boileau. Şi tot la *Tratatul* tradus de Boileau trebue raportat şi pasajul (pag. 159—160) în care se face analiza poeziei şi pe care noi l-am reprodus mai sus în prelucrarea lui Vardalah. Intre 1815 şi 1937 Boileau mijloceşte astfel Românilor cunoaşterea poeziei sapphice, ceea ce constitue un aspect puţin cunoscut al influenţei pe care criticul francez a exercitat-o asupra literaturii române.

www.dacoromanica.ro

Sapho la moarte de Bolintineanu (în *Poesii. Câmpul și salonul*, București, 1870, pag. 84) ne îndrumează către elegia lui Lamartine. Din același, vezi și poema *Conrad*, București, 1867, pag. 12—14. Răsunete izolate din poezia franceză avem și în *Sapfo către o columbă pasageră* a lui Catina, în colecția *Poesii*, București, 1846, pag. 22—24. In cazul lui Catina, traducător mărturisit și nemărturisit, n'ar fi exclus ca un text intermediar să ne dea o mai largă înțelegere a corespondențelor cu Lamartine. — In *Safo. Elegie veche*, Stamati, *Musa Românească, compuneri originale și imitații din autorii Europei*, Iași, 1868, pag. 166—173, ne dă traducerea poeziei lui Lamartine, iar G. A. Geanoglu, în *Străinul (Sapho)*, publicată în *Reforma*, II, 1860, nr. 16, ne dă o adaptare de slabă calitate a aceleiași poezii. Anumite note sapphice pătrund și în poezia *Visul* a aceluiași Geanoglu, dar acestea nu trebuesc raportate nici la Sappho nici la Lamartine, ci la balada *Sburătorul* a lui Heliade, ea însăși străbătută de fiorii poeziei sapphice.

Notez în cele din urmă că poezia *La amanta*, în traducerea lui Heliade, și-o însușește I. C. Fundescu, în poezia *La* ***, din colecția *Poesii nuoi*, București, 1868, pag. 13. Neînsemnate modificări îl autorizează să nu amintească în niciun fel proveniența poeziei. Strofe izolate din *La Venere*, în traducerea lui Heliade, au pătruns și în *Safo* de C. Aricescu, publicată în colecția *Câteva ore de colegiu*, București, 1847, pag. 53—59 și dedicată Doamnei Maria Heliade. De altfel această poezie a lui Aricescu este un mozaic de influențe și de pasaje traduse, în care întâietatea o deține Lamartine nu numai cu *Sapho*, ci și cu *Le poète mourant*.

CANȚONETĂ

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1838, nr. 27 și este un exemplu de limbă curată românească, în epoca în care scriitorul înainta în direcție italienistă tot mai mult. Este tradusă după Paolo Rolli, *Canzonetta II* din *Di canzonette o di cantate libri due* (apărută, între altele, și la Londra, 1727). Asupra ei v. D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, pag. 286—287, unde se reproduce textul lui Heliade și, în notă, originalul italian.

MARGHERITA

S'a publicat mai întâi în *Curierul Românesc*, 1847, nr. 19, în cuprinsul capitolului *Messina nobilă* din *Speronare* de Al. Dumas. S'a reprodus în *Speronare dela Alex. Dumas, tradus de I. Eliade*, București, 1847, pag. 142—144. Singura diferență între forma din *Curier* și cea din volum este că, în *Curier*, v. 46 nu are virgulă după *vino*. Cu foarte ușoare modificări de ortografie, poezia este reprodusă de Miclescu, în *Speronare. Priveliști și amintiri din Italia. Traducere de..... după o traducere mai veche de I. Eliad*, București, Minerva, 1919, vol. II, p. 35-36.

www.dacoromanica.ro

Cu unele modificări, pe care le vom releva mai departe, poezia a fost reprodusă de Heliade în *Curs de poesie*, I, pag. 171—174.

Este o imitaţie liberă după celebrul cânt al Margaretei *Meine Ruh' ist hin:* liberă, imitaţia franceză faţă de textul din *Faust;* liberă, imitaţia românească faţă de cea franceză. Heliade însuşi mărturiseşte, *Curierul Românesc*, 1847, nr. 19: « neputându-se traduce această baladă ad-litteram, punem aci, poate ca şi autorul, o imitaţie ». Izvorul prim era indicat chiar în textul lui Dumas (*Le Speronare par...*, Bruxelles, Société Belge de librairie, 1842, t. I, pag. 159): « Je reconnus les stances de Marguerite attendant Faust », unde scriitorul român găsea şi o apreciere: « cette ballade allemande si célèbre par sa simplicité ».

Asupra ei v. D. Popovici, *Ideologia lit. a lui I. Heliade*, pag. 150.

Notând cu A textul din *Curier* (deci şi cel din *Speronare)* şi cu B pe cel din *Curs de poesie*, observăm:

v. 1 B *Remâi.*
v. 4 A — *repus;* B *Pacea-mi s'a repus.*
v. 6 B *Lacremele.*
v. 8 B *Nu ştiu ce să fac.*
v. 17 B *Mintea stă*
v. 37 B *recoroasă.*
v. 42 B — *pe.*
v. 45 B *Ah! vin', vin'odată.*
v. 47 B *Căci am.*
v. 50 A — *contămpla.*

Găsesc mai util să reproduc în întregime textul francez decât să-l pulverizez în note, cu atât mai mult cu cât este vorba de o simplă imitare. El va ajuta la înţelegerea transfigurărilor baladei germane.

Rien ne console
De son adieu:
Je deviens folle,
Mon dieu! mon Dieu!

Mon âme est vide,
Mon cœur est sourd,
J'ai l'œil livide
Et le front lourd.

Ma pauvre tête
Est à l'envers:
Adieu la fête
De l'univers!

www.dacoromanica.ro

En sa présence
Le monde est beau,
En son absence
C'est un tombeau.

A la fenêtre
Son œil distrait
Me voit paraître
Dès qu'il paraît.

Sa voix m'emporte
Dedans, dehors;
Qu'il entre ou sorte
J'entre ou je sors.

Joyeux ou sombre,
Selon sa loi,
Je suis son ombre
Et non plus moi.

Et dans ma fièvre
Je crois parfois
Sentir sa lèvre
Ouïr sa voix.

Et murmurante
De mots d'amour,
Pâle et mourante,
J'attends qu'un jour

Sa bouche en flamme
Vienne épuiser
Toute mon âme
Dans un baiser!

Rien ne console
De son adieu:
Oh! je suis folle,
Mon Dieu! Mon Dieu!

www.dacoromanica.ro

SINGURĂTATEA

S'a publicat în *Meditaţii poetice...*, pag. 3—6 şi s'a reprodus în *Curs de poesie*, I, pag. 2—8 sub acelaşi titlu şi purtând data 1826. In faţa ei, în *Curs de poesie*, Heliade ne dă o nouă variantă, radical revizuită, purtând data 1847 şi titlul *Isolementul*. Comparând aceste trei forme, pe care le notăm, în ordinea în care le-am menţionat, cu A, B, C, cu originalul francez (*L'Isolement*, în *Méditations*, pe care o notăm cu D), observăm:

v. 2 C *Sub vechiu stejar la umbră aşezu-mă 'ntristat.* Este o revenire mai apropiată de D; versul lui Heliade traduce astfel emistihurile finale din versurile 1 şi 2 ale textului francez, după cum versul 1 din toate variantele române tradusese emistihurile iniţiale ale aceloraşi versuri franceze. In traducerea lui, Heliade organizează aşa dar materialul celor două versuri din D în forma următoare: *Souvent sur la montagne, Au coucher du soleil | à l'ombre du vieux chêne, tristement je m'assieds.*

v. 3 C *Şi'n jos peste câmpie, vederea-mi se repune.*

v. 4 A — *cu 'ncetu;* B — *să destinde cu 'ncet;* C *Văzând cum se destinde cu 'ncetul şi treptat.* Versurile 3—4 realizează, în variantele româneşti, o distanţare progresivă faţă de textul din D: *Je promène au hasard mes regards sur la plaine, Dont le tableau changeant se déroule à mes pieds*, în care elementul dinamic este cu mult mai accentuat. Atenuarea lui în traducerile româneşti este pregătită în parte, în A B, de versul al doilea: *Eu obosit de gânduri...*, iar în C prin traducerea adverbului *tristement* prin ajectivul *întristat:* se trece aci dela calificarea unei acţiuni la calificarea unei fiinţe, deci dela naraţiune la descriere, dela stilul verbal la stilul nominal. La slăbirea notei dinamice contribue însă într'o largă măsură lipsa de preciziune a unora din termenii întrebuinţaţi: *răpune* din variantele A B, care numai forţat are sensul iterativ = se aşează de mai multe ori, ici şi colo, — ceea ce ne-ar duce la *je promène* din textul francez; şi *destinde*, care ar trebui să traducă pe *déroule.* Inlocuind, pentru raţiuni de ordin purist, verbul *privind* din primele variante prin *văzând*, varianta C atenuiază elementul dinamic în mai mare măsură decât celelalte: *a privi* exprima acţiunea subiectului, *a vedea* subliniază receptivitatea lui.

v. 5 C *Aicea râul spumă.* Heliade traduce inversând funcţiunea verbului şi a ajectivului din D: *Ici gronde le fleuve aux vagues écumantes.*

v. 6 C *Şi şărpue, se perde în depărtat obscur.* Traducerca cu mult mai fluentă din A B este părăsită de Heliade sub influenţa strictă a textului francez, care se impunea în deosebi prin elocvenţa virgulii: *Il serpente, et s'enfonce en un lointain obscur.*

v. 7 A *Lacu;* B *Lacul colo-şi revarsă;* C *Colo-şi destinde lacul;* D *Là, le*

www.dacoromanica.ro

lac immobile étend ses eaux dormantes. Non-sensul din formele române trebue aşa dar raportat la felul cum a fost înţeles textul original: dacă apele sunt « dorminde » cum mai poate lacul să le « reverse » sau să le « destindă »? Deşi, în D, lacul este « immobile », traducătorul atribue verbului « étend » un sens activ.

v. 8 C *Pe care-a serei stellă se 'nalţă în azur;* D *Où l'étoile du soir se lève dans l'azur;* aşa dar *steaua serii* este *luceafărul de seară.* Var. A B, distanţate de textul francez, constituesc un modest precursor al unei imagini celebre din *Lacul* lui Eminescu: *Iată lacul / luna plină, Poleindu-l îl străbate.*

v. 9-12 In B, v. 11, finalul: *în caru-i roorat;* în C, întreaga strofă schimbată: *P'a munţilor nalţi culme de arbori coronată Crepuscula-şi aruncă al său ochiu rubinos, Ş'a umbrelor regină din caru-i aburos Albeşte horizonul pe marginea-i arcată.* Traducerea este foarte apropiată de originalul francez: *Au sommet de ces monts couronnés de bois sombres, Le crépuscule encore jette un dernier rayon; Et le char vaporeux de la reine des ombres Monte, et blanchit déjà les bords de l'horizon.* De remarcat faptul că, în A B, v. 12 se organizează pe virgula din textul francez, pe când în C traducătorul, preocupat de redarea sensului, renunţă la efectul obţinut prin enjambement şi ne dă un vers fidel şi corect, dar fad.

v. 13-14 A — *turnu goticesc;* B — *revarsă din turnul goticesc;* C *In cestea se avântă din gotica turrană Religiosul sunet în aerul desert;* D *Cependant, s'élançant de la flèche gothique Un son religieux se répand dans les airs.* — *Turrană*, formaţiune heliadistă, al cărei punct de plecare ar putea fi it. *torre* sau, mai de grabă, lat. *turris*, turn.

v. 15 A — *tuciu;* C *S'arrestă călătorul, şi rustica campană;* D *Le voyageur s'arrête, et la cloche rustique.* In A B, *tuciul câmpenesc* nu era o traducere prea fericită; dar *rustica campană* din C, izvorît din zelul roman al lui Heliade, este un exemplu ales de cacofonie şi barbarie. Dacă astăzi cuvântul este discreditat, faptul se datoreşte în parte şi soartei pe care a avut-o în literatura română *Campanatorul dela Sf. Paul* al lui Bouchardy, care n'a izbutit să se impună şi să impună limbii pe « campanator ». « Campana » este împrumutat din italieneşte şi însemnează « clopot ».

v. 16 A — *locu zilii;* B *Ne însuflă 'n locul zilei o sântă;* C *Cu-al zilei uet face un mistic, sânt concert;* D *Aux derniers bruits du jour mêle de saints concerts.* Influenţa strânsă a originalului îl lipseşte pe Heliade, în C, de vederea totalului şi-l duce la contradicţie: aici este vorba de « uetul zilei », mai sus se vorbea de « steaua serii » şi de lună. Forma A B: *Ne 'nsuflă 'n locul zilei*, era consecventă; ea a fost părăsită însă din pricină că n'avea nimic corespunzător în D.

www.dacoromanica.ro

v. 17 C *Ci sufletu-mi, l'această panoramă 'ndulcită;* D *Mais à ces doux tableaux mon âme indifférente.*

v. 18 C *E rece; căci nu simte.* Varianta C suprimă astfel echivocul din A B, unde « rece » putea fi raportat și la « suflet », dar și la « vedere ». In D îi corespunde « indifférente » din versul precedent.

v. 19 Versul, identic în toate variantele române, realizează același echivoc: « el » se poate raporta deopotrivă la « suflet » și la « pământ ».

v. 20 B — *nu mai sunt;* C *Ast soare.*

v. 21–24 B *Stânce, colnice dealuri* (v. 21); în C, întreaga strofă modificată și apropiată ca sens de cea franceză: *Colinele d'a rândul le iau, mă uit la toate, Din sud la miază-noapte, d'apus la răsărit, Străbat întregul spațiu, și văz că nu se poate Ferice eu oriunde mai mult a fi ursit;* D *De colline en colline en vain.portant ma vue, Du sud à l'aquilon, de l'aurore au couchant Je parcours tous les points de l'immense étendue, Et je dis : « Nulle part le bonheur ne m'attend ».*

v. 25 B *Ce pot;* C *Spre ce-mi sunt bune aste palaturi or cabane;* D *Que me font ces vallons, ces palais, ces chaumières.*

v. 26 C *Objecte pentru care eu nu mai pot fi viu?*; D *Vains objets dont pour moi le charme est envolé?*

v. 27 Variantele A B încadrează aici « colibă sau palat », care în var. C și în D figurează în vers. 25; C *Dumbrave, râuri, stânce, or fericiri arcane?* D *Fleuves, rochers, forêts, solitudes si chères;* deci *arcane* (dela it. *arcano*, tainic, misterios) traduce aici fr. *solitudes.*

v. 28 B — *și toate sunt pustie;* C — *...și totul e pustiu.* In C, singularul sub influența textului francez: *et tout est dépeuplé.* Adoptarea singularului, mai firesc, și necesitatea rimei au atras schimbarea versului corespunzător din strofă (cf. supra, v. 26).

v. 29 B *Facă-se zi sau noapte; răsare și sfințește;* C *Facă-se zi sau noapte, nalțe-se ori coboare.* Subjonctivul generalizat, în C, sub influența textului francez: *Que le tour du soleil ou commence ou s'achève.*

v. 31 C *Fie ceru 'n tempestă, negură or senin.* Modificarea a fost determinată de trebuința de-a îndepărta cuvântul « vifor », nelatin.

v. 32 C — *Ce-mi pasă de ast soare?* Apostrofa în spiritul textului francez: *Qu'importe le soleil? je n'attends rien des jours.*

v. 33 *Când*, cauzal, sub influența fr. *Quand.*

v. 34 A — *deșărtu;* B — *deșertul;* C — *desertul ar vedea.*

v. 35 C *Aci dorința-mi însă;* D *Je ne désire rien de tout ce qu'il éclaire.*

v. 36 C — *nimic nu voiu avea;* D *Je ne demande rien à l'immense univers.*

v. 37 C *Ci dincolo;* D *Mais peut-être;* traducerea suprimă orice ipoteză.

v. 39 *Despuere* traduce fr. *dépouille.*

v. 40 C — *mi-ar fi față;* D *Ce que j'ai tant rêvé paraîtrait à mes yeux;* deci traducerea: *'mi va fi față* = va sta în fața mea.

www.dacoromanica.ro

v. 41–42 C *A să mă 'mbăt acolo 'n sorgintea recoroasă Voiu reafla acolo speranță și amor !*, urmează de aproape textul francez: *Là, je m'enivrerai à la source où j'aspire; Là, je retrouverai et l'espoir et l'amour.*

v. 43 C — *la anima setoasă*, după fr. *que toute âme désire.*

v. 44 C *Ce n'are niciun nume în traiul muritor*, repetă cazul v. 26 (cf. supra, v. 28); D *Et qui n'a pas de nom au terrestre séjour.*

v. 45 B *Pe carul Aurorei;* C *Pe carul Aurorei să svol;* majuscula sub influența textului fr.: — *le char de l'Aurore.*

v. 46 B — *nu pot* C — *nu pot, o scumpe locuitor ceresc.*

v. 47 A *In locul osândire;* C *In locul de exiliu ce mă mai rătăcesc?—Zabovesc* din A B traducea exact corespondentul fr. *resté-je;* dar el este ars pe rugul purist, ca și *osândirii* din același vers.

v. 48 B C — *d'amestec;* D *Il n'est rien commun entre la terre et moi.*

v. 49–52 A — *ce 'ngălbenită* (v. 49); B—*ș'a perit...* (v. 50); *Și eu sunt* (v. 51); în C întreagastrofă modificată: *A arborilor frunză când cade'ngălbenită, Al serei vânt se 'nalță, o suflă ș'a svolat...Și eu sunt ca o frunză palidă veștezită; O vânturi tempestoase, de ce nu m'ați luat?* Așa dar *deosebit* din A B are sensul de *evitat.* Eliminând cuvântul *livezi*, versul întâiu al strofei (var. C) se depărtează de textul francez, de care se apropie însă prin specificarea *a arborilor.*—In întregime forma C este cu mult mai apropiată de D, cu excepția versului final tot așa de depărtat și de puțin fericit: *Quand la feuille des bois tombe dans la prairie, Le vent du soir se lève et l'arrache aux vallons: Et moi, je suis semblable à la feuille flétrie: Emportez-moi comme elle, orageux aquilons.*

SUVENIRUL

A apărut mai întâiu litografiat, în *Curierul Românesc*, 1829, nr. 29, supliment, sub titlul *Dintr'ale lui A De la Martin. Suvenirul.* Se tipărește în *Meditații...*, pag. 9—13. Se reproduce, cu ușoare modificări, în *Curs de poesie*, I, pag. 12—20 (datat 1826) și, cu remarcabile modificări, în aceeași colecție, pag. 13—21, sub titlul *Suvenirea* și sub data 1847. Forma lui *Curier* este identică cu cea din *Meditații.* Notând cu A această formă, cu B varianta 1826 din *Curs de poesie*, cu C varianta 1847 din aceeași colecție și cu D originalul francez, *(Souvenir*, în *Méditations...)*, constatăm:

v. 1 B C *Ziua se duce ș'altele vin.*

v. 4 Versul român traduce primul emistih al v. 3 din D: *Dans mon âme;* în felul acesta v. 4 din D rămâne netradus: *O dernier songe de l'amour !*

v. 5 B C — *răpezi.* Repetiția slăbește versul român, față de expresia strânsă din D: *Je vois mes rapides années.*

www.dacoromanica.ro

v. 7 B *Precum stejarul 'şi vede căzând.*

v. 8 B — *vestezită;* C *In giuru-i frunza-i cea vestezită.*

v. 9 C *Fruntea-mi de timpuri s'a căruntat.*

v. 10 B C *Sângele-mi rece.* Variantele B C redau astfel paralelismul v. 9—10 din D: *Mon front — Mon sang.*

v. 11 C *Curge, ca unda;* D — *coule à peine, Semblable à cette onde qu'enchaîne.*

v. 12 C *Sufletul iernei cel îngheţat;* D *Le souffle glacé des autans.*

v. 13 C *Dar chipu-ţi june;* D *Mais ta jeune et brillante image; tânăr* este înlocuit prin *june* nu numai pentru motivul de a se apropia de textul francez: la Heliade se observă şi în altă parte o marcată preferinţă pentru *june*, pe care dicţionarele i-l arătau a fi mai general roman decât *tânăr.*

v. 14 C *Etern tot june, frumos va fi.* Niciuna in variantele române nu traduce v. corespunzător în D: *Que le regret vient embellir*, ceea ce se explică prin dificultatea de a găsi un corespondent românesc, uşor de mânuit în poezie, substantivului *regret* şi prin teama (în 1826) de a-l introduce ca formă neologică. Faptul acesta face ca v. 15 să aibă rolul de « double emploi » faţă de v. 14.

v. 15 C *Etern în sânu-mi n'a 'mbătrâni.*

v. 17 C *Nu, tu din ochii-mi n'ai dispărut.*

v. 18 C *Şi însuşi când ochii-mi în văduvie;* D *Et quand mon regard solitaire.*

v. 19 C *Scurşi te perdură din lumea vie.*

v. 20 C *D'odată 'n ceruri eu te-am văzut.* Strofa întreagă (v. 17–20) este total refăcută ca traducere şi pentru a realiza apropierea de textul original, dar mai ales spre a elimina cuvintele neromane din rimă: în A B cuvintele rime erau toate de origine străină: lipsit-zărit, neclintită-părăsită ; în C ele devin: dispărut-văzut, văduvie-vie.

v. 21–22 C *Acol' asemeni ş'acum frumoasă Te văz ca 'n ora ce mă lăsaşi;* traducerea accentuează nota descriptivă faţă de original: *Là, tu m'apparais telle encore Que tu fus à ce dernier jour.*

v. 23 B *Şi la cerescu-ţi locaş sburaşi;* C *Şi la cereasca-ţi domă svolaşi.*

v. 24 C — *recoroasă.* Amplificare descriptivă faţă de D: *Tu t'envolas avec l'aurore.*

v. 25–27 C *Chipu-ţi, angelica-ţi adormire Belle şi 'n ceruri tot te urmară, Ochii-ţi din viaţă ce încetară.*

v. 28 B — *lucesc;* C precizează sensul: *Resplênd de raze de nemurire*, apropiindu-l de D: *Rayonnent d'immortalité;* dar precizarea barbarizează limba: *resplênd* ar trebui să însemneze *străluces*c. Ca origine, grafia *resplênd* ne duce către it. *risplendere*, a străluci, a luci.

v. 30 B — *păru-undoios;* C *Incă-ţi resfiră păru-ondulos.*

v. 31 B — *ebanos;* C *Ce 'n lungi trăsure de ebenos: abanos-ebanos-ebenos* constitue un exemplu de corupţie progresivă a cuvântului, provo-

www.dacoromanica.ro

cată de corespondentul francez *ébène*, şi evoluând între două forme împrumutate din neogreacă: ἀμπανόζι şi ἔβενος, iar pentru forma intermediară, *ebanos*, având ca punct de sprijin it. *ébano*.

v. 32 C *Recad pe;* pluralul nejustificat în C, dar justificându-se prin raportare la textul francez: *Sur ton sein leurs flots onduleux Retombent en tresses d'ébène;* aşa dar *recad* din textul român are ca subiect substantivul *flots* din textul francez.

v. 33 C — *văl dubitos;* D — *voile incertain.*

v. 34 C — *chipul ţi-l adulceşte;* barbarism (it. *addolcire*) sugerat lui Hcliade de corespondentul francez *adoucit.*

v. 36 C — *cel vaporos;* D *Des derniers voiles du matin.*— *Intunecos* (respectiv *vaporos*) aduc, faţă de original, aceeaşi accentuare a notei descriptive (cf. supra, v. 21–22).

v. 37 C — *vine se duce.*

v. 40 C — *etern străluce.* Repetiţia din versul acesta arată că Heliadc n'a pătruns niciodată distincţia artistică din Lamartine: *Mais mon amour n'a pas de nuit, Et tu luis toujours sur mon âme,* unde *et* are valoare cauzală.

v. 45 B C *Pe când.*

v. 46 B *D'aud prin* ; C. *D'auz prin.*

v. 47 B C — *aud eşind.*

v. 48 B *Sântele-ţi vorbe;* C *Sacre mistere;* D *Des mots sacrés.*

v. 49–52 A — *învăpăiate* (v. 51); C *Daca la ceruri caut s'admir Aceste focuri învăpăiate Pe vălul nopţii presemănate In toată stella la tine aspir.* Apropiată ca expresie de textul francez în primele trei versuri, varianta C se depărtează de el în cel din urmă vers: *Si j'admire ces feux épars Qui des nuits parsèment le voile, Je crois te voir dans chaque étoile Qui plaît le plus à mes regards.* Variantele române nu traduc versul ultim din D.

v. 53 C — *a lui mişcare;* modificare determinată de cerinţelc simetriei: v. 54 are, în toate variantele, *al lor miros.*

v. 54 — *mă 'nbată.* Ultimele patru strofe (v. 41–56), din care se desprinde un puternic suflu petrarchist, aveau să aibă un rol esenţial în desvoltarea eroticei româncşti (v. Ch. Drouhet, *Vasile Alecsandri şi scritorii francezi*, Bucureşti, 1924, pag. 22–23, care aminteşte faptul în treacăt în legătură cu Alecsandri; nota este însă prezentă în întreaga lirică românească, şi în special în epoca imediat premergătoare « Junimei »).

v. 57 C *Când solitariu;* D *Quand je vais, triste et solitaire.* Variantele A B reţinuse, din textul original, adjectivul *trist*, pe care îl elimină, în C, din pricina slavului *tainä.*

v. 58 C — *Fiinţa consolatoare;* D — *autels consolateurs.*

www.dacoromanica.ro

v. 59 B — *lacrămele;* C — *lacremele.*
v. 61 C — *tu 'n umbră eşti în veghiere;* D — *tu veilles dans l'ombre.*
v. 62 C — *aripile-ţi s'alin;* D *Tes ailes reposent sur moi.*
v. 63 B *Visele toate;* — *din tine,* dela tine; D — *de toi.*
v. 64 C *In somn am viaţă şi mângâiere;* vers depărtat de cel francez corespunzător: *Doux comme le regard d'une ombre.*
v. 67 *Ş'atunci din visuri dulci, amari, grele;* în D, nimic corespunzător.
v. 68 *Doamne!* schimbare totală de poziţie faţă de D, în care prezenţa fiinţei iubite este permanentă: *Céleste moitié de mon âme.*
v. 70 C — *suspine.*
v. 72 B C *Şi eu... sunt încă cu resuflare;* D — *et je soupire encore.*

SEARA

S'a publicat în *Meditaţii*, pag. 17—20 (A) şi s'a reprodus în *Curs de poesie*, I, pag. 24—30 (B, prima formă, datată 1828) şi 25—31 (C, forma a doua, datată 1847). Notăm cu D textul francez *(Le Soir*, în *Méditations)* şi observăm:

v. 2 C *Pe stânci deserte eu aşezat;* D *Assis sur ces rochers déserts.*
v. 3 C *Iau după umbră al Nopţii car.*
v. 4 B — *păşeşte;* C — *propasă;* D (v. 3–4) *Je suis dans le vague des airs Le char de la nuit qui s'avance.*
v. 5 C — *la horizon;* D *Venus se lève à l'horizon.*
v. 6 C — *stella-amoroasă.*
v. 8 C *Lin înargintă verdele şăs;* D *Blanchit les tapis de gazon.*
v 9 C *Prin frunzătura;* D *De ce hêtre au feuillage sombre.*
v. 10 C *Auz a ramurilor fiori;* mai apropiat de D: *J'entends frissonner les rameaux.*
v. 11 B C — *ast sunet.*
v. 13 C *Ci tot d'odată;* D *Tout à coup.*
v. 14 C — *stella Nopţii;* D — *l'astre nocturne.*
v. 16 B C *Lin se revarsă peste-ai mei ochi.*
v. 17 B C — *glob de flacări!* D — *globe de flamme,*
v. 18 B *Ază mult dragă! ce mă voieşti?* C *Ază mult blândă! ce mă voieşti?* D *Charmant rayon, que me veux-tu?—Ce mă voieşti,* ce voieşti dela mine. Servilismul traducerii, care ajunge la non-sens, se împerechiază, în A, cu supunerea totală faţă de punctuaţia originalului (v. 17–18); variantele B C se eliberează sub raportul acesta de influenţa tiranică a textului francez, dar păstrează aceeaşi traducere servilă.
v. 19 B — *sânu-mi cel obosit;* C — *sânul meu sfâşiat;* D — *mon sein abattu.*
v, 21–24 C Intreaga strofă modificată, urmând de aproape originalul francez: *Te-avânţi din ceruri a-mi revela Divin misterul acestor lumi, Aste*

www.dacoromanica.ro

secrete ascunse sferei In care ziua te chiamă atât? D *Descends-tu pour me révéler Des mondes le divin mystère, Ces secrets cachés dans la sphère Où le jour va te rappeler?*

v. 25–26 C *Doar o secretă inteligenţă Te îndreptează la svânturaţi?* D *Une secrète intelligence T'adresse-t-elle aux malheureux?*

v. 27 B C *Ce!*

v. 28 C *— unei speranţe?*

v. 29 C *Doar viitorul vii ca să spui;* C *Viens-tu dévoiler l'avenir.*

v. 30 B *— ce'n veci te chiamă?;* C *— ce tot te chiamă?;* D prezintă, în primele ediţii pe care le-am putut consulta (citez aici ediţia Paris, Ch. Gosselin, 1825, t. I, pag. 37, ediţie foarte răspândită în ţările române şi pe care n'ar fi exclus să o fi cunoscut şi Heliade): *Au cœur fatigué qui l'implore;* versul devine, în ediţii mai târzii, *Au cœur fatigué qui t'implore;* la data revizuirii Heliade s'a condus aşa dar după altă ediţie decât aceea pe care o avea sub ochi în timpul când făcea traducerea.

v. 31 C *Rază divină;* purist şi apropiat de D: *Rayon divin.*

v. 32 B C *Acelei.*

v. 34 *— mă strămut;* D *Je sens des transports inconnus.*

v. 35 B C *— ce nu mai sunt;* D *Je songe à ceux qui ne sont plus.*

v. 36 B *— al lor suflet? —;* C *— al lor suflet?* D *— es-tu leur âme?;* abia ultima variantă română reproduce punctuaţia originalului francez.

v. 38 C *— suflete fericite;* D *— ces mânes heureux.*

v. 39 B C *— că sunt de ele.*

v. 40 C *D'a lor imagini învelopat;* servil, după D: *Enveloppé de leur image.*

v. 41 A *Ah voi de sânteţi umbre mult sfinte;* B *Ah! voi de sunteţi umbre mult sfinte!;* C *Ah! voi de sunteţi, umbre mult scumpe!;* D *Ah! si c'est vous, ombres chéries,*

v. 43 B *Cum sunt;* C *Cum sunt de lume;* D *Loin de la foule et du bruit.*

v. 44 A B *— înpreună.*

v. 45 B *— voi revărsaţi;* C *Amorul, pacea voi revărsaţi;* D *Ramenez la paix et l'amour.*

v. 46 B C *— resuflă.*

v. 48 C *Şi mai alină al zilei foc;* D *Qui tombe après les feux du jour.*

v. 49 C *— ci aburi, neguri funebre;* D *— Mais des vapeurs funèbres.*

v. 50 C *Se 'nalţă 'n margini la horizon;* D *Montent des bords de l'horizon.*

v. 51 B C *Şi peste.*

v. 52 C *Şi tot reintră în întunerec;* D *Et tout rentre dans les ténèbres.*

DESNĂDĂJDUIREA

S'a publicat în *Meditaţii poetice..*, pag. 32—43. Cu unele modificări, forma aceasta se reproduce în *Curs de poesie..*, I, pag. 34—46, sub titlul *Desnădejduirea.*

www.dacoromanica.ro

A doua formă, tot acolo, pag. 35—47, sub titlul *Disperaţia*, este aşa de depărtată de prima încât este necesar să fie reprodusă în anexe. Notăm cu A forma din *Meditaţii*; cu B aceeaşi formă reprodusă în *Curs de poesie*; cu C redacţiunea a doua şi cu D originalul francez *(Le Désespoir*, în *Méditations)*; raportându-ne la var. C numai unde este neapărat necesar spre a explica formele din celalalte variante, observăm:

v. 2 B *Din sămînţele*; D *Des germes du chaos.*
v. 3 B *Stă*; *ş'apoi 'şi întoarce faţa.*
v. 4 A B — *picior defăimător*; D — *d'un pied dédaigneux*; C elimină total specificarea. A B lasă netradus, mai departe, versul 6 din D: *Rentra dans son repos.*
v. 5 D « *Va, dit-il, je te livre à ta propre misère* ».
v. 8 B — *ş'a deşărtului*; D *Roule au gré du hasard dans les déserts du vide.*
v. 9 A B — *să-ţi fie îndreptător*; D — *ton guide*; în C, *duce*, se explică prin influenţa exercitată, la data revizuirii traducerii, de opera lui Dante.
v. 18–20 B — *stinge furia*; D *Et, pressant l'univers dans sa serre cruelle, Embrasse pour jamais de sa rage éternelle L'éternel aliment.*
v. 21 B *Şi 'n 'ntinsa*; D — *dans son immense emprie.*
v. 23 B — *resuflă.*
v. 29 D — *et la voix de la nature entière.*
v. 35 B — *mângâietor*; D — *consolateur.*
v. 40 A B — *gonitor*; D — *persécuteur.*
v. 41–42 A — *o crudă ! Fatală, naltă puteare !* D *De quel nom te nommer, ô fatale puissance?*
v. 43 A B *Ce te numesc*; în C: *Numeaască-te*, respectă sensul originalului: *Qu'on t'appelle.*
v. 44 A B — *Provedere*; D — *Providence.*
v. 46 B — *subt mână-ţi.*
v. 48 B *De-ţi sunt.*
v. 49 A — *le*; *B* — *le-e*; C *l'e.* Am reţinut, în ediţia de faţă, ultima grafie.
v. 55 B *Dulcile ei otrăviri*; D *Son philtre empoisonneur.*
v. 58 B — *cu coroane.*
v. 61–62 B *D'ar fi zeciuit Restriştea pe oameni după 'ntâmplare.*
v. 64 B — *peste toţi.*
v. 67 A — *ceale mai măreţe.*
v. 70 A — *aleagerea sa*; D *Victimes de son choix.*
v. 71 B *Astfel când*; D *Tel, quand des dieux.*
v. 72 A B *Ce îmmuiaţi.*
v. 73 D — *les sanglantes prémices.*
v. 77 B — *hecatomba.*
v. 78 B *Şi 'gnellul.*

www.dacoromanica.ro

v. 79 A *Albu;* B — *alba tânăra colombă.*
v. 80 A — *altaru lor.*
v. 84 B — *sta putința;* D *Toi pour qui le possible existe avant de naître.*
v. 85 B — *t'ei;* C *te-ai;* In D nu corespunde nimic versului. Traducerea, deși diluată, nu izbutește să exprime pe de-a 'ntregul ideea pe care Lamartine o epuizase în versul precedent; în schimb textul român lasă netradus versul următor din D: *Roi de l'immensité.*
v. 87 B — *să te 'ntreci întru voire;* D *Tu pouvais cependant, au gré de ton envie.*
v. 88 B *Să reverși;* D *Puiser pour tes enfants le bonheur et la vie Dans ton éternité !*
v. 94 B — *peste.*
v. 95 D *Un bonheur absolu.*
v. 98 B — *judic.*
v. 100 B *Le puteai... dar nu ai vrut;* D *Tu ne l'as pas voulu.*
v. 101 B — *sunt.*
v. 104 B — *fost 'a.*
v. 105 A — *ființa;* D *L'insensible néant t'a-t-il demandé l'être, Ou l'a-til accepté?*
v. 106 B *Ce !*
v. 109 B — *făr' de 'ndurare?*
v. 114 B — *obidă;* D *Soupirs, gémissements, larmes, sanglots, blasphèmes.*
v. 116–117 B — *țipet de sânge, plângeri voi nestrigătoare;* D *Cris du sang, voix des morts, plaintes inextinguibles.*
v. 120 D *Du palais des destins.*
v. 121 A — *glasu;* B — *ardică-ți glasul.*
v. 102 B — *respunde.*
v. 124 B — *jertfe;* D — *entasse ses victimes.*
v. 132 D — *au néant arrachée.*
v. 134 D — *comme une œuvre ébauchée.*
v. 135 B — *privind !;* D *Qu'as-tu vu cependant?*
v. 136 A *Materia 'mestecată.*
v. 140 D — *toute vie Jalouse du néant.*
v. 141 B *Elemente;* D *Des éléments rivaux les luttes intestines.*
v. 144 B — *pe ruine așezată.*
v. 147 B — *tale-efemere.*
v. 148 A — *sinu.*
v. 149 B — *plin de durere.*
v. 153 B *Vicleniele.*
v. 159 B — *fondând;* D — *fondant de l'injustice Le règne illimité !*
v. 168 B *Și'n minutul după.*
v. 184 B *Pe duioasele-ți;* D *Tes lugubres autels.*

www.dacoromanica.ro

v. 188 B — *să resaie.*
v. 197 D — *son aile immense.*
v. 200 D *L'éternelle douleur.*

Poezia preocupă pe Heliade în *Le Protectorat du Czar, ou la Roumanie et la Russie. Nouveaux documents sur la situation européenne, par J. R. témoin oculaire des événements qui se sont passés en Valachie de 1828 à 1849*, Paris, Comon, 1850, pag. 51—52, unde, vrând să arate superioritatea limbii române faţă de cea franceză, reproduce câteva versuri originale cu traducerea lor şi conchide:

Quând vorba mundiferă c'o urra creatóre,
A dis' să fiă lumea într'o fatale óre,
D'in germen'i lui chaos.

« En faisant une inversion littérale de la traduction roumaine, nous laissons M. Lamartine juger laquelle de ces deux langues était la plus capable d'exprimer sa pensée lorsqu'il entonna le chant du désespoir. Voici le mot à mot :

Lorsque le verbe mundifère, par une haine créatrice,
Dans une heure fatale dit: « Que le monde soit
Des germes du chaos! ».

PROVIDENŢA LA OM

S'a publicat în *Meditaţii poetice.*, pag. 47—54. S'a reprodus în *Culegere*-a din 1836, ed. II, pag. 83—88 şi *Curs de poesie*, I, pag. 50—63, unde Heliade ne dă forma primă, datată 1827, cu uşoare modificări pe care le notăm mai jos, şi-o formă radical revizuită, datată 1847. Cu excepţia titlului de pe pag. 47 din *Meditaţii*, în toate celelalte locuri notate (şi în *Meditaţii*, pag. 45), poezia este întitulată *Provedinţa la om.* Notând cu A varianta din *Meditaţii*, cu A^1 pe cea din *Culegere*, cu B varianta 1827 din *Curs de poesie* cu C varianta 1847 din aceeaşi colecţie şi cu D originalul francez *(La Providence à l'homme*, în *Méditations)*, observăm:

v. 1–2 C *Fiiul nimicului, ce fel! şi-a blestemat existenţa?*; D *Quoi! le fils du néant a maudit l'existence!*
v. 6–7 C — *la toată magnificenţa*; D — *à la magnificence Des dons que je t'ai faits!* Intreaga strofă franceză se mişcă sub accente exclamative, pe când în variantele române interogaţia deţine întâietatea.
v. 9 D — *créature insensée.*
v. 10 A — *planu.*
v. 12–13 C — *fructuri Ştiinţa nemuritoare*; D — *comme son fruit, l'éternelle pensée.*
v. 15 — *fiitoare*, care va fi. Forma a fost propusă de Micu şi Şincai, în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, pag. 37 (în ed. din 1805, p. 51) şi Heliade şi-a însuşit-o; D — *ton être futur.*

www.dacoromanica.ro

v. 16 C — *a mea nemurire*; D — *dans ma mémoire.*
v. 17–18 C *Şi timpii dup'a mea voie preparam a alerga*; D *Je préparais les temps selon ma volonté.*
v. 19 C *In fine, apăru.*
v. 20 D *Nais pour ma gtoire.*
v. 22 C — *ş'a mea tinereţe*; D — *ma tendresse.*— *Frăgezime* din A oglindeşte nesiguranţa lui Heliade în limba franceză la 1830; *tinereţe* din forma revizuită ne indică predilecţia etimologistă a lui.
v. 25 C — *a mea faptă a ferit*; D *Ne livra pas mon œuvre.*
v. 27 C — *la viaţă.*
v. 28 C *Şi sucul lor amorţit*; D — *la sève languissante.*
v. 29–30 C *Cu un misterios lapte am înavuţit mamela*; D *D'un lait mystérieux je remplis la mamelle.*
v. 31 C *Şi amorul.*
v. 33–34 B — *rotunzască*; C *Resorturile 'ntărit-am, rotunzii în ochi prunela*; D *J'affermis les ressorts, j'arrondis la prunelle.*
v. 36 C *Sufletul tău pentru câtva de simţiri în eclipsare*; D *Ton âme, quelque temps par les sens éclipsée.*
v. 39 B C — *către Cuvânt*; D — *à la raison.*
v. 40–41 C — *şi a ta vorbă exprim'a ta cugetare*; D — *la parole acheva ta pensée.*
v. 43–44 B C — *character*; D *En quel éclatant caractère Ce grand nom s'offrit à tes yeux !*
v. 45 C *Pe pământ văzut-ai*; D *Tu vis ma bonté sur la terre.*
v. 46 C — *a mea mărire*; D — *ma grandeur.*
v. 47 C *Ordinea îţi spuse a mea 'nţeligenţă.*
v. 49 B *Iar nemărginirea*; C *Şi imensitatea*; D *L'ordre était mon intelligence*; *La nature, ma providence*; *L'espace, mon immensité.*
v. 50–52 C — *Totul întreaga-mi dreptate Şi Timpul îţi spuse-a mea eternitate, Destinul voinţa-mi îţi înfăţişă*; D *Et de mon être ombre altérée, Le temps te peignit ma durée, Et le destin, ma volonté.*
v. 53 C *Tu m'adoraşi.*
v. 55 B *Şi 'ntru*; C *Şi în simplitate*; D *Dans la simplicité.*
v. 56 B C — *depărtaşi.*
v. 57 B *Şi d'odat'acuma*; C *Şi astăzi d'odată când nefericirea*; D *Mais aujourd'hui.*
v. 58 C *In umbră funestă toată strălucirea*; D *A couvert d'une ombre importune Ces vives clartés du réveil.*
v. 59 C — *ţi-a acoperit.*
v. 60 B *Glasul său*; C *Vocea ta*; D *Ta voix.*
v. 62 B — *a le resvreti*; C *Nimica nu crede, de tot s'a 'ndoit*; D *Et tu ne crois plus au soleil.*
v. 63–64 D *Non, tu n'es plus qu'un grand problème Que le sort offre à la raison.*

www.dacoromanica.ro

v. 66 B — *ar fi bun şi sânt;* C — *ar fi just şi sânt;* D *Ce monde serait juste et bon.*

v. 67 A[1] *Opreşte, semeaţă, trufaşă gândire;* B *Opreşte, trufaşă, mândră cugetare;* C *Stăi, orgolioasă, iute cugetare;* D *Arrête, orgueilleuse pensée.*

v. 68 B — *comparare;* C *Ce! tu pretinzi legii-mi să faci comparare;* D *Tu prétends comparer ma loi.* Aşa dar metamorfozele versului precedent trebuesc explicate, în parte, prin necesitatea de a înlocui absurdul *compărire* prin normalul *comparare.* Vocabula şi în I. St. Voinescu II, *Moartea omului drept în compărire cu a celui nelegiuit,* în *Curierul Românesc,* 1830, nr. 78 din 23 Decemvrie.

v. 69 B — *eu o hotăresc;* C — *ţi-am pus a urma;* D — *la loi que je t'ai tracée.*

v. 70 C *Cunoaşte augusta;* D *Connais leur différence auguste.*

v. 71 C *Tu, o zi 'nainte-ţi ai;* D *Tu n'as qu'un jour pour être juste.*

v. 72 C *Eu eternitatea am naintea mea;* D *J'ai l'éternité devant moi.*

v. 74 B — *se va lua;* C *De pe 'ntunecoşii-ţi ochi se va lua;* D *A tes yeux seront abattus.*

v. 75 C — *şi părute rele;* D *Ces maux dont gémit ta faiblesse.*

v. 76 C — *se vor transforma;* D *Seront transformés en vertus. Intralta* din A, A[1], B, din [una] *întru alta,* însemnează aşa dar *a schimba, a transforma.*

v. 78 C *Justiţia-mi blândă cu-a ta libertate;* D *Ma justice et ta liberté.*

v. 79 C *In triumf vedea-vei cum se vor nălţa;* D *Tu verras sortir triomphantes.*

v. 80 B C *In ele stă focul.*

v. 82 C *Şi experienţei dă lumina sa.* In D nu corespunde nimic acestui vers; el este sugerat însă de *Le creusèt* din versul: *Le creuset divin où la vie...*

v. 83–84 B — *inima-ţi întristată;* C *Insă inima-ţi 'năsprită murmură şi se 'ndoieşte;* D *Mais ton cœur endurci doute et murmure encore.*

v. 85 C *Nu-ţi e de ajuns lumina;* D *Ce jour ne suffit pas à tes yeux révoltés.*

v. 88 C — *ai vrea să vezi că lucesc;* D — *tu voudrais voir éclore*

v. 89 C — *ce nu sânţeşte;* D *De l'éternelle aurore Les célestes clartés.*

v. 91 C — *această-abia lucire;* D *Attends; ce demi-jour.*

v. 93–94 B *Pe pământ;* C *Aci pe pământ ţi-ajunge să poţi fi de ea condus;* D *Suffit pour te guider en ce terrestre lieu.*

v. 95 B *Cine sunt;* C *Cine sunt, cată la mine;* D *Regarde qui je suis.*

v. 97 B *Pe cum;* C *Precum.*

v. 98 C *Legii care i-am impus;* D *Comme fait la nature Sur la foi de son Dieu.*

v. 100 C — *legea care îl fecundă;* D *La terre ne sait pas la loi qui la féconde.*

v. 101–102 B — *sub povaţa;* C *Oceanul ce se trage la vocea mea auzind;* D *L'Océan, refoulé sous mon bras tout-puissant.*

v. 103–104 C *Ştie cum nopturna lună, în sânul lui influind;* D *Sait-il comment, au gré du nocturne croissant.*

www.dacoromanica.ro

v. 105 C *D'închisoarea sa profundă;* D *De sa prison profonde.*
v. 106 B *Peste;* C *Marea varsă a sa undă;* D *La mer vomit son onde.*
v. 107 C *Şi din margini ce le 'nundă;* D *Et des bords qu'elle inonde.*
v. 112 B — *degitu-mi;* C — *degetu-mi provăzător;* D — *le signe de ma main.*
v. 117 C *La pământ promite oare;* D *Promet-il à la terre.*
v. 121–122 B — *respund;* C *Vocea mea deşteaptă lumea, dimineţele-i respund.*
v. 124 C — *din al desertelor fund;* D — *du fond de ses déserts.*
v. 125 B — *peste;* D — *Franchissant la distance.*
v. 127 C *In gloria sa cea mare.*
v. 128 B *Şi întunerece;* C *Şi 'ntunerece.* In D, v. 126–128 avem: *Il monte en ma présence, Me répond, et s'élance Sur le trône des airs.*
v. 131 C *Poţi crede tu numai că eşti în uitare;* D *Peux-tu craindre que je t'oublie.*
v. 132 C *Tu, coroana lumii;* D *Homme, roi de cet univers.*
v. 134 B — *preveghează;* C — *ne'ncetat veghează.*
v. 135 C — *provede de totul.*
v. 136 C *Marea ce la vocea-mi fuge, se 'nfăşoară;* D *La mer qui fuit à ma parole.*
v. 137 C — *ce la vânturi.*
v. 140 B C *Şi'n.*
v. 141 C — *că Eu Provedinţa;* D — *que ma providence.*
v. 142 C *Nu voiu tinde curse;* D *Ne tend point de pièges à tes pas.*
v. 145 B — *remase;* C — *remase a se revolta?;* D *Et l'homme seul en a douté !*
v. 146 B — *resplătire;* C — *a mea provedinţă;* D *Mais ma vengeance paternelle.*
v. 147 B — *Intră a mea milă astă îndoire;* C *In abisul păcii a ta necredinţă;* D *Dans l'abîme de ma bonté.*
v. 148 A[1] — *o a cufundat;* B — *o au cufundat;* C *Şi în bunătatea-mi o va cufunda;* D *Confondra ce doute infidèle.*

RUGĂCIUNEA DE SEARA

S'a publicat în *Meditaţii poetice...*, pag. 57—63 şi s'a reprodus în *Culegerea* din 1836, ed. II, pag. 89—94. Singurele diferenţe între aceste două forme sânt: în *Culegere*, în v. 27 avem «concerte» în loc de «concerturi»; în v. 62, avem «o zi deslipită» în loc de «o zi rătăcită» şi în v. 96 avem «negrul ei veşmânt» în loc de «negrul său veşmânt». Sub acelaşi titlu s'a reprodus în *Curs de poesie*, I, pag. 76—86, într'o formă care ar vrea să fie identică celei din *Meditaţii*, dar care nu este. Forma revizuită, în *Curs de poesie*, I, pag 77—87, sub titlul *Ruga de seară*. Notez cu A forma din *Meditaţii* şi din *Culegere;* cu B forma primă din *Curs de poesie* (datată 1828, Mart. 12, sub Carpaţi); cu C forma revizuită din aceeaşi colecţie (datată 1848, Septemvrie 21, sub Carpaţi) şi cu D textul original al lui Lamartine (*La Prière*, în *Méditations poétiques).*

www.dacoromanica.ro

v. 1 C *In glorie Domnul zilei;* D *Le roi brillant du jour, se couchant dans sa gloire.*

v. 2 C *Descinde lin cu încetul;* D *Descend avec lenteur.*

v. 3 C *Norul ca peplu de aur;* D *Le nuage éclatant.*

v. 4 B — *p'unde a trecut;* C *Ţine 'n sulcuri de lumină urma p'unde a trecut;* D — *sillons d'or.* — *Sulcuri,* din it. *solco,* brazdă, urmă.

v. 5 B C — *resfrângere.*

v. 6 C *Inundă şi cer şi arburi;* D — *inonde l'étendue.*

v. 7 C — *grandioasă, c'un pas rar.*

v. 8 C — *şi-şi reţine al său car.*

v. 9–10 B C — *pe iarbă.* Traducerea se depărtează aşa de mult de textul francez, încât numai note uşoare îl amintesc pe acesta: *Comme une lampe d'or dans l'azur suspendue, La lune se balance aux bords de l'horizon: Ses rayons affaiblis dorment sur le gazon.*

v. 11 B — *peste munţi;* C *Negurosul văl al Nopţii peste munţi;* D *Et le voile des nuits.*

v. 12 C *Asta-e ora când Natura în repaos.*

v. 13 B C — *şi 'ntre.*

v. 14 C — *la Creatorul;* D — *au créateur.*

v. 15 C *Par'c'ar oferi la ceruri prin misticul său limbagiu.*

v. 16 C *Al creaţiunii 'ntrege marele acel omagiu.*

v. 17 B — *fără hotar;* C *Eată sacrificiu mare, întreg şi fără hotar;* D *Voilà le sacrifice immense, universel.*

v. 19 A — *stelile;* C *Cerurile îi sunt domul, stelele ce strălucesc.*

v. 20 B *Galbină lumin'a zilei;* C *Palid ornament al umbrei;* D *Ces feux demi-voilés, pâle ornement de l'ombre.*

v. 21 B — *grămăz;* C *gramaz;* D *Dans la voûte d'azur avec ordre semés.*

v. 22 B *Sunt;* C *Sunt aprinsele în templu, sacrele-eterne făclii;* D — *les sacrés flambeaux.*

v. 23 B C — *sub pământ.*

v. 24 B C *Şi-i înfăşură;* D *Et ces nuages purs qu'un jour mourant colore.*

v. 25 B C *Sunt.*

v. 26 C — *tronul Prea-tăriei cării.* Traducerea lasă la o parte două versuri din textul francez: *Dans les plaines de l'air repliant mollement, Roule en flocons de pourpre aux bords du firmament.*

v. 27 B *Dar e fără glas ast templu, concerturi sânte nu sunt;* C *Ci ast templu-e fără voce, sânte concerte nu sânt.*

v. 28 B C — *cel sânt.*

v. 29 B — *în acest ceas;* C — *al meu suflet scoate misticul său vers;* D—*mon cœur seul parle dans ce silence.*

v. 30 C *Inteligiţa-mi ca voce resună în univers;* D *La voix de l'univers, c'est mon intelligence.*

www.dacoromanica.ro

v. 31 B *Şi pe... recoros;* C *Şi p'ale vântului arip' îşi ia repedele sbor;* D *Sur les rayons du soir, sur les ailes du vent.*

v. 32 B — *către;* C *Către cel Etern se 'nalţă ca viu, trăitor profum;* D *Elle s'élève à Dieu comme un parfum vivant.*

v. 33 C — *o limbă a s'exprima.*

v. 34 C — *Natura spre-a-l adora;* D *Prête, pour l'adorer, mon âme à la nature.*

v. 35 C — *să-şi arunce pe pământ ochiul patern;* D — *son regard paternel.*

v 36 B *Implu desertul;* C *Implu desertul de nume al Părintelui etern;* D *Je remplis le dèsert du nom de l'Eternel.*

v. 37 C *Şi din gloria cea mare cel ce-ascultă nencetat;* D — *du sein de la gloire infinie.*

v. 38 B *A sferelor;* C *A sferelor armonie ce mâna-i a ordonat;* D *Des sphères qu'il ordonne écoute l'harmonie.*

v. 39–42 B — *locaşul său cel sânt;* C *Acela binevoeşte l'ale mele rugi ferbinţi S'asculte-asemeni şi vocea umilitei mele minţi, Ce de gloria-i se miră nencetând a contâmpla, Şi murmue al său nume neputând a-l pronunţa.* Versurile 39–42 traduc diluat două versuri franceze: *Écoute aussi la voix de mon humble raison, Qui contemple sa gloire et murmure son nom.*

v. 43 C — *şi finitul al Tău.*

v. 44 B *Salutare;* C *Salutare-a-toi-putinte! al totului genitor;* în D, corespunzător v. 43–44 avem: *Salut, principe et fin de toi-même et du monde! Toi qui rends d'un regard l'immensité féconde.*

v. 45 C *Al universului suflet;* D *Âme de l'univers.*

v. 46 B — *cred;* C *Subt aceste nume, Doamne, cred în tine, te-ador eu;* D *Sous tous ces noms divers, je crois en toi, Seigneur.*

v. 47 C *Şi fără să am nevoe;* D *Et, sans avoir besoin.*

v. 49 C — *mărirea ta;* D — *ta grandeur.*

v. 50 C *Stelele a ta splendoare;* D — *les astres, ta splendeur.*

v. 51 B — *însuţi;* C *In eterna-ţi operare tu însuţi;* D — *en ton brillant ouvrage.*

v. 52 B — *resfrânge;* C — *resfrânge al tău tip;* D — *ton image.*

v. 53 B C — *resfrânge.*

v. 54 B — *fără număr;* C *Atributele-ţi diverse mintea mea îmbrăţişând;* D *Ma pensée, embrassant tes attributs divers.*

v. 55 C — *te măresc.*

v. 56 B — *pe mine;* C *Mintea-mi se contâmplă'n sine;* D [Ma pensée] *Se contemple soi-même.*

v. 57 C *Astfel stella zilei luce sus pe cerul seninos;* D — *l'astre du jour.*

v. 58 A — *undii;* B C — *resfrânge.*

v. 59 C — *a crede'n tine-e puţin;* D *C'est peu de croire en toi.*

www.dacoromanica.ro

v. 60 A — *locu*; C *Eu te caut pretutindeni, aspir la tine, mă 'nchin*; D *Je te cherche partout, j'aspire à toi, je t'aime.*

v. 61 C — *de amor şi de cuvânt*; D — *un rayon de lumière et d'amour.*

v. 62 A — *lăcaşu*; B — *din locaşul tău cel sânt*; C — *despărţită din focarul tău cel sânt*; D — *du foyer divin détaché pour un jour.*

v. 63 C *De dorinţe devorante în departe consomat*; D *De désirs dévorants loin de toi consumée.*

v. 64 C — *l'al tău centru 'nflăcărat*; D — *à sa source enflammée.*

v. 65 B — *resuflu*; C — *resuflu, în tine cuget, şi crez*; D *Je respire, je sens, je pense, j'aime en toi.*

v. 66 C — *printr'însa te 'ntrevăz*; D *Ce monde qui te cache est transparent pour moi.*

v. 67 A — *fundu*; C — *eu descoper şi explic*; D — *je découvre.*

v. 68 — *binezic*, binecuvintez ; D — *je bénis.*

v. 69 B — *în aceste*; C — *fug, şi desertele cer*; D — *j'ai fui dans ces déserts.*

v. 70 C — *şi-agită vălul pe cer*; D — *agitant son voile dans les airs.*

v. 71 D *Entr'ouvre l'horizon qu'un jour naissant colore.*

v. 72 B — *lacremi peste munţii recoriţi*; C — *lacrăm' peste munţii răcoriţi.*

v. 75 C — *în culme-i pare c'ar sta.*

v. 76 C — *foc, viaţă, lumina sa.*

v. 77 B — *ce simţirea-mi încălzesc*; C *In potentele lui raze*; D *Dans ses puissants rayons.*

v. 78 C *Simţ, Doamne, a ta virtute, suflarea-ţi ce*; D *Seigneur, c'est ta vertu, ton souffle que je sens.*

v. 79 C *Şi când noapte-a sale stele în cortege îndreptând*; D *Et quand la nuit, guidant son cortège d'étoiles.*

v. 80 A — *negru*; B C *Peste... vestmânt.*

v. 81 C *In sânul obscurităţii şal desertului eu tras*; D *Seul, au sein du désert et de l'obscurité.*

v. 82 B — *mărire a nopţii cei rare*; C *Meditând blânda mărire a nopţii rare în pas*; C *Méditant de la nuit la douce majesté.*

v. 83 A — *îmfăşurat*; C *In repaos*; D — *calme.*

v. 84 C — *te adoară*; D — *l'adore.*

v. 85 B *Atunci o lumină sântă*; C *Atunci o lucire sântă simţ în mine-a lumina*; D *D'un jour intérieur je me sens éclairer.*

v. 86 C *Şo voce interioară mă consoală a spera*; D *Et j'entends une voix qui me dit d'espérer.*

v. 87 C *Dar, la tine sper, o Doamne, în magnificenţa ta*; D *Oui, j'espère, Seigneur, en ta magnificence.*

v. 88 B — *fiinţa*; C — *te văz viaţa-a revărsa*; D — *prodiguant l'existence.*

v. 89 B C — *nu-l vei fi mărginit*; D *Tu n'auras pas borné.*

v. 90 C — *turbure şi chinuit*; D — *si troublés et si courts.*

www.dacoromanica.ro

v. 91 C *Eu te văz peste tot locul, a produce-a conserva;* D *Je te vois en tous lieux conserver et produire.*

v. 92 C *Cel ce poate să creeze se desdeamnă a strica;* D *Celui qui peut créer dédaigne de détruire.*

v. 93 C — *la blândeţea ta deştept.*

v. 94 B — *fără sfârşit;* C *Sigur d'a ta bunătate, ziua nemuririi-aştept;* D — *et sûr de ta bonté, J'attends le jour sans fin de l'immortalité.*

v. 95 C *In van moartea îmi aruncă.*

v. 96 A — *negru;* B — *vestmânt;* C *Căci mintea mea vede ziua şi prin negrul ei vestmânt;* D *Ma raison voit le jour à travers ses ténèbres.*

v. 97 B — *mă pociu ţie 'nfăţişa;* C *Ea e gradul ce păşindu-l mă pot;* D *C'est le dernier degré qui m'approche de toi.*

v. 98 A — *vălu;* B — *m'opreşte a căta;* C *E vălul ce nu mă lasă a;* D *C'est le voile qui tombe entre ta face et moi.*

v. 99 C *Chiamă-acest moment, o Doamne, şi fă-l a s'apropia;* D *Hâte pour moi, Seigneur, ce moment que j'implore.*

v. 100 B — *voeşti înc'a se opri;* C *Sau, daca dup'a ta voie este a mai târzia;* D *Ou si dans tes secrets tu le retiens encore.*

v. 101 C *Ascultă atunci strigarea nevoilor mele 'ntregi;* D *Entends du haut du ciel le cri de mes besoins.*

v. 102 C *Atomul şi lumea 'ntreagă tu asemenea protegi;* D *L'atome et l'univers sont l'objet de tes soins.*

v. 103–104 C — *calea a sântelor tale voi Susţine-mă'n scăpătare şi m'ajută în nevoi;* D *Des dons de ta bonté soutiens mon indigence.*

v. 105 C *Corpul meu nutreşte-l, Doamne;* D *Nourris mon corps de pain.*

v. 106 C — *cu speranţa către tine a veni;* D — *mon âme d'espérance.*

v. 107 B C — *blândelor tale priviri;* D *Réchauffe d'un regard de tes yeux tout-puissants.*

v. 108 B — *de umbra recelor;* C *A mea minte eclipsită d'umbra;* D *Mon esprit éclipsé par l'ombre de mes sens.*

v. 109 B — *ardică roa 'n sus de pe;* C — *aspiră roa 'n sus de pe;* D — *le soleil aspire la rosée.*

v. 110 B — *al meu suflet în sânul tău cel prea sânt;* C — *sânt;* D *Dans ton sein à jamais absorbe ma pensée.*

RĂZBOIUL

S'a publicat mai întâiu în *Curierul Românesc*, 1829, nr. 57, sub titlul *Din Preludul lui A. dela Martin. Războiul* şi s'a reprodus în *Meditaţii poetice...*, pag. 67—72 şi *Culegere*, ed. II, pag. 95—99, cu o singură diferenţă notabilă: v. 30 prezintă în *Curier* « Ghiuleaua p'în », în timp ce în cele două colecţii avem « Balla p'între ». In afară de aceasta, în *Curier* forma *se* este înlocuită

www.dacoromanica.ro

prin *să* în v. 5, 10, 13, 27, 31, 39, 43, 49, 89, 95, ceeace, în cazul de faţă, se datoreşte probabil zeţarului. Se reproduce în *Curs de poesie...*, I, pag. 98 — 105 sub titlul *Resboiul (din Prelude)* şi se datează 1829. Forma revizuită, sub titlul *Resbelul (din Prelude)*, în *Curs de poesie...*, I, pag. 99—106, poartă data 1860. — Traduce partea centrală din *Les Préludes. A. M. Victor Hugo* (din *Nouvelles Méditations poétiques* ale lui Lamartine). S'ar putea emite ipoteza că Heliade se opreşte asupra acestui pasaj din *Prelude* sub influenţa recentului război ruso-turc.

Reproducem varianta din *Meditaţii*, şi notăm, pentru comparaţie: cu A varianta 1829 din *Curs de poesie*, cu B varianta 1860 din aceeaşi colecţie, cu C originalul francez.

v. 1 B *A ! de ce belice sonuri ;* C *De quels sons belliqueux mon oreille est frappée?*

v. 2 A B — *nincheză.*

v. 3–5 C *La corde de sang trempée Retentit comme l'épée Sur l'orbe du bouclier.*

v. 6 A — *resboi ;* B — *resbel... e alarmat ;* C *La trompette a jété le signal des alarmes.*

v. 7 C *Aux armes! et l'écho répète au loin: aux armes !*

v. 8 A B *Pe câmpie respândite.*

v. 11 A — *de legiuni şiruind ;* B *Peste flancurile dese de legiuni şiruind ;* C *Et sur les flancs épais, des légions mortelles S'étends..*

v. 13 B — *se arrestă sforăind ;* C — *s'arrête en frémissant.*

v. 14 A — *şi'n ;* B *Fulgerul mai doarme încă şi pe câmpul mărmurit ;* C *La foudre dort encore, et sur la foule immense.*

v. 15 A — *s'a respândit ;* B *Cu teroarea o lugubră tăcere s'a respândit ;* C *Plane, avec la terreur, un lugubre silence.*

v. 16 B — *mersul a mii şi mii ;* C *On n'entend que le bruit de cent mille soldats.*

v. 17 A *Alergând... căruia sunt ;* B *Păşind înaintea morţii căriia sunt.*

v. 18 A — *carelor... ninchiezând ;* B — *carelor... cursierii ninchezând ;* C — *les coursiers qui hennissent.*

v. 19 A *Poruncele-adăogite... resunând ;* B *Comandele repetite... resunând ;* C *Les ordres répétés qui dans l'air retentissent.*

v. 20 B — *vântul carele bate ;* C *Ou le bruit des drapeaux soulevés par les vents.*

v. 21 A *Şi'n taberele ;* B *Şi'n câmpurile-adversarii înnotând se reîndoiesc ;* C *Qui, sur les camps rivaux flottant à plis mouvants.*

v. 22 B — *de victorie ;* C — *enflés d'un souffle de victoire.*

v. 23 B *Ele gloriei nainte răpede de a svola ;* C *Vouloir voler d'eux-même au-devant de la gloire.*

v. 24 B *Când stătute de durere recad peste pavillon ;* C *Et tantôt retombant le long des pavillons.*

www.dacoromanica.ro

v. 25 B *Coperându-şi ca d'un doliu nemişcatul batalion;* C *De leurs funèbres plis couvrir leurs bataillons.*

v. 26 A — *frunte-amenduror taber';* B — *frunte-amânduror câmpuri.*

v. 27 A — *se respund, se;* B — *se respund, se întâlnesc;* C — *se croisent, se répondent.*

v. 28 A — *ţevele... fulgerul schinteietor;* B *ţevele... fulgerul reschinteind;* C *Des tubes enflammés la foudre avec effort Sort.*

v. 29 A — *doboară destructor;* B — *restoarnă vâjiind;* C — *frappe en sifflant comme un soufle de mort.*

v. 30 A B *Bomba;* C *Le boulet dans les rangs laisse une large trace.*

v. 31 B — *retrece agerul laborator;* C *Ainsi qu'un laboureur qui passe et qui repasse.*

v. 32 B — *repaos seceră neîncetat;* C *Et, sans se reposer.*

v. 34 A B — *se primblă.*

v. 35 A B — *resturnând.*

v. 36 B — *erou verde;* C — *un héros.*

v. 37 A — *schinteie;* B — *schinteie d'orgoliu îmbărbătat.*

v. 38 B — *ce ondulează;* C — *son casque ondulant.*

v. 39 A — *se ridică;* B — *peană cade, se ardică;* C prezintă cu totul altceva: *Flotte d'un coursier noir l'ondoyante crinière.*

v. 40 B — *drept într'însa a ochit;* C — *sert de but au trépas.*

v. 41 B — *aci drept a nemerit.*

v. 42 A B — *resturnat.*

v. 44 B *O căutătură-oblică pe domnul său aruncând;* C *Lance un regard oblique à son maître expirant.*

v. 45 B *Se întoarce-şi.*

v. 46 A — *resboinic;* B *Colo-un bellator vechiu cade.*

v. 47 B *Patria lui îi fu câmpul.*

v. 48 B — *de scumpul drapel.*

v. 49 A — *după el priveşte;* B *Murind caută la dânsul şi ofteză după el.*

v. 50 A — *drumul său grozăvos;* B — *svoală în drumul său desastros;* C *La mort vole au hasard dans l'horrible carrière.*

v. 52 A B — *de secure.*

v. 53 B *Ale sale membre-şi vede bucăţi în bucăţi sărind;* C *De ses membres épars voit voler les lambeaux.*

v. 54 B — *umedos;* C — *la terre humectée.*

v. 55 B — *şiroaie pe tărâmul sângeros;* C *Marque en ruisseau de sang sa trace ensanglantée.*

v. 56 B *Vulneratul care.*

v. 57 A — *unui prieten în zadar;* B *In ale-amicului braţe în deşert.*

v. 58 A B — *sunt loviţi.*

www.dacoromanica.ro

v. 59 A — *amândoi sunt mulţumiţi;* B — *amândoi sunt fericiţi;* C *Et bénissent du moins le coup qui les rassemble.*

v. 60 A — *trăsnetul neîmpăcat;* B *In van însă tună, sparge fulgerul neîmpăcat;* C *Mais de la foudre en vain les livides éclats.*

v. 61 A — *sageţ';* B *Şi'n castre săgeţ' de flacăr' grindină neîncetat.*

v. 63 B — *în urma;* C — *sur sa trace fumante.*

v. 64 B — *peste ranguri;* C *Sur les rangs écrasés.*

v. 65 A — *şi-i resbun;* B—*să 'nfrunte 'n faţă moartea peste cei morţi şi-i resbun;* C *Viennent braver la mort sur les corps des mourants.*

v. 66–67 A — *resplată;* B *Dar câmpurile-amândouă nu mai pot a aştepta Omor fără resbunare, s'una'ntr'alta 'ncep a da;* C *Cependant, las d'attendre un trépas sans vengeance, Les deux camps, animés d'une même vaillance, Se heurtent.*

v. 68 B *Batalioane dau nainte unu'ntr'altul străbătând;* C — *et du choc ouvrant leurs bataillons.*

v. 69 B *Ş'al lor repede amestec;* C *Mêlent en tournoyant leurs sanglants tourbillons.*

v. 71 B *Rândurile îndesate;* C *D'une voûte d'airain les rangs pressés se couvrent.*

v. 72 A *Ferul peste fer;* B *Ferul peste fer crunt bate;* C *Les feux croisent les feux, le fer frappe le fer.*

v. 73 B *Din oştirile'n amestec;* C *Les rangs entrechoqués.*

v. 74 B — *salpetra, în aerul sbucinat;* C *La salpêtre, au milieu des torrents de fumée.*

v. 76 B — *sub negrul şi desul nor;* C — *un nuage épais.*

v. 77 B — *triumful sau moartea lor.*

v. 78 A — *torente;* B *Astfel şi două torente când.*

v. 79 A — *se răped ;* B *Din doi munţi opuşi cu totul şi'n spume se prevălesc*

v. 80–81 A — *strimta;* B *In strimtoare jos d'o dată unde sunt a se lupta Ajung apă peste apă fundul strimt a-şi disputa;* C *Dans le lit étroit qu'ils vont se disputer, Viennent au même instant tomber et se heurter.*

v. 82 B *Unda bate peste undă.*

v. 83 A — *s'asvârlă 'mpinse;* B *Sar în sus, s'asvârl' împinse, se 'ntârâtă, vâjiesc.*

v. 85 B — *tot desertu-e sbucinat.*

v. 86 A — *şesul;* B *Şi'n calea ce le 'mpreună furoarea lor.*

v. 87 B *Nu se 'nfrâng, ci tot se luptă, spumegă un drum ţinând;* C *Tout en s'y combattant leurs flots roulent ensemble.*

v. 88 B *Insă fulgerul înceată. Ascultaţi!... Glas dureros.*

v. 89 A — *se respândeşte;* B *Peste câmpia de doliu se înalţă plângeros;* C *De cette plaine en deuil s'élèvent dans les airs.*

v. 90 A — *cimbala;* B — *cimbalul;* C *La harpe, le clairon, la joyeuse cymbale..*

www.dacoromanica.ro

v. 91 B *Vocea lor, voce d'aramă, şi 'npreună, plâng, lugesc;* C *Mélant leurs voix d'airain.*

v. 92 A *— arip';* B *— arip' când se 'nalţă, când cobor;* C *— montent par intervalle S'éloignent par degrés, et sur l'aile des vents.*

v. 93 A *Ne lasă-ale;* B *Ş'auzim când ţipet, gemet, când acordurile lor;* C *Nous jettent leurs accords, et les cris des mourants.*

v. 94 A *— resunet... respund;* B *L'al lor fioros resunet, dealuri, văile respund.*

v. 95 B *— speriate, inimele;* C *Le cœur glacé s'arrête, et tous les sens frémissent.*

v. 96 B *Şi'n aerul greu ce vibră par'c'auzi trecând, trecând;* C *Et dans les airs pesants que le son vient froisser.*

v. 97 A *— prin el;* B *Suflete de morţi în stoluri astă lume-abandonând;* C *On dirait qu'on entend l'âme des morts passer.*

v. 98 A B *— risipind;* C *Tout à coup le soleil, dissipant le nuage.*

v. 99 B *Cu oroare luminează câmpul de carnagiu plin;* C *Eclaire avec horreur la scène du carnage.*

v. 100 A *Şi a lui galbenă rază;* B *Ş'a lui palidă lumină revărsându-se 'ntristat;* C *Et son pâle rayon, sur la terre glissant.*

v. 101 B *Descopere lac de sânge ochiului înfiorat.*

v. 102 B *— sfărâmate jos în drumul lor jăcând.*

v. 103 A *— risipite;* B *— risipite ici şi colo se bătând;* C *Des membres mutilés épars sur la poussière.*

v. 104 A *— mădulari;* B *Coifuri, arme şi drapele, corpuri trunchie, mădulari.*

v. 105 A *Grămaz'... întâmplari;* B *Grămaz'... întâmplari;* C *Les débris confondus des armes et des corps Et des drapeaux jetés sur des monceaux de morts.*

TOAMNA

S'a publicat în *Meditaţii...*, pag. 75—78 (A) şi s'a reprodus în *Culegere*, ed. II, pag. 103—104 (A[1]) şi *Curs de poesie*, I, pag. 90—94 (B, prima formă, cu uşoare diferenţe, datată 1830 Mart 25) şi pag. 91—95 (C, forma a doua, datată 1849, Sept. 25). Notând cu D originalul francez, *(L'Automne*, în *Méditations...)*, observăm:

v. 1 A[1] *— galbene;* B *Salutare!... ga[l]bene;* C *Salutare! lemne triste ce atât v'aţi desformat!* D *Salut! bois couronnés d'un reste de verdure!*

v. 2 B *— risipite pe livezi ve vesteziţi;* C *Frunze galbeni şi uscate ce vântul v'a spulberat;* D *Feuillages jaunissants sur les gazons épars.*

v. 3 B *Salutare!... remas;* C *Salutare... remas.*

v. 4 C *Resimţ doliu naturei, 'naintând c'un debil pas.*

www.dacoromanica.ro

v. 5 C *El... a'l studia;* D — *le deuil de la nature Convient à la douleur et plaît à mes regards.*

v. 6 B — *păşând;* C *Solitaria cărare singuratic a urma;* D *Je suis d'un pas rêveur le sentier solitaire.*

v. 7 B C — *vez... îngălbenind.*

v. 8–9 C *Ş'a lui palidă lumină ce-abia pătrunde sclipind, La picioare-mi unde sună.*

v. 10 B — *în pădurea;* C *Umida obscuritate selbei ce s'a desfrunzat.*

v. 11 C — *natura-e pe sfârşit.*

v. 12 C *Eu aflu;* D — *je trouve plus d'attraits.*

v. 13 B — *remâi;* C *Parc'ar fi al amiciei tristul remâi sănătos;* D *C'est l'adieu d'un ami.*

v. 14 A A^1 — *genii;* B — *zimbirea;* C *Or surâsul cel din urmă;* D *C'est le dernier sourire Des lèvres;* evitând echivalentul, prozaic, *buză*, Heliade ajunge la îndrăzneţul *zâmbirea genei.*

v. 15 C *Şi moartea vine s'o 'nchiză spre-a nu se mai ridica;* D — *que la mort va fermer pour jamais.*

v. 16 B — *vieţei;* C — *vieţei, având a abandona.*

v. 17 C *A lungilor mele zile stinsa speranţă plângând;* D — *l'espoir évanoui.*

v. 19 C — *nu le-am gustat;* D — *dont je n'ai pas joui.*

v. 20 B — *soarta pân'acum m'a ocolit;* C — *soarta pân'acum m'a depărtat.* Un exemplu mai mult de diluare prin traducere: versul repetă ideea din versul precedent; în D, nimic corespunzător, afară de cele raportate supra, v. 19.

v. 21 C *Bellă şi dulce natură soare, cer, dumbrăv', pământ!* D *Terre, soleil, vallons, belle et douce nature.*

v. 22 B — *lacrăma pică pe margini l'al meu mormânt;* C *Am o lacrămă şi eat'o, pică lâng'al meu mormânt;* D *Je vous dois une larme au bord de mon tombeau.*

v. 24 C *La ochii celui ce moare;* D *Aux regards d'un mourant.*

v. 25 A^1 — *dăşert acest pahar;* B C — *deşert acest pahar.*

v. 27 B C — *acestei.*

v. 28 B — *remânea;* C — *e potinţă-a'mi remânea?* D *Peut-être restait-il une goutte de miel.*

v. 29 C — *a conserva.*

v. 30 C — *ce nu am d'a mai spera.*

v. 31 C — *vr'un suflet.*

v. 32 B C — *respuns.*

v. 33 A^1 — *al său miros;* C — *jos căzând... al său miros.*

v. 34 B C — *remâi.*

v. 35 B *Eu mor însă;* C *Mor şi eu, şi;* D *Moi, je meurs; et*

v. 36 B C *Se revarsă;* D *S'exhale.*

www.dacoromanica.ro

IMN LA DURERE

S'a publicat în *Culegere*-a din 1836, ed. I, pag. 52—53, de unde o reproducem cu ortografie revizuită. Traduce primele două părți din *Hymne à la douleur* a lui Lamartine *(Harmonies poétiques et religieuses)*. In finalul părții traduse de el, Heliade însuși arată izvorul: « De Lamartine, *Harmonies* ». S'a reprodus în *Curs de poesie*, I, pag. 125—127, purtând data greșită 1837. Spre osebire de traducerile apărute în *Meditații*, Heliade nu ne dă și o formă revizuită. Notând cu A varianta din *Curs de poesie* și cu B originalul francez observăm:

v. 1 A *Inc'odată, o Durere !*

v. 2 A — *te urăște... 'ți mulțumește ;* B — *t'abhorre et te rend grace.*

v. 3 A *Putere ! ce nu mai știe.*

v. 4 A *Ochii-mi n'au, nu mai au încă lacrămă de a-ți vărsa.*

v. 5 A *Ci... sonoară fioare ;* B — *quelque fibre sonore ;* — *fioare* are deci sensul actualului *fibră ;* cf. și v. 28.

v. 6 A — *subt cătarea-ți.*

v. 8 A — *subt picior.*

v. 9 A — *patim'.*

v. 10 B *Cherche encor la douleur ;* deci *dorul* = durerea.

v. 11-12 A — *sânul meu sfâșiiat vr'un ascuns și profund țipăt.*

v. 13 A — *pân' acum nu ai scos poate.*

v. 15 A — *eu sunt.*

v. 17 A *Ca să-mi prelungești viața.*

v. 19 A *Astfel sunt lăsați și sclavii.*

v. 20 A *Ca prin căi de suferințe.*

v. 21 A — *fulger'.*

v. 22 A — *și mie-adesea tu a fericirii.*

v. 23 A — *ardentea-mi poftă.*

v. 24 A *Mâna ta însuși.*

v. 27 A *Ți-e întreg triumfu-acuma.*

v. 28 A *Vână, care să nu bată ;* B *Une fibre qui n'ait résonné sa douleur.* Versul constitue, ca și v. 5, o mărturie puternică a ezitărilor de care era muncit Heliade, la data aceasta, în materie de neologisme.

v. 29 A — *pe fruntea.*

v. 31 A — *și să nu fi fost lovit.*

v. 32 A *Or speranță, or dorință să.*

Lăsând netraduse cele din urmă două părți ale poeziei franceze, Heliade găsește de cuviință să le înlocuiască prin următoarele patru versuri de factură personală, care n'au nicio legătură cu textul francez:

Pân'aicea o Durere mă îmveți a te cânta
Obosit și de nadejde, șovăind pe calea ta
Iar adaog mai isbește, de afli loc mai isbește
Prin lovituri întreite cruzimea ta mulțumește.

www.dacoromanica.ro

RUGĂCIUNEA PRUNCULUI

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, I, pag. 334—336, cu subtitlul: *Imitaţie din Lamartine*. Este forma pe care o reproducem în textul ediţiei de faţă. S'a retipărit, cu litere latine, în aceeaşi publicaţie, pag. 350—352 şi în ed. II a *Curierului de ambe sexe*, pag. 327—329. Diferenţele între cele trei tipărituri sânt minime. Notând cu A, B, C, poeziile în ordinea în care le-am înregistrat aici, observăm:

v. 19 B *Nici micul verme este uitat.*
v. 26 B *Preste... paseri;* C — *ogoare, pasări.*
v. 29 B — *sânt nume.*
v. 49 C — *cerşetor.*
v. 55 B *Ş'in;* C *Şi în.*
v. 57 A B — *asfel.*
v. 67 A — *lumei;* B — *la vrejmaşi.*

A două formă, întitulată *Ruga pruncului*, radical revizuită ca expresie, este publicată în *Ruge şi Morala evangelica pentru clasa I primaria*, Bucureşti, 1861, pag. 35—38; *Curier de ambe sexe*, I, ed. II, pag. 342—344 şi *Curs de poesie*, I, pag. 117—121. Data 1836 însemnată în *Curs de poesie* nu se referă la varianta publicată acolo, ci la prima.

Faţă de forma din *Ruge* şi *Curier*, pe care o reproducem, spre comparare, mai jos, cea din *Curs de poesie* prezintă următoarele deosebiri:

v. 8 *Candelă.*
v. 10 — *păserele.*
v. 23 *Puii la mamă.*
v. 30 — *amiezi.*
v. 39 *Pentr'acea.*
v. 41 — *că mica noastră dorire.*
v. 48 *Lipsa la toate să împlineşti.*
v. 54 *La toţi infirmii dă întremare.*
v. 56 *L'al.*
v. 67 — *în sufletu-mi vei vedea.*

Traduce *Hymne de l'enfant à son réveil*, din *Harmonies poétiques*. In prima traducere, Heliade lăsase laoparte strofa a unsprezecea din originalul francez, pe care o traduce însă a doua oară. Iată această strofă în textul lui Lamartine:

On dit que leurs humbles louanges
À son oreille montent mieux,
Que les anges peuplent les cieux,
Et que nous ressemblons aux anges.

RUGA PRUNCULUI

Pater, tu cărui tata se 'nchină
Şi toţi te chiamă genuchi plecând,
D'al cărui nume teribil, blând
A mamei frunte umil se 'nclină.

www.dacoromanica.ro

Zic că ast soare strălucitor
E jucăria puterii tale,
Că sub picioare-ţi e p'a lui cale
Candela d'aur luminător.

Zic că tu singur faci a se naşte
Mici păsărele peste câmpii,
Laşi cu-a lor mamă micii copii,
Le dai un suflet a te cunoaşte.

Zic că tu singur semeni cu flori
Livede, vale, câmpuri, grădine;
Tu faci verdeaţa, şi fără tine
Ar fi toţi pomii nefructidori.

La daruri multe l'a ta 'ndolare
Tot universul este chiemat,
Nici micul vierme nu e uitat
La al Naturei ospăţ prea mare.

Livedea paşte mielul plăpând,
La mugur iedul voios s'acaţă,
Puii la mumă a ciupi 'nvaţă,
Fug gândăceii cibul cătând.

Vrabia svoală şi ciuguleşte,
Şi peste câmpuri paseri se pun;
Columbii stoluri, stoluri s'adun,
Pruncul la mă-sa strâns se lipeşte.

Al tău sânt nume glorificăm
In dimineaţă, 'n amiazi şi seară:
Tu faci pământul să ne răsară
Tot ce nutreşte ca să viăm.

Doamne!... dar gura-mi abia pronunţă
Numele-ţi d'angeli glorificat. —
Ş'un copil poate fi ascultat
In corul d'angeli ce te anunţă.

Zic că îţi place exauzi
Urări aduse dela pruncie
Pentr'aceea însuşi mult curăţie
Ce are pruncul fără a şti.

www.dacoromanica.ro

Mai zic că umila noastră dorire
Răpede-ajunge 'naintea Ta,
Că noi cu angeli am semăna,
Că plin e cerul d'a Ta mărire.

D'acolo daca propiţiu eşti
La inocenta noastră chiemare,
Eu îţi voiu cere fără 'ncetare
Lipsa la toate Tu să 'mplineşti.

Doamne, Tu apa dă la exvoare,
La paseri pene spre a svola,
La miel dă lapte şi lâna sa,
Şi la câmpie rouă, răcoare.

Dă, Doamne, pâinea la cerşător,
Şi amalaţilor întremare,
La cei în carceri dă liberare,
L'ăl fără mamă dă ajutor.

La bunul tată casă unită,
Copii cu minte ş'ascultători,
Şi 'n mine, Doamne, să te cobori
Să fie mama prea fericită.

Mitutel astfel să fiu bun cu
Ca copilaşul dela icoană
Ce poartă cruce şi o coroană
Şi tata-l are de Dumnezeu.

In mine pune sânta dreptate
Şi adevărul pe buza mea,
Şi când în sufletu-mi tu vei vedea,
Să vezi, Părinte, tot bunătate.

Precum se 'nalţă tămâia 'n sus,
Nălţe-se ruga-mi până la tine:
Dă lumii pace, drepţilor bine,
Şi toate fie precum le-ai pus.

POETUL MURIND

Poezia a fost citită în şedinţa din 11 Decemvrie 1866 a Atheneului Român, de Esarcu, care «esprimă mulţumirea ce simte de a putea citi auditorilor săi o poesie inedită a aceluia care a lucrat mai mult decât oricare în această epocă de deşteptare a României pentru limba, literatura şi poesia română, a aceluia pe care D. V. Alesandrescu, în poetica sa alocuţiune dela inaugurarea conferin-

www.dacoromanica.ro

ţelor Atheneului numia: *gigantul templului*». Poezia este apreciată de public, «cu aplause unanime» *(Cronica Atheneului*, în *Atheneul Român*, I (1866), pag. 120; este şedinţa în care Heliade a fost proclamat membru onorific al Atheneului. In aceeaşi şedinţă a fost ales membru onorific şi V. Alecsandri, care, într'o scrisoare adresată lui V. A. Urechiă, aprecia activitatea societăţii şi făgăduia concursul său; *ibid.*, pag. 116—117). Poezia a fost publicată în *Atheneul Român*, I (1866), pag. 121—125. Atât lectura cât şi publicarea îndeplineau şi oficiul de propagandă pentru *Curs întreg de poesie*, al cărui cuprins era comunicat de aceeaşi revistă, I, pag. 225—226. S'a reprodus în *Curs întreg de poesie*, I, pag. 131—137, unde poartă data 1866.

Este tradusă din Lamartine, *Le poète mourant (Nouvelles Méditations)*, poezie ce preocupa pe Heliade încă din 1836, când elegia *La moartea lui Cârlova* (*Culegere...*, pag. 57—59), este considerată de el drept «imitaţie din De la martine, *Poetul murind*». Traducerea lui Heliade este, cu toate eliminările ei, una dintre cele mai bune traduceri româneşti ale acestei poezii, care a preocupat aşa de aproape pe scriitorii români încât ar merita o monografie specială, sau un capitol aparte într'o eventuală lucrare despre misiunea poetului în concepţia scriitorilor români.

Reproducem forma din *Atheneul Român*, care diferă foarte puţin de cea din *Curs de poesie*, dar are meritul că se apropie mai mult, în special ca punctuaţie, de originalul francez. Notăm cu A textul din *Atheneul Român;* cu B, pe cel din *Curs de poesie;* cu C pe cel francez şi urmărim, cu titlu de exemplu, diferenţele de amănunt în primele două strofe; iar în celelalte, numai pe cele esenţiale.

v. 1 B — *plină,;* C — *pleine;*
v. 2 B — *declină:;* C — *s'enfuit à chaque haleine;*
v. 3 B *Nici lacrăm' nici suspinuri n'o pot întârzia !;* C *Ni larmes ni regrets ne peuvent l'arrêter;*
v. 5 B — *bate,;* C— *frappe ma dernière heure:*
v. 7 C — *mes doigts sont encore sur ma lyre;*
v. 8 B — *moartea ca lebedei inspiră.*
v. 9 B *Pe ţermuri d'o-altă lume*; C *Au bord d'un autre monde un cri mélodieux.*
v. 10 B — *acesta este,*
v. 11 B — *amor cerească pace,*
v. 12 B — *d'aci jos,;* C — *soit ses adieux !*
v. 13 A B — *resună.*
v. 18 C *Compte ses jours pour les pleurer.*
v. 25 B — *mâinile.*
v. 26 A — *hedera;* B — *edera.*
v. 28 — *d'amestec*, franţuzism, dar pe care nu-l explică versul corespunzător din C: *Pour moi, qui n'ai point pris racine sur la terre*, ci un alt vers din *Isolement: Il n'est rien de commun entre la terre*

www.dacoromanica.ro

et moi, tradus de Heliade prin: *Nu e nimic d'amestic între pământ şi mine* (cf. supra, pag. 76). Versul suna încă în urechea lui Heliade, la data când traduce *Le poète mourant*.

v. 30 B — *să poată m'arresta.*

v. 31 A — *svolătoare,*; C *Le poète est semblable aux oiseaux de passage.*

v. 32 B — *ţermuri.*

v. 33 B — *ramura... unda.*

v. 37 B *Novicia.*

v. 43 B — *locuinţa-i*; C *L'airain, retentissant de sa haute demeure.*

v. 47 B *Bătură 'ntr'al meu.*

v. 50 B *Şi-amestică.*

v. 51 A B — *resună.*

v. 53 A — *cereştele.*

v. 58–60 C *Dans la coupe écrasé le jus du pampre coule, Et le baume flétri sous le pied qui le foule Répand ses parfums sur nos pas*; în v. 60, menţinem forma personală *respânde*, prezentă în A B.

Traducătorul sare strofa:

Dieu d'un souffle brûlant avait formé mon âme:
Tout ce qu'elle approchait s'embrasait de sa flamme.
Don fatal! et je meurs pour avoir trop aimé!
Tout ce que j'ai touché s'est réduit en poussière:
Ainsi le feu du ciel tombé sur la bruyère
S'éteint quand tout est consumé.

v. 66 A *Uitaţi-vă că vântul.*

v. 67–72 Intreaga strofă se frământă, incapabilă să prindă firul celei corespondente în textul francez:

Ah! donnez à la mort un espoir moins frivole.
Hé quoi! le souvenir de ce son qui s'envole
Autour d'un vain tombeau retentirait toujours?
Ce souffle d'un mourant, quoi! c'est là de la gloire?
Mais vous qui promettez les temps à sa mémoire,
Mortels, possédez-vous deux jours?

v. 76 A — *aflatu-am.*

v. 77 B *Ş'am asvârlit-o.*

v. 90 A — *or'... or'*; B — *or pe unda or.*

v. 97 B *Amor, cântare, rugă*; C *Aimer, prier, chanter.*

v. 102 Traducătorul sare patru strofe din textul francez:

Aux pieds de la beauté sentir frémir sa lyre;
Voir d'accord en accord l'harmonieux délire
Couler avec le son et passer dans son sein;

www.dacoromanica.ro

Faire pleuvoir les pleurs de ces yeux qu'on adore,
Comme au souffle des vents les larmes de l'aurore
Pleuvent d'un calice trop plein;

Voir le regard plaintif de la vierge modeste
Se tourner tristement vers la voûte céleste,
Comme pour s'envoler avec le son qui fuit;
Puis, retombant sur vous plein d'une chaste flamme,
Sous ces cils abaissés laisser briller son âme,
Comme un feu tremblant dans la nuit;

Voir passer sur son front l'ombre de sa pensée,
La parole manquer à sa bouche oppressée,
Et de ce long silence entendre enfin sortir
Ce mot qui retentit jusque dans le ciel même,
Ce mot, le mot des dieux et des hommes: « je t'aime! »
Voilà ce qui vaut un soupir.

Un soupir! un regret! inutile parole!
Sur l'aile de la mort mon âme au ciel s'envole;
Je vais où leur instinct emporte nos désirs;
Je vais où le regard voit briller l'espérance;
Je vais où va le son qui de mon luth s'élance,
Où sont allés tous mes soupirs.

v. 104 B — *pântre tenebre.*
v. 113 B — *pe la groapa-mi;* C — *sur ma tombe.*
v. 114 B *Să poată sta acolo.*
v. 118 — *alma*, suflet; din italianul *alma;* C — *et l'âme, plus légère.*
v. 124–126 Traducerea se depărtează de textul francez, care vorbeşte numai de serafimi. La Heliade, această noţiune aducea în mod automat după sine pe cea de « heruvim »: *Bientôt, vivant comme eux d'un immortel délire, Je vais guider peut-être aux accords de ma lyre, Des cieux suspendus à ma voix.*
v. 127 C — *de la Mort la main lourde et muette.*
v. 129 C — *et jette Un son plaintif et sourd dans le vague des airs.*
v. 130–132 C — *Amis, prenez le vôtre, Et que mon âme encor passe d'un monde à l'autre Au bruit de vos sacrés concerts.*

Dintre traducerile anterioare, aceea de care se apropie mai mult traducerea lui Heliade este *Poetul murind* a lui Boliac, publicată în *Curierul Românesc*, 1845, nr. 9. Reproducem aici primele două strofe, care ne dau o idee justă despre raportul în care se găsesc cele două traduceri:

www.dacoromanica.ro

« A zilei mele cupă se sparse încă plină
In lungi suspinuri viața-mi spre moarte fuge lină:
Nici lacrămi nici dorințe nu pot s'o fac'a sta,
Ș'aripa rece-a morții p'un tuciu ce mă jelește
In sunete 'ntrerupte sfârșitul meu lovește
Trebue-a geme? Sau trebue-a cânta?

Să cânt, pentrucă mâna mai stă încă pe liră;
Să cânt, căci mie moartea, ca lebedei inspiră
Pe țermuri d'altă lume un glas melodios.
Prezicere frumoasă ce geniu-mi dă mie:
De este-al nostru suflet amor și armonie,
Cântec sfânt să-i fie adio d'aci jos!...

PRUNCUL ȘI BĂTRÂNUL

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, I, pag. 63—64 și s'a republicat, cu modificări de limbă, în *Curier de ambe sexe*, I, ed. II, pag. 63—64 și *Curs întreg de poesie...*, I, pag. 111-113. In *Curier*, Heliade notează: « Imitație de I. E. », iar în *Curs de poesie* o cuprinde în ciclul întitulat *Lamartiniane*, ceea ce ar îndreptăți raportarea ei la Lamartine. In realitate poezia este, după cum a arătat N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, 1909, pag. 69—70, tradusă după *L'Enfant et le Vieillard* de Anaïs Ségalas. Faptul că Heliade s'a oprit la această poezie îl explică Apostolescu, *op. cit.*, pag. 86, în felul următor: « Ce romantique roumain aime profondément les antithèses. Il traduit une seule poésie de ce disciple de Victor Hugo qu'était Anaïs Ségalas, et elle s'appelle *L'Enfant et le Vieillard* ». Afirmația nu s'ar putea documenta însă decât în mod specios în tehnica literară a lui Heliade din acea epocă. In schimb, anul 1837, când apare poezia, însemnează pentru Heliade un moment de concentrare puternică asupra problemelor de ordin religios și moral (v. D. Popovici, *Ideologia literară...*, capitolul *Funcțiunea socială a artei: poetul agent de civilizare*), iar poezia tradusă corespundea din plin acestor preocupări, după cum arată și faptul că ea a fost cuprinsă printre modelele de literatură franceză pe care Antonin Roques le dădea în *Leçons et modèles de littérature française, suivis de modèles de littérature roumaine, augmentés de Légendes et Doïnes, chants roumains, imités des recueils de M. B. Alexandri*, lucrare pe care Apostolescu o citează în ediția a treia, București, Socec, 1876. Poezia amintită figurează și în ediția a doua a *Modelelor* lui A. Roques, apărută tot la București, Ioanid, s. a., pag. 164—165, ediție care numai printr'un truc editorial se deosebește de prima, apărută tot la București, Ioanid, 1860, sub titlul: *Cours de langue française. Leçons et modèles de littérature française suivis de modèles de littérature roumaine* și în care poezia ce ne preocupă figurează pe aceleași pagini. Asupra Doamnei Anaïs

www.dacoromanica.ro

Ségalas şi literatura română, v. şi V. D. Păun, *Două dame poete*, în *Albina Pindului*, III (1871, 15 Ianuarie), pag. 25.

Insemnând cu A, B, C variantele româneşti în ordinea cronologică a apariţiei lor şi cu D forma franceză, comparaţia atentă a textelor ne arată:

v. 1 C — *cerescule părinte;* versul întreg este foarte departe de versul corespunzător în D: *O! le lis est moins pure qu'un bel enfant candide.*

v. 2 C *Când e'n mâinele Tale şi de curând născut.* Modificarea din varianta C ne arată că, la data revizuirii textului pentru publicare în *Curs de poesie*, Heliade nu mai avea în faţă textul francez: în D strofa se organizează pe ideea că prin naştere copilul se desparte de Dumnezeu:

— un bel enfant candide,
Nouvellement tombé de vos mains, o mon Dieu!
On sent bien qu'il vous quitte, et sur son front limpide
On voit la trace encor de vos baisers d'adieu.

Ideea nu este exprimată nici în variantele A B atât de precis ca în D, dar ele sânt departe de-a o contrazice în felul variantei C. Către aceeaşi concluzie ne duce şi înlocuirea, în C, a semnului de exclamaţie prin virgulă: în formele româneşti, finalul versului 1 traduce finalul versului 2 francez; dar numai în variantele A B textul francez a fost deplasat cu punctuaţia corespunzătoare. Temperând astfel tonul de admirativă exclamaţie din A B până la o naraţiune lentă, varianta C cucereşte, în prima strofă, o mai mare independenţă de atmosferă faţă de textul francez.

v. 3 C *Pe faţa lui se vede.*

v. 4 C *O sântă urmă încă.*

v. 5 B *Al său înger custode;* C *Al său custode angel;* D *Son bon ange gardien.*

v. 7 B *D'horroare, la ochi mâna;* C *D'horroare la ochi mâna.*

v. 8 B *Nici aripa-şi destinde;* C *Nici aripa-şi întinde să-şi ia eternul sbor;* D *Jamais, pour s'envoler, l'ange n'ouvre son aile, Et jamais il ne met la main devant ses yeux. — Mâhnitul sbor* din A B însemnează o uşoară distanţare de original şi oglindeşte slăbiciunea traducătorului pentru calificative ; *eternul sbor* din varianta C, care izvorăşte din aceeaşi slăbiciune pentru calificare, arată în acelaşi timp temperatura puristă a lui Heliade.

v. 10 B C *Vr'un şarpe-ascuns nu-şi varsă acolo-al său venin;* D *Point de serpent caché qui jette son venin.*

v. 11 C *Candoare este, Doamne, şi inima lui blândă;* D *Tout est candeur; mon Dieu! vous faites sa jeune âme.* Deşi traduc « candeur » prin « sfială », variantele A B sânt cu mult mai aproape de textul francez nu numai prin determinarea imediată a subiectului (D: *tout* est candeur; A B: Sfială *tot* e), ci şi prin menţinerea tonului excla-

www.dacoromanica.ro

mativ al originalului: în toate trei, semnul exclamării concentrează admiraţia faţă de creatură şi adoraţia faţă de creator. Sub raportul acesta, varianta C generalizează procedeul remarcat la v. 2.

v. 12 B *Făcut-o-ai vas de aur unui profum divin;* C *Vas d'aur ai făcut-o unui profun divin;* D *Comme un calice d'or plein d'un parfum divin.* Din necesităţi puriste, varianta B (care atrage după sine şi varianta C) se apropie mai mult de textul francez; dar înlocuind « miros sfinţit » cu « profum divin » (*profum*, din italianul *profumo*, miros plăcut, parfum), Heliade este obligat să sacrifice, în rima corespondentă, expresia aşa de fericită în plasticitatea ei din finalul v. 10: « veninul ascuţit ».

v. 13 B *Ci om se face pruncul şi viţiul apare.;* C *Ci om se face pruncul, şi viţiul apare,;* D *Mais l'enfant devient homme, et le vice s'éveille;*

v. 14 B *— sau sboară 'nspăimântat;* C *Adoarme al său angel, sau svoală 'nspăimântat;*

v. 15 B *Şi vasul cel de aur uitat în delăsare,;* C *Şi vasul cel de aur, uitat în delăsare;* D *Sur le calice d'or rarement l'homme veille.* Traducând, în A, « s'éveille » şi « veille » prin « se trezeşte » şi « îngrijeşte », Heliade dădea locul de onoare în strofă unor cuvinte de origină nelatină; de aci, la revizuire, « apare » şi « delăsare » (dela fr. *délaisser*, a părăsi), incolore dar romane.

v. 16 B *De drojdii plin de fiere pe din afar'a dat !* C *De drojdii plin, de fiere pe din afar'a dat;* C *Il le laisse remplir de limon et de fiel.*

v. 19 C *Copilul şi bătrânul pe tot minutul plânge;* D *L'enfant et le vieillard, ce sont deux choses saintes.* « Plânge » final ne-a determinat ca grafia heliadistă « stinge » să o redăm, în text, prin regionalul « stânge ».

v. 20 B *Şi unul spre a cere, şi altul spre-a lăsa;* C *Şi unul spre a cere, iar altul spre-a lăsa;* D *L'un vient de fermer l'aile, et l'autre va l'ouvrir.* Trădarea totală a textului francez, provocată de soluţia dată versului precedent, subliniază tirania rimei în tehnica literară a lui Heliade, care îi sacrifică nu numai fidelitatea faţă de text, ci şi corectitudinea gramaticală.

v. 21 D *J'aime leurs cheveux blancs, j'aime leur tête blonde.*

v. 22 B *Frumoasele lor vârste sunt demne de iubit:;* C *Aceste belle stadii sunt demne de iubit;* D *De notre pauvre terre ils ne sont qu'à moitié.*

v. 23 B C *In aste două margini mai află omul pace;* D prezintă un text tot aşa de independent ca şi v. 22: *Ils ne touchent en rien aux passions du monde.*

v. 24 C *Curat e încă unul şi altul curăţit;* D *L'un en est pur, et l'autre en est purifié.*

v. 25 B C *E dulce 'n aste zile de crime, de licenţă;* D *Il est doux dans les jours de doute et de souffrance.* « Doute » şi « souffrance » redate prin « vini »

www.dacoromanica.ro

și « viclenie » sau « crime » și « licență », realizează nu numai o accentuare față de textul francez, ci și trecerea dela planul interior la cel exterior.

v. 26 B *(Când răul e domn aspru când gemem de mult dor)*; C *Când răul e domn aspru, când gemem de mult dor,*; D *Où l'on n'a foi qu'au vice, où l'on pleure abattu.*

v. 27 B — *să credem la blânda inocență*; C — *să credem în blânda inecență*; C *D'avoir un bel enfant pour croire à l'innocence.*

v. 28 B C *Ș'un vechiu cu fruntea albă, s'avem de conductor.*; D *Un père en cheveux blancs pour croire à la vertu.* In A, finalul « să vezi pe mântuiți » trebue așa dar explicat prin ideea de « virtute » din textul francez: mântuiți prin virtute de « vini » și « viclenie ». De remarcat, în ultima strofă (v. 25–28), înlocuirea, în variantele B C, a tuturor cuvintelor din rimă prin cuvinte de origine latină. Heliade își dă seama astfel că finalul poeziei și finalul versurilor au un rol esențial în determinarea impresiei și strategia lui reformatoare se desfășură într'o mare măsură pe această bază.

POVEȚUIRI ASUPRA POEZIEI DIN BOALO ȘI ORAȚIE

S'a publicat în *Culegerea* din 1836, pag. 131—137 (respectiv, 113—119) și s'a reprodus în *Curs întreg de poesie generale*, I, pag. CXV — CXXII, sub titlul *Poema didactică după Boileau și Horațiu* și cu remarcabile modificări.

Ca dată a traducerii, Heliade mărturisește, în *Issachar sau Laboratorul* București, 1859—1869, pag. 154: « traducțiunile mele încă de pela 1822, ca *Arta poetică* a lui Boileau »; « pela » însemnează o aproximație de care beneficiază afirmația din *Curs de poesie*, I, pag. LXXXV, că poema didactică era « scrisă încă din anul 1823 ». Traducerea a fost citită în ședințele « Societății literare » din București, la 1827, în casele lui Dinicu Golescu (*Issachar...*, pag. 78). Urma să apară ca *Adaos literar* la *Curierul Românesc* (v. *Curierul Rom.*, 1829, nr. 30 din 22 Iulie), ceea ce nu se întâmplă.

Asupra raporturilor între Boileau și Heliade, v. G. Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, I, p. 113—114 și D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, passim și mai ales pag. 17—19.

Notăm cu A textul din 1836, cu B pe cel din *Curs de poesie*, cu C originalul francez, pe care-l utilizăm în ediția *Oeuvres complètes de Boileau, collationnées sur les anciennes éditions et sur les manuscrits; avec des notes historiques et littérair es, et des recherches sur sa vie, sa famille et ses ouvrages, par M. Berriat-Saint-Pr ix. Nouvelle édition*, Paris, chez Philippe, 1837, t. II, pag. 169—190.

v. 1–2 B *Lasă 'ncolo nu mai credeți c'un autor fiecum Scârțiind numai l a versuri, spre Parnas să-și facă drum.*

www.dacoromanica.ro

v. 3 B *Daca din ceruri nu simte.*

v. 4 B *Şi la naşterea lui.*

v. 5–6 In B nu sînt reproduse.

v. 7 B *— pericoloasa ardoare —*; C *— brûlant d'une ardeur périlleuse.*

v. 8 B *Ce spinoasa carieră mândri vreţi —*; neologismul apropie textul B de originalul francez: *Courez du bel esprit la carrière épineuse.*

v. 9 B *— a vă consuma*; C *— vous consumer.*

v. 10 B *Nici a crede că e geniu un amor d'a tot rima.*

v. 11 B *D'ambiţiuni ne 'nţelepte cât puteţi vă depărtaţi*; C *Craignez d'un vain plaisir les trompeuses amorces.*

v. 12 B *Cu puterea, mintea voastră ne 'ncetat vă consultaţi*; aşa dar, modificarea v. 11–12 este determinată de necesitatea eliminării cuvântului slav *sfătuiţi* din rimă.

v. 13–14 B *Singură natura poate minţile mari a crea, Ea 'ntre autori talente ştie-a repărţi şi da*; C *La nature, fertile en esprits excellens, Sait entre les auteurs partager les talens.*

v. 17–18 B *Unul faptele eroici trombiţând a celebra, Altul pe fluer la umbră păstorelle a cânta*; C *Malherbe d'un héros peut vanter les exploits; Racan, chanter Philis, les bergers, et les bois.* Asupra înlăturării numelor proprii din aceste versuri, v. G. Bogdan-Duică, *loc. cit.* Modificarea ambelor versuri îi este impusă lui Heliade de raţiuni puriste: trebuia înlăturat cuvântul slav; *viteze*: *a trâmbiţa*, ajuns în B *trombiţând*, ne arată că scriitorul român îl considera de esenţă romanică, înrudit probabil cu italianul *trombétta.*

v. 19–20 B *Sunt însă şi oameni cari nu cunosc cât preţuesc, Cred că sunt un geniu mare şi pe sine s'amăgesc.* In C urmează 6 versuri pe care Heliade nu le traduce şi în care Boileau aducea ca exemplu de amăgire de sine pe Saint-Amant, autorul poemei *Moïse sauvé:*

Ainsi tel autrefois qu'on vit avec Faret
Charbonner de ses vers les murs d'un cabaret,
S'en va, mal-à-propos, d'une voix insolente,
Chanter du peuple hébreu la fuite triomphante,
Et, poursuivant Moïse au travers des déserts,
Court avec Pharaon se noyer dans les mers.

v. 21–22 B *Oricare sujet se scrie fie simplu or sublim Bunul simţ s'aibă cu rima acordul cel mai intim*; C *Quelque sujet qu'on traite, ou plaisant ou sublime, Que toujours le bon sens s'accorde avec la rime.* Alterarea sensului, în 1836, prin înlocuirea cuvântului *sublim* cu *posomorît* nu se poate explica prin ezitarea lui Heliade de a întrebuinţa primul termin: încă din 1834 el definise pe larg sublimul *(Despre sublim*

www.dacoromanica.ro

sau înalt, Curierul Românesc, 1834, nr. 76—77). In ediția pe care o întrebuințăm, versul este prevăzut, în notă, cu observația următoare, extrasă din Sainte-Garde : « *Plaisant* n'est point opposé à sublime, mais à sérieux, à triste ». Notăm că prima ediție Berriat-Saint-Prix apare între 1830—1834 (tomul II, în 1830), așa că Heliade ar fi putut-o cunoaște. Este drept, observația amintită îi putea veni și din alte ediții, așa că totul trebue luat cu titlul de ipoteză. In orice caz, de data aceasta se pare că traducerea lui Heliade s'a orientat nu numai după text, ci și după notă. In 1868 el simte încă trebuința de a pune de acord epitetele, dar de data aceasta sacrificat este *plaisant*, care face loc calificativului *simplu*.

v. 23 B *In van pare că-unul d'alta nu se pot apropia ;* C — *semblent se haïr.* Modificarea este determinată de aceleași scrupule puriste, stârnite de prezența cuvântului *zadar*.

v. 24 B *Rima e sclavă și știe se supune ș'asculta ;* C *La rime est une esclave et ne doit qu'obéir.* Eliminând, în B, slavonismele, se elimină în același timp și ideea de necesitate exprimată în C și redată în traducerea din 1836.

v. 25–26 B *Când știm să avem voință și 'nadins s'o căutăm, Mintea fără greutate.*

v. 27 B *Rima la cuvânt se pleacă ;* C *Au joug de la raison.*

v. 28 B *Și-l desvoltă ajutându-l, în loc de a-l*

v. 30 B *Și'n loc s'o rețiI, urmează-*, C *Et pour la rattraper le sens court après elle.*

v. 31 B *Urmați, țineți după minte, și oricâte laborați ;* C *Aimez donc la raison : que toujours vos écrits.*

v. 33 B — *în fuga lor avântați*, C *La plupart emportés d'une fougue insensée*, deci *fuga* din B traduce fr. *fougue*.

v. 34 B *Vor să-și scrie-ale lor versuri d'ale minții depărtați ;* C *Toujours loin du droit sens vont chercher leur pensée.*

v. 35 B *In monstruoasele versuri*, C — *dans leurs vers monstrueux.*

v. 36 B *Când ca lumea al lor cuget.*

v. 37 B *Spuneți.*

v. 38 B *Dar spuneți-o cum se spune.*

v. 40 B *Cu termeni ce nu-și au locul frasile nu le 'nnecați.* Versurile 37–40 nu traduc, ci înlocuesc 2 versuri franceze: *Evitons ces excès : laissons à l'Italie De tous ces faux brillans l'éclatante folie.* Abaterea dela original nu se poate explica în cazul de față decât prin simpatia lui Heliade față de Italieni. Ediția pe care o întrebuințăm aducea, în notă, observația : « Ce mauvais goût a régné chez les poètes italiens les plus célèbres, Pétrarque, le Tasse, etc ».

v. 41 B *Tot spre bunul simț să cate.*

v. 42 B — *și-anevoie s'o ținem.*

www.dacoromanica.ro

v. 43 C *Pour peu qu'on s'en écarte, aussitôt on se noie.* Traducând *se noie* prin *rătăceşte*, Heliade redă gândirea, fără să redea expresia lui Boileau; dar şi de data aceasta el este de acord cu nota reprodusă în ediţia pe care o întrebuinţăm, din Rosel de Beaumont: «*Noie* me paraît là déplacé... Le terme de *s'égarer* était le seul qui pouvait convenir à l'image du chemin».

v. 46 B *Până când nu şi-l deşartă nu mai tace un minut*, C *Jamais sans l'épuiser n'abandonne un sujet.*

v. 48 B *Şi te poartă pretutindeni, până când te-o ameţi.*

v. 49–50 C *Ici s'offre un perron; là règne un corridor, Là ce balcon s'enferme eu un balustre d'or.*

v. 51 B *Loc pe undeva nu lasă.*

v. 52 B — *plafonduri* —; v. 51–52 traduc diluat versul francez: *Il compte des plafonds les ronds et les ovales.* In schimb, Heliade lasă netradus versul următor din Boileau: *Ce ne sont que festons, ce ne sont qu'astragales*, pe care poetul francez îl împrumutase, ca exemplu de descriere plictisitoare de amănunte, din Scudéri. Admiţând că sensul acestor termini tehnici nu era inaccesibil lui Heliade, traducerea rămânea totuşi foarte grea din pricina lipsei unor termini echivalenţi în româneşte. A. Naum, *Traduceri*, Iaşi, 1890, pag. 178, traduce: *In el tot e ghirlande şi totul astragale.*

v. 53–54 A — *d'or* —; B *Intorc la foi, întorc iară, doar d'oiu da d'un căpătâiu Ş'abia mă scap în grădină asudat până 'n călcâiu.* — *Mă scap*, după fr. *je me sauve.*

v. 55 Vers nefericit în ambele redacţiuni: în 1836, *fugiţi*, cu regimul direct, sub influenţa textului francez; în B: *Fugiţi de stearpa abandanţă d'un asemeni autor* aduce o construcţie genitivală tot atât de improprie limbii române şi tot sub influenţa versului francez corespunzător: *Fuyez de ces auteurs l'abondance stérile.*

v. 56 B *Nu vă 'ncărcaţi niciodată, d'amenunt obositor;* C — *d'un détail inutile.*

v. 58 B *Mintea saţie de dânsul.*

v. 59 B — *nici a scrie poate şti.*

v. 61 B — *noduros.*

v. 62 B — *şi devin întunecos;* C — *et je deviens obscur.*

v. 63 C — *mais sa muse est trop nue.*

v. 65 B *Voiţi publica favoare după drept a merita?* C *Voulez-vous du public mériter les amours?*

v. 66 B *Nencetat frasile voastre cătaţi a le varia.*

v. 67 B — *şi nencetat uniform.*

v. 68 B — *ne luceşte, de el caută s'adorm;* în A, totul este transpus la singular; varianta B, sub influenţa textului francez, introduce pluralul

www.dacoromanica.ro

în primul emistih, lăsând singularul în cel de al doilea, — o contradicție ce revine pe de-a 'ntregul lui Heliade.

v. 69 B — *se cată-autorii.*

v. 71 B — *e dotat d'acel mister ;* C — *sait d'une voix légère.*

v. 72 B *Să treacă din grav în dulce, din plăcut în mai sever.*

v. 73 B *Arta sa la cer aleasă, plăcută la cititori ;* B *Son livre, aimé du ciel, et chéri des lecteurs.—Arta* este probabil o greșală de tipar pentru vechiul *cartea*, pentrucă altfel nu se poate explica versul următor:

v. 74 B *La librari e ocolită foarte des de amatori ;* C *Est souvent chez Barbin entouré d'acheteurs. — Ocolită* are așa dar sensul de *căutată.*

v. 75 B *Orice scrieți vedeți bine — ;* C — *évitez la bassesse.*

v. 76 B *Stilul cel mai puțin nobil, și-are cuviința sa.*

v. 77 B — *neîncetat le măsurați.*

v. 78 B — *fiți cu minte, singuri nu vă degradați.*

v. 79–80 B *Nu-mi place de loc bufonul ce mă face surâzând Cu dispreț să cat la dânsul chiar talentul admirând.* Versurile 77–81 concentrează, spre a evita citarea numelor proprii neînțelese cititorilor români, pasajul următor:

Au mépris du bon sens, le burlesque effronté
Trompa les yeux d'abord, plut par sa nouveauté:
On ne vit plus en vers que pointes triviales;
Le Parnasse parla le langage des halles;
La licence à rimer alors n'eut plus de frein;
Apollon travesti devint un Tabarin.
Cette contagion infecta les provinces,
Du clerc et du bourgeois passa jusques aux princes:
Le plus mauvais plaisant eut ses approbateurs;
Et jusqu'à d'Assouci, tout trouva des lecteurs.
Mais de ce style enfin la cour désabusée
Dédaigna de ces vers l'extravagance aisée
Distingua le naïf du plat et du bouffon,
El laissa la province admirer le Typhon.
Que ce style jamais ne souille votre ouvrage.
Imitons de Marot l'élégant badinage,
Et laissons le burlesque aux plaisans du Pont-Neuf.
Mais n'allez point aussi sur les pas de Brébeuf,
Même en une Pharsale, entasser sur les rives,
« De morts et de mourans cent montagnes plaintives »
Prenez mieux votre ton.

v. 81–82 B — *Simpli și cu artă fiți, Stați sublimi și fără morgă,*

v. 83 B — *a mulțumi.*

www.dacoromanica.ro

v. 86 B — *repaos.*

v. 87 B — *răpede într'al său drum ;* C — *à courir trop hâtée.*

v. 89 B — *termin.*

v. 91 B — *cel mai bun făcut.*

v. 92 B *Minţii nu mai pot să placă când urechii-a displăcut.* Aici Heliade lasă la o parte un alt pasaj din textul original, în care Boileau făcea un scurt istoric al versificaţiei franceze:

Durant les premiers ans du Parnasse françois
Le caprice tout seul faisait toutes les lois.
La rime, au bout des mots assemblés sans mesure,
Tenait lieu d'ornement, de nombre et de césure.
Villon sut le premier, dans ces siècles grossiers,
Débrouiller l'art confus de nos vieux romanciers.
Marot bientôt après fit fleurir les ballades,
Tourna des triolets, rima des mascarades,
A des refreins réglés asservit les rondeaux,
Et montra pour rimer des chemins tout nouveaux.
Ronsard, qui le suivit, par une autre méthode,
Réglant tout, brouilla tout, fit un art à sa mode,
Et toutefois long-temps eut un heureux destin.
Mais sa muse en français parlant grec et latin,
Vit dans l'âge suivant, par un retour grotesque,
Tomber de ses grands mots le faste pédantesque.
Ce poète orgueilleux, trébuché de si haut,
Rendit plus retenus Desportes et Bertaut.
Enfin Malherbe vint, et, le premier en France,
Fit sentir dans les vers une juste cadence,
D'un mot mis à sa place enseigna le pouvoir,
Et réduisit la muse aux règles du devoir.
Par ce sage écrivain la langue réparée
N'offrit plus rien de rude à l'oreille épurée.
Les stances avec grâces apprirent à tomber,
Et le vers sur le vers n'osa plus enjamber.
Tout reconnut ses lois; et ce guide fidèle
Aux auteurs de ce temps sert encor de modèle.
Marchez donc sur ses pas; aimez sa pureté,
Et de son tour heureux imitez la clarté.

v. 93–94 B *Daţi-vă ideea clară, fiţi în versuri lămuriţi, Cum să vă priceapă lumea, daca vreţi a fi citiţi.* In 1836, Heliade traducea fidel versurile corespunzătoare din C: *Si le sens de vos vers tarde à se faire entendre, Mon esprit aussitôt commence à se détendre.* Textul francez cuprinde însă,

www.dacoromanica.ro

în continuare, două versuri pe care Heliade nu le traduce: *Et, de vos vains discours prompt à se détacher, Ne suit point un auteur qu'il faut toujours chercher.*

v. 95 B *Sunt oameni confusi cu mintea, şi.*
v. 96 B *Sunt nencetat încurcate;* C— *embarrassées.*
v. 97 B *Lumina minţii pe dânşii nu e'n stare a-i lumina;* C *Le jour de la raison.*
v. 98 B *Cată să ştiţi mai nainte.*
v. 99 B — *toate câte exprimăm.*
v. 100 B *Ori le... ori mai mult le 'ntunecăm.*
v. 101 B *Ceea ce cunoaştem bine se enunţă;* C *Ce que l'on conçoit bien s'énonce clairement.*
v. 102 B *Vorbele prin care-o zicem vin pe loc şi nemerit;* C — *arrivent aisément.*
v. 103–104 B — *pe sine vă respectaţi Şi'n orice exces, de sacră limba s'o consideraţi.*
v. 105 B *Surda sunt.*
v. 106 B — *daca zisu-e viţios.*
v. 107 B *Nu se miră a mea minte.*
v. 108 B *Nici d'a unui vers mândrie şi'.*
v. 109 B — *cel mai faimos autor.*
v. 110 B — *orice-a zice* —.
v. 111 B *Orice comandă e dată, voi în pace laboraţi.*
v. 112 B *Judecată, minte puneţi, răpede să n'o luaţi;* C *Et ne vous piquez point d'une folle vitesse.*
v. 114 B *Minte nu prea manifestă.*
v. 115–118 In B sunt eliminate.
v. 119 B *Fără a perde stăruirea, cu încetul naintaţi.* Modificare puţin fericită, care nu mai păstrează nimic din textul original: *Hâtez-vous lentement.*
v. 120 B — *revedeţi şi cercetaţi;* C *Vingt fois sur le métier remettez votre ouvrage.*
v. 121 B *Neteziţi fără 'ncetare şi iar o mai neteziţi;* C *Pollissez-le sans cesse et le repolissez.*
v. 122 B — *adăogiţi.*
v. 123 B — *erorile domnesc;* C — *les fautes fourmillent.*
v. 124 B *Când schinteie şi de spirit ici şi colo cam lucesc;* C *Des traits d'esprit.*
v. 125 B *Toate să cuvin să fie să se puie l'al lor loc.*
v. 126 B — *cu finitul respunză* —.
v. 127–128 B *Arta stă'n perfecţiunea amănuntelor de plin Şi'n proporţia cerută părţilor ce se combin;* C *Que d'un art délicat les pièces assorties Ne forment qu'un seul tout de diverses parties.* Modificarea textului în 1868, nemotivată de o nouă confruntare cu originalul francez, se explică prin concepţia la care ajunge Heliade după 1848 în materie de perfecţiune artistică: ea constă în perfecţiunea amănuntelor;

www.dacoromanica.ro

v. *Bibliotheca portativă. Litteratura. Critica*, vol. I, Bucureşti, 1860 pag. 74 şi mai ales *Issachar*, pag. 278.

v. 130 B *De câte vrea ca să spuie;* C — *quelque mot éclatant.*

v. 133 B *Innoranţa e făcută singură a s'admira.*

v. 134 B *Amici buni v'alegeţi.*

v. 135 B — *ei sinceri depositari;* C — *les confidens sincères;* de remarcat forma neologică *sencer*, la care Heliade se opreşte în 1836.

v. 136 A *L'voastre;* B *La orice defect al vostru să vă fie adversari;* C *Et de tous vos défauts les zélés adversaires.*

v. 137 B — *cu-aroganţă d'autor;* C — *arrogance d'auteur.*

v. 138 B *Vă învăţaţi îns'a distinge din amic p'adulător.*

v. 139 B *Căci acesta ca să-şi râză s'arată-a te admira;* C *Tel vous semble daplaudir qui vous raille et vous joue.*

v. 140 B — *un consiliu decât —.*

v. 141–142 B *Adulatorul ţi'ncepe dela a te-aplaudi La tot versul ce aude se face a tresări.*

v. 143 B — *tot e admirabil, sânt.*

v. 144 B — *'l vezi saltă;* C *Il trépigne de joie, il pleure de tendresse.* Atribuind cuvântului *tinereţe* sensul franţuzescului *tendresse* (duioşie), Heliade trădează încă odată slăbiciunea lui de a guverna sensurile cuvintelor prin etimologia lor.

v. 146 B — *ast aer impetuos;* C — *cet air impétueux.*

v. 147 B *Dar amicul de credinţă.*

v. 148 B *La defecte.*

v. 149 B *Uşurinţa nu ţi-o iartă, făr'a fi şi mustrător.*

v. 150 B — *rău coordonate —.*

v. 151 A — *ambiciosul —;* B *Vorbele ţi le mai strânge, ambiţioasele-emfasi;* C *Il réprime des mots l'ambitieuse emfase.*

v. 152 B — *colo viţioase frasi.*

v. 153 B — *ţi pare puţin;* C — *semble un peu s'obscurcir.*

v. 154 B — *termen nu se'nţelege, cată a-l.*

v. 155 B *Astfel vede şi corrige amicul.*

v. 156 B *Dar un autor adesea d'a sa operă uimit.*

v. 157 B *Crede c'are şi el dreptul, cuvântul de apărat;* C *A les protéger tous se croit intéressé.*

v. 158 B *Ca oricare ce se simte 'ntr'ale sale ofensat;* C *Et d'abord prend en main le droit de l'offensé.*

v. 159 B — *versul asta-mi pare nu prea bine exprimat.*

v. 160 B — *cu iertare! că e versul minunat.*

v. 161–163 B *Termenul acesta-mi pare cam rece şi cam pompos Eu l-aş şterge. — Cu iertare; asta-e locul mai frumos. Asta frase nu prea-mi place. — E minune! ce-ai să zici?*

www.dacoromanica.ro

v. 164 B *Astfel e'nțestat la toate să nu-l dregi, ca să nu-l strici.*
v. 166 B *El de asta, d'asta numai.*
v. 167–168 B — *'i place-a fi criticat, Că ești domn p'ale lui versuri și el ție închinat.* Aici adaugă Heliade, în varianta B, 2 versuri inexistente în A și fără corespondcnt în C: *Ș'unde-ți place poți a șterge, poți s'adaogi unde vrei, Poți corrige ori și unde, voie n'ai ca să-i mai cei.*
v. 169–170 B — *ce veni a-ți înșira Sunt o cursă să te prinză să-l asculți a-ți recita.*
v. 171–172 B *Pe îndata-apoi și te lasă, și voios de musa sa Se duce să-și cate secul simțitor a-l lăuda;* C — *quelque fat qu'il abuse.*
v. 173–174 B *Și mi-ți află numa 'ndată; căci și 'n seci admiratori E fertil al nostru secul, tot ca'n secii autori.*
v. 175–176 Lipsesc în B; ele traduc ultimele două versuri din textul francez; dar Heliade lasă netraduse patru versuri ce le preced pe acestea și al căror loc ar fi fost, în românește, între v. 174 și 175:

Et, sans ceux que fournit la ville et la province,
Il en est chez le duc, il en est chez le prince.
L'ouvrage le plus plat a, chez les courtisans,
De tout temps rencontré de zélés partisans.

CORBUL ȘI VULPEA

S'a publicat, sub titlul *Corbul și Vulpea. Fabulă*, în *Curierul Românesc*, I, nr. 63 (15 Noemvrie 1829), apoi în *Meditații*-le din 1830, pag. 98—99, sub titlul *Fabulă. Corbul și Vulpea.* Aceasta este forma pe care o reproducem în ediția de față. Cu același titlu *(Fabule,* în loc de *Fabulă)* ea este reprodusă în *Culegerea* din 1836, ed. II, p. 104—105. In 1860 Heliade îi revede ușor forma și o reproduce, sub titlul *Ce a fost Corbul și vulpea, 1829*, în colecția *Iar câteva de I. H. R.* din *Poesii inedite (Bibliothecă portativă*, LXV), pag. 167—168. Heliade însoțește publicarea de un comentariu (pag. 168—169) și de o nouă fabulă, pe care le vom reproduce mai jos. Din această colecție, fabula este reprodusă, cu comentariu cu tot, în *Satirele și fabulele lui I. Heliade Rădulescu*, Craiova, 1883, pag. 248—253 (colecția apare, continuând *Curs întreg de poesie generale* sub îngrijirea fiului lui Heliade).

Este tradusă după *Le corbeau et le renard* a lui Lafontaine.

Față de forma din 1829, cea din 1860 prezintă diferențele următoare:

v. 1 *Jupân Corbul.*
v. 8 *O cam șterge de p'acasă.*
v. 10 *Iar.*
v. 11 *D'ici de colo.*
v. 12 *Sub.*

www.dacoromanica.ro

v. 19 *Nici de cum.*
v. 21-22 *— sau să mi-l vorbească Că e prost l'al său cântat.*
v. 25 *— Vulpea-aci.*
v. 27 *— precum se vede.*
v. 31 *Că de mult, foarte de mult.*

Iată comentariul din ediţia din 1860:

«Această fabulă s'a publicat în primul an al *Curierului Român*, adică în 1829, no. 63. Autorul pe atunci, ca toţi Românii, avea mari speranţe la promisiunile neîncetate ale Rusiei. Indemnat de amicii săi mai vechi şi sus puşi, cântă campania rusă. După ce văzu însă intenţiunile Protectoratului, tendinţele de a ne răpi autonomia, şi dispreţul către orice tindea către o veră literatură română, făcu şi publică această fabulă, unde se vede că cântăreţul, sau mai bine România, al căria simbol era atunci corbul, păţi jocul. Oda ce făcu, iar îndemnat de zişii amici la ziua încheierii păcii dela Adrianopole, exprimă, pe cât se putea pe atunci esprima sub presiunea baionetelor străine, toate temerile bietului cântăreţ, când termină:

«O cer! când adevărul astfel de crud s'ar face,
Cântarea mi-ar fi hulă, şi în uitare-ar zace,
Şi Musa-mi... criminală...».

De aci înainte, temerile poetului, de ce mergea, din disgraţie se realiza. Zisul protector din zi în zi devenia suveran despot; până când îşi dete pe faţă articolul de sinistră memorie din Regulamentul zis organic, prin care ni se răpia autonomia, şi în contra căruia generala Adunare dela 1836 protestă ca un singur om. Corbul ce păţise jocul, a căutat a se mai corrige. L-am văzut cum s'a exprimat dela 1848 de câte ori vulpea mai vru a-i şterge caşul din gură. Iată-l în fabula următoare:

CE ESTE
CORBUL ŞI VULPEA
1860

Corbul sta pe loc tot corb
(Precum orbul e tot orb
Şi ciocoiul tot ciocoiu,
Cât să-l cânţi cu usturoiu);
Nici de cum nu mai albise,
Nici acvilă devenise,
Precum vulpea-i promisese
Pe când caşul îi ştersese.

www.dacoromanica.ro

Ca un corb dar, mai aflase
De pe unde tot îmblase
Un codroiu de caşcaval;
Şi cu dânsu 'n cioc se duse
P'un copaciu şi mi se puse
Ca un bun industrial.
Vulpea tot ca jupâneasă
Ce cam rar o dă p'acasă
Iar eşise la pre'mblare ;
Şi bunul miros ce are
D'ici de colo o 'ndreptă
Sub copaciu şi 'n sus cătă:
— Jupân corb!... o! plecăciune!...
O Doamne! ce frumuseţe!
Ce pasere! ce minune!
Ce splendoare! ce mândreţe!
Dar unde-i guriţa lui?
Cui s'o ceri, şi cui să spui?
De l-aş auzi odată
N'aş da-o pe lumea toată.
Corbul toate le-auzia,
Se făcea că nu simţia:
Işi căta de cina sa
Caşcavalul îşi mânca.
— Doamne Corb! o rugăciune!
Excelenţă!... plecăciune!...
Alteţa Domniei Tale,
Trece peste-un deal şo vale
Incât vestea ţi s'a dus.
Corbul nici că asculta,
Peste câmpuri se uita
Şi de cină îşi căta
Şi făcea un *chef* nespus.
— Graţioasă maiestate!
Strălucite, prea 'nălţate,
O, ce mare împărat!...
Dar e mut... oh, ce păcat!
Corbul însă tot tăcu
Până cina îşi făcu;
După ce o termină
Şi bine se ospătă,
Către vulpe s'adresă

www.dacoromanica.ro

Şi aşa îi cuvântă:
— Hei! a fost pe când a fost,
Pe când era tata prost,
Că vulpea c'o zicătură
Îi ştergea caşul din gură;
Dar acum e altcevaş,
Gura nu mai pui pe caş;
Hei, vulpoiu de *năciunal*
N'a fost bun ăst caşcaval?

Daca ştii că de demult
Din punga celor ce-ascult
Linguşitorii trăiesc,
Să-ţi spuiu şi eu una lată,
Că cei ce-au minţit odată
Anevoie mai trăiesc».

Nota lui Heliade are scopul nemărturisit de a răspunde atacurilor violente pe care le provocase, în 1859, reapariţia *Curierului Românesc* şi mai cu seamă candidatura lui la Târgovişte, împotriva lui Cesar Boliac. Nu numai Boliac, cu articolul *Critica criticii (Românul*, 1859, nr. 144), pătimaş până la compătimire, ci şi Rosetti, care nu putea ierta vechiului său adversar multe lucruri, ia atitudine hotărîtă împotriva lui Heliade. Este un moment caracteristic pentru viaţa publică română: Rosetti, care nu s'a îngrijit prea mult de coherenţa ideilor şi atitudinilor sale, dovedeşte, în articolul *Alegerile* (*Românul*, 1859, nr. 52), nu numai incoherenţă, ci şi lipsă totală de inteligenţă: el, Grec sadea, susţinând candidatura lui Boliac, tot atât de Român ca şi dânsul, acuză pe Heliade de crima de a fi fost votat, la Târgovişte, de trei Greci. Popularitatea lui Heliade este arătată de rezultatul votului: fără propagandă, fără să fi fost înscris în listele electorale, el ia la primul scrutin 6 voturi, faţă de 5 ale lui Boliac; la al doilea scrutin, deşi toată lumea ştia că el este în afară de formele legale, rezultatul este 6 voturi cu 6. Era firesc prin urmare ca inoportunul candidat, abia venit din exil, să fie socotit drept un trădător aşa cum ţara nu mai avusese de pe vremea lui Mihnea Turcitul *(art. cit.;* pentru înţelegerea luptei, v. şi articolul *Morala mică şi morala mare*, în *Românul*, 1859, nr. 62; scrisoarea lui Cernătescu împotriva lui Heliade, *idem*, nr. 66 şi scrisoarea lui C. A. Rosetti către I. E. Florescu, *idem*, nr. 74).

In *Ideologia literară a lui I. Heliade*, pag. 110, am arătat că izvorul fabulei *Corbul şi vulpea*, aşa cum ea te prezintă în forma revizuită din 1860, este fabula *Le corbeau et le renard* de P. Lachambeaudie, pe care o citam în ediţia din Paris, 1851, a colecţiei sale de *Fables*. Reproduc aici acea fabulă, spre a pune

www.dacoromanica.ro

în lumină sistemul de diluare al scriitorului român, diluare determinată, într'o mare măsură, de înclinarea sa firească spre satiră:

Le corbeau, toujours maître en fait d'escroquerie,
Pour réparer les torts que lui fit le renard,
S'est d'un autre fromage emparé quelque part.
Le renard, toujours maître en fait de fourberie,
Répète à notre oiseau sa formule chérie:
« *Eh! bonjour,* lui dit-il, *que vous me semblez beau!*
Vous êtes le phénix... ». Messire le corbeau
Dévora le fromage aux yeux du bon apôtre,
Et lui cria: « Rusé matois,
Pour me séduire encore entonne une autre gamme;
Au même piège, sur mon âme,
Tu ne saurais me prendre une seconde fois ».

OROLOGELE LUI CAROL V

S'a publicat mai întâiu în *Curierul Românesc*, 1839, nr. 103, de unde s'a reprodus în *Poesii inedite*, pag. 180—181 şi, sub titlul *Orologiul lui Carol V*, în *Satirele şi fabulele lui...* pag. 257—258. O reproducem din *Curier* iar în anexe dăm varianta din *Poesii inedite*.

Heliade indică, în *Curierul Românesc*, ca izvor al fabulei sale pe Salvandy. Indicaţia, luată drept literă de evanghelie de istoriografia literară română, nu corespunde realităţii. Fabula este tradusă din Viennet, către a cărui operă Heliade se îndreptează aşa dar din 1839. Viennet, membru al Academiei Franceze, este un clasic întârziat, care înţelege să scrie epistole în gustul veacului al XVII-lea şi fabule, pe care le citea în şedinţele Academiei şi care erau reproduse apoi de anumite publicaţiuni franceze. Pe calea aceasta ele ajung la cunoştinţa lui Heliade. In *Curierul Românesc* din 1840 nr. 53, el publică următoarea notiţă, pe care o reproducem cu scopul de a pune în lumină un fapt pe care l-am afirmat aiurea (*Ideologia...*, pag. 78—81): că Heliade a judecat adeseori noţiunile literare cu mentalitatea Academiei Franceze. In notiţa amintită se vorbeşte de şedinţa anuală a celor cinci academii, în care s'a citit mai întâiu o scriere a lui Raoul Rochette, întitulată *Des encouragements des arts*, scriere « ce s'a văzut plină de cugetări nalte, de judicată şi de erudiţie »; economistul Blanqui a citit apoi o notiţă despre un ministru englez, « şi în sfârşit mai multe fabule politice ale D. Viennet: însă toată mulţumirea şi cinstea aceştii zile a fost asupra acestor fabule răutăcioase şi pline de duh. Nu este anevoie să o crează cineva aceasta, citind cele două următoare apologuri (fabule), din care mai cu deosebire cel din urmă a fost priimit prin hohote de râs şi mulţimi de bravo a toatei adunatei ».— Cele două fabule la

www.dacoromanica.ro

care se raportează Heliade sânt *Foile şi cărbunele* şi *Coada momiţelor*, pe care le reproducem şi în ediţia de faţă.

Care cra orientarea literară pe care Heliade o găsea în lucrările lui Viennet ne-o arată câteva elemente izolate desprinse din opera aceluia. In primul rând, Viennet este autor al unui *Éloge de Boileau* (1805). Faptul acesta îl arată hotărît să reziste energic pe poziţiile clasice. In *Le siège de Damas, poème en cinq chants, précédé d'une préface sur les classiques et les romantiques. Par J. P. G. Viennet, chef de bataillon au corps royal d'état-major*, Paris, Dupont et Roret, 1825, pag. V, el mărturiseşte că nu scrie tragedie, deo arece dacă ar face-o, ar trebui să renunţe la unitatea de loc. Decis să rămână în « mon opiniâtreté classique », el spune: « Nous n'étions point arrivés à ce degré de perfection ou de dépravation, car le procès est encore à juger, où le mépris des règles devait être le premier caractère d'un grand génie ; et dans mon respect pour Aristote et les autres régulateurs du Parnasse, je déniai ce sujet à Melpomène pour le transporter dans le domaine de Calliope ». Voltaire este, pentru el, « cet Alexandre littéraire » *(ibid.)*; în ortodoxia lui clasică, someză pe romantici să arate care sânt regulile artei lor (*idem*, pag. XIV): un romantic, care-i făcuse onoarea să scrie despre dânsul că nu 'nţelege nimic în chestiuni de poezie, a cerut, ca şi La Motte, ca tragedia să fie scrisă în proză ; de data aceasta prostia n'a mai fost ironizată de nimeni; dimpotrivă: « La brochure de M. de Stendhal eut ses prôneurs et ses partisans » (*idem*, pag. XI—XII). Admiraţiile romanticilor merg către scriitori de felul lui Byron, « colosse informe et bizarre », unul dintre cei care, « à force de vices et de crimes, ont atteint le sublime de la dépravation » (*idem*, pag. XVII—XIX), sau către Schiller, care nu-i mai puţin demn de atenţie:

« De sa plume de fer le vitriol ruisselle.
S'il n'agit sur les cœurs, il agit sur les nerfs.
C'est un vrai cauchemar qu'on a les yeux ouverts.
Il suffoque; et malheur aux petites maîtresses
Qui voudraient sans ether assister à pièces ».

(*Aux muses, sur les romantiques*, 1824; în *Epîtres et satires par... Cinquième édition*, Paris, 1860, pag. 200). Este greu de spus ce anume este romantismul: Stendhal, Morgan, Schlegel, misionarii lui, sânt făcuţi să dea « un saint frémissement » Englezilor, Elveţienilor şi Germanilor. Sânt, acolo înlăuntru, mistere: « Quand on connaît le slave on comprend leur système »; dar în linii mari s'ar putea spune că romantismul:

« C'est une vérité qui n'est point la nature;
Un art qui n'est point l'art, de grands mots sans enflure;
C'est la mélancolie et la mysticité;

www.dacoromanica.ro

C'est l'affectation de la naïveté,
. . . . . .
C'est un je ne sais quoi dont on est transporté,
Et moins on le comprend, plus on est enchanté »

(*Aux muses*, *ed. cit.*, pag. 194). Viennet merge cu înțelegerea până acolo, încât bănue chiar că la baza discuției ce împărțise pe scriitori în clasici și romantici trebue să fie o chestiune de bani, ceea ce cadra de minune cu mentalitatea secolului său, pozitiv și calculator (*Le siége de Damas*, pag. VII). — Ii este dat însă și lui Viennet să facă, târziu, constatarea că opera lui aducea ceva demodat în cuprinsul mișcării literare romantice (*Fables par M. Viennet, l'un des quarantes de l'Académie Française*, Paris, Paulin, 1843, pag. 12).

Asupra lui Viennet v. d'Haussonville, *Discours de réception à l'Académie Française*, în *Souvenirs et Mélanges*, Paris, 1878, pag. 349—386, care-l urmărește mai mult biografic, foarte puțin bibliografic, și de loc ca poziție ideologică. Date cu totul sumare, și de ordin bibliografic, ne dă P. Jourda, *Les romantiques jugés par un classique. Un classique attardé : Viennet*, în *Revue des Deux Mondes*, 1 Juillet 1929, pag. 123—126. Foarte prețioase sînt însă extrasele din memoriile lui Viennet, publicate tot acolo, pag. 126—153. Cu titlul de simplă indicație bibliografică notez articolul *Un ennemi du romantisme* datorit de asemenea lui P. Jourda și publicat în *Bulletin de la Société Archéologique de Narbonne*, t. XVIII, 1934: nefiindu-mi accesibil în clipa de față, nu pot preciza în ce raport se găsește față de precedentul. — După ce stârnise batjocora grea sau ironia fină a unora dintre romantici, Viennet a căzut într'o binemeritată uitare în literatura franceză. Și dacă astăzi se mai știe ceva despre el, faptul se datorește mai puțin operei sale și mai mult caricaturilor lui Daumier.

Acesta este scriitorul către care se îndreptează Heliade: epavă clasică în lumea romanticilor, prezența lui printre izvoarele scriitorului român este de natură să sublinieze energic nota compozită din crezul literar al acestuia. Nimic nu ne autorizează să afirmăm că Heliade a cunoscut acea parte din opera lui Viennet la care ne-am raportat în rândurile precedente; nu îndrăsnim să credem nici că el a cunoscut ediția din 1843 a fabulelor. Cunoștințele lui despre poetul francez s'au redus probabil la discursurile, comunicările și fabulele citite în ședințele Academiei Franceze și publicate în foile timpului.

Fabula lui Viennet este politică, mărturisește el însuși (*Fables...*, pag. 20): « Il y a de la politique dans mes apologues; c'est peut-être facheux; mais si le but du fabuliste doit être d'améliorer les mœurs de son temps, il était bien difficile de ne pas heurter en passant les petits travers que nous ont laissés les dix révolutions qui ont remué cette pauvre France ». De altfel, fabula a luat naștere tocmai cu acest scop: să spună, ocolit, adevărul celor mari (*idem.*, pag. 19).

www.dacoromanica.ro

Reproducem aici *Les horloges de Charles-Quint*, după *Fables...*, pag. 48—50 (livre I, fable VIII):

« Lassé du trône et de la cour,
Jeté par ses ennuis au fond d'un monastère,
Dans ce calme et pieux séjour,
Charles-Quint s'ennuyait de n'avoir rien à faire.
Il prit pour passe-temps la lime et le ciseau.
C'était moins lourds qu'un sceptre; et de ses mains savantes
Il façonna quatre horloges sonnantes,
Qu'il rangea devant lui sur le même trumeau.
Mais leurs aiguilles discordantes
Ne furent pour ses yeux qu'un supplice nouveau.
En vain à les régler s'exerçait son génie;
Il les accordait le matin,
Le soir, chacune allait suivant sa fantaisie.
Il y perdit son temps et son latin.

Il en prit de l'humeur, et sa main un peu rude
En éclats à ses pieds fit choir l'un des cadrans.
Pardonnez-lui ce péché d'habitude:
Il avait régné quarante ans.
Celui-ci fut très court. Il rit de sa folie.
« Moi, qui n'ai pu », dit-il, « accorder de ma vie
« Catholiques et protestants,
« Mes ministres, mes lieutenants,
« Mon Espagne et ma Germanie,
« Entre les œuvres de mes mains,
« Insensé, je voudrais établir l'harmonie,
« Quand Dieu, dont la puissance est, dit-on, infinie,
« N'a pu mettre d'accord quatre cerveaux humains! ».
Charles-Quint à ces mots, reprenant son bréviaire,
Se rassit et fit sa prière.

L'art a, depuis ce temps, grandement cheminé.
Les Bréguets ont discipliné
Leurs créatures mécaniques;
Mais des horloges politiques
Le Bréguet encor n'est pas né ».

Nota lui Heliade, la v. 46: « Bréguet, vestitul mehanic şi desăvârşitor al ceasornicelor ».

www.dacoromanica.ro

FOILE ŞI CĂRBUNELE

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1840, nr. 53, precedată de notiţa reprodusă în comentariul fabulei precedente. In acelaşi număr se publică şi fabula *Coada momiţelor* şi amândouă aveau acelaşi rost: reproducând, în *Curierul Românesc*, 1840, nr. 51, din *Dacia literară*, fabulele lui Donici: *Gâştele, Vulpea şi bursucul, Bărbatul cu trei femei*, el constată că genul ajunsese la modă şi ţine să dea replica celor publicate la Iaşi. Al doilea motiv este însă de ordin politic: Heliade ţine să dea o lecţie de cuminţenie contimporanilor săi. Anul 1839 este un an de frământări politice, de agitaţiuni oarbe, care aveau să ducă la complotul din toamna anului 1840. Heliade, partizan devotat al lui Alexandru Ghica (v. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 136—138), apără prin fabulă punctul de vedere al acestuia. Cărbunele ar fi fost Ion Câmpineanu şi tovarăşii săi, foile erau Ruşii, pe care Heliade îi credea drept autorii adevăraţi ai agitaţiunilor din ţară. Intr'o situaţie tot atât de turbure, în preajma căderii dela domnie a lui Alexandru Ghica, Heliade publică din nou fabula în *Curierul Românesc*, 1842, nr. 14. Ea a fost reprodusă în *Poesii inedite*, pag. 177—179 şi în *Satirele şi fabulele lui...*, pag. 262—264.— Graţie preocupării sale de a instrui prin fabulă, aşa de puternic accentuată la Heliade către 1840, literatura română înregistrează reeditarea, în 1838, a fabulelor lui Dimitrie Ţichindeal.

Foile şi cărbunele este tradusă din Viennet, *Le soufflet et le charbon (Fables...*, I, XVII, pag. 79—81): fidelă ca idee, traducerea este cu toate acestea diluată.

In *Curierul Românesc*, 1840, nr. 53 şi 1842, nr. 14, de unde o reproducem în ediţia de faţă, fabula este lipsită de ultimele două versuri. Le reproducem aci, în notă, după *Poesii inedite*, pag. 179:

După sceleraţi
Nu vă mai luaţi.

Faţă de forma primă (1840—1842), aceea din *Poesii inedite* înfăţişează mari deosebiri, pe care le notăm mai jos:

v. 2 — *rău amestecate.*
v. 3 *Surcele şi aschii, a securei pradă.*
v. 4 *Ţăndări şi găteje.*
v. 5 *Multe ciopliture.*
v. 6 — *sfărămături.*
v. 9 — *d'întâmplare.*
v. 12 *Sau.*
v. 13 *Sau.*
v. 14 — *după.*
v. 19 — *spre repaos.*
v. 21 lipseşte în întregime.

www.dacoromanica.ro

v. 22 — *sărmane cărbune.*
v. 24 — *n'a să mai fii.*
v. 28 — *ce mai renume.*
v. 31 — *ţeapăn. — Ce mai bărbăţie !*
v. 33 — *tare-ar bucina.*
v. 34 *Foile ca Naiba astfel îi vorbia.*
v. 44 — *volvură.*
v. 45 — *e'n pericol.*
v. 47 *Soarta 'ntreag'a Troiei în spaimă aşteaptă.*
v. 49 — *al nostru cărbune a cătat.*
v. 53 *De tot împărţit.*
v. 56 — *vre-o 'nghiesuire.*
v. 60 *D'al lor.*
v. 61 *A fost şi tulit-o.*
v. 64 *Devenind cenuşă.*
v. 65 *Iată-vă exemplu.*
v. 66 — *certele civili.*
v. 68 — *organe ducili.*
v. 69 — *la suflări serviţi.*

COADA MOMIŢELOR

S'a puţlicat în aceleaşi împrejurări ca şi *Foile şi cărbunele*, în *Curierul Românesc*, 1840, nr. 53; s'a reprodus în *Curierul Românesc*, 1842, nr. 14 (supliment), în *Poesii inedite*, pag. 164—166, *Satirele şi fabulele lui...*, pag. 265—267.

Este tradusă din Viennet, *La queue des singes (Fables*, II, XVII, pag. 152—155).

Puţine sânt observaţiile care s'ar putea face în legătură cu traducerea: lui *Simiopol* (v. 1) îi corespunde, în original, *Simiopolis; trei partituri briga* (v. 7) *(briguer*, fr., a face intrigi cu scopul de a obţine ceva; a umbla după ceva), în fr. « *Trois partis le briguaient* »; v. 42 (în *Poesii inedite*, v. 45–46), accentuiază ideea din Viennet: *Un singe n'était plus qu'un chétif embryon, Un monstre, une erreur de nature.*—Speciile de maimuţă sânt denumite la fel în Viennet; micile diferenţe ale textului român faţă de cel francez provin sau dintr'o lectură greşită, sau sânt greşeli de tipar; sau, cum este cazul cu *talapii*, însemnează o adaptare a terminului. Viennet are în fabula lui: *les pongos* (la Heliade: *pagonii*), *ler loris, les magots, les gibbons, les jockos, les guénons, les sapajous, les talapoins, les malbrouks, les makis, les papions, les maimons, les babouins, les mandrills.*

Diluând naraţiunea, Heliade concentrează morala fabulei, care, în Viennet, se prezintă în felul următor:

Tels sont, du pôle arctique aux champs des Patagons,
Les partis et les coteries.

www.dacoromanica.ro

S'agit-il d'un fauteuil dans nos Académies,
De ministres ou de bouffons,
Chacun pousse les siens, siffle ses adversaires,
Promet beaucoup et tient fort peu.
Le train du monde n'est qu'un jeu
De charlatans et de compères.
Ce qu'on appelle queue à Simiopolis,
Ils le momment-ici programmes ou systèmes;
Mais leurs grimaces sont les mêmes,
Et les plus amusants ne sont point à Paris.

Intrucât diferențele între forma din *Curier*, reprodusă în textul ediției, și cea din *Poesii inedite* sânt foarte mari, reproducem în anexe forma a doua.

MĂCIAȘUL ȘI FLORILE

S'a publicat mai întâiu pe foi volante, în 1844, în viul luptei contra concesiunii Trandofilof. Se știe că Trandafilof obținuse dela Domnitorul George Bibescu concesiunea unor exploatări miniere și că voia să aducă, pentru aceasta, colonișți ruși în anumite puncte ale țării (asupra acestei chestiuni, v. D. A. Sturdza, *Cestiunea Trandafilof. Episod din istoria modernă a României, 1843—1844*, în *Revista Nouă*, I, (1888), nr. 7, pag. 241—259; printre documentele afacerii, Sturdza reproduce, pag. 249—251, și poezia lui Heliade). In *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851, pag. XV, Heliade face mărturisirea că fabula s'a răspândit la București, într'o singură zi, în mai mult de 30.000 de exemplare. Cifra, fără îndoială exagerată, a fost luată de bună de unii scriitori străini ce s'au ocupat cu evenimentele dela 1848 din Muntenia. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 179, socotește la 3.000 numărul exemplarelor. — Heliade o reproduce în *Poesii inedite*, pag. 57—63: laolaltă cu *Cântecul ursului* alcătuește capitolul întitulat « Poesii inedite » al acestei colecții. Urmată de această satiră și precedată de *Păcală și Tândală sau cavalerul și scutierul*, este probabil că Heliade o considera, în 1860, nu fabulă, ci satiră. Este reprodusă de I. I. Heliade Rădulescu în *Satirele și fabulele lui...*, pag. 270—275, care, la pag. 269, afirmă că fabula s'a răspândit, în prima ediție, în « câteva sute de manuscrise ».

Este una dintre cele mai răspândite scrieri ale lui Heliade: ca armă de luptă politică și națională, ca exemplu de realizare în domeniul fabulei (și uneori al satirei) și, în cele din urmă, ca document istoric, ea a fost servită succesiv generațiilor române. In linii cu totul mari, răspândirea ei o indică G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 178—179. Ca prețuire din partea contimporanilor, este deajuns să spunem că ea s'a impus și celor mai rău-voitori dușmani ai lui Heliade, cum este Ion Ghica (*Scrisori către Vasile Alecsandri*, București, 1905, pag. 597): « Această

www.dacoromanica.ro

victorie a parlamentului din Bucureşti din anul 1843 a fost urmată de satira plină de spirit a poetului Eliad, întitulată *Măceşul*».

In *Ideologia...*, pag. 109—110 am arătat că punctul de plecare al lui Heliade este *Les rosiers et les églantiers* a lui Viennet *(Fables*, IV, VIII, pag. 298—301) şi am indicat în acelaşi timp şi diferenţele dintre cele două fabule. Faptul că Heliade s'a oprit la această temă trebue pus în legătură şi cu numele concesionarului rus; dar situaţia fundamentală, revolta florilor împotriva trandafirului sălbatec, o împrumută scriitorul român din fabulistul francez. Spre a arăta în ce măsură fabula lui Viennet, inspirată de lupta dintre clasici şi romantici, putea alimenta fabula politică a lui Heliade, reproducem mai jos *Les rosiers et les églantiers*. Comparaţia este de natură să sublinieze în acelaşi timp libertatea desăvârşită pe care scriitorul român şi-o ia faţă de original, atunci când este vorba de politica militantă. Ea ne va da şi înţelesul fabulei *Areopagiul bestielor*, care pulverizează până la necunoaştere elementele operei dela care porneşte (La Fontaine, *Le loup plaidant contre le renard par devant le singe*, pe care o citez în *Fables*, Tours, 1888; II, 2).

Des rosiers taillés en buissons,
Fiers de leur vieille forme et de leur vieille race,
Depuis cent ans et plus, de drageons en drageons,
Fleurissaient à la même place.
Purs des insultes du greffoir
Aucun d'eux n'eût osé prévoir
Que jamais aux rameaux d'une tige étrangère
Leur souche aurait transmis sa sève nourricière.
Mais le temps en avant poussait tous les métiers,
Et le progrès, ce dieu par qui l'on déraisonne,
Gagnant les serviteurs de Flore et de Pomone,
Il advint un beau jour qu'auprès de mes rosiers,
Dans ce jardin, où d'âge en âge,
Ils avaient régné sans partage,
On transplanta des églantiers.
Grande fut leur surprise et surtout leur colère:
« Des sauvageons dans un parterre! ».
Se dirent-ils entre eux; « les rangs sont confondus.
« Qu'ils restent dans les bois; sied-il à notre terre
« De produire des gratte-culs? ».
Le printemps répondit à cet amer langage.
Des arbustes qu'aux bois renvoyaient leurs dédains,
La greffe avait changé la nature sauvage.
Ils avaient des rosiers revêtu le feuillage,
Et des plus belles fleurs ils paraient nos jardins.

www.dacoromanica.ro

Il fallut bien alors y souffrir leur présence.
Le premier engoûment alla même plus loin,
On eut pour les nouveaux plus d'estime et de soin.
C'est ainsi qu'on en use en France;
Et fiers de cette préférence,
Plus d'un églantier parvenu
Déjà des vieux rosiers affectant l'importance,
Leur rendait le mépris qu'ils en avaient reçu.
Ils avaient tort; les autres l'avaient eu:
Pour un travers commun ayons de l'indulgence.
Voyons; avec l'orgueil ne pourrait-on traiter?
Les vieux rosiers encor donnent de belles roses;
Dans nos jardins ils ont droit de rester.
Les fleurs plus récemment écloses
Maîtresses du terrain ne peuvent le quitter.
Vieilles souches, tiges nouvelles,
Eglantiers et rosiers, soyez bien avertis
Que l'éclat de vos fleurs fait seul tout votre prix.
Le public aujourd'hui n'entend plus nos querelles,
Fleurissez à l'envie du mieux que vous pourrez;
Et ceux qui produiront les roses les plus belles
Seront les mieux reçus et le plus honorés.

Din toate datele bibliografice în legătură cu ea, ne mărginim să amintim că fabula lui Heliade a fost, la rândul ei, adaptată împrejurărilor politice de mai târziu de A Soreanu, în *Blestemul a două gemine surori asupra măceşului şi celelalte plante uricioase. Alegorie*, în *Secului*, I (1857), nr. 70.

Reproducem mai jos notele pe care Heliade le adaogă în josul paginilor, la versurile respective:

v. 57 Luaţi aminte că acea viţă stă astăzi la hotare.

v. 156 Alusie la revoluţia Franţei ce se prepara şi pe care autorul cu doi ani înainte a prezis-o (v. *Psalmul* publicat în *Curierul de ambe sexe*, 1846).

CÂNTAREA DIMINEŢII

Prima redacţiune, din 1822, în *Meditaţii poetice...*, pag. 95—98; a doua, din 1861, în *Ruge şi Morala evangelica pentru clasa I primaria*, Bucureşti, 1861, pag. 32—34, de unde se reproduce în *Curs de poesie*, I, pag. 203—209. In *Ruge*, Heliade notează: « La inaugurarea primei şcoale lancasteriane ».

Apreciată în mod favorabil de G. Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 60—61, ea este socotită de N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*,

www.dacoromanica.ro

I, Bucureşti, 1907, pag. 234, drept cea mai frumoasă poezie a lui Heliade. — Reproducând o strofă dintr 'însa ca epigraf la articolul *Unire şi unitate*, (*Issachar..*, pag. 233), Heliade mărturiseşte: « Toţi câţi trăesc ştiu că a Dimineţei Cântare, Cântarea Dimineţei sau deşteptării Românilor în revoluţia lui Tudor este scrisă pentru prunci din anul 1822, când s'a şi introdus metodul lancasterian. Patru generaţiuni de prunci au cântat neîncetat şi cântă această cântare, şi au cerut şi cer dela Dumnezeu câte s'au înfiinţat deja. Câte zic astăzi nu sunt dictate de pasiuni, nici imitaţiuni dela străini, ci din capul locului, dela debutul meu, au fost o programă » (v. şi *Issachar..*, pag. 108; *Biblice..*, pag. 65—66).

Cântarea dimineţii este, în prima ei redacţiune, una dintre cele mai răspândite poezii din literatura română; puţin cunoscută, varianta din 1861 este socotită de O. Densusianu, *Literatura română modernă*, II, Bucureşti, 1921, pag. 170, drept una dintre excentricităţile la care a ajuns Heliade în pasiunea lui pentru neologisme.

Pentrucă varianta din 1822 a fost reprodusă în *Curs de poesie* cu unele modificări, notăm pentru comparaţie: cu A varianta din *Meditaţii*, pe care o reproducem în ediţia de faţă; cu B varianta 1822 aşa cum se prezintă în *Curs de poesie*; cu C varianta 1861 din *Ruge* şi cu D varianta 1861 din *Curs de poesie*:

v. 1 B C D — *dimineţei.*
v. 2 C D — *buze inocente.*
v. 4 C D *Omnipotente Pater.*
v. 6 C D — *Domnul a toate.*
v. 7 C D *Şi a tot bunul Pater.*
v. 8 B C D — *sântă.*
v. 12 C D *Tu ai plantat.*
v. 14 C D — *conştiinţă justă.*
v. 15 B C D — *ce-avem.*
v. 16 C D *P'aşti germeni de virtute.*
v. 19 C — *să dea fructul;* D — *să fecunde.*
v. 22 C D *Tu ai mărit popoare.*
v. 23 C D *Le-ai pus tu legi prea sânte.*
v. 24 C *Şi le-ai format în staturi;* D *Şi le-au format în staturi.*
v. 25 B — *pe noi;* C D *Măreşte şi pe noi.*
v. 27 C D *Poporul ce le calcă.*
v. 29 C D *Ruină se preface.*
v. 30 C D *Devine.*
v. 31 C D *Din gloria străbună.*
v. 34 B — *în toate.*
v. 37 B C D — *suntem.*
v. 39 C *O naţie mărită;* D *O naţie mărtiră.*
v. 46 B — *minte.*
v. 48 C D — *ne eşti Pater.*
v. 50 C *Harmonia cântând;* D *Harmonia 'mplinind.*

www.dacoromanica.ro

ELEGIE I

TRECUTUL

S'a publicat în *Meditaţii poetice...*, pag. 81—88 şi face parte din bucăţile socotite de Heliade drept originale. — Originală este, dar numai în sensul că nu poate fi raportată vers cu vers la una sau mai multe meditaţii lamartiniene. Ca atmosferă însă ea se resimte puternic de influenţa acelei poezii. Faptul a fost remarcat de mult şi repetat cu fidelitate din tratat în tratat de istoriografia literară română.

O caracterizare a acestei meditaţii, precum şi a elegiei *Dragele mele umbre*, o desprind din Pompiliu Eliade, *La Roumanie au XIX-e siècle. II. Les trois présidents plénipotentiaires (1828—1834)*, Paris, Hachette, 1914, pag. 333: « Le poète tâche, tout au moins, de créer autour de nous cette belle atmosphère poétique des « Méditations ». En général, ses essais originaux sont beaucoup trop longs, assez gauches au point de vue de la composition, parfois même obscurs, l'auteur ne gardant de ses qualités de traducteur que l'ampleur et la correction de la langue et du vers. On voit qu'il a fait des progrès dans la forme, mais que, une fois loin de son modèle, il n'est pas assez maître de sa pensée ». Şi spre a arăta în ce măsură însuşirile poetice ale lui Heliade scad atunci când este departe de model, autorul continuă (pag. 333—334): « Voici tout ce qu'il peut nous donner, comme poète original, en cette année 1830:

« Voilà ma sœur, ce que nous désirons, nous autres mortels et le sort hostile qui nous attend... Il ne nous reste qu'à aimer... Que le temps passe, donc, si l'amour nous reste... ». « Mais, tout passe, rien n'attend, tout prend son vol: la feuille fugitive s'en va au vent, la vague plaintive à la mer, l'homme, à la mort ». « Le temps presse, car il est voyageur. Sur ses ailes nous sommes menés d'abord vers l'automne de la vie, puis, remplis de soucis, vers la vieillesse tremblante ».

Fără să căutăm a stabili alte puncte de corespondenţă cu poezia lui Lamartine (însuşi titlul ne duce cu mintea către meditaţia *Le passé* din *Nouvelles Méditations*), ne mărginim să observăm că versurile traduse de Heliade nu numai că nu depărtează pe poetul român de modelul său francez, dar îl traduc — şi-l traduc cu fidelitate:

Jouissons de l'heure rapide:
Le temps fuit, mais son flot limpide
Du ciel réfléchit les couleurs.

Tout naît, tout passe, tout arrive
Au terme ignoré de son sort:
A l'Océan l'onde plaintive,
Aux vents la feuille fugitive,
L'aurore au soir, l'homme à la mort.

www.dacoromanica.ro

Versurile reproduse din Lamartine fac parte din *Les préludes (Nouvelles Méditations)*, din care Heliade a şi tradus un fragment sub titlul *Războiul*. Spre a înţelege fidelitatea faţă de textul lamartinian, trebuesc comparate cu el versurile originale ale lui Heliade (v. 115–120), nu traducerea liberă dată de Pompiliu Eliade.

In textul prezentat de noi am emendat versurile 41—42, care, în *Meditaţii*, erau:

Ş'apoi cu binele se atrecoară,
Se roagă; apră, dar tu-l goneşti.

ELEGIA II

DRAGELE MELE UMBRE

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1830, nr. 41 şi în *Meditaţii poetice*, pag. 89—93, în acelaşi ciclu de poezii originale. Elegia a fost provocată de moartea părinţilor şi a fiului (la v. 70, Heliade notează în josul paginei, vizând cuvântul *Virgil:* « numele fiului »).

De reţinut, în legătură cu aceste elegii, justa observaţie făcută de N. Iorga, *Ist. lit. rom., I*, pag. 119: prin ele, « Eliad apare ca întemeietorul romantismului românesc, împrumutat dela cel frances ».

LA MOARTEA LUI CÂRLOVA

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1831, nr. 69 din 11 Octomvrie, sub titlul *Elegie la V. Cârlova;* s'a reprodus în *Culegerea* din 1836, pag. 105—107 (ed. I; ed. II, pag. 57—59). In această colecţie, în finele poeziei, Heliade notează: « Imitaţie din de Lamartine, *Poetul murind* ». Faptul, constată cu bună dreptate G. Oprescu, *Eliade Rădulescu şi Franţa, Dacoromania*, III, pag. 32, « nu este adevărat decât cu mare aproximaţie, căci în afară de câteva epitete, de câteva comparaţii şi de un vers tradus ad-litteram:

Celui [le luth] des séraphins va frémir sous mes doigts,

toată bucata e a lui Eliade ». Este drept, apropierile de amănunt faţă de poezia lui Lamartine ar putea fi sporite. Eu mă mărginesc la un singur exemplu: versul lui Heliade *Poetul aci este strein şi călător* (într'un vers precedent îi spusese chiar *pasăre trecătoare*), corespunde versului francez *Le poète est semblable à l'oiseau de passage*, vers care a provocat o floră poetică extrem de bogată în literatura română. Cu toate acestea însă, poezia lui Heliade poate fi socotită numai în linii cu totul mari drept o imitaţie a lui Lamartine. Ea se valorifică astfel în cuprinsul literaturii române şi printr'o relativă independenţă; dar marea ei calitate este că pune, conştient şi cu putere, pentru prima dată în această literatură, întrebarea despre soarta poetului în lume şi leagă această temă poetică de numele lui Cârlova.

www.dacoromanica.ro

Când, la celălalt capăt al carierei sale poetice, tema aceasta va ispiti din nou pe Heliade, poetul la care avea să se gândească nu mai era Cârlova, ci Schiller.

Heliade vorbește prima dată de Cârlova în *Curierul Românesc*, 1830, nr. 4, după ce, în numărul precedent, publicase *Ruinurile Târgoviștei*. Iată notița lui Heliade: « Ruinurile Târgoviștii, compuse de D. Vasilachi Cârlova și date în No. 3, nefiind însoțite și de numele autorului, se arată aci că vârsta acestui tânăr plin de talent, este de 20 ani, și că geniul său cel poetic făgădueste mult pentru limba românească cea atât de frumoasă sub pana lui cea povățuită de o muză voitoare de bine a aceștii adevărate surori a Italianei, franțezei și Ispalionei (sic). Imaginația și simțimântul său va umple mai adesea coloanele Curierului Românesc ». Elegia din 1831 este precedată de o scurtă *Biografie*, pe care Heliade o reproduce ca notă în *Culegerea* din 1836, pag. 141, de unde o reproducem și noi: « Vasilache Cârlova, poet Rumân, ale căruia poezii în multe rânduri s'au văzut în Curierul Românesc, s'a născut în anul 1809 și ajungând în vârstă de 17 ani a început a-și desvolta talentul său poetic prin mici dar pline de foc poeme. In vârstă de 18 ani a făcut poema întitulată *Păstorul întristat;* la 19 ani *Ruinele Târgoviștii*, *Răsunetul unui fluer*, *Rugăciunea* și altele; la 21 *Marșul Rumânilor*, *Ero și Leandru* și a început traducția vestitei tragedii *Zaira*, din care a lucrat numai un act; la vârstă de 22 ani a intrat în rândurile oștirilor pământești unde cu mare pagubă a Patriei și a literaturei Românești a murit după o boală de 14 zile. Origina și creșterea acestui tânăr a fost mai mult din Târgoviște ».

Spre a 'nțelege poziția artistică pe care o ocupă această poezie în lirica vremii, să o compare cineva cu versurile de preamărire a lui Cârlova, întonate de muza senilă a lui Iancu Văcărescu, în *Cununa lui Cârlova (Curierul Românesc*, 1830, nr. 32 ; reprodusă în *Colecție de poezii*, București, 1848, pag. 111—113).

In ediția de față reproducem poezia după *Culegerea* din 1836. Diferențele față de forma din *Curier* sânt minime: în versul 45 în loc de « iară » avem « iarĭ », în versul 46 « afirea », pe care îl iau drept substantiv independent cu sensul de « ființă, existență », este scris « a firea ».

SERAFIMUL ȘI HERUVIMUL

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1833, nr. 8 și pe foaie volantă; s'a reprodus în *Culegerea* din 1836, pag. 55—61 (ed. I; ed. II, pag. 51—56) și, cu modificări, în *Curs întreg de poesie*, I, pag. 273—280, unde are subtitlul: *Consolația conștiinței și mustrarea cugetului*. Notând cu A forma din *Curier*, cu B pe cea din *Culegere* (pe care o reproducem în ediția de față) și cu C pe cea din *Curs de poesie* avem următoarele diferențe esențiale:

v. 1 C — *o angel !* —
v. 2 C *Ce cauți între oameni?*
v. 3—4 C *Anunți tu pacea lumii? aduci tu pacea mie? Ce flacără'.*
v. 6 C *Lumina lor candoarea.*
v. 8. C *Intr'însa-mi văz destinul.*

www.dacoromanica.ro

v. 9 C *Amor îţi e cătarea.*
v. 13 C *Pacea te însoţeşte.*
v. 15 C *Gloria 'n urmă-ţi sboară.*
v. 16 C *Sufletele uimeşte.*
v. 21 C — *se varsă plină.*
v. 26 C *Care duce.*
v. 27 C *La filia.*
v. 29 C *Vocea ei.*
v. 31 C *In svolul ei.*
v. 32 C *La tronul prea Tăriei.*
v. 34 C *Imaginea-ţi mi-e faţă, oriunde-o văz că sboară.*
v. 35 C — *se răpede.*
v. 36 C *De pe pământ.*
v. 41 C — *cu iarba onduleză.*
v. 42 C *Livedea mi-o arată, dumbrava-o.*
v. 44 C *E'ntreagă realitate.*
v. 45 C — *şi lacrăma mi-o.*
v. 46 C — *speranţa mi-o arată.*
v. 47 C *Cu vocea conştiinţei naintea mea ea merge.*
v. 48 C *Ridentă, blândă, dulce; severă niciodată.*
v. 50 C *Frumos îţi e svolul, angel d'Osana.*
v. 51 C — *de-mi este scumpă.*
v. 52 C — *sânt nesaţiu d'a te contâmpla.*
v. 53 C — *ca tot astfel.*
v. 56 C — *peste-al meu cuvânt.*
v. 57 C — *ora renturnării.*
v. 60 C — *o angel.*
v. 61–63 C *Bellător, implacabil, Cherub prea înfocate Severe execùtor urgiilor cereşti, Răpede angel!*
v. 69–72 C *In urmă-ţi repentirea, In giur severitate, Vocea ta mă străbate, Totul eşti resplătirea.*
v. 74 C *Cherubim.*
v. 75 C *Inmulţita-ţi lung-vedere.*
v. 76 C — *preveghează.*
v. 77 C — *Provedere.*
v. 78 C — *şi mă înclin.*
v. 80-81 C — *a ta cătare Şi în fundul*
v. 82–83 C *Fioroasă venerare, Un foc mistic şi divin.*
v. 84 C — *executorul.*
v. 85 C *Acelei.*
v. 86 C — *p'amintătorul.*
v. 87 C *Al repentirii.*

www.dacoromanica.ro

v. 88 A — *prea vechiu Tată*; C *Astfel al nostru vechiu căzut Tată.*
v. 89 C *Din lemnul.*
v. 91 C — *păcatul său neiertat.*
v. 92 C *Tu-mi închizi.*
v. 93 C *Toată-a mea culpă, şi 'mmărmuresc.*
v. 94 C *Iţi tace vocea.*
v. 96 C — *cerul e'n mânie.*
v. 99 C — *în spaimă te privesc.*
v. 100 C — *s'agită 'ntârâtată.*
v. 103 C *Pe fiecare stâncă te vede-amenințând.*
v. 105 C — *flacăr'rotitoare s'avântă pân'la nor.*
v. 106 C — *eterul schinteiază.*
v. 108 C — *înspăimântă ş'amenință.*
v. 109 C — *loc de spaimă, acolo te zăresc.*
v. 110-111 C — *ţi-e vocea, ca fulgerul'ţi faţa, Fulgerul*
v. 117 C — *Grândinea bate, păleşte.*
v. 119-120 C — *târpeşte Fametea.*
v. 123 C *Sentința.*
v. 124 C — *dreptatea şi tot mă.*
v. 125 C *Şi nu-mi ierta culpa.*
v. 127 C *Când cugete, fapte rele.*
v. 128 C *Când însă fatala oara mea.*
v. 129 C — *Cherubim.*
v. 130 A C — *ad'aminte c'ai fost, că eşti frate.* Identitatea de expresie arată că, în *Curs întreg de poesie*, Heliade reproduce poezia din *Curierul Românesc.*

Poezia a fost interpretată de Heliade în articolul *Seraţimul şi Heruvimul şi Visul*, publicat în *Gazeta Teatrului Naţional*, I (1836) nr. 4. Pentrucă articolul acesta va fi reprodus în volumul II al ediţiei de faţă şi spre a evita unele repetiţii, trimitem pe cititor la el.

ODĂ ASUPRA ANIVERSĂRII DE 2 SEPTEMVRIE 1829

S'a publicat mai întâiu pe foi volante, însoţită de traducerea, în proză, în limba franceză; apoi în *Culegerea* din 1836, pag. 111—115 (ed. II, pag. 63—67). La pag. 141 Heliade adaogă nota următoare, în legătură cu poezia: « Ziua de 2 Septemvrie 1829 a fost ziua încheerii păcii dela Adrianopol, prin care s'a încheiat acel tractat de vecinică ţinere de minte pentru atâtea drepturi întoarse Românilor ».

Este, alături de *Odă la campania rusească dela 1829* din *Meditaţii poetice*, poezia care a fost mai copios exploatată de adversarii politici ai scriitorului, pentru sentimentele rusofile exprimate. Heliade a fost nevoit să revină de mai multe ori asupra acestui moment din activitatea lui poetică. Reproduc aici explicarea pe

www.dacoromanica.ro

care el încearcă s'o dea în *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, pag. XII: la încheerea păcii dela Adrianopol, toţi Românii erau partizani ai Ruşilor. Lui Heliade i s'a cerut să cânte pacea: «son silence était considéré presque comme un crime. Poussé par tant d'observations, Héliade se vit forcé d'atteler des rimes au char de triomphe des Russes. Il publia une ode sur le 2 septembre 1829. Malgré tous ses efforts de métaphysique, on ne retrouve plus le même enthousiasme naïf et spontané qu'on avait déjà vu dans son ode à la campagne russe. Un pressentiment morne glace ses vers, et malgré la présence des baïonnettes russes, malgré la censure et les rigueurs du gouvernement moscovite, seul le poète, à cette époque d'exaltation et d'aveuglement général, finit son ode par un scepticisme prophétique qui, avant tout, accuse de trahison et condamne la muse inspiratrice de cette ode, dont voici la fin traduite littéralement:

Ciel! si la vérité était si cruelle,
Mon chant ne serait que blasphème, la proie de l'oubli.
Et ma muse... criminelle».

In acelaşi sens, v. şi notele la fabula *Corbul şi vulpea*, în ediţia de faţă, pag. 548—552.

Observăm că pe cât de îndreptăţită este afirmaţia lui Heliade în legătură cu rusofilismul contimporanilor săi, pe atât de puţin convingătoare sânt toate cele spuse despre presentimentul şi profetismul versurilor sale. De altfel afirmaţiile lui sânt desminţite direct şi imediat de faptul că oda nu se termina cu invocaţia către cer tradusă mai sus, ci cu una mai pământească: *O generos Monarşe!*

Spre a preciza însă cronologic sentimentele şi concepţiile, găsesc de cuviinţă să reproduc aici câteva rânduri dintr'un articol al lui Heliade, publicat în *Curierul Românesc*, 1830, nr. 28, în legătură cu Marşul lui Iancu Văcărescu, apărut în acel număr al ziarului: Văcărescu, «deodată cu ivirea uniformii româneşti, într'o clipă, fără cugetare, dintr'o inimă arzândă, dintr'un condei tremurând a produs următorul marş în care deodată se vede şi patriotismul său şi recunoştinţă către protectoarea noastră Rusie». Dacă la acestea adăogăm şi sonetul *Pacea* al lui Văcărescu, publicat în *Curierul Românesc*, 1829, nr. 17, înţelegem că aceşta era, în jurul anului 1830, tot atât de înflăcărat rusofil ca şi Heliade. In felul acesta răsare limpede toată patima pe care adversarii lui Heliade, prieteni şi admiratori ai lui Văcărescu, o puneau în atacurile lor: făceau răspunzător numai pe acela pentru sentimente pe care le împărtăşea şi idolul lor poetic.

Trecând însă peste lucrurile acestea, care au înveninat multă vreme pe unii scriitori români, notăm faptul că poezia lui Heliade aduce câteva versuri puternice şi un suflu amplu, datorit aceleiaşi influenţe lamartiniene.

VISUL

S'a publicat în *Culegerea* din 1836, ed. I, pag. 73—90. Sonetul I s'a reprodus, însoţit de traducerea în limba italiană făcută de Heliade, în *Curier de ambe sexe*,

www.dacoromanica.ro

III, pag. 87 (traducerea, pag. 87—88). Sânt câteva modificări ușoare, dintre care cea dintâiu trădează febra italienistă a autorului (v. 1, *altră*, în loc de *altă;* v. 2 *de alte* pentru *d'a altor;* v. 7 *peste*, în loc de *preste*; v. 11 *se 'ntoarnă* pentru *se 'ntoarce)*. Reproducerea și traducerea sânt făcute cu scopul de a arăta apropierea limbei române de cea italiană. Ele sânt însoțite de *Sonetul* lui Ippolito Pindemonte scris pe mormântul lui Petrarca și de anacreontica *Lamento amoroso* de Vittorelli, pe care Heliade le dă și în traducere românească, — traducere deosebit de greoaie atunci când este vorba de Pindemonte. In *Curier de ambe sexe* sânt precedate de studiul lui Heliade *Parallelismu între limba română și italiană*, ale cărui teorii erau chemate să le ilustreze.

Reproducem aici traducerea italienească, apărută sub titlul *Il sogno (inversione litterale)*:

Un altra aurora in alma mica luce;
Radio innoto di altri mondi alba;
Mi s'apron gli occhj, e ai miei occhj sorride
Il di dei nostri giorni, i secoli eterni.

I secoli, la mia vita al par delle notti scorrero.
Piegato sulla mia tomba, aperta già la vego,
E mi fa loco trapassar al di là dei confini,
Del'Eternità è la porta... ed eccomi dal sogno destato.

Tutto bianco il mio fronte, inclinasi ver la terra
Appogiate le mie braccia, il mio bacolo appesano;
Ma l'animo mio volgesi e guarda indietro.

O giorni! o qual nome a voi si deve?
Ma... già passate siete... o quel que passa non è più.
Era già ben d'avanti l'interrogar a voi.

In *Culegere*, pag. 91, Heliade adaogă următoarea *Insemnare*, menită să dea o explicare poeziei:

«Acest vis mi s'a întâmplat în copilăria mea, a-l auzi povestindu-l tatălui meu un prieten al său, care spunea că îl are în manuscript în limba arăpească. Tatăl meu deși de origină din Târgoviște, însă a fost crescut într'o casă a unui Hagiu din țara Turcească ce se neguțătorea cu Constantinopolu; prin urmare cei mai mulți cunoscuți ai lui era oameni din părțile orientale. Povestirea acestui vis încă de mic mi-a făcut o mare întipărire și totd'auna mi-a fost zugrăvită în a mea ținere de minte cu cele mai vii colore; în multe rânduri am vrut a tracta această poemă de vis închipuitor al vieții omului ce se deșteaptă la marginea Mormântului, și oricând mă apucam de dânsa numai de cât lăsam și pana din mână, căci doream să pociu să-i dau și acea arie orientală ce abia îmi aduc aminte că

www.dacoromanica.ro

avea povestirea prietenului tatălui meu. In sfârşit am luat hotărîrea a o săvârşi într'un chip potrivit cu religia noastră şi literatura Europii.

Cele din urmă stănţii dela XV până la XIX au multă asemănare cu scrisorile lui Falcland ce mi s'a întâmplat a citi în Pulver ».

Cu toată prolixitatea şi cu tot prozaismul unor momente, *Visul* aşează pe Heliade printre iniţiatorii poeziei filosofice româneşti şi constitue prima mărturie reliefată, în literatură cultă română, pe tema « viaţa este un vis ».

Pentru interpretarea ei, v. articolul *Serafimul şi Heruvimul şi Visul*, în vol. II al acestei ediţii, textul şi comentariul.

O NOAPTE PE RUINELE TÂRGOVIŞTII

S'a publicat în *Culegerea* din 1836, pag. 95—102 (ed. I) şi 69—75 (ed. II) şi s'a reprodus în *Curs întreg de poesie*, I, pag. 217—225. Diferenţele între cele două forme sânt atât de pronunţate, încât se impune să reproducem aici varianta din *Curs de poesie*.

Soarele peste dealuri mai luminează încă,
Razele-i rubinoase anunţă-al lui apus.
Şi seara, pânditoare sub fiecare stâncă,
Şi 'ntinde-a sale umbre cutezătoare 'n sus.

Şi 'nalţă al său creştet fruntariul 'nalt munte
Şi cată la al zilei misterios declin;
Iar ultimele raze resfrâng pe a lui frunte
A cerului splendoare prin lucidul senin.

Al serei vânt adie, şi frunza 'nfiorează,
Seninul varsă roua verdeaţa renviind ;
Ca o cunună dealuri câmpia'ncorunează,
Şi râul p'a lui cale şopteşte şerpuind.

P'a dealului sprânceană, pe fruntea lui râpoasă,
O veche cetăţue, focar religios,
Conservă suvenirea d'o noapte sângeroasă
Ce mişcă-a mele patim' în sânu-mi dureros.

In sufletul meu astfel se 'nalţă-a mea credinţă,
P'a patimelor râpă ca monument s'a pus,
Şi-mi ţine şovăinda, debila mea fiinţă,
L'al vieţe-mi viforoase adorn şi lin apus.

www.dacoromanica.ro

S'a dus şi ziua d'astăzi! şi noaptea 'naintează
In carul său de èben, şi lumea a coprins;
Cortegele de astre preced şi îi urmează,
Şi manta-i înstelată pe cer s'a şi destins.

Ai mei ochi în extase coprind nemărginitul,
Din astru pân' la altul, în orice stea citesc,
Ia arip' al meu suflet, străbate infinitul,
Se scaldă în lumina eterului ceresc.

D'acolo se retoarnă, în sânu-mi se aşează,
Tăcerea mă 'nconjură, misterul cel mai sânt,
Natura toată doarme, fiinţa mea veghiază
Ca geniu pe ruine, p'al avilor mormânt.

Un vânt rece se simte c'a morţii resuflare,
Prin muschiul de pe pietre şueră trecător.
Drept viaţă se revarsă o mută 'nfiorare,
Desertul se insuflă d'un spirit splorator.

E viu tot împrejuru-mi; frunza frunzei şopteşte,
Şi iarba 'ntreabă muschiul: « aici cine cine m'adus? ».
Zidul ca o fantasmă d'asupră-mi se lăţeşte,
La spate-mi ca gigante se 'nalţă turnu 'n sus.

Par vii şi stau ca moartea cu toate nemişcate
A năvăli ca moartea, stafii, umbre 'nconjur,
Trec şi retrec, se uită, asupră-mi aţintate,
De noaptea paseri cobe fâlfâie înprejur.
. . . . . .
. . . . . .

Eu n'am venit, o umbre, să tulbur pacea noastră:
Fiinţa-mi rătăcită aleargă între voi;
Şi eu repaos caut în locuinţa voastră:
Sunt însumi şi-eu o umbră împinsă de nevoi.

Sunt de al vostru sânge; al meu braţ nu s'armează
D'o armă ca acelea ce voi aţi repurtat;
Ci musa-mi aci 'n umbră trecutul cercetează,
Când vouă al meu suflet de tot l-am închinat.

www.dacoromanica.ro

Eu cânt în mezul nopţii eroica valoare,
P'al vostru mormânt sacru eu laure 'mpletesc,
Celebru mari victorii; cu bellica ardoare
Eu inimele june aprind şi 'nsufleţesc.

Câmpia îmi arată resbele glorioase,
Aci câte victorii pe dealuri s'au sărbat!
In treacăt râul zice de spume sângeroase
Ce undele-i purpùrei în Dunăre-au purtat.

Aci îmi stau de faţă eroii României
Din Câmpulung, din Argeş, din Ieşi, din Bucureşti,
Dela Traian la Negru, martiri a creştiniei,
Până la împilarea domniei româneşti [1].

S'aude: Radu Negru! peste Carpaţi răsună,
Se întemeie tronul. — Tătarul e învins;
Orice Român sub Niger şi jură şi s'adună
Să-şi apere moşia, strămbunul lor coprins.

Apare apoi Turcul. — Mircea eroii strânge,
Insuflă bărbăţia Romanilor soldaţi;
Lui Amurat trufie o 'nneacă 'ntr'al lui sânge
Şi totul este liber din Istru la Carpaţi.

Balcanul până'n poale-i văzu pe fiii Lunei
Infrânţi, bătuţi, şi 'n spaimă scăpare a căta;
Danubul este martur, de premiul cununei
Ce fiii României ştiură a lua.

D'aci văz în Moldova iar gloria romană
A re'nvia sub Ştefan, ş'ai renumirii ani
A se întoarce iară; valoarea moldovană
Sub el se îmbărbată a 'nvinge pe tirani.

P'a Neamţului cetate eu văz o eroină,
Moldoveană în toate, Spartană l'al său dor,
Certând orice codire la Moldovean străină,
Zicându-i: « Mori cu arma, ori vino 'nvingător ».

Ici iară Mihaiu Bravul deşteaptă bărbăţia,
Stindardele destinse libere fâlfâiesc,
Sub dânsele el chiamă întreagă România,
Şi trâmbiţa răsună, eroii se 'nmulţesc.

[1] Cu primul domn Fanariot.

www.dacoromanica.ro

Buzeştii ici comandă; Tătarilor e spaimă;
L'a lor picioare Chanul ţărâna muşcă jos,
Calomfirescul arde d'a lor bellica faimă
Şi braţul lui împumnă ferul şi mai vânos.

De bellicul răsunet altarul se despică,
Din sânu-i eroismul e foc consumator;
Farcaş într'însul arde, sânt crucea sa ardică,
Al ducilor e duce, păstor răzbunător.

Cu barba lungă, paşa spre fugă comandează;
Ferosul Manaf pierde orice curaj barbar;
Arabul beat de sânge e prins şi 'n lanţ turbează;
E plin câmpul bătăii de cruntul ianicear.

Danubul e mormântul hordiei musulmane,
Şi crucea triumfează, şi Christ e răzbunat;
Românul este spaimă trufiei otomane. —
Cel hotărît la cruce triumfă nencetat.

Peste Carpaţi la urmă vulturul român sboară;
D'aicia spre Moldova îşi ia măreţul sbor;
Două capete are, cu patru ochi măsoară;
E'n toată România şi domn şi protector.
. . . . . .
. . . . . .

O ziduri! residenţa veghiorilor strămune,
O turn! de unde ochiul d'atâtea ori văzu
Victoria să svoale peste-armele române,
In muta voastră şoptă câte-mi vorbiţi acù!

Acest muschiu pe ruine ce timpu-l grămădeşte,
Sălbaticele herbe ce în deserturi cresc
La ochii-mi plini de lacrăm' par' laure ce creşte,
Deşteaptă bărbăţia; din ochi sclavii vorbesc!

Eroi! când auz frunza că murmură, suspină,
Şi când astupat geme vântul prin boltitur',
Auz al vostru nume, ce ca o undă lină
Retrece, se strecoară prin aste crepătur'.
. . . . . .
. . . . . .

www.dacoromanica.ro

Dar ce voce 'ntrerumpe tăcerea-aceasta sfântă? —
E vocea cucuvaiei ce-şi plânge al său dor, —
Ce! asta e poetul? P'al vostru mormânt cântă
Ast filiu al pustiei?... O puiu de cobitor!

Ce-mi spui d'a noastră soartă? ce vaiul nu-ţi mai tace?
Ca ce fel de desastre? ca ce fel de nevoi?
Ce! nu-i acvilă corbul? Ce nu mă laşi în pace?
Plângi numai pentru tine, nu plânge pentru noi [1]).
. . . . . .
. . . . . .

Fatala presimţire resping eu bărbăteşte;
Dar vai! eu ca şi tine n'aduc niciun folos,
Căci vocea-mi se astupă; sau poate că cobeşte
Căci plânge drepturi stinse şi plânge dureros. —

Sâ!... Clopotul s'aude! E oara după urmă? —
Al repentirii angel cu-acest d'aramă glas
La rugă chiamă, chiamă pe rătăcita turmă,
Natura se deşteaptă; şi visele mă las'.

Roşaşte Răsăritul; muntele rubinează,
Răcoarea dă viaţă şi stelele albesc;
Râul adapă câmpul ce roua însmălţează,
Pe dealuri înverzite se 'ntind vapori, plutesc.

Cai, turme, vite multe la apă se coboară,
Bat clopote, se scutur, cu-al dimineţei svon;
La vâjâitul morei undele se 'nfăşoară,
Deschis e ochiul zilei acum pe orizon.

Poezia, pe care Heliade o socoteşte *(Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, pag. XIII) drept un moment capital în lupta sa naţională, se integrează temei ruinelor şi trebue urmărită pe planul acesta. Este drept că nu lipsesc nici uşoare reflexe ossianice (v. 53–57), nici, desprinse din istorie sau din legendă, unele anticipări ale baladei istorice (vezi în deosebi v. 81–84).

In literatura română, poezia ruinelor a luat naştere sub influenţa scriitorului francez Volney, a cărui operă *Le ruines ou Méditations sur les révolutions des*

[1]) Aluzie la Regulamentul zis organic, şi la veleităţile şi pretenţiunile ce începuse a manifesta Rusia prin articolul secret în contra căruia a protestat Adunarea generală la 1836.

www.dacoromanica.ro

empires, apărută la Geneva în 1791, a fost tradusă de timpuriu în românește (v. G. Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, I, pag. 156).— Primul studiu român închinat poeziei ruinelor este acela al lui V. Alexandrescu Urechiă, *Trajan și poeții sei*, în *Atheneulu Romanu*, II, 1861, pag. 181–184. Urechiă urmărește tema la unii poeți spanioli, care au cântat ruinele cetății Italica: *A las ruinas de Italica* de Francisco de Medrano și *Cancion a la ruinas de Italica*, pe care, în 1861, el era încă îndreptățit să o atribue lui Francisco de Rioja, dar al cărei autor adevărat s'a dovedit în urmă a fi Rodrigo Caro. El revine asupra aceleiași chestiuni în *Comentariile D-lui Urechiă asupra poetului Stamati*, publicate în *Atheneul Roman*, I, (1866), pag. 177—178, arătând de data aceasta că Rioja a imitat întru câtva pe Rodrigo Caro și că Stamati i-a 'ntrecut pe toți. — Cel care s'a ocupat mai în urmă cu poezia ruinelor în literatura română este I. M. Rașcu, în articolul închinat lui Cârlova în *Alte opere din literatura română*, București, 1938, pag. 37 sqq. Rașcu înțelege să lărgească sfera literară în care să se caute originile elegiei lui Cârlova și aduce contribuțiuni prețioase pentru istoricul acestei teme literare. Pentru literatura română însă, datele invocate de d-sa au valoarea unor elemente cu totul secundare: mărturii documentare impun, până târziu, pe Volney pe planul principal. — Intre articolul lui Urechiă și acela al lui Rașcu, vom nota pe N. I. Apostolescu, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, Champion, 1909; G. BogdanDuică, *Ist. lit. rom. mod.* și N. Cartojan, *Alăuta românească*, în *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1927. Bogdan-Duică aduce și o întemeiată discuție a părerilor exprimate, pe aceeași temă, de E. Lovinescu, în a sa *Viața și opera lui Grigore Alexandrescu*, București, Minerva, 1910.

Duică cercetează poezia lui Heliade în legătură cu *Ruinurile* lui Cârlova și cu *Mezul nopții* a lui Grigore Alexandrescu. Căutând să sublinieze puternica influență a lui Lamartine asupra acestei poezii, el ajunge la afirmația (pag. 158) că la Heliade «nici vorbă nu mai poate fi de Volney». Afirmația constitue de bună seamă o exagerare, dar o exagerare a cărei cale o trăsese cu tot entuziasmul N. I. Apostolescu, *op. cit.*, pag. 70—72 și 78—79: întradevăr, el înțelegea să derive poezia lui Heliade în același timp din *Ischia* a lui Lamartine, din *La prière du soir* de G. de Mancy și *Le soir* de P. Hédouin, care toate puteau explica nota de pastel din meditația poetului român, dar nu ruinele, nu meditația pe ruine. Și apoi raportarea la izvoare atât de numeroase pentru explicarea aceluiași fapt este de natură să pună în lumină slăbiciunea metodei, care aplică în studiul poeziei lirice aceleași criterii ca și în studiul ideologiei.

In studiul amintit al lui Bogdan-Duică, pag. 160, ni se dă, în notă, bibliografia parțială a temei în literatura română. Reproduc aici întreaga notă: «Poezia lui Eliade a fost prefăcută în proză și iscălită — Eliade! în A. Vasiliu, *Colecții literare sau ceasuri de odihnă*, Iași, 1853, pag. 198. După el, ruinele Târgoviștei le-a mai cântat G. Baronzi, în *Nopturne*, pag. 85; nepotul lui Cârlova, Const. Cârlova, în *Albina Pindului*, 1869, pag. 13. *Ruinele cetății lui Țepeș* le cânta D. Bolintineanu; un obscur Miculescu atacă ruinele Severinului. Aduc aminte și

www.dacoromanica.ro

de Hrisoverghi, despre ruinele Neamţului, temă ce trecu, la 1843, şi în *Foaea pentru minte*, pag. 385. Despre Suceava vorbi C. Stamati. Poezia ruinelor îmbrăţişase toate ruinele celebre».

Dar dela traducerea lui Ionică Tăutu şi până la Eminescu, care a dat expresia artistică maximă acestei teme (v. D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu*, pag. 194 sqq.), ruinele au ispitit un număr foarte mare de scriitori români. Însemnăm aici câteva momente din istoria acestei teme în literatura română. Ruinele fusese amintite în treacăt de Iancu Văcărescu, în *Primăvara amorului*, şi tratate de aproape în *Roma cum este* şi *Roma cum era*. Poezia lui Miculescu, la care se gândea Bogdan-Duică, este de bună seamă *O noapte pe ruinele Severinului*, care apare la Bucureşti, în 1857, în două ediţii. Inainte de a fi fost publicată, manuscrisul fusese văzut şi imitat fidel de N. T. Orăşanu, care publică imitaţia sa în calendarul lui Romanov din 1856, pag. 85. La Miculescu interesează mai puţin poezia şi mai mult prefaţa: «născut între ruine», — Traian, Sever, Basarab, etc.— el înţelege să le adore. In faţa lor, «într'un moment de sântă inspiraţiune, am compus aceste strofe în limba zeilor». Este drept că limba este mai mult a autorului şi prea puţin a zeilor şi că «sânta inspiraţiune» izvorăşte mai puţin din ruine şi mai mult din lecturi variate: din Cârlova şi Alexandrescu, poezia ruinelor; din Alexandrescu, poezia religioasă; din Mureşan, cea patriotică, iar titlul din Heliade. Ruinele Severinului ispitesc şi pe umilul G. Băileanu, institutor de felul lui şi braconier în grădina muzelor, care ne dă *La ruina podului lui Traian şi Danubiu* (în *Naţionalul*, I, 1858, nr. 31), iar după el pe M. I. Macedonschi II care, în colecţia *Buchetul primăverii*, Bucureşti, 1862, ne dă nu numai un *Sonet la ruinele Severu* (pag. 96—97), ci şi o meditaţie autentică, *Pe ruinele Severu* (pag. 93—96). Cu Macedonschi II poezia coboară la treapta cea mai de jos cu putinţă. Incepe în felul următor:

Pela miezul de o noapte,
P'în ruine rătăcind,
Ca nici într'o altă parte
M'am pomenit meditând.

Ca şi Volney, Macedonschi are viziunea unei fantasme, plânge şi el decăderea actuală a ţării; dar acolo unde poetul atinge originalitatea este în încheiere:

Este drept, ruina poate
Avea mult a-mi raconta;
Dar eu ca al vostru frate
Incepui a dormita.

— Recordul acesta trist îl va mai atinge în literatura română şi G. G. Meitani, al cărui talent va fi ispitit de ruinele Ierusalimului, în *Ierusalim* (*Cânturi intime*, Bucureşti, 1860, pag. 182—183). — La un diapazon artistic mai ridicat, George Creţeanu, provocat de starea de decădere a Veneţiei (*O noapte la Veneţia*, în *Melodii intime*, Bucureşti, 1854, pag. 190—191, 204—205), îşi aduce aminte de-

www.dacoromanica.ro

vechea Palmiră cu mândre ruine,
Şi Troia, Cartagul şi Tir şi Sidon
Şi Memfisul, Teba cu mari suvenire,
Cetatea umbrită de tristul Sion.

De Palmira îşi aminteşte şi C. D. Aricescu, în *Mezul nopţii (Câteva ore de colegiu*, Bucureşti, 1847, pag. 36), care aude «Al timpului marş iute, Palmire ce sfărma». Poezia se resimte de influenţa lui Alexandrescu, nu numai în titlu, ci în întregul ei. Ruinele apar la Aricescu, în aceeaşi colecţie, şi în *Visia*, pag. 72–76, precum şi în *Meditaţie* din *Arpa română*, Bucureşti, 1852, pag. 24—25. — Şi Grandea tratează tema, în *Ruinelor (Preludele*, Bucureşti, 1862, pag. 185 şi 374), amintind de aproape pe Cârlova:

Cu inima sdrobită şi plină de durere,
In sânu-vă de moarte întâmpin mângâere,
O dragelor ruine.

— Cu Petre Grădişteanu, *O noapte pe ruinele Târgoviştei*, Bucureşti, 1857, asistăm la dramatizarea temei. In opera lui avem de aface, în afară de unele personaje din lumea noastră, cu umbre, cu iele, cu Satan, cu îngerul păzitor al României şi cu umbra lui Mihaiu care, aici, simbolizează unirea. Alături de câteva scene faustiane debile (pag. 13—14), avem îndelungi meditaţii asupra ruinelor: «Să şedem nitel pe aceste întăriri ruinate ale curţii domneşti, de pe cari Românii bravi asvârleau moartea şi devastarea în rândurile inemicilor ce cutezau să se apropie... Auzi tu vocea răguşită a cucuvaiei cobitoare? Ea singură-şi face cuibul în aceste ziduri părăsite, unde locuia odată domnii glorioşi ai României, ea singură şade în aceste turnuri de unde ochiul a văzut de atâtea ori victoria încingând cu lauri fruntea eroilor noştri triumfători» (pag. 20—21). Şi Mihaiu Viteazul vorbeşte în acelaşi ton, dar în versuri al căror meşteşug îl aflase dela Cârlova (pag. 16):

Din ce mărire înaltă în ce abis profund
Vă văz acum căzute! —

In totul, o operă care avea tot ce trebue ca să provoace critica lui Titu Maiorescu (*Direcţia nouă în poezia şi proza română*, în *Critice*, Bucureşti, 1931, vol. I, pag. 179—180). — Deosebit de interesant se arată a fi maiorul Papazoglu, apărător înverşunat al ortodoxiei împotriva rătăcirilor ereticului Renan şi fericitul proprietar al săbiei lui Absalom. După ce ascultase *Vocea mormintelor elene din câmpul Drăgăşanilor către fraţii lor Eleni*, voce ce se exprima în proză în *Reforma*, VI, 1864, nr. 55, el se ridică la meditaţia versificată în *O noapte pe ruinile cetăţii Antonina (zisă Reşca din dis. Romanaţi), (Reforma*, VI, nr. 41) şi în *O noapte pe mormintele Romanilor, dela vechea cetate Atina, astăzi satul Recica, din distr. Romanaţi, plasa Oltului, (Reforma*, VI, Nr. 55; reprodusă generos şi în numărul 63). Prin înălţimea ideilor şi avântul poetic, maiorul Papazoglu se fixează cu toate drepturile în constelaţia Macedonschi II — Meitani.

www.dacoromanica.ro

O menţiune cu totul deosebită se cuvine să se acorde lui Baronzi. El îmbină tema ruinelor cu aceea a soartei poetului pe pământ şi ajunge să dea, în *O noapte pe mormântul lui Cârlova (Danubianele şi Zânele Carpaţilor*, Bucureşti, 1860, pag. 41—43), unele versuri din care se desprinde un suflu poetic mai puternic decât la cei menţionaţi până aici:

Oh! unde este bardul, poetu 'ntre poeţi!
Răspundeţi ziduri triste, palate ce căderi
Sub urmele ruinei . . . . . .
. . . . . .
Ţi-e lacrima ferbinte şi plânsul tău plăcut,
Căci plângi mândria ţării, măreţul ei trecut,
Precum eliotropul, când soarele s'a dus,
Rămâne plin de lacremi cu ochii la apus.

Iar în *Turris Vestae (Nopturnele*, Bucureşti, 1853, pag. 85—88) Baronzi izbuteşte să ne dea o lovitură de aripă, dar care, din nenorocire, nu se poate menţine până la capăt:

Lasă-mă singur noaptea 'n ruine
Să viu să cuget încă la tine,
Cetate sacră, morminte pline
D'eroi prea mândri de juni căzuţi!

Sub doru-i mator bardul se 'nfrânge...
Nu-ţi aduc lancea-mi plină de sânge,
Dar viu sub umbra-ţi ascuns a plânge
Mândria noastră din timpi trecuţi.

Eu n'am fost faţă când prin palate
Scutele-ţi d'aur stau spânzurate
Lâng'armatura bravei armate
Ce fraţi de arme cu domni era.

Când serbai ziua cea de resbele,
N'am fost odată la ale tele
Mândre ospeţe şi solemnele
Cupa-ţi de aur a deşerta.

Dar cu-ale nopţii silfide-amate,
Zâne cu gene catifelate,
Cu coama neagră dată pe spate,
Din somn eroii-ţi vin să-i deştept.

— La acestea voiu adăoga *Meditaţiuni în câmpul Călugărenilor*, apărută în *Albumul literar*, 1856, pag. 9—16 şi datorită lui G. Ilariu (pseudonimul lui C.

www.dacoromanica.ro

Bossueceanu; v. *Albumul literar*, pag. 4 și *România literară*, 1855, pag. 77) și *Cetățuia*, poezie de A. Lăzărescu, apărută de asemenea în *Albumul literar*, la pag. 6—10. « Cetățuia » este Râmnicul Vâlcea, despre care poetul ne spune, pag. 6, notă, că în « trecutul său istoric orașul Râmnicul-Vâlcii purta numele de *Romanica-villa* ».

Afirmând, în *art. cit.*, pag. 122, că influența lui Volney a fost « cu deosebire importantă » « asupra lui Cârlova », N. Cartojan a ținut să sublinieze faptul că primul poet român de valoare asupra căruia se exercită influența preromanticului francez este Cârlova. Pentrucă scriitorul român asupra căruia influența lui Volney a fost deosebit de importantă nu este Cârlova, ci Dimitrie Bolintineanu, a cărui operă se resimte nu numai de influența *Ruinelor* (a căror traducere românească o poseda în manuscris, după cum notează Cartojan, *op. cit.*, pag. 121), ci și de mai puțin cunoscuta operă *Voyage en Syrie et en Egypte, pendant les années 1783, 1784 et 1785*, Paris, 1787, lucrare care aducea, anunțându-le și în titlu, și două planșe reprezentând ruinele Templului Soarelui la Balbek și pe acelea ale Palmirei. Lucrarea aceasta o pune Bolintineanu la o largă contribuție în deosebi în descrierile sale de călătorii în Asia Mică și în Egipt, în care pasaje întregi, care ar avea aspectul unor descrieri de lucruri văzute de autor, sânt simple traduceri din scriitori pe care cele mai adeseori evită să-i citeze. In afară de Volney și de Champollion, acesta amintit, Bolintineanu se inspiră profund din lucrările de geografie ale lui Charles Texier, pe care și-l însușește cu erudiție, cu ortografie și cu prescurtări. Asupra tuturor lucrurilor acestora nu se poate insista aici; voiu reveni la ele, ca de altfel la întreaga literatură română dintre 1848—1867, într'o lucrare în care voiu căuta să stabilesc, între altele, originile realismului în literatura română.

Călătoriile în Asia Mică și în Egipt sânt pentru Bolintineanu un minunat prilej de a descrie ruine și de a se lăsa furat de meditații asupra soartei lumii în legătură cu ele. Iată-l bunăoară în fața Miletului, ale cărui ruine l-au impresionat (*Călătorii în Asia Mică*, București, Tipografia lucrătorilor asociați, pag. 19) și care-i smulge o mărturisire caracteristică: « Nicio călătorie nu poate să aibe o mai mare parte de descripțiuni poetice și de reflecțiuni filosofice ca aceea ce ar face cineva în Ionia. Am cântat și am filosofat atât de mult în *Ionienile*, încât orice aș mai zice aici de felul acesta ar fi o repetițiune. Filosoful, poetul, archeologul, artistul găsesc în aceste locuri o plăcere ce nu se poate esprima ».—Dar Bolintineanu n'a filosofat pe ruine numai în *Ioniene*, poeziile amintite de el, sau în *Ruinele cetății lui Țepeș*, poezia la care se gândea Bogdan-Duică (tema a ispitit de altfel și pe I. Catina, *Pe ruinele cetății lui Țepeș*, în *Poesii*, București, 1846, pag. 5—9). *La Piramide* și *La băile Cleopatrei* (pentru a cărei înțelegere v., din Bolintineanu, și *Cleopatra, regina Egiptului*, București, 1870), din *Reverii* (*Poesii*, București, 1865, vol. II, pag. 215 și 238), apărute mai întâiu în *Călătorii în Palestina și în Egipt*, Iași, 1856, se înscriu în aceeași ordine și aduc reflexe nu numai din Volney ci și din Lamartine. — *Ionienele* însemnează cântul I din poema sa,

www.dacoromanica.ro

remarcabilă din atâtea puncte de vedere, *Conrad*, apărută la Bucureşti, în 1867. Poema a fost publicată din nou, cu unele modificări, în *Albina Pindului*, I (1868), pag. 113—118, 137—140, 161—166, 213–215, 243–245; un fragment a apărut şi în *Perseverenţa*, II (1868), nr. 9. Despre *Conrad* a vorbit P. Grimm în *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, *Dacoromania*, III, pag. 307–308, raportând-o la *Childe Harold* a lui Byron, dar neexcluzând nici influenţa lui Volney şi Rousseau. In primele trei cânturi, poetul reface descrierile de călătorii în Orient: în afară de *Ioniene* avem *Sirienele* (cântul II) şi *Egiptul* (cântul III; cântul IV, cel din urmă, nu are un titlu special). Ruinele sânt prezente nu numai în primul cânt, ci dela un capăt până la celălalt al operei, atât în text cât şi în note. Iată un mic exemplu, ales din cântul al doilea, pag. 76—77 în ed. din 1867:

Primeşte salutare al lui Baal oraş,
Balbek antic ca lumea, ca soarele trufaş!
Tu nu mai eşti! un templu din cele mai măreţe
Ce ne-a lăsat trecutul d'o rară frumuseţe
E tot ce-aduce-aminte că-aci ai esistat...
. . . . . .
Cât sufletul lui Conrad căta a fi mişcat
Când ochii săi ruina Palmirii-a salutat?
Ruine memorabili, ce timpul respectează
In care-antichitatea mărirea sa păstrează.
Aici au fost palate şi teatre magnifici
. . . . . .
Voi ce domniţi pe popoli cu dreptul cel divin,
Priviţi aceste templuri ce secolii ruin ;
Priviţi mormântu-acesta în care-o naţiune
S'a cufundat cu viaţă, civilizaţiune;
Nimic nu respectase tiranul cel străin,
Sub spadă-i cade tronul şi dreptul cel divin...

Din versurile acestea, şi din atâtea şi-atâtea ale operei lui Bolintineanu, se ridică Volney cu *Les ruines*, cu *Voyage* şi cu planşele gravate în *Voyage*. Şi nu numai atât. Când Grimm nota fugar: Conrad este «plin de ideile lui Rousseau», prindea una dintre notele caracteristice poemei. Dar nu Rousseau însuşi, ci Rousseau existent în paginile lui Volney: *Les ruines* sânt în primul rând un tratat de filosofia istoriei zidit pe concepţia că statele pier, popoarele dispar pe măsură ce se depărtează de legea naturală. Acesta este un alt aspect al operei lui Volney, ale cărui reflexe în literatura română n'au fost încă relevate. Ele pătrund nu numai în opera unui Grigore Alexandrescu, care înţelege să vorbească de «legea naturei», singura în măsură să determine progresul adevărat, ci şi în multe altele. In scrierile lui Bolintineanu trebue remarcată pe laturea aceasta *Cartea poporului român. Cugetări filosofice şi politice în raport cu starea actuală a României*, Bucu-

www.dacoromanica.ro

reşti, 1869. Lipsite de coordonare şi adeseori într'o expresie abia schiţată, ideile expuse de Bolintineanu în această operă se reduc la un număr de izvoare, printre care Volney, Michelet, Lamennais.

Notez în cele din urmă faptul că şi în poeziile pe care Bolintineanu le publică la sfârşitul poemei *Conrad*, tema ruinelor este tratată în *Târgovişte* (pag. 132–133). O parte din oraşele cântate de el figurează, ca ruine, în *O cugetare* a lui Boliac (pe care o citez în *Colecţiunea de poesii vechi şi noi*, Bucureşti, 1857, pag. 37–39).

Data publicării lui *Conrad* coincide cu începuturile literare ale lui Eminescu, a cărui poezie avea să se resimtă la rândul ei de atmosfera aceasta, în care dăinuiau, puternice, reflexe preromantice (v. D. Caracostea, *op. cit.*, pag. 149—150). Este o constatare care ne obligă să punem un punct de întrebare la afirmarea pe care o face G. Nicolescu într'o lucrare deosebit de informată, *Ideologia literară poporanistă*, Bucureşti, Institutul de istorie literară şi folclor, 1937, pag. 13: d-sa crede că *Eleghie pe ţinterimea unui sat*, imitată de Asachi după Thomas Gray şi publicată în colecţia din 1836 « reprezintă poate şi ultimele reflexe ale unui preromantism care se perimase şi la noi ».

Reproduc mai jos notele cu care Heliade însoţeşte textul poeziei în ediţiile din 1836, pag. 103 şi 76.

v. 15. Mânăstirea Dealului, unde prin tradiţie se zice că dându-se un bal, s'au tăiat într'o noapte doisprezece boieri, şi p'întunerec nevestile lor au trasdanţul pân sângele bărbaţilor.

v. 81. Muma lui Ştefan cel Mare, închisă fiind în mănăstirea sau Cetatea Neamţului dimpreună cu mitropolitul şi toate femeile boierilor, aflând de înfrângerea fiului său care, gonit, vine şi caută scăpare în mănăstire, ea iese pe zidurile cetăţii, îi opreşte intrarea şi-l goneşte ca sau să moară sau să vie învingător. Vezi broşura tipărită cu prilejul icoanei ce înfăţişează această şenă de D. Aga G. Asaki.

v. 90. Stroe Buzescul a avut un duel cu nepotul hanului Tătarilor la Stăneşti, unde prinţul tătar a fost tăiat în două din umărul stâng până subt supţioara dreaptă, iar Buzescul s'a rănit foarte primejdios.

v. 95. Popa Stoica din Caracăl fiind foarte viteaz, Mihaiu cel Mare îl face agă, îi dă comanda pezestrimii şi îl numeşte Farcaş, după moşia ce i-a dăruit-o.

v. 107. Mihaiu Vodă săvârşind războaiele sale cu Turcii, îşi întoarce armele în Transilvania, o supune şi de aci, supuind şi Moldova, uneşte pe toţi Rumânii subt un şeptru, şi mai dă încă un cap vulturului rumânesc. Se găsesc încă pecetii pe la hrisoave şi pecetluituri de ale lui Mihaiu Vodă în care vulturul are două capete.

BALADA SBURATORUL

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, IV, pag. 332—336 (ed. II, pag. 298—301), în *Curierul Românesc*, 1844, nr. 9 din 4 Februarie şi s'a reprodus în *Seraphita şi Oda Românilor. Poezii inedite. — Sburătorul*, Bucureşti, 1872, p. 12—16.

www.dacoromanica.ro

Este dedicată d-nei Anicuţa Manu, născută Ghica, al cărei salon a fost larg deschis poeziei româneşti. Asupra condiţiunilor în care balada a fost scrisă, vezi articolul lui G. Bogdan-Duică, *Anicuţa Manu. O amintire tocmai la timp*, în *Semănătorul*, V (1906), nr. 13, pag. 241—244.

Aceasta este poezia asupra căreia N. I. Apostolescu, *L'influence des romantiques*.., pag. 73—81, a aplicat pasiunea lui fără margini de a stabili izvoare. Spre a explica partea descriptivă, ale cărei elemente se găseau pe paleta generală a romantismului şi pot avea corespondenţe într'o mie de poezii franţuzeşti, el se raportează în primul rând la Chateaubriand, din care citează *Les Tombeaux Champêtres*. Elegia, imitată după poetul englez Thomas Gray, pătrunsese întradevăr în literatura română, dar nu prin imitaţia lui Chateaubriand, ci prin traducerea lui Le Tourneur, după care o imită George Asachi în *Eleghie scrisă pe ţinterimea unui sat (Poesii a lui Aga G. Asachi, Mădulariu Academiei de Roma*, Iaşi, 1836, pag. 89—94; asupra ei v. P. Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, *Dacoromania*, III, pag. 292—293 şi părerea lui D. Caracostea, în G. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă*, pag. 13). In afară de Chateaubriand, Lamartine, cu *Les Préludes* din *Nouvelles Méditations* (din care, după cum am văzut, Heliade a tradus un fragment sub titlul *Războiul*, este chemat să explice acelaşi pastel. Şi G. de Mancy, cu amintita *La prière du soir*, şi Elisa Grant, cu *Le sommeil du matelot*, publicată în *Annales Romantiques*, 1834, pag. 77, sânt invocaţi de cercetătorul român în acelaşi scop. Şi toate acestea spre a stabili dependenţe într'un domeniu de date generale, unde corespondenţele, determinate de atmosfera comună în care s'au găsit toţi aceşti poeţi, erau inevitabile. — Dar în poezia lui Heliade, Apostolescu vede şi vampirismul; şi atunci a doua serie de apropieri de poezii pe tema vampirului: Byron cu presupusa lui operă *Vampirul;* Esquiros cu *L'incube*. Este drept că Sburătorul lui Heliade « n'a pas exactement le même caractère que celui d'Esquiros »; este drept că el este de-a-dreptul pe dos faţă de acela: « mais qui au contraire ». Mai mult însă: alături de incubi şi de vampiri, poezia zilei manevra şi o bogată colecţie de silfi, iar în anumite locuri cele două personaje fantastice fusese asociate prin unele caractere ale lor. Acesta era bunăoară cazul lui Boucher de Perthes în poezia *La vision*, « — de 10 strophes — », notează ca de obiceiu Apostolescu, foarte îngrijat pe chestia lungimii poeziilor. Un demon sau un înger turbură repaosul poetului, după cum Sburătorul turbura liniştea fetei. Şi înarmat cu o constatare de elocvenţa acesteia, Apostolescu invocă versurile:

Souvent le soir, quand l'horizon est sombre,
Quand tout se tait, quand tout dort, à minuit,
A mes côtés soudain je vois dans l'ombre
Paraître un sylphe, un fantôme, un esprit.
. . . . . .

www.dacoromanica.ro

Mais dis-le moi, quand l'orient se dore,
Aux premiers feux, qui donc te fait pâlir?
Lorsque le coq vient annoncer l'aurore
Pourquoi son chant te fait-il tressaillir?

— spre a trage concluzia: « c'est *sburătorul* d'Héliade qui s'envolait à l'aube naissante, lorsque le coq chantait ». Şi nesatisfăcut cu atâta, el va aduce mai departe (pag. 91—92) « une très, très lointaine ressemblance » cu câteva versuri din *La chute d'un ange* a lui Lamartine.

Erudiţie improvizată şi mai cu seamă inutilă, iată la ce se reduce tot ceea ce spune Apostolescu în legătură cu *Sburătorul*.

G. Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 160—164, raportează la rândul său poezia la *Silful* lui Victor Hugo şi la cunoscuta poezie anacreontică imitată de Iancu Văcărescu în *Primăvara amorului*. Notează însă just fatalitatea şi tragismul iubirii în *Sburătorul*, ceea ce s'ar împăca foarte rău cu anacreontica; iar în descrierea pasiunii distinge unele reflexe din poezia sapphică, fapt care fusese de altfel subliniat încă de mult de N. Barbu, în lucrarea amintită anterior, *Poesia d'amor la Eleni*, pag. 100—102, 120—121. Incheierea lui Duică merită să fie reprodusă: « Sugerată, lui V. Hugo, de un motiv analog al poetului grecesc Anacreon, tema sburătorului cade, la noi, sub influenţa celei mai mari poete a antichităţii şi, supt această influenţă ia o formă de tărie şi de importanţă indelebilă ».

Dacă Duică ar fi renunţat definitiv la Anacreon şi la posteritatea lui, definiţia la care s'ar fi oprit ar fi avut calitatea de a pune de acord elementele pe care se 'ntemeia. Pentrucă cele câteva caractere comune anecdotei dela care pornesc poeziile amintite devin disparente în totalul poetic ce le individualizează pe planuri fundamental opuse. Poezia lui Heliade porneşte dela credinţele poporane în ceea ce priveşte anecdota, dela poet însuşi, puternic influenţat de poezia sapphică, în ceea ce priveşte calitatea sentimentului. Iar caracterul ei de unitate nealterată înlătură definitiv ipoteza unei construcţii din bucăţele luate de ici şi de colo, cum îi plăcea lui Apostolescu să-şi închipuie. In cazul ei nu sânt decât două soluţii: ori este pe de-a 'ntregul izbucnită din sufletul lui Heliade, ori este pe de-a 'ntregul luată după un izvor unic, pe care istoriografia nu l-a putut stabili până acum. Şi pe care, dată fiind seva autohtonă care circulă dela un capăt până la altul al baladei şi culminează în ultima strofă, înclinăm a crede că nu-l va stabili niciodată.

Această sevă autohtonă făcea pe unul dintre traducătorii francezi ai baladei, P. Rossi, *Naţionalul*, III, 1860, nr. 2 din 7 Ianuarie, să afirme, în articolul *Etudes littéraires:* « il m'a été impossible dans cette ballade de me débarasser des langes de la différence des langues, et j'ai été au dessous de ma tâche, en travaillant à faire connaître la grâce naïve de cette poésie ». Rossi a tradus strofe izolate şi ele documentează afirmaţia lui. Iată cum începe (traducerea e publicată în acelaşi loc, sub titlul *Le Sylphe*):

www.dacoromanica.ro

Mère je souffre, vois, comme mon coeur palpite,
Des fibres se font voir sur mon sein amaigri;
Un feu brûle mon sang et le frisson m' agite,
Ma lèvre est en feu, mère, et ma joue a pâli!

Sfârşitul, care ar fi trebuit să redea «lipitura» ce se transformă în vis, este tradus în felul următor:

Car la voilà qui rêve, et ce rêve de l'âme
Se transforme en langueur, la langueur en démon;
Et ni philtres d'amour, ni prières de femme,
Dieu nous sauve! — à ce mal n'apportent guérison.

La capitolul traducerilor găsesc necesar să amintesc şi pe Oscar Eliatte cu *Le Démon. Légende roumaine. Imitation d'après I. Héliade*, care apare în *L'Indépendance Roumaine*, 1887, nr. 2871 din 5 Aprilie. Este dedicată lui Sully Prudhomme, care răspunde cu câteva cuvinte amabile (scrisoarea este publicată fragmentar tot acolo): «Vos vers sont très harmonieux et d'une facture distinguée... La légende que vous m'avez si gracieusement dédiée est très poétique et vous avez traité ce sujet avec beaucoup de charme». — In ce măsură Eliatte a putut reda farmecul şi distincţiunea baladei, ne-o arată prozaismul următoarelor versuri:

La pauvre jeune fille!.. Ô la pauvre Fleurette!
Qu'il doit la tourmenter, ça donne le frisson!
Mais aussi pourquoi donc la laissait-on seulette?
Il faut craindre l'amour... Nos vieillards ont raison.

Asupra unor corespondenţe tematice vezi şi B. P. Hasdeu, *Palpitaţiunile copilei. Notiţă de literatură comparată*, în *Columna lui Traian*, 1876, pag. 371–376.

LA F. SCHILLER

S'a publicat în *Naţionalul*, I (1859), nr. 94 şi în *Reforma*, I (1859), nr. 18, sub titlul *La încoronarea bustului lui F. Schiller, Cu ocasia serbării de colonnia germană din Bucuresci spre cellebrarea zillei de nascere a Vatului Germaniei, la 10 Noembre 1859*; s'a reprodus în *Issachar*, pag. 138 şi în *Curs întreg de poesie*, I, pag. 315—317.

In ziarele amintite, poezia aparc cu anumite corupţiuni de text, ceea ce determină pe Heliade să facă precizarea următoare (*Issachar*, pag. 138—139), pe care o reproducem în ortografia autorului, spre a face vizibilă şi cauza acestor corupţiuni:

«Cu părere de reu vedem quŏ reproducênduse aqueastă poesie în quâte-va ţiurnale, s'a strecurat o erróre fórte gravă.

Către fine la stroph'a rimată unde se ţice:

www.dacoromanica.ro

Cântaţi, vergini, Dreptatea
Ş'a Terrei împărţire,
Daţi partea la poet';

S'a ḑis *Ţĕrrei* în locu de *Terrei*, şi differinţa è mare. Aqui este allusiŏ la poesia lui Schiller quând a împărţit Divinitatea Pământul sau Terra la ómeni dupŏ professiuni, şi Poetului que venì mai la urmă dupŏ que se împărţisse tot pământul, neavênd que să'i mai dea, îi dette partea în ceru a se înălţa ori-quând va voì, quŏ porţile ei sunt deschise.

Quine scie que va mai scóte de aqui Calumnia, accăţênduse de vorba *ţérră* în locu de *terra*? şi în adevĕr, que este d'amestecu între vergini şi între împărţirea Ţĕrrei, sau a Patriei? La o assemenea împregiurare n'ar avé verginile de quât a plânge. Expressia *împărţirea Ţerrei*, se offere mai răpede la sophisme; Calumnia îşi are aquí a'şi încurrà callul şi a'şi facce jocurile cu mai mare dibăcie dequât acum quăţi-va anni, quând mĕ assuprià quŏ aşu fi în contra uniunii, quând ḑiceam quŏ aqueasta nu se cerşasce prin antecamerele Comissarilor que ne-au crucificat ţérra, ci se împlinesce în plină generale adunare de representanţi ai Naţiunii ».

Publicarea ei în *Issachar* este precedată de următoarea notă: « ne arrestăm puţin spre a întreţine pe cititorii nostri despre serbătórea que dette Colonnia germană din Bucuresci, spre cellebrarea dupŏ o sută de anni a ḑillei de nascere la 10 Noembriu a marelui poetu sau vatu al Germaniei *F. Schiller*.

Joi la 10 Noembriu sau 28 Octombriu s'a încorunat în Bucuresci precum în tótă Germania şi Englitera şi în America şi pe ori-unde se află o colloniă germană, bustul lui Schiller cu mare solemnitate şi pietate.

Spre onórea poetului s'a declamat din opercle salle:

In onórea Libertăţii actul I din Guilelm Tell.

In onórea Dreptăţii divine poesia *Ibycus*.

Spre adorarea lui Dumneḑeu que mântue innocenţa şi pedepsesce pe adevĕratul culpabil şi furb, *Duccerea* sau *callea la Făurărie*.

Şi împărţirea Pământului, unde Poetul se allege cu partea sa numai în ceru.

Millióne s'au cheltuit în ḑioa aqueasta în Europa şi America cellebrând nascerea lui Schiller, millióne după mórte; iar quât trăi omul n'avú nici o parte pe pământ de quât privaţia sau neaverea, amarurile que îi addusseră Lenta sau oftica şi quare fórte prematur îl luară dintre quei vii sau mai bine dintre quei *morţi*.

Cu occasia aqueasta offerirăm şi noi tributul nostru prin liniele următóre ».

Pentru explicarea influenţelor sub care poezia a luat naştere şi a notei personale dintr'însa, vezi cele ce am spus în *Ideologia...*, pag. 228—230.

« Cetatea Sântă » din v. 7 este o rămăşiţă din vocabularul socialist al lui Heliade; v. poezia, *Santa Cetate*, în *Descrierea Europei dupŏ Tractatul din Paris, de Ioann Prosdociu* [= Heliade Rădulescu], s. l., 1856, pag. 55—58 (şi *Curs de poesie*, I,

www.dacoromanica.ro

pag. 257—261); iar pentru interpretarea ei, v. lucrarea noastră « *Santa Cetate* ». *Intre utopie şi poezie*, Bucureşti, 1935, în deosebi pag. 118—135. In acea lucrare, pag. 139—142, am reprodus de asemenea poezia *Santa Cetate*.

In sfârşit, pentru explicarea concepţiei titanice pe care este zidită poezia lui Heliade, v. Václav Černy, *Essai sur le titanisme dans la poésie romantique occidentale entre 1815—1850*, Prague, 1935.

Ca diferenţe de text notăm că, faţă de forma *Issachar*, pe care o reproducem în ediţia noastră, aceea din *Curs de poesie* prezintă, afară de unele de minimă importanţă, două mai de seamă: 1. versul 24 lipseşte; 2. versul 27 sună:

Dă'i Patrie, dă'i nume; quŏ ellu te-expatriadă.

v. 6 *adamantină* (it. *adamantina*) tare ca diamantul.
v. 15 *ananga* (gr. *ἀνάγκη*), trebuinţă, nevoie.
v. 16 *vasilisci* (gr. *βασιλίσκος*), şarpe.
v. 21 *d'a prode* (it. *prode*), vitejeşte.

CĂDEREA DRACILOR

In *Biblice*, pag. 73, Heliade mărturiseşte că s'a publicat în 1838. Este probabil că poema ar fi putut fi publicată la acea dată, dar apariţia ei a fost întârziată cu doi ani din motive care pot fi stabilite cu oarecare aproximaţie. Apare în *Curier de ambe sexe*, III, pag. 233—248 (nr. 16; în ed. II, acelaşi nr. dar cu paginaţia greşită: 101—115) şi în broşură separată care, la 11 Noemvrie 1840, era pusă în vânzare (v. anunţul din *Curierul Românesc*, 1840, nr. 84). Se reproduce în *Curs întreg de poesie generală*, II, pag. 71—84, alcătuind primul cânt din *Anatolida sau Omul şi Forţele, poemă în douăzeci cânturi*, dar din care nu apar decât primele cinci.

Figura în planul poetic dela 1836, asupra căruia cf. supra, pag. 493. Ar fi făcut parte din *Biblice*, laolaltă cu altele. Informaţiuni asupra proiectului *Anatolidei* ne dă Heliade în scrisoarea către G. Bariţ din 28 Noemvrie 1869 (*Acte şi scrisori...*, pag. 42—43), pe care am amintit-o mai sus. Iată cânturile din care ar fi urmat să se compună poema: I *Tohu-Bohu*; II *Imnul creaţiunii*; III *Androginul*; IV *Arborele ştiinţei*; V *Căderea*; VI *Cain şi Abel*; VII *Descendenţii lui Cain*; VIII *Descendenţii lui Seth*; IX *Maritagiul fiilor cerului cu fiicele oamenilor*; X *Saturn şi Jupiter*; XI *Prometheu şi Pandora*; XII *Jupiter şi Prometheu*; XIII *Prometheu încatenat sau Desmot*; XIV *Deluviul*; XV *Confusia lui Babel*; XVI *Alianţa lui Dumnezeu cu omul*; XVIII (sic) *Sodoma şi Gomorha*; XIX *Iob sau Ariceandru*; XX *Victoria Omului asupra zeului Forţa*.—Cele douăzeci de cânturi din titlul poemei, devenite în mod involuntar nouăsprezece în scrisoarea adresată lui Bariţ, sânt şi mai puţin numeroase în mărturisirea cu care precede publicarea *Anatolidei* (*Curs de poesie*, II, pag. 64): « Incepem cu poema noastră originală întitulată *Anatolida*, a căria programă era trasă încă din anul

www.dacoromanica.ro

1836, şi din care ca o încercare am publicat cântul I aşa cum era limba în acea epocă. Restul, al căruia coprins se suie până la cincisprezece cânturi, s'a elaborat în anul acesta. N'am prea atins limba din cântul I înadins, pentrucă descriind o rebeliune oarecare din starea chaotică, parcă şi limba ar simbolisa epoca aceea din starea ei rudimentară de pe atunci ».

Proiectată în 1836, realizată, probabil, în 1838, *Căderea Dracilor* era aşa dară numai un fragment dintr'o operă de proporţii. Pentru realizarea acesteia, Heliade amână timp de doi ani publicarea primului cânt. Dar anul 1839 este consacrat de scriitorul român în deosebi lucrărilor cu caracter filologic. Inaintând tot mai mult în direcţia italienistă, pregătind *Paralelismul* ce avea să apară anul următor şi trebuind să combată în acelaşi timp ferocitatea doctorală a condeiului lui Săulescu (asupra căruia v. vol. II al ediţiei de faţă, capitolul închinat activităţii filologice), Heliade nu mai are liniştea necesară pentru crearea unei opere poetice de mari dimensiuni. In felul acesta el ajunge să publice, ca o bucată izolată, aceea ce mai târziu avea să formeze cântul I din *Anatolida*. O închină Marelui Ban Mihail Ghica şi o însoţeşte de următoarea dedicaţie:

« Cu ocasia sărbării Marilor Arhangeli Mihail şi Gavriil, dau afară această parte din poeziile mele, numite *Biblice*. Intr'însa cânt triumful C u v â n t u l u i.

Ca unuia ce ai lucrat cu atâta zel spre împlinirea cugetărilor M. Sale Prea înălţatului nostru Domn întru întemeierea şcoalelor prin sate, ca unuia ce ai lucrat spre întinderea Cuvântului în ţara noastră, o închin Domniei Tale.

Ca creştin, mă socotesc dator a aduce aminte că Cuvântul ce a venit să mântuiască lumea s'a născut dela Duhul Sfânt, dela duhul adevărului; acest duh ce a binevoit Tatăl universului şi al luminii a-l revărsa asupra lumii, este duhul care naşte ştiinţele cele adevărate şi esacte. Vedem că lumea ce cultivă aceste ştiinţe aceea se mai apropie de adevăr, aceea se apropie şi de Cuvânt, şi aceea este şi mai mântuită, mai fericită; însă mântuirea cea adevărată dupe credinţa noastră nu stă numai în cultivarea ştiinţelor sau în adoraţia Duhului Sfânt; trebue a adora Treimea întreagă, şi pe Fiul şi pre Tatăl. Precum este eres şi perzare a ne închina numai unia din aceste trei substanţe nedespărţite din această universală şi dumnezeiască Treime, asemenea este eres şi perzare a cultiva numai ştiinţele într'un stat, în care sunt de neapărată trebuinţă şi industria şi morala. Acest fel de aşăzăminte ne trebue în care să se înveţe în toată întregimea treimea industriei, ştiinţelor şi moralei; fără această treime e rătăcire în religie şi rătăcire în guvernarea unui Stat. O şcoală politehnică ne trebue care să ne fie vatra părintească de unde să se reverse în ţară adevărata şi întreita lumină a industriei, ştiinţelor şi a moralei, care singură va fi mântuirea şi fericirea ţării. Fără aceasta, zadarnice sunt toate, tot e rătăcire şi blestem, pentrucă tot e fără morală. Morala cea adevărată şi sănătoasă vine din minunatul şi dumnezeescul măritiş al industriei cu al ştiinţelor, prin care omul ştie cu dreptate a-şi dobândi hrana şi a cugeta. Unde nu este acest măritiş, nu e morală, nu e Dumnezeire. Acolo e iad, acolo se răscoală duhurile, acolo ies mii de Satani ce nu cunosc nici drepturile nici dato-

www.dacoromanica.ro

riile; acolo oamenii unul altuia se fac demoni muncitori, demoni de osândă; ş'acolo trăsnete nevăzute şi drepte ale cerului derapănă şi tronuri şi noroade. Tot omul se răsvrăteşte acolo şi se face un împeleţat Satan dela rigă până la cel mai de jos supus, pentrucă tot omul cere numai drepturi fără să cunoască datorii.

Niciodată smerita-mi şi creştina mea musă n'am prostituat-o târându-o spre închinăciune nimului. Inchin această parte a *Biblicilor* mele D-tale, pentrucă ştiu câtă râvnă hrăneşti spre întemeierea unui aşăzământ politehnic. Fără această ştiinţă, fără această nădejde, dedicaţia-mi ar fi curată lingusire, şi însuşi o pată vieţii mele ».

Este întrebarea dacă data publicării n'a fost determinată şi de anumite evenimente de ordin politic. Anul 1840 este pentru Heliade un an de manifestări politice conservatoare (asupra lor v. şi Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 136 sqq.) şi *Căderea Dracilor* se încadrează desăvârşit în aceste manifestări. Nu vom merge până acolo încât să bănuim că a fost scrisă la 1840 şi datată anterior; dar apariţia ei corespunde în aşa măsură situaţiei politice încât,—pătimaş, interesat şi într'o permanentă căutare a punctelor nevralgice, — Boliac putea face afirmaţia că, în *Căderea Dracilor*, « Mihalache Ghica este arhanghelul Mihail şi noi toţi, cei închişi şi esilaţi la 1840, demonii trăsniţi de acesta » *(Critica criticei*, în *Românul*, 1859, nr. 144 din 19 Decemvrie). Fără să împărtăşim deslegarea simbolurilor la care ne îmbie Boliac, vom reţine totuşi faptul că, în evoluţia concepţiei politice a lui Heliade, *Căderea Dracilor* reprezintă unul dintre straturile cele mai conservatoare, ceea ce, după cum vom vedea mai departe, este într'o contradicţie violentă cu restul poemei.

Pentrucă modificările la care a supus ulterior poema n'au stabilit unitatea sub raportul acesta. Cu toate asigurările contrarii date de Heliade, ele privesc în primul rând expresia. Ilustrative sânt, astfel, modificările suferite de titlu. Revenind la preocupările sale în legătură cu Biblia, Heliade arată, după revoluţie, o înţelegere cu totul alta pentru ea decât mai înainte. El ajunsese să înţeleagă simbolurile ei şi întreaga lui operă se va resimţi de dubla poziţie a scriitorului faţă de Scrierea Sfântă: uneori acceptată în expresia ei directă, alteori înţeleasă în sensul ei intern. Dacă vorbeşte de *Adam*, *Adam* însemnează, pentru scriitorul român, *omul în general, umanitatea;* dacă vorbeşte de Dumnezeu, acest Dumnezeu este *Eloim*, ceea ce însemnează întradevăr *Dumnezeu* pentrucă însemnează *Puterile*. Şi el îşi intitulează opera sa *Omul şi Forţele*, ceea ce revine la umanitatea şi forţele, umanitatea şi Dumnezeu: poema ar fi trebuit să cuprindă în valurile sale cerul şi pământul. Dar acesta este cel de al doilea titlu; cel dintâi, *Anatolida*, este mai puţin explicabil prin texte heliadiste. El putea fi sugerat şi de cuvântul românesc *Anatol*, numele Anatoliei, dar mai cu seamă de grecescul *'Ανατολή*, care, în afară de numele Anatoliei, desemnează şi Orientul în general.

Modificările acestea de titlu ne întâmpină şi la cântul I al poemei. *Căderea Dracilor* era un titlu uşor de înţeles; el avea însă, la data aceasta, marele defect de a fi prea simplu, prea banal, pentru un om care voia

www.dacoromanica.ro

ca scrierile sale să poarte întipărită ştiinţa lui până în colţurile cele mai ascunse ale lor. După ce studiase traducerea franceză a Bibliei, făcută şi bogat comentată de S. Cahen (*La Bible, traduction nouvelle avec l'hébreu en regard, avec des notes philologiques, géographiques et littéraires et les principales variantes de la Septante et du texte samaritain*, Paris, 1845—1856), după ce studiase pe Pierre Leroux (*De l'umanité, de son principe et de son avenir, où se trouve exposée la vraie définition de la religion, et où l'on explique le sens, la suite et l'enchaînement du mosaïsme et du christianisme*, Paris, 1840), Heliade întitulează primul cânt al epopeei sale *Empireul şi Tohu-Bohu*. *Tohu-Bohu* desemnează amestecul haotic care, în evoluţia cosmică, a precedat crearea lumii. Povestind un eveniment care se petrecuse înainte de creaţiune, titlul nu era greu să fie sugerat; dar cum scopul principal al scriitorului nu era să ne descrie starea haotică a lumii, ci revolta şi pedeapsa îngerilor, titlul pe care îl părăsise exprima cu mult mai bine gândirea sa. Avem de data aceasta un exemplu strălucit de ceea ce însemnează tirania modelului. *Tohu-Bohu* cobora de-a-dreptul din Biblia ebraică şi scriitorul român găsea interpretarea cuvintelor într'un articol al lui Pierre Leroux despre creştinism (*Encyclopédie Nouvelle*, III, pag 568): spre a explica faptul că pământul era fără formă, adică fără modificări, Biblia se serveşte « du terme de *vacuité*. Ainsi ce qui est en puissance d'être, mais sans manifestation, est *vide*. C'est précisément l'état de *soûnya*, ou de vacuité, des métaphysiciens indiens. Fabre d'Olivet, traduisant d'après son système étymologique la Genèse de Moïse, rend ainsi les mots hébreux *thohoû wa bohoû*, que la Vulgate a rendus par *inanis et vacua* »... Terminul nu figurează, la Heliade, numai în *Anatolida:* pe lângă el trecuse în *Biblice*, pag. 4, interpretând versetul 2 cap. I din *Geneză* şi, « ca Moise », îl dăduse drept echivalent pentru *confuzie, chaos*, încă din timpul exilului la Chios, în *Istoria critică universală*, Bucureşti, 1892, I, pag. 60; asupra lui v. şi *Curs de poesie...*, I, pag. XXIII.

Cântul I se desfăşoară sub influenţa lui Milton, pe care, după cum am văzut aiurea (cf. supra, pag. 499), Heliade îl cunoaştea în traducerea lui Delille. Nu s'ar putea preciza data la care Heliade a ajuns să cunoască pe Milton; dar acela care i-a atras mai întâiu atenţia asupra poetului englez este Voltaire, al cărui articol despre poeţii epici fusese reprodus în *Cours de littérature* al lui Lévizac, vol. II, pag. 138 sqq. şi tradus de Heliade în *Regulile sau gramatica poeziei*, apărută în 1831 dar anunţată încă din 1829 (v. *Curierul Românesc*, 1829, nr. 30, din 22 Iulie). Faptul că în 1837 Heliade aminteşte traducerea franceză a lui Delille ne face să înclinăm către ipoteza că, pentru forma pe care *Căderea Dracilor* o are în 1838, acea traducere a putut juca rolul de izvor. (Se ştie că Heliade nu cunoştea limba engleză). Pentru *Anatolida* însă altul este textul intermediar. In prefaţa care precede poema, Heliade ne dă unele informaţiuni asupra lui Milton. Poetul englez era, după părerea lui, un adevărat creştin; faptul acesta îl făcea să nu poată lupta decât pentru dreptate, libertate, republică. Milton avea despre republică o concepţie ce izvora de-a-dreptul din Biblie: el îi dăduse

www.dacoromanica.ro

drept conducător pe singura fiinţă capabilă de o justiţie integrală, adică pe Dumnezeu. Dar când ignoranţa, lăcomia şi oarbele pasiuni ale partidelor politice ajunseră la culme şi stârniră haosul social, « atunci adevăraţii partisani ai republicii se spăimântară la vederea spectacolului ce oferiră filii Păcatului şi ai Peirei, venind a parodia cele mai salutarie şi divine principe; atunci poetului, profetului acelei epoche nu-i veni în minte decât neascultarea Omului, gustarea mai nainte de timp din fructul arburelui ştiinţei, paradisul perdut prin intriga şi amăgirea Spiritului pervers. Societatea nu mai păru sufletului spăimântat al lui Milton decât rebelia Răului în contra Binelui. Orgoliul nedemn a intriganţilor egoişti ce specula cu aspiraţiunile legitime ale popolului, neruşinarea sau cinismul cel mai sfruntat de a parodia şi profana cele mai sacre principe şi speranţe, îi aduseră aminte pe Satan cu toţi angelii lui ce se revoltă în contra cerului şi vin a amăgi şi perverti umanitatea; îi aduseră aminte causa căderii Omului, *Paradisul perdut* ». *(Curs de poesie*, II, pag. 27). Ca cineva să înţeleagă noutatea stilului şi originalitatea epopeei lui Milton ar fi trebuit să trăiască ororile unui război civil. Heliade, care trăise revoluţia din Muntenia dela 1848, se crede în stare să dea explicaţia *Paradisului perdut*. Ca şi Biblia, epopeea lui Milton este zidită pe un simbol. Adam şi Eva, personajele principale, sânt fiinţe colective şi înfăţişează întreaga omenire. In felul acesta Milton n'a dat, în opera sa, istoria unei perechi omeneşti izolate, ci desvoltarea şi decăderea unui ciclu uman. Şi dacă Heliade nu insistă asupra acestui fapt în prefaţă, este din pricină că un cânt întreg din *Anatolida* avea să-l desfăşoare pe larg. Dar ca şi cum prefaţa nu era deajuns ca să exprime admiraţia lui faţă de poetul englez, scriitorul român revine în cuprinsul operei şi, la sfârşitul cântului III, (pag. 118), ne spune:

In corul astor angeli, o bard al Albionei,
O Milton, treci la rându-ţi. De ai perdut vederea,
Ţi-e inima 'n lumină şi geniul în ceruri;
Cu harpa ta de aur celebră Hymeneul
Salută ca un vate amorul conjugal
Cu care numai omul a fost dotat din ceruri.

Informaţiile în legătură cu Milton, pe care le-am extras din prefaţa *Anatolidei*, Heliade le-a extras, la rândul său, din studiul pe care Chateaubriand îl închinase poetului englez, în al său *Essai sur la littérature anglaise*. Capitolul acesta avea să fie reprodus mai târziu ca anexă la traducerea franceză făcută de Chateaubriand a *Paradisului perdut* şi apărută la Paris în 1836. Traducerea a fost de nenumărate ori reeditată şi, datorită ediţiei populare Garnier, este şi astăzi cea mai răspândită traducere franceză a operei lui Milton *(Le Paradis perdu. Traduit et suivi d'une étude sur Milton et Le Paradis perdu par Chateaubriand)*. In studiul lui Chateaubriand întâlnim afirmaţia, pe care am remarcat-o şi în acela al lui Heliade, că revoluţia engleză a fost profund religioasă (pag., ed. Garnier, 260); că Milton voia, « comme les indépendants, une république théocratique; la liberté

www.dacoromanica.ro

hiérarchique sous l'unique puissance du ciel; il avait admis Cromwell comme lieutenant général de Dieu, protecteur de la république » *(idem*, pag. 313). Dacă Heliade spune că, pe vremea lui Cromwell, viaţa socială engleză era organizată după modelul biblic şi că « nomenclatura » era « cu totul biblică » *(Curs de poesie*, II, pag. 26—27), o face pentrucă Chateaubriand arătase că în familia lui Milton existau nume ca Sarah (ed. cit., pag. 245), Deborah, Abraham, Isaac (pag. 294). Şi dacă, făcând portretul lui Milton, Heliade schiţează imaginea atât de scumpă lui a geniului profet, militând în lupta politică a zilei, faptul se explică prin lumina puternică pe care Chateaubriand o concentrase asupra republicanismului şi iubirii de libertate a poetului englez.

Dar ceea ce ni se pare cu totul concludent pentru stabilirea izvorului este faptul că Heliade şi-a îngăduit şi el câteva din îndrăsnelile de vocabular pe care şi le 'ngăduise Chateaubriand: « Quand ces mots composés », spune acesta, « n'ont pas été trop étrangers à notre langue dans leur étymologie tirée des langues mortes ou de l'italien, je les ai adoptés: ainsi j'ai dit *emparadisé*... » (pag. 243). Cuvântul dat ca exemplu se găseşte în cartea IV a poemei (pag. 70 ed. cit.): « ainsi ces deux êtres emparadisés dans les bras l'un de l'autre ». Heliade îşi însuşeşte cuvântul şi construeşte versul *(Curs de poesie*, II, pag. 115):

Şi sân la sân ferice se 'mparadisă mirii.

(Versul corespunzător în Milton: thus these two, Imparadis'd in one another's arms). — Toate corespondenţele acestea ne fac să tragem concluzia că, în epoca *Anatolidei*, Heliade s'a adresat lui Milton în traducerea lui Chateaubriand. Ţinând seama de gravurile cu care el întovărăşeşte textul în *Curs de poesie*, — gravuri pe care le-a împrumutat fără să împrumute totdeauna şi textul corespunzător —, se poate spune că scriitorul român utilizează şi ediţia in folio, Paris, 1855, precedată de un studiu asupra lui Milton datorit lui Lamartine.

Despre influenţa lui Milton în poema lui Heliade a vorbit P. Grimm, în studiul citat anterior (*Dacoromania*, III, pag. 320—322). Grimm arată că scriitorul român împrumută din *Paradisul perdut* ideea că Satan se revoltă când află că Dumnezeu a pus pe fiul său în fruntea celorlalţi îngeri; că, în ura lui, Satan dădu naştere *Păcătuirei* de care el însuşi se 'ndrăgosteşte; că, alungaţi din cer, dracii cad nouă zile; că distanţa între cer şi locul unde ei cad măsoară de-atâtea ori distanţa din centru până la polul cel mai depărtat şi, în fine, că deşteptarea lui Adam la viaţă este descrisă sub influenţa cântului VIII din opera lui Milton. — Cu excepţia celui din urmă, toate elementele menţionate de Grimm aparţin cântului I al *Anatolidei*. In cuprinsul aceluiaşi cânt se mai poate cita, ca note împrumutate de Heliade din *Paradisul perdut*, tragerea planului simbolic al lumii şi carul purtat de Heruvimi (Heliade, pag. 74—75; Milton, trad. Chat., ed. Garnier, pag. 118, 126—127), precum şi numele celui mai mare număr din demonii ce însoţesc pe Satan (Heliade, pag. 82; Milton, pag. 9—11, 25). Ultima apropiere pe care vom stabili-o vizea-

www.dacoromanica.ro

ză un pasaj din cântul III, *Viaţa sau Androginul.* Naraţiunea din acest cânt se desfăşoară în cea mai mare parte a ei sub influenţa lui Milton. Astfel visul lui Adam şi crearea Evei reproduc unele pasaje din cartea VIII din *Paradisul perdut* (Heliade, pag. 106—107; Milton, pag. 141—142). Tabloul în care este înfăţişată Eva dormind precum şi tot ce se spune despre deşteptarea ei la viaţă sânt luate din cartea IV (Heliade, pag. 108—109; Milton, pag. 69). Şi dacă în punctul acesta Heliade se depărtează întru câtva de textul *Paradisului perdut* şi arată pe Eva culegând flori înainte de a-şi contempla figura în apă, faptul se explică prin influenţa gravurei din ediţia după care el s'a condus, gravură ce reproduce pictura lui Lemercier şi pe care Heliade o reproduce de asemenea în opera sa. Tot din cartea IV este luat şi pasajul în care se povesteşte întâlnirea lui Adam cu Eva, cu excepţia finalului (Heliade, pag. 117), care trebue raportat la cartea VIII din *Paradisul perdut* (pag. 147).

In ceea ce priveşte fidelitatea cu care poetul român urmăreşte textul lui Milton, ne mărginim la un singur exemplu: « la moitié de son sein gonflé et nu, caché sous l'or flottant de ses tresses éparses, vient rencontrer le sein de son époux... Adam presse d'un baiser pur les lèvres de la mère des hommes » (pag. 70; cf. Heliade, pag. 114, iar în ediţia de faţă pag. 372).

In afară de influenţa lui Milton, *Anatolida* se resimte de influenţa unui minuscul scriitor francez, Eugène Huzar. Aceasta a fost semnalată de G. Oprescu în studiul său citat anterior şi publicat în *Dacoromania*, III, pag. 64; asupra ei am insistat în *Ideologia lit.*, pag. 260—262, punând în lumină nota vichiană a elementelor pe care Heliade le împrumută din scriitorul francez, în primul rând ideea că vieaţa omenească se desfăşoară în cicluri închise şi că progresul industriei atrage după sine în mod neîndoios distrugerea unui ciclu de civilizaţie omenească. Dar *L'Arbre de la science* a lui Huzar (Paris, 1857; Heliade împrumută chiar titlul cântului IV al *Anatolidei* din această carte) nu era tributară numai lui Vico, ci şi lui Pierre Leroux, cu care are comună interpretarea unora dintre simbolurile Bibliei. Astfel şi pentru Huzar, Adam simbolizează întreaga omenire; dar în timp ce Leroux înţelegea prin aceasta omenirea în începuturile sale, Huzar înţelege (pag. 190) omenirea ajunsă la cea mai înaltă treaptă de evoluţie intelectuală. In ultimă analiză ideea nu aparţinea nici lui Pierre Leroux, care o împrumutase la rândul său din studiul lui Fabre d'Olivet asupra limbii ebraice, *La langue hébraïque restituée et le véritable sens des mots hébreux rétabli et prouvé par leur analyse radicale*, Paris, 1815. Asupra acestuia vezi Auguste Viatte, *Les sources occultes du romantisme. Illuminisme. — Théosophie. 1770—1820*, Paris, 1928, t. II, pag. 168—187.

In acelaşi fel interpretează şi Heliade mitul lui Adam în *Anatolida* şi faptul poate fi raportat deopotrivă la Huzar sau la Leroux. Din Leroux împrumută însă în chip neîndoios tot pasajul în care descrie starea androgină a primului om. Pentru explicarea acestui moment, Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 146–147, era ispitit să se raporteze la scriitorul german Baader, recunoscând totuşi că

www.dacoromanica.ro

influența acestuia asupra lui Heliade nu se poate susține documentar. La cele spuse de Duică se pot adăoga unele elemente noi: la data publicării *Cursului de literatură*, Baader pătrunsese în literatura română cu nuvela istorică *Georgiu Basta*, tradusă de Rosalia Crisianu și publicată în *Familia*, II, pag. 435, 446. El pătrunsese de asemenea în opera lui Pierre Leroux, care, în articolul *Du christianisme* din *Encyclopédie Nouvelle*, întemeia pe scriitorul german părerile sale despre starea religiilor la data aceea. In legătură cu mitul androginului, Leroux nu amintește însă pe Baader, ci pe Maimonide (*De l'humanité...*, II, pag. 532). Reproduc aici pasajul din Leroux (*op. cit.*, II, pag. 526—527), — un izvor care a alimentat și alte scrieri române.: «Complet en lui-même puisqu'il réunit les deux sexes, se reproduisant comme certains végétaux et certains mollusques, et placé au milieu d'une nature sur laquelle Dieu lui avait donné la supériorité, en le créant homme, il réunissait ainsi, sans peine, sans *travail*, les deux faces ou aspects de la vie, une identité complète, absolue, naturelle, innée pour ainsi dire, faite par Dieu, non pas acquise par l'homme. C'était le bonheur, mais c'était le bonheur sans la connaissance, le bonheur qui ne se sait pas et ne se pense pas lui-même. Tel est le Paradis ou Eden primitif, le paradis terrestre, l'âge d'or placé derrière nous. C'est la vie *naturelle* de l'homme, déjà créé, mais non achevé. Et cet homme ainsi fait est réellement immortel; car il se reproduit comme les plantes, sans remarquer même ses métempsychoses. Il jouit d'une vie perpétuelle comme le polype. Aussi, tant que dure cet état d'androgyne pour l'espèce humaine, il n'y a ni *travail*, ni mort pour cette espèce; mais il n'y a pas non plus *connaissance*. L'homme est un être purement obéissant à l'Etre Universel dont il est émané. La *désobéissance* va venir; le *travail*, la *mort* vont venir, avec la *connaissance*. C'est le sujet du second acte, si je puis parler ainsi, de ce drame d'Adam». In continuare, Leroux arată cum, prin separarea sexelor, Adam ajunge să distingă *eul* de *non-eu* (*op. cit.*, II, pag. 530, 534), idee care pătrunde de asemenea la Heliade (*Anatolida*, cânt. III, v. 15 și urm.) și pe care Grimm, *op. cit.*, *Dacoromania*, III, pag. 321, o atribuia scriitorului român. De altfel ideea nu era necunoscută lui Heliade: un filosof francez, a cărui operă el începuse să o studieze de pe vremea când era elev al școalei grecești din București, Condillac, o exprimase în termeni identici în al său *Traité des sensations*, Londra, 1754, t. I, pag. 219—253: cu ajutorul pipăitului, care îi dă sensațiuni duble sau simple, omul ajunge să se distingă pe sine de ceea ce nu era el, eul de non-eu, și să capete noțiunea de întindere, de distanță. De altfel, în tot pasajul acesta din *Anatolida*, Eva nu este decât o copie a celebrei statui pe care Condillac o supunea rând pe rând experienței diferitelor simțuri.

Asupra androginului în literatură v. Fr. Giese, *Die Entwicklung des Androgynenproblems in der Frühromantik*, Langensalza, 1919 și A. Béguin, *L'âme romantique et le rêve. Essai sur le romantisme allemand et la poésie française*, Marseille, 1937, t. I, pag. 137—138 (v. și bogata bibliografie dată de autor asupra lui Baader).

www.dacoromanica.ro

In cele din urmă, tot la Leroux trebuesc raportate trăsăturile întunecate sub care este prezentat Cain în ultimul cânt pe care-l avem din *Anatolida, Moartea sau fraţii.* Leroux vedea în mitul lui Cain instituirea despotismului şi a proprietăţii pe faţa pământului (*De l'humanité...*, II, pag. 556—561); pentru el, Abel însemnează *sentimentul*, Seth, *dreptatea*, iar Cain, *sensaţia şi nedreptatea* (*op. cit.* pag. 579—580). Asupra acestora v. lucrarea noastră *Santa Cetate...*, pag. 62—64. Ideea trece în *Biblicele* lui Heliade, pag. 9 şi 119 (v. *Santa Cetate...*, pag. 103). Dar deşi se lasă ispitit într'o largă măsură de Leroux în descrierea caracterului lui Cain, Heliade nu merge, în *Anatolida*, atât de departe încât să admită că uciderea lui Abel a fost făcută în mod conştient şi să tragă de aci concluziile trase de Leroux şi admise de el în *Biblice*. Deşteptat brusc dintr'un somn greu, Cain ucide fără să-şi dea seama pe Abel, care se afla lângă el. Heliade mărturiseşte, în nota cu care încheie poema (pag. 1—2), că episodul povesteşte o întâmplare petrecută în Ţara Românească şi aflată de el dela un deţinut. Aceeaşi temă în Gr. Alexandrescu, *Ucigaşul fără voie* şi Cezar Boliac, *Pedeapsa cu moartea;* asupra lor v. articolul nostru, *Poesia lui Cesar Boliac*, în *Viaţa Românească*, LXXX, 1929, pag. 153. Printr'o articulaţie directă sau indirectă, izvorul acestor poezii se identifică în *Erotocritul* lui Cornaro, a cărui circulaţie în literatura română a fost studiată de V. Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, *Dacoromania*, I, pag. 9—72. Pasajul vizat de nota prezentă (Charidimos, prinţul Cretei, ucide pe soţia sa pe care o confundă cu un animal ce văzuse în vis), este raportat de Gidel, *Nouvelles études sur la littérature grecque moderne*, Paris, 1878, pag. 495, la tema « Cephalus şi Procris », care a trecut din mitologia greacă în *Metamorfosele* lui Ovidiu, cartea VII. Subiectul a ispitit şi un mare număr de pictori. Deşi nici o probă documentară nu ne îndreptăţeşte să stabilim o apropiere de ea, înregistrăm totuşi tragedia cu aceeaşi temă datorită lui Marmontel, care, ca întreaga operă a scriitorului francez, ar fi putut ispiti spiritele române. Ceea ce ne face să raportăm pasajul acesta la *Erotocrit*, este larga circulaţie a acestei poeme în literatura română.

Incheierea pasajului cu remuşcarea ce torturează pe Cain se desfăşoară la rândul ei sub influenţa unei poezii a lui Victor Hugo, *La Conscience.*

Apropierile de amănunt între Heliade şi Leroux sânt atât de numeroase, încât nu se poate insista aici asupra lor; v. însă cele spuse în *Ideologia lit.*, pag. 97 (Heliade: om-oamă, în *Anatolida*; om-oamă, bărbat-bărbată, Isch-Ischa, în *Biblice*, pag. 7; Leroux: Isch-Ischa, Aisch-Aischa, *De l'umanité...*, II, pag. 531, 561).

* * *

In *Santa Cetate*, pag. 134—135, am schiţat locul pe care *Anatolida* trebuia să-l ocupe în marea poemă a *Umanităţii* şi am arătat şi care urma să fie, în acest plan, locul poeziei *Santa Cetate.* Cu titlul *Crist-popolul, terţa rima dantesca*, *Santa Cetate* este notată în ciclul poemelor epice în anunţul bibliografic de *Atheneul*

www.dacoromanica.ro

Român, I, 1866, pag. 225—226 (cf. supra, pag. 494), ceea ce îndreptăţeşte concluzia că Heliade urma să încheie această expunere a evoluţiei umanităţii, proiectând în final viziunea organizaţiei viitoare a societăţii, organizaţie întemeiată pe armonia fourieristă. Note din *Santa Cetate* au pătruns de altfel şi în *Anatolida*; v. cântul IV, v. 330—335; cântul V, v. 350—356.

Aceeaşi este concluzia la care ajungem şi din analiza straturilor de idei din *Anatolida:* pornind dela concepţia conservatoare din *Căderea Dracilor*, Heliade culege în desvoltarea subiectului unele note revoluţionare din Milton, din Milton interpretat de Chateaubriand, dar mai cu seamă din anumiţi scriitori socialişti, cum este Pierre Leroux. De altfel un fapt care se cuvine să fie subliniat este că *Anatolida* ar fi cuprins, dacă ar fi fost realizată în întregime, şi elemente străine de Biblie. Cânturile întitulate *Saturn şi Jupiter*, *Prometheu şi Pandora*, *Prometheu înlănţuit* ne arată că Heliade înţelegea să se raporteze la mitologia greacă, cu scopul de a sublinia printr'însa concepţia, atât de mult trâmbiţată de el după revoluţia din 1848, că o revoluţie nu poate fi decât biruitoare, că revoluţionarul Jupiter va înfrânge întotd eauna pe reacţionarul Saturn (v. textele în *Biblice*, pag. 40 şi 113; *Poesii inedite* (*Bibliotheca portativă*, vol. 5), pag. 194, text reprodus în *Satire şi fabule...*, pag. 227; *Curs de poesie...*, II, pag. 20). Intre 1838 şi 1868 Heliade realizează, pe linia socială, o astfel de evoluţie încât începutul operei sale avea să fie de-a-dreptul negarea desvoltării pe care această operă avea s'o ia ulterior. Este demn de reţinut faptul pe care-l constată, în legătură cu modelul englez dela care pleca şi scriitorul român, Chateaubriand: Milton, revoluţionar şi partizan înfocat al revoluţiilor, înfăţişează totuşi, în *Paradisul perdut*, înfrângerea revoluţionarului Satan. Chateaubriand explică (pag. 313 din ed. cit.) aceasta prin religiozitatea spiritului lui Milton: constatare şi explicare deopotrivă de valabile şi pentru Heliade. — Pornind astfel dela înfrângerea revoluţiei, trecând la preamărirea revoluţiei, poema scriitorului român s'ar fi încheiat arătând armonia cea nouă stabilită în societate de biruinţa revoluţionară: *Căderea Dracilor*, *Saturn şi Jupiter* şi *Santa Cetate* ar fi fost astfel punctele între care s'ar fi desfăşurat ideologia socială a *Umanităţii*.

Am afirmat (*Santa Cetate...*, pag. 135; *Ideologia lit.*, pag. 262) că unele idei şi preocupări ale lui Heliade au pătruns în opera unui bun prieten francez al său, A. Le Dain. Pentrucă lucrurile acestea, care interesează raporturile culturale franco-române, depăşesc cadrul şi preocupările ediţiei de faţă, mă mărginesc să indic aici punctele esenţiale ale problemei şi să dau bibliografia necesară. Pentru raporturile dintre Le Dain, Heliade, Grădişteanu, v. Heliade, *Scrisori din exil, cu note de N. R. Locusteanu*, Bucureşti, 1891, pag. 142, 358, 365, 567, 573. Sub influenţa emigraţiei române, Le Dain atenuiază în parte fobia sa socialistă, căreia îi dăduse liberă expresie în *Le socialisme et la république*, Paris, 1849. In 1849, Transilvania, Muntenia şi Moldova erau pentru el ţări slave (v. *Cri de guerre! ou la France devant l'Europe*, Paris, 1849, pag. 27). — Dar el se arată foarte bine orientat în limba română (fusese corectorul lucrărilor franţuzeşti ale lui Heliade,

www.dacoromanica.ro

după ce acesta se certase cu Sébastien Rhéal) în *La linguistique vulgarisée. Etude sur l'origine et l'unification du langage*, Paris, Leroux, 1886, în care, la pag.10—23, traduce pasaje din studiul lui Heliade *Geniul limbelor în genere şi al celei române în parte*, apărut în vol. I din *Curs de poesie*. Fidelitatea traducerii nu se mărgineşte la reproducerea ideei şi expresiei, ci merge până la însuşirea exemplelor, — bune pentru studiul lui Heliade, dar mai puţin fericite pentru acela al lui Le Dain —, şi până la respectarea caracterelor tipografice în care aceste exemple erau prezentate. Ultima lucrare pe care o menţionez este *L' Humanité*, Paris, 1877, un poem în care poetul arată mersul progresului în omenire, aşa după cum Heliade îşi propunea s'o facă în *Umanitatea* sa şi după cum o face parţial în *Anatolida* şi în *Istoria critică universală*, publicată în 1892, dar redactată în timpul exilului la Chios, când el era în legături strânse cu Le Dain. Deşi influenţa lui Pierre Leroux se manifestă puternic şi direct în opera scriitorului francez, Heliade este prezent într'însa nu atât cu *Umanitatea* sa rămasă în stare de proiect, cât cu *Anatolida*, *Biblicele* şi mai ales cu ideile din *Istoria critică universală*, ceea ce ne duce la concluzia că Le Dain a avut, într'o formă oarecare, cunoştinţă de cuprinsul acestei lucrări.

Deşi Heliade spune că n'a prea modificat forma cântului I, comparaţia ne va arăta că ea a fost adânc modificată. Notăm cu A forma din 1840, cu B pe cea din 1870.

v. 2–3 B *In santa atmosferă luminei celei vii, De unde-emană viaţa.*
v. 5–8 B *Şi spiritul agapei burează ambrosie, Şi 'mmărgăritã câmpii eternei beatituţi, Spre-a creşte charitatea, angelica tărie Din cari purced pacea, divinele virtuţi.*
v. 10 B — *verzit de imortali.*
v. 11 B — *cedri etherii.*
v. 12 B *Şi unde se desvoltă virtuţile florali.*
v. 13 B — *zefirul de clemenţă.*
v. 14 B — *arburii.*
v. 15 B *In quietutea 'naltă, d'amor, de inocenţă.*
v. 16 B — *râuri de viaţă.*
v. 17 B *Pe culmea astui munte sub tinda Omnipotinţei.*
v. 18 B *Inconjurat de angeli, puteri de Serafimi.*
v. 19–20 B — *divinei Provedinţei Pe mii de miriade de răpezi Cherubimi.*
v. 22 B *Poeţii eternităţii.*
v. 23 B — *vii harpele înstrună.*
v. 24 B *Răpiţi în adorare.*
v. 25 B — *cu totul.*
v. 26–28 B *Contâmplă în mirare p'eternul Iehova In marele panhymniu, în sânta preveghiere Intreg nemărginitul resună: osană !*
v. 30–31 B *In sânu-Eternităţii, de angeli nevăzut Etern era şi Fiiul cu Pater.*

www.dacoromanica.ro

v. 33 B *Când Pater al Puterii, voind să-l glorifice.*
v. 34 B — *al gloriei, ca Verb şi creator.*
v. 35–36 B *Puteri, virtuţi într'însul să se identifice, Şi 'ntr'însul.*
v. 38–40 B — *angeli svol răpezi, lin se pun In juru-Omnipotenţei miniştrii toţi s'adună, Atenţi în tot amorul, ascultă, se supun.*
v. 41 B — *Fiiul gloriei l'a Patrelui său dreaptă.*
v. 42 B — *peste tot.*
v. 43–44 B *La vocea-i mundiferă creaţia aşteaptă Şi laudă, mărire din harpele lor scot.*
v. 45 B *Şi spirite, şi geniuri, şi minţi ce nasc ştiinţă.*
v. 47 B — *să se 'ntregească în toată a lor fiinţă;* deci *estime* are sensul de *fiinţă* şi trebue raportat la *esse.*
v. 49 B *O nouă sărbătoare... serbează.*
v. 50 B *Trag toţi cu-ardoare sântă.*
v. 51 B *Ce splende.*
v. 52 B *Pe dânsul se aşează divinul Verb şi Fiiu.*
v. 53 B — *iau drumu 'ntraripate.*
v. 54 B *Sunt Cherubimi.*
v. 55 B *Orele-eternităţii.*
v. 56 B *D'Apocalypse duse spre secoli propăşesc.*
v. 57 B *De angeli.*
v. 58 B — *propasă ne 'ncetat.*
v. 59 B — *şi'n calea-i însemnează.*
v. 60 B — *d'atunci predestinat.*
v. 61 B — *înconjură în santă.*
v. 62 B — *de glorie se 'mplinesc.*
v. 63–64 B — *ştiinţa, bucuria Resar.*
v. 65 B *Iar spiritele 'ntr'însul prin tragerea centrală.*
v. 66 B *Celebră hymeneul.*
v. 67–68 B *Fiinţe mii într'una în nuntă-universală O flacără din flacăr'.*
v. 69 B *Al păcii spirt.*
v. 70–71 B *Al dragostii şal păcii într'una se unesc Cu-al inteligenţei.*
v. 74 B *Şo sântă armonie şo unitate fac.*
v. 76 A B — *se înfac;* formaţiune personală dificilă, exprimând ideea de împerechere: sufletele noastre se împerechează asemenea spiritelor în universul nou creat.
v. 79 B — *a lor agape ca flacăr'.*
v. 80 B — *la centru se unesc.*
v. 81 B *Astfel Fiul Puterii în glorie 'naintează.*
v. 83 B — *prin sapte cuvintează.*
v. 84 B — *pe tron imperator.*
v. 85 B — *tot de glorie.*

www.dacoromanica.ro

v. 86 B — *Cap archangel.*
v. 87–88 B *Distat în deitate, putere, fericire, Iar ca ministru-al cerului el singur protostat.*
v. 89–92 B *Onori şi nemurire, tărie, libertate Avea în cele 'nalte, de tot se bucura; Ci, cum văzu Cuvântul, a lui divinitate, Il desvoltă în sineşi, şi greu îl apăsa.*
v. 94 B *Sta neclintit la postu-i.*
v. 95–96 B — *frigur' de ură, D'a tâmplelor bătaie ochi, faţă se roşia.*
v. 97 B *Oribilă durere de frunte îl coprinde.*
v. 98–99 B — *nu-l mai încape loc; In cugetu-i prin ură concepe şi s'aprinde.*
v. 102 B *Frumoasă şi ridentă îi svoală.*
v. 103 B — *resaltă 'n el simţirea.*
v. 104 B — *d'a sa filie.*
v. 105–106 B *Se înamoră; ea îl răpeşte. Şi mii de angeli o numesc sor.*
v. 108–109 B — *La toţi clipeşte, Pe toţi provoacă.*
v. 110 B *Cu toţi e dulce.*
v. 112 B — *tremur, doresc.*
v. 113 B — *teribilă la angeli încercare.*
v. 115–116 B *O filie d'archangel, născută 'n cugetare, O femine în spirit! Frumosul incarnat!*
v. 117 B *Rapindă.*
v. 118 B — *buzi de Lucifer.*
v. 119 B — *de speranţă.*
v. 120 B — *frumoşii-i ochi ofer.*
v. 121 B — *inspiră voluptatea.*
v. 122 B *Şi farmec peste farmec în corpu-i aerin.*
v. 123–124 B *Mişcarea ei seduce ca însuşi libertatea Şi'n faţa ei străluce ca fulger în senin.*
v. 125 B *Cochetă.*
v. 126 B *Incatena voinţa, pe toţi îi captiva.*
v. 128 B *Spre-a-i merita favoarea.*
v. 130 B — *tronul păcii ş'a.*
v. 133 B *In spiritul tyrannidii.*
v. 134 B — *infamei tiranii.*
v. 135 B *Iar boltele.*
v. 136 B — *trosncsc din temelii.*
v. 137 B *A reuşit cocheta; dar ţipă, 'ngălbineşte.*
v. 142–143 B — *pasă urgia; Fulgere, vălvoare în spaţiu şerpuesc.*
v. 144–145 B *Focul se 'ntinde, curăţă păcatul. Marea-explosiune arrestă-eternitatea.*
v. 146 B — *Sorii se spăimântă.*
v. 147 B — *unde se 'ntinde.*
v. 148 B — *ca trăsnet încinde.*

www.dacoromanica.ro

v. 151 B *Cad rebelii 'n spaţiu.*
v. 152 B — *abis mare.*
v. 153 B — *trec din cer.*
v. 154 B — *de angeli.*
v. 157 B *Monstru la alţi capul în abis precede.*
v. 160 B *Nume, suvenire.*
v. 161 B — *Ca fulgerul străluce.*
v. 162 B *Un gladiu... Michael.*
v. 163 B *Ce miriade d'angeli comandă şi conduce.*
v. 164 B — *anunţă prea blândul Gabriel.*
v. 165 B *Ca tremur şi teroare.*
v. 166 B *La toţi atenţiune.*
v. 172 B *E mică asemănare, concret.*
v. 174 B — *astre, şi sateliţi planeţi.*
v. 175 B — *ale lor giruri.*
v. 176 B — *spăimântători cometi.*
v. 177 B — *exmulge din mare concentrare.*
v. 179 B *S'ar precipita 'n spaţiu spre-eterna lor perzare.*
v. 181 B *Ast uet ce ar face totala anomalie.*
v. 182 B — *ciocnirea, sgomult material.*
v. 183 B *In ceartă elementele.*
v. 184 B — *uet ca-ast svon spiritual.*
v. 185 B — *mai mare între stele.*
v. 187 B — *de spirite rebele.*
v. 189–190 B — *căderea se 'ndesează, Din regiune 'ntr'alta.*
v. 191 B — *spre ceruri să mai vază.*
v. 192 B — *din urmă îi ajung.*
v. 193 B — *ruine spirituale.*
v. 194–196 B *Şi se resping teribil, în spaţiu se 'ntind Minţi, spirite stupide, perverse şi fatale Ca flacare în vortici tot haosul aprind.*
v. 197 B — *căzând ca mintea, s'afundă în turmente.*
v. 199–200 B — *vâlvoarea ca lupta'n elemente, Şi negri, cât s'afundă.*
v. 201 B — *abisul se despică.*
v. 204 B — *tot mai 'nainte.*
v. 205–206 B — *ca alt soare, şi încă şi mai mare Şi răpede ca mintea, cu uet ajungând.*
v. 208 B *Cât universu 'n spaţiu deschide volborând.*
v. 210 B — *Gheenei, ca 'n jurământ fatal.*
v. 212 B *Şi grinţă la ardinţii* (sic) *teribil, infernal.*
v. 213 B — *acelaşi scomult.*
v. 214 B *Talmuth;* în C. A. S. III, ed. II, pag. 113, dă forma *Tamnuţ.*
v. 216 B *Brihmuter, Gorgon, Bulhah.* In B, v. 217–220 nu figurează.

www.dacoromanica.ro

v. 221 B *Tartarul sbiară, grinţă.*
v. 222 B *Şi ţipete teribili, resţipă, bubuesc.*
v. 223–224 B — *vendictă, resbunare Blestemă Provedinţa, la ceruri.*
v. 225–226 B — *vijelie, Desmăsurate unde când grele.*
v. 227 B — *astă-anomalie.*
v. 229 B *S'alină-apoi tumultul.*
v. 230 B *Profund.*
v. 233-235 B — *să-şi mai afle? în locul de durere In locul din afară şi unde nu ajung Nici pace, nici repaos, niçi semne de tăcere.*
v. 236 B — *ş'eternul suspin.*
v. 237 B — *unime în loc.*
v. 243 B — *Principul fericirii.*
v. 244 B — *damnării reservat.*
v. 245 B *Aci stătuţi.*
v. 246 B — *trăsnetele juste pătrunşi.*
v. 247 B — *vasta încăpere.*
v. 249 B *Juraţi d'atunci.*
v. 251–252 B *Invidia-impostura, infama calomnie Şi morburile toate, păcatul îmmulţit.*
v. 253 B *Corupţiunea toantă.*
v. 254 B *Codarda ipocrisie.*
v. 255–256 B *Teribila minciune, şi moartea destructoare Discordii paricide, resbel ucizător.*
v. 257–258 B *Orice flagel al lumii şi orice sacrilege Şi guerrele civile aicea se încep.*
v. 259 B — *şi domnii.*
v. 260 B *Popoarele rebele aicia se concep.*

Din *Biblice*, urma să facă parte şi poezia *Harpa lui David*, asupra căreia cf. supra pag. 495 şi, de bună seamă, *Cântarea Dracilor în ajunul potopului*, despre care Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 144, credea că este răsărită din «aceste adâncuri de speculaţiune şi fantazare religioasă», în care-l dusese pe Heliade, către 1836, adâncirea Bibliei. De fapt, poezia este tradusă tot din Byron: face parte din poema *Heaven and earth*, partea I, scena III, tradusă de Heliade în româneşte *(Cerul şi pământul. Mister*, în *Din operile lui Lord Byron. Traduse de I. Eliad. Tomul I*, Bucureşti, 1837).

Cântarea Dracilor apare în cuprinsul acestei traduceri, pag. 330—332 şi este reprodusă, cu unele mici modificări, în *Curierul Românesc*, 1839, nr. 113 şi *Curier de ambe sexe*, II, pag. 192—194.

Reproducem mai jos aceste două poezii.

HARPA LUI DAVID

Spartu-s'au coardele harpei potente
Marelui David, poetului-rege!
Nu mai există a psalmilor harpă!

www.dacoromanica.ro

Câți i-asculta inspiratele-acorduri ,
De melodie, cu inima înfrântă
Vărsând vărsau lacreme calde, dolente,
De repentire, de rugă, d'extase.

Acele lacreme varii și multe,
O consacrară Domnului sântă.
Lamente-se ale Sionului vergini,
Căci iată, spartu-s'au ale ei coarde,

Ea străbătea prin dulcile-i accente
Inim' de piatră, ca gerul de ageri
Fiilor aspri ai Făr'-de-legii,

Da'n ei viața și le 'nălța suflet:
Strâmbii cu inima, strâmbii în cuget
Drept se 'ndrepta la potenta ei voce.

Harpa lui David era mult mai forte
Și decât tronu-i. Poetul trecuse
Sus, mai pre sus decât rege la'nalte:
Spiritul Domnului sta peste dânsul,

Ea celebra a Domnului mărire,
Spunea ale lui Israel mari fapte,
Ea răspândea peste văi bucuria:
Tresărea munții, se pleca cedrii.

Aspirat-au și s'au suit la ceruri
P'aripe d'angeli ale ei acorduri,
Și ca tămâia rămaseră-acolo,

D'atunci nu se mai aude-a ei voce;
Ci numai amorul și pietatea
Ne răpesc sufletul prin niște sonuri
Ce ies din porțile cerului sacre,
Și-l leagănă 'n visuri 'nalte, divine,
Ce-a zilei lumină nu le 'ntrerumpe.

www.dacoromanica.ro

CÂNTAREA DRACILOR IN AJUNUL POTOPULUI

Să ne bucurăm! să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va tulbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din ţipăt, din joc, din sbor ce sărbăm.
Om nu va mai fi, jărtfa va lipsi.
Al nostru tiran fără de prinos
Va cere 'n zadar scrumul cu miros
Cine-i va jărtfi? Cine-i va jărtfi?
Şiroiul căzând, valul alergând,
Lumea va 'nghiţi; şi vântul turbat
Peste ocean sburând deslănţat
Alţi munţi va 'nălţa, unda volburând.
Blan, bluc, colcăind, flis, vluc, lung plesnind
Luciu lung întins va fi un mormânt,
Mormânt de triumf; mormânt tot pământ.
Ha, ha, ha, ha, ha, ce luciu sclipind!

Să ne bucurăm! să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va tulbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din ţipăt, din joc, din sbor ce sărbăm.
Vom vedea perind, murind şi murind,
Neamul omenesc atât îngâmfat
De-al lor ticălos lut de defăimat.
A! ha! neam trufaş te-am văzut perind;
Oasele-ţi albind, spălate sclipind
Prin peştiri, prin văi, prin munţi s'or opri;
Apa nencetat tot le va goni,
Şi moartea cu noi va privi rânjind:
Totul vedem rupt, susul peste supt.
Leul vierşunat, tigrul furios
Loc îşi vor căta cu mielul fricos,
Pare c'ar fi fraţi şi-un lapte au supt.
Izvor cu şiroiu spumegând vâjoiu
De sus şiroind, de jos volborând,
Totul deslegând, totul mestecând, —
Ce haos frumos! umed moşoroiu!

www.dacoromanica.ro

Să ne bucurăm! să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va tulbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din ţipăt, din joc, din sbor ce sărbăm.
Moartea-apoi va sta, puţin va 'nceta. —
Pe dărâmături alţi oameni mai noi
Mai spurcaţi, mai răi, mai vrednici de noi
Se vor înmulţi; — ea-i va secera.
Aste risipiri vor naşte peiri,
Alte fiinţi noi, veacuri, ani mai noi,
Alte boale noi, alte dureri noi,
Păcate mai noi, noi nelegiuiri.
Acei muritori — ce mai muritori!
Vor fi însoţiţi de chin, de dureri,
Ură şi războiu, muncă, 'mperecheri,
Ce mai muritori! ce mai muritori!

Să ne bucurăm, să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va tulbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din ţipăt, din joc, din sbor ce sărbăm.
Aceşti omuleţi — ce mai omuleţi!
Vor fi însoţiţi de chin, de dureri,
Ură şi războiu, muncă, 'mperecheri,
Ce mai omuleţi! ce mai drăculeţi!

MICHAIDA

Cântul I s'a publicat în *Curier de ambe sexe*, V, pag. 59—75, cântul II în *Issachar*, pag. 125—130. Ambele cânturi au fost reproduse în *Curier de ambe sexe*, V, ed. II, pag. 57—86.

In a doua tipărire, cântul I prezintă, faţă de prima, următoarele modificări esenţiale, ce trădează eterna preocupare puristă a lui Heliade:

v. 30 — *fapta 'ndependinţei.*
v. 40 — *Domnul Românilor.*
v. 44 — *din întru.*
v. 53 *Svola purtat.*
v. 72 *Iar stabil.*
v. 73 *Domn, sclav, cămaş, tot una: averi erau pericol.*
v. 74 — *fame.*

www.dacoromanica.ro

v. 82 *In luct.*
v. 84 — *lugia cu dor copiii.*
v. 95 — *ş'a lui singurătate.*
v. 107 — *stema domnială.*
v. 119 — *primul domn.*
v. 121 — *legiunilor romane.*
v. 136 *Acelei de fer veargă.*
v. 137 — *prea potente.*
v. 148 — *arcanele abise.*
v. 150 *Se uită.*
v. 152 — *nemicilor ai crucii.*
v. 163 *O spirit paranclete.*
v. 171 *Nici chiar să imagine.*
v. 222 *Rău duce facultatea.*
v. 232 — *hidos, infernal.*
v. 236 — *mai potente.*
v. 242 — *trepasul.*
v. 245 *Predestinate vase.*
v. 249 — *veghiară, suferiră.*
v. 259 — *cu dânsa ca 'n.*
v. 261 — *ceresc Pater.*
v. 262 — *sancti[fi]caiu săracul.*
v. 267 — *am plâns tot proletarul.*
v. 271 — *demagogii.*
v. 278 — *lăsaiu şi pironirea.*
v. 280 — *am descindut.*
v. 281 *Spre a surpa.*
v. 317 *Acum sunat-a.*
v. 318 — *tot preţul.*
v. 321-322 *Virtuţii ultragiate de forţă sau putere, Virtuţii protejate d'archangelul teribil.*
v. 343 *La verginea mea mater.'*
v. 356 — *ca fulger.*
v. 359 — *archangelul se 'nclină.*
v. 363 — *şi nalt carpateu creştet.*
v. 365 *A te vedea.*
v. 370 — *de pe pământ.*
v. 372 — *şi sânt o poetisă.*
v. 374 — *în extas' ca sânţii.*

www.dacoromanica.ro

v. 375 — *trepasă.*
v. 380 — *la ora morții.*
v. 383 — *solemnă.*
v. 404 *In empiu rău precuget, și 'n fapte și mai empii.*
v. 408 *Cumplitele prepuse.*
v. 416 — *al nopții angel.*
v. 420 — *svolul.*
v. 439 lipsește în ed. II, a *C. A. S.*
v. 454 — *d'eroul.*
v. 459 — *anunță abondanța.*
v. 465 *Se uită.*
v. 467 *Se uită caritabil.*
v. 468 — *Domnul ce visează.*
v. 471 *Și domnul.*
v. 472 *Și caută ș'ascultă.*
v. 474 *Se 'nalță, și se lasă.*
v. 487 *Inundă d'adevăruri.*
v. 488 — *svol.*
v. 495 — *a țărei rentregire.*
v. 502 — *ce svoală.*
v. 503 *Pe aripa științei.*
v. 512 — *se răpește 'n cuget.*
v. 518 — *pe trepasați.*
v. 527 — *peloria lui frunte.*
v. 529 *Pe loc el se îndreaptă.*
v. 547 *Tinzând a sale.*
v. 548 — *zile de pericol.*
v. 556 — *vearga domnială.*
v. 563 — *Mihai plin de sudoare.*
v. 564 — *dep'a sa față,*
v. 575 — *Mi-e foarte necesariu.*
v. 579 — *Se cere-aci unire.*
v. 594 — *cerându-i umil.*
v. 597 *Și recunoaște 'ntr'înșii aceeași exprimare.*
v. 603 — *ca să reforme.*
v. 604 — *răul predomină.*
v. 606 — *și nu e pân' la unul.*
v. 608 — *intrigi intestine.*
v. 619 — *ce popolii.*
v. 620 — *Deă.*
v. 622 — *doma domnială.*
v. 623 *Cu Dumnezeu de față.*

www.dacoromanica.ro

Ca limbă, notez următoarele forme:

Cântul I

v. 52 *mueginiu*, de muezin.

v. 57 *cambana*, clopot (din it. *campana*, cu *mp*>*mb* sub influenţă grecească; cf. supra, pag. 508).

v. 82 *luct*, jale (lat. *luctus*).

v. 91 *grinţând*, scrâşnind (fr. grincer).

v. 148 *arcane*, ascuns, tăinuit (it. *arcano*; cf. şi v. 558 şi 598).

v. 212 *prinvine*, parvine, ajunge (creaţiune heliadistă după analogia fr. *parvenir*).

v. 242 *străpasul*, moartea (fr. *trépas*; cf. şi v. 513, *trapasaţi*, morţi).

v. 256 *agape*, iubire, (gr. *ἀγάπη*).

v. 401 *orrenda*, îngrozitoare (it. *orrendo*).

v. 611 *a devina*, a ghici (fr. *deviner*).

Cântul II

v. 33 *tavolă*, masă (it. *tavola*).

v. 37 *trichellii* (luminări), sfeşnic cu trei braţe (gr. *τὸ τριχέρι*, acelaşi sens).

v. 58 *stanţa*, camera (it. *stanza*).

v. 78 *appendută*, atârnată (it. *appendere*; cf. şi v. 415).

v. 158 *se 'mpumnă*, a apuca (it. *impugnare*).

v. 205 *servată*, păstrată (lat. *servare*, a păstra).

In *Curier de ambe sexe*, V, ed. I, pag. 75—78, Heliade adaogă următoarele *Note la cântul I*:

1. Vrând a nu ieşi din costumele consacrate epopeei prin Omer, Virgiliu, Tasso şi alţii, am ţinut însuşi aceeaşi cale a începutului, şi cele douăsprezece prime versuri sunt mai mult decât o imitaţie din *Gerusalemme deliberata*. Fie iertate de cititor întocmai ca o formulă consacrată, ca un prelud al cântătorului până să-şi ia diapasonul, ca un *pentru rugăciunile* al preotului, ca o preparare de invocaţie a poetului.

v. 264] 2. Fiind odinioară slavonismul în modă la noi, se întrecea care de care a lepăda vorbele naţionale şi în locul lor a lua altele slavone. Astfel se văd vorbele *vreme* în loc de *timp*, *ceas* în loc de *oara*; *brat* în loc de *frate*, *sin* în loc de *fiiu*, etc. Din această luptă de vorbe, de a lua unele locul altora, partea cea mai mare din cele străbune şi cu adevărat române scăpară, ca ostaşii din războiu, spre a repurta victoria şi a asigura Românilor naţionalitatea lor; altele, ca unele din cele de sus, îşi dispută încă locul; şi altele s'au alungat cu totul, deşi n'au pierit, luându-le locul cele slavone; astfel sunt: *libertatea*, *onoarea*, *gloria*, etc., în locul cărora fără a le împlini locul după demnitate şi potrivit cu adevăratul lor înţeles, figură

www.dacoromanica.ro

fără rușine *slobozenia*, *cinstea*, *slava*, etc. Altele iară în acel amestic și confuzie a luptei, luară un loc în loc de altul, precum: *răsboinic*, ce însemnează *tâlhar*, se puse în locul *belicosului*; *iscălitura* ce însemnează *mânjătură*, *întinătură*, în locul *subscrierii* sau *subtînsemnării*; *trup* ce însemnează *cadaver*, *stârf*, *mortăcine*, se puse în locul *corpului*, și altele mai spurcate, care, onorând urechia cititorilor, ne ferim a le face să li se audă innobilul și lăiosul lor sunet. Astfel este mania modei când se întinde dela palat până la colibă, din cabinetul cărturarului până în tina uliţelor celor mai înfundate mahalale. Astfel de paroxismi avu limba noastră cu grecisimii trecuți, astfel cu galicismii de acum. Auziam *strofilie* în loc de *adunare*, *evghenis* în loc de *nobil*, *firitiseala*, *antipatie* acolo unde în adevăr era o simpatie; auzim *coafiura* în loc de *conciura*, *soareà* în loc de *serata*... Pentru vorbele ce au însuși și tot acea semnificaţie, la Dumnezeu! tot e o analogie; iar a zice *trup* în loc de *corp!* nu este numai un semn de neînvăţătură grasă, ci și un păcat, un blasfem. Unde mai rămâne înălțarea și sântitatea christianismului când ar zice cineva *trupul Domnului!* Ah! iartă Dumnezeule Cuvinte tutulor ce te hulesc astfel.

[v. 281] 3. *Orcul* este o vorbă poetică latină, adoptată de toți poeții Italiei, prin care se însemnează Iadul cu Tartarul împreună.

[v. 303] 4. Când un număr se înmulțeste cu altul mai de multe ori în nemărginit, precum $2 \times 2 = 4$; $2 \times 4 = 8$; $2 \times 8 = 16$; $2 \times 16 = 32$; $2 \times 32 = 64$; $2 \times 64 = 128$;... $3 \times 4 = 12$; $3 \times 12 = 36$; $3 \times 36 = 108$; $3 \times 108 = 324$;... $4 \times 5 = 20$; $4 \times 20 = 80$; $4 \times 80 = 320$;... o asemenea creștere răpede a numerelor se numește *progresie geometrică*, care cu atâta este mai răpede, cu cât numărul înmulțitor sau factorul comun este mai mare. A arăta această progresie sau înmulțire a Răului în termini biblici, ne servim cu numărul 7 care era foarte clasic și des întrebuințat între profeții Iudeei ca un număr din cei primi. Prin urmare, luând un număr oarecare a-l înmulți mai de multe ori cu 7, vedem creșterea cât este de iute: $7 \times 7 = 49$; $7 \times 49 = 343$; $7 \times 343 = 2401$; $7 \times 2401 = 16.807$; $7 \times 16.807 = 117.649$... Prin urmare dar: *a se înmulți Rău cu 7*, va să zică a se înmulți în nemărginit printr'un număr din cele dintâiu, după o imaginație cu adevărat biblică.

[v. 337] 5. Din vorbele slavone este adevărat că multe s'au curățit, ca de sine, precum *blagorodnic*, *blagoslovire*, *bezi*, *iproci*..., multe însă mai rămaseră din care ne vom curăți, vrând Domnul; unele însă așa sunt de fatale, așa au prins rădăcină încât mai nu vom putea scăpa vreodată. Cam astfel e și vorba *duh* în locul căreia pretutindeni m'am servit cu candidul și prea curatul *spirit*. Cât e mai curată și mai esprimătoare ideei vorba *spirit* decât *duh!* ce nu se aude, nu se înțelege decât ca *duhoare*, *duhuială*, *duhănire*, ce sunt din aceeași familie. Fiind însă că, după cum zisei, și ea este una din care nu vom putea scăpa curând, o lăsai și eu aci unde voiu să înțeleg *duhuri spurcate*, duhuri necurate, pentrucă acelea cu adevărat sunt duhuri.

[v. 341] 6. Am zis că numărul 7 este număr foarte des întrebuințat în Scriptură. « Dumnezeu a făcut lumea în șase zile și în a șaptea s'a odihnit »; șapte zile fac un

www.dacoromanica.ro

period de timp de unde s'a zis *săptămână*. Evreii însă aveau săptămână de zile, de luni, de ani, de secoli. Şapte luni făcea o săptămână, şapte ani o săptămână, şapte secoli asemenea. Daniil proorocind naşterea Mesiei, zice: «să ştii dară şi să cunoşti că dela ieşirea cuvântului... până la Cristos... săptămâni şapte şi săptămâni şasezeci şi două vor fi...» (C. 9, v. 25). Socotind fiecare săptămână de 7 ani ies anii curaţi dela dânsul până la naşterea Mântuitorului. Prin urmare, în această cuvântare, vorbind însuşi *Cuvântul*, ne împrumutăm şi noi însuşi limbajul acela profetic prin care se arată ziua începerii regeneraţiei Greciei. Această cuvântare se închipueşte zisă la 1593. Revoluţia grecească se începu la 1820 Mart 25. Aşa 32 săptămâni de ani fac 224, şi cu alţi 3, fac 227 ani, cari adunaţi cu 1593, fac 1820.

7. Trecând cineva la Kronstad pe Prahova în sus, dela monastirea Sinai începe a vedea deasupra sa braţele Bucegilor întocmai ca nişte turnuri gotice până când vine în dreptul, unde din trei vârfuri cele mai majestoase, cel mai înalt se numeşte Caraiman. Aci cu adevărat vede cineva majestatea munţilor Carpaţi în toată marea cuviinţă şi gloria lor. Dela asemenea munţi vede cum se împrumută arhitectura stilul acela numit gotic, în acea epocă organică a Christianismului, spre a închipui locuinţa lui Dumnezeu. Frumos şi majestos model şi frumoasă imitaţie.

[v. 551; notă adăogată de H. în C. A. S. V, ed. II, pag. 71:] Vezi în istorie viaţa eroului.

Faptul că Heliade n'a dus la capăt opera începută a fost explicat de el (*Biblice...*, pag. 73; cf. supra, pag. 493) prin aceea că, la un moment dat, a descoperit decretul prin care Mihai aservea pe săteni. Explicaţia este în acord cu ideile democratice pe care le practica, dela un anumit moment, scriitorul român. Este de remarcat cu toate acestea faptul că, publicând cântul al doilea, el îl întovărăşeşte de o notă în care, între altele, exprimă admiraţia sa faţă de marele Domnitor.

Reproduc aici întreaga notă (*Issachar...*, pag. 125):

«Până a nu termina partea întâiu a lui Issachar, a acestui Laborator român, care este popolul adevărat, naţia întreagă, ca o protestaţie din partea lui dăm cântul al doilea al *Michaidei*. Naţia îşi adoară eroii săi ce se numia boeri, naţia conservă suvenirea lor, cântă dimpreună cu mine faptele lor; rechiamă acei timpi de glorie; naţia doreşte astăzi nu de a stinge boerismul, ci de a face, de ar fi cu putinţă, din tot Românul un boer, pentrucă boeribil a fost totd'auna.

Oşteni, ofiţeri, toţi Români, fraţilor soldaţi, vouă vă dedic cânturile mele. Intre spiritul Domnului ce s'a pus peste mine şi mă devoară, între în inimile voastre. Ca un bard bătrân voiu cânta în mijlocul vostru faptele eroilor noştri, faptele voastre însuşi.

Spre a întruduce pe cititor în cântul al doilea arătăm comprinsul celui d'întâiu.

Acolo se arată abusurile Turcilor, starea ţărei de împilare şi de umilire la suirea lui Mihaiu pe tron, — decretele ascunse ale Provedinţei în stilul epic şi după

www.dacoromanica.ro

doctrinele creştine; visul lui Mihaiu, sau mai bine ideea lui fixă de a libera Ţara; decisia lui, înţelegerea lui cu Metropolitul căruia îi dă însărcinarea de a face propaganda între boeri, de a-i întruni într'o soţietate secretă cu scop de a scutura jugul turcesc, şi cu recomandare în adins de a nu arăta încă boerilor că el, Domnitorul, este iniţiatorul acestei fapte sau că are vreo ştire de dânsa.

După întâlnirea şi înţelegerea cu Metropolitul, poetul lasă un interval de treizeci de zile spre a iniţia Chiriarhul pe capii Ţărei în întreprinderea glorioasă, şi cu adunarea boerilor în casele lui Banul Manta începe cântul ce comunicăm cititorilor ».

In ceea ce priveşte influenţele, vezi, în afară de cele spuse de Heliade însuşi, şi Bogdan-Duică, *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 165 sqq. şi P. Grimm, *op. cit.*, *Dacoromania*, III, pag. 321, precum şi introducerea prezentei ediţii.

UN MUIEROIU ŞI O FEMEIE

S'a publicat în *Proprietarul Român*, I (1861), nr. 22; s'a reprodus în *Diverse* (*Bibliothecă portativă*, vol. III), care apar în 1860—1861 şi în *Satirele şi fabulele lui...*, pag. 193—198. Noi o reproducem după *Diverse*.

Satiră politică, *Un muieroiu şi o femeie* caracterizează poziţia politică a lui Heliade la întoarcerea din exil şi redă temperatura luptei sale politice. « Muieroiul » înfăţişează partidul naţional-liberal, sau, mai precis, pe Rosetti şi partizanii acestuia; « femeia » înfăţişează pe Heliade şi pe moderaţii, ale căror vederi erau expuse în *Proprietarul Român* (asupra ascendenţei ideologice a acestui ziar v. art. *Proprietarul Român*, în anul I, nr. 13 al acestui ziar: « *Proprietarul Român* a eşit din *Conservator*, şi *Conservatorul* din 59 a eşit din *Conservatorul* din 56 şi acesta, din *Curierul Român*, şi *Curierul Român* din operele lui Petru Maior şi Paul Iorgovici, şi Şincai, şi Văcăreşti, şi Cantemiri, şi Basarabi, şi Greceni, etc. » ; Heliade ţinea să sublinieze în felul acesta linia neîntreruptă a românismului său.— In ceea ce priveşte atacurile împotriva lui Heliade, v. şi cele spuse în comentariul fabulei *Corbul şi vulpea*.

In *Diverse*, pag. 75—101, satira este precedată de articolul *Un om şi un căusaş* care, în *Proprietarul Român*, nr. 22 supliment, figura sub titlul *Stindardul în gură cu principele în mână sau călare pe puşcă cu iapa 'ntinsă*. Intr'însul Heliade face procesul dezertărilor succesive ale adversarilor săi de pe poziţiile principiale fixate în 1848: « omul » este Heliade, « căusaşul » este un rosettist. (Denumirea de « căusaş », care chiamă ironia şi pe care Heliade o ironizează adesea, şi-au dat-o o parte dintre refugiaţii politici români dela 1848, care susţineau « causa » română; până astăzi, o stradă din Bucureşti se numeşte *strada Căusaşi)*. Deşi articolul dovedeşte din partea lui Heliade puţină înţelegere pentru jocul suplu al politicii, anumite pasaje dintr'însul trebuesc invocate pentru înţelegerea satirei şi a autorilor ei. In primul rând, Heliade aminteşte (pag. 76) jocul de-a comunismul al unora

www.dacoromanica.ro

dintre revoluţionarii dela 1848: « aţi invitat lumea la comunism sau la împărţirea averilor; în *Pruncul* acela, care acum s'a făcut măgădău mare, aţi batjocorit persoanele şi familiele cu care astăzi v'aţi dat mâna numai şi numai ca să-i pingeliţi, după expresia Dumneavoastră ». (*Pruncul* este ziarul *Pruncul Român*, condus de C. A. Rosetti în timpul revoluţiei dela 1848; *măgădăul* este *Românul*, ziarul aceluiaşi Rosetti, în ale cărui coloane s'au frământat mai îndelung principiile democraţiei române şi s'a închegat doctrina liberală). Cât de întemeiată este această acuzaţie, am arătat în « *Santa Cetate* ». *Intre utopie şi poezie*, pag. 40—77. Una dintre învinuirile cele mai stăruitor formulate la adresa lui Heliade a fost credinţa lui că ţările române n'ar putea rezista Rusiei şi Austriei dacă s'ar despărţi de Turci, — turcismul lui, — fesul lui (în timpul războiului Crimeii el a fost văzut la Şumla cu un fes turcesc în cap). Heliade arată, în articolul amintit, pag. 95, că şi cei care-l acuză s'au făcut vinovaţi de acelaşi fapt şi că el, Heliade, a fost nevoit s'o facă: « Nu ştiu de ce nu acusaţi şi pe cei de pe palcul ghilotinei de ce s'au suit aşa de sus? ». El este îngrijorat (pag. 91) de gândurile necurate ce se clocesc în capetele adversarilor săi, care înţelegeau să pieptene în tot chipul listele electorale; înlăturând pe unii, adoptând, cu scopul ca să-i compromită, pe alţii, ei alcătuesc un Pandaemoniu: « Zic Pandemoniu pentrucă n'are gânduri curate; se clocesc într'însul mari calamităţi ». (Pandaemoniu însemnează, pentru Heliade, clică de spirite rele; terminul este împrumutat din *Paradisul perdut* al lui Milton care, la sfârşitul cântului I, descrie palatul lui Satan, în care se 'ntrunesc demonii la sfat. Acest palateste numit *Pandaemoniu)*.

Incheierea articolului introduce satira (pag. 100—101).

« Principele, stindardele, vociferaţiunile şi toate calităţile dumneavoastră, seamănă cu guşa femeii guşate din fabula populară română.

— Care e femeia aceea guşată?

— Citeşte fabula şi vă veţi vedea chipul.

— Cine a făcut-o?

— Un om care a purtat şi el ca şi dumneavoastră fes ».

Pentrucă se raportează la acelaşi moment din lupta politică a lui Heliade şi ne ajută să înţelegem mai de aproape satira *Un muieroiu şi o femeie*, reproducem mai departe fabula *Muştele şi albinele (Poesii inedite*, pag. 155—159), apărută mai întâiu în *Secului*, II (1860), nr. 31.

Judecată foarte mare oarecând s'a ridicat
Intre Muşte şi Albine încât lumea au speriat.
Muştele sbârnia tare
Şi prin probe vederate
După gust şi demâncare
Demonstra ca avocate

www.dacoromanica.ro

Trecute prin doctorat
(Căci avea şi ochelari
Ca toţi docţii cei mai mari)
Demonstra învederat
Dela una pân' la mie
Că se trag din carne vie
Şi că tabăra le-e leagăn
Şi botezul lor în sânge,
Că 'ntreţin şi bărbăţia
Supărând pe cel ce lânge,
Căci ele ciupesc eroii
Şi-i deşteaptă la resbel
Şi-i invită la măcel;
Ele împung şi 'ndeamnă boii
La cărat, la arătură;
Ele cailor dau ghes
La suiş spre culmătură
Şi că unde-o fi să fie
Mai curat şi pe înţeles,
La îmbuibări călugăreşti,
La ospeţe 'mpărăteşti,
Ele mare au protie:
La dulceţe, la plăcinte,
Cu dreptul de presidinte
Ele 'ncep de căpătâiu,
Ele piscă mai întâiu,
Şi că'n fine peste toate,
Fără *însă*, fără *poate*,
Musca este coconeaţă,
Că se pune poponeaţă
Peste tot ce-a vieţuit,
Peste tot ce s'a mâncat,
Pe orice s'a cheltuit
Şi 'n colibă şi 'n palat.
Prin *deci* dar argumentau
Şi aşa învederau,
Cum că mierea din dreptate
E a lor proprietate,
Căci Albina n'are gust
Ca muscoii după must,
Nici încai isteţul bot
Ca să dea ca Musca 'n tot

www.dacoromanica.ro

Ci tot dă din floare 'n floare,
Adunând ca cerşetoare.
Ba drăcoaice,
Tălhăroaice,
Hoaţe de conservatoare,
Retrograde, trădătoare!...
Astfel muştele turbate
Da şi ele prin dreptate,
Prin progres şi libertate
Şi prin câte alea toate.
Şi sbiera la lumea 'ntreagă
Ca să judice, s'aleagă,
Nimului nu mai da pas,
Sbârnia
Şi se punea
Avocaţilor pe nas.
Timpul muştelor venise
Ca şi timpul la ciocoi,
Căci natura se stârpise,
Producea tot la muscoi,
Şi era 'n dispreţ laboarea,
Artele, ştiinţa-ardoarea
Către binele comun.
Şi când muştele se pun,
Ele ştiţi, cu iertăciune,
Că ce fac nu se mai spune.
Ş'apoi ş'un muscoi isteţ
Şi din toţi mai precupeţ,
Ca un mare mierolog
Striga tot din terfelog:
« La legi noi
Lingariţi noi! »
Şi lingariţii cei noi
Se aflară ăi muscoi.
Şi sbura, şi sbârnia,
Se 'ndesa, se repezia,
Unul pe'altul se 'njura,
Şi la luptă când era,
Piept la piept nu cuteza,
Ci tot da pe din apoi
După legile mai noi.

www.dacoromanica.ro

Şi în mierea cè fura
Acolo se şi 'nneca.

Iar albinele tăcute,
Ca oricare muncitor
Era toate provăzute
Din apoi cu acul lor.
Şi zicea laborioase: « Noi de ceară să cătăm,
Templele să luminăm;
Şi a miere ce producem bărbăteşte s'apărăm.
Daca muştele codarde vor să dea pe dinapoi,
Sbârnâind,
Calomniind,
Binele parodiind,
Tot la coadă prea fireşte cată să ne-armăm şi noi ».
Iar albina conductoare,
Pân' aci ascultătoare,
Se sculă
Şi cuvântă:
« V'aţi armat, fetele mele; însă ştiţi ceva mai bun?
Vă căutaţi de lucrul vostru şi de binele comun.
Miere cât de multă fie, şi apuce măcar cine,
Că muştele cu al lor bot
Ce dau lacome prin tot
Se sting, uite-le, de sine:
Când în miere înnecate,
Când de aburi opărite,
Când de flacăre pârlite,
Când de crivăţ degerate.
Ascultaţi, fetele mele,
Nu-i pericol dela ele:
Despre urs, ucigă-l toaca! fiţi cu ochii luminaţi:
Numai pentru botul lui
Mai mult decât al oricui
Acele vi le păstraţi ».

EPITIMB

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1839, nr. 6 din 14 Ianuarie. *Epitimb* (dela gr. ἐπιτύμβιον) însemnează *epitaf*.

www.dacoromanica.ro

IMN PENTRU HOLERĂ

S'a publicat în *Curierul Românesc*, 1831, nr. 44 din 2 Iulie şi *Culegerea* din 1836, pag. 1—4. Il reproducem din această colecţie.

Pentru înţelegerea lui, vezi şi *Imn către Dumnezeu asupra holerii* de B. P. Momuleanu, publicat în *Curierul Românesc*, 1831, nr. 50 (autorul este identificat în nr. 53).

DOMNUL SARSAILĂ AUTORUL

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, II, pag. 375—385 (ed. II, pag. 373—384). A fost reprodus în *Satirele şi fabulele lui...*, pag. 78—95.

Deşi Heliade spune că nu vizează pe nimeni în portretul pe care îl face lui Sarsailă, unele trăsături sânt totuşi atât de puţin mascate, încât identificarea se face cu cea mai mare uşurinţă. Astfel candela, barca, ne duc către Grigore Alexandrescu; iar cele spuse în legătură cu duelul privesc pe Cesar Boliac, nefericitul autor al unei *Matilda*, dramă care stârnise critica lui Aristia şi pe care autorul înţelesese în cele din urmă că trebue s'o arunce în foc; asupra acestora v, *Ideologia literară...*, pag. 20. Incidentul este povestit de Heliade în *Issachar...*, pag. 86, de unde îl reproducem şi noi: « Tot acest domn Sarsailă se apucase fără ştirea a niciuneia din cele nouă muse ale Eliconului, fără ştirea nici însuşi a Dracului, a se face şi poet, şi încă deodată poet dramatic. Făcu o dramă, în care un personagiu venea pe scenă şi vorbea singur până să adoarmă pe spectatori, şi apoi ieşind venea altul tot cu asemenea misiune. Făcu cum să se impuie d-lui Aristia spre a exercita în această dramă pe elevi şi a o juca în teatru. D. Aristia, pe lângă altele, era însărcinat de a face şi analisea literară a dramelor în care se exercita elevii, şi a aduce înainte toate criticele ce s'au scris de mari literatori ca Laharpe despre acele scrieri dramatice. O asemenea critică literară era în folosul clevilor. Aşa D. Aristia urmase şi cu *Mahomet* şi cu *Alzira* dela Voltaire, şi cu *Amphytrion*, *Harpagon* şi *Burghesul Gentilom* dela Molière. Işi permise într'o zi în lecţie d'a zice că drama D. Sarsailă era prea monotonă.

D-l Sarsailă se făcu foc şi invită la duel pe D. Aristia, încât peste puţin se răspândi vorba în capitală că pe la Şcoala filarmonică sunt lucrurile pe ianiciarie *kes* şi iar *kes*: *zi c'am scris bine, că te taiu.* D. Aristia, cum se vede, n'a putut, zice că d-l Sarsailă e mai mare poet decât Voltaire, Molière şi Alfieri. De aci se înţelege că provocarea la duel fu acceptă în termeni din partea d-lui Aristia: aşa de positivi cum provocatorul să nu-şi mai poată lua vorba înapoi şi cum să se înveţe minte altădată d'a se mai sforţăi cu duelul ».

Sarsailă revine la fiecare pas sub condeiul lui Heliade. O completare a portretului ne-o dă el în *Bibliotheca portativă*, XV. *Diverse, Collecţio de brebenei şi viorelle* Bucureşti, 1860, pag. 27—36. Articolul a fost reprodus şi în *Satirele şi fabulele...*, pag. 95—105. Este însă o diferenţă mare între Sarsailă din 1838 şi cel din 1860:

www.dacoromanica.ro

cel dintâiu este un personaj desprins din viața literară română, cel de al doilea este desprins din viața politică și vizează în primul rând pe C. A. Rosetti, Ion Ghica și Cesar Boliac. Asupra tuturor acestora trimitem la volumul al treilea al prezentei ediții, capitolul referitor la scrierile politice. Pentru raportul în care se găsesc ideile din acest articol față de concepția despre critica literară a lui Heliade, v. vol. II al acestei ediții, capitolul referitor la critica literară și, în special, articolul *Despre autori*.

DISPOZIȚIILE ȘI INCERCĂRILE MELE DE POEZIE

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, II, pag. 120—125 și, cu neînsemnate diferențe, în ed. II a aceleiași reviste, pag. 117—122. O formă ușor revizuită în text dar literarizată, prin adnotări, până la cea mai stridentă falsificare, apare postum în *Binele public*, II, nr. 130—131. Reținem dintr'însa afirmația că articolul a fost scris după modelul lui C. Negruzzi *Cum am învățat românește* și că traducerile lui Heliade din Christopouls au fost revăzute de Iancu Văcărescu.

Reproducem aici poezia lui Christopoulos după ediția din 1916, unde figurează sub titlul *Ψάλτης* (în unele ediții nu are niciun titlu), la pag. 19—20:

Τὴν ἄνοιξη μιὰ 'μέρα,
'Εκεῖ ποῦ τραγουδοῦσα,
Ψηλ' ἀπὸ τὸν αἰθέρα
Κατέβηκεν ἡ Μοῦσα,
'Η ψάλτρα 'Ερατώ!

Καὶ λέγ', — ἡ 'Αφροδίτη,
'Οποῦ τὸν κόσμ' ὁρίζει,
Πιστόν της σὲ κηρύττει
Καὶ ψάλτην σὲ ψηφίζει
Στὴν γῆν, ὁποὺ πατῶ.

Καὶ θέλη, ὅσο ζήσης,
Νὰ ζῇς στὸν ὁρισμό της,
Κ' εἰς τὸ ἑξῆς ν' ἀρχίσης
Αὐτὴν καὶ τὸ μωρό της
Γλυκὰ νὰ τραγουδῇς.

Καὶ δι' αὐτὴ τὴ χάρη
Σὲ τάζει, λέγει, ἄλλη,
Νὰ ἔρθῃ σὰν στὸν Πάρι
Μὲ ὅλα της τὰ κάλλη
Γυμνή, νὰ τὴν ἰδῇς.

www.dacoromanica.ro

Ἔτσ' εἶπε καὶ κινῶντας,
Μ' ἀγκάλιασε τὸ σῶμα,
Καὶ πρόσχαρα γελῶντας
Μ' ἐφίλησε στὸ στόμα,
Καὶ πέταξ' ὑψηλά.

Κ' εὐθὺς καθὼς ἐγεύθη
Τὸ στόμαμ' τὸ φιλί της,
Ἀμέσως ἐμαγεύθη
Ἀπὸ τὴ μουσική της
Στὸ ψάλσιμο λωλά.

Καὶ ὅταν τώρ' ἀρχίσῃ
Τὰ χείλη του ν' ἀνοίξῃ,
Καὶ τύχῃ νὰ λαλήσῃ,
Ἡ ἐλαφρὰ ν' ἀγγίξῃ
Τὴ γλῶσσα μοναχή,

Εὐθὺς τὸ μαγεμμένο,
Χωρὶς ποτὲ νὰ σφάλῃ,
Ὡσὰν ὁρμηνεμένο,
Τὴν Ἀφροδίτη ψάλλει·
Τὸν Ἔρωτ' ἀντηχεῖ.

Cele din urmă strofe reproduc strofele prime din imnul către Amor (aceeaşi ediţie, pag. 89):

Ὦ Ἔρωτ' ἀνθηρότατε,
Γλυκὲ καὶ ἱλαρώτατε,
Τοῦ κόσμου κυβερνήτη,

Ἐσὲν' ὁ νοῦς, τὸ σῶμα μου,
Τὸ στῆθος καὶ τὸ στόμα μου
Λατρεύει καὶ κηρύττει.

La pag. 258 r. 17 : «Până atunci nu intrasem în şcoalele elenice ca să mă numească Eliad» (Nota lui Heliade).

PROLOG LA SERBAREA NUMELUI PREA INĂLŢATULUI NOSTRU DOMN ALEXANDRU D. GHICA. 1835 AUGUST 30

S'a publicat în *Culegerea* din 1836, pag. 123—129 (ed. II, pag. 75—81). Face parte, laolaltă cu *Sărbătoarea câmpenească* (v. mai departe), *Imn la dragoste (Curierul Românesc*, 1838, nr. 6 şi *Curier de ambe sexe*, I, pag. 221—224) şi *Anul 1839*,

www.dacoromanica.ro

August 30 (Curier de ambe sexe, II, pag. 235—237), poezie tradusă din Athanasie Christopoulos, din literatura encomiastică adresată lui Alexandru Ghica, Domnitorul Munteniei. Asupra acestei literaturi v. şi cele spuse de noi în *Ideologia literară...*, pag. 219—220.

Poezia ce încheie *Prologul* a fost reprodusă de Heliade, parţial şi cu mari modificări, în *Curs de poesie*, I, pag. 213—214, unde serveşte drept introducere la *O noapte pe ruinele Târgovişteі*. Pentrucă modificările şi eliminările sânt semnificative, o reproducem aici:

Din ceruri descindută, a mea candidă liră
N'am atârnat vr'odată la poartă de 'mpăraţi;
Când însă ale lor fapte venind o 'nsufleţiră,
Din secol pân' la altul etern au fost cântaţi.

Virtutea prin puterea-mi devine o fiinţă,
Ca zeu pre pământ are şi templu şi altar;
Şi viţiul din contra, din neagra locuinţă
Cu scorta lui de rele e fătul lui Tartar.

Istoria prin mine ia chip, se 'nfiinţează,
Şi libertatea mumă a fericirii fac;
Eu timpului dau arip'; prin mine el viază,
Şi 'n candidă fecioară eu pacea o prefac.

La câmp şi la cetate, în noapte şi în rază,
In carceri, pe ruine, pe oamenii mari cânt;
Conserv ale lor nume în secoli de viază,
Fac vie-a lor ţărână, dau suflet în mormânt.

Fu noapte, şi acuma, când soarele răsare,
Venii eroii voştri în lume-a celebra,
A lor ţărână sacră la vocea mea tresare,
Şi daca dormiţi încă, cei morţi vă va 'nvia.

Târgovişteа e templu l'a mea călătorie,
Şi p'ale ei ruine în pace mă aşăz,
Şi lupte valoroase pe 'ntinsa ei câmpie,
Şi fapte mari, victorii, naintea mea le văz.

www.dacoromanica.ro

SĂRBĂTOARE CÂMPENEASCĂ PENTRU 30 AUGUST 1837

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, I, pag. 97—104 (paginaţie reluată, în nr. 6).

Face parte din literatura encomiastică adresată lui Alexandru Ghica, dar este în acelaşi timp un document elocvent pentru sentimentele umanitariste ale lui Heliade şi pentru aderarea lui totală la mişcarea de luminare a poporului.

A fost reprodusă în ediţia a doua a *Curieru lui de ambe sexe*, I, pag. 101—107 unde Heliade o însoţeşte de următoarele *Note* (pag. 107—108): « Această piesă teatrale de circonstanţă coprinde în sine multe mistere din 1836 şi încă de mai nainte. 1836 a fost un an din cei mai însemnaţi în analele Patriei. Incă din anul 1831 se pusese la cale Societatea Filarmonică. Din membrii ei se recrutară mai întâiu de iniţiatorii ei vreo câţiva inşi devotaţi la binele public şi cu intenţiuni de reforme salutarie, şi formară o soţietate secretă, ale căria primele principe fură, pe lângă formarea teatrului naţional:

I. Căderea protectoratului exclusiv;
II. Egalitatea înaintea legii;
III. Emanciparea Ţiganilor;
IV. Contribuţie generale;
V. Responsabilitatea miniştrilor;
VI. Libertatea tiparului;
VII. Regenerarea şi respectul tratatelor României cu Turcia.
VIII. Instrucţie generale şi gratuită;
IX. Emanciparea monastirelor;
X. Confederaţie sau *uniune* iar nu unitate cu Moldovenii şi alţi popoli vecini, respectându-se autonomia fiecăruia;
XI. Ordine, tactu, timpul necesariu şi prudenţă. (Vezi *Issachar*, pag. 63 şi dela 75 până la 100).

Din câte scriu dela paginea 75 până la 100, venise timpul a se pune în lucrare la 1836. Fostul Domn, Alexandru Ghica, agredă de a se forma şcoale lancasteriane prin toate satele şi se determină a lăsa adunarea generale până în ora după urmă spre a protesta în unanimitate în contra articolului din regulament ce ne răpea autonomia.

In această mică dramă câmpestră, ce se scrise ca un omagiu pentru câte făcuse şi se spera să mai facă acest Domn, se coprind în acoperit multe din ideile acelei epoche.

Nota 1. Alexandru Ghica în juneţele sale a debutat sub Caragea ca ispravnic sau administrator în câteva din judeţele de peste Olt. Sub fratele său Grigorie Ghica a fost caimacam la Craiova.

Nota 2. Spre a se prepara opinia cu emanciparea Ţiganilor şi spre a combate ideea că aceşti oameni mai nomazi nu se pot stabili şi intra în rândul sătenilor,

www.dacoromanica.ro

autorul lasă a se exprima bunul simţ natural, cu cea mai mare simplitate prin gura oamenilor primitivi, a sătenilor necorupţi de pe atunci, şi aduce înainte pe Ţiganii monastirii Glavacioc. Aceştia era sclavi după legile de atunci ai acestei monastire. Glavaciocul cu veniturile ei, încă de mai nainte devenise proprietate a şcoalelor publice, şi de mai nainte se luase măsuri de Eforia şcoalelor după timpi a stabili pe Ţiganii monastirii ca săteni sau lucrători de pământ pe moşia monastirei. Atât se dideseră cu munca câmpului, şi atât se căpuiseră cu boi şi cu tot felul de vite încât întrecea şi pe Români la regulă, la laboare şi la avere, mai vârtos că nu era bântuiţi de zapcii ca unii ce era sclavi. Nu avea nevoe de nimic alta ca să intre în rândul oamenilor, decât de libertate. Aceştia firește că era o probă învederată că cei de o stirpe cu dânşii se pot asemenea regula şi deveni oameni.

Nota 3. Alusie la şcoalele lancasteriane ce în anul acela le institui Alexandru Ghica ».

Notele vizează, în ediţia noastră, respectiv, pag. 271, r. 8; pag. 272, r. 6; pag. 278 r. 15 Pentru cele spuse de Heliade aici, v., în ediţia de faţă, vol. II şi III.

LACUL, cf. supra, pag. 492.

ODĂ LA CAMPANIA RUSEASCĂ, cf. supra, pag. 492. Inainte de publicarea în *Meditaţii*, poezia a circulat litografiată şi însoţită de traducerea în proză în limba franceză: un exemplar la Biblioteca Academiei Române, ms. 4077, f. 74.

SONET I, cf. supra, pag. 492.

SONET II, cf. supra, pag. 492.

EPITAF LA O TÂNĂRĂ MUMĂ, cf. supra, pag. 492.

DESTĂINUIREA

S'a publicat în *Culegerea* din 1836, ed. I, pag. 54—56.

UN BUCHET DE MIREASĂ

S'a publicat în *Curs de poesie*, I, 303—304, unde este datat 1837.

PRIMUL BACIU

S'a publicat în *Curs de poesie*, I, pag. 299—300, unde poartă data 1836. Moda *bacilor* (a sărutărilor) o lansase în literatura română Iancu Văcărescu printr'o serie de poezii întitulate *Baciu*, publicate în *Curierul Românesc*, 1830, nr. 38, 47, 50, 52. Poezia lui Heliade se resimte de influenţa poeziei sapphice şi a lui Catul.

GERUSALEMME LIBERATA

S'a publicat în *Curier de ambe sexe*, V, pag. 201—225 (cd. II, pag. 188—212). Asupra traducerii v. cele spuse de noi în *Ideologia literară...*, pag. 95—96 şi passim, şi Al. Marcu, *Tasso în romantica românească*, în *Studii Italiene*, III, pag. 65—75.

www.dacoromanica.ro

Primele 19 strofe au fost publicate ca anexă la *Curier de ambe sexe*, III, şi anunţate, *(Curier de ambe sexe*, III, pag. 394) prin următoarele cuvinte, întitulate chiar *Gerusalemme liberata*:

«Acest cap d'operă de poesie epică italiană, se publică şi în dialectul nostru alăturat cu originalul. Scopul traducătorului este de a face o comparaţie între aceste doă dialecte, şi a forma pe al nostru, pe cât va putea, după regulele poesiei. Insă ca să se facă o comparaţie, a trebuit totd'auna doă lucruri ce se cam seamănă în oarecare note haracteristice şi traducătorul s'ar fi contreriat cugetului său când dialectul nostru nu l-ar fi înfăţişat ochilor celor doritori de această comparaţie prin aceleaşi litere prin care este înfăţişat şi cel italian. Şi cu adevărat vrând cineva a arăta limba română în toată întregimea şi natura sa, ar minţi grozav şi înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor când n'ar arăta-o prin adevăratele şi strămoşeştile ei semne sau litere. Pentru limba noastră tot atâta adevăr istoric şi literar ar trage cineva când o scrie cu litere slave, cât ar trage şi când ar scri-o cu literile arabe, ebraice, sau chineze.

De cercare traducătorul împărtăşaşte publicului o coală din cântul VII. Poema întreagă va eşi în patru mari volume in octavo, pe hârtie velină. Preţul va fi doi galbeni. Prenumăraţia se face în Bucureşti la Redacţie; la Iaş la librăria d-lui Bel, şi la judeţe la D. D. profesori... Banii pe jumătate se vor plăti după eşirea şi priimirea volumului întâi».

Găsesc necesar să reproduc aici, în vederea comparaţiei, primele strofe în forma pe care ele o aveau în întâia traducere, precum şi vocabularul explicativ, pe care Heliade îl publică în *Curier de ambe sexe*, V, pag. 225—229. Acest vocabular vizează aşa dar ultima traducere.

CANTU SEPTIMU

I

In cestea Erminia pintre umbroase plante
D'o selbă prea antică de calul său se poartă;
Nici mai guvernă frâul a ei mână tremândă,
Şi pare c'ar fi toată cu viii şi cu morţii.
Prin câte şi mai câte poteci se rătăceşte,
Şi fuge curătorul ce-o poartă 'n a sa voie
Ca în sfârşât s'o scape din ochii ce-o vânează
Şi goana stăruită zadarnică s'o facă.

II

Precum după o lungă, trudoasă vânătoare
Se 'ntoarnă 'n obosire ş'abia răsuflând cânii
Ce au perdut cu totul din urmă a lor feară

www.dacoromanica.ro

Ascunsă în pădure din şesele deschise;
Astfel, plini de mânie şi de ocară 'n faţă,
Se 'ntorn l'a sale posturi creştinii cavaleri.
Ea însă fuge, fuge în spaimă şi smerită
Şi nici se mai întoarce să vază d'o goneşte.

III

Fugi noaptea întreagă şi ziua iar întreagă,
Se rătăci străină şi fără de povaţă,
Neauzind în preajmă şi ne mai văzând alta
Decât a sale lacrem' şi ţipetele sale.
Ma în momentul care soarele dela caru-i
Deshamă cursierii ş'in ocean s'afundă,
La limpedele ape Iordanului ajunse,
Descalecă pe prunte şi jos aci se culcă.

IV

Nu are altă hrană decât a sa durere,
Şi singurică numai de lacrăm' are sete.
Ma somnul care singur cu dulcea sa uitare
La relele-omenirii e pace şi repaos,
Simţiri, dureri i-adoarme ş'asupra ei întinde
Incântătoare arip' şi placide şi pacinici:
Cu toate că Amorul nu 'nceată 'n mii de forme
A-i turbura odihna în vreme ce ea doarme.

V

Şi nu se mai deşteaptă până ce nu 'ntraude
De paseri ciripire a saluta 'urora,
Ş'a riului murmură, şi 'nfioratul frunzei,
Ş'a Aurei jucare cu florile cu unda.
Deschide ochii languizi, şi vede, mai încolo,
Colibe, adăpoaste de pastori singuratici,
Ş'un glas par'că aude prin ape, printre ramur'
Ce la suspin, la lacrem' îi pare c'o rechiamă.

VI.

Ma 'n vreme ce ea plânge, lamentele-i sunt rupte
D'un sunet foarte lamur ce vine pân' la dânsa,
Ce seamănă, şi este accente pastorale
Unite cu câmpene necultivate bucium'.

www.dacoromanica.ro

Resare, şi acolo încet şi 'ndreaptă paşii;
Cărunt un bătrân vede la umbra recoroasa,
Cu turma lângă dânsul ţesând la coşuleţe,
Şi ascultând cântarea a trei copii din preajmă.

VII

Vezând că se arată acolo fără veste
Necunoscute arme, cu toţi se spăimântară;
Ma dulce Erminia salută şi-i affidă;
Işi desvăleşte faţa ş'auree cosiţe:
O oameni buni, le zice, de cer iubită ginte,
Urmaţi-vă de lucru, urmaţi şi nu vă temeţi,
Că armele acestea n'aduc vr'o turburare
La munca-vă ticnită, la dulcea-vă cântare.

VIII

Adăogă la urmă: o tată, când în preajmă
Se 'ncinde-aşa resboiul şi arde grozav ţara,
Cum de petreceţi asfel în placide locaşe
Şi fără a vă teme de bântuiri ostile? —
Copilul meu, îi zice, de orice supărare,
De ori-care ocară familia-mi şi turma
In veci au fost păzite; şi streapădul lui Marte
N'a turburat odihna acestor adăpoaste.

IX

Au că se 'ndolă Cerul şi apără, păzeşte
Ticnita umilinţă păstorului în pace,
Au, poate, că întocmai cum fulgerul nu cade
Pe şăsurile plane ci pe înalte vârfuri;
Acest fel şi furoarea de arme peregrine
Pe rigi numai apasă şi capul lor împilă.
La pradă nu îndeamnă p'oşteana lăcomie
A noastră neavere şi umilă şi proastă.

X

Umilă proasta altui, dar mie-atât de scumpă:
Eu nu doresc comoară, nici vargă 'mperială;
Nici grijă, nici ambiţii, nici lacomă dorinţă
In pacinicul meu suflet de loc nu se 'ncuibează.

www.dacoromanica.ro

Mi-astâmpăr a mea sete cu limpedea apşoară
De care nu am teamă că de venin s'aţâţă
Şi turma, ogoraşul în toate ale hranei
In veci îndestulează la masa-mi cumpătată.

XI

Puţină n'e dorinţa, puţină trebuinţa:
Viaţa cât se ţine de lesne şi în pace!
Copiii mei aceştia ce vezi pe lângă mine
Ei sunt custozi ai turmei, de servi nu am nevoie,
Trăiesc în mulţumire nu simt singurătatea,
Văzând cum saltă sprinten căpriţele şi ezii
Şi peştii cum se joacă în unda cristalie
Şi paserile 'n aer tinzând ale lor arip'.

XII

A fost un timp odată când omul aiurează,
In vârsta tinereţii avui alte dorinţe;
Nu vrui să mai pasc turma, şi părăsind toiagul
Fugii din a mea ţară, mă aşezai în Memfis;
Intrai în residinţă şi mă împinse soarta
Ca şi eu să fiu unul dintre ministrii Righii.
Cu toate că fusesem câmpean, şi păstor simplu,
Văzui, cunoscui însă a Curţii nedreptate!

XIII

Vicleană multă vreme mă amăgi Nădejdea,
Şi suferii atâta desgustul şi urîtul!
Ma când din împreună cu vârsta înflorită
Peri ori-ce nădejde, dorinţă audace,
Plânsei după odihna vieţii umilite,
Şi suspinai dorindu-mi a mea perdută pace.
Zisei: adio Curte, şi 'ntors la ale mele,
In pacea astor crânguri aflai zile senine.

XIV

Acest fel el vorbeşte, şi Ermeni 'ascultă
Cuvintele prea blânde ce mintea îi assoarbe;
Vorbirea-i înţeleaptă ce inima-i străbate
A simţurilor vifor în parte îi alină.

www.dacoromanica.ro

Ea cugetă asupra, şi hotărîre face
A remânea acolo în cea singurătate
Atâta încai până Fortuna mai propice
Va fi mai priincioasă a-i înlesni 'nturnarea.

XV

Bătrânului dar zice: o bune fericite,
Ce cunoscuşi din probă odinioară răul,
De nu-ţi invede Cerul această dulce stare,
Te mişcă şi aibi milă d'a mea nenorocire;
Adună-mă cu tine în cest adăpost pacinic,
Priimeşte-mă de oaspe a locui 'npreună,
Că inima mea, poate, între aceste umbre
De greul său de moarte afla-va uşurinţă.

XVI

La aur, nestimate, ce vulgul le adoară
Intocmai c'ai săi idoli, de ai vr'o aplecare,
Destule am cu mine, sunt toate înainte-ţi,
Şi ai putea cu ele a-ţi împlini dorinţa.
Iar ochii frumoşi languizi văzând vărsând şiroaie
O roo de durere şi vagă cristalină,
Işi povesti o parte din cruda sa restrişte;
Şi bietul păstor plânse văzând ale ei lacrăm'.

XVII

Apoi dulce-o consolă ş'o priimeşte asfel
Intocmai par'c'ar arde de râvnă părintească;
Cu dragoste-o conduce la vechea sa consoarte
Ce-o dăruise Cerul c'o inimă conformă.
Copila 'mpărătească ammantă straie proaste,
Şi capul său încinge cu văl câmpean şi aspru.
Ma 'n ochii ei se vede, în portul ei s'arată
Că nu e, nu e fată a crângului sălbatic.

XVIII

Veşmântul prost nu stinge prea nobila ei luce,
Şi cât mai e într'însa măreţul şi gentilul!
Rigala majestate mai mult încă străluce
Prin faptele umile smeritelor deprinderi.
Işi mână la păşune ducila blânda turmă;

www.dacoromanica.ro

Cu varga sa plăpândă în staul o radduce,
Şi din vârtoase ţâţe apasă al lor lapte,
Pe rând apoi l-adună şi la un loc îl strânge.

XIX

Adesea-ori atuncea când de arsura verii
Zăcea a ei oiţe la umbră aşăzate,
In scoarţa mlădioasă a fagilor şi lauri
Scobi dragul său nume în felurimi de chipuri,
Ş'acestor flăcărate şi neferice dragosti
Sfârşiturile aspre pe mii de plante scrise;
Şi recitind la urmă semnările ei însăşi,
Ii picura şiroaie de lacrăme frumoase.

VOCAUBLAR LA GERUSALEMME LIBERATA

A

Adornare, înfrumuseţare (împodobire [1]) dela ornare, de unde *ornament* ce s'a priimit în arhitectură şi însuşi în vorbă.

Affidare, a face să crează, a încredinţa; dela *fede* credinţă, vorbă cunoscută între românii din Macedonia.

Affirmare, întărire, înţepenire, dela *firm* tare, de unde apoi infirm, (slab, slăbănog).

Aggirare, a da giruri, (a ocoli) a roti; *aggiră* paşii, descrie cercuri cu paşii.

Albergu, loc de repaos, adepost (gazdă, conac); *auberge* franţoseşte.

Alboare, cea d'întâi lumină când se crapă de ziuă, albul sau alba zilei până nu începe a se roşi cerul la răsărit.

Altier, mândru, trufaş, care ţine capul *alt* sau nalt, de aci vine şi vorba, care la francesi e străină nevând vorba *alt* sau nalt (haut).

Amoruri. Amoru—amori este micul Cupidon; amor—amoruri, relaţii amoroase (dragosti).

Antena, catart, arburele corabiei.

Arment, (erghelie) dela armă, de unde şi armăsar.

Arnese, armătura (podoabele) unui cavaler antic şi de mediul-ev.

Ascut, ascuţit, este rădăcina de unde vine verbul ascuţire; precum dela *bold boldire*, asemenea dela *ascut ascuţire*.

Avvede ; întrevede, zăreşte (vezi avvine).

Avvid, lacom; se scrie cu *vv* ca să nu se citească avìd ci àvid.

Avvine, vine asupra, vine preste sau la un lucru, se întâmplă, precum dela *un adun*, *apa adapa*, vine advine sau avvine.

[1]) Vorbele şi finalele în parentes sunt străine: slavone, ungure, turce, etc. (Nota lui Heliade).

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro